ANTİ-ÖDİPUS

KAPİTALİZM VE ŞİZOFRENİ 1

Gilles Deleuze
Félix Guattari

İKİNCİ BASKI

bs

Anti – Ödipus

Anti-Ödipus
Kapitalizm ve Şizofreni

L'Anti-Œdipe
Capitalisme et Schizophrénie

Gilles Deleuze, Félix Guattari

Çeviri: Fahrettin Ege, Hakan Erdoğan, Mustafa Yiğitalp

Dizgi: Serhat Kabasakaloğlu
Baskı ve Cilt: Sözkesen Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
2.Baskı (1000 adet): Ankara, 2014

ISBN: 978-975-8589-09-8

bs
Bilim ve Sosyalizm Yayınları
Ahmet Rasim Sokak 2/4 Çankaya/Ankara
Tel/Fax: 0 (312) 431 46 97 - Cep: 0 530 435 44 43
www.bskitap.com
e mail: bskitap@yahoo.com.tr

Gilles Deleuze
Félix Guattari

ANTİ-ÖDİPUS

KAPİTALİZM VE ŞİZOFRENİ

Çeviri:

Fahrettin Ege, Hakan Erdoğan,
Mustafa Yiğitalp

L'ANTI-ŒDIPE'İ ÇEVİRİRKEN

L'Anti-Œdipe'i Türkçeye çevirirken birçok kaynağa göz attık. Deleuze ve Guattari'nin Türkçeye çevrilmiş eserlerinde çevirmenlerin tercih ettiği ve okuyucunun aşina olduğunu düşündüğümüz sözcükleri büyük ölçüde koruduk, L'Anti-Œdipe'den yapılan alıntılarla çapraz okumalar yaptık, bazı kavramlar hakkında yapılan geniş yorumları göz önüne aldık, eseri açıklayıcı mahiyetteki birçok kitabı (içlerinde Türkçeye çevrilmiş olanlar da var) önemseyerek cümle kurulumlarında çeşitli yöntemler izledik, eserin farklı dillerdeki çevirilerine birçok kereler başvurduk, karşılaştırmalı okumalar yaptık ve bu açıdan geniş bir yardım aldık. Psikanalitik, dilbilimsel, ekonomik ve antropolojik terimlerin çevirisinde orijinal kaynaklardan yararlandık. Marx, Nietzsche, Bergson, Klossowski, Freud, Engels, Foucault, Lévi-Strauss, Saussure gibi isimlerin çeviri eserlerini büyük ölçüde göz önüne aldık. Başlamadan, okuyucunun şunları bilmesi gerekebilir: dipnotlarda, işaret edilen kitapların, metinlerin vb. Fransızcadaki isimleri ve sayfa sayıları olduğu gibi geçildi. Bunların Türkçeye çevirisi,hem cümlelerdeki yapısal ve/veya anlamsal değişiklikler hem de sayfa sayılarında oynamalar nedeniyle karmaşaya neden olabileceği için bu yöntem izlendi. Metin içinde geçen eserlerin isimleri ise Türkçe yazıldı. Türkçeye ilk defa (bu bağlamda ya da kitap boyutundaki bir metinde) çevriliyor olan kavramlar, terimler vb. için "şimdilik" uygun olduğu kanısına vardığımız sözcükler önerdik. Okuyucu, bunlarla Fransızca asıllarıyla birlikte metnin içinde karşılaşacaktır. Lévi-Strauss'un *bricolage* ve *bricoleur* kavramlarını (ya da onun birer kavrama dönüştürdüğü bu sözcükleri), bunların çevirisi anlamı bütünüyle altüst

edebileceği için, olduğu gibi (Türkçe yazılışlarıyla) koruduk. *Socius, figural* gibi birkaç kavramı da yine aynı gerekçeyle... Spinoza'nın *affect* kavramını duygu olarak çevirdik (duygulam olarak da sıklıkla çevrilmiştir, bizim önerimiz şöyle, affect: duygu; affection: duygulanım). Lacan'ın *forclusion* kavramını ise ilk defa burada "ilişiksiz-kılma" olarak çevirdik. Daha önceleri hesaptan-düşme olarak çevrilen bu kavram hakkında (ve bizim neden farklı bir tercih yaptığımız hakkında) daha geniş bir bilgi, ilgili dipnotta bulunabilir. Önerilerimiz eleştiriye açıktır ve ileride değiştirilmeye hazırdır. Son olarak, çeviri aşamasında yardımlarını aldığımız Bülent Diken'e, Murat Beyazyüz'e, Firdevs Alkın'a, Cevdet Sahir'e sonsuz teşekkür ediyoruz.

MY. HE. FE. (2012)

önsöz

ÖZGÜRLÜK VE ETİK

Deleuze ve Guattari, 68 Mayısının yenilgisini yaşamış yazarlardı. Ve 68-sonrası dünyayı sıklıkla "çölsü" bir döneme benzetmişlerdir: varolan dünyayı değişmez olarak tanımlayan, ve başka bir dünyayı vaat eden fikirleri olumsuzlayan karşı-devrimci, olay[sız] bir zaman. Yine de umutsuzluğa düşmediler ya da bir nostaljinin peşinde koşmadılar. Bunun yerine, 68 Mayısının yenilgisi ardından bir taze havanın arayışındaki ilk önemli kitaplardan biri olan *Anti-Ödipus*'u kaleme aldılar. İkili bir strateji önerir bu kitap: olaya, bu örnekte 68 Mayısına duyulan sadakati korumak, ve aynı zamanda devrimci siyasetin yeni, üretken ve yaratıcı biçimlerini icat etmek.

Kitabın temel önermelerinden biri, tüm toplumsal yaşamın, esasında bütün yaşamın bir "sorunsal" haline, yani değişimin bir nesnesi haline gelebileceğidir; ama ancak insanların başka türlü arzulamaları, başka bir toplumu, başka bir yaşamı arzulamaları koşuluyla. Sağduyunun birliğini yıkabilecek, ve tüm toplumsallığı, tüm yaşamı aşkın deneyime taşıyabilecek olan şey sadece böylesi bir arzudur. Deleuze ve Guattari'nin oluş ontolojisinde o halde her şey harekettedir. Her şey hareketli ve hibrid bir makinedir, yani bir düzenlemedir, ayrıksı öğeler arasındaki bir etkileşim ve bağlantı sürecidir. Ancak en önemlisi şudur, makineler ya da düzenlemeler, bir ve aynı anda iki ayrı eğilimle karşılaşırlar: organizasyon ve organizasyonsuzlaşma. Düzenlemeler, katmanlaşma ile sonuçlanan ilişkileri tesis ettikleri sürece, edimsel gerçekliğin, uzanımsal gerçekliğin parçalarıdır. Ama öte yandan, onlar başka bir şeyle daha yüzleşirler: halihazırda organize edilmiş ve katmanlaştırılmış gerçekliğin organizasyonunun bozulmasına ve

dağılmasına neden olan, Deleuze ve Guattari'nin "organsız beden" olarak adlandırdıkları şeyle. Organsız beden, Spinoza'nın monist tözü gibi her şeyin kendisinden doğduğu ve ebediyen kendisine döndüğü kuşatıcı bir akım, değişken bir kaos.

Bu kavram—organsız beden—bizi tüm yaşamın, tüm toplumsallığın paradoksunun kalbine taşıyor. Her şey ve her toplum, edimsel bir gerçekliğe sahiptir, şu ya da bu şekilde katmanlaşmıştır, ama onu organsız bedenle bağıntılı kılan bir değişimin potansiyelliklerini de içermektedir. Organsız beden böyle tanımlandığında, şu gerçeğin göstergesidir: her toplumsal ilişki, yaşamın tümü, olduğundan farklı bir şey haline gelebilir, başka tarzlarda yeniden edimselleştirilebilir. Olaylar vuku bulabilir, çünkü her şey kendi organsız bedenine sahiptir.

Eğer hiçbir şey—hiçbir "beden," hiçbir "toplum"—kendi ampirik görünümlerine, edimsel makinelere indirgenebilir değilse, o halde önemli olan, makineler ile organsız beden arasındaki "yüzey[dir]." Bu yüzey, onun edimsel, ampirik görünümlerini *aşan* tüm olayların, bir bedenin veya toplumun potansiyelliklerinin kaynağıdır (onun "organsız bedeni"). Spinoza'nın diliyle, bir bedenin veya toplumun ne yapabileceğini bilmiyoruz. Zira edimsel bir beden/toplum tanımsal olarak, kendi potansiyel olasılıklarına gore *eksiktir*. Biri bir eksikliği, diğeri bir aşırılığı takdim eden makineler ile organsız beden arasındaki paradoksal ilişki o halde, her zaman için dengesizliğin bir sebebidir; ve olayı muhtemel kılan şey de işte bu dengesizliktir.

Öyleyse, Deleuze ve Guattari'nin devingen ontolojisinde yürürlükte olan şey, aynı anda bağlantı ile bağlantısızlaşmanın, katmanlaşma ile katmansızlaşmanın bir diyalektiğidir. Deleuze ve Guattari'ye göre "yersizyurtsuzlaşma[nın]" fiziksel çizgisel bir harekete indirgenebilir olmayışının, ama bilhassa, önceki organizasyonun bozulmasına, ve katmanın kendisinden, organsız bedenle olan bir bağıntıya doğru bir sapmaya gönderimde bulunmasının nedeni de budur. Dolayısıyla, toplumsal katmanlaşmayı yara-

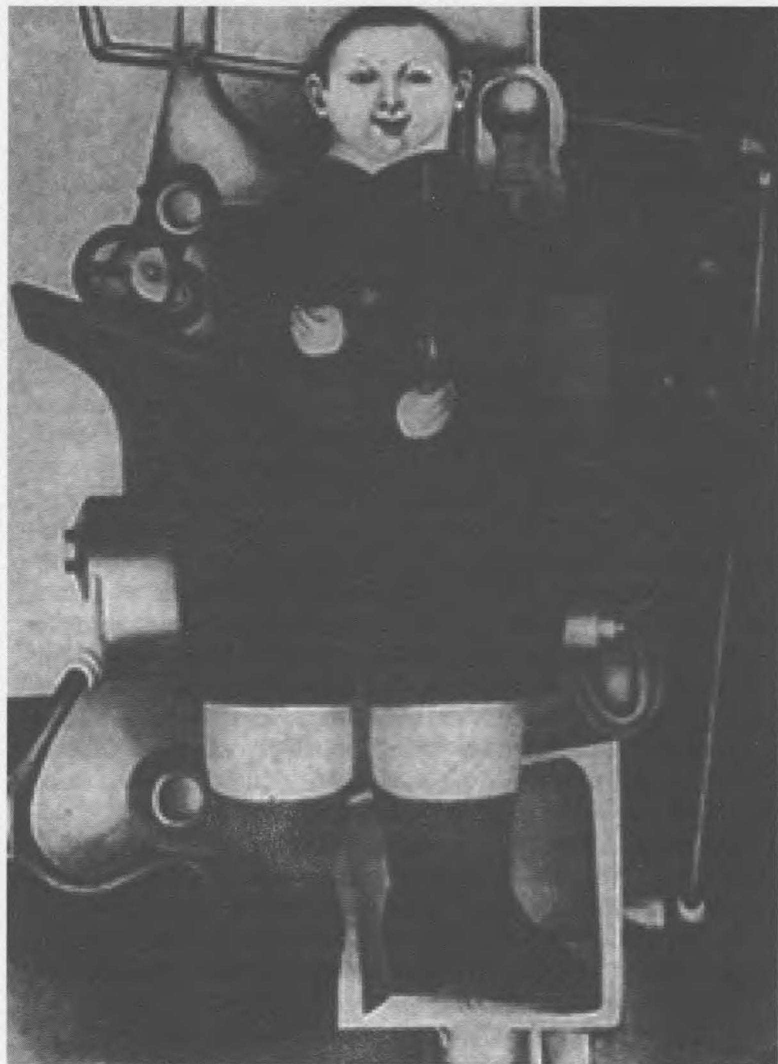
tan ve yaşamı organize eden makinelerin üretiminin kalbinde, üretim-karşıtlığına ait bir eğilim buluruz; devingen ontolojinin kalbinde durağanlıkla karşılaşırız: makineler "sadece bozulduklarında... bozularak çalışırlar."

Bununla birlikte, Deleuze ve Guattari için "organsız beden-oluş," en yüksek etik, politik ve toplumsal idealdir. Yeniyi yaratan şey, böylesi toplumsal düzenlemelerin ampirik devingenliği değil, ama onların çöküşü, organsız bedenle ilişkili oluşları, bir "mutlak durağanlığın" düzeyine erişmeleridir. Yeni, olay, ya da onların "kaçış çizgisi" olarak da adlandırdıkları şey, her zaman için organsız bedenle bağıntılıdır; her zaman katmanın zayıflaması, katmanın bir *organ*izasyonsuzlaşması olarak ortaya çıkar. İşte bu anlamda her kaçış çizgisi, edimsel dünyaya "zamansız" bir müdahaledir.

O halde bize sunulan, içinde "aktörlerin" makinesel bağlantılar vasıtasıyla yeni olayları ürettiği, organsız bedenin daimi olarak edimsele geri döndüğü bir tiyatroya çok benzer bir tarih görüşüdür. Edimsel olay, Deleuze ve Guattari'de iki ayrı biçim alır. İlkin, aktör anı yakalayarak olayı edimselleştirir. Ama edimselleşmenin ötesine uzanan bir görünüm daha vardır. Aktör de olayın içinde dönüşür. "Ediminin" bir sonucu olarak, bir "karşı-edimselleşme" süreci vasıtasıyla, kendisinden, edimsel kimliğinden sapar. Edimselleşmede birisi olayı yakalarken, onu şimdi kılarken, karşı-edimselleşmede olay onu yakalar ve "alt eder." Birisi olayı yakalamanın peşindeyken, olayın anında o da dönüşmelidir. Onu arzulamayanlar olayı fark etmezler. Onun tarafından yakalanmayanlar anı yakalayamazlar.

Bu anlamda *Anti-Ödipus*, eşzamanlı olarak *hem* özgürlüğe, varolan ile olası olan arasındaki bağın nasıl deneyimleneceğine, olay anının nasıl yakalanacağına dair, *hem de* etik[e], başımıza gelen olayların değerinde oluşumuza dair bir kitap.

Bülent Diken

Richard Lindner, *Boy with Machine*
(1954, o/c, 40 x 30,
Mr and Mrs C. L. Harrison,Batavia, Ohio.)

1. bölüm
arzulama-makineleri

Her yerde iş başındadır, bazen kesintisiz, bazen kesik kesik. Nefes alır, ısıtır, yer. Dışkılar, düzer. İd denmiş olması ne büyük hata. Her yerde o, makinelerdir; hiç de mecazen değil: tam anlamıyla makineler, kavramalarıyla, bağlantılarıyla. Bir organ-makine (*machine-organ*) bir kaynak-makineye (*machine-source*) tutunur: biri, diğerinin kestiği bir akım yayar. Meme süt üreten bir makinedir ve ağız ona eklenen bir makinedir. Anoreksik olanın ağzı bir yeme-makinesinin, bir anal makinenin, bir konuşma-makinesinin ve bir solunum-makinesinin (astım krizi) arasında kararsızdır. Dolayısıyla hepimiz brikolörüz[1]; her birimiz ufak makineleriyle. Bir organ-makineye bir enerji-makine: her zaman akımlar (*des flux*) ve kesilmeler (*des coupures*). Yargıç Schreber'in[2] kıçında göğün ışınları vardır. *Güneşten*

---

[1] "Brikolör[ün]" (*bricoleur*) kelime anlamı, meslekte uzman olmayan, elleriyle çalışan, eldeki malzemelerle iş yapan kişidir. Claude Lévi-Strauss birkolajı hem teknik düzeyde hem de söylencesel-şiirsel düzeyde tarif eder. Bkz. Claude Lévi-Strauss, *Le Pensée sauvage*, Böl. 1 (*çevirenlerin notu*).

[2] Yargıç Schreber, Freud'un "*Bir Paranoya Vakasının Otobiyografik Anlatımı Üzerine Psikanaltik Notlar*"da ele aldığı şahıstır. 1842'de doğmuş olan Paul Schreber, 1893 yılında kariyerinin zirve noktasında, Dresden Yüksek Asliye Mahkemesi'nde baş yargıç olarak görev yapmaktayken ağır bir ruhsal

anüs. Ve bunun işlediğinden emindir; Yargıç Schreber bir şey hisseder, bir şey üretir ve bunu teoride inşa etmeye muktedirdir. Bir şey üretilir: makinenin sonuçlarıdır, eğretilemeler değil.

Şizofrenin gezintisi: divana uzanmış nevrotikten daha iyi bir model. Birazcık taze hava, dışarısıyla kurulan bir ilişki. Büchner tarafından yeniden kurulduğu şekliyle Lenz'in gezinmeleri örneğin.[3] Öyle ki bu, dinin Tanrı'sıyla, babasıyla ve annesiyle ilişkili halde toplumda bir yer edinmesi için onu teşvik eden iyi yürekli papazının yanında bulunduğu anlardan farklıdır. Öte yandan dışarıdayken dağlarda, kar tanelerinin altındadır, başka tanrılarla birliktedir ya da hiçbir tanrıyla, aileyle değil, babayla ve anneyle değil, doğayla birliktedir. "Babam ne istiyor? Bana bundan iyisini verebilir mi? İmkansız. Beni rahat bırakın." Her şey birer makinedir. Onun bedenindekilere eklenmiş göksel makineler, tepedeki yıldızlar veya gökkuşağı, Alp dağlarının makineleri. Makinelerin sonu gelmez gürültüsü. "Her biçimin engin yaşamıyla temas etmenin, taşlar, metaller, su ve bitkiler için bir ruha sahip olmanın, bir düşteymişçesine doğanın bütün öğelerini içine almanın sonsuz bir güzellik hissi olduğunu düşünüyordu, ayın büyüyüp küçülmesiyle nefes alan çiçekler gibi." Bir klorofilik ya da fotosentez-makine olmak veya en azından bir parça olarak bedenini böylesi makinelerin içine kaydırmak. Lenz kendisini insan-doğa ayrımının daha öncesine, bu ayrımın konumlandırdığı gönderim noktalarının öncesine fırlatır. Doğayı doğa olarak değil ama bir üretim süreci olarak yaşar. Ne insan ne de doğa gibi bir şey vardır artık, sadece birini diğerinde üreten ve makineleri birbirine ekleyen bir süreç

---

hastalığa yakalanır. Bundan sonra hayatının yaklaşık on üç yılını akıl hastanesinde geçirir ve tek kitabı olan *Sinir Hastalığımın Hatıraları*'nı akıl hastanesindeyken yazar. Freud bu kitabı, homoseksüellik ve paranoya arasındaki nedensel ilişki ile ilgili teorisini açıklamak için kullanır (*çevirenlerin notu*).

[3] Bkz. Büchner'in metni, *Lenz*, fr.ç. Ed. Fontaine

vardır. Her yerdeki üretme ya da arzulama-makineleri (*machines... désirantes*), şizofrenik makineler, yaşamın bütün türleri: ben ve ben-değil (*moi et non-moi*), dışarısı ve içerisi, artık hiçbir anlam ifade etmezler.

Şizonun gezintileri ardından, Beckett'in karakterleri dışarıya adım attığında olacaklar. Öncelikle fark edilmesi gereken şey, onlardaki yürüyüş çeşitliliğinin bizatihi ince ayarlı bir makine olduğudur. Ve sonra bisiklet: bisiklet-korna makinesinin anne-anüs makinesiyle ilişkisi nedir? "Bisikletleri ve kornaları konuşmak ne büyük huzur. Ne yazık ki söz konusu olan onlar değil, ama hafızam beni yanıltmıyorsa kıçındaki delikten beni dünyaya getiren kadın."[4] Ödipus'un çoğu zaman ele alınması kolay, verili bir konu olduğuna inanılmıştır. Ancak hiç de öyle değildir: Ödipus, arzulama-makinelerinin inanılmaz bir bastırılışını gerektirir. Peki neden, hangi amaçla? Teslim olmak gerçekten gerekli ya da arzu edilir midir? Ve neyle birliktedir? Ödipal üçgenin içine koyulan nedir, neyle şekillendirilmektedir? Bisiklet kornası ve annemin kıçı bu iş için yeterli midir? Daha önemli sorular yok mudur peki? Bir etki göz önüne alındığında hangi makine bunu üretmeye muktedirdir? ve bir makine göz önüne alındığında o hangi amaca hizmet etmektedir? Bir bıçak-altlığının ne işe yaradığını, onun geometrik bir tasvirine göre tahmin edin örneğin.[5] Veya ceketimin sağ cebindeki altı taş (sürüm cebi), pantolonumun sağ cebindeki beş taş, pantolonumun sol cebindeki beş taş (iletici cepler) ve nihayet diğer taşlar ilerledikçe avuca alınanları kabul eden ceketimin diğer cebi ile kurulu eksiksiz bir makine-

---

[4] Molloy, korna sesine düşkünlüğünü ve bisikletini bırakmak zorunda kaldığında kornasını sakladığını anlatır, hemen ardından annesinin hatırasına geçer, "Boklu Kontes" olarak hitap ettiği altına yapan annesini genel olarak bu çerçevede tasvir eder (*çevirenlerin notu*).

[5] Bıçak-altlığı (*Porte-coteaux*), Molloy'un, Lousse'un evinden çalmış olduğu gümüş parçalardan biri. Molloy bu nesnenin neye benzediğini geometrik olarak tasvir eder (tepe noktaları kesişen dört tane V'den oluşur), ama ne işe yaradığı onun için gizemini korumaktadır (*çevirenlerin notu*).

yi göz önüne alın, ağzın da bizatihi taş emen bir makine olarak eklendiği bu dağıtım devresinin etkisi nedir?[6] Burada cinsel hazzın üretimi hangisidir? *Malone ölüyor*'un sonunda Bayan Pédal, şizofrenleri doğayla iç içe bir piknik için at arabası ve kayıkla gezintiye çıkarır: şeytani bir makine düzenlenmiştir.

Derinin altında beden hararetli bir fabrika,
ve dışarısı,
zayıf ışıldamalar,
her patlama gözeneğinden parıldamalar.[7]

Şizofreninin natüralist bir kutbunu saptamaya yeltenmiyoruz. Şizofrenin özgül olarak, tür olarak yaşıyor olduğu şey asla doğanın özgül bir kutbu değil ama bir üretim süreci olarak doğadır. Burada süreç derken kastedilen nedir? Olasıdır ki belirli bir düzeyde, doğa endüstriden apayrı bir şeydir: bir bakış açısından endüstri doğanın karşıtıdır, bir diğerinden hammaddelerini ondan çekip çıkartır, bir diğerinden atıklarını ona iade eder vs. Bu ayrımsal insan-doğa, endüstri-doğa, toplum-doğa ilişkileri, toplumun içinde dahi "üretim," "dağıtım," "tüketim" (*production, distribution, consommation*) denilen görece özerk alanların ayrımını koşullandırmaktadır. Fakat biçimsel olarak geliştirilmiş yapısı içinde *ele alın*dığı şekliyle genel olarak bu ayrımlar düzeyi, sadece sermayeyi ve işbölümünü değil, ama aynı zamanda kapitalist varlığın, kendisini ve bir sürecin toplamındaki katılaşmış öğeleri mutlak surette elde ettiği yanılsamasını gerektirir (Marx'ın gösterdiği gibi). İşin doğrusu—hezeyanda ikamet eden dikkat çekici ve karanlık hakikat—görece bağımsız alanlar ya da devreler yoktur: üre-

---

[6] Molloy'un sahilden topladığı çakıl taşlarıyla kurduğu dağıtım devresi. Ceketin sağ cebinden ele alınan taş ağızda emilir, sonra ceketin sol cebine bırakılır, bir döngü boyunca toplam on altı taşın hepsinin emilmesi, yani aynı taş ile tümü emilmeden tekrar karşılaşılmaması için, bir cep hep boş bırakılacak şekilde taşlar ilerideki cebe kaydırılır (6 + 5 + 5 + 0) (*çevirenlerin notu*).

[7] Artaud, *Van Gogh le suicidé de la société*.

tim, doğrudan doğruya tüketim ve kaydetmedir; kaydetme ve tüketim, üretimi dolaysız bir şekilde belirlemekte ama onu üretimin bünyesinde belirlemektedir. O halde her şey üretimdir: *üretimlerin üretimleri* (*productions de productions*), eylemlerin ve tutkuların; *kaydetmelerin üretimleri* (*productions d'enregistrements*), dağıtımların ve gönderim noktalarının; *tüketimlerin üretimleri* (*productions de consommations*), bedensel hazların, kaygıların ve acıların. Kaydetmeler anında tüketildiği, harcandığı, ve tüketimler derhal yeniden-üretildiği için her şey üretimdir.[8] Sürecin ilk anlamı şöyledir: kaydetmeyi ve tüketimi bir ve aynı sürecin üretimleri kılmakla onları üretimin içine dahil etmek.

İkincisi, insan-doğa arasında önemli bir ayrılık yoktur: doğanın insani özü ve insanın doğal özü, doğada, yani aynı zamanda insan türünün yaşamında, üretim ya da endüstri olarak özdeş hale gelirler. O halde endüstri bundan böyle yararlılığın dışsal bir ilişkisi içinde değil, ama insan üretimi ve insanın yaptığı üretim olarak doğa ile olan temel özdeşliğinde ele alınacaktır.[9] Yaradılışa hükmettiğince insan değil, ama tüm biçimlerin engin yaşamına ya da her tür canlıya çok yakından temas eden, yıldızlardan ve hayvanlardan dahi sorumlu olan, ve durmaksızın bir organ-makineyi bir enerji-makineye, bir ağacı bedenine, bir memeyi ağzına ve güneşi kıçına tutturan varlık: evrendeki makinelerin ebedi muhafızı. Süreç teriminin ikinci anlamı budur: insan ve doğa karşı karşıya gelen iki terime benzemez, nedensellik, ihtiva

---

[8] Georges Bataille doğanın enerjisiyle ilişkili aşırı lüks, üretken-olmayan masraflardan ya da tüketiınlerden söz ettiğinde, bu masrafların ya da tüketimlerin, "kullanışlılık" tarafından belirlenen sözde bağımsız insan üretimi alanına kaydedilmesi söz konusu değildir: o halde söz konusu olan, tüketimin üretimi olarak adlandırdığımız şey (bkz. *La Notion de dépense et la Part maudite*, Ed. de Minuit).

[9] Marx'a göre Doğa-Üretim özdeşliği ve türler hakkında bkz. Gérard Granel'in açıklamaları, "L'Ontologie marxiste de 1844 et la question de la coupure," *Endurance de la pensée*, Plon, 1968, ss. 301-310

etme veya ifade etme ilişkileri içinde dahi değil (sebep-sonuç, özne-nesne vb.); ama onlar üretici ile ürünün bir ve aynı temel gerçekliğidir. Süreç olarak üretim, tüm ideal kategorileri geride bırakır ve arzuyla olan ilişkisi içkin bir ilkeye dayalı bir devre tesis eder. Şizoyu *Homo natura* olarak yerleştirip ele alan materyalist psikiyatrinin esas kategorisinin arzulama-üretimi (*production désirante*) olmasının nedeni budur. Ancak süreç teriminin üçüncü anlamını tesis eden tek bir koşulda: ne kendinde bir erek, bir amaç olarak ele alınmalıdır, ne de kendi bitimsizliğiyle karıştırılmalıdır. Akıl hastanelerindeki yapay şizofrenik dökümü yaratan şey, sürece bir nokta koymak veya onu belirsiz bir biçimde uzatmaktır ki, harfi harfine söylemek gerekirse bu onu ansızın ve olgunlaşmadan sonlandırmakla eşdeğerdir; mevcudiyet olarak otistik paçavra üretilir. Lawrence aşk için şöyle der: "Süreci bir amaca vardırıyoruz; herhangi bir sürecin hedefi o sürecin bitimsizliği değil ama tamamlanmasıdır... Süreç kendi tamamlanışına doğru yönelmelidir, şiddetlenmenin korkunç dehşetine ve sonunda ruh ile bedenin çürüyeceği korkunç aşırılığa değil."[10] Şizofreni aşka benzer: hiçbir şizofrenik özgüllük ya da mevcudiyet yoktur; şizofreni, üretici ve yeniden-üretici arzulama-makinelerinin evreni, "insanın ve doğanın başlıca gerçekliği" olarak temel evrensel üretimdir.

Arzulama-makineleri, ikilenme kuralına (*règle binaire*) ya da ilişkilenme rejimine (*régime associatif*) uyan ikili makinelerdir; bir makine her zaman için bir diğerine eklenmiştir. Üretici sentez, üretimin üretimi, bağlayıcı bir biçime sahiptir: "ve" "ve sonra"... (*et, et puis*) Böyledir, çünkü her zaman akım-üreten bir makine ve ona bağlanıp bu akımı kesen, akımdan parçalar koparıp alan bir makine mevcuttur (meme-ağız). Ve yeri geldiğinde ilk makine de akımını kesintiye uğrattığı veya akımından

---

[10] D.H.Lawrence, *La Verge d'Aaron*, fr.ç. Gallimard, ss.199

parçalar kopardığı bir diğerine bağlanmış olduğu için, ikili dizi her yönde ilerler. Arzu durmaksızın kesintisiz akımları ve doğası gereği parçalı ve parçalanmış olan kısmi nesneleri (*objet partiel*)[11] birbirine ekler. Arzu, akışı sağlar, akar ve keser. Miller şöyle der arzu şarkısında: "akan her şeyi seviyorum, döllenmemiş yumurtayı dışarıya atan menstrüel akımı bile."[12] Salgı keseleri ve böbrek taşları; kısmi nesneler ile üretilen, ve kendi akımları da kesintiye uğratılan başka kısmi nesneler tarafından daima kesilen saç akımı, salya akımı, sperm akımı, bok ya da idrar akımları. Her "nesne" bir akım sürekliliğini, her akım nesnenin parçalanışını gerektirir. Kuşkusuz her makine-organ, dünyanın tümünü kendi akışına göre, ondan akıp giden enerjiye göre açıklar: göz her şeyi—konuşmak, anlamak, dışkılamak, düzmek...— görme ile yorumlar. Ancak her zaman yatay bir hat boyunca başka bir makine ile bağlantı kurulmuştur, öyle ki burada, ilki diğerinin akımını kesintiye uğratır veya kendi akımının diğeri tarafından kesildiğini "görür."

Dolayısıyla, kısmi nesne-akım bağlayıcı sentezindeki (*synthèse connective*) eklenişin bir biçimi daha vardır: ürün-üretme. Üretim her zaman için ürüne yamalanan bir şeydir, arzulama-üretiminin üretimin üretimi olmasının nedeni işte budur; her makinenin bir makinenin makinesi olması gibi. İdealist bir kategori olan ifade ile yetinemeyiz. Şizofrenik nesneyi üretim süreciyle ilişkilendirmeden tanımlamaya çalışamayız, çalışmamalıyız. *Cahiers de l'art brut* bu ilkenin canlı bir ifasıdır (ve benzer bir yaklaşımla, şizofrenik bir mevcudiyet bu çalışma-

---

[11]Psikanalizde kısmi nesne, bir arzunun tatmin edilmesinde rol oynayan nesnenin bir parçası anlamında kullanılabildiği gibi, bazen nesnenin tamamını temsil eden bir kısmını anlatmak için de kullanılır; bu terimi Deleuze ve Guattari'nin ele alış şekli oldukça farklıdır ve *Anti-Ödipus*'un ilk bölümü boyunca açıklanacaktır (*çevirenlerin notu*).

[12]Henry Miller, *Tropique du Cancer*, böl. XIII ("...ve bağırsaklarım, görkemli şizofrenik bir akımla dışarı döküldü, beni mutlakla yüz yüze bırakan bir tahliye").

larda reddedilmiştir). Ve yine, Henri Michaux şizofrenik bir masayı arzuya ait bir üretim sürecine dayanarak tarif eder: "Bir kez fark edildiğinde kişinin zihnini meşgul etmeye devam ediyordu. Sanki kendi işini yapmayı da sürdürüyordu... Göz alıcı olan şey onun ne basit ne de gerçekten karmaşık olmasıydı, başından itibaren ya da kasten karmaşık yapılmış değildi, veya karışık bir plana göre kurulmamıştı. Daha çok yontulması seyrinde karmaşıklaşmıştı... Ayağa kaldırıldığında bu bir eklentiler masasıydı, şizofrenlerin tıka basa olarak tarif edilen çizimlerine fazlasıyla benziyordu, ve eğer bitirildiyse bu ancak ekleyecek daha fazla bir şey kalmadığı içindi, masa gitgide daha fazla yığıntı, gitgide daha az masa olmuştu... Belirli bir amaç ya da masadan umulan şey için tasarlanmamıştı. Ağır, hantal, neredeyse taşınamayacak haldeydi. Nasıl ele alınacağı bilinmiyordu (zihinsel olarak da fiziksel olarak da). Üstteki yüzeyi, masanın esas kullanılan yeri kademe kademe alçalıyor, biçimsiz çatıyla çok az bir bağlantı bırakarak gözden yitiyordu ki, hiçbir amacı olamayacağı için bu şey birisinin masa olarak değil, ancak ucube bir mobilya, garip bir alet olarak dikkatini çekiyordu. İnsani olmaktan çıkan, hiçbir konforu, burjuvalığı, köylülüğü, kırsallığı olmayan bir masa, ne mutfak masası ne çalışma. Kendisini hiçbir şeye sunmayan, kendisini saklayan, kendisini hizmetten ve yine iletişimden esirgeyen bir masa. Olduğu yerde duran hareketsiz bir şey. Durakalmış bir motoru çağrıştırıyordu." [13] Şizofren evrensel üreticidir. Burada üretme ve ürünü arasında bir ayrıma gitmeye gerek yok. Buna karşın üretilen nesnenin *buradalığı* (*ici*) yeni bir üretme eylemine taşınmaktadır. Masa "kendi işini yapmayı" sürdürür. Yüzeyi ise destekleyici çatı tarafından kemirilmiştir. Masanın neticesizliği, üretim tarzının kaçınıl-

---

[13] Henri Michaux, *Les Grandes épreuves de l'esprit*, Gallimard, 1966, ss. 156-157

maz bir sonucudur. Lévi-Strauss brikolajı tarif ederken, yakın ilişkili özelliklerin oluşturduğu bir kümeden söz etmiştir: heterojen, ama aynı zamanda sınırlı bir malzeme stokuna veya çeşitli yöntemlere sahip olmak; parçaları sürekli olarak yeni parçalar halinde düzenleme becerisi; ve netice olarak üretme eylemi ile ürün arasında, aletler kümesi ile sonuç kümesi arasında fark gözetmemek.[14] Brikolörün bir şeyi elektrik prizine soktuğunda ya da suyun yönünü çevirdiğinde deneyimlediği memnuniyet, "anne-baba" ile oynamanın veya bir ihlalin hazzıyla hiç mi hiç açıklanamaz. Devamlı olarak üretimi üretme, ürüne üretmeyi yamalama yöntemi arzulama-makinelerinin ya da temel üretimin özelliğidir: üretimin üretimi. Richard Lindner'in bir tablosu *Makineli Oğlan*, aşırı iri, şiş bir oğlanın büyük bir teknik toplumsal makineye yamalanıp kendi küçük arzulama-makinelerinden biriyle uğraşmakta olduğunu gösterir (zira göreceğiz ki, çocuğun gerçeği de zaten budur).

Üretmek, bir ürünü, bir üretme-ürün özdeşliği... Doğrusal dizideki üçüncü terimi oluşturan şey işte bu özdeşliktir: farklılaşmamış devasa bir nesne. Her şey bir süreliğine durur, her şey donakalır (ve sonra her şey yeniden başlayacaktır). Belirli bir anlamda hiçbir şeyin çalışmaması, hiçbir şeyin işlememesi daha iyi olurdu. Hiç doğmamak, sonsuz doğumun ve yeniden doğumun çemberinden ayrılabilmek, emecek bir ağza, dışkılayacak bir kıça sahip olmamak. Makineler o kadar kötü işleyecekler midir, parçaları hiçliğe teslim olacak kadar ve bizi de hiçliğe teslim edecek kadar dağılacaklar mıdır? Yine de enerji akımları hala sapasağlam bağlı, kısmi nesneler hala fazlasıyla organik görünürler. Eksiksiz bir bedenin yüzeyinde kayıp giden kesintisiz ve serbest haldeki saf bir akışkan hariç. Arzulama-makineleri bizleri birer or-

---

[14] Claude Lévi-Strauss, *La Pensée sauvage*, Plon, 1962, ss. 26 ve devamı.

ganizma kılar; ama bu üretimin tam da kalbinde, bizatihi onun üretiminde, beden böyle organize olmaktan, bir başka organizasyona sahip olmamaktan veya her türlü organize olmaktan ıstırap çeker. Üçüncü aşama olarak sürecin tam da ortasındaki "akıl ermez bir durağanlık ve mutlak katılık": "*Ağız yok. Dil yok. Diş yok. Gırtlak yok. Yemek borusu yok. Karın yok. Kıç yok.*" Otomatlar durakalır ve eklemlemiş oldukları organize olmamış kütleyi havaya bırakır. Eksiksiz organsız beden (*Le corps plein sans organs*), üretken-olmayan, kısır, sebepsiz, tüketilemezdir. Antonin Artaud keşfetti onu, bir biçime ve figüre sahip olmadığı yerde. Ölüm içgüdüsü; budur onun ismi, ve ölüm modelsiz değildir. Motoru ölümün eksiksiz bedeni olduğu için arzu onu *da*, ölümü de arzuladığından, yaşamın organlarının *working machine* (*çalışan makine—Fransızca orijinal metinde İngilizce yazılmıştır-ç.n.*) olması nedeniyle o yaşamı da arzular. Bunların bir bütün halinde nasıl çalıştığını sormayacağız: esas soru, soyutlamanın ürününün ne olduğudur. Arzulama-makineleri sadece bozulduklarında ve durmaksızın bozularak çalışırlar. Yargıç Schreber "uzun bir süre boyunca bir mideden, bağırsaklardan, hemen hemen akciğerlerinden mahrum, yarılmış bir yemek borusuyla, mesanesi olmadan ve paramparça kaburgalarla yaşadı; yemeğini çiğneyebilmek için yeri geldi gırtlağının bir kısmını kullandı ve bu böyle devam etti vs." Organsız beden üretken değildir; yine de üretim ve ürün özdeşliği olarak belirli bir mekanda ve belirli bir zamanda bağlayıcı sentez içinde üretilmiştir (şizofrenik masa, bir organsız bedendir). Organsız beden özgün bir hiçliğin ispatı değildir, ne de yitirilmiş bir bütünlükten geriye kalan şeydir. Her şeyin ötesinde, bir yansıma da değildir; bedenle veya bedenin bir imgesiyle herhangi bir ilgisi yoktur. İmgesi olmayan bedendir. Bu üretken-olmayan şey tam da üretildiği yerde, ikili-doğrusal dizinin üçüncü aşamasında mevcuttur.

Devamlı olarak üretim süreci içine yeniden zerk edilir. Katatonik beden[15] banyo suyunda üretilir. Eksiksiz organsız beden üretim-karşıtlığına aittir; ama bağlayıcı ya da üretici sentezin bir özelliği de, onun bir üretim-karşıtı öğe vasıtasıyla, üretim ve üretim-karşıtlığını birbirine ekliyor olmasıdır.

Arzulama-makineleri ile organsız beden arasında açık bir çatışma baş gösterir. Makinelerin her bağlantısı, bir makinenin her üretimi, bir makinenin çıkardığı her gürültü organsız beden için katlanılmaz bir hal alır. Organlarının altında larvaların ve iğrenç kurtçukların, ve her şeyi berbat eden ya da onu organize ederek boğan bir Tanrı'nın eylemini duyumsar. "Beden bedendir/tümüyle kendisidir/ve organlara ihtiyacı yoktur/beden asla bir organizma değildir/organizmalar bedenin düşmanıdır."[16] Etine saplanan çiviler kadar işkence. Organsız beden, makine-organlara karşı kaygan, donuk ve gergin yüzeyini gösterir. Zincirlenmiş, bağlanmış ve kesilmiş akımların karşısına şekilsiz, farklılaşmamış bir akışkan çıkarır. Fonetik sözcüklerin karşısına eklemlenmemiş bloklar olan fısıltıları ve çığlıkları çıkarır. Birincil olarak adlandırılan bastırmanın başka bir anlama gelmediği kanaatindeyiz: "karşı-yatırım" değil, ama organsız beden tarafından arzulama-makinelerinin bu *geri tepilişi*. İşte paranoyak makinenin anlamı tam da budur; organsız bedeninin kapısını kırmaya çalışan arzulama-makine-

[15] Sıklıkla katatonik şizofrenide ve bazı duygudurum bozukluklarında görülen, anormal kas gerginliği, anormal duruş veya davranış tablosudur. Katatonik hastalar uzun süre hareketsiz biçimde durabilirler. Bazen vücutlarını soktukları garip şekli saatlerce koruyabilirler. Bazen de anlamsız birtakım hareketleri uzun süre tekrarlayabilirler. Katatoni, akıl hastalarının uzun süre depo hastanelerde kaldıkları dönemlere göre bugün çok daha az görülmektedir (*çevirenlerin notu*).

[16] Artaud, *84*, 1948, s:5-6

lerinin etkisi, ve onları bütünsel bir şekilde persekusyon[17] aygıtları olarak deneyimleyen organsız bedenin püskürtücü tepkisi. Dolayısıyla Tausk, paranoyak makineyi "kişinin kendi bedeni[nin]" ve üreme organlarının basit bir yansıması olarak ele aldığında ona katılmıyoruz.[18] Makinenin kökeni, arzulama-makinelerinin üretim süreci ile organsız bedenin üretken-olmayan durağanlığı arasındaki karşıtlıktadır. Makinenin anonim doğası ve yüzeyinin farklılaşmamışlığı bunun ispatıdır. Organsız beden, bir persekusyon organı ya da persekusyonun harici bir eyleyicisi biçiminde bir karşı-içeriye veya bir karşı-dışarıya yatırım yaptığınca, karşı-yatırım gibi yansıtma da sadece ikincil olarak müdahil olur. Fakat paranoyak makinenin kendisi, arzulama-makinelerinin bedenleşmesidir: arzulama-makinelerinin, onlara daha fazla tahammül edemeyen organsız bedenle olan ilişkisinden doğmaktadır.

Ama eğer organsız bedenin kesintiye uğratılmamış bir süreçte sonradan edineceği kuvvetler hakkında bir fikir sahibi olmak istiyorsak, arzulama-üretimi ile toplumsal üretim arasındaki bir paralelliği de hesaba katmalıyız. Böylesi bir paralellik sadece fenomenolojiktir; doğa hakkında ve iki üretim arasındaki ilişki hakkında hiçbir önyargıya işaret etmez, gerçekte *iki* ayrı üretim bulunup bulunmadığı sorusuna da yanıt aramaz. Gösterdiği sadece, arzulama-üretimi biçimleri gibi toplumsal üretim biçimlerinin de, üretken-olmayan sebepsiz bir durağanlığı, sürece eklenmiş üretim-karşıtı bir öğeyi,

---

[17] Persekusyon terimi dini terminolojiden köken alır ve ilk dönem Hıristiyan şehitlere uygulanan işkenceyi tarif eder. Gündelik kullanımda bu terim taraflardan birinin diğerini kötü niyetlerle, zalimce duygularla ve nefretle izlediği ilişkileri tanımlar. Psikopatoloji lisanında "persekusyon hezeyanları," paranoya, şizofreni, melankoli ve hipokondriyazis gibi tanıları olan hastaların tarif ettiği kötülük görme ile ilgili birtakım özel düşünceler ve duygulardır (*çevirenlerin notu*).

[18] Victor Tausk, "De la genèse de l'appareil à influencer au cours de la schizophréne," 1919, fr.ç. *Psychanalyse*, s:4

socius olarak tanımlanan eksiksiz bir bedeni ima ettiğidir. Yeryüzünün veya despotun, veya sermayenin bedeni olabilir bu. Marx'ın dikkat çektiği de odur: emek ürünü değildir, ama onun doğal ya da kutsal varsayımı olarak belirmektedir. Aslında, sadece üretici güçlere karşı koymak ile yetinmez. Üretici güçlerin ve üretim eyleyicilerinin paylaştırılacağı bir yüzey tesis ederek, bu suretle üretim fazlasını temellük ederek ve şimdi bir sözde neden olarak ondan doğuyormuş gibi görünmeye başlayan sürecin hem bütününü hem de parçalarını kendine mal ederek, üretimin tümüne gerisin geriye düşer. Güçler ve eyleyiciler, mucizevi bir biçim altında onun kuvvetleri haline gelirler, onun tarafından *büyülenmiş* (*miraculé*) gibidirler. Kısacası, eksiksiz beden olarak socius, bütün üretimin kaydedildiği ve kendisinden doğuyor göründüğü kaydedici bir yüzey şekillendirir. Toplum, üretim sürecini kaydederek kendi hezeyanını inşa eder; ama bu bilinçli bir hezeyan değildir, veya daha ziyade, hatalı şuur hatalı bir hareketin doğru bir şuurudur, görünüşte nesnel bir hareketin doğru algısıdır, kaydetme yüzeyinde üretilmiş hareketin doğru algısıdır. Sermaye elbette ki kapitalistin veya daha ziyade kapitalist varlığın organsız bedenidir. Fakat böyleyken sadece paranın akışkan ve katılaşmış tözü değildir, çünkü paranın kısırlığına para üreten para biçimini verecektir. Organsız bedenin kendini yeniden-üretmesine, filizlenip evrenin en uzak sınırlarına kadar uzanmasına benzer biçimde artı-değer üretir. Kendisini makinedeki sabit sermaye olarak cisimleştirirken, makineyi nispi artı-değer temin etmekle yetkilendirir. Makineler ve eyleyiciler sermayeye tutunurlar, hem de öyle bir noktaya kadar ki, işleyişleri bile onun tarafından büyülenmiş gibidir. Her şey (nesnel olarak), bir sözde neden olduğunca sermaye sayesinde üretiliyor gibidir. Marx'ın söylediği gibi, kapitalistler elbette ki *başlangıçta* sermaye ile emek karşıtlığının ve sermaye-

nin artı-emeği gasp etmek için kullanışlı olduğunun bilincindedirler. Fakat sermaye üretimin tümüne gerisin geriye düşen bir kaydetme yüzeyi rolünü oynadığı anda, ayartıcı büyülü bir dünya hızla yaşam bulur (artı-değeri tedarik etmek ya da gerçekleştirmek, böylesi bir kaydetme hakkıdır). "Bilhassa gerçek kapitalist üretim biçiminde, nispi artı-değerin ve bu sayede toplumsal emeğin üretici güçlerinin gelişmesiyle, dolaysız emeksürecindeki üretici güçler ve emeğin toplumsal ilişkileri, emekten sermayeye taşınmış gibidir. Emeğin bütün toplumsal üretici güçlerinin emeğe değil de sermayeye bağlı olması ve onların bizzat sermayenin bünyesinden yayılması nedeniyle sermaye oldukça gizemli bir varlık haline gelir."[19] Buradaki özgül kapitalist şey, paranın rolü ve eksiksiz beden olarak kaydetme ya da kayıt yüzeyi inşa eden sermayenin kullanımıdır. Ancak herhangi bir eksiksiz beden, yeryüzününki veya despotunki, bir kaydetme yüzeyi, görünüşte nesnel bir hareket, fetişist, ayartıcı, büyülü bir dünya, toplumsal yeniden-üretimin bir sabiti olarak her toplumun bir parçasıdır.

Organsız beden gerisin geriye arzulama-üretimine düşer, onu cezbeder, temellük eder. Organ-makineler, o bir eskrimcinin yeleğiymiş, ya da bu organ-makineler rakibine girişirken onları şıngırdatan bir dövüşçünün kazağına iğneli madalyalarmış gibi, şimdi organsız bedene sıkıca tutunurlar. Bir cezbedici makine böylelikle geri tepen makinenin yerini alır veya alabilir: paranoyak makinenin ardından mucizevi-makine gelir. Fakat "ardından" ile kastedilen nedir? Bir arada varolurlar, ve kara mizah çelişkileri sonuçlandırmaz ama bunların olmadığını ve hiç olmamış olduğunu ortaya koyar. Bu üretken-olmayan, tüketilemez olan organsız beden, ar-

---

[19] Marx, *Kapital*, III, 7, böl. 25 (Pléiade II, s. 1435). Bkz. Althusser, *Lire le Capital*, Balibar'ın açıklamaları, II, ss. 213, ve Macherey, I, ss. 201 ve devamı (Maspero, 1965).

zunun bütün üretim sürecini kaydeden bir yüzey olarak iş görür, böylece arzulama-makineleri, onlarla organsız beden arasında bir ilişki olarak görünüşte nesnel hareket içinde ondan doğuyormuş gibi görünür. Organlar, Tanrı'nın ışınlarını cezbeden Yargıç Schreber'in bedeninde yenilenmiş, büyülenmişlerdir. Şüphesiz ki önceki paranoyak makine, organların ve özellikle de yargıcın anüsünün "büyüsünü bozmaya" yeltenen alaycı sesler biçiminde varolmayı sürdürür. Ancak önemli olan şey, bütün üretici güçleri ve bütün üretim organlarını temellük eden ve bir sözde neden olmasıyla etki ederek görünüşteki hareketi (fetiş) onlara ileten efsunlu bir kaydetme ya da kayıt yüzeyinin kuruluşudur. Şizonun politik ekonomiyi icra ettiği ve cinselliğin tümünün ekonomik bir mesele olduğu fazlasıyla doğrudur.

Ne var ki üretim üretildiği tarzda kaydedilmez. Veya daha ziyade, tesis edilişi sürecinde üretildiği tarzda görünüşteki nesnel harekette yeniden-üretilmez. Esasında farkına varmadan kaydetmenin üretimi alanına girdik ki, bunun yasası üretimin üretimi ile aynı değildir. Üretimin üretiminin yasası bağlayıcı sentez ya da eklemedir. Ama üretken *bağlantılar* makinelerden organsız bedene geçtiğinde (emekten sermayeye geçtikleri gibi), onların bu sefer bir "doğal ya da kutsal varsayım" olan üretken-olmayan öğeyle ilişkili ve *paylaştırımı* (*distribution*) ifade eden başka bir yasanın altına girmiş oldukları görülür (sermayenin ayrımları). Makineler, yüzeyi bir ızgara gibi bölen ayrım noktaları halinde kendilerini organsız bedene iliştirirler ki, aralarında yeni sentezlere ait tam bir şebeke tesis edilmektedir. Şizofrenin "ya... ya da[sı]," "ve sonra[dan]" nöbeti devralır: ele alınanların hangi iki organ olduğu önemli değildir, organsız bedene iliştirilme tarzları, ikiler arasındaki bütün ayırıcı sentezlerin (*synthèses disjonctives*) kaygan yüzeyde aynı kapıya çıkacağı tarzda olmalıdır. "Veya..." (*ou bien*) sabit

terimler arasındaki kararlı tercihleri belirtirken (alternatif), "ya... ya da" (*soit... soit*) farklar arasındaki, yer değiştirdiklerinde ve kaydıklarında dahi her zaman aynı kapıya çıkmakta olan olası permütasyonlar sistemine işaret eder. Konuşan ağız ve yürüyen ayaklar örneği böyledir: "Hiçbir şey söylemeden kalırdı. Ya sonunda söyleyecek bir şeyi kalmazdı. Ya da tam bir şeyler söyleyecekken sonunda söylememeye karar verirdi... Diğer temel örnekler kendilerini zihne takdim ederler. Ani sürekli iletişimle birlikte ani vazgeçiş. Aynı şeyle birlikte gecikmiş vazgeçiş. Gecikmiş sürekli iletişimle birlikte ani vazgeçiş. Aynı şeyle birlikte gecikmiş vazgeçiş. Ani sürekli olmayan iletişimle birlikte ani vazgeçiş. Aynı şeyle birlikte gecikmiş vazgeçiş. Gecikmiş sürekli olmayan iletişimle birlikte ani vazgeçiş. Aynı şeyle birlikte gecikmiş vazgeçiş."[20] O halde şizofren, Malone'nin eşyaları gibi en verimsiz ve en dokunaklı sermayenin sahibi, kendi bedenine ayrımların duasını yazar ve kendisine bir savuşturmalar dünyası yaratır ki, permütasyonlarm en önemsizi dahi yeni duruma bir yanıt veya çok sorgulayan patavatsızlara bir karşılık mahiyetindedir. Kaydetmenin ayırıcı sentezi, üretimin bağlayıcı sentezleriyle örtüşmek için çıkagelir. Üretim süreci olarak süreç, kayıt tutma yöntemi olarak yönteme doğru genişler. Veya daha ziyade, eğer libidoyu arzulama-üretiminin bağlayıcı "emeği" olarak adlandırırsak, bu enerjinin bir kısmının ayırıcı kayıt tutma enerjisine (*Numen*) dönüştüğünün söylenmesi gerekir. Enerjinin dönüşümü. Ama bilinçdışma dair sadece görünüşte dinî olan bir sorunun sebep olduğu bütün muğlaklıklara rağmen, bu yeni enerji biçiminin neden kutsal olduğu söylenir, veya ona neden Numen denir? Organsız beden Tanrı değildir, büsbütün tersidir. Ama üretim sürecinin tamamını cezbettiğinde, ve onun mucizevi, efsunlu yüzeyi olarak iş gördüğünde, ayrımla-

---

[20] Beckett, "Assez," *Tétes-mortes*, Ed. de Minuit, 1967, ss.40-41

rının her birinde onun kaydını tuttuğunda, onu kateden enerji kutsaldır. Schreber'in Tanrı'yla olan tuhaf ilişkilerinin nedeni budur. "Tanrı'ya inanır mısınız?" diye soran birisine tam olarak Kantçı ya da Schreberci terimlerle karşılık vermeliyiz: elbette, ama sadece ayırıcı tasımın efendisi olarak, tasımın *a priori* ilkesi olarak (Tüm gerçekliklerin bölünme vasıtasıyla kendisinden türediği, *Omnitudo realitatis* olarak tarif edilen Tanrı).

Dolayısıyla kutsal olan tek şey ayrımlardaki enerjinin doğasıdır. Schreber'in kutsallığı, onun kendisini parçalara bölmek için kullandığı ayrımlardan ayırt edilemez: erken imparatorluklar, geç imparatorluklar; üstün bir Tanrı'nın geç imparatorlukları ve aşağı bir Tanrı'nın olanları. Freud özellikle Schreber'in hezeyanındaki, ama hezeyandaki yaygın bir durum olarak da ayırıcı sentezlerin önemini vurgular. "Böylesi bir ayrışma, paranoyak psikozun temel özelliğidir. Histeri yoğunlaştırdığı (*condenser*) ölçüde paranoya ayrıştırır. *Veya daha ziyade*, bilinçdışı imgelemde gerçekleştirilen yoğunlaştırma ve özdeşleştirmeyi, paranoya bir kez daha öğelerine ayrıştırır."[21] Fakat bir kez daha düşünüldüğünde, Freud neden histerik nevrozun ilk olduğunu ve ayrımların sadece daha ilkel bir yoğunluğun yansıtılması sonucunda ortaya çıktığını ekler? Şüphesiz ki bu, hezeyanın Tanrı'sında ve şizo-paranoyak kaydetme içinde Ödipus'un haklarını sağlam tutmanın bir yoludur. Ve tam da bu nedenle, bu husustaki en önemli soruyu ortaya koymamız gerekir: arzu kaydı bir ödipal aşamadan diğerine geçer mi? Ayrımlar arzu soykütüğünün biçimidir; peki bu soykütüğü ödipal midir, ödipal üçgenleşmeye mi kaydedilir? Veya her bakımdan dik kafalı soykütüksel bir biçimi ve bir içeriği evcilleştirmeyi amaçladığı sürece, Ödipus'un toplumsal yeniden-üretimin bir ihtiyacı ya da bir sonucu olması daha olası değil midir? Çünkü şizo şüphesiz ki

[21] Freud, *Cinq psychanalyses*, fr.ç. P.U.F., ss. 297

sorgulanır, hem de hiç durmaksızın. Özellikle de doğayla ilişkisi özgül bir kutup tesis etmediği için yürürlükteki toplumsal kodlara göre sorgulanır: adın, baban, annen? Arzulama-üretiminin icrası seyrindeyken Molloy bir polis tarafından sorguya çekilir: "Adınız Molloy, dedi komiser. Evet, dedim, şimdi hatırladım. Peki anneniz? dedi komiser. Hatırlayamıyordum. Onun adı da Molloy mu? dedi komiser. Onun adı Molloy muydu? dedim. Evet? dedi komiser. Düşündüm. Adınız Molloy, dedi komiser. Evet, dedim. Peki anneniz, dedi komiser, onun adı da Molloy mu? Düşündüm." Psikanalizin bu bakımdan çok da yaratıcı olduğunu söyleyemeyiz: ödipal üçgenin derinliklerinden sorular sormayı ve yorumlar geliştirmeyi, psikoz[22] olarak adlandırılan fenomenler bu gönderim çerçevesinden taşıyorlarken bile sürdürmektedir. Psikanalist, Schreber'in üstün Tanrı'sının altında babasının ve aşağı Tanrı'sının altında kuşkusuz ki ağabeyinin keşfedilmesi *gerektiğini* söyler. Şizofren bazı zamanlar sabrını yitirir ve yalnız bırakılmayı talep eder. Bazı zamanlar oyuna eşlik eder, hatta ona eklenir, ona dayatılan modele kendisine ait gönderim noktalarını davet edip onu içeriden baltalar ("evet, bu benim annem, ama annem elbette ki Bakire"). Schreber'in Freud'a cevap verişi zihinde can-

[22] Psikoz terimi ilk olarak bütün akıl hastalıklarını kapsayan bir terim olarak kullanılmıştır. Sonraları, şizofreni, kronik delüzyonel psikoz, manik-depresif psikoz gibi daha özgül bazı bozuklukların genel adı halini alarak anlam daralmasına uğramıştır. Psikiyatrik bir bakış açısından, psikotik kişi nevrotiğin tersine kendisindeki bozukluğu ve düşüncelerindeki anormalliği yabancılamaz. Psikanalizde genel olarak psikoz, libidonun gerçeklikle ilişkisindeki bir rahatsızlık ve alternatif, sanrısal ve ayrışmış bir gerçekliğin inşası şeklinde tanımlanır. Psikanalizden kısmen etkilenmiş olan Eugen Bleuler şizofreniyi bir içe çekilme süreci sonucunda düşüncelerin çözülmesi veya otizm olarak tanımlar. Bleuler'e göre şizofreninin temelinde, çağrışımların gevşemesi ve zihnin bir nevi yarılması yatmaktadır. Freud, psikozu, bireyin gerçeklikle kurduğu libidinal yatırım ilişkileri bağlamında ele almıştır. Ona göre, psikozda gerçeklik algısının yitirilmesi ve psikotik süreçler sonucunda yeni bir gerçekliğin meydana gelmesi söz konusudur (*çevirenlerin notu*).

landırılabilir: tabii ki evet, evet, evet, konuşan kuşlar genç kızlardır ve üstün Tanrı babam, aşağı Tanrı kardeşim. Ama gizliden gizliye, genç kızları bütün konuşan kuşlara, babasını üstün Tanrı'ya ve kardeşini aşağı Tanrı'ya bir kez daha gebe bırakacaktır; ödipal üçgenin sıradan terimlerini ve işlevlerini yarıp geçtikçe tümü de karmaşık hale gelen veya daha ziyade "sıradanlığı kaybolan" kutsal biçimlerdir.

Ne babaya inanıyorum
ne de anneye
benim yok
babam-annem

Arzulama-üretimi ikili-doğrusal bir sistem şekillendirir. Eksiksiz beden diziye üçüncü terim olarak davet edilir, yine de dizinin temel niteliğini (2, 1, 2, 1...) yok etmeksizin. Dizi onu Ödipus gibi özgül olarak üçlü ya da üçgensel bir figüre sokup kalıba dökecek tercüme işlemine karşı bütünüyle isyankardır. Eksiksiz organsız beden üretim-Karşıtlığı olarak üretilir, yani bir ebeveyn üretimi olduğunu sezindirecek her türlü üçgenleştirme girişimini reddetmek amacıyla o şekilde müdahil olur. Bizatihi kendi öz-üretiminin ve kendi doğumunun bir tanığıyken, nasıl olur da ebeveynler tarafından üretilir? Ve bütün yansıtmalardan bağımsız olarak, Numen tam olarak onun üzerinde, tam da onun bulunduğu yerde paylaştırılmakta ve ayrımlar tesis edilmektedir. *Evet ben babamdım ve ben oğlumdum.* "Ben Antonin Artaud, oğlumum, babamım, annemim ve kendimim." Şizo kendisine ait gönderim noktalarına sahiptir, çünkü bilhassa, toplumsal kod ile uyuşmayan veya sadece gülünç duruma düşürmek için onunla uyuşan kendisine ait kaydetme koduna sahiptir. Hezeyan ya da arzu kodu sıra dışı bir akışkanlık takdim eder. Hızlıca yer değiştirerek, kendisi-

ne yöneltilen sorulara bir günden diğerine katiyen aynı açıklamayı getirmeyerek, katiyen aynı soykütüğüne başvurmayarak, aynı olayı katiyen aynı tarzda kaydetmeyerek şizofrenin bir koddan diğerine geçtiği ve kasten *bütün kodları karıştırdığı* söylenebilir; o adi ödipal kodu bile, bunun için zorlandığı ve aşırı öfkeli olmadığı bir sırada kabullenebilir ki, ayrımları bertaraf etmek için yaratılan bu kodu onlarla tıka basa doldurmak için yapar bunu. Adolf Wölfli'nin resimleri sahneye saatleri, türbinleri, dinamoları, göksel-makineleri, ev-makineleri vb. koyar. Ve bu makineler bağlayıcı bir tarzda, çevreden merkeze doğru ardı sıra dizili katmanlar ya da sektörler halinde düzenlenmişlerdir. Ama onlarla ilgili "açıklamalar[ı]," ki bunları keyfine göre değiştirir, bir resmin kaydını tesis eden soykütüksel dizi üzerinde temellenir. Dahası, ayrımları kuşatan spiraller olarak "yıkım" ya da "çöküş" çizgileri biçimi altında kayıt, resmin kendisine de düşer.[23] Şizo, ayrımlar ne olursa olsun sonucun her zaman aynı kapıya çıkması gibi basit bir neden için sarsak bir dengeyi korumaktadır. Organ-makineler kendilerini organsız bedene iliştirseler de, ikincisi yine de organsız olmayı sürdürür ve sözcüğün alışılagelmiş anlamıyla bir organizma haline gelmez. Akışkan ve kaygan niteliğini muhafaza eder. Keza üretimin eyleyicileri Schreber'in bedenine inerler, bu bedene asılırlar; cezbetmiş olduğu ve binlerce küçük spermazoid içeren göğün ışınları gibi. Işınlar, kuşlar, sesler ve sinirler, Tanrı'yla ve Tanrı'dan bölünen biçimlerle değişken ve soykütüksel olarak karmaşık ilişkilere dahil olurlar. Ancak bunların tümü organsız bedenin yüzeyinde meydana gelir ve onun üzerine kaydedilir, eyleyicilerin birbirlerine eklenişleri dahi, Tanrı'nın bölünmeleri dahi, onu bir ızgara gibi bölen soykütükleri ve onların permütasyon-

---

[23] W.Mortgenthaler, "Adolf Wölfli" fr.ç. *L'Art brut*, s: 2

ları dahi. Aslanın yelesinin pire kaynaması gibi, bu sebepsiz bedenin yüzeyi de onlarla kaynar.

"Süreç" sözcüğünün anlamına uygun olarak kaydetme gerisin geriye üretime düşer, fakat kaydetmenin üretiminin kendisi, üretimin üretimiyle üretilir. Benzer olarak kaydetmenin yerini tüketim alır, ancak tüketimin üretimi, kaydetmenin üretimiyle ve onda üretilir. Böyledir, çünkü *özne* kabilinde bir şeyin yeri ancak kayıt yüzeyinde belirlenebilir. Sabit kimliği olmayan tuhaf bir öznedir, organsız beden üzerinde dolanıp durur, her zaman arzulama-makinelerinin kenarında kalır, kendi payına düşen ürünle tanımlanır, her yerde bir oluş ya da bedenleşme biçiminde bir ödül kazanır, tükettiği durumlardan doğar ve her durumla yeniden doğar. "Öyleyse bu benim, öyleyse bu bana ait..." Marx'ın söylediği gibi, ıstırap çekmek bile bir öz-yararlanımdır. Arzulama-üretiminin tümü şüphesiz ki anında tüketim ve harcama, dolayısıyla "cinsel haz[dır]." Ancak bu hala, her bölmeden sonra geriye kalanın içindeki, sadece bir kaydetme yüzeyinin ayrımları vasıtasıyla yerini belirleyebilen öznenin durumu değildir. Yargıç Schreber şunun her zaman canlı bir biçimde farkındadır: sabit bir kozmik cinsel haz oranı vardır, o halde Tanrı'nın haz duymanın yolunu Schreber ile bulması gerekir; Schreber'in bir kadına dönüşmesi pahasına. Ancak Schreber, ıstırabının bir karşılığı ya da kadın-oluşunun bir ödülü olarak bu hazzın sadece artakalan kısmını deneyimler. "Bu hazzı Tanrı'ya sağlamak benim görevimdir; ve bu süreçte benim de payıma küçük bir cinsel haz düşerse, geride kalan yıllar boyunca çektiğim ölçüsüz ıstırabın ve mahrumiyetimin oldukça küçük bir telafisi olarak onu kabul edip, haklı çıkarılmış olduğumu hissederim." Üretim enerjisi olarak libidonun bir kısmının kaydetme enerjisine (Numen)

dönüştürülmesine benzer biçimde, onun bir kısmı da tüketim enerjisine dönüştürülür (*Voluptas*). Bilinçdışındaki üçüncü sentezi canlandıran şey işte bu artakalan enerjidir; "öyleyse bu...[nun]" birleştirici sentezi (*synthèse conjonctive*) ya da tüketimin üretimi.

Bu sentezin nasıl şekillendirildiğini ya da öznenin nasıl üretildiğini ele almamız gerekir. Arzulama-makineleri ile organsız beden arasındaki karşıtlıktan yola çıkmıştık. Onların birincil bastırmadaki paranoyak makine ile itilişleri, yerini mucizevi makine tarafından çekilişlerine bırakır. Ancak itiş ve çekiş arasındaki karşıtlık sürüp gider. Gerçek bir uzlaşım, sadece "bastırılanın geri dönüşü" olarak işleyen yeni bir makinenin düzeyinde gerçekleşebiliyor gibidir. Böylesi bir uzlaşımın varolmakta ve varolabilir olduğuna dair birçok kanıt mevcuttur. Çok da açık olmamakla birlikte bize Robert Gie'den, elektrikli paranoyak makinelerin muazzam tasarımcısından söz edilir: "Ona eziyet eden devrelerden kendisini kurtaramadığı için kuvvetleri nihayet onlarla birleştirmiş olma izlenimi veriyor, onları tam bir galibiyet, bir zafer halinde tasvir etmenin ateşli gururunu yaşıyordu." [24] Freud özellikle de, Schreber'in kadın-oluşla uzlaştığı ve Doğa = Üretim özdeşliğine (yeni insanlığın üretimi) onu geri götüren öz-sağaltım sürecine adım attığı sırada, hastalığındaki önemli dönüm noktasını vurgular. Tam da neredeyse iyileşip tüm yetilerini geri kazandığı sırada, Schreber bir travestiye özgü tavır ve eşyalarla kuşatılmış halde bulur kendisini. "Aynanın karşısında veya başka bir yerde, ara sıra bedenimin üst tarafı kısmen çıplak, bir kadın gibi kurdelelerle, ucuz kolyelerle vb. süslenmiş halde buluyorum kendimi; bu başkalarının yanındayken değil yalnız başımayken oluyor..." Paranoyak makineyi ve mucizevi makineyi takip eden, yeni insanlığı ya da görkemli bir organizmayı dünyaya getirmek amacıyla

---

[24] *L'Art brut*, s: 3, ss. 63

arzulama-makineleri ile organsız beden arasında yeni bir ittifakı şekillendiren bu makineyi tarif etmek için "bakir makine" (*machine célibataire*) terimini ödünç alalım. Bu, arzulama-makinelerinin kenarında öznenin sadece bir kalıntı olduğunun, ya da bu üçüncü üretken makine ve onun icra ettiği artakalan uzlaşımla kendisini karıştırdığının söylenmesiyle eşdeğerdir: "Öyleyse bu, ne idiyse odur!" şeklinde bir hayret hissi biçiminde, tüketimin birleştirici sentezi.

Michel Carrouges, edebiyatta keşfettiği belirli sayıda fantastik makineyi "bakir makine" olarak ayırt etmiştir. İşaret ettiği örnekler oldukça farklı türlerdendir ve ilk bakışta tek bir kategoriye ait görünmezler: Duchamp'ın *Bekar erkekler tarafından çırılçıplak soyulan...* Kafka'nın *Ceza kolonisi*'ndeki makine, Raymond Roussel'in makineleri, Jarry'nin *Üstünerkek*'indekiler, Edgar Allan Poe'nun belirli makineleri, Villiers'in *Geleceğin Havva'sı* vb.[25] Onları bir araya getiren özellikleri, gerçi ele alınan örneğe göre önemleri değişmektedir, şunlardır: bakir makine ilkin, işkenceleriyle, gölgeleriyle, antik Yasasıyla birlikte eski bir paranoyak makineyi tanıtlar. Buna karşın onun kendisi paranoyak makine değildir. Tümüyle farklıdır, dişlileri, oynar parçası, makasları, iğneleri, mıknatısları, ışınları. İşkence ettiğinde veya öldürdüğünde dahi yeni bir şeyi, güneşten bir kuvveti ifşa eder. İkincisi, bu şekil değişimi, içinde saklı kaydın sayesinde makinenin sahip olduğu mucizevi özellik ile açıklanamaz, gerçi içinde en etkileyici türden kayıtları da hakikaten saklar (Geleceğin Havva'sı için Edison'un yerleştirdiği kayıt ile karşılaştırın). Yeni makinenin fiili bir tüketimi, otoerotik ya da otomatik olarak nitelendirilebilecek bir hazzı mevcuttur; sanki makinenin erotizmi sınırlandırılamayan başka kuvvetleri serbest bırakmış

[25] Michel Carrouges, *Les Machines célibataires*, Arcanes, 1954

gibi, yeni bir ittifakın evlilik töreni, yeni bir doğum, parlak bir coşku bulunur burada.

Soru şu olur: bakir makinenin ürettiği, onun aracılığıyla üretilen şey nedir? Göründüğü kadarıyla yanıt şöyle olacaktır: yoğun nicelikler (*quantités intensives*). Saf hallerindeki yoğun niceliklerin neredeyse dayanılmaz bir noktaya dek şizofrenik bir deneyimi mevcuttur—bakir acının ve sevincin dopdolu bir deneyimi, yaşamla ölüm arasında asılı kalmış bir çığlık gibi yoğun bir geçiş hissi, tüm figür ve biçimlerinden arındırılmış saf, yalın yoğunluğun durumları. Bunların sıklıkla halüsinasyonlar ve hezeyan olduğu söylenir; ama halüsinasyon biçimli veri (*görüyorum, işitiyorum*) ve hezeyan biçimli veri (*düşünüyorum...*), halüsinasyonlara nesnesini ve hezeyanlı düşünceye onun içeriğini veren daha derin seviyedeki bir *Hissediyorum*[u] gerektirir. Ne hezeyanla ne de halüsinasyonla ilgisi olan, ama halüsinasyonu yansıtacak veya hezeyanı benimsetecek olan bir "kadın haline geldiğimi," "tanrı haline geldiğimi hissediyorum" vb. Başlangıçta sadece yoğunlukları, oluşları, geçişleri deneyimleyen gerçek birincil duygulanımla ilişkili olarak, hezeyan ve halüsinasyon ikincildir.[26] Bu saf yoğunluklar nereden gelir? Bunlar önceki iki güçten ve bu iki gücün karşıtlığından gelir, itiş ve çekiş. Yoğunluklar birbirlerine karşıt değillerdir, nötr bir durum etrafında bir denge kurmazlar. Aksine, organsız bedeni belirten yoğunluk = 0'dan başlayarak tümü de olumludur. Ve aralarındaki karmaşık ilişkiye ve onlara sebep kuvvetler olan çekme ile itmenin oranına bağlı olarak göreli yükselişler ya da düşüşler şekillendirirler. Kısacası, çekme ve itme kuvvetlerinin karşıtlığı yoğun öğelerin açık bir dizisini üretir,

---

[26] *Hissediyorum*'un önemini ilk olarak vurgulayan W.R.Bion'du, ama bunu sadece fantezi alanına yerleştirdi ve *Düşünüyorum*'un duygusal (*affectif*) paraleli kıldı. Bkz. *Elements of Psycho-analysis*, Heinemann, 1963, ss. 94 ve devamı.

tümü de olumludur, sistemdeki nihai bir denge durumunu değil, ama içinden bir öznenin geçtiği sınırsız sayıda kararlı ve kararsız durumları ifade ederler. Yoğun niceliklerin *boşluğu olmayan maddeyi* değişken derecelerde doldurduğuna dair Kantçı teori son derece şizoiddir. *Çekiş ve itiş,* Yargıç Schreber'in öğretisine göre, organsız bedeni değişken derecelerde dolduran ve Schreber-öznenin içinden geçtiği yoğun *sinirsel durumlar* üretir, bengi dönüşün bitimsiz çemberini takip eden kadın-oluş ve birçok şey daha oluş. Yargıcın çıplak gövdesindeki memeler ne hezeyandır ne de halüsinasyon, her şeyden önce bir grup yoğunluğu, onun organsız bedenindeki bir yoğunluk bölgesini belirtirler. Organsız beden bir yumurtadır: eksenlerle ve eşiklerle, enlemlerle, boylamlarla, jeodeziklerle katedilmiştir, oluşları ve geçişleri, ve bunların yönlerini—öznenin geliştiği yönler—işaretleyen *eğimlerle* geçilmiştir. Buradaki hiçbir şey temsili değildir; ama tümü yaşamdır ve yaşanmıştır: memelere sahip olmanın yaşanmış coşkusu memelere benzemez, onları temsil etmez, yumurtadaki seçkin bir bölge de uyarılacak bir organa benzemez. Sadece yoğunluk grupları, potansiyeller, eşikler ve eğimler. Şizoyu maddeye mümkün olduğunca yaklaştıran, onu maddenin kızgın, canlı merkezine taşıyan acı dolu, heyecan dolu bir deneyim: "bu coşku, zihnin onu özellikle araştırdığı noktanın dışında konumlanmıştır... ruhun bütünü, maddenin sarsıntısını zihne kusan bu coşkuya doğru akar, onun kor ateşinden geçer." [27]

Şizonun gerçeklikten ayrılmış ve yaşamla bağı kesilmiş otistik bir paçavra olduğu nasıl tasvir edilebilir? Daha kötüsü: psikiyatri onu bu türden bir paçavraya nasıl çevirmiştir, ölü hale gelen bir organsız bedenin bu durumuna kadar onu nasıl küçültmüştür—zihnin maddeye temas ettiği ve her yoğunluğu yaşayıp tükettiği o

[27] Artaud, *Le Pèse-nerfs,* Gallimard, *Œuvres complètes I,* ss. 112

dayanılmaz noktaya yerleşen kişiyi? Ve bu soru, oldukça farklı görünen başka bir soruyla ilişkili olarak ortaya koyulmamış mıdır: psikanaliz bu sefer de nevrotik bir kişiyi, başka hiçbir şeyi değil ama ebediyen baba-anneyi tüketen acınası bir yaratığa nasıl indirger? "Öyleyse bu, ne idiyse odur!", "Öyleyse bu benim!" birleştirici sentezi, Ödipus'un bitimsiz, kasvetli keşfine nasıl indirgenebilmiştir: "Öyleyse bu babam, öyleyse bu annem..." Bu soruları henüz yanıtlayamayız. Gördüğümüz tek şey, saf yoğunlukların tüketiminin aile figürlerine ve "Öyleyse bu..." bağlayıcı dokusunun ödipal dokuya ne kadar da yabancı oluğudur. Bu canlı hareket nasıl özetlenmeli? İlk yol takip edilirse (kısa yol): organsız bedendeki ayrım noktaları, arzulama-makinelerinin çevresinde yakınsayan çemberler üretir; ve sonra makinenin yanında bir kalıntı, bir ek, ya da makineye bitişik bir parça olarak üretilen özne çemberin her durumundan ve bir çemberden diğerine geçer. Makinenin bulunduğu merkezde değil ama kenarındadır, sabit kimliği yoktur, daima merkezden edilir, içinden geçtiği durumlar tarafından *tanımlanır*. Adlandırılamayan tarafından izlenen çemberler de böyledir; aileyle herhangi bir ilgisi olmayan durumlar olarak Murphy, Watt, Mercier vs. ile "bazen valstaki gibi keskin ve kısa, bazense parabolik geniş halkalar." Veya daha karmaşık, ama sonunda aynı kapıya çıkacak bir yol: paranoyak makine ve mucizevi makinenin aracılığıyla organsız bedendeki itiş ve çekiş oranları 0'dan başlayarak bakir makinede bir durumlar dizisi üretir; ve dizideki her bir durumdan özne doğar, doğumuna ve yeniden doğumuna sebep olan bütün bu durumları tüketerek, sürekli olarak belirli bir anda onu belirleyen sıradaki durumdan yeniden doğar (onu yaşayan özneyle ilişkili olarak yaşanmış durum birincildir).

Klossowski'nin hayranlık uyandırıcı Nietzsche yorumunda gösterdiği de budur: yüce bir düşünce ve en

keskin algının kurucusu olarak, maddi bir duygulanım olarak *Stimmung*'un mevcudiyeti.[28] "Merkezkaç kuvvetler sonsuza kadar merkezden kaçmazlar, ama sadece bir kez daha kaçabilmek için ona bir kez daha yaklaşırlar: sadece kendi merkezini bulmaya çalışıp da parçası olduğu merkezi görmekten aciz kaldığı sürece, bireyi ezip geçmekte olan şiddetli salınımlar işte bunlardır; eğer bu salınımlar onu ezip geçiyorsa, yeri tayin edilemeyen merkezin bakış açısından bunun nedeni, her birinin, olduğunu sandığı bireyden farklı birisine tekabül etmesidir. Bu yüzden kimlik esasen rastlantısaldır ve bireysellik dizisi kaçınılmaz olarak bu salınımlara maruz kalmaktadır, çünkü şu ya da bu bireyin rastlantısallığı, onların tümünü kaçınılmaz kılacaktır." İtiş ve çekiş, yükselişin ve düşüşün kuvvetleri, organsız bedeni belirten yoğunluk = 0'dan başlayarak bir yoğun durumlar dizisi üretir ("ama ilginç olan şu ki, sadece bu namevcudiyete işaret etmek için burada bir kez daha yeni bir akış gerekir"). Aniden aklını yitirip tuhaf kişilerle özdeşleşen[29] Nietzsche-ego, filoloji profesörü diye bir şey yoktur; bir durumlar dizisinden geçen ve bu durumları tarihteki isimlerle özdeşleştiren Nietzsheci-özne vardır: ***tarihteki bütün isimler benim...*** Özne, merkezi ego tarafından terk edilmiş çemberin çevresi boyunca kendisini dağıtır. Merkezde ise arzulama-makinesi, bengi dönüşün bakir makinesi bulunur. Makinenin artakalan öznesi, Nietzscheci-özne, bu makinenin çevirdiği her şeyden, okuyu-

---

[28] Pierre Klossowski, *Nietzsche et le cercle vicieux*, Mercure de France, 1969.

[29] Psikanalitik literatüre göre özdeşim (özdeşleşme), "kişiliğin gelişimi" sırasında mutlaka ortaya çıkması gereken, beğenilen insanların tutum ve davranışlarının benimsemesini ve onların sindirilerek edinilmeye çabalanmasını anlatmak için kullanılan bir mekanizmadır. Yine bu bakış açısına göre, başlangıçta bu, "içe alma" gibi, o kişiyi bütünüyle yutarak içe atma şeklindedir, ve oldukça ilkel, bebeksi bir savunma mekanizmasıdır. Deleuze ve Guattari'de, başlangıçta yer alan ve diğerleriyle özdeşleşen bir ego bulunmadığı için, terimin psikanalizdeki anlamı yön değiştirir (*çevirenlerin notu*).

cunun sadece Nietzsche'ye ait parçalı bir eser olabileceğini düşündüğü öforik bir ödül kazanır (Voluptas): "Şimdi Nietzsche, bir sistemin gerçekleşmesinin değil, bir programın tatbikinin peşinde olduğuna inanıyordu... onun repertuarı, bir başka deyişle şimdi onun histriyonikliği haline gelmiş olan Nietzscheci söylemin kalıntıları biçiminde." Çeşitli şahsiyetlerle özdeşleşme meselesi değildir, ama tarihteki isimleri organsız beden üzerindeki yoğunluk bölgeleriyle özdeşleştirmektir; ve her seferinde özne haykırır: "Bu benim, öyleyse bu benim!" Tarihle kimse şizodan fazla uğraşmamış ve onu bu tarzda ele almamıştır. Evrensel tarihin bütününü bir hamlede tüketir. Onu *Homo natura* olarak tanımlamakla işe koyulmuştuk, ama işte o *Homo historia* olup çıktı. Birinden diğerine giden bu uzun yol Hölderlin ile Nietzsche arasındadır ve adımlar gitgide hızlanmaktadır. "Nietzsche'deki öfori, Hölderlin'in dalgın yabancılaşma hali kadar uzun sürmez... Nietzsche'ye kırk yıla yakın süre boyunca bahşedilmiş olan dünyanın görünümü, peyzajların veya natürmortların az ya da çok düzenli bir ardıllığını sunmaz; bir olayın anımsanma sürecinin parodisidir o: her ne kadar 31 Aralık ile 6 Ocak arasında meydana gelmişse de, bir aktör onun bütününü tek bir kutlu günde canlandıracaktır—çünkü sadece bir gün süresinde, akla yatkın takvimin ötesinde bütünü açıklanır ve yeniden kaybolur."

Psikiyatrist Clerambault'nun meşhur hipotezi sağlam temellendirilmiş gibi görünmektedir: doğası gereği global ve sistematik olan hezeyan, kısmi ve yerel otomatizma[30] fenomenleriyle ilişkili olarak ikincil bir feno-

---

[30] Psikiyatride otomatizma, bir grup bilinçdışı basit davranışı tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Bu davranışlar genelde saniyeler boyu sürse

mendir. Aslında hezeyan, arzulama-makinelerinin üretim sürecini takip eden kaydetmenin niteliğidir; paranoyada ve hatta şizofreninin paranoid biçimlerinde gördüğümüz gibi kaydetmenin kendisi kendine özgü sentezlere ve düzensizliklere sahip olsa bile, hezeyan yine de özerk bir alan tesis etmez, ama arzulama-makinelerinin işleyişine ve bozulmalarına bağlı olarak ikincildir. Yine de Clerambault "(zihinsel) otomatizma" terimini kullandığında enfeksiyonların veya zehirlenmelerin mekanik etkisinin sonucu olarak ele aldığı sadece konu dışı fenomenleri, ekolaliyi, tuhaf sesleri, patlayıcı konuşmaları, anlamsız sesleri belirtmektedir. Yeri geldiğinde, hezeyanın büyük kısmını otomatizmanın etkisiyle açıklar; geri kalan "kişisel" kısmı ise ona göre otomatizmadan daha önce tezahür edebilecek "kişiliğin" tepkisinin ve reddinin "doğa[smdan]" ileri gelir (örneğin paranoyak kişilik).[31] Böylelikle Clerambault otomatizmayı, arzulama-makinelerinin etkileşimini ortaya koyan ekonomik bir üretim süreci olarak değil, sözcüğün en geniş anlamıyla sadece nörolojik bir mekanizma olarak ele alır; tarihsel olarak onun sadece doğumsal veya edinilmiş doğasından söz etmekle yetinmiştir. Marx'ın dikkat çektiği anlamda, Clerambault psikiyatrinin Feuerbach'ıdır: "Feuerbach olgulara ne zaman materyalist olarak baksa eserlerinde

---

de bazen bunların süresi dakikaları bulabilir. Kişi bu davranışları yaptığının farkında olmaz. Otomatizmalar sıklıkla belli bazı epilepsi türlerinde görülür. Bazı durumlarda bazı ilaçların yan etkisi olarak da otomatizmalar ortaya çıkabilir. Otomatizmalar çeşitlilik gösterebilirler. Bazıları, parmakları birbirine sürtme, dudak şapırdatma, yutkunma gibi basit jestler şeklinde olabilirken bazı otomatizmalar uyurgezerlikteki gibi daha karmaşık davranışlar şeklinde olabilir. Bazı otomatizmalar durumla uyumlu veya uyumsuz konuşma şeklinde olabilir. Kişiler otomatizma sırasında bilinçlerini kaybetmeyebilirler. Bilinç yitimi olmadığında kişiler yaptıkları her davranışın farkında olsalar da otomatizmalarının farkında olmazlar. Bazı karmaşık otomatizmalarda, kişi tamamen uyanıkken birdenbire bir uyurgezer gibi davranmaya başlayabilir. Bu durumlarda kişi her zaman yaptığı işleri yapar, fakat kendine geldiğinde bu yaptıklarını hatırlamaz (*çevirenlerin notu*).

[31] G. De Clerambault, Œuvre psychiatrique, P.U.F.

tarih yoktur, ve ne zaman tarihi göz önüne alsa artık materyalist değildir." Gerçek bir materyalist psikiyatri ise aksine çifte müdahalesiyle tanımlanır: mekanizmanın içine arzuyu davet etmek, arzunun içine üretimi davet etmek.

Hatalı bir materyalizm ile idealizmin bilindik biçimleri arasında çok da derin bir fark yoktur. Şizofreni teorisi, onun üçlü formülünü tesis eden üç kavrama göre ifade edilir: dissosiasyon (Kraepelin)[32], otizm (Bleuler)[33], ve mekan-zaman ya da dünyada olmak (Binswanger). İlki, sözde özgül soruna ya da temel kusura işaret eden açımlayıcı bir kavramdır. Diğeri, etkinin özgüllüğüne işaret eden düşünsel bir kavramdır: hezeyanın kendisi veya kesilme, "iç yaşamın görece veya mutlak baskınlığının eşlik ettiği, gerçeklikten kopuş." Hezeyanlı insanı kendi özgül dünyasında keşfeden veya yeniden keşfeden üçüncüsü betimsel bir kavramdır. Bu üç kavramın müşterek olarak sahip olduğu şey, şizofreni sorununu "beden imgesi" aracılığıyla ego ile ilişkilendiriyor olmalarıdır (ruhun son bedeni hali, spiritüalizm ile pozitivizmin ihtiyaçlarının anlaşılmaz bir birlikteliği). Ancak şizo çok uzun süredir egoya, baba-anneye inanmayı bırakmıştır. Bu sorunların ötesinde, arkasında, altında, başka bir yerdedir, ama onların içinde değildir. Ve her nerede ise orada sorunlar, başa çıkılmaz acılar, katlanılmaz yoksunluklar vardır, ama onu kaçtığı şeylere geri götürmek,

---

[32] Psişik bütünlüğün bozulmasını ve bununla ilişkili psikiyatrik hastalıkları tanımlamak için kullanılan bir terimdir (*çevirenlerin notu*).

[33] Psikiyatrik literatürde, "otizm"in şizofreni ile ilişkili olan anlamı, kişinin psişik enerjisini kendi hezeyanlarına yatırmasıdır, ve bu durum kişinin dış dünyaya yatırım yapmasını engellemektedir. Freud şizofrenideki "içe kapanma" olarak tanımladığı durumu anlatmak için "otoerotizm" terimini tercih etmiş, fakat Bleuler şizofreni ile ilgili tanımında otizm kelimesinde ısrarcı olmuştur. Bleuler'e göre şizofrenideki otizm, hastanın kendi içindeki, erişilemez, iletişime kapalı, kişinin neredeyse bütün zihinsel enerjisinin bağlandığı ve organize olmayan hezeyanlı unsurlardan meydana gelen bir dünyaya kapanmasıdır (*çevirenlerin notu*).

artık ona ait olmayan sorunlara onu yerleştirmek, şapka çıkarmakla hakkını verdiğimize inanarak onun gerçekliğiyle alay etmek niye? Şizonun ben demekten aciz olduğu ve konuşma yeteneğinin onarılmasını gerektiği söylenir. Tümü için şöyle söyler: yine içime ettiler. "Bundan sonra ben demeyeceğim, o sözcüğü bir daha ağzıma almayacağım, bu fazlasıyla budalaca. Onu her duyduğumda, onun yerine eğer hatırımda kalmışsa üçüncü tekil şahsı kullanacağım. Eğer bu onları eğlendirecekse. Ve bu hiçbir şey değiştirmeyecek." Ve eğer yeniden ben demeye başlarsa, bu da hiçbir şey değiştirmeyecek. Bu sorunların öylesine uzağında, öylesine ötesindedir ki. Freud bile egoya dair bu dar bakış açısının ötesine geçememiştir. Ve bunu engelleyen şey, kendi üçlü—ödipal, nevrotik—formülüdür: baba-anne-ben. Freud'un can sıkıcı otizm kavramını yeniden bulmasında ve onun şizofreniye tatbik edilmesi için kendi otoritesini kullanmasında, Ödipus kompleksinin analitik emperyalizminin onu yönlendirip yönlendirmediğinin sorulması gerekir. Çünkü nihayet saklamaya gerek yok, Freud şizofrenleri sevmez, ödipalleştirilmeye karşı dirençlerini sevmez, onları daha ziyade hayvanlarmış gibi ele alma eğilimindedir: sözcükleri şeylermiş gibi ele alırlar, böyle söyler, onlar apatik[34], narsisistik, gerçeklikten kesilmişlerdir, aktarım[35] için uygun değillerdir, filozoflara benzerler, "arzu edilmeyen bir benzerlik." Güdüler ile semptomların, simge ile simgeleştirilenin ilişkisinin analitik olarak nasıl tasavvur edileceği sıklıkla sorulur. *Nedensellik* mi, *ihtiva etme* mi, yoksa *ifade etme* ilişkisi mi? Sorun aşırı

---

[34] Apati terimi, bir aldırmazlık durumunu veya bir farkında olamayış durumunu anlatmak için kullanılır (*çevirenlerin notu*).

[35] Psikanaliz literatüründe aktarım, bir kişinin, geçmişinde yoğun bir yatırım yaptığı kişilerle ilgili hislerini, arzularını ve bağlantı biçimlerini bir başka kişi üzerine geçirmesidir ve bu başka kişi sıklıkla psikanalisttir. Freud ve Lacan'a göre, psikanalitik tedavi için aktarım şarttır. (*çevirenlerin notu*).

kuramsal bir tarzda ortaya koyulmuştur. Çünkü işin doğrusu, Ödipus içine yerleştirildiğimiz, Ödipus'a göre değerlendirildiğimiz andan itibaren oyun biter, üretim ilişkisi olan tek gerçek ilişkiye son verilir. Psikanalizin muhteşem keşfi arzulama-üretimi ve bilinçdışı üretimlerdir. Ama Ödipus'la birlikte bu keşfin üzeri yeni bir idealizm ile hızla örtülecektir: fabrika olarak bilinçdışının yerine antik bir tiyatro geçirilir; bilinçdışı üretim birimlerinin yerine temsil geçirilir; üretken bilinçdışının yerine artık sadece kendisini ifade edebilen bir bilinçdışı geçirilir (söylence, trajedi, düş...).

Şizofreni sorununun egoya götürüldüğü her defasında, yapabileceğimiz tek şey sevgi ve merhamet ile veya tiksinip tükürerek, şizonun varsayılan özünü veya özgüllüğünü "tatmak[tır]." Bir seferinde dissosiye ego olarak, bir başka seferinde gerçeklikten ayrılmış ego olarak, ve bir sefer daha, ki en tahrik edicisi budur, varolmayı sürdüren ama özgül olarak kendi dünyasında kalan, ve kendisini zeki bir psikiyatriste, hoşgörülü bir üst gözlemciye, kısacası bir fenomenoloğa açan bir ego olarak. Bir kez daha Marx'm ikazlarından birisini anımsayalım: buğdayın tadından onu yetiştireni tahmin edemeyiz; üründen onun üretim rejimini ve ilişkilerini tahmin edemeyiz. *Bağlı olduğu gerçek üretim süreciyle* değil de *nedenselliğin, ihtiva etmenin veya ifade etmenin ideal biçimleriyle* ilişkilendirildiğinde, ürün o ölçüde özgül, akıl almaz derecede özgül halde belirecektir. Eğer süreç "ruh ile bedenin çürüyeceği korkunç aşırılık[ı]" (otistik) ortaya çıkaracak tarzda durdurulursa, veya bir erek haline getirilirse, veya onun boşlukta bitimsizce hareket etmesine neden olunursa, şizofren çok daha özgül ve kişileşmiş bir biçimde ortaya çıkar. Kraepelin'in meşhur son safhası... Üretimdeki maddi süreç tanımlandığı andan itibarense aksine, ürünün özgüllüğü buharlaşma eğilimindedir, ve aynı zamanda sürecin başka bir

olası "sonucu" ortaya çıkmaktadır. Otizm halinde kişileşmiş yapay bir şizofrenin etkilenimleri olması şöyle dursun, şizofreni, arzunun ve arzulama-makinelerinin üretim sürecidir. Birinden diğerine nasıl geçilir ve bu geçiş kaçınılmaz mıdır? bu soru en önemlisidir. Jaspers, diğer birçok noktada olduğu gibi bu noktada da bize değerli bilgiler sunar, çünkü onun "idealizmi" belirgin olarak çizgi dışıdır. Süreç kavramını, kişilik tepkisi veya gelişimi gibileriyle tezat kıldığında, süreci ego ile kurulu kurgusal ilişkiyle ilgisi olmayan bir kırılma veya tazyik olarak düşünmüştür, çünkü onun yerine, doğadaki "şeytani" olanla kurulu bir ilişki geçirmektedir. Onun yetersiz kaldığı tek şey, süreci maddi' bir ekonomik gerçeklik, Doğa = Sanayi, Doğa = Tarih özdeşliğindeki bir üretim süreci olarak tasavvur etmektir.

Bir anlamda, arzu mantığı kendi nesnesini en başından itibaren ıskalar: *üretim* ile *edinim* arasından seçime gitmemizi dayatan Platonik ayrımın ilk adımından itibaren. Arzuyu edinimin tarafına yerleştirdiğimizde, arzuyu idealist (diyalektik, nihilist) bir tasavvur olarak ele alırız ki, bu onu öncelikle bir eksiklik, bir nesnenin eksikliği, gerçek bir nesnenin eksikliği olarak belirlemektedir. Öteki tarafın, "üretim" tarafının inkar edilmediği doğrudur. Arzuyu, "temsilleri aracılığıyla, bu temsillerin nesnelerinin gerçekliğine sebep olan varlık yetisi" olarak tarif etmesiyle, ona dair teori hakkında eleştirel bir devrim icra ettiği için Kant'a bile dönülür. Ancak Kant'ın bu tarife örnek olarak batıl inançlara, halüsinasyonlara ve fantezilere başvurması şans eseri değildir: biz gerçek nesnenin ancak dışsal nedensellik ve dışsal mekanizmalarla üretilebileceğinin fazlasıyla farkındayız; yine de bu bilgi, arzunun kendi gerçek dışı nesnesini, halüsinasyon ya da hezeyan biçimli nesnesini ortaya çıkarmasını sağlayan onun içsel gücüne bizi inanmaktan veya bu nedenselliği arzunun bünyesindeymiş gibi tem-

sil etmekten alıkoyamaz.[36] Nesnenin gerçekliği, arzuyla üretildiği sürece *psişik bir gerçeklidir*. Bu nedenle eleştirel devriminin temelde hiçbir şeyi değiştirmediği söylenebilir: üretkenliğin bu tarzdaki bir tasavvuru, bir eksiklik olarak arzunun klasik tasavvurunu düzeltmez, ama onu bir destek, bir payanda olarak kullanır ve onun nedenlerini daha derinlemesine araştırmakla yetinir. İşin doğrusu, eğer arzu gerçek nesnenin eksikliği olsa, onun gerçekliği hayali nesneyi üreten bir "eksikliğin özünde" olurdu. Arzunun işte bu şekilde üretim olarak, ama sadece fantezilerin üretimi olarak tasavvuru, psikanaliz tarafından kusursuz bir şekilde sergilenir. Yorumun en aşağı düzeyinde bu, arzunun eksiklik duyduğu gerçek nesne dışsal doğaya ya da toplumsal üretime bağlıyken, "her gerçek nesnenin arkasında düşlenen bir nesne" veya gerçek üretimlerin arkasında zihinsel bir üretim varmış gibi, arzunun içsel olarak gerçekliğin benzeri olarak işleyen imgesel bir şeyi ürettiği anlamına gelir. Ve şüphesiz ki, psikanalizi nesnenin tam bir zavallı psikanalizi biçiminde cihazlar ve pazarlar çalışmasıyla meşgul olması için zorlamaz bu (makarna paketlerinin, arabaların veya "ıvır zıvırlar[ın]" psikanalizi). Fakat fantezi, sadece bir nesne olarak değil ama arzuyu sahneye taşıyan özgül bir makine olarak bütün uzanımıyla bile yorumlansa, bu makine sadece teatraldir, ve bir tarafa terk ettiğinin tamamlayıcılığı hala ayaktadır: şimdi göreli eksikliğe göre tarif edilen ve kendi nesnesi ile saptanan şey ihtiyaçken, fantezi üreten ve kendisini nesneden sökerek kendisini üreten, yine de aynı anda eksikliği mutlak hale getirerek onu çoğaltan şey arzu olarak ortaya çıkar, "varlığın çaresiz yetersizliği," bir "olma yetersizliği olarak yaşamın kendisi." Arzunun, ihtiyaçlar tarafından *desteklenen* bir şeymiş gibi, arzunun üretkenliğinin, ihtiyaçlara ve onların nesne eksikliğiyle olan ilişkisine

[36] Kant, *Critique du jugement*, Introduction, S 3.

dayanmayı sürdüren bir şeymiş gibi sunulmasının nedeni budur (destek teorisi). Kısacası, arzulama-üretimi fantezi üretimine indirgendiğinde, arzuyu üretim, "endüstriyel" üretim olarak değil, ama onu eksiklik olarak tanımlayan idealist ilkenin sonuçları ele alınmakla yetinilir. Clément Rosset oldukça açık söyler: nesnesini tanımlamak amacıyla her defasında arzunun ıstırap çektiği bir eksikliğe vurgu yapılır, "takip eden satırdaki fikir yürütmeyle uyumlu olarak, dünya oldukça farklı türden bir dünya ile benzerini elde eder: arzunun eksikliğini duyduğu bir nesne vardır; dünya nesnelerin tümünü içermez; en azından bir tanesi eksiktir, arzunun eksikliğini duyduğu bir tanesi; dolayısıyla arzunun anahtarını içeren başka bir yer vardır (bu dünyada eksik olan)."[37]

Arzu üretiyorsa gerçeği üretir. Arzu üretkense, sadece gerçekliğin tarafında öyledir ve sadece gerçekliği üretir. Arzu, kısmi nesneleri, akımları ve bedenleri faaliyete geçiren ve üretim birimleri olarak işleyen *pasif sentezlerin* bütünüdür. Gerçek ise bir sonuçtur, bilinçdışının öz-üretimi olarak arzunun pasif sentezlerinden köken alır. Arzu hiçbir şeyden yoksun değildir, nesnesinden yoksun değildir. Daha ziyade, arzuda eksik olan öznedir, ya da arzu sabit bir özneden yoksundur; bastırma olmadıkça sabit bir özne de yoktur. Arzu ve onun nesnesi aynı şeydir, bir makinenin makinesi olarak makinedir. Arzu bir makinedir, arzunun nesnesi de ona bağlı başka bir makinedir; dolayısıyla ürün, üretim sürecinden koparılan bir şeydir; ve ürünün üretilmesinde, göçebe ve avare özneye bir kalıntı verecek bir şey sökülüverir. Arzunun nesnel varlığı bizatihi Gerçektir.[38] Psişik gerçeklik

---

[37] Clément Rosset, *Logique du pire*, P.U.F., 1970, s.37

[38] Lacan'ın hayranlık uyandırıcı arzu teorisi bize iki kutba sahipmiş gibi görünüyor: ilki, arzuyu gerçek üretime göre tanımlayan, böylece her türlü ihtiyaç ve fantezi fikrinin ötesine uzanan arzulama-makinesi olarak "küçük nesne *a*" ile ilişkilidir; ve diğeri, belirli bir eksiklik fikrini yeniden davet eden gösteren olarak "büyük Öteki" ile ilişkilidir. Leclaire'nin makalesi "La Réalité

olarak adlandırılabilecek hiçbir belirli varoluş biçimi yoktur. Marx'ın söylediği gibi, eksiklik yoktur, "doğal ve duyumsal nesne" olarak tutku vardır. İhtiyaçlar tarafından desteklenen şey arzu değildir, tersi doğrudur, arzudan türeyen şey ihtiyaçlardır: onlar arzunun ürettiği gerçek dahilindeki karşı-ürünlerdir. Eksiklik arzunun karşıetkisidir, doğal ve toplumsal bir gerçeklik içinde o biriktirilir, paylaştırılır, çevrelenir. Arzu her zaman nesnel varoluşun koşulları ile yakın temastadır, onları kucaklar ve takip eder, onlardan fazla yaşamaz, onlarla birlikte yer değiştirir, bu yüzden o sıklıkla ölme arzusu haline gelirken, ihtiyaç, bu koşulların pasif sentezlerini kaybederek arzusunu kaybeden bir öznenin gerilemesinin ölçüsü olur. Yokluğun pratiği olarak ihtiyacın başka bir anlamı yoktur: her nerede ikamet ediyorlarsa pasif sentezleri bulmaya, edinmeye, onların asalağı olmaya çalışmak. Şunu söylemenin hiçbir anlamı yoktur: bitki değiliz, uzun zaman önce klorofil sentezlemeyi unuttuk, bu yüzden yemek zorunludur... Arzu o halde bir şeyden yoksun olmanın bu perperişan endişesi haline gelir. Ama işin doğrusu, bu tabir yoksullar ya da mülksüzler tarafından dile getirilmez. Aksine, bu insanlar bitkilere yakın olduklarını ve arzunun çok az şeye "ihtiyaç duyduğunu" bilirler, *almalarına izin verilen şeyler değil, ama onlardan durmaksızın alınıp götürülenler*, ve bunlar, öznenin kalbinde bir eksiklik değil, ama daha ziyade, arzunun insan için ürettiği ve gerçeklik dahilinde ürettiği onun nesnelliğini, insanın nesnel varlığını tesis ederler. Gerçek imkansız değildir, gerçek içinde aksine her şey mümkündür, her şey mümkün hale gelmektedir. Öznedeki molar bir eksikliği ifade eden şey arzu değildir, arzuyu nesnel varlığından mahrum bırakan şey molar örgütlenmedir. Devrimciler, sanatçılar ve kahinler, nesnel,

---

du désir"de bu iki kutup arasındaki salınım açıktır (*Sexualité humaine*, Aubier, 1970).

sadece nesnel olmaktan hoşnutturlar: arzunun üretken gücüyle yaşamı kucakladığını ve onu çok daha yoğun bir tarzda yeniden-ürettiğini bilirler, çünkü onun çok az şeye ihtiyacı vardır. Ve bunu söylemenin çok kolay olduğuna ya da bunun kitaplarda bulunabilecek bir fikir olduğuna inananlara yazık. "Yaptığım kısa okumayla şu sonuca vardım ki, yaşamın en derininde olanlar, onu kalıba dökenler, yaşamın kendisi olanlar, az yediler, az uyudular, çok az şeyin ya da hiçbir şeyin sahibi oldular. Vazife ya da çoğalma, veya soydaşlığın ebediliği, veya devletin bekası gibi yanılsamalara ihtiyaçları yoktu... Hayali dünya, zapt etmeyi başaramadığımız dünyadır. Geçmişin dünyasıdır o, geleceğinki değil. Geçmişi bırakmadan ilerlemek, bir prangayı sürüklemeye benzer."[39] Bir Napoliten devrimcisi tavrıyla gerçekten öngörülü kişi Spinoza'dır. Eksikliğin—ve onun öznel karşılığının, fantezinin—nereden geldiğini çok iyi biliyoruz. Eksiklik toplumsal üretimde düzenlenir ve organize edilir. Üretici güçlere gerisin geriye düşen ve onları temellük eden üretim-karşıtlığı organı (*instance*) tarafından karşı-üretilir. Asla birincil değildir; üretim asla önceden varolan eksiklik temelinde organize edilmez, nüfuz eden, boşluklar yaratan, varolmakta olan üretim organizasyonuna uygun olarak kendisini çoğaltan şey eksikliktir.[40] Pazar ekonomisi olarak boşluğun yaratılışı hakim bir sınıfın sanatıdır: üretim bolluğunun ortasında eksikliği organize etmek, büyük bir eksiklik korkusu yayarak tüm arzuyu

---

[39] Henry Miller, *Sexus*, fr.ç. Buchet-Chastel, ss. 277

[40] Maurice Clavel, Sartre hakkında, Marksist felsefenin ilk öncül olarak eksiklik fikrini davet etmekten kendisini alıkoyması gerektiğini belirtir: "Sömürünün öncesindeki bu eksiklik fikri, arz ve talep yasasını sonsuza kadar bağımsız kalacak bir gerçeklik kılar, çünkü başlangıç düzeyine yerleştirilmiştir. Dolayısıyla sorun artık Marksizm'e bu yasayı dahil etmek ya da onu oradan türetmek değildir, çünkü doğrudan doğruya önceki bir aşamada, Marksizm'in türediği bir düzlemde okunmaktadır. Fazlasıyla titiz olan Marx, eksiklik fikrini kullanmayı reddeder, ve reddetmekte haklıdır, zira bu kategori felaketi olurdu." (*Qui est aliéné ?*, Flammarion, 1970, ss. 330).

sendeletmek, arzulama-üretimi fanteziye (sadece fanteziye) indirgenirken, nesneyi, arzuya sözde dışsal olan gerçek üretime bağlı kılmak (akılcılığın talepleri).

Bir yanda gerçekliğin toplumsal üretimi ve diğer yanda sadece fantezi olan arzulama-üretimi diye bir şey yoktur. Bu iki üretim arasında kurulabilecek tek ilişki, sadece ikinciller olan içe-döndürme ve yansıtma olacaktır (*d'introjection et de projection*); birinin diğeri üzerinde asla bir etkisi olmaksızın, toplumsal uygulamalar içsel zihinsel uygulamada benzerlerine sahip olmuşlar veya zihinsel uygulamalar toplumsal sisteme doğru yansımışlar gibi. Bir yandaki para, altın, sermaye ve kapitalist üçgen, ve diğer yandaki libido, anüs, fallus ve aile üçgeni arasında bir paralellik kurmakla yetindiğimiz sürece hoşça vakit geçiriyoruz, yine de paranın mekanizmaları onu yönetenlerin anal yansımalarından hiç mi hiç etkilenmemiş olarak kalıyor. Marx-Freud paralelliği, şu meşhur para = bok eşitliğinde olduğu gibi, onların tam olarak karşılıklı birer yabancı olmasına son vermiyorken, yine de birini öbürüne göre içe-döndürme veya yansıtma olarak sahneye sürdüğü sürece bütünüyle kısır ve konuyla ilgisiz kalacaktır. Gerçekte ***toplumsal üretim, yalnızca belirli koşullar altındaki arzulama-üretimidir.*** Toplumsal sahanın (ki arzunun tarihsel olarak belirlenmiş nesnesi odur) aracısız bir şekilde arzu tarafından katedildiğini, ve libidonun herhangi bir vasıtaya veya yüceltmeye[41], herhangi psişik bir müdahaleye, herhangi bir dönüşüme ihtiyaç duymadan üretici güçlere ve üre-

---

[41] Psikanalitik teoriye göre yüceltme, bilinçdışı kaynaklı enerjinin, tedricen kişiye doyum veren ve toplumca değerli bulunan davranışlara yönelmesi ve bu uğurda gösterilen çabadan haz alınması demektir. Freud'un diliyle, topluma ve bireye katkıda bulunan her türlü olumlu çabanın altında yüceltme vardır; toplumdaki sanat, bilim gibi tüm uğraşlar, bilinçdışında bulunan, bilince çıkmasına izin verilmeyen uyarımların yüceltme yoluyla olumlu alanlara kanalize edilmesi sayesindedir. Bu bakış açısından, "tüm uygarlıklar, kültürler varlıklarım benliğin yüceltme mekanizmasına borçludur." (*çevirenlerin notu.*)

tim ilişkilerine yatırım yaptığını söylüyoruz. *Başka bir şey değil, ama sadece arzu ve toplumsallık vardır.* Toplumsal yeniden-üretimin en bastırıcı ve en ölümcül biçimleri dahi, böylesi bir üretimin, analiz etmemiz gereken çeşitli koşullar altında verdiği netice olan bir organizasyon dahilinde arzu tarafından üretilirler. Siyaset felsefesinin temel sorusunun hala Spinoza'nın ortaya koyduğu (ve Wilhelm Reich'ın yeniden keşfettiği) soru olmasının nedeni budur: "İnsanlar neden kendi kullukları *için* inatla, sanki bu kendi kurtuluşlarıymış gibi savaşıyorlar?" İnsanların "daha çok vergi! daha az ekmek!" diye bağırma noktasına gelmeleri nasıl mümkün oluyor? Reich'ın söylediği gibi, hayret verici olan şey bazı insanların çalması, diğerlerinin greve gitmesi değildir, daha ziyade, aç olanların muntazam bir şekilde çalmaması ve sömürülenlerin sürekli olarak grevde olmamasıdır: yüzyıllarca sömürüldükten sonra, insanlar aşağılanmaya ve köleleştirilmeye nasıl tahammül edebiliyorlar, hem de aşağılanma ve köleliği sadece başkaları için değil kendileri için de *istedikleri* bir noktaya kadar? Reich, faşizmi açıklamak için kitlelerin cehaletine veya yanılsamasına başvurmadığında, ve arzuya göre, arzuya dayanarak bir açıklama öne sürdüğünde bir düşünür olarak en etkileyici anındadır: hayır, kitleler aldatılmadılar; belirli bir aşamada, belirli koşullar altında onlar faşizmi arzuladılar, ve açıklanması gereken şey de sürü arzusunun işte bu sapkınlığıdır.[42] Ancak Reich bile tatmin edici bir yanıta ulaşamadı, çünkü toplumsal üretim sürecinde olan veya olması gereken akılcılık ile arzudaki akıldışılık arasında ayrıma giderek, ve sadece bu ikincisinin psikanaliz için uygun olduğu sonucuna vararak, yıkma sürecinde olduğu fikir yürütmeyi yeri geldiğinde yeniden onardı. Onun psikanalize tahsis ettiği, toplumsal sahadaki "olumsuz[un]," "öznel[in]," ve "engellenen[in]" açıklanmasıdır.

---

[42] Reich, *Psychologie de masse du fascisme.*

Bu nedenle akla yatkın olarak üretilmiş gerçek nesne ile akıldışı hayali üretim arasındaki ikiliğe kaçınılmaz olarak geri döner.[43] *Toplumsal saha ile arzunun ortak paydasını ya da eş-uzanımını* keşfetmekten umudu keser. Hakiki bir materyalist psikiyatrinin temelini atması için Reich'ın ihtiyaç duyduğu şey, gerçeğin, akılcı ve akıldışı denilen biçimler altında takip edeceği arzulama-üretimi kategorisiydi.

Arzulama-üretimi üzerinde olağanüstü bir etkisi olan kuvvetli bir toplumsal bastırmanın bulunuyor oluşu, ilkemizi hiçbir surette geçersiz kılmıyor: arzu gerçekliği üretir, veya arzulama-üretimi, toplumsal üretimden başkası değildir. Arzuya özel bir varoluş biçimi, toplumsal üretimin maddi gerçekliğine karşıt zihinsel ya da psişik bir gerçeklik atfetmek söz konusu değildir. Arzulama-makineleri, onları gerçekleştirecek teknik ve toplumsal makinelerden ayırt edilebilen fantezi ya da düş-makineleri değillerdir. Fanteziler daha ziyade, verili bir ortamda bulunan iki tür makinenin özdeşliğinden türeyen ikincil ifadelerdir. Öyle ki, fantezi asla bireysel değildir; kurumsal analizin de göstermiş olduğu gibi *grup fantezisidir.* Ve eğer iki tür grup fantezisi diye bir şey varsa, arzulama-makinelerinin, şekillendirdikleri büyük sürüsel kitleler içinde yakalanmalarına, veya toplumsal makinelerin, onları şekillendiren arzunun temel kuvvetleriyle ilişkili olmalarına bağlı olarak, bu özdeşliğin iki farklı anlamının olabilmesindendir. Bu nedenle grup fantezisinde libido, varolan bir toplumsal alana onun en bastırıcı biçimlerini de içerecek şekilde yatırım yapabilir, veya aksine varolan toplumsal sahaya devrimci arzunun tu-

---

[43] Kültüralistlerde akılcı sistemler ile tasarımsal sistemler arasında bir ayrımla karşılaşılır, ve psikanaliz sadece ikincilere başvurmaktadır (örneğin Kardiner). Kültüralizme düşmanlıklarına karşın hem Reich hem de Marcuse, aynı ikiliğe dair bir şeyi yeniden bulurlar, buna rağmen akılcılığı ve akıldışılığı bütünüyle farklı bir tarzda tanımlar ve değerlendirirler.

tunması olarak bir karşı-yatırımı ateşleyebilir (örneğin on dokuzuncu yüzyılın büyük sosyalist ütopyaları, ideal modeller olarak değil grup fantezileri olarak işlemiştir, yani arzunun kendi devrimci kurumu lehine, mevcut toplumsal sahadaki yatırımı lağvetmeyi veya mevcut toplumsal sahanın "kurumsallığını lağvetmeyi" mümkün kılan, arzunun gerçek üretkenliğinin eyleyicileri). Ama ikisi arasında, arzulama-makineleri ile teknik toplumsal makineler arasında asla bir doğa farkı yoktur. Onlar arasında belirli bir ayrım vardır, ama onların *büyüklük ilişkilerine* bağlı olarak sadece bir rejim ayrılığıdır bu. Onlar farklı rejimlere sahip aynı makinelerdir; ve grup fantezisinin gösterdiği de budur.

Üretim-karşıtlığı organında (*instance*) üretken biçimlere doğru gerisin geriye düşmek ve onları temellük etmek için kuvvetli bir ısrarın bulunduğunu her iki durum için de göstermek için, yukarıda toplumsal üretim ile arzulama-üretimi arasındaki paralelliğe dair bir taslak ortaya koyduğumuzda, bu paralellik hiçbir surette iki tarz üretim arasındaki ilişkiye dair peşin bir hüküm değildir. Sadece, aralarındaki rejim farkıyla ilgili belirli görünümleri saptayabiliriz. İlkin, teknik makineler belli ki sadece bozuk değillerken çalışırlar; onların sınırı bozukluk değil yıpranmadır. Marx, teknik makinelerin rejiminde üretim araçları ile ürün arasında katı bir ayrım bulunduğunu göstermek için bu basit ilkeyi temel almıştır; bu sayededir ki makine, değeri ürüne aktarır ama sadece yıprandıkça kaybettiği değeri. Arzulama-makineleri ise tersine çalışırlarken sürekli bozulurlar, bozulmaksızın çalışmazlar: üretim her zaman için ürüne yamalanmakta, makinenin parçaları ise yakıtı teşkil etmektedir. Sanat, arzulama-üretimi vasıtasıyla toplumsal üretime kısa devre yaptırmak ve teknik makinelerin yeniden-üreticiliğine bir bozulma işlevini davet etmek amacıyla hakiki grup fantezilerini yaratır ve bu mülkiyetten

sıklıkla yararlanır. Örneğin Arman'ın kömürleşmiş kemanları, César'ın sıkıştırılmış vagonları. Daha genel olarak, Dali'nin eleştirel paranoya yöntemi, bir arzulama-makinesinin toplumsal bir üretim nesnesi içinde infilak edişini temin etmektedir. Ancak daha öncesinde bile Ravel, yıpranmayı değil de bozukluğu seçmiş ve yavaş ya da kademeli tükenmelerin yerine beklenmedik kesintileri, duraksamaları, titremeleri, sıra dışı gürültüleri, kırılmaları geçirmiştir.[44] Sanatçı nesnelerin efendisidir; bozulmaları işlevlerinin bir parçası olan arzulama-makinelerinin rejimini ifşa etmek için, sanatında parçalanmış, yanmış, bozulmuş nesneleri bütünleştirir; arzulama-makineleri teknik makinelerin altını oysun diye paranoyak, mucizevi ve bakir makineleri teknik makinelermiş gibi takdim eder. Dahası, sanat eserinin kendisi de bir arzulama-makinesidir. Sanatçı, hazinelerini yakın bir infilak için saklar ve onun açısından yıkımların yeterince hızlı vuku bulmuyor oluşunun nedeni gerçekte budur.

İkinci bir rejim farkı belirmiştir: teknik makinelere özgü üretim-karşıtlığı, sadece sürecin yeniden-üretiminin dışsal koşullarında (yine de bu koşullar, ortaya "sonradan" çıkıyor değillerdir) meydana gelirken, arzulama-makineleri üretim-karşıtlığım kendileri üretirler. Teknik makinelerin ekonomik bir kategori olmamasının ve her zaman için bu makinelerden farklı olan ve bu yeniden-üretimi düzenleyen sociusa ya da toplumsal makineye gönderim yapmalarının nedeni budur. Teknik makine bir sebep değildir, ama sadece toplumsal yeniden-üretimin genel biçiminin bir belirtisidir: öyle ki manüel makineler ve ilkel toplumlar, hidrolik makineler ve Asya tarzı biçimler, endüstriyel makineler ve kapitalizm vardır. Sociusu eksiksiz organsız bedenin benzeşi olarak yerleştirdiğimizde, önemli bir fark yine de mevcuttu. Arzulama-

---

[44] Jankelevitch, *Ravel*, Ed. du Seuil, ss. 74-80.

makineleri, arzu ekonomisinin temel ekonomik kategorisi olduğu için bir organsız bedeni bütünüyle kendileri üretirler, eyleyiciler ile kendi parçaları arasında, veya üretim ilişkileri ile kendilerine özgü ilişkiler arasında, ve toplumsallık ile teknik düzen arasında bir ayrıma gitmezler. Arzulama-makineleri hem teknik hem de toplumsaldır. İşte bu anlamda arzulama-üretimi birincil psişik bastırmanın mevkisiyken, toplumsal üretim toplumsal bastırmanın meydana geldiği yerdir, ve ilki ile ikincisi arasında, "harfi harfine söylemek gerekirse" ikincil psişik bastırma gibi bir şey vuku bulur: ya içselliğin ya da dışsal bir koşulun sonucu olmasına bağlı olarak burada her şey organsız bedenin veya onun eşdeğerinin durumuna bağlıdır (özellikle de ölüm içgüdüsünün rolünü değiştirmektedir).

Yine de iki farklı rejim altındaki aynı makinelerdir— arzunun bastırılmayı arzulaması tuhaf bir serüven olmasına rağmen. Tek bir üretim tarzı mevcuttur, gerçeğin üretimi. Ve şüphesiz ki bu özdeşliği iki farklı tarzda ifade edebiliriz; ama bu iki tarz, bir döngü olarak bilinçdışının öz-üretimini beraberce tesis etmektedir. Bütün toplumsal üretimin, belirli koşullar altında öncelikli olarak arzulama-üretiminden türediğini söyleyebiliriz: *Homo Natura* ilktir. Ama daha isabetli olarak, arzulama-üretiminin öncelikle toplumsal olduğunu ve sadece en sonunda kendisini serbest bırakmaya meylettiğini de söylememiz gerekir (*Homo Historia* ilktir). Organsız beden, toplumsal organizasyonun temeli olan büyük bir paranoyakmış ya da ilkel kavmin şefiymiş gibi kendisini daha sonra sociusun farklı türlerine yansıtacak bir ilk özgün arz değildir. Toplumsal makine ya da socius, Yeryüzünün bedeni, Despotun bedeni, Paranın bedeni olabilir. Asla organsız bedenin bir yansıması değildir. Organsız beden daha ziyade, yersizyurtsuzlaşmış (*déterritorialisé*) sociusun nihai kalıntısıdır. Sociusun sorunu her zaman için

şudur: arzu akımlarını kodlamak, onların kaydını tutmak, onları kaydetmek, set çekilemeyen, yönlendirilemeyen, düzenlenemeyen hiçbir akımın akmıyor olduğunu temin etmek. İlkel *yerliyurtlu makine* yetersiz kaldığında, *despotik makine* bir çeşit üst-kodlama tesis etmiştir. Ama *kapitalist makine* yakın ya da uzak bir zaman önce yürürlükten kaldırılan despotik devletin enkazı üzerinde yükseldiğince, bütünüyle yeni bir durum içinde kendisini bulmuştur: akımların kodlarını çözmek ve onları yersizyurtsuzlaştırmak. Kapitalizmin bu durumla karşılaştığı yer dışarısı değildir, çünkü onun sayesinde hayattadır, onda hem kendi koşulunu hem de hammaddesini bulur ve onu tüm şiddetiyle dayatır. Ona ait başat üretim ve bastırma sadece bu şekilde gerçekleştirilebilir. Aslında iki tür akımın karşılaşmasından doğmuştur o, sermaye-para biçimindeki kodu çözülmüş üretim akımları ve "özgür işçi" biçimindeki kodu çözülmüş emek akımları. Dolayısıyla önceki toplumsal makinelerden farklı olarak, toplumsal sahanın bütününü kaplayabilecek bir kod sağlayabilmek kapitalist makinenin elinden gelmez. Kod fikrinin yerine para dahilinde, socius yersizyurtsuzlaştıkça hep daha öteye hareket eden bir soyut nicelikler aksiyomatiği geçirmiştir. Kapitalizm, bir organsız bedenin yararına sociusun yok olduğu ve yersizyurtsuzlaşmış bir saha olarak bu bedende arzu akımlarını serbestleştirdiği bir kod çözümü eşiğine doğru seyreder. Manik-depresyon ve paranoyanın despotik makinenin ürünleri ve histerilerin yerliyurtlu makinenin ürünü olması gibi, şizofreninin de kapitalist makinenin ürünü olduğunu söylemek bu anlamda doğru mudur? [45]

---

[45] Histeri, şizofreni, ve onların toplumsal yapılarla ilişkileri için, bkz. Georges Devereux'nun analizleri, *Essais d'ethnopsychiatrie générale*, fr.ç. Gallimard, ss. 67 ve devamı, ve Jaspers'in harika sayfaları, *Strindberg et van Gogh*, fr.ç. Ed de Minuit ss. 232-236 (çağımızın deliliği "bütünüyle içten bir hal [midir], daha az tutarsız zamanların yaşandığı yerlerde, o olmadan güvenilir bir deneyim ve ifadeye muktedir olunur [muydu]?" Jaspers şunu ekleyerek,

Akımların kod çözümü ve sociusun yersizyurtsuzlaşması kapitalizmin en temel eğilimini tesis eder. Durmaksızın kendi sınırına doğru yaklaşır ki, bu hakikaten de şizofrenik bir sınırdır. Bütün kuvvetiyle, organsız beden üzerinde kodu çözülmüş akımların öznesi olan şizoyu üretmeye meyleder—kapitalistten daha kapitalist, proleterden daha proleterdir. Bu eğilim hep daha öteye, tüm akımlarıyla birlikte kapitalizmin kendisini aya yollayacağı bir noktaya kadar taşınır: gerçekten de henüz bir şey görmedik. Şizofreninin hastalığımız, çağımızın hastalığı olduğunu söylediğimizde, kastettiğimiz sadece modern yaşamın insanları delirttiği değildir. Söz konusu olan bir yaşam tarzı değildir, üretim sürecidir. Söz konusu olan sadece basit bir paralellik de değildir, her ne kadar kodların iflasının bakış açısından bu türden bir paralellik, örneğin şizofrenlerdeki anlam kayması fenomenleri ile sanayi toplumunun tüm katmanlarından yükselen ahenksizlik mekanizmaları arasındaki ilişki için şimdiden fazlasıyla doğruysa da. Söylemek istediğimiz şey aslında, üretim süreci içinde kapitalizmin, bastırmak için bütün gücünü seferber ettiği, yine de sürecin sınırı olarak yeniden-ürettiği korkunç bir şizofrenik yük birikimini ürettiğidir. Kapitalizm, doğasında olan bu eğilime daima karşı koyarken, onu daima engellerken onu aynı zamanda tetiklediği için, kendi sınırına ulaşmaktan kaçınmaya devamlı olarak uğraşıyorken aynı zamanda ona doğru da meyleder. Kapitalizm her türden kalıntı ve yapay, imgesel veya simgesel yeryurdu yerleştirir ve onarır, soyut niceliklerden türeyen kişileri onların üzerinde elinden geldiğince yeniden kodlamaya, tıkamaya çabalar.

---

bu soruyu düzeltir: "Gördük ki daha önceki zamanlarda varlıklar kendilerini histeriye taşımaya çalışıyorlardı; ve bugün yine, kendilerini deliliğe taşımaya çalıştıklarını söyleyebiliriz. Ancak önceki çaba belirli bir ölçüde psikolojik olarak mümkünse de, sonraki hiç mi hiç değildir ve sadece sahteliği ortaya koymaktadır.").

Her şey geri döner ya da tekrar vuku bulur, devletler, vatanlar, aileler. İdeolojisiyle birlikte kapitalizmi kuran şey de işte budur: "şimdiye kadar inanılmış olan her şeyin karmakarışık bir tablosu." Gerçek imkansız değildir, çok ama çok daha yapaydır. Marx, kâr oranlarının düşme ve artı-değerin mutlak miktarındaki yükselme eğiliminin çifte hareketini, eğilime karşı koyma yasası olarak adlandırır. Bu yasanın karşılığı olarak bir yanda akımların kod çözümü ya da yersizyurtsuzlaşması ve diğer yanda onların şiddetli ve yapay yeniden-yerliyurtlulaşmaları (*re-territorialisation*) olarak çifte bir hareket mevcuttur. Kapitalist makine artı-değer çekip çıkartmak için akımları ne kadar yersizyurtsuzlaştırır, onların kodlarını çözer ve onları aksiyomlaştırırsa, yan aygıtları olan bürokrasi ve baskı, artı-değerden çok daha geniş bir payı soğurarak onları bütün gücüyle yenidenyerliyurtlulaştırır.

Nevrotik, sapkın[46] ve psikotik için, güdülerle ilişkili tatminkar açıklamaların sağlanabileceği kesin değildir; çünkü güdülerin kendileri sadece arzulama-makineleridir. Ama modern yeryurtlar ile ilişkilidirler. Nevrotik, toplumumuzdaki kalıntı ya da yapay yeryurtlarda mahkumdur, ve onların tümünü, analistin muayenehanesinde, psikanalistin eksiksiz bedeni üzerinde yeniden inşa edildiğince nihai yeryurt olarak Ödipus'a indirger (evet, patron babadır, ve öyleyse devlet başkanıdır, ve öyleyse

---

[46] "*Cinsellik Üzerine Üç Deneme*"de Freud, yetişkin cinselliğinin amacının, cinsel birleşme aracılığıyla orgazma ulaşmak olduğunu söylemiştir. Aksi durumlar sapkınlık olarak tanımlanır. Freud'un ünlü deyişi "nevroz sapkınlığın negatifidir" sözünün temelinde bu bakış vardır. Freud üzerine yorumlarında, Lacan sapkınlık durumlarında babanın yokluğunun önemine vurgu yapmıştır. Aynı zamanda, sapkınlığın sadece annenin çocuğunu fallus yerine koyması ile ilişkilendirilerek izah edilemeyeceğini iddia eder. Lacan psikotik ve nevrotik yapılar arasında yer alan üçüncü bir yapıya vurgu yapmıştır. Bu sebeple ona göre sapkınlık, kurulu bir kurallar düzenine karşı inşa edilen bir grup cinsel davranıştan ziyade özel bir yapısal kategoridir (*çevirenlerin notu*).

sizsiniz doktor...). Sapkın, oyunu ciddiye alan kişidir: istiyorsanız sahip olursunuz; toplumun bize vaat ettiklerinden sınırsızca daha yapay yeryurtlar, sınırsızca yapay yeni aileler, gizli ve kameri toplumlar. Gezinip duran, oraya buraya göç edip sendeleyen şizo ise kendi organsız bedeninin yüzeyinde sociusun ayrışmasının en uç sınırlarına ulaşarak yersizyurtsuzlaşma dünyasında hep daha öteye atılır; ve şizonun gezintisi, belki de onun dünyayı yeniden keşfinin kendine özgü tarzıdır. Şizofren, kapitalizmin sınırına sıkı sıkıya tutunur: onun gelişmiş eğilimi, onun artı-ürünü, onun proletaryası ve onu imha edecek melektir. Bütün kodları karıştırır ve kodu çözülmüş arzu akımlarını taşır. Gerçek, akıp gider. *Sürecin* iki görünümü birleşir: bizi doğadaki ya da yeryüzünün kalbindeki "şeytani" öğe ile temasta tutan metafiziksel süreç, ve yersizyurtsuzlaşmış toplumsal makine ile bağlantılı olarak arzulama-makinelerinin özerkliğini iade eden, toplumsal üretimin tarihsel süreci. Şizofreni, toplumsal üretimin sınırı olarak arzulama-üretimidir. Arzulama-üretimi, ve toplumsal üretim ile karşılaştırıldığında onun farklı rejimi, başlangıç değil sonuçtur. Birinden diğerine sadece bir oluş, gerçekliğin oluşumu vardır. Ve eğer materyalist psikiyatri arzuya üretim kavramını davet eden bir psikiyatri olarak tanımlanabilirse, analitik-makine, devrimci-makine ve arzulama-makineleri arasındaki nihai ilişki sorununu eskatolojik terimlerle ortaya koymaktan kaçınmayacaktır.

Bütün eğretilemelerin ötesinde, arzulama-makineleri hangi bakımdan gerçekten de makinelerdir? Bir makine, *kesilmeler sistemi* (*système de coupures*) olarak tanımlanır. Bir kesilme asla gerçeklikten bir ayrılış olarak değerlendirilemez; kesilmeler, dikkate alınan özelliklerine göre değişken boyutlar dahilinde faaliyet gösterir-

ler. Öncelikle her makine, dilimlediği maddi akım sürekliliği (*hylè*) ile bağlantılıdır. Bir jambon doğrama makinesi gibi işler: kesilmeler ilişkili akımdan parçalar koparır. Yani anüs ve kestiği bok akımı, sadece süt akımıyla değil, ama hava ve ses akımıyla birlikte ağız; sadece idrar akımıyla değil, sperm akımıyla birlikte penis. İlişkili her akım ideal bir şey, koca bir domuz budunun bitimsiz akışı olarak görülmelidir. Aslında *Hylè*, bir maddenin ideal olarak sahip olduğu saf sürekliliği belirtir. Jaulin, bir kabul seremonisindeki enfiye yumarları ve pudrasını betimlediğinde, bunların her sene "teorik olarak tek bir kökeni olan sınırsız diziden," evrenin sınırlarına doğru genişleyen tek bir yumardan koparılmış bir bütün olarak üretildiğini gösterir.[47] Sürekliliğin karşıtı olması bir yana, kesilme onu koşullandırır, kestiği her neyse onu ideal bir süreklilik olarak varsayar ya da tanımlar. Böyledir, çünkü görmüş olduğumuz gibi her makine bir makinenin makinesidir. Bir makine sadece akımı ürettiği farz edilen başka bir makineye bağlandığı sürece o akımın bir kesilmesini üretir. Ve şüphesiz ki bu diğer makine de yeri geldiğinde gerçekten de bir kesilmedir. Ama durum sadece ideal olarak, yani göreli olarak sınırsız bir akış üreten üçüncü bir makineyle ilişki içinde böyledir. Yani anüs-makine ve bağırsak-makine, bağırsak-makine ve mide-makine, mide-makine ve ağız-makine, ağız-makine ve inek sürüsü akımı ("ve sonra, ve sonra, ve sonra..."). Kısacası her makine, bağlandığı makineyle ilişkili olarak akımdaki bir kesilmedir, ama ona bağlanan makineyle ilişkili olarak kendisi de bir akımdır ya da bir akımın üretimidir. Üretimin üretimi yasası böyledir. Bunun nedeni, tüm yanal ya da sınır-ötesi bağlantıların uç noktasında, kısmi nesne ile akış sürekliliğinin, kesilme ile bağlantının birbirine karışmasıdır—her yerde arzunun fışkırdığı, bu suretle arzunun üretkenliğini tesis eden ve

[47] Robert Jaulin, *La Mort Sara*, Plon, 1967, ss. 122

ürün üzerine üretimi yamalayan kesilme-akım[lar] mevcuttur (kısmi nesneleri keşfi bir hayli etkileyiciyken, Mélanie Klein'm akımları incelemeyi bu açıdan ihmal etmesi ve hiçbir önemlerinin olmadığını bildirmesi oldukça tuhaftır; böylelikle tüm bağlantılara kısa devre yaptırır).[48]

"Connecticut, Connect-I-cut!" diye haykırır küçük Joey. Bettelheim, motorlarla, kablolarla, lambalarla, karbüratörlerle, pervanelerle ve çarklarla oluşturulan makinelere tutunmaz ise yaşayamayan, yiyemeyen, dışkılayamayan ve uyuyamayan bu küçük çocuğun portresini çizmiştir: elektrikli beslenme makinesi, solunum için araba-makine, aydınlatıcı anal makine. Arzulama-üretiminin rejimini, ve işleyişinin tümleyici bir parçasını bozulmasının veya makinesel bağlantılardaki kesilmenin kurduğu onun tarzını bu denli ifşa eden çok az sayıda örnek vardır. Şüphesiz ki bu mekanik, şizofrenik yaşamın, arzunun kendisindense arzunun yıkımını ve namevcudiyetini ifade ettiğini, ve bunun, ebeveynleri tarafındaki, tepki olarak çocuğun kendisini bir makineye dönüştüreceği bazı had safhadaki olumsuz tutumları gerektirdiğini söyleyecekler olacaktır. Ancak ödipal veya ödipallik-öncesi nedensellik lehine düşünen Bettelheim bile, bu nedenselliğin, çocuğun üretkenliğinin ya da etkinliğinin sadece özerk görünümlerine yanıt olarak müdahil olduğunu kabul eder; her ne kadar sonradan, çocukta üretken olmayan bir durağanlık halini veya mutlak bir geri çekilme tutumunu saptasa da. Öncelikle, "annenin de sadece bir parçası olduğu yaşam deneyiminin tümüne karşı özerk bir tepki vardır."[49] Öte yandan, makinelerin kendilerinin arzunun kaybının ya da bastırılışı-

---

[48] Mélanie Klein, *La Psychanalyse des enfants*, fr.ç. P.U.F., ss. 226: "Olumlu yönüyle idrar, anne sütüyle eşdeğerdir, bilinçdışı, bedensel tözler arasında hiçbir ayrıma gitmez."

[49] Bruno Bettelheim, *La Fortresse vide*, 1967, fr.ç. Gallimard, ss. 500.

nın (ki Bettelheim bunu otizme dayanarak tercüme eder) ispatı olduğu düşünülmemelidir. Yine aynı soruyla karşılaşıyoruz: arzunun üretim süreci, çocuğa ait arzulama-makineleri, nasıl oldu da çocuk-makineyi üretmek için bitimsiz bir boşluk içinde dönüp durmaya başladı? süreç nasıl oldu da bir amaca dönüştü? veya çocuk nasıl oldu da erken bir kesintinin ya da korkunç bir şiddetlenmenin kurbanı haline geldi? Organsız bedenin (gözler yumulu, burun delikleri kapalı, kulaklar tıkalı) de bir parçası olduğu üretimin tamamını saptıran ya da şiddetlendiren bir şey, yine ancak onun aracılığıyla üretilir, karşı-üretilir. Ama Bettelheim'in uyguladığı tedavi ilerledikçe, küçük Joey'in içinden geçtiği paranoyak makinelerin, mucizevi makinelerin ve bakir makinelerin ardıllığı içindeki birincil bastırma ve bastırılanın geri dönüşü sayesinde makine, arzuyu, tarihi açımlanan bir arzu konumunu korur.

İkinci olarak her makine, içinde bulunan, içinde saklı bir tür koda sahiptir. Bu kod, sadece kaydedilişinden ve bedenin farklı bölgelerine nakledilişinden değil, ama her bir bölgenin diğer tümüyle olan ilişkilerinin kaydedilişinden de ayırt edilemezdir. Bir organ, farklı bağlantılara göre birden çok akım ile ilişkili olabilir; birkaç rejim arasında salınabilir ve başka bir organın rejimini üstlenebilir (anoreksik ağız). Her türlü işlevsel soru böylelikle belirir: kesilecek hangi akım? nerede kesmeli? nasıl ve hangi tarz ile? Diğer üreticilere veya üretim-karşıtlarına bırakılması gereken yer hangisidir (küçük kardeşin yeri)? Yedikleri ile birisi boğulmalı mı, hava yutmalı mı, ağzı ile dışkılamalı mı, ya da hayır mı? Kaydedilenlerin tümü, veriler ve iletiler, önceki bağlantılardan farklı bir tür ayrımlar ızgarası şekillendirir. Anlamlama zincirinin veya zincirlerinin (*chaînes signifiantes*) tamamını birleştiren bilinçdışı kodun bu verimli arazisinin keşfini Lacan'a borçluyuz, öyle ki bu keşif, analizi

bütünüyle dönüştürmüştür (bu bağlamdaki temel metni *Araklanan Mektup*'tur). Fakat bir çokluk (*multiplicité*) olması nedeniyle bu arazi ne kadar da tuhaf görünümlüdür, öyle bir noktaya kadar ki, *bir* zincirden ve arzunun *bir* kodundan dahi hemen hemen hiç söz edemeyiz. Zincirlere anlamlama zincirleri ismi verilir, çünkü göstergelerden imal edilmişlerdir, ama bu göstergelerin kendileri anlam ifade etmezler. Kod bir jargon, açık ve çokanlamlı bir oluşum olarak bir dili pek de andırmaz. İçindeki göstergelerin doğası önemsizdir, dayandıkları şey ile hiçbir ilgileri yoktur (veya daha ziyade bu dayanak, göstergelere karşı bütünüyle ilgisiz değil midir? Dayanak organsız bedendir). Onların bir planı yoktur, her düzeyde ve her tür bağlantıda çalışırlar; her biri kendi dilini konuşur ve yanal olarak diğerleriyle bütünüyle dolaysız sentezler tesis eder ki, bu sentezler öğelerin düzeyinde dolaylı kalmaktadır. Bu zincirlere özgü ayrımlar yine de herhangi bir dışlama içermez, çünkü dışlamalar sadece, dayanağı eninde sonunda belirleyecek ve özgül ve kişisel bir özneyi saptayacak olan engelleyicilerin ve bastırıcıların müdahalesi ile ortaya çıkabilir.[50] Hiçbir zincir homojen değildir, ama içinde bir ideogramın, bir piktogramm, geçmekte olan bir file veya doğmakta olan bir güneşe ait küçücük bir imgenin aniden boy gösterdiği farklı alfabelerden gelen karakterlerin geçit törenine benzer. Her zincirde fonemler, morfemler vb. ile babanın beliriveren bıyığı, annenin yukarıdaki kolu, bir kurdele, küçük bir kız, bir polis, bir ayakkabı bir anda karıştırılır (birleştirilmeksizin). Orkide kodunun eşekarısı figürünü "çekme-

---

[50] Lacan, *Ecrits*, "Remarque sur le rapport de Daniel Lagache," éd. Du Seuil, ss. 658: "bu göstergelerden bu şekilde köken alan bir dışlama, sadece tesis edilecek bir zincirdeki tutarlılık ile gerçekleşebilir; bu durumu denetleyen tek boyutun, bu türden bir zincirin muktedir olduğu şeyin bir tercümesi olduğunu da ekleyelim. Bu loto örneğinde biraz daha duralım. Bu öğelerin sıralı dizilerde tesadüfen, gerçek bir organizasyonsuzluk vasıtasıyla birbirlerine karıştıklarını, onların ortaya çıkışlarının kura çekmemize olanak tanıdığını göz önüne almak için..."

sine" benzer olarak, her bir zincir artı-değer çekip çıkardığı diğer zincirlerden parçalar yakalar: kod artı-değeri fenomeni. Bu bütünüyle, bir Markoff zincirini fazlasıyla andıran, rastlantısal yarı bağımlı fenomenleri şekillendiren hat değiştirmelerin ve şans eseri seçilimlerin sistemidir. İç kodlardan, dış ortamdan, organizmanın bir bölgesinden bir diğerine gelmiş olan kayıtların ve iletilerin tümü, muazzam ayırıcı sentezin bitimsiz dallı budaklı yollarını izleyerek kesişirler. Eğer bu bir yazı ise, bizatihi Gerçeğin üzerindedir, tuhaf bir şekilde çokanlamlıdır, asla ikili-tekanlamlı (*bi-univoque*), doğrusal değil; gelişigüzel bir yazı türüdür, asla açımlayıcı değil: içinde Gösteren olarak adlandırılabilecek bir şeyin yok yere aranacağı, zincirleri durmaksızın oluşturan ve hiçbir anlam ifade etmeye eğilimi olmayan göstergelere kadar onları ayrıştıran, pasif sentezlerin "hakiki düzensizliği." Arzu üretmek, budur göstergenin tek eğilimi; ve onu her yönde faaliyete geçirmektir.

Bu zincirler her yöndeki sonu gelmez sökülmelerin mevkisidir, bunlar bizatihi değerli olan ve bütün hale getirilmemeleri gereken şizelerdir. Makinenin ikinci özelliği işte budur: koparma-kesilmelerle (*coupures-prélèvements*) karıştırılmaması gereken sökülme-kesilmeler (*coupures-détachements*). İlki, sürekliliği olan akışlarla ilgilidir ve kısmi nesnelere gönderimde bulunur. İkincisi ise heterojen zincirlerle ilgilidir ve bloklar ya da uçan briketler gibi hareket eden sökülebilir dilimleri, seyyar stokları kullanır. Her briketin belirli bir mesafeden yola koyulduğunun ve bizatihi heterojen öğelerden oluştuğunun tasavvur edilmesi gerekir: sadece farklı alfabelerin göstergeleriyle kurulu bir kaydı değil, ama çeşitli figürleri, ve sonra bir ya da birkaç sap samanı ve belki de bir kadavrayı içerir. Akımdan koparılanlar zincirdeki söküluşleri gerektirir; ve üretimin kısmi nesneleri, sentezlerin bir arada varoluşu ve etkileşimi içinde stokları ya da

kaydedici briketleri gerektirir. Kod içinde parçalı bir sökülme meydana gelip de akımı haberdar etmez ise, akımdan parçalar kısmen nasıl koparılabilir ki? Şizonun kodu çözülmüş arzu akımlarının sınırında olduğunu söylüyorsak, sayesinde despotik bir Gösterenin tüm zincirleri çiğnediği, doğrusallaştırdığı, ikili-tekanlamlı hale getirdiği ve briketleri hareketsiz birimler olarak emperyal Çin seddine yerleştirdiği toplumsal kodların sınırında olduğu anlaşılmalıdır bundan. Ama şizo, arzu kodu olan yeni bir çokanlamlılık keşfetmek için durmaksızın onları söker, gevşetir ve her yöne doğru taşır. Her oluşum gibi her ayrışım da seyyar briketlerden meydana gelir. *Diaşizis*[51] ve *diaspazis*ten söz etmiştir Monakow: ya bir lezyon, onu başka alanlarla bağıntılı kılan lifler boyunca yayılır ve böylelikle belirli *bir uzaklıkta* salt mekanizmacı (ama makinesel değil) bir bakış açısından açıklanamayacak olan fenomenler ortaya çıkarır; ya da humoral bir bozukluk sinirsel enerjide istenmedik bir değişime neden olur ve içgüdüler alanında arızalı, parçalı yönler yaratır. Briketler, kayıt sürecinin bakış açısından arzulama-makinelerinin temel parçalarıdır: onlar hem bileşenin parçaları hem de ayrışmanın ürünleridir ki, muazzam bir kronojen makine olan sinir sistemiyle (uzaysal-olmayan bir yere sahip, "müzik kutusu" türünden melodi makinesi) ilişkili olarak, uzaysal olarak sadece belirli anlarda yerleri belirlenebilir.[52] Jacksoncu felsefeden esinlenen ve onun sınırsızca ötesine uzanan Monakow ve Mourgue'nin kitabının özelliği, briketlere, onların sökülmelerine ve parçalanmalarına dair bir teori ortaya koymuş

---

[51] "Diaşizis" nörolojide kullanılan bir terimdir. Beyindeki herhangi bir patolojinin, bulunduğu alan ile ilişkili değil, ama bu alanın bağlantıda olduğu uzak alanlarla ilişkili semptomları ortaya çıkarmasını açıklamak için kullanılır (*çevirenlerin notu*).

[52] Monakow et Mourgue, *Introduction biologique à l'étude de la neurologie et de la psycho-pathologie*, Alcan, 1928

olmasıdır, ama böylesi bir teori her şeyden önce şunu da gerektirir—arzuyu nörolojiye davet etmek.

Arzulama-makinesinin kesilme türlerinden üçüncüsü, özneyi makineye bitişik, makinenin kenarındaki bir parça olarak üreten kalıntı ya da artakalan-kesilmedir (*coupure-reste*). Ve bu öznenin hiçbir özgül veya kişisel kimliği yoksa, eğer organsız bedeni onun ilgisizliğini yok etmeden katediyorsa, bunun nedeni onun sadece makinenin kenarındaki bir parça olması değil, ama aynı zamanda, makinenin sebep olduğu sökülmelere ve koparıp almalara tekabül eden parçalara bölünen bir parça olmasıdır. Böylelikle içinden geçtiği bütün durumları tüketir ve bu durumlardan doğar, organsız bedeni bir anlığına dolduran her bir durumdan parçalardan yapılmış bir parça halinde hiç durmaksızın çıkar. Lacan'ın, etimolojik olmaktan çok makinesel öğelerin oyununu geliştirmesini olanaklı kılan şey de işte budur: *parere*—edinmek, *separare*—ayrılmak, *se parere*—kendi doğumuna neden olmak—bu oyunun yoğun doğasına da işaret eder: parçanın bütün ile hiçbir ilgisi yoktur, "kendi rolünü tek başına oynar. Burada özne, ayrılarak doğumuna yaklaşır..., öznenin burada onu ilgilendiren şeyi, uygar bir konum olarak niteleyebileceğimiz bir durumu edinebilmesinin nedeni budur. Herhangi birisinin hayatındaki hiçbir şey bunu elde etmesinde daha fazla belirleyici değildir. Bu yer değişikliği için çıkarlarının büyük kısmını feda edebilir..."[53] Tüm diğer kesilmeler gibi öznel kesilme de asla bir eksikliği belirtmez, ama tersine, bir parça olarak özneye dönen bir pay, artakalan bir şey olarak ona dönen kazançtır. (Yine burada, ödipal hadım-edilme modeli ne kadar da kötü bir modeldir!) Böyledir, çünkü kesilmeler bir analizin sonucu değillerdir, sentezlerin kendileridir. Bölmeleri üreten şeyler sentezlerdir. Örnek olarak geğirdiğinde bebeğin kustuğu sütü ele alalım; bu hem iliş-

[53] Lacan, *Ecrits*, "Position de l'inconscient," ss. 843

kili akımdan koparılıp alınan parçaların iadesi, hem anlamlama zincirindeki sökülüşün yeniden-üretimi, hem de özneye ait bir parça olarak ona dönen artakalandır. Arzulama-makinesi bir eğretileme değildir; bu üç tarz ile uyumlu olarak kesen ve kesilen şeydir. İlk tarz bağlayıcı senteze gönderimde bulunur ve libidoyu koparma enerjisi olarak seferber eder. İkincisi ayırıcı senteze gönderimde bulunur ve Numen'i sökülme enerjisi olarak seferber eder. Üçüncüsü birleştirici senteze gönderimde bulunur ve Voluptas'ı artakalan enerji olarak seferber eder. İşte bu üç görünüm altında, arzulama-üretimi aynı anda üretimin üretimi, kaydetmenin üretimi ve tüketimin üretimidir. Koparmak, sökmek, "artakalmak," arzunun gerçek faaliyetlerinin üretimi ve icrasıdır.

Arzulama-makinelerinde her şey aynı anda işler, ama parçalarını asla bir araya getirmeyen bir toplam içindeki boşluklar ve yırtılmalar, bozulmalar ve yetersizlikler, duruverme ve kısa devreler, mesafeler ve parçalanmalar halinde. Böyledir, çünkü kesilmeler üretkendir ve bizatihi yeni-birlikteliklerdir. Ayrımlar, ayrımlar olmalarına rağmen kapsayıcıdır. Tüketimler bile geçişler, oluşlar, dönüşlerdir. Maurice Blanchot, yazınsal makine düzeyinde sorunu titizce ortaya koyabilmiştir: aralarındaki ilişkinin fark olduğu parçalar—aralarındaki ilişki her birinin farklı olmasıdır—ne yitik bile olabilecek herhangi bir türdeki ilk bütünlüğe, ne de gelecekteki bir son bütünlüğe başvurulmadan nasıl üretilmeli, nasıl düşünülmeli?[54] Arzulama-üretimini izah edebilmek için geçerli olarak, hem Bir[in] hem de çok[un] ötesine, Bir ile çok[un] birbirlerini tasdik eden ilişkisinin ötesine geçebilecek bir kategori olarak sadece *çokluk* kategorisi kulla-

---

[54] Maurice Blanchot, *L'Entretien infini*, Gallimard, 1969, ss. 451-452.

mlabilir: arzulama-üretimi salt çokluktur, yani herhangi bir birliğe indirgenemeyecek bir olumlamadır. Bugün kısmi nesneler, briketler ve artakalanlar çağındayız. Bundan böyle antik bir heykelin parçaları gibi sadece son bir tanesinin bulunmasını bekleyen, böylece tümünün bir araya getirilmesiyle tam olarak ilk birliğin aynısı bir birlik yaratılabilecek parçalara inanmıyoruz. Bundan böyle ne bir ilk bütünlüğe ne de bir son bütünlüğe inanıyoruz. Bundan böyle parçaların kenarlarını yuvarlayarak bir sükunet tasarlamaya çalışan kasvetli evrim diyalektiğinin gri tonlarına inanmıyoruz. Sadece *çevresel* bütünlüklere inanıyoruz. Ve eğer parçaların kenarında böyle bir bütünlük keşfediyorsak, o, bu parçaların bütünüdür ama onları bir araya getirmemektedir, tüm bu parçaların birliğidir ama onları birörnek yapmamaktadır, ve ayrı imal edilmiş yeni bir parça olarak onlara eklenmektedir. "Varlık buluyor, fakat bu sefer bütüne, ayrıca bestelenmiş çok canlı bir parçayı tatbik ederek..."— Balzac'ın yaratısının birliği hakkında Proust böyle der, ama kendininki için de doğrudur. *Kayıp Zamanın İzinde*'de bulunan yazınsal makinede, tüm parçaların asimetrik kenarlar, aniden sonlanan patikalar, kapalı kutular, iletişimsiz kanallar, sugeçirmez bölmeler halinde üretilmiş olması, içlerinde ise, bitişik şeylerin arasında mesafeler, olumlamalar olan mesafeler, bir değil birçok yapboza ait parçalar, ait oldukları ya da olmadıkları yerlere zorla dahil edilen, karşı karşıya gelmeyecek kenarları zorla bükülen, zorla birbirlerine uygun, kenetlenir hale getirilen parçalar bulunması, ve her zaman artakalanların da bulunması çarpıcıdır. İşte bu, fevkalade şizoid bir çalışmadır: günahkarlık gibidir, günahın itirafı ise sadece kahkahadır (Kleincı terimlerle, depresif konumun, daha derindeki şizoid tutumun sadece bir örtüsü olduğu söylenebilir). Çünkü yasanın katılıkları Bir[e] itiraz edişin sadece görünüşteki bir ifadesidir, ve onların gerçek nes-

nesi aksine, yasanın hiçbir şeyi bir Bütünde birleştirmediği, ama tersine, kökeni tam olarak delilikte olduğu için onun masumiyetinin ıraksamalarını, dağılımlarını, paramparça oluşunu ölçtüğü parçalı evrenlerin aklanmasıdır—Bu yüzden Proust'taki görünüşteki günahkarlık teması, onu yadsıyan tamamıyla farklı bir temayla iç içedir, çiçeklerin açtığı ve deliliğin masumiyetinin ortaya çıktığı, hem Charlus'un karşılaşmalarında hem de Albertine'nin ataletinde, cinsiyetlerin bölünmesindeki bitkisel içtenlik; bu ister Charlus'un aşikar deliliği olsun, ister Albertine'in olası deliliği.

Öyle ki Proust, bütünün bir ürün olduğunu, diğer parçaların kenarında üretilen bir parça olduğunu söyler ki, bu parça ilişkisiz kanalların arasında kuralsız patikalar, tüm farklarını kendilerine özgü boyutlarda koruyan öğelerin arasında yanal birliktelikler tesis etmekle onlar üstünde bir etkiye sahip olmasına rağmen, onları ne birörnek yapar, ne de bütünler. Dolayısıyla tren yolculuğunda ne görülenlerin bir bütünlüğü ne de bakış açılarının bir birliği vardır, çılgın yolcunun "süreksiz ve karşıt parçaları yaklaştırmak, bir arada resmetmek için" *yanal olarak* bir pencereden diğerini izlemesi hariç. Yaklaştırmak, bir arada resmetmek, Joyce'un "yeniden-somutlaştırma" olarak isimlendirdiği şeydir. Organsız beden bir bütün olarak üretilir, ama üretim süreci içinde kendine özgü bir yerde, ne birörnek yaptığı ne de bütünlediği parçaların yanı sıra. Ve onlara tatbik olduğunda, onlara gerisin geriye düştüğünde, kısmi nesnelerin işlevsel kesilmelerinin anlamlama zincirlerindeki (ve öznenin işaretlediği) kesilmeler ile durmaksızın kesiştirildiği kendi yüzeyinde yanal iletişimler, sınır-ötesi toplanmalar (*sommations*), çokanlamlı ve gelişigüzel kayıtlar ortaya çıkarır. Bütün, sadece parçalarla birlikte varolmaz, onlara bitişik, onlardan ayrı ve onlara tatbik olunacak bir üründür de: genetikçiler onların tarzını şöyle ifade ederler:

"...aminoasitler hücre içine ayrı ayrı alınırlar, ve sonra üzerinde her bir asidin yan zincirinin kendi doğru konumuna kilitlendiği analog bir mekanizma vasıtasıyla doğru bir düzen olarak tesis edilirler."[55] Genel bir kural olarak bütünün parçalardan türemiş bir bütünlük olduğu, veya kendisinden parçaların yayıldığı bir ilk bütünlük olduğu, ya da diyalektik bir bütünleme olduğu düşünüldüğü sürece, parçalar ve bütün arasındaki ilişkiler sorunu klasik mekanizmacılık ve dirimselcilik tarafından oldukça yetersiz bir şekilde ortaya koyulacaktır. Mekanizmacılık ve dirimselcilik, arzulama-makinelerinin doğasını da, üretimin arzuya ve arzunun mekaniğe davet edilmesinin çifte kaçınılmazlığını da kavrayamamıştır.

Güdüler ile onların nesnelerinin tümleşik bir bütüne doğru ilerlemesini sağlayan bir tür güdüler evrimi olmadığı gibi, onların türediği bir ilk bütünlük de yoktur. Kısmi nesnelerin, patlamalar, dönüşler, sarsıntılar dünyasının harika keşfinden sorumlu olan kişi Mélanie Klein'dı. Ancak bu nesnelerin mantığını kavramakta başarısız oluşu nasıl açıklanmalı? Öncelikle onları fanteziler olarak düşündüğü ve onları hakiki üretime göre ele almak yerine tüketimin bakış açısından değerlendirdiği için. Onları nedensellik (yani içe-döndürme ve yansıtma), gerçekleşme (tatmin ve tatminsizlik) ve ifade mekanizmalarına göre (iyi ve kötü) açıklar; öyle ki bu, kısmi nesnelerin idealist bir tasavvurunu dayatmaktadır. Kısmi nesneleri onlara ait gerçek üretim süreciyle ilişkilendirmez. İkinci olarak, şizoparanoid kısmi nesnelerin ya birincil bir safhada varolmuş kökensel, ya da nihai bir depresif aşamada ortaya çıkacak sonraki (Tam nesne) bir bütüne gönderim yapmasına dair fikirden kendisini alıkoyamamıştır. Kısmi nesneler ona global kişilerden türüyorlarmış gibi görünür; onlar sadece daha sonraki yaşamda egoya, nesneye ve güdülere dair bütünlüklere

---

[55] J.H.Rush, *L'Origine de la vie*, fr.ç. Payot, ss. 141

dahil olmazlar, ama ego, anne ve baba arasındaki nesne ilişkisinin birincil tipini de tesis ederler. İmdi, her şey son tahlilde buradadır. Kısmi nesneler, Ödipus'u havaya uçurmak için, ve bilinçdışını temsil etmekteki, bilinçdışını üçgenleştirmekteki, arzunun bütün üretimini kuşatmaktaki onun gülünç ısrarını yok etmek için, aşikar ki kendilerinde yeterli bir yük birikimine sahiptirler. Burada ortaya koyulacak olan sorun, Ödipus ile ilişkili olarak *ödipallik-öncesi* olarak adlandırılan şeyin hiç de göreli önemi değildir (çünkü "ödipallik-öncesi" hala, Ödipus'a gelişimsel ya da yapısal olarak gönderimde bulunur). Sorun daha ziyade, arzulama-üretiminin mutlak *ödipal-olmayan* doğasına dairdir. Ancak Mélanie Klein arzuyu bütünün, global kişilerin ve tam nesnelerin bakış açısından ele almakta ısrar ettiği için—ve belki aynı zamanda kapısına "Ödipusçu olmayan buradan giremez" yazısını asan Uluslararası psikanaliz derneği ile ters düşmekten pek bir kaçındığı için—kısmi nesnelerden Ödipus halkasını kırmak için yararlanmaz, aksine Ödipus'u sulandırmak, küçültmek, çoğaltmak, en küçük yaşlara kadar genişletmek için onları kullanır ya da kullanırmış gibi yapar.

Eğer burada en az ödipalleştirici psikanalisti örnek olarak alıyorsak, bunu sadece Ödipus'u arzulama-üretiminin ölçüsü yapmasında onu zorlayan şeyin ne olduğunu sergilemek için yapıyoruz. Öyle ki bu, "hareket[in]" neye dair olduğu konusunu hiç sorun etmeyen alelade psikanalistler için daha doğrudur. Telkin değildir, katıksız bir terörizmdir. Mélanie Klein şöyle yazar: "Dick bana ilk defa geldiğinde, bakıcısı onu bana emanet ederken hiçbir duygu sergilemiyordu. Hazırlamış olduğum oyuncakları ona gösterdiğimde onlara ilgisiz bir şekilde baktı. Büyük bir tren alıp onu küçük bir tanesinin yanına koydum *ve onlara* 'baba-tren' ve 'Dick-tren' *dedim*. 'Dick' olarak adlandırdığım treni aldı, onu pencereye doğru

sürdü ve 'İstasyon' dedi. *Ona* 'istasyonun anne olduğunu [*açıkladım*]; Dick annenin içine gidiyor.' Treni bıraktı ve odanın dış ve iç kapılarının arasındaki boşluğa koştu, kendisini oraya kapattı, 'karanlık' dedi ve tekrar dümdüz dışarıya koştu. Bu davranışı birkaç kez tekrarladı. '*Ona* annenin içinin karanlık olduğunu [*açıkladım*]; Dick karanlık annenin içinde'... *Analizi ilerledikçe... Dick aynı zamanda* lavabonun anne bedenini simgelediğini *keşfetti* ve suyla ıslatılmaktan sıra dışı bir korku duydu."[56] Bunun Ödipus olduğunu söyle yoksa tokadı suratına yersin. Psikanalist artık şöyle sormaz: "Arzulama-makinelerinizden söz eder misiniz?" Ama avazı çıktığı kadar bağırır: "Seninle konuştuğumda bana baba-anne diye cevap ver!" Mélanie Klein bile... Böylece arzulama-üretiminin tamamı ayaklar altına alınır, ebeveyn imgelerine indirgenir, ödipallik-öncesi aşamalara serilir, Ödipus'ta tümleştirilir: kısmi nesnelerin mantığı bu suretle hiçliğe indirgenir. Ödipus ise bu mantıktaki mihenk taşı haline gelir. Çünkü en başta farz ettiğimiz şey, kısmi nesnelerin global kişilerden sadece görünüşte koparıldıklarıydı; onlar gerçekte, diğer kısmi nesnelere bağlanarak temas kurdukları kişisel-olmayan bir akımdan ya da bir hylé[den] koparılarak üretilirler. Bilinçdışı, kişilere karşı ilgisizdir. Kısmi nesneler ne ebeveynlerin temsili ne de aile ilişkilerinin desteğidir; ödipal figüre göre kaydedilmiş bir şeye indirgenemez olan ve ondan daha önce gelen bir üretim sürecine ve ilişkilerine gönderimde bulunan, arzulama-makinelerinin içindeki parçalardır.

Freud-Jung arasındaki ayrılıktan söz edilirken, ihtilafın en yalın ve gerçekçi başlangıç noktası sıklıkla unutulur: Jung, aktarım sırasında psikanalistin sıklıkla bir iblis, bir tanrı, bir büyücü gibi belirdiğini, ve edindiği rollerin, ebeveyn imgelerinin çok daha ötesine gittiğini

---

[56] Mélanie Klein, *Essais de psychanalyse*, fr.ç. Payot, ss. 269-271 (vurgular bize ait).

belirtir. Sonrasında her şey kötüye gitti, ama başlangıç noktası önemliydi. Aynısı çocukların oyunları için de doğrudur. Bir çocuk sadece baba-anne olarak oynamaz. Bir büyücü, bir kovboy, bir polis veya bir hırsız, bir tren, küçük arabalar olarak da oynar. Trenin baba olması, istasyonun da anne olması şart değildir. Sorun, arzulama-makinelerinin cinsel doğasıyla değil, ama bu cinselliğin ailevi doğasıyla ilgilidir. Kabul edilecektir ki çocuk bir kez büyüdüğünde, kendisini artık ailevi olmayan toplumsal ilişkilerin içine taşınmış olarak bulur. Ama bu ilişkilerin sonradan ortaya çıktığı varsayıldığı için, sadece iki olası yol vardır: ya cinsellik, toplumsal (*ve* metafiziksel) ilişkilerde analitik bir "sonradan" (*par après*) biçiminde yüceltilir veya etkisizleştirilir; ya da bu ilişkiler, cinselliğin yeri geldiğinde analojik bir "ötesi[ni]" (*au-delà*) simgelemekle yetindiği cinsel olmayan bir enerjiyi oyuna dahil ederler. Freud ile Jung arasında her şeyin kötüye gitmesine neden olan olgular bunlardı. En azından aynı anda inanmayı sürdürdükleri şey, libidonun herhangi bir vasıta olmaksızın toplumsal ya da metafiziksel bir sahaya yatırım yapamayacağıydı. Ancak öyle değildir. Oyun oynayan veya evin bölümlerini emekleyerek araştıran bir çocuğu ele alalım. Bir elektrik prizini izler, bedenini bir makineymiş gibi kullanır, bacaklarından birini bir kürekmişçesine kullanır, mutfağa girer, çalışma odasına girer, oyuncak arabalarıyla oynar. Elbette ki tüm bu süre boyunca ebeveynleri mevcuttur ve onlarsızken çocuk hiçbir şeye sahip olamayacaktır. Ancak sorun bu değildir. Sorun, dokunduğu her şeyi ebeveynlerinin birer temsilcisi olarak yaşayıp yaşamadığını bilmektir. Doğumundan itibaren karyola, meme, meme ucu, dışkı, kendi bedeninin parçalarına bağlı arzulama-makineleridir. Çocuğun hem kısmi nesneler ile yaşadığını, hem de onun bu kısmi nesneleri ebeveynleri ve onların parçaları olarak tasavvur ettiğini söylemek bize bir

çelişki gibi görünüyor. Memeyi sağlayanın anneye ait beden olduğu hiçbir surette doğru değildir, çünkü arzulama-makinesinin bebeğin ağzına bağlı bir parçası olarak varolur ve kişisel-olmayan bir süt akımı sağlar; verimli ya da kısır. Bir arzulama-makinesi, bir kısmi nesne hiçbir şeyi temsil etmez: temsilci değildir. Elbette ki ilişkilerin bir temeli olabilir ve eyleyicileri paylaştırabilir; ama bu eyleyiciler kişiler olmadığı gibi, bu ilişkiler de özneler-arası değildir. Onlar üretim ilişkileridir, üretim ve üretim-karşıtlığının eyleyicileridir. Bradbury, anaokulunu arzulama-üretiminin ve grup fantezisinin vuku bulduğu, sadece kısmi nesneleri ve eyleyicileri düzenleyen bir yer olarak tanımlarken, bunu harika bir şekilde göstermiştir.[57] Küçük çocuk ailesiyledir; ama ailesiyleyken ve ilk adımlarından itibaren, psikanalizin kavramakta yetersiz kalacağı ailevi-olmayan olağanüstü bir deneyime sürükleniverir. Lindner'in tablosu.

Ebeveynlerin yaşamsal önemini veya sevgisini yadsımak söz konusu değildir. Arzulama-makinelerinin bütün etkileşimlerini Ödipus'un kısıtlı koduna indirgemektense, arzulama-üretiminin içinde ebeveynlerin yerini ve işlevini bilme sorunudur. Ebeveynlerin, diğer eyleyicilerle ilişkili özel eyleyiciler olarak işgal edeceği yerler ve işlevler nasıl tasarlanır? Zira Ödipus en başından itibaren toplumsal bir sahanın her köşesine, libido tarafından dolaysızca yatırım yapılan bir üretim sahasının tümüne açıktır. Ebeveynlerin, arzulama-üretiminin kaydetme yüzeyinde boy gösterdiği gün gibi ortadadır. Ama ödipal sorun tam da budur: ödipal üçgenleşme hangi kuvvetlerin etkisiyle kapanır? arzu hangi koşullarda onu içermeyen bir yüzeye yönlendirilir? onu her yönüyle aşan deneyimler ve mekanizmalar için bir kayıt tipini nasıl şekillendirir? Çocuk işte bu anlamda, ama sadece bu anlamda kısmi nesne olarak memeyi annesinin şahsiyetiyle *ilişki-*

[57] Bradbury, *L'Homme illustré*, "La Brousse", fr.ç. Denoël.

lendirir ve daimi olarak annesinin yüzünü izler. "İlişkilendirme," burada üretken doğal bir ilişkiyi değil, ama bir tebliği, kayıt içindeki, Numen içindeki bir kaydı belirtir. Çocuk en erken çağından itibaren, dolaysız üretimin bakış açısından ebeveynlerle ilişkisi olmayan, ama kaydetme sürecinin bakış açısından ve bu kaydetmenin çok özel koşullarıyla uyumlu olarak, bunların bizzat süreç üzerindeki etkisini de içerecek şekilde (*geri bildirim*) onlarla ilişkilendirilen (sevgi veya nefret ile) geniş bir arzu yaşamına, arzu nesneleri ve makineleriyle birlikte bütün bir ailevi olmayan ilişkiler kümesine sahiptir.

Sorun her ne kadar çocuğun ebeveynleri ile "ilişkilendirilmeli" ve geçici bir yanıt sadece aile ilişkilerinde araştırılmalıysa da, çocuk kısmi nesnelerin arasında ve arzulama-üretiminin ailevi olmayan ilişkileri içinde yaşamını sürdürür ve yaşamın ne anlama geldiğini araştırır. "Hatırladığım kadarıyla sekiz yaşımdan sonra, hatta ondan da önce, hep ne olduğumu ve neden yaşıyor olduğumu merak ettim, altı yaşındayken Marsilya'daki Blancarde bulvarındaki evde (59 numara, kesinlikle), öğleden sonra belirli bir kadının bana verdiği çikolatayı tadarken, varolmanın, yaşıyor olmanın ne olduğunu, nefes alıyor olmanın farkındalığının ne olduğunu kendi kendime sorduğumu, ve yaşıyor olduğumu kanıtlamak, ve yaşamayı isteyip istemediğimi ve neden istediğimi görmek için kendi soluğuma hakim olmak istediğimi hatırlıyorum."[58] En önemlisi şudur: çocukta vuku bulan soru belki anne olarak isimlendirilen kadın ile "ilişkilendirilmiştir," ama onun işleviyle değil arzulama-makinelerinin etkileşimleri içinde üretilmiştir, örneğin ağız-hava-makinesi veya tatma-makinesi düzeyinde—yaşamak nedir? nefes almak nedir? ben neyim? organsız bedenimin üzerindeki bu solunum-makinesi de nedir? Çocuk, metafiziksel bir varlıktır. Kartezyen cogito'daki gibi, ebe-

[58] Artaud, "Je n'ai jamais rien étudié..." *84*, aralık 1950.

veynlerin bu sorunlarla hiçbir ilgisi yoktur. Ve bu sorunun ebeveynlerle ilişkili oluşunu (ilişkinin anlamı burada ifadedir), onlarla doğal bir ilişki içinde olduğu fikriyle karıştırmak önemli bir hatadır. Çocuğun yaşamını Ödipus ile kuşatarak, ailevi ilişkileri çocukluğun evrensel vasıtası kılarak, bilinçdışı üretimi ve bilinçdışında yetişen müşterek mekanizmaları, özellikle de birincil psişik bastırmayı, arzulama-makineleri ile organsız beden arasındaki etkileşimi görmezden geliyoruz. *Çünkü bilinçdışı yetimdir* ve kendisini doğa ile insanın özdeşliğinde üretmektedir. Kartezyen cogito'nun öznesi ebeveynleri olmadığını fark ettiğinde, sosyalist düşünür üretim sürecinde insan ile doğanın birliğini keşfettiğinde, ve döngü, ebeveynlere doğru belirsiz bir gerilemeden bağımsız olduğunu keşfettiğinde, bilinçdışı öz-üretim aniden apaçık halde belirir.

Benim yok
babam-annem

"Süreç[in]" iki anlamının nasıl da birbirine geçtiğini görüyoruz: doğada şeytani olanın metafiziksel üretimi olarak süreç ve tarihte arzulama-makinelerinin toplumsal üretimi olarak süreç. Bir sonradan[ı] veya bir ötesi[ni] ne toplumsal ilişkiler, ne de metafiziksel ilişkiler tesis eder. Böylesi ilişkiler tüm psikopatolojik örneklerde teşhis edilmelidir, ve onların önemi, en hastalıklı ve toplumdan en çok arınmış halde ortaya çıkacak olan psikotik sendromları ele aldığımızda çok daha büyük olacaktır. Çocuğun yaşamının ilk günlerinde, memedeki bebeğin en temel davranış biçimlerinde bu ilişkiler, arzulama-üretimi yasalarıyla uyumlu olarak kısmi nesnelerle, üretim eyleyicileriyle, üretim-karşıtı etmenlerle topluca dokunmaktadır. Arzulama-üretiminin doğasının ne olduğunu, ve ödipal üçgenleşmenin sürecin kaydedilmesine

nasıl, hangi koşullar altında, hangi baskılara tepki olarak müdahil olduğunu kavramaktaki başlangıçta hata, çocuğun yaşamını ve gelişimini, erişkinin nevrotik ve psikotik sorunlarını ve cinselliğin tümünü temelinden çarpıtan, yaygın, genelleştirilmiş ödipalizmin tuzağında kendimizi kıstırılmış olarak bulmamıza neden olur. Psikanalize karşı Lawrence'ın tepkisini aklımızda tutalım, unutmayalım. En azından üstü kapalı konuşması, cinselliği keşfetmiş olmasının korkusundan değildir. Ama psikanalizin, cinselliği burjuva motifleriyle işlenmiş tuhaf bir kutuya, iğrenç yapay bir üçgene kapattığı, ve onu "kirli küçük sır," küçük aile sırrı olarak yeniden biçimlendirmek, Doğa ve Üretimin akıl almaz fabrikasındansa kişisel bir tiyatro kılmak için, arzulama-üretimi olarak tüm cinselliği boğduğu izlenimine, salt bir izlenime sahipti. Cinselliğin bundan daha büyük bir güce ya da potansiyele sahip olduğu izlenimine sahipti. Ve psikanaliz "kirli küçük sırrı dezenfekte" etmekte belki başarılı olmuşsa da, modern tiran Ödipus'un acınası ve kirli sırrı daha temiz değildir. Psikanalizin bizi alçaltmak, değersizleştirmek ve suçlu hissettirmek için kadim bir teşebbüse yeniden yol verdiği olası mıdır? Michel Foucault, delilik ile aile arasındaki ilişkinin on dokuzuncu yüzyıl burjuva toplumunu etkileyen bir gelişime kadar izlenebileceğine, ve aileye, üyelerinin ve onların olası suçlarının mesuliyetinin cetveli haline gelen işlevler emanet edildiğine dikkat çeker. Psikanaliz, deliliği "ebeveyn kompleksi[ne]" sarmaladığı (*envelopper*) ve Ödipus'tan köken alan kendini-cezalandırma figürlerini suçun itirafı olarak gördüğü sürece hiç de yenilikçi değildir, *ama on dokuzuncu yüzyıl psikolojisi ile başlayan işi tamamlamaktadır*: deliliği "ailenin yarı-gerçek, yarı-imgesel diyalektiği" ile bağıntılı kılarak, onda "baba katli için sonu gelmez teşebbüsü," "katı aile kurumunun ve onun fazlasıyla arkaik simgelerinin karşısındaki içgüdülerin duygusuz güm-

bürtüsünü" deşifre ederek bir aile söylemi geliştirmek ve zihinsel patolojiyi ahlakileştirmek.[59] Dolayısıyla, etkili bir özgürleşme girişimin parçası olmak yerine, psikanaliz, burjuva bastırıcılığının en genel faaliyetinde yer almaktadır, yani Avrupa insanlığını baba-anne boyunduruğuna koşmak ve *bu sorunu bir çözüme kavuşturmamak*.

---

[59] Michel Foucault, *Histoire de la folie à l'âge classique*, Plon, 1961, ss. 588-589.

2.bölüm
psikanaliz ve ailecilik: kutsal aile

Sınırlı bir Ödipus, baba-anne-ben üçgeninin figürü, kişideki ailevi takımyıldızıdır. Fakat psikanaliz onu kendi dogması kıldığında, çocuktaki ödipallik-öncesi (*pré-œdipien*), psikotikteki ödipallik-dışı (*exo-œdipien)* ve diğerlerindeki ödipallik-uzağı (*para-œdipien)* denilen ilişkilerin varlığından artık habersiz değildir. Dogma ya da "çekirdek kompleks" olarak Ödipus'un işlevi, teorisyen olarak psikanalistin kendisini genelleştirilmiş bir Ödipus tasavvuruna yükseltmek için kullandığı zor kullanmadan ayırt edilemez. Bir yandan, her cinsiyetten her bir özne için, kompleksin normal ve pozitif biçimiyle, onun ters ya da negatif biçimi arasında bağıntı kuran güdülerin, duyguların (*affect*) ve ilişkilerin yoğun bir dizisini ele alır: Freud'un *Ego ve İd*'de sunduğu türden, ödipallik-öncesi safhaları ihtiyaç duyulduğunda negatif kompleks ile bağlamayı mümkün kılan sıradan bir Ödipus.[1] Diğer yandan,

[1] Freud'a göre Ödipus kompleksi, farklı cinsten ebeveyne karşı cinsel duyguların ortaya çıkması ve aynı cinsteki ebeveyne karşı saldırgan duyguların baş göstermesi ile başlar. Bu "Pozitif Ödipus kompleksidir." Bu kompleks tam tersi şekilde de cereyan edebilir, yani aynı cinsten ebeveyne karşı ensest duygular ve karşı cinsten ebeveyne karşı saldırgan duygular; bu duruma ise "Negatif Ödipus Kompleksi" denir (*çevirenlerin notu*).

öznelerin ve onların çoklu etkileşimlerinin uzanımlı haldeki bir arada var oluşlarını ele alır: akrabaları, torunları ve ataları bir araya getiren bir grup Ödipus'u (işte bu şekilde, ödipalleştirilmeye karşı şizofren olanın görünür direnci, ödipal bağın apaçık eksikliği, büyük-baba/anne takımyıldızında gizlenebilir; ya çünkü psikotiğin üretimi için üç neslin yığılımımn gerekli olduğu kabul edildiği için, ya da çünkü psikozda, büyük-baba/anne vasıtasıyla daha doğrudan bir müdahale mekanizması keşfedildiği, ve Ödipus'un Ödipuslar'ı ikinci kuvvetinde tesis edildiği için: nevroz, bu baba-annedir, ama büyükanne, bu psikozdur). Nihayet, imgesel ile simgesel[2] arasındaki ayrım,

---

[2] Lacan'a göre psişe, yaşamı ve arzuyu kontrol eden üç ana yapıya bölünür: Gerçek, İmgesel ve Simgesel. *Gerçek:* Gerçek, lisan kullanımına geçişle birlikte ebediyen geride bırakılan bir doğa durumunu ifade eder. Bu doğa durumuna, sadece ihtiyaçtan başka hiç bir şeyin mevcut olmadığı yeni-doğan döneminde bir miktar yakın olunur. Bir bebek ihtiyaç hisseder ve kendisi ve dış dünya ya da başkalarının dünyası arasında bir ayrışmayı yaşamaksızın ihtiyaçlarının karşılanmasını bekler. Bu sebeple Lacan, bu doğa durumunu, bir tümleşiklik dönemi olarak tanımlar, sonrasında lisana geçişle birlikte bu dönem sona erer. İnsan söz konusu olduğunda, Lacan gerçeğin imkansız olduğunu vurgular. Bu imkansızlık gerçeğin lisanda ifade edilemeyişiyle ilişkilidir. *İmgesel:* Bu yapı ayna evresine karşılık gelir ve öznenin ilkel ihtiyaçtan, Lacan'ın talep olarak adlandırdığı duruma geçişini belirler. Arzuların fantezileri için uygun sahneyi hazırlayan imgesel, birincil olarak narsisistiktir. İhtiyaçlar karşılanabilse de talepler, özünde tatmin edilebilir değildir; yani ilkel ihtiyaçtan talebe geçiş aslında bir çeşit eksiklik durumuna geçiştir ki, Lacan da insan öznesini "bir çeşit eksiklik" olarak tanımlar. Çocuk, bedeninin dünyadan ve annesinden ayrı olduğunu fark etti mi, bir şeyi kaybettiği hissinin yol açtığı bir anksiyete duymaya başlar. Böyle bir durumda çocuğun talebi, tıpkı doğa durumunun egemen olduğu yaşamının ilk aylarında algıladığı hale dönmek, yani ötekini kendi parçası haline getirmektir. Çocuğun bu talebi gerçekleşemez ve bu talep nihai olarak yokluğun ve eksikliğin hatırlatıcısı olarak işlev görür. Çocuk kendi ayna imajında, esasında gerçekle örtüşmeyen, sabit, tutarlı ve bütün bir kendilik algıladığı ölçüde ayna evresi bu talebe karşılık gelmiş olur. *Simgesel:* İmgesel, denklikler ve özdeşlikler ile ilgiliyken, simgesel, dil ve anlatım ile ilişkilidir. Çocuk lisana geçince ve toplumun kurallarını ve dayatmalarını kabul edince diğerleri ile anlaşma imkanı bulur. Lacan'a göre lisanın kurallarının kabullenilmesi Ödipus kompleksi ile paralellik gösterir. Özne Babanın Adını, arzuları ve iletişim kurallarını kontrol eden yasayı ve sınırlamaları kabul ettiğinde simgesel ortaya çıkar. Özne Babanın Adını fark ettiğinde diğerlerinin oluşturduğu topluluğa girebilir. Simgesel, lisan aracılığıyla özneleri tek bir eylemde birleştiren sözleşmedir. Lacan'a göre,

ödipal yapının bir konumlar ve işlevler sistemi olarak ortaya çıkmasına imkan tanır ki, toplumsal veya patolojik oluşumda onları işgal etmek için gelenlerin değişken figürlerine uygun değildir: bir üçgen ile uyumlu olmayan, ama arzuyu, onun nesnesini ve yasayı belirli bir arazide paylaştırarak tüm olası üçgenleşmeleri icra eden yapısal bir Ödipus (3 + 1).

Genelleştirmenin önceki iki tarzının tam işlerliklerine ancak yapısal yorumlama ile kavuşacakları muhakkaktır. Bu yorumlama, tüm imgesel tarzların ötesinde, Ödipus'u bir çeşit evrensel Katolik simge haline getirir. Ödipus'u hem ödipallik-öncesi safhalar, hem de ödipallik-uzağı değişkenler ve ödipallik-dışı fenomenler için bir gönderim ekseni kılar: örneğin "ilişiksiz-kılma" (*forclusion*)[3] fikri, özgül bir yapısal boşluğa işaret ediyor gibi

---

gerçek, ihtiyaçla, imgesel, taleple ilgiliyken, simgesel tamamen arzu ile ilgilidir. Lisan ile bir kez tanışıldı mı arzu her zaman için lisan oyununa bağlıdır (*çevirenlerin notu*).

[3]Jacques Lacan'ın psikanaliz literatürüne kattığı bir terimdir. Lacan'ın kullandığı Fransızca kelime "forclusion"un Almanca karşılığı "verwerfung", İngilizce karşılığı ise "foreclosure" olarak kabul edilir. Kelimenin bugünkü anlamı çevirmenlerin kafasını karıştıran bir sorun yaratmaktadır, çünkü hem Fransızca "forclusion" hem İngilizce "foreclosure" kelimelerinin güncel anlamı, ipotek altındaki bir mala, taahhüt edilen ödeme yapılmadığı için el konulmasıdır. Bu anlamın kelimenin psikanaliz literatüründeki anlamıyla hiçbir ilgisi yoktur. Buna rağmen "forclusion" kelimesinin "hesaptan düşme" şeklinde Türkçeye çevrildiğine pek çok yerde rastlamak mümkündür. Lacan'ın "forclusion" kelimesi ile anlatmaya çalıştığı sürecin hesapla veya hesaptan düşme ile ilişkisi yoktur. Fransızcadaki "forclusion" kelimesi, ilk olarak ve daha sonra da uzun zaman boyunca bir şeyi olmadan evvel engellemek, bir şeyin olma ihtimalini ortadan kaldırmak, bir şeyin olmasını onaylamamak, bir şeyin olmasını reddetmek anlamına gelir. Kelime "onaylama", "kabul etme" kelimelerinin zıt anlamlısı olarak kabul edilmektedir. Kelimeye en doğru biçimde Türkçe bir karşılık bulmak için öncelikle Lacan'ın bu kelime ile neyi anlattığını kısaca belirtmek gerekir. Lacan, "forclusion" kelimesi ile bir gösterenin anlamlama zincirine girişinin engellenmesini anlatmaktadır. Yani "forclusion" işlemine maruz kalan gösteren, gösterenler zincirine bir halka şeklinde dahil olup bir gösterilenle ilişikli hale gelemez. Burada gösterenin gösterilenle ilişiksiz hale getirilmesi söz konusudur. Buradan yola çıkarak biz "forclusion" kelimesinin Türkçe karşılığı olarak "ilişkisiz-kılma" ifadesini öneriyoruz. Lacan'a göre "ilişiksiz-kılma" bizzat bir gösterenin kaydedilmesini,

görünmektedir ki, bu sayede örneğin ne bir annenin kendi babasına doğru, ne de sonuçta oğlun kendi annesine doğru arzusunu *yönlendirdiği* üç neslin perspektifinde şizofren kaçınılmaz olarak ödipal eksene yeniden konumlandırılır, ödipal yörüngeye geriletilir. Lacan'ın takipçilerinden biri şöyle yazar: ele alacağımız şey "ödipal organizasyonun psikozda rol oynamakta kullandığı vasıtalardır; sonra psikotik genitallik-öncesi biçimlerin neler olduğu ve onların ödipal gönderimi sürdürmeye nasıl muktedir olduklarıdır." Önceki Ödipus eleştirimiz yapıya ve onun simgesel konum ve işlevlerinin düzenine hiç nüfuz etmeksizin sadece imgesel Ödipus'a tatbik edilir ve ebeveyn figürlerinin rolünü hedef alırsa, bütünüyle yüzeysel ve önemsiz kalıyor olmakla itham edilmeyi göze almış olacaktır. Bize göre sorun her defasında, farklılığın nereden geçtiğini bilmektir. Gerçek farklılığın, imgesel olduğu kadar yapısal da olan Ödipus *ile* Ödipus'un ezip geçtiği ve bastırdığı başka bir şey arasında olması gerekmez mi: yani arzulama-üretimi—kendilerinin kişilere olduğu kadar yapıya da indirgenmesine izin vermeyen ve kendinde Gerçeği hem simgeselin hem de imgeselin ötesinde veya altında tesis eden arzulama-makineleri? Malinowski'ninki gibi, ele alman toplumsal biçime göre figürlerin değiştiğini gösteren bir teşebbüsü tekrarlamayı kesinlikle doğru bulmuyoruz. Hatta Ödipus bir tür sabit olarak sunulduğunda bize söylenenlere de inanıyoruz. Ama sorun büsbütün farklıdır: bilinçdışı üretimler ile bu sabit arasında bir eşdeğerlik var mıdır (arzulama-makineleri ile ödipal yapı arasında)? Veya bu sabit, tüm çeşitlenmeleri ve usulleri boyunca bir yanlışın uzun tarihini, bitimsiz bir bastırma çabasını ifade etmiyor mudur? Ortaya koyduğumuz sorun, imge ve yapının bileşik araçlarıyla beraber psikanalizin, kendisini pratikte ve teoride

---

yani bir gösterilenle ilişkilendirilmesini engeller. Lacan, şizofreniyi, babanın ilişiksiz-kılınması ile açıklar (*çevirenlerin notu*).

adadığı ölçüsüz ödipalleştirmeye dairdir. Ve Lacan'ın bazı takipçilerinin güzel kitaplarına rağmen, Lacan'ın düşüncesinin de aslında bu yönde olup olmadığını merak ediyoruz. Şizoyu bile ödipalleştirmek midir söz konusu olan sadece? Veya başka, hatta aksi bir şeye mi dairdir?[4] Şizofrenikleştirmek, Ödipus halkasını kırmak ve her yerde arzulama-üretiminin kuvvetini keşfetmek, analitik makine, arzu ve üretim çizgileri boyunca Gerçeğin düğümünü yeniden atmak için toplumsal-tarihsel sahayı olduğu kadar bilinçdışı sahayı da şizofrenikleştirmek? Bilinçdışının kendisi kişisel olmadığı kadar artık yapısal da olmadığı için, imgelemediği ve tasvir etmediği gibi simgeselleştirmez de; çarkları çevirir, makineseldir. Ne imgesel ne de simgeseldir, kendinde Gerçektir, "imkansız gerçek" ve onun üretimidir.

Peki bu uzun tarih, onu sadece psikanaliz dönemi içinde ele alırsak tam olarak nedir? Tereddütler, dolambaçlar ve pişmanlıklarla birliktedir bu. Laplanche ve Pontalis, Freud'un Ödipus kompleksini 1897'de öz-analizinde "keşfettiğini," ama ona 1923'e, *Ego ve İd*'e kadar genelleştirilmiş teorik bir temel formülasyon ekleyemediğini, ve bu ikisi arasında Ödipus'un daha ziyade marjinal bir varoluş sürdürdüğünü, "örneğin, ergenlikteki nesne seçimiyle ilgili bir bölümde (*Üç deneme*) veya bilindik düşler üzerine bir bölümde (*Düşlerin yorumu*) sınırlandırılmış" olduğunu belirtirler. Böyle olduğunu, çünkü Freud'un travma ve ayartılma teorisine özellikle

---

[4] *Totem ve Tabu*'nun çarpık olduğunu söyleyemiyor oluşumun nedeni Freud'a bir dönüşü telkin ediyor olmam değildir. Ama tam da bu nedenle Freud'a dönülmelidir. Şunları bilinebilir kılmak için bana kimse yardım etmedi: *bilinçdışı oluşumlar*... Takibinde, Ödipus'un hiçbir işe yaramadığını da, yaptıklarımızla hiçbir ilişkisinin olmadığını da söylemeyeceğim. Psikanalistlerin hiçbir işine yaramaz, bu doğrudur! Ama psikanalistler şüphesiz ki psikanalistler olmadığı için bu hiçbir şey kanıtlamaz... Bunlar tam da zamanında sergilediğim şeylerdi; korunması gereken insanlara (psikanalistlere) söz söylediğim bir zamandı. Bu düzeyde asla Ödipus kompleksinden değil, ama babacıl eğretilemeden söz ediyordum..." (Lacan, séminaire 1970).

bağlı kalışının, Ödipus'un tekanlamlı bir belirlenimine değil, ama çocukluğun doğasında olan içsel cinselliğin tanımlanmasına ön ayak olduğunu söylerler. Şöyle ki, "Freud, Ödipus ve çocukluk cinselliğinden birini diğerine eklemleyemedi," sonraki gelişimin biyolojik bir gerçekliğine, ilki ise psişik fantezinin gerçekliğine gönderimde bulunur: Ödipus, her ne olduysa "biyolojik gerçekçiliğin lehine" gözden kaybolmuştur."[5]

Fakat olayları bu şekilde sunmak doğru mudur? Ödipus'un emperyalizmi sadece biyolojik gerçekçilikten feragat etmeyi mi gerektirir? Veya Ödipus için başka, sınırsızca daha kuvvetli bir şey feda edilmemiş midir? Çünkü Freud ve ilk analistlerin keşfi, içinde her şeyin, bitimsiz bağlantıların, dışlayıcı-olmayan ayrımların, özgül-olmayan birleşimlerin, kısmi nesnelerin ve akımların mümkün olduğu serbest sentezlerin arazisidir. Bilinçdışının temelinde çarpıp zonklayan arzulama-makineleri, Irma'nın iğnesi, Kurt Adam'ın tik-takı, Anna'nın öksürük makinesi, ve aynı zamanda Freud tarafından harekete geçirilen bütün o açıklayıcı aygıtlar, yine tüm o nörobiyolojik arzulama-makineleri. Ve üretken bilinçdışımn bu keşfi, iki bağıntı gibi bir şeye de sahiptir: bir yandan, özdeş doğaları ve farklı rejimleriyle birlikte, arzulama-üretimi ile toplumsal üretim arasındaki, semptomatolojik oluşumlar ile müşterek oluşumlar arasındaki dolaysız karşılaşma; ve diğer yandan, arzulama-makineleri üzerinde toplumsal makinenin uyguladığı bastırma ve bu bastırmanın psişik bastırmayla olan ilişkisi. İşte bu bütünüyle kaybedilmiştir veya en azından yüce Ödipus'un kuruluşu ile tuhaf bir şekilde uzlaştırılmıştır. Serbest çağrışım, çokanlamlı bağlantılara açılmak yerine kendisini tekanlamlı bir çıkmaza kapatır. Bilinçdışının tüm

---

[5] J Laplanche et J.B. Pontalis, "Fantasme originaire, fantasmes des origines et origine du fantasme," *Temps modernes*, s:215, Nisan 1964, ss. 1844-1846.

zincirleri ikili-tekanlamlı hale getirilir, doğrusallaştırılır, despotik gösteren üzerine asılır. Arzulama-*üretiminin* bütünü ezilir, *temsilin* gereksinimlerine ve temsil içinde temsilcinin ve temsil-edilenin kasvetli oyununa itaat eder hale getirilir. Ve özsel olansa işte şudur: arzunun yeniden-üretimi, sağaltımın hem sürecinde hem de teorisinde, yerini basit bir temsile bırakır. Üretken bilinçdışı, bildiği tek şey kendisini ifade etmek—söylencede, trajedide ve düşlerde ifade etmek—olan bir bilinçdışma yerini bırakır. Ancak düş, trajedi ve söylencenin, dönüştürme işlemi bile hesaba katılacak olsa bilinçdışı oluşumlar için uygun olduğunu bize kim söyleyebilir ki? Groddeck, insan ve Doğanın eş-uzanımındaki bilinçdışı bir özüretime Freud'dan daha sadık kalmıştır. Şöyle ki, Freud ne pahasına olursa olsun orada küçük bir düzen, köhnemiş Yunan tiyatrosunun klasiği haline gelmiş bir düzen onarmak isteyerek bu vahşi üretim ve ateşleyici arzu dünyasından geri adım atmıştır. Zira şunun anlamı nedir: Freud, Ödipus'u öz-analizinde keşfetmiştir? Öz-analizinde miydi, yoksa onun Goetheci klasik kültüründe miydi? Öz-analizinde bir şey keşfedip şöyle der: işte bu Ödipus'a benziyor! Ve bunu ilkin "aile romansı[nın]" bir çeşitlemesiymiş, tam da ailevi belirlenimlerin patlamasına sebep olmak için arzunun kullandığı paranoyak bir kayıtmış gibi ele alır. Yavaştan yavaşa, aile romansını aksi bir şekilde sadece Ödipus bağımlılığına çevirmiş, ödipalleştirdikçe bilinçdışındaki her şeyi aynı anda nevrotikleştirmiş ve bilinçdışının bütünü üzerine aile üçgenini kapatmıştır. Şizo, işte düşman! Arzulama-üretimi kişiselleştirilir veya daha ziyade kişi-bilimselleştirilir, imgeselleştirilir, yapısallaştırılır. (Gerçek farkın ya da sınırın, belki de tamamlayıcı olan bu terimler arasından geçmediğini görmüştük.) Üretim sadece fantezi üretimine, ifade üretimine indirgenir. Bilinçdışı, bir tiyatro, bir oyun ve onun gösterimi haline gelmek için olmakta ol-

duğu şeye, bir fabrika, bir atölye olmaya son verir. Ve Freud'un çağında bulunan avangart bir tiyatro dahi değildir bu (Wedekind), ama klasik bir tiyatro, temsilin klasik düzenidir. Psikanalist, kişisel bir tiyatronun yönetmeni haline gelmektedir—üretim öğelerini monte eden, üretim ve üretim-karşıtlığının kolektif eyleyicilerini faaliyete sokan bir mühendis veya bir mekanisyen olmak dururken.

Psikanaliz Rus Devrimi gibidir; hangi aşamadan itibaren kötüye gittiğini bilmiyoruz. Hep daha geriye bakılmalıdır. Amerikalılar ile mi? birinci enternasyonal ile mi? gizli komite ile mi? Freud'un geri adımlarını olduğu kadar ondan bağlarını koparanların ihanetlerini de gösteren ilk çatlaklar ile mi? Ödipus'un "keşfinden" itibaren Freud'un kendisi ile mi? Ödipus, idealist dönüm noktasıdır. Yine de psikanalizin arzulama-üretiminden habersiz olarak işe koyulduğu söylenemez. Arzu *ekonomisinin* temel fikirleri, iş ve yatırım, önemlerini korumaktadır, ama artık üretken bilinçdışının oluşumlarına değil, ifadesel bilinçdışının biçimlerine tabi kılınmışlardır. Arzulama-üretiminin *ödipal-olmayan* doğası mevcudiyetini sürdürür, ama onu ödipallik-öncesine, ödipallik-uzağma, ödipallik-benzerine vb. tercüme eden Ödipus koordinatları üzerine oturtulmuştur. Arzulama-makineleri her zaman oradadır, ama artık sadece muayenehane duvarlarının ardında işler haldedirler. Her şeyi ödipal sahneye indirgemiş olduğu sırada, duvarların ardında veya sahne gerisinde arzulama-makinelerine birincil fantezinin karşı koyamadığı türden bir yer vardır.[6] Bununla birlikte cehennemi bir gürültü çıkarmayı sürdürürler. Psikanalist bile onları ihmal edemez. Bu yüzden tutumu daha ziyade inkar etmektir: bunların tümü elbette ki doğru, ama hala

---

[6] "Birincil fantezi[deki]" küçük makinenin, yine de her zaman kaçamak varoluşu hakkında, bkz. Freud, *Un cas de paranoïa qui contre-disait la théorie psychanalytique de cette affection*, 1915.

baba-anne. Muayenehanenin kapısında şöyle yazar: arzulama-makinelerini kapıda bırak, yetim ve bakir makinelerinden, kayıt cihazından ve küçük bisikletinden vazgeç, gir ve ödipalleştirilmene izin ver. Her şey buradan türer, sağaltımın tarif edilemez niteliğinden başlanarak, onun sonlandırılamayan ve sözleşmeye fazlasıyla bağlı olan doğası, para akımlarıyla değiştirilen konuşma akımları. O halde gerekli olan, psikotik atak olarak adlandırılan şeydir: şizofrenik bir ışıldama ile kayıt cihazımızı bir gün analistin bürosuna sokarız, dur, arzulama-makinesinin bu eklenişinden sonra her şey tersine döner, sözleşmeyi rafa kaldırıyoruz, üçüncü kişinin dışarıda kalmasını gerektiren temel ilkeye sadık değiliz, üçüncü bir öğeyi davet ediyoruz, kişideki arzulama-makinesini.[7] Bununla birlikte her psikanalist bilmeli ki, Ödipus'un altında, Ödipus vasıtasıyla, Ödipus'un arkasında meşgul olduğu şey arzulama-makineleridir. Psikanalistler başlangıçta, Ödipus'u davet etmek ve onu bilinçdışının tümüne zerk etmek için yararlanılan zor kullanmadan *habersiz olamazlardı*. Sonrasında ise Ödipus arzulama-üretimine gerisin geriye düşüp onu temellük etti, öyle ki bütün üretici güçler Ödipus'un kendisinden yayılıyormuş gibi. Psikanalist, Ödipus'un yaveri, arzudaki üretim-

[7] "Jean-Jacques Abrahams, L'Homme au magnétophone, dialogue psychanalytique," *Temps modernes*, s:274, nisan 1969: "A: Anlasanıza, bu gerçekten de ciddi bir şey değil mi; sizin babanız değilim, ve yine de bağırabilirim, ama değilim! İşte, bu kadarı yeter. —Dr X: Şu an babanızı mı taklit ediyorsunuz? —A: ama hayır, anlasanıza, sizinkini! Gözlerinizde gördüğümü. —Dr X: ...rolü oynamaya çalışıyorsunuz... —A: ...İnsanları tedavi edemiyorsunuz, yapabildiğiniz tek şey, halledemediğiniz baba sorunlarını onlara sokuşturmak; ve seanstan seansa, kurbanlarınızı baba sorununa sahip olacakları bir noktaya itiyorsunuz... ben hastaydım, sizse doktor; çocuk olma, babaya göre çocuk olma sorununuzu nihayet bana karşı çevirdiniz... —Dr X: Burayı terk etmeniz için 609'u çevirmek üzereyim, 609'u, sizi polise attırmak için. A: Polis mi? Baba, işte bu! Babanız bir polis memuru! ve beni bulması için babanızı arayacaksınız... Ne saçma hikaye! Sabrınız taştı, öfkelendiniz, çünkü sayesinde burada neler döndüğünü anlayabileceğimiz küçük bir aygıtı içeriye sızdırdım."

karşıtlığının muazzam eyleyicisi haline geldi. Sermayenin ve onun efsunlu, mucizevi dünyasının tarihi gibi (yine başlangıçta, der Marx, ilk kapitalistler habersiz olamazlardı...).

Sorunun öncelikle pratikte olduğunu, her şeyden önce sağaltımın pratiğiyle ilgili olduğunu görmek kolaydır. Çünkü ölçüsüz ödipalleştirme süreci tam da, Ödipus'un "çekirdek kompleks" olan son teorik formülasyonunu henüz edinmemiş olduğu ve marjinal bir varoluş sürdürdüğü sırada şekillenir. Schreber'in analizinin *in vivo* olmaması[8], pratiğin bakış açısından onun ibretlik değerinden hiçbir şey eksiltmez. Bu metinde (1911) Freud, sorunların en korkuncu ile karşı karşıya gelir: yargıcınki gibi fazlasıyla zengin, fazlasıyla farklılaşmış, fazlasıyla "kutsal" bir hezeyanın, babacıl bir temaya indirgenmesine nasıl cüret edilir— yargıç sadece bir keresinde, Hatıraları içinde babasının anısına çok kısa imalarda bulunur. Freud'un metni birkaç sefer onu güç duruma düşüren noktaya işaret eder: doktor Flechsig'in şahsına yöneltilmiş olan "homoseksüel libidonun patlak verişini" hastalığın nedeni olarak saptamak, bu sadece rastlantısal bir neden olsa da, daha başlarken zorluk çıkarmaktadır; ancak doktorun yerine babasını koyduğumuzda, ve hezeyanın Tanrı'sım açıklayabilmesi için babasına yetki verdiğimizde, bu göğe yükselişi takip etmekte olan belayı da edininiz; sadece avantajları açı-

---

[8] In vivo analiz bir kişinin psikanalizinin, bizzat o kişiyle yürütülen bir analiz süreci sayesinde gerçekleştirilmesi işini tanımlamak için kullanılan bir ifadedir. Bu ifade, bir kişi hakkındaki psikanalitik tespitlerin onun yazdıklarından, onun hakkında anlatılanlardan, onun eserlerinden yola çıkılarak yapılması (buna da in-vitro analiz denilebilir) ile gerçek psikanaliz pratiği arasındaki farkı vurgulamak için kullanılır (*çevirenlerin notu*).

smdan değerlendirilebilecek imtiyazları, hezeyanı anlamaya çalışmak için kullanırız. Buna rağmen Freud bu tereddütleri ne kadar çok dile getirmişse de, onları o ölçüde reddetmiş, kendine güvenir bir yanıtla silip süpürmüştür. Ve bu yanıt çifttir: psikanaliz, muazzam bir tekdüzeliği doğruluyor ve her yerde, Flechsig'de, Tanrı'da, güneşte, baba ile karşılaşıyorsa bu benim hatam değil; cinselliğin ve onun dik başlı simgeciliğinin hatasıdır. Diğer yandan, babanın en örtük ve içinde tanınması en zor kılıklar ile fiili hezeyanlara durmaksızın geri dönmesi şaşırtıcı değildir, çünkü bilinçdışmdaki ebediyen etkin kuvvetleri ve mekanizmaları ifade eden dinler ve antik söylencelerde daha belirgin olmak üzere, o aslında her yere döner. Yargıç Schreber'in kaderinin sadece hayattayken göğün ışınları ile eşcinsele dönüştürülmek olmadığının, ama ölümünden sonra Freud tarafından ödipalleştirilmek de olduğunun görülmesi gerekir. Schreber'in hezeyanının muazzam politik, toplumsal ve tarihsel içeriğinden geriye *tek bir sözcük bırakılmamıştır*, sanki libidonun kendisi buralarda yaşamıyormuş gibi. Freud sadece, cinsellik ile aile kompleksini lehimlemeye dayanan bir cinsellik savına, ve bilinçdışımn üretken kuvveti ile "söylenceler ve dinlerin ıslah edici kuvvetleri[nin]" denkliğini öne süren mitolojik bir sava başvurmaktadır.

Bu ikinci sav oldukça önemlidir, ve Freud'un burada Jung ile uzlaştığını beyan etmesi şans eseri değildir. Bu uzlaşı, ayrılıklarından sonra da belirli bir tarzda varlığını sürdürmüştür. Eğer bilinçdışının, kendisini söylencelerde ve dinlerde yeterli bir şekilde ifade ettiği düşünülüyorsa (tabii ki dönüştürme işlemi de hesaba katılınca), bu denkliği okumanın iki farklı yolu vardır, ancak her ikisine de ortak olan şey, bilinçdışını söylenceye göre ölçen, ve üretken biçimlerin yerine en baştan basit ifadesel biçimleri geçiren önermedir. Temel soru şudur:

söylenceye neden dönülür? neden model olarak alınır? bu soru ihmal edilmiş, bir kenara atılmıştır. Varsayılan denklik, o halde analojik olarak adlandırılan bir tarz ile "yukarıdakine" doğru yorumlanabilir. Veya tersine, söylenceyi güdülerle ilişkilendiren analitik bir tarz ile "aşağıdakine" doğru—ama güdüler söylenceden çıkarıldığı, dönüşümler de hesaba katılarak söylenceden türetildiği için... Söylemek istediğimiz şey, aynı önermeden yola koyularak Jung'un oldukça ayrıntılı ve tinsel bir dindarlığı onarmaya sevk edildiği, Freud'un ise en katı ateizmi içinde doğrulandığıdır. Ortak bir şekilde önerilen denkliği yorumlayabilmek amacıyla Freud'un Tanrı'nın varlığını reddetmesi gerekirken, Jung'un ise kutsal özü olumlaması gerekiyordu. Ama dini bilinçdışına teslim etmek, veya bilinçdışını dinsel kılmak, dinî olanı yine de bilinçdışına zerk etmektir (Ve bilinçdışına şu meşhur suçluluk hislerini atfetmeden, Freudcu analiz ne olabilirdi ki?). Psikanaliz tarihinde vaki olan nedir? Freud kendi ateizmine bir kahraman edasıyla bağlı kalmıştı. Etrafında olup biten şey ise gitgide, psikanaliz ile kiliselerin barışını onun ardından tesis etmeye hazırlanırlarken, konuşmasına nezaketten izin verişleri, ihtiyarın konuşmasına ses çıkarmayışlarıydı; Kilisenin kendi psikanalistlerini yetiştirebileceği ve hareketin tarihine şöyle yazılması mümkün hale geldiği sırada: her şeye rağmen dindarız! Marx'ın muazzam bildirisini anımsayalım: Tanrı'yı reddeden kişi, bunu insan varlığını yerleştirmek, insanı Tanrı'nın yerine koymak için yapıyorsa (dönüştürme de hesaba katılmıştır), sadece "ikincil bir şey" yapıyordur.[9] Ama insanın yerinin tamamen başka bir yerde, insan ve doğanın eş-uzanımında olduğunu bilen kişi, "yabancı bir varlık, insan ve doğanın üzerinde yer alan bir varlık"

---

[9] Marx, *Economie et philosophie*, Pléiade II, ss. 98. Ve François Chatelet'in bu noktadaki muazzam açıklaması, "La Question de l'atheisme de Marx," *Etudes philosophiques*, Temmuz 1966.

hakkındaki bir *sorunun* varlığını sürdürme *ihtimaline* dahi izin vermez: artık söylencenin aracılığına, Tanrı'nın varlığının olumsuzlanmasının aracılığına ihtiyacı yoktur, çünkü bilinçdışı öz-üretimin bu bölgelerine erişmiştir, bilinçdışının yetim olduğu kadar ateist de olduğu, doğrudan doğruya ateist, doğrudan doğruya yetim olduğu bölgelere. Ve şüphesiz, ilk savın incelenmesi de bizi benzer bir sonuca götürecektir. Cinselliği aile kompleksine lehimlemekle, cinsellik için Ödipus'u analizde bir ölçüt, ortodoksluğun mükemmel bir denetimi yapmakla, Freud'un kendisi, toplumsal *ve* metafiziksel ilişkilerin bütününü arzunun aracısız olarak yatırım yapamayacağı bir sonradan ya da bir ötesi olarak saptamaktadır. Bu ötesinin, arzunun analitik olarak dönüştürülmesi yoluyla aile kompleksinden mi türediği veya analojik bir simgeselleştirme içinde onun tarafından mı ifade edildiği sorununa böylelikle oldukça aldırmaz bir hale gelmiştir.

Ödipus'un zaten "çekirdek kompleks" olarak belirlenmiş olduğu Freud'un bir başka, daha sonraki bir metnini ele alalım: *Bir çocuk dövülüyor* (1919). Okur, rahatsız edici bir tuhaflığın etkisinden kurtulamaz. Babacıl tema daha az belirgin değildir, yine de pek o kadar tutku ve karalılıkla onaylanmaz: burada Ödipus'un emperyalizmi, bir namevcudiyetin üzerinde inşa edilmiştir. Nihayetinde kızın fantezisinin varsayılan üç safhasından ilki öyledir ki, baba henüz ortaya çıkmamıştır, buna karşın üçüncüsünde baba artık ortada yoktur: baba o halde tüm görkemiyle, "eksiksiz bir berraklıkla" parıldadığı ikincisinden ayrılır—ama işin doğrusu, "bu ikinci safha hiçbir zaman gerçek bir varoluşa sahip olmamıştır; bilinçdışında kalır, asla hatırlanamaz ve sadece analizin inşasıdır, ama gerekli bir inşadır." Bu fantezide söz konusu olan nedir? Küçük kızların gözü önünde oğlanlar birisi tarafından, örneğin öğretmen tarafından dövülürler. Başından itibaren, asla fantezi ile kabul ettirilmeyen, ama bir

varsayım tarzında Freud tarafından gerekli görülen çifte bir Freudcu indirgemeyi takdim ediyoruz. Bir yandan, Freud kasten fantezinin *grup* özelliğini salt bireysel bir boyuta indirger: dövülen çocuklar belirli bir tarzda ego olmalıdırlar ("öznenin yerine geçer") ve döven kişi de baba olmalıdır ("yerine geçiren babadır"). Diğer yandan, fantezinin çeşitlenmelerinin, kullanımları kesinlikle dışlayıcı olan ayrımlar halinde organize edilmesi gerekmektedir: dolayısıyla bir kız-dizisi ve bir oğlan-dizisi olacaktır, ama simetrik değillerdir, dişi fantezisi, sonuncusu "oğlanlar öğretmen tarafından dövülüyor" olan üç safhaya sahipken, erkek fantezisi, sonuncusu "annem beni dövüyor" olan sadece iki safhaya sahiptir. Ortak olan tek safha (kızlar için ikincisi ve oğlanlar için ilki) şüphesiz ki her iki durumda da babanın hakimiyetini onaylar, ama işte bu, meşhur Varolmayan safhadır. Ve Freud'da durum hep böyledir. İki cinsiyete ortak, ama her ikisinde de eksik, ayrımların dışlayıcı bir kullanımını tesis ederek iki simetrik-olmayan dizide eksikliği paylaştıracak bir şeye ihtiyaç vardır: sen kız *veya* erkeksin! Ödipus ve onun "çözümü[nde]" durum böyledir, oğlanlarda ve kızlarda farklıdır. Hadım-edilme ve onun her iki durumdaki Ödipus ile olan ilişkisinde de böyledir. Hadım-edilme aynı anda ortak talihtir, yani hakim ve aşkın Fallus, kızlarda penis arzusu olarak ve oğlanlarda onu kaybetme korkusu veya edilgen bir tutumun reddi olarak kendisini sunan dışlayıcı paylaştırım. Bu ortak olan şey, bilinçdışı ayrımların dışlayıcı kullanımının temelini atmalıdır—ve bize feragat etmeyi öğretmelidir: Ödipus'a boyun eğmek, hadım-edilmeye boyun eğmek, kızlarda penis arzusundan feragat etmek, oğlanlarda ise erkeksi protestodan[10]

10 "Erkeksi Protesto", Alfred Adler tarafından kullanılmış bir kavramdır. Kadınlarda erkeksi protesto, ailede veya içinde yaşanılan kültürde kızların değersiz görülmesi sonucunda kızların kendilerine seçtikleri idealin erkeksi olması durumu olarak, erkeklerde ise üstünlük kompleksi şeklinde dışa vuruluyor olarak tarif edilir (*çevirenlerin notu*).

feragat etmek, özetle "bir cinsiyet üstlenmek."[11] Bu ortak şey, büyük Fallus, örtüştürülemeyen iki yüzüyle eksiklik, tamamen söylenceseldir: negatif teolojideki Bir[e] benzer, arzuya eksikliği davet eder, ve bir amaç, bir köken ve feragatin bir yordamını atfettiği dışlayıcı diziyi ortaya çıkarır.

Söylenmesi gereken tersidir: ne iki cinsiyete ortak bir şey vardır, ne de onlar, her bir öznenin her ikisine de sahip olduğu ama onları bölünmüş olarak içerdiği, ve her bir öznenin *başka bir öznedeki bir cinsiyet ile veya diğeriyle* iletişim kurduğu yanal bir üslup içinde birbirleriyle kurdukları iletişimi keserler. İşte bu, kısmi nesnelerin yasasıdır. Hiçbir şey eksiklik duymaz, hiçbir şey eksiklik olarak tanımlanamaz; bilinçdışındaki ayrımlar hiçbir zaman dışlayıcı değillerdir, ama tam olarak kapsayıcı bir kullanıma sahip nesnelerdir ki, analiz edeceğimiz şey de budur. Bu karşıtlığı ifade etmek için Freud'un elinin altında bir kavram vardı, biseksüellik; ama bu kavrama gerektirdiği analitik konum ve uzanımı hiçbir zaman veremeyişi ya da vermek istemeyişi şans eseri değildi. O kadar ileri gitmeksizin, Mélanie Klein'ı takip eden bazı analistler dişi cinsel organının bilinçdışı kuvvetlerini kısmi nesneler ve akımlarla, olumlu özellikler ile tanımlamaya çalıştığında, hararetli bir tartışma baş göstermiştir: bu hafif yer değişikliği, ki söylencesel hadım-edilmenin üstesinden gelmemiş, ama organın ona bağlı ol-

11 Freud, "Analyse terminée et analyse interminable," 1937 (fr.ç. *Revue française de psychanalyse*, 1938-1939, s:1): iki mütekabil tema, kadın için penis arzusudur, erkek genital organına sahip olma isteğidir, erkek içinse, başka bir erkek karşısında edilgen ya da feminen tutumun reddidir... kadınları penis arzusunu terk etmeye, çünkü zaten onun gerçekleşebilir olmadığına ikna ederken, ve bir erkeği erkek karşısındaki edilgen tutumun her zaman hadım-edilme eşdeğeri olmadığına, çünkü zaten onun birçok insani ilişkide kaçınılmaz olduğuna ikna ederken, kişi hiç bu denli çölde vaaz verme izlenimine sahip olmamıştır. Aktarımdaki en kuvvetli dirençlerden biri, erkeğin aşırı inadından köken alır. Kendi babasının bir ikamesi önünde boyun eğmek istemez, bunun için zorlanmayı ve böylelikle doktor tarafından tedavi edilmeyi reddeder..."

masındansa onu ikincil olarak organa bağlı kılmıştır, Freud'un muazzam itirazıyla karşılaşmıştır.[12] Freud, bilinçdışının bakış açısından organın bir eksiklikten ya da temel bir yoksunluktan hareket edilmeksizin anlaşılamayacağında ve tersinin mümkün olmayacağında inat etmiştir. Burada sökülebilir kısmi nesneden, sökülmüş tam nesneye (fallus) geçişe dayanan tam bir analitik paralojizm vardır (hatırı sayılır bir ölçüde gösteren teorisinde de bulunur). Bu geçiş, bir cinsiyete veya diğerine ait sabitlenmiş bir ego olarak tarif edilen, zorba tam nesneye itaatini kaçınılmaz bir şekilde eksiklik olarak yaşayan bir özneyi işin içine katar. Belki de bu artık, kısmi nesnenin organsız beden üzerine "ego" ile değil ama onun tek öznesi olan arzulama-üretimini şekillendiren güdü ile beraber kendisi için yerleştirildiği, ve her öğesi ancak *olumlu* olarak tanımlanabilecek tekabül eden çokluğun kalbinde diğer kısmi nesnelerle bağlanım, ayrım ve birleşim ilişkilerine dahil olduğu durum değildir. Ödipalleştirme gibi "hadım-edilme" hakkında da söz söylenmelidir, ve onun tamamlayıcılığı hakkında: bilinçdışını hadım etmek, bilinçdışına hadım-edilmeyi zerk etmek için psikanalistin kullandığı müdahaleyi belirtir. Pratik bir müdahale olarak hadım-etme, arzulama-makinesinin tümü de olumlu, tümü de üretken bin tane kesilme-akımı aynı söylencesel yöreye, gösterenin tek bir darbesine yansıtıldığında elde edilir. Bilinçdışındaki cahilliklerin şarkısını söylemeyi bitirmedik; ebeveynleri, tanrıları, yasayı, eksikliği bilmediği gibi hadım-edilmeyi veya Ödipus'u da bilmez... Kadın özgürlüğü hareketleri şunu söylerken haklıdır: biz hadım edilmedik, siz düzüldünüz.[13] Ve erkeklerin berbat bir kurnazlıkla, bunun kendi-

12 Bu tartışmanın önemine dair, bkz. André Green "Sur la Mère phallique," *Revue française de psychanalyse*, ocak 1968, ss. 8-9

13 Bkz. örneğin, cinsel ve toplumsal olarak "kadın sorunlarının" Freudcu ve psikanalitik tasavvuru karşısında Betty Friedan'ın (ılımlı) itirazı: *La Femme mystifiée*, 1963, fr.ç. Gonthier, I, ss. 114 ve devamı.

sinin kadınların hadım-edildiğinin kanıtı olduğuyla—veya onları kendilerinin de hadım edildiğini söyleyerek teselli ederlerken, kendilerinin örtüştürülemeyen bir tarafta edildiklerini kutlayarak—karşılık vermesinin doğru olması şöyle dursun, kadın özgürlüğü hareketlerinin, özgürleşmenin tüm gerekliliklerini az ya da çok muğlak bir şekilde içerdiğinin takdir edilmesi gerekir: bilinçdışının kendi kuvveti, toplumsal sahaya arzunun yaptığı yatırım, yatırımın bastırıcı yapılardan çekilmesi. Sorunun, kadınların hadım-edilip edilmediğini bilme değil, ama sadece bilinçdışının buna "inanıp inanmadığını" bilme sorunu olduğunu da söylemeyeceğiz, çünkü bütün muğlaklık burada yatar: bilinçdışına tatbik edilen inanç neye işaret eder, üretmekten ziyade sadece inanan bir bilinçdışı nedir, bilinçdışına "inançları" zerk eden müdahaleler, kurnazlıklar nelerdir—akıldışı bile olmayan ama tersine çok makul ve yerleşik düzene uygun olan müdahaleler?

Şu fanteziye geri dönelim, "bir çocuk dövülüyor, çocuklar dövülmekte": arzunun, toplumsal sahaya ve onun bastırıcı biçimlerine yatırım yaptığı sıradan bir grup fantezisi. Eğer bir sahneleme işi varsa, onun ürünü toplumsal bir arzulama-makinesinin sahnelenişidir; ve bu ürünün soyut bir tarzda (sanki kız ile oğlanın durumları ayrıymış, sanki her biri baba ve anneyle ilişkili küçük bir egoymuş gibi) ele alınmaması gerekir. Aksine, üretim ve üretim-karşıtlığının kız-oğlan, ebeveynler-eyleyiciler toplanışını (*ensemble*) ve onların bütünleyiciliğini göz önüne almalıyız ki, bu aynı anda her bir bireyde ve grup fantezisi üstünde hakim olan sociusta mevcuttur. Bir ve aynı anda küçük kızın erotik sahnesinde oğlanlar öğretmen tarafından dövülür-gruba alınırlar (gören makine), ve işin içine anneyi de katan mazoşistçe bir fantezide tatmin elde ederler (anal makine). O kadar ki, oğlanlar sadece küçük kızlar haline gelerek görebilirler, ve kızlar sadece oğlanlar haline gelerek cezalandırılmanın hazzını

deneyimleyebilirler. Bütün bir koro, bir montajdır bu: Vietnam'da bir baskın ardından köye geri dönen haydut ruhlu Denizciler, kız kardeşleri göz yaşı dökerlerken, dizinde annesi oturan eğitim subayı tarafından dövülürler, ve böylesine kötü oldukları, böyle iyice işkence gördükleri için haz duyarlar. Bu çok kötü, aynı zamanda çok iyidir! Belki *On yedinci paralel* filminin şu sahnesi anımsanabilir: generalin oğlu albay Patton'ı, adamlarının harika olduğunu, öyle ki, babalarını, annelerini ve ülkelerini sevdiklerini, ölen arkadaşları için ayinlerde ağladıklarını, cesur çocuklar olduklarını söylerken görürüz—sonra albayın suratı değişir, ekşir ve nihayet bağırıp çağıran üniformalı büyük bir paranoyağı açığa çıkarır: ama onlar hala, gerçek birer katildir... Şüphesiz ki geleneksel psikanaliz, eğitim subayının baba olduğunu, ve albayın da baba olduğunu, ve yine annenin de baba olduğunu açıkladığında, arzunun tümünü, libido tarafından yatırım yapılmış olan gerçek toplumsal sahayla artık ilgisi kalmayan ailevi belirlenime indirger. Elbette ki anlamlama zincirinde her zaman için babadan veya anneden alınma bir şey vardır, babanın bıyığı, annenin yukarıdaki kolu, ama kolektif eyleyiciler arasında bir yer edinmek üzere fark ettirmeden çıkagelir o. Ödipus'un terimleri bir üçgen şekillendirmez, ama toplumsal sahanın her köşesinde paramparça halde bulunurlar, eğitim subayının dizlerindeki anne, albayın yanındaki baba. Grup fantezisi sociusa tutturulur ve onun üzerinde faaliyete sokulur. Socius tarafından düzülmek, socius tarafından düzülmeyi istemek baba ve anneden türemez, baba ve annenin oradaki rolü, iletim ya da ifanın ast eyleyicileri olsa da.

Kurumsal analizin perspektifinden grup fantezisi fikrinin ayrıntılarına inildiğinde (La Borde'da, Jean Oury'nin öncülüğündeki çalışmalarda) ilk görev, onun bireysel fanteziden nasıl da farklı olduğunu göstermekti. Grup fantezisi, gerçek olduğu sürece toplumsal bir saha-

yı tanımlayan "simgesel" eklemlerden ayrılamazken, bireysel fantezinin, bu sahanın bütününü "imgesel" olarak belirlenmiş olanlara uyarladığı aşikar bir hale gelmişti. Eğer bu ilk ayrım geliştirilirse, bireysel fantezinin varolan toplumsal sahaya tutunduğunu, ama onu imgesel nitelikler biçiminde kavradığını görürüz; öyle ki bu nitelikler toplumsal sahaya, sığınağı altında bireyin, egonun, kendi sahte kaderini oynadığı bir çeşit aşkınlık ya da ölümsüzlük bahşetmektedir: ölmemin ne önemi var ki, der general, Ordu ölümsüz olduktan sonra? Varolan toplumsal düzene bahşedilen ölümsüzlük, tüm bastırıcı yatırımları, özdeşleşme fenomenlerini, "süperegolaşmayı" ve hadım-edilmeyi, tüm feragat etme arzularını (bir general oluş; bir düşük, orta ya da yüksek rütbeli haline gelmek), bu düzenin hizmetinde ölme feragatini de içerecek şekilde egoya taşıdığı, diğer yandan güdü dışarıya yansıtıldığı ve diğerlerine doğru çevrildiği (yabancılara, bizden olmayanlara ölüm!) sürece, bireysel fantezinin imgesel boyutunun ölüm içgüdüsü üzerinde kati bir önemi vardır. Grup fantezisinin devrimci kutbu ise aksine, kurumların kendilerini ölümlü olarak yaşama, arzu ve toplumsal sahanın eklemlerine göre onları yok etme veya değiştirme, ölüm içgüdüsünü tam bir kurumsal yaratıcılık kılma gücüyle ortaya çıkar. Çünkü bu tam da, devrimci kurum ile yerleşik bir düzende yasanın kurumlara ilettiği devasa ataleti birbirinden ayırabilmenin en azından biçimsel ölçütüdür. Nietzsche'nin söylediği gibi, kiliseler, ordular, devletler, bu köpeklerden hangisi ölmek ister ki? Grup fantezisi ile bireysel olduğu söylenen fantezi arasındaki üçüncü fark buradan doğar: ikincisi, yasal veya yasaya uygun hale getirilmiş kurumlarda belirlendiği sürece, buraların içinde "kendisini imgeleyen" ego olarak bir özneye sahiptir, hem de öyle bir noktaya kadar ki, sapkın hallerindeyken dahi ego, ayrımların yasa tarafından ona dayatılan dışlayıcı kullanımına uyar

(örneğin ödipal homoseksüellik). Ancak grup fantezisi, özne olarak sadece güdülere ve onların şekillendirdiği arzulama-makineleriyle birlikte devrimci kurumlara sahiptir. Grup fantezisi, her bir öznenin tekilliklerinden değil ama kendi kişisel kimliğinden arındırılması, ve yine her birinin kısmi nesnelere uygun bir iletişimi izleyerek diğerleriyle ilişkilere girmesi anlamında ayrımları *içermektedir*: organsız beden üzerinde her biri diğerinin bedenine geçer. Klossowski, fanteziyi iki yöne çeken ters bağıntıyı harika bir şekilde ortaya koymuştur; ekonomik yasanın, sapkınlığı "psişik mübadelelerin" içinde tesis etmesi olarak, veya aksine psişik mübadelelerin, yasanın devrilmesine katkı vermesi olarak: "Sürüselliğin kurumsal düzeyine görece zaman dışı tuhaf bir durum, az ya da çok kuvvetli olan kendi yoğunluğuna uygun olarak kurumun edimselliğinin ilgasını ortaya çıkarır, ve yeri geldiğinde onun da zaman dışı olduğunu ifşa eder."[14] Fantezinin iki türü veya daha ziyade iki rejimi, "pazar mallarının" toplumsal üretiminin, kurgusal birliği bu pazar malları tarafından teminat altına alman ego aracılığıyla arzuya kendi kuralını dayatmasına, ya da duyguların arzulama-üretiminin, öğeleri artık güdülerden başka bir şey olmayan kurumlara kendi kuralını dayatmasına göre ayırt edilebilir. Eğer bu anlamda hala ütopyadan söz etmemiz gerekiyorsa, Fourier gibi, bu elbette ki ideal bir model değil ama devrimci eylem ve tutku olmalıdır. Klossowski, bize Freud ile Marx arasında bocaladığımız kısır paralelliği aşabilmenin tek yolunu işaret eder: toplumsal üretimin ve üretim ilişkilerinin nasıl da birer arzu kurumu olduklarının, ve duyguların veya güdülerin nasıl da bizatihi altyapıya ait bir parçayı şekillendirdiğinin

[14] Pierre Klossowski, *Nietzsche et le cercle vicieux*, ss. 122. Klossowski'nin "Sade et Fourier" makalesinde geliştirdiği, güdülerle kurumların ilişkisine ve ekonomik altyapının kendisinde güdülerin mevcudiyetine dair düşüncesi (*Alt başlık*, s: 4-5), ve bilhassa *la Monnaie vivante* (Losfeld, 1970).

keşfi. Çünkü *ona ait parçalardır*, hem ekonomik biçimler içinde kendi bastırılışlarını, hem de bu bastırmayı ilga eden araçları yaratırlarken, *orada her yönden mevcut-turlar.*

Grup fantezileri ile bireysel fanteziler arasındaki ayrımların artması, nihayet yeterli bir düzeyde gösterir ki bireysel fantezi diye bir şey yoktur. Daha ziyade iki tür grup vardır, özne-gruplar ve tabi-gruplar—Ödipus ve hadım-edilme, tabi-grup üyelerinin, aidiyetlerini bireysel olarak altında yaşamaya ya da hayal etmeye ikna edildikleri imgesel yapıyı şekillendirir. Grupların iki türünün daima yer değiştirdiğinin yine de söylenmesi gerekir, bir özne-grup, her zaman için tabi kılınmak ile tehdit edilir, bir tabi-grup ise belirli durumlarda devrimci bir rol üstlenmek için zorlanmaya elverişlidir. Freudcu analizin nasıl fanteziden onun sadece dışlayıcı ayrım çizgilerini alıkoyduğunu, ve tersi bir müdahalede bulunup da fantezideki altta yatan devrimci bir grup potansiyelini serbestleştirmekten ziyade, fanteziyi doğaları gereği tabi-gruplarla ilişkilendiren bireysel ya da sahte-bireysel boyutlara kadar çiğnediğini görmek bu yüzden çok daha can sıkıcıdır. Eğitim subayının, öğretmenin baba olduğunu öğrendiğimizde, ve albayın da, ve annenin de, *toplumsal üretim ve üretim-karşıtlığının tüm eyleyicileri böylelikle aile yeniden-üretiminin figürlerine indirgendiğinde*, telaşa kapılan libidonun neden Ödipus'tan kaçmayı göze alamadığını ve onu içselleştirdiğini anlarız. Onu sahte-bireysel fantezinin özelliği olan, sözce öznesi (*sujet de l'énoncé*) ile sözceleme öznesi (*sujet de l'enonciation*) arasındaki hadım-edici ikilik biçiminde içselleştirir ("Ben, bir insan olarak sizi anlıyorum, ama yargıç, patron, albay veya general olarak, *yani baba olarak* sizi mahkum ediyorum"). Ama bu ikilik yapaydır, türetilmiştir, ve grup fantezisinde sözce ile sözcelemenin kolektif eyleyicileri arasındaki dolaysız bir ilişkiyi varsaymaktadır.

Kurumsal analiz, bir yanda bastırıcı tımarhane ve kurallı hastanenin, diğer yanda sözleşmeye dayalı psikanalizin arasında kendi zorlu yolunu izlemeye çalışır. Başından itibaren psikanalitik ilişki, en geleneksel burjuva tıbbının sözleşmeye dayalı ilişkisi üzerinde kendisini kalıba döker: üçüncü şahsın yapmacık dışlanışı, paranın ikiyüzlü rolü ki psikanaliz bunun için yeni gülünç gerekçeler ileri sürer, borcu sınırsızca yeniden-üreterek, bitip tükenmez aktarımı ve her zaman yeni "çatışmaları" besleyerek kendisiyle çelişen sözde zaman kısıtlaması. Sonlandırılmış bir analizin esasında başarısız bir analiz olduğunu işittiğimizde, bu sava analistin ufak bir gülümsemesi eşlik ediyor da olsa hayrete düşüyoruz. Bilgili bir analistin, "hastalarından" birisinin birkaç yıl süren analiz ardından, yoldan geçerken hala onun muayenehanesinde bir şeyler tatmak veya atıştırmak için davet edilmeyi düşlediğinden söz ettiğini duyduğumuzda hayrete düşüyoruz, analizin hastayı içine soktuğu acınası bağımlılığın küçük bir işareti değilmiş gibi bu. Sağaltım sırasında diz çökmeyi, divana uzanmayı ve orada öylece kalmayı istememize neden olan bu alçak arzu, histerik sızlanma arzusu nasıl bertaraf edilebilir? Freud'un üçüncü ve son metnini ele alalım, *Sonlandırılan analiz ve sonlandırılamaz analiz* (1937). "Sınırlı analiz, sınırsız analiz" olarak tercümenin daha iyi olduğunu söyleyen yakın zamanlı bir öneriyi izlemeyi tercih etmiyoruz. Çünkü sınırlı-sınırsız neredeyse matematiksel ya da mantıksaldır, oysa sorun özellikle somuttur ve pratiktedir: bu hikayenin bir bitimi var mıdır? analiz bitirilebilir mi, analiz süreci sonlandırılabilir mi, evet mi hayır mı, tamamlanabilir mi yoksa daimi bir süreğenliğe mi mahkum edilir? Freud'un söylediği gibi, güncel bir "çatışma" tüketilebilir mi, hasta olan kişi uzaktaki çatışmalar için uyarılabilir mi, koruyucu bir amaçla yeni çatışmalar dahi uyandırılabilir mi? Freud'un bu metnine muazzam bir güzellik hayat verir:

umutsuz, inancını yitirmiş, yorgun bir şey ve aynı zamanda tamamlanmış eserdeki bir huzur, bir katiyet. Freud'un vasiyetidir bu. Ölecektir ve bunu bilir. Psikanalizde bir şeylerin yanlış gittiğini bilmektedir: sağaltım gitgide sonlandırılamaz olmaya meyletmektedir! Yakında, işlerin artık nasıl yürüdüğünü görmek için oralarda olamayacağını bilmektedir. Bu yüzden eserinin büyük bir hazine olduğunu duyumsayan, ama onun içine çoktan süzülmüş olan zehri de duyumsayan kişideki huzurla birlikte, sağaltımdaki engelleri ele alır. Arzunun ekonomik sorunu tek başına niceliksel olsaydı her şey daha iyi olacaktı; egoyu güdülere karşı kuvvetlendirme sorunu olacaktı bu. Şu meşhur güçlü ve olgun ego, analistle yine de normal olan ego arasındaki "antlaşma," "ahit"...Ne var ki arzulama-ekonomisinde tedaviye hakikaten de engel teşkil eden *niteliksel etmenler* vardır, öyle ki, Freud bunları yeterince hesaba katmamış olduğu için kendisini suçlar.

Bu etmenlerden ilki hadım-edilme "kaya[sıdır]," içimizde tedavi edilemez boşluklar yaratan ve analistin de ayağına dolaşan, iki simetrik-olmayan yüze sahip kaya. İkincisi, niteliksel çatışma eğilimidir; libido miktarının, heteroseksüellik ve homoseksüelliğe mutabık iki değişken kuvvete bölünmediği, ama çoğu insanda iki kuvvetin indirgenemez karşıtlıklarını yarattığı anlamına gelir bu. Son olarak, böylesi bir ekonomik öneme dair etkin ve sabit düşüncelerden daha ağır basan üçüncü etmen, yeri tayin edilemez bir direnç türüyle ilgilidir: kimi öznelerin fazlasıyla *kıvamlı* (*visqueuse*) bir libidoya, veya tersine hiçbir şeyin "ele geçirmeyi" başaramadığı fazlasıyla *akışkan* (*liquide*) bir tanesine sahip olduğu söylenir. Freud'un bu ihtarında bir ayrıntının gözleminden, bir anekdottan başka bir şey görememek bir hata olacaktır. Aslında bu, arzu fenomenindeki en temel şey hakkındadır, yani libidonun niteliksel akımları. Bu yakında André

Green, üç tip "seans[ın]" bir tablosunu ortaya koymak için soruna bazı güzel sayfalarda yeniden el atmıştır; ilk ikisi kontrendikasyonları kapsar, üçüncüsü ise tek başına, analizdeki ideal dönemi tesis eder.[15] I. Tipe göre (kıvamlılık, histerik biçimin direnci), "bu seansa ağır, hantal, çamurlu bir hava hakimdir. Sessizlikler kurşun gibidir, konuşmaya günlük olaylar hakimdir, ...tekbiçimli, geçmişe dair hiçbir gönderimin açık edilemediği betimsel bir anlatımdır, bir iplik boyunca serilir, kendisinde herhangi bir kopukluğa imkan tanımaz... Düşler anlatılır, ...düşteki muamma, anlatım olarak düşün ve olay olarak düşün, düşüncelerin üzerindeki işleyiş olarak düşten daha öne çıkmasını sağlayan ikincil işleme tabi tutulur.. yapışkan aktarım..." II. Tipe göre (akışkanlık, obsesyonel biçimin direnci), "burada seansa her türden temsilin had safhadaki bir hareketliliği hakimdir, ...dil dizginsiz, hızlı, neredeyse sel gibidir, ...her şey geçip gider, ...hasta, analitik konuma temel olan hiçbir şeyi değiştirmeksizin, öne sürdüğü her şeyin zıddını kolayca dile getirebilir... analiz, ördeğin suda yüzmesi gibi divandan akıp gittiği için tüm bunlar semeresizdir. Bilinçdışının kilidini hiçbir şey açamaz, aktarımda hiçbir sabitlenme yoktur. Burada aktarım uçucudur..." Geriye sadece, özellikleri *iyi* bir analizi betimleyen üçüncü tür kalır: hasta, "bir gösterenler zinciri sürecini tesis etmek için konuşur. Anlam, telaffuz edilen her bir gösterenin ima ettiği gösterilene bağlanmasıyla değil, ama zincirlenmiş öğelerin süreciyle, dizilişleriyle, aralarındaki dikişlerle kurulur... [Hasta tarafından] sağlanan her yorum, kendi anlamını bekleyen bir evvelce-gösterilmiş olarak kendisini sunabilir. Bu nedenle, algılanan anlam gibi yorum da her zaman geriye dönüktür. *Öyleyse bu, ne kastettiyse o idi...*"

---

[15] André Green, *L'Affect*, P.U.F., 1970, ss. 154-168

Vahim olan şey, Freud'un hiçbir zaman sağaltım sürecini sorun etmemiş olmasıdır. Onun için çok geçtir tabii ki, ama ondan sonra gelenler... ? Bunları tedaviye ait yetersizlikler, yönteminin etkileri ya da karşı-etkileri olarak değil, tedavinin önündeki engeller olarak yorumlar. Hadım-edilmenin analiz edilebilir bir durum olması (veya analiz edilemez nihai kaya) psikanalitik bir edim olarak daha ziyade hadım-etmenin sonucudur. Ve şüphesiz ki ödipal homoseksüellik (çatışma için niteliksel eğilim) daha ziyade, tedavinin icat etmediği, ama icrasının (aktarım) yapay koşullarında hızlandırdığı ve vurguladığı ödipalleştirmenin sonucudur. Ve tersine, libido akımları egonun bir direnişi olmak yerine tedavi pratiğine direnç gösterdiğinde, tüm arzulama-üretiminin şiddetli feryadıdır bu. Sapkın olana ödipalleştirmenin işlemediğini zaten biliyorduk: kendisi için Ödipus'unkinden çok daha yapay ve çok daha kameri başka yeryurtlar icat ettikten sonra neden teslim olsun ki? Şizonun ödipalleştirilemez olduğunu biliyorduk, çünkü yeryurtsallığın ötesindedir, çünkü akımlarını çöle kadar taşımıştır. Peki histerik ya da obsesyonel biçim "dirençlerinin," arzu akımlarının ödipal-olmayan niteliğini tam da Ödipus'un mekanında kanıtladığını bir kez öğrendiğimizde geriye ne kalır? Niteliksel ekonominin gösterdiği tam da şudur: akımlar sızar, tepe noktalarından uzağa kırarak üçgeni aşarlar. Ödipal tampon, bir reçel veya su taşkınım engelleyemiyormuş gibi bu akımları da tutamaz. Üçgenin duvarlarına karşı, dışarıya doğru karşı koyulamaz bir lav basıncını veya yenilemez bir su kaçışını zorlamaktadır. Sağaltım için en elverişli koşulların neler olduğu sorulur. Ödipus tarafından tıkanılmaya izin veren bir *akım*; namevcut olsa da bir tam nesne altında, yani hadımedilmenin fallusu altında tasavvur edilmelerine izin veren *kısmi nesneler*; söylencesel bir yöreye yansıtılmalarına izin veren *kesilme-akım*[*lar*]; ikili-tekanlamlı, doğ-

rusal, gösterene asılmış bir hale getirilmelerine izin veren çokanlamlı zincirler; ifade edilmeye izin veren bir bilinçdışı; global ve özgül bir kullanıma alınmalarına izin veren bağlayıcı sentezler; ayrımcı, kısıtlayıcı bir kullanıma alınmalarına izin veren ayırıcı sentezler; kişisel ve dışlayıcı bir kullanıma alınmalarına izin veren birleştirici sentezler... Zira "*öyleyse bu, ne kastettiyse o idi*[nin]" anlamı nedir? "Öyleyse[yi]," Ödipus ve hadım-edilme üzerinde çiğnemek. Rahat bir nefes alarak: gördün işte, albay, eğitim subayı, öğretmen, patron, tüm *bunların* kastettiği, Ödipus ve hadım-edilme, "yeni bir sürüm ile tarihin tümü." Ödipus ve hadım-edilmenin hiçbir önemi olmadığını söylemiyoruz. Ödipalleştirildik, hadım-edildik, ve bu müdahaleleri icat eden de psikanaliz değildi, ona sadece kendi yaratıcılığına ait yeni kaynaklar ve yöntemler katmıştır. Ama bu, arzulama-üretiminin feryadını susturmak için yeterli midir: hepimiz şizoyuz! hepimiz sapkınız! hepimiz fazlasıyla kıvamlı ve fazlasıyla akışkan Libidolarız... ve bunu tercih ettiğimizde değil ama yersizyurtsuzlaşmış akımlar tarafından götürüldüğümüz her yerde. Hakiki bir tanesi olması kaydı şartıyla hangi nevrotik, şizofreni kayasına, bu sefer seyyar olan, gökten düşen bir kayaya yaslanmaz ki? Ödipus anaokullarının ötesindeki sapkın yeryurtlarını kim ziyaret etmez ki? Kim kendi arzu akımlarında hem lavı hem de suyu hissetmez ki? Ve her şey bir kenara, bizi hasta eden nedir? Bir süreç olarak şizofreninin kendisi mi? Yoksa teslim edildiğimiz ve yeni araçlarını psikanalizin icat ettiği ölçüsüz nevrotikleştirme mi, Ödipus ve hadım-edilme mi? Bir süreç olarak şizofreni mi bizi hasta eder—yoksa sürecin boşluktaki bir süreğenliği mi, korkunç şiddetlenme mi (mevcudiyet olarak şizofreninin üretimi), yoksa sürecin amaç ile karıştırılması mı (sapkın-yapaylığın üretimi), sürecin olgunlaşmadan kesintiye uğratılması mı (nevroz-analizin üretimi)? Ödipus ve hadım-edilmeyle zor yoluy-

la karşı karşıya getirildik, onlara indirgendik: bizi ya o belaya göre ölçmek, ya da ölçülemez olarak tesis etmek için. Ama her durumda zarar verilmiş, sağaltım ödipalleştirme yolunu seçmiş, tümüyle çerçöp ile doldurulmuştur; bizi sağaltımdan kurtarması gereken şizofrenikleştirme dururken.

Bilinçdışı sentezler göz önüne alındığında, pratikteki sorun onların meşru olan ya da olmayan kullanımları, ve sentezlerin meşru olan ya da olmayan bir kullanımını tanımlayan koşullardır. Homoseksüellik örneği gibi (gerçi bir örnekten farklı bir şeydir). Proust'ta, *Sodom ve Gomore*'nin meşhur sayfalarında açıkça tutarsız olan iki terimin nasıl da birbirine geçtiğini kaydediyoruz, birisi "lanetli ırklar[ın]" temel günahı, diğeri çiçeklerin kökten masumiyetidir. Proust'a, baskın bir depresif doğası ve sadomazoşistik bir günah olan anne saplantılı ödipal homoseksüellik teşhisi hızlıca tatbik edilmiştir. Yine daha genel bir yol izleyerek, bazıları okumalardaki çelişkileri keşfetmekte fazlasıyla hızlıdırlar, ya onların indirgenemez olduğunu ilan etmek, ya da onları çözüme kavuşturmak veya onların tercihe bağlı olarak sadece görünüşte olduklarını göstermek için. İşin doğrusu, varolan şey katiyen görünüşteki ya da gerçek çelişkiler değildir, ama mizahın dereceleridir. Ve okumanın kendisine ait, okunan şeyin bir arada varolan derecelerinin değerlendirildiği siyahtan beyaza kadar mizah dereceleri olduğu için, her zaman için tek sorun, her şeyin, her varlığın veya her sahnenin yerini ve kullanımını saptayan bir yoğunluklar ölçeği üzerindeki bir tahsis etme sorunudur: bu ve sonra şu vardır, bununla idare edelim, bize uymuyorsa yazık. Bu bakımdan Charlus'un kaba saba ihtarının kahince olması muhtemeldir: "yaşlı büyükannesi için fazlasıyla kaygılanmadık mı, küçük edepsiz!" Zira *Kayıp*

zamanın izinde'de meydana gelen şey, sınırsız çeşitlenmeye sahip bir ve aynı hikaye midir? Anlatıcının hiçbir şey görmediğini, hiçbir şey işitmediğini, ve onun bir organsız beden veya daha ziyade ağında asılı duran bir örümcek gibi hiçbir şeyi gözleyemediği, ama avının üstüne sıçramasıyla en zayıf göstergeye, en zayıf titreşime karşılık verdiği açıktır. Her şey bulutsularla, hatları bulanık olan istatistiksel toplanışlarla, gelişigüzel dağıtılmış tekillikleri (bir salon, bir kızlar grubu, bir manzara...) içeren *molar* veya müşterek oluşumlarla başlar. Sonra bu bulutsuların ya da bu toplulukların içinde, eksikliğin, namevcudiyetin, asimetrinin, dışlamanın, iletişimsizliğin, ahlaksızlığın ve günahın tuhaf yasaları altında "kenarlar" biçimlenir, diziler düzenlenir, bu dizilerde *kişiler* şekillenir. Ardından her şey yeniden bulanıklaşır, her şey dağılıverir, ama bu sefer kısmi nesnelerin, "kutuların," "kanalların" bütünüyle kendi olumlu belirlenimlerine sahip olduğu ve birbirleriyle bütün eseri kat eden bir çizgi boyunca kural dışı iletişimlere girdiği salt ve *moleküler* bir çokluk içine doğru; her bir kısmi nesnenin ürettiği ve kestiği, aynı anda yeniden-üretip kestiği devasa bir akım. Ahlaksızlıktan daha çok, der Proust, delilik ve onun masumiyetidir huzursuz edici olan. Şizofreni evrensel ise, büyük sanatçı da artık herhangi bir zamana, herhangi bir çevreye, herhangi bir okula ait olmayacağı şizofrenik duvara tırmanan ve bilinmezliğin ülkesine ulaşan kişidir.

Aydınlatıcı bir pasajdaki, Albertine'e verilen ilk öpücükteki durum böyledir. Albertine'in yüzü başlangıçta bir bulutsudur, genç kızların topluluğundan az önce çekilip çıkarılmıştır. Ardından, anlatıcının dudakları yanağına yaklaştıkça, Albertine'in yüzünün bir düzlemden diğerine zıplamasıyla, farklı kişilikler olarak düzlemler dizisi arasından onun şahsı kendisini açığa çıkarmaya başlar. Nihayet aşırı bir yakınlıkta, anlatıcının yüzü, gözlerin yumulu, burun deliklerinin kapalı, kulakların tıkalı

olduğu organsız bedene yeniden kavuşurken, Albertine'in yüzü moleküler kısmi nesnelere kadar parçalanır, kuma çizilmiş bir yüz gibi her şey dağılıverir. Dahası, aşklarının tamamı da aynı hikayeyi anlatır. İstatistiksel bulutsudan, erkek-kadın aşklarının molar toplanışından, örtüşmeyen iki yüze sahip aynı hadım-edilmenin kanıtı olan lanetli ve günahkar iki dizi, her biri diğerini dışlayan Sodom dizisi ile Gomore dizisi ortaya çıkar. Ancak son söz bu değildir, çünkü bitkisel tema, çiçeklerin masumiyeti, bize hala başka bir mesaj ve başka bir kod iletir: herkes biseksüeldir, herkes iki cinsiyete sahiptir, ama bölünmüş halde, iletişim kurmadan; erkek, içinde sadece erkek kısmının istatistiksel olarak hüküm sürdüğü, ve kadın, içinde kadın kısmının istatistiksel olarak hüküm sürdüğü kişidir. Öyle ki, temel kombinasyonların düzeyinde, içinde yanal iletişimlerin, kısmi nesne ve akım bağlantılarının tesis edildiği çokluğun kurulması için birbirlerine karışacak en az iki erkek ve iki kadının sağlanması gerekir: bir adamın erkek kısmı, bir kadının dişi kısmıyla iletişim kurabilir, ama aynı zamanda bir kadının erkek kısmıyla, veya başka bir adamın dişi kısmıyla, veya yine başka bir adamın erkek kısmıyla vb. Burada bütün günahkarlık sona erer, çünkü günahkarlık bu çiçeklere tutunamamaktadır. "Veya" alternatifinin dışlamalarına tezat olarak, burada farkların farklar olmaya son vermeksizin aynı kapıya çıkacağı kombinasyon ve permütasyonların "ya... ya da[sı]" vardır.

İstatistiksel veya molar olarak heteroseksüeliz, ama bilmeden veya farkında olmadan bizzat homoseksüeliz, ve nihayet temel ya da moleküler olarak transseksüeliz. Bu yüzden Proust, kendi yorumlarının tüm ödipalleştirici yorumlarını reddeden, iki tür homoseksüelliği veya daha ziyade sadece biri ödipal, dışlayıcı ve depresif, ama diğeri ödipal-olmayan şizoid, kapsanan ve kapsayıcı iki bölgeyi karşılaştıran ilk kişidir: "Bazıları için, şüphesiz ki

çocuklukları çekingen geçenler, duydukları hazzın maddi türü *bunu erkeksi bir ifadeyle* ilişkilendirebildikleri sürece önemli değildir. Şehveti şüphesiz ki daha aşırı olan diğerleri ise, duydukları maddi hazza belirli zaruri *sınırlar* verir. Sonrakiler, itiraflarıyla belki de *ortalama insanları* sarsabilir. Satürn'ün uydusu altında belki *daha az gözden uzak* yaşarlar, çünkü onlarda kadınlar bütünüyle dışlanmamıştır ve göz önündedirler... Sonrakiler, aldıkları hazzı arttırmak için kadınları tercih eden kadınları, genç erkekleri akla getiren kadınları arayıp bulurlar; *dahası* onlarla bir erkekten aldıkları hazzın *aynısını* alabilirler... Onlarla, kadınları tercih eden kadınlarla ilişkilerinde başka bir kadın ve aynı zamanda hemen hemen *bir erkekte* bulduklarını onlara sunan bir kadın rolü oynarlar..."[16]

Buradaki karşıtlık, bağlayıcı sentezin iki kullanımı arasındadır: global ve özgül bir kullamm, ve kısmi ve özgül-olmayan bir kullanım. İlk kullanımda arzu, aynı anda sabit bir özneyi, bir veya diğer cinsiyete göre tayin edilen bir egoyu, ve global kişiler olarak tanımlanan tam nesneleri kabul eder. Böyle bir müdahalenin karmaşası ve temelleri, belirli bir kullanımı takip eden bilinçdışının farklı sentezleri arasındaki karşılıklı etkileşim göz önüne alındığında daha açık bir şekilde ortaya çıkacaktır. Bu öncelikle, koordinatlar olarak iş gören ebeveyn imgeleriyle (anne, baba) ilişkili olarak tanımlanabilen ya da ayırt edilebilen bir egoyu Ödipus koşulları altındaki kayıt tutma yüzeyine yerleştiren kaydetme sentezidir. Burada, özünde kurucu bir yasağı içeren ve kişilerin farklılaşmasını (*différenciation*) düzenleyen bir üçgenleşme bulunur: anne ile ensestin, ve babanın yerini almanın önlenmesi. Ama tuhaf türden bir muhakeme, *tam da bu şeyin* yasaklandığı için arzulanmış olduğu sonucuna vardırır. Gerçekte global kişiler, kişilerin biçimleri üstelik, onları

---

[16] Proust, *Sodome et Gomorrhe*, Pléiade II, ss.622 (vurgular bize ait).

ezen ve onları tesis eden yasaklardan önce de, içine girdikleri üçgenleşmeden önce de varolmazlar: arzu, aynı anda ilk tam nesnelerine maruz kalır ve bunlar ona yasaklanır. O halde, yasaklama ile uyumlu kişiler farklılaştırması yoluyla kendi "çözüm[ünün]" imkanı için olduğu kadar, yasaklamaların yarattığı farklılaşmanın aksi yönü olarak farklılaşmamışa (*indifférencié*) düşmesi yoluyla kendi başarısızlığının ya da atıllığının imkanı için de (baba ile özdeşim kurularak ensest, anne ile özdeşim kurularak homoseksüellik...) temeller atan aynı ödipal müdahaledir. İhlalin kişisel maddesi gibi, kişilerin biçimleri de yasaklamadan önce mevcut değildir. Dolayısıyla yasağın sahip olduğu özelliğin, kendisini yerinden-etmek olduğunu görebiliriz, çünkü o en başta arzuyu yerinden-etmektedir. Ödipal kaydın üretimin sentezine etki etmeksizin ve yeni global kişileri davet ederek bu sentezin bağlantılarını derinden değiştirmeksizin kaydetme sentezi içine kendi tarzını zorlayamıyor oluşu anlamında, kendisini yerinden-etmektedir. Kişilerin bu yeni imgeleri, baba ve anneden sonra kız kardeş ve eştir. İşin doğrusu, yasağın iki biçimde varolduğu sıklıkla belirtilir, her şeyden önce anne ile ilgili olan ve farklılaşmayı dayatan negatif bir tanesi, ve kız kardeş ile ilgili olan ve mübadeleyi düzenleyen pozitif başka bir tanesi (kız kardeşim dışında birisini karım olarak alma yükümlülüğüne, ve kız kardeşimi bir başkası için saklama yükümlülüğüne sahibim; kız kardeşimi bir kayınbiradere teslim etmek, karımı bir kayınbabadan almak yükümlülüğüne).[17] Ve her ne kadar ensestin yeni biçimleri ve homoseksüellik gibi bu düzeyde yeni durumlar ve eskiye dönüşler üretiliyorsa da, ödipal üçgenin bu ikinci adım olmaksızın kendisini iletme ve yeniden-üretme imkanının olmadığı muhakkaktır: ilk adım üçgenin biçimini işler, ama bu biçimin

[17] Luc de Heusch, *Essai sur le symbolisme de l'inceste royal en Afrique*, Bruxelles, 1959, ss. 13-16.

iletilmesini temin eden sadece ikinci adımdır. Karşıdaki tepe noktası çocuğum olacak yeni bir üçgenin farklılaşmış tabanını tesis etmek için, kız kardeşim dışında bir kadın alırım—ki buna Ödipus'u alt etmek denir, ama aynı zamanda onu yeniden-üretmek, tek başına ölmektense onu iletmek, ensest, homoseksüel ve zombi haliyle.

Dolayısıyla kaydetme sentezinin ana-babacıl veya ailevi kullanımı, üretimin bağlayıcı sentezinin evliliğe dair veya ittifak şeklindeki bir kullanımına uzanır: insanları eşleştiren bir rejim, kısmi nesne bağlantılarının yerini alır. Toplanış içinde arzulama-üretimine uygun olan organ-makine bağlantıları, aile yeniden-üretiminin kuralları altındaki insan eşleşmelerine yerlerini bırakır. Kısmi nesneler, bir kişiden diğerine geçen kişisel-olmayan akımlardan ziyade, şimdi kişilerden alınıyor gibi görünmeye başlar. Bunun nedeni, kişilerin, akımlar yerine soyut niceliklerden türemeleridir. Bağlayıcı bir temellük edişin yerine, kısmi nesneler bir kişinin mülkleri ve gereğinde bir başka kişinin mülkiyeti haline gelir. Kant, Tanrı'yı ayırıcı tasımın ilkesi olarak tanımlarken yüzyılların Skolastik tefekküründen yararlanmış olması gibi, yüzyılların Roma hukuki tefekküründen de, evliliği bir kişinin bir başka kişinin cinsel organlarının sahibi haline getiren bağ olarak tanımladığında yararlanır.[18] Eşin bedeninden nelerin alınacağını yasal olarak belirleyen insan eşleşmeleri rejiminde, organ-arzulama makinesi bağlantılarının hangi kısıtlamalara müsamahalı kalacağına karar vermek amacıyla, sadece dinî bir nefis muhasebesi kılavuzuna başvurulur. Ama daha iyisi, çocukların toplumsal üretimini düzenleyen eşleştirme ilkesine genç erkeğin de sırası gelince itaat edeceği yaşa kadar her şeye izin verilen bir yerde, bir toplumun çocukluk safhasındaki nahoş bir cinselliğin varlığını sürdürmesine izin verdiği her defasında, bu rejim farklılığı belirgin hale

---

[18] Kant, Métaphysique de mœurs, I, 1797

gelmektedir. Şüphesiz ki arzulama-üretimi bağlantıları ikilenme rejimine uyarlar; ve hatta üçüncü bir terimin bu ikilenmeye müdahil olduğunu da görmüştük, ürüne üretimi yeniden zerk eden, makinelerin bağlantılarını genişleten ve kaydetme yüzeyi olarak iş gören organsız beden. Ama gerçekte burada, üretimi temsilcilere indirgeyecek ikili-tekanlamlı hiçbir müdahale üretilmemiştir; bu düzeyde ne arzu nesnelerini global kişilere, ne de arzuyu özgül bir özneye havale edecek bir üçgenleşme vardır. Kısmi nesneleri ve akımları işlettiği, birini seçip diğeriyle kestiği, bir bedenden diğerine geçtiği, iye veya mülkiyet sahibi bir egonun yapay birliğini her defasında yok eden bağlantıları ve temellük edişleri takip ettiği sürece tek özne (ödipal-olmayan cinsellik), organsız beden üzerindeki arzunun kendisidir.

Üçgen, ana-babacıl kullanımda biçimlenir ve evliliğe ait kullanımda kendisini yeniden-üretir. Tüm üretken bağlantılarını dönüştürmek için arzu kaydına müdahale eden bu üçgenleşmeyi henüz hangi kuvvetlerin meydana getirdiğini bilmiyoruz. Ama en azından özet bir biçimde, bu kuvvetlerin yürüdüğü yolu takip edebiliriz. Bize kısmi nesnelerin erken bir bütünlük sezgisi tarafından yakalandığı söylenir, ifasından daha önce gelen bir birlik sezgisi ile egonun yakalandığının söylenmesi gibi (Mélanie Klein'de bile şizoid kısmi nesne, depresif safhada tam nesnenin vuku buluşunu hazırlayan bir bütün ile ilişkilendirilmiştir). Böyle bir bütünlük-birliğin sadece, kısmi nesnelerin ve arzu öznelerinin "eksiklik" duyması olarak belirli bir namevcudiyet tarzına dayanarak öne sürüldüğü aşikardır. Sonuç olarak her şey tüketilmiştir: her yerde aşkın (*transcendant*) ve ortak bir şeyi varsayan analitik müdahale ile karşılaşılır, ama bu, amacı sadece arzuya eksikliği davet etmek, namevcudiyetinin bir görünümü veya diğeri altında kişileri ve bir egoyu saptayıp ayırt etmek, ve cinsiyetlerin ayrımı üzerine dışlayıcı bir yö-

nergeyi dayatmak olan ortak-evrenseldir. Freud'daki durum da böyledir: Ödipus için, hadım-edilme için, fantezinin ikinci safhası için *bir çocuk dövülüyor*, veya yine, analitik gizemlileştirmenin doruğa ulaştığı meşhur gizil dönem[19] için. Bu ortak, aşkın ve namevcut şey, anlamın etkisini zincir boyunca paylaştıran ve oraya dışlamaları davet eden göstereni belirtmek amacıyla fallus ya da yasa olarak adlandırılır (Lacancılığa ait yorumların ödipalleştirici olması bu yüzdendir). Gösteren, üçgenleşmenin biçimsel sebebi olarak etki eder, yani üçgenin hem biçimini hem de yeniden-üretimini mümkün kılar: böylelikle Ödipus, kendi 3 + 1 formülüne, ele alınan terimlerin üçgen biçimini başka türlü edinemeyeceği aşkın fallusun Bir[ine] sahiptir.[20] Anlam ifade etmeyen öğelerle, çokanlamlı yazı ve sökülebilir parçalarla kurulu anlamlama zinciri denilen şey, özel bir tedavinin, sökülmüş bir nesneyi zincirden çekip çıkaran ezici bir müdahalenin, yasasının üzerine tüm zincirin asılacağı ve her zincir halkasını üçgenleştiren despotik bir gösterenin nesnesi olmuş gibidir. Burada bilinçdışı sentezlerin aşkın bir kullanımını ima eden tuhaf bir paralojizm bulunur: *sökülebilir kısmi nesnelerden, eksikliğin tahsis edilmesiyle kendisinden global kişilerin türediği sökülmüş tam nesneye geçeriz.* Örneğin kapitalist kod ve onun üçlü formülünde, sökülebilir zincir olarak para, stok ve eksikliğe sadece fetişist bakışta varolan sökülmüş bir nesne olarak sermayeye dönüştürülür. Aynısı ödipal kod için de doğrudur: koparıp alma ve sökülme enerjisi olarak libido, sökülmüş bir nesne olarak fallusa dönüştürülür, ikincisi

---

[19] Psikanalize göre, hayatın beşinci yılından itibaren fallik/ödipal dönem kapanmaya başlar ve kişilik gelişiminde cinselliğin uykuya daldığı bir dönem başlar. Bu döneme "gizil dönem" adı verilir (*çevirenlerin notu*).

[20] M.C. ve E.Ortigues, Œdipe africain, Plon, 1966, ss. 83: "aile kurumunda ya da Ödipus kompleksinde bir yapının gerekli koşullarının ifa edilebilmesi için en az dört terim gerekir, yani doğal gerekliliğinden fazlası gereken bir terime."

sadece stokun ve eksikliğin aşkın biçiminde varolur (kadında olduğu gibi erkekte de eksik olan ortak ve namevcut bir şey). Cinselliğin bütününü ödipal çerçeveye boşaltan dönüştürüm işte budur: tüm kesilme-akım[lar]ı aynı söylencesel yöreye ve tüm anlamlayıcı-olmayan göstergeleri aynı major gösterene bu yansıtma işi. "Etkili bir üçgenleşme, cinselliği cinsiyetlerden birine tahsis etmeyi mümkün kılar. Kısmi nesneler, şiddetlerinden ve tesirlerinden hiçbir şey yitirmemişlerdir. Yine de penis iması, hadım-edilmeye tam anlamını kazandırır. Yoksun bırakma, engelleme ve kısmi nesnelerin *eksikliği* ile bağıntısı kurulan tüm harici deneyimler, olaydan sonra (*apres coup*) onun sayesinde anlam kazanır. Önceki tüm tarih, hadım-edilmenin ışığında yeni bir uyarlama olarak tekrardan biçimlendirilir."[21]

Bizi fazlasıyla rahatsız eden şey de işte budur, tarihin tekrardan bu biçimlendirilişi ve kısmi nesnelere atfedilen bu "eksiklik." Ve kısmi nesneler, sentezlerin onlarla ilgili temelinden gayrimeşru duran bir kullanımına bir kez davet edildikten sonra, şiddetlerini ve tesirlerini nasıl yitirmezler ki? Ödipal bir cinselliğin, ödipal bir heteroseksüellik ve bir homoseksüelliğin, ödipal bir hadım-edilmenin bulunduğunu reddetmiyoruz—tam nesneleri, global imgeleri ve özgül egoları da. Bunların bilinçdışı üretimler olduğunu reddediyoruz. Dahası da var, hadım-edilme ve ödipalleştirme, gerçek arzulama-üretiminin, onu bütünleştiren, aşkın yasalara tabi kılan ve daha üst bir toplumsal ve kültürel üretimin hizmetine koşan yüksek oluşumlar tarafından yargılanabilir olduğuna bizi inandıran temel bir yanılsamaya önayak olur: sonrasında toplumsal sahanın, arzunun üretimine göre bir tür "serbestliği" ortaya çıkar ki, adına tüm feragat edişler peşin peşin haklı çıkarılır. Psikanaliz, tedavinin en somut düzeyinde bu aşikar hareketi bütün kuvvetiyle destekler.

---

[21] André Green, *L'Affect*, ss. 167.

Bilinçdışının bu dönüşümünü de kendisi temin eder. Ödipallik-öncesi olarak adlandırdığı şeyde, gelişimsel bir bütünleme yolunda (tam nesnenin rejimi altındaki depresif konuma doğru) alt edilmesi gereken veya yapısal bir bütünleme yolunda (fallusun rejimi altındaki despotik bir gösterenin konumuna doğru) organize edilmesi gereken bir aşama görür. Freud'un sözünü ettiği niteliksel çatışma eğilimi, homoseksüellik ve heteroseksüellik arasındaki niteliksel karşıtlık aslında Ödipus'un bir sonucudur: dışarıda karşılaşılan, tedaviye engel bir durum olması şöyle dursun, ödipalleştirmenin bir sonucu ve onu kuvvetlendiren tedavinin bir karşı-etkisidir. Sorunun, hala ödipal eksen etrafında dönen ödipallik-öncesi aşamalarla aslında hiçbir ilgisi yoktur, ama ödipal-olmayan bir cinselliğin, ödipal-olmayan bir heteroseksüellik ve homoseksüelliğin, ödipal-olmayan bir hadım-edilmenin varoluşu ve doğasıyla ilgilidir: arzulama-üretiminin kesilme-akım[lar]ı, kendilerinin söylencesel bir yöreye yansıtılmasına izin vermezler; arzu göstergeleri, bir gösterenden itibaren kendilerinin dışdeğerbiçimine (*extrapoler*) izin vermezler; transseksüellik, *yerel ve özgül-olmayan* bir heteroseksüellik ile yine böyle bir homoseksüellik arasında herhangi bir niteliksel karşıtlığın doğmasına izin vermez. Bu tersine çevirmenin her yerinde, dönüştürmenin günahı yerine çiçeklerin masumiyeti bulunur. Fakat analitik teori ve pratik, arzulama-üretiminin ödipal-olmayan biçimine göre ve içeriği içinde bilinçdışının bütününün ters çevrilişini temin etmek veya buna eğilimli olmak yerine, bilinçdışının, biçimi ve içeriği ile Ödipus'a dönüşümünü desteklemekten hiçbir zaman geri adım atmaz (psikanalizin Ödipus'un "çözümü" olarak adlandırdığı şeyin gerçekte ne olduğunu göreceğiz). Bu dönüşüm, öncelikle bağlayıcı sentezin global ve özgül bir kullanımını meydana getirmesi ile psikanaliz tarafından desteklenmektedir. Bu kullanım, aşkın olarak

tanımlanabilir ve psikanalitik faaliyetin ilk paralojizmini ima eder. Basit bir nedenle yeniden Kantçı terminolojiden yararlanıyoruz. Kant, eleştirel devrim olarak adlandırdığı şeyde, aklın sentezlerinin meşru ve gayrimeşru kullanımlarını birbirlerinden ayırabilmek için anlayışa içkin (*immanence*) ölçütleri keşfetmeye niyet etmiştir. Bu nedenle *aşkınsal* (*transcendantale*) felsefe adına (ölçütlerin içkinliği), sentezlerin metafizikte bulunduğu türden aşkın (*transcendant*) kullanımlarının geçersizliğini ilan etmiştir.[22] Aynı şekilde, psikanalizin kendi metafiziğine sahip olduğunu söylememiz gerekir, yani Ödipus. Ve bu sefer materyalist bir devrim, ölçütlerinin içkinliğiyle tanımlanan aşkınsal bir bilinçdışını ve buna mutabık şizoanaliz gibi bir pratiği yeniden bulmak amacıyla, ancak Ödipus'un eleştirilmesi yoluyla, bilinçdışı sentezlerin ödipal psikanalizde bulunduğu türden gayrimeşru kullanımının geçersizliğinin ilan edilmesiyle ilerler.

Ödipus, arzulama-kaydının ayırıcı sentezlerine geçtiğinde, üçgenleşmenin biçimiyle içli dışlı belirli bir kısıtlayıcı ya da dışlayıcı kullanım idealini onlara dayatır: baba, anne veya çocuk olmak. Bu, ensest yasağımn farklılaştırıcı işlevindeki *Veya*[nm] egemenliğidir: anne burada başlıyor, şurası babanın ve şurası da senin. Yerinden ayrılma. Ödipus'un talihsizliği, hakikaten de hem kimin nerede başladığını, hem de kimin kim olduğunu artık bilmiyor oluşudur. Ve "ebeveyn olmaya veya çocuk olmaya," üçgenin diğer kenarlarındaki iki başka farklılaşma eşlik eder, "erkek olmak veya kadın olmak," "ölü olmak veya diri olmak." Ödipus, birinin ebeveyn mi ço-

---

[22] Aşkınlık ile içkinliğin karşıtlığına dair daha ayrıntılı açıklamalar için bkz. *Différence et Répétition* ve *Qu'est-ce que la philosophie* (*Felsefe nedir?* çev: Turhan Ilgaz, YKY) (*çevirenlerin notu*).

cuk mu olduğunu artık bilmediği gibi, onun diri mi ölü mü, erkek mi kadın mı olduğunu da bilmiyor olmalıdır. Ensest, bir zombi ve hermafrodit olacaksın. Bu anlamda, ailevi olarak adlandırılan üç büyük nevroz, aslında farklılaştırıcı işlevdeki ya da ayırıcı sentezdeki ödipal yetersizliklere tekabül ediyor gibi görünmektedir: fobik kişi ebeveyn veya çocuk; obsesif kişi ölü veya diri; histerik kişi erkek veya kadın olduğundan artık emin değildir.[23] Özetle, ailevi üçgenleşme, altında bir "ego[nun]" bir ve aynı anda nesil, cinsiyet ve hayati duruma göre onu farklılaştıran koordinatları üstlendiği asgari koşulu temsil eder. Ve dinî üçgenleşme, bu sonucu başka bir tarzda doğrular: öyle ki, tesliste fallik simge lehine kadınsı imgenin silinişi, üçgenin nasıl kendi sebebinin yerine geçtiğini ve onu da bütünlemeye çalıştığını sergiler. Bu sefer, altında kişilerin farklılaştırıldığı azami koşullardır söz konusu olan. Tanrı'yı ayırıcı tasımın a priori ilkesi olarak öne süren, böylelikle daha geniş bir gerçekliğin sınırlandırılması yoluyla her şeyin ondan türediğini (*omnitudo realitatis*) öne süren Kantçı tanımın önemi bu sebepledir: Kant'ın mizahı, Tanrı'yı tasımın *bir* efendisi kılar.

Ödipal kaydın özelliği, ayırıcı sentezin dışlayıcı, kısıtlayıcı, olumsuz bir kullanımını davet etmektir. Ödipus tarafından öylesine şekillendirilmişizdir ki, başka bir kullanım olabileceğini güçlükle hayal ederiz; ve her ne kadar onu artık tatbik etmeye muktedir olmamanın ıstırabını çekseler de, ailevi üç nevroz dahi bu kullanımdan kurtulamaz. Psikanalizin her yerinde, Freud'da, dışlayıcı ayrımların kendilerini teyit edişlerinin bu beğenisini buluruz. Şizofreninin bize her seferinde tek bir ödipallikdışı ders verdiği, ve ayırıcı sentezin bilinmeyen bir gücünü, artık dışlayıcı veya kısıtlayıcı değil, ama bütünüyle

---

[23] Histerik "soru" (kadın mıyım erkek mi?) ve obsesif soru (ölü müyüm diri mi?) hakkında bkz. Serge Leclaire, "La Mort dans la vie de l'obséde," *Psychanalyse*, s:2, ss. 129-130.

olumlayıcı, kısıtlayıcı-olmayan, kapsayıcı içkin bir kullanımını bize ifşa ettiği aşikardır. Ayrımın, ayırıcı kalırken yine de ayrılmış terimleri olumlaması, *birini diğeri ile kısıtlamadan veya diğerini birinden dışlamadan* onları tüm uzaklıkları boyunca olumlaması, belki de en büyük paradokstur. "Veya" yerine "ya... ya da." Şizofren, erkek ve kadın değildir. Erkek ya da kadındır, ama tam olarak iki tarafa da aittir, erkeklerin tarafında erkek, kadınların tarafında kadındır. Sevimli Jayet (Albert Désiré, sicil 54161001) erkeksiliğin ve kadınsılığın paralel dizilerinin şarkısını söyler, ve kendisini iki tarafa birden yerleştirir: "Sic Albert 5416 il çılgın Roma sultanı," Sic Désiré 1001 il çılgın Roma hanım sultanı."[24] Şizofren ölü *ya da* diridir, ikisi birden değil, ama uçarak katettiği bir mesafenin uç noktaları olarak ikisinden her biri. Çocuk ya da ebeveyndir, hem biri hem öteki değil, ayrıştırılamayan bir uzamdaki bir çubuğun iki ucu gibi, birinin bittiği yerde ötekisidir. Beckett'in, karakterlerini ve başlarına gelen olayları kaydettiği ayrımların anlamı budur: *her şey bölünür, ama kendi içinde.* Mesafeler, kapsayıcı ayrımlar bile olumludur. Hegelci filozofların sonuncusu gibi, şizofrenin de ayrımların yerine çelişik olanların özdeşliğinin belirsiz sentezlerini koyduğu sonucuna varırsak, bu düşünce yöntemini bütünüyle yanlış anlamış oluruz. Ayırıcı sentezlerin yerine çelişik olanların sentezlerini koymaz, ama ayırıcı sentezin dışlayıcı ve kısıtlayıcı kullanımının yerine olumlayıcı bir kullanım koyar. Ayrımın kendisidir o ve orada kalmaktadır: derinlikli bir çalışma vasıtasıyla çelişik olanları bir tutarak ayrımı yürürlükten kaldırmaz; aksine, bölünemez bir mesafeyi kateden bir uçuş ile onu olumlar. Basitçe bir biseksüel, ikisinin arası veya cinsiyetler-arası değildir, ama transseksüeldir. Transdiriölü, transebeveynçocuktur. İki karşıtı aynıda özdeşleştirmez,

[24] *Art brut*, s:3, ss.139 (Jean Oury, Jayet'i takdiminde onu "sınırlandırılamayan" "daimi uçuşta" olarak adlandırır).

ama birinin diğerinden farklı olduğunu belirten mesafelerini olumlar. Kendisini çelişkilerin içine hapsetmez, aksine dışarı açılır ve sporlarla şişmiş bir spor kesesi gibi, haksız yere tecrit ettiği birçok tekillik gibi bırakıverir onları; öyle ki bir kısmını dışlarken bazılarını korumaya niyet etmiştir, ama şimdi onlar nokta-gösterge[ler] haline gelirler, yeni mesafeleri vasıtasıyla tümü de olumlanır. Kapsayıcı ayrım kendi terimleri içine kapanmaz, tam aksine kısıtlayıcı-olmayan bir ayrımdır: "Ben, böylesine iyi saklanmış olmamı borçlu olduğum o kapalı kutu değil, ama yıkılmakta olan bir bölmeydim artık," içinde Molloy ve Moran'ın bundan böyle kişileri değil, ama her taraftan akın eden tekillikleri, üretimin fani eyleyicilerini belirttiği bir uzamı özgür bırakacak bir yıkım. Serbest ayrımdır bu; diferansiyel konumlar eksiksiz bir biçimde sürüp giderler, hatta serbest bir etkinlik üstlenirler, ama tümünde yüz hatları belirsiz ve konum değiştiren bir özne ikamet etmektedir. Schreber erkek ve kadın, ebeveyn ve çocuk, ölü ve diridir: bu demek olur ki nerede tekillik varsa orada, tekil bir nokta tarafından imlenen tüm dizilerde ve tüm dallanmalardadır, çünkü onu bir kadına dönüştüren mesafenin kendisidir, uç noktasında zaten yeni bir insanlığın annesidir, ve nihayet artık ölebilecektir.

Her ne kadar aynı tasımda ikamet ediyor olsalar da, şizofrenik Tanrı'nın dinin Tanrı'sıyla çok az bir ilgisinin olması bu yüzdendir. *Le Baphomet*'de Klossowski, türediği gerçeklik içinde dışlamaların ve kısıtlamaların efendisi olan Tanrı'yla, değişmelerin prensi olan ve aksine tüm olası yüklemlerin içinden bir öznenin geçişini belirleyen deccali karşılaştırır. Ben Tanrı'yım ben Tanrı değilim, ben Tanrı'yım ben İnsanım: İnsan-Tanrı'nın kökensel bir gerçekliği içinde, türemiş gerçekliğin olumsuz ayrımlarının ötesine uzanacak bir sentezle ilgili değil, bir terimden diğerine giderek ve aralarındaki mesafeyi takip

ederek sentezin kendisini icra eden kapsayıcı bir ayrımla ilgili bir sorundur bu. Hiçbir köken yoktur. Şu meşhur ifadeye benzer: "Gece yarısı. Yağmur pencerelere vuruyor. Gece yarısı değildi. Yağmur yağmıyordu." Nijinsky şöyle yazar: ben Tanrı'yım ben Tanrı değildim ben Tanrı'nın palyaçosuyum; "ben Apis'im, ben bir Mısırlıyım, bir Kızılderili'yim, bir zenciyim, bir Çinliyim, bir Japonum, bir yabancıyım, bir tanınmayanım, ben bir deniz kuşuyum ve kara parçalarının üzerinde uçan bir tanesiyim, ben Tolstoy'un ağacı ve onun kökleriyim" "Ben kocayım ve karıyım, karımı seviyorum, kocamı seviyorum..."[25] Söz konusu olan ne ebeveyn unvanları, ne de ırksal unvanlar ya da kutsal unvanlardır. Sadece onların kullanımdır. Anlam sorunu değildir, ama sadece kullanım sorunudur. Ne kökensel ne de türemiş bir şey vardır, ama genel bir eğilim vardır. Şizonun kendisini yerleştirebileceği, kaydedebileceği, ve aynı anda tüm dallanmalara, tüm yönlere kendisini kazıyacağı kısıtlayıcı-olmayan soykütüksel bir hammaddeyi serbest bıraktığı görülecektir. Ödipal soykütüğünü havaya uçurur. Kademeli ilişkilerin altında, bölünemez mesafeleri kateden mutlak uçuşlar icra eder. Soykütükçü-deli, organsız beden üzerine ayırıcı bir şebeke serer. Böylelikle kaydetme enerjisi dışında hiçbir şeye işaret etmeyen Tanrı, paranoyak kayıtta en büyük düşman, ama mucizevi kayıtta en büyük dost olabilir. Ne olursa olsun, insan ve doğadan daha üstün bir varlık sorunu burada hiç mi hiç gündeme gelmez. Her şey organsız bedenin üzerindedir, hem kaydı tutulan şey hem de onun kaydını tutan enerji. Bu sebepsiz beden üzerinde ayrıştırılamayan mesafeler kaçınılmaz olarak katedilirken, ayrılmış tüm terimler olumlanır. Ben mektup ve kalem ve kağıdım (Nijinsky işte bu üslup ile günlüğünü tutmuştur)—evet, ben babamdım ve ben oğlumdum.

---

[25] Nijinsky, *Journal*, fr.ç. Gallimard.

Öyleyse kaydetmenin ayırıcı sentezi, bizi bağlayıcı sentezin götürdüğü sonucun aynısına götürür: biri içkin diğeri aşkın olmak üzere iki kullanım için o da elverişlidir. Ve psikanaliz neden yine burada ayırıcı şebekenin her yerine dışlamaları ve kısıtlamaları davet eden aşkın kullanımı destekler ve bilinçdışının Ödipus içine sarkıtılmasına sebep olur? Ve ödipalleştirme neden tam da budur? Bunun nedeni, Ödipus tarafından davet edilen dışlayıcı ilişkinin, sadece farklılaşmalar olarak ele alınan çeşitli ayrımlar arasında değil, *ama dayattığı farklılaşmaların bütünü ve varsaydığı bir farklılaşmamışın arasında* da faaliyet gösteriyor olmasıdır. Ödipus bize şunu söyler: eğer baba-anne-ben farklılaşma çizgilerini ve onları betimleyen dışlayıcı alternatifleri izlemezsen, farklılaşmamışın karanlık gecesine düşeceksin. Dışlayıcı ayrımlar ile kapsayıcı ayrımların hiç de aynı şey olmadığını açıklamalıyız: Tanrı'nın kullanımı da aynı değildir, ebeveyn unvanlarının da. İlkinde ebeveyn unvanları, artık organsız beden üzerinde ve bir yetim olarak sürüp giden (evet, ben... idim) bilinçdışında içinden öznenin geçtiği yoğun durumları belirtmezler; ama global kişileri—onları inşa eden yasaklamalardan önce varolmayan global kişileri—belirtirler, ve ego ile ilişkili olarak onlar arasında farklılaşırlar. Dolayısıyla yasağın ihlali, farklılaştırıcı kuralların ya da diferansiyel işlevlerin kaybında, egonun kişilerle özdeşleşmesinin bir karmaşası haline gelir. Fakat Ödipus'un *tertiplediği farklılaşmaların ve bizi tehdit etmek için kullandığı farklılaşmamışın* ikisini birden yaratıyor olduğunu söylememiz gerekir. Ödipus kompleksi, aynı hamlede arzuyu üçgenleşme içine sokar ve üçgenleşmenin terimleriyle tatmin olmasını arzuya yasaklar. Farklılaşmış ana-babacıl kişileri nesne olarak seçmesi için arzuyu zorlar, ve farklılaşmanın aynı gereksinimleri adına farklılaşmamışın tehditlerini savurarak, tekabül eden egoya arzusunu bu kişilerle tatmin etmesini yasaklar.

Ama *Ödipus'un yarattığı* şey, *yine yaratmış olduğu farklılaşmaların zıddı olarak* işte bu farklılaşmamıştır. Ödipus bize şöyle söyler: ya dışlayıcı ayrımlar üzerinde hüküm süren diferansiyel işlevleri içselleştirecek ve böylece Ödipus'u "çözüme kavuşturacaksın," ya da imgesel özdeşleşmelerin nevrotik gecesine düşeceksin. Ya üçgenin çizgilerini, üç terimi yapılaştıran ve farklılaştıran çizgileri izleyeceksin, ya da her zaman bir terimle, sanki bu, diğer ikisiyle fazlasıyla ilişkiliymiş gibi oynayacaksın ve her halükarda farklılaşmamışın içinde özdeşleşmenin çifte ilişkisini yeniden-üreteceksin. Ama bir taraftaki de diğerindeki de Ödipus'tur. Ve herkes, Ödipus'un *çözümü* ile psikanalizin ne kastettiğini bilir: dışarıda, ürediği ve çocuklara iletildiği toplumsal otorite altında onu daha sağlam bir şekilde keşfetmek için onu içselleştirmek. "Çocuk, çözülmesi onu topluma dahil edecek Ödipus kompleksini çözüme kavuşturmadan bir adam haline gelemez, öyle ki toplumda, yani Otorite figürü altında, onu bir kez daha yaşama yükümlülüğünü bulacaktır ve bu sefer tüm çıkışlar kapalıdır. Kültürel aşamadan daha öncekine dönüşün imkansızlığı ile kültürel aşamanın tetiklediği hoşnutsuzluk arasında bir denge noktasının bulunabilmesi de asla mümkün değildir."[26] Ödipus bir labirent gibidir, ancak yeniden içine girerek çıkabilirsiniz (ya da birisinin girmesini sağlayarak). Sorun *veya* çözümü olarak Ödipus, arzulama-üretimini tümden tıkayan bir düğümün iki ucudur. Vidalar sıkıştırılmıştır, üretime dair hiçbir şey artık yol alamaz, bir uğultu dışında. Bilinçdışı çiğnenmiş, üçgenleştirilmiş ve kendisine ait olmayan bir seçimin içine sürüklenmiştir. Tüm çıkışlar tutulmuştur: kapsayıcı, kısıtlayıcı-olmayan ayrımların kullanımı artık mümkün değildir. Bilinçdışı için ebeveynler inşa edilmiştir!

---

[26] A. Besançon, "Verbs une histoire psychanalytique," *Annales*, mayıs 1969

Biri diğeriyle çelişen iki tür mesajın eşzamanlı iletimini Bateson *çifte kıskaç* olarak tanımlar (örneğin oğluna şunu söyleyen babada: hadi bakalım beni eleştir, yine de hiçbir etkili eleştirinin, en azından belirli bir tür eleştirinin hoş karşılanmayacağı ima edilir). Bateson burada, Russell'ın tipler hakkındaki teorisinin bakış açısına dayanarak "anlamsız" olarak yorumladığı, özellikle şizofrenikleştirici bir durum görür.[27] Bize göreyse *çifte kıskaç,* çifte çıkmaz, yaygın bir durumdur, mükemmel bir ödipalleştirmedir. Ve Russellcı başka bir anlamsızlığa, onu şekillendirmese de gönderimde bulunmaktadır: bir alternatif, bir dışlayıcı ayrım, bir ilkeyle ilişkili olarak tanımlanır, öyle ki bu ilke, iki terimini veya altta yatan bütünlüklerini her yerde kendisi tesis etmekte ve alternatifin içine kendisi dahil olmaktadır (ayrım kapsayıcı olduğunda olacaklardan bütünüyle farklı bir durumdur). Psikanalizin ikinci paralojizmi işte budur. Özetle *"çifte kıskaç," Ödipus'un bütününden başka bir şey değildir.* Ödipus'un işte bu anlamda bir dizi, veya iki kutup arasındaki bir salınım olarak sunulması gerekir: nevrotik özdeşleşme ve normalleştirici olduğu söylenen içselleştirme. Her iki tarafta bulunan da Ödipus'tur; çifte çıkmaz. Ve eğer şizo burada bir vaka olarak üretilmişse, normalliğin de en az nevroz kadar çıkışsız olduğu, ve çözümün de en az sorun kadar tıkanmış olduğu bu çifte yoldan kurtulabilmenin tek vasıtası bu olduğu içindir: bu yüzden kendisini organsız bedene kapatır.

Freud'un, içine bilinçdışını attığı çifte kıskaçtan Ödipus'un ayıklanamaz olduğunu keskin bir şekilde fark ettiği görülmektedir. Öyle ki 1936'da Romain Rolland'a mektubunda şöyle yazar: "Her şey, özsel olan şey babanın çok daha ötesine uzanmış, babanın aşılması ise her

---

[27] G. Bateson ve ark. "Towards a Theory of Schizophrenia," *Behavioral Science,* 1956, I (bkz. Pierre Fédida'nın açıklamaları, "Psychose et parenté," *Critique,* ekim 1968).

zaman için yasaklanmış gibi vuku buluyor." Freud, tarihsel-söylencesel dizinin bütününü özetlediğinde, daha açık bir şekilde görülür bu: ödipal kıskacın düğümü bir uçta ölümcül özdeşleşme ile atılır, öbür uçta babacıl otoritenin onarılması ve içselleştirilmesi ile tekrar bağlanır ("şeylerin eski durumunun yeni bir düzeyde diriltilmesi").[28] İkisi arasında şüphesiz ki en büyük psikanalitik gizemlileştirme olan gizil dönem, meşhur gizillik vardır: kendilerine günahın meyvelerini yasaklayan ve gerekli tüm zamanı içselleştirme ile tüketen "kardeşler" topluluğu. Ama uyarılırız: kardeşler topluluğu çok mahzun, dengesiz ve tehlikelidir, ebeveyn otoritesinin bir eşdeğerini yeniden bulmanın bir yolunu yapmak, diğer kutba geçişimizi sağlamak zorundadır. Freud'un önerilerinden biriyle uyumlu olarak Amerikan toplumu, anonim yönetime ve kişisel gücün gözden yitimine sahip bir sanayi toplumu vs., bize "babası olmayan toplumun" bir dirilişi olarak sunulmaktadır. Onun, eşdeğer onarmak için kökensel tarzları aramanın sıkıntısını çektiği iyi bilinir (örneğin İngiliz hanedanının her şeye rağmen o kadar da fena bir şey olmadığının Mitscherlich tarafından hayretler uyandıran keşfi...).[29] Ödipus'un bir kutbunu diğerine geçmek için terk ettiğimiz böylelikle anlaşılacaktır. Çıkış yolu yoktur, ya nevroz ya normallik. Kardeşler topluluğu, üretim ve arzulama-makinelerine dair bir şey bulup çıkarmaz; aksine, gizilliğin peçesini örtünür. Bu sırada ödipalleştirilmeyi, bir ya da diğer biçimin altına girmeyi, bir ucu veya öbürünü reddedenler için, psikanalist, yardıma tımarhaneyi veya polisi çağırır. Polis bizim tarafımızda! psikanaliz, toplumsal bastırma hareketini desteklemekten ve ona bütünüyle iştirak etmekten aldığı tadı bundan daha iyi sergileyemez. Psikanalizin folklorik yü-

---

[28] Freud, *Psychologie collective et analyse du moi*, böl.12, B

[29] A.Mitscherlich, *Vers la société sans pères*, 1963, fr.ç. Gallimard, ss. 327-330.

zünü ima ettiğimiz kanısına varılmasın. Lacan'ın tarafında psikanalizin bir diğer tasavvurunun inşa edilmesi, en saygın derneklerdeki hakim havanın eleştirmemesini gerektirmiyor: Dr. Mendel'i, Drs. Stéphane'yi, onların yaydığı öfke halini, ve herhangi birisinin ödipal tuzaktan kaçmak isteyebileceğine dair düşünceye tam da bir polis tavrıyla başvuruşlarım ele alın. Ödipus, daha az sayıda insan ona inandıkça çok daha tehlikeli hale gelen şeylerden biridir; madem öyle, yüksek rahibin yerini almak için aynasızlar oradadır. Bu anlamda *çifte kıskacın* ilk derinlemesine analizi Marx'ın *Yahudi Sorunu Üzerine*'sinde bulunabilir: aile ile devlet—aile otoritesinin Ödipus'u ile toplumsal otoritenin Ödipus'u—arasında.

Ödipus, bilinçdışını iki tarafa birden bağlamaktan başka bir şey değildir. Matematikçilerin kullandığı dili izleyerek, Ödipus'un hangi anlamda tam olarak "kararverilemez" olduğunu göreceğiz. Birisinin Ödipus sayesinde sağlığına kavuştuğunu, Ödipus nedeniyle hastalandığını, ve Ödipus çerçevesindeki çeşitli hastalıklardan muzdarip olduğunu anlatan hikayelerden fazlasıyla usandık. Analistin bazen, psikanalizin yuvası olan bu söylenceden usanıp kaynaklara geri döndüğü vakidir: "Son tahlilde Freud, ne baba ne de günah evrenini terk edebildi... Ama babayla ilişkili bir *mantık* inşa etmenin mümkün olduğunu takdim ederken, insan üzerindeki baba nüfuzundan kurtuluşun bir yolunu açan ilk kişi de o olmuştu. Baba yasasının *ötesinde*, tüm yasaların ötesinde yaşayabilme olasılığı, Freudcu psikanaliz tarafından ortaya koyulan belki de en esaslı olasılıktır. Ama paradoksal olarak, ve belki de Freud'un kişiliği yüzünden her şey, psikanaliz tarafından mümkün kılınan bu kurtuluşun ancak onun dışında elde edileceği ve zaten elde edilmiş olduğu sonucuna vardırır."[30] Yine de bu kötüm-

[30] Marie-Claire Boons, "Le Meurtre du père chez Freud," *L'Inconscient*, s:5, ocak 1968, ss.129

serliği veya bu iyimserliği paylaşamayız. Çünkü psikanalizin, Ödipus için gerçek bir çözümü mümkün kıldığını düşünmek fazlasıyla iyimserlik içerir: Ödipus Tanrı'ya benzer; baba Tanrı'ya benzer; *sorunun ve çözümün her ikisi birden* feshedilmedikçe sorunun üstesinden gelinemeyecektir. Şizoanaliz, Ödipus'u çözüme kavuşturmayı amaçlamaz, onu ödipal psikanalize göre daha iyi çözmek gibi bir niyeti yoktur. Onun amacı, gerçek sorunlara ulaşabilmek amacıyla bilinçdışını ödipallikten arındırmaktır. Ödipus sorununun bundan böyle dillendirilemeyeceği yetim bilinçdışının o bölgelerine, esasında "tüm kuralların ötesine" ulaşmaya niyet eder. Aynı sebeple, bu değişimin, bu kurtuluşun, sadece psikanalizin dışında elde edilebileceğine dair kötümserliği de paylaşmıyoruz. Aksine, analitik makineyi devrimci aksamın vazgeçilmez bir parçası kılacak dahili bir ters çevrilişin olasılığına inanıyoruz. Dahası da var, bunun nesnel koşulları şimdiden mevcut gibidir.

Her şey, Ödipus'un kendisi iki kutba sahipmişçesine meydana gelir: bir kutup özdeşleşmelerin imgesel tasvirlerine, bir diğeri farklılaşmaların simgesel işlevlerine aittir. Ama her şartta ödipalleştiriliriz: bir kriz olarak Ödipus'a sahip değilsek, bir yapı olarak ona sahip oluruz. Sonrasında krizi diğerlerine iletiriz ve o da yeniden yola koyulur. İşte bu, ödipal ayrımdır, sarkacın sahmmıdır, dışlayıcı devrik muhakemedir. Böyledir, çünkü bir yapı içindeki simgesel işlevleri tanımlayabilmek için ebeveyn imgeleri üzerine temellenen basit Ödipus tasavvuru ötesine geçmeye davet edildiğimizde, geleneksel baba-anne yok yere bir anne-işleviyle, bir baba-işleviyle değiştirilir; imgelerin değişkenliği ötesindeki bir Ödipus evrenselliği inşa etmek dışında bunda hiç bir fayda görmüyoruz; arzuyu daha sağlam bir şekilde yasayla ve yasaklarla lehimlemek ve bilinçdışının ödipalleşme sürecini sınırlarına doğru zorlamak. Ödipus, burada iki aşırı haliyle

mevcuttur, değişken imgelerine ait farklılaşmamışın bir değerine doğru meyletmesine göre, veya simgesel işlevlerinin farklılaştırıcı kuvvetine doğru meyletmesine göre göz önüne alınmasıyla, *onun asgarisi ve azamisi.* "Maddi imgelemeye yaklaşıldığında diferansiyel işlev gözden yiter, eşdeğerlere doğru meyledilir; biçimlendirici öğelere yaklaşıldığında diferansiyel işlev yükselir, ayırt edici değerlere doğru meyledilir." [31] Yapı olarak Ödipus'un Hıristiyan teslisi olduğunu, kriz olarak Ödipus'unsa inanç tarafından yeterince şekillendirilemeyen ailevi bir teslis olduğunu öğrenmek pek de şaşırtıcı olmayacaktır: her zaman için ters orantılı iki kutup, *ilelebet* Ödipus![32] Lacancılığın aleni ya da gizli bir şekilde sofu olan belki de kaç yorumu, çifte bağı şekillendirmek ve kapatmak, bizi baba sorununa geri götürmek, şizoyu bile ödipalleştirmek, ve simgeseldeki bir yarığın bizi imgesele ve tersine imgesel izin veya karmaşanın bizi simgesele götürdüğünü göstermek amacıyla yapısal bir Ödipus'a bu şekilde başvurmuştur! Ünlü bir selefin bu yaratıklara söylediği gibi, bunu çoktan, bir nakarata çevirdiniz... İmgesel ile simgesel, ya da kriz olarak Ödipus ile yapı olarak Ödipus, ya da sorun ile çözüm arasında herhangi bir doğa farkı, herhangi bir hudut çizgisi, herhangi bir sınır varsayamıyor oluşumuzun nedeni işte budur. Söz konusu olan sadece, bağıntılı bir çifte çıkmaz, bilinçdışının tamamını silip süpürmekle yükümlü olan ve bizi durmaksızın bir kutuptan diğerine taşıyan sarkaç salımmıdır. Dışlayıcı ayrımlarındaki bilinçdışını çiğneyip geçen çifte bir kerpeten.

---

[31] Edmond Ortigues, *Le Discours et le symbole*, Aubier, 1962, ss. 197.

[32] Bkz. J.M.Pohier, "La Paternité de Dieu," *L'Inconscient*, s:5 (insanın psişik yaşamı, Ödipus kompleksini yaşamanın iki ayrı tarzı arasındaki bir çeşit diyalektik gerilime açılır: biri, onda yaşamaya dairdir, diğeri ise, ödipal olarak adlandırılabilecek yapılara göre yaşamaya dairdir. Deneyim aynı zamanda gösterir ki, bu yapılar kompleksin en önemli safhasına yabancı değillerdir. Freud'a göre, insan bu kompleks tarafından açıkça damgalanmıştır: hem ihtişamını hem de sefaletini tesis eder" vb. ss: 57-58).

Gerçek doğa farkı, simgesel ile imgesel arasından geçmez, ama arzulama-üretimini tesis eden gerçek makinesel öğe ile, sadece bir söylenceyi ve onun çeşitlenmelerini şekillendiren, imgeselin ve simgeselin yapısal bütünü arasından geçer. Fark, Ödipus'un iki kullanımı arasından geçmez, ama kapsayıcı, kısıtlayıcı-olmayan ayrımların ödipal-olmayan kullanımı ile, dışlayıcı ayrımların ödipal kullanımı arasından geçer; bu ikinci kullanım İmgeselin patikalarını da ödünç alsa, Simgeselin değerlerini de. Dolayısıyla Lacan'ın Freudcu Ödipus söylencesine dair uyarısını da dinlemek gereklidir, "trajik anlamını gitgide yitirdiği bir yerde, kendisini toplumsal biçimlerde belirsiz bir şekilde koruyabilmesinin bir yolu yoktur... : bir söylence hiçbir ritüele dayanmıyorsa kendisini sürdüremez, ve psikanaliz, Ödipus ritüeli değildir." İmgelerden yapıya, imgesel figürlerden simgesel işlevlere, babadan yasaya, anneden büyük Ötekiye geri dönsek bile, aslında *sorun sadece geri çekilir.*[33] Ve bu geri çekilmenin ne kadar süreceğini gözümüzde canlandırmaya çalıştığımızda, Lacan şöyle devam eder: kardeşler toplumunun, kardeşliğin yegane temeli "ayrımcılıktır" (burada ne kasteder?). Ne olursa olsun, somunları Lacan'ın henüz gevşettiği bir yerde onları sıkıştırmak yersizdi; ya da henüz nevrozu bile şizofrenikleştirdiği, psikanalitik sahanın düzenini bozmaya muktedir şizofrenik bir akımı serbest bıraktığı bir yerde şizoyu aksine ödipalleştirmek. Nesne *a*, cehennemi bir makine, arzulama-makinesi tavrıyla yapısal dengenin kalbinde patlak verir. Sonrasında Ödipus'un hatalı sorunlarına gitgide daha az duyarlı olan, Lacan'ın ikinci nesil takipçileri gelir. Ama ilk takipçileri Ödipus boyunduruğunun yeniden vurulmasını teşvik etmişse, Lacan anlamlama zincirlerinin despotik bir gösterene doğru bir tür yansıtımım, ve tümünün, bizatihi eksik olan ve arzu dizisine eksikliği

---

[33] Lacan, *Ecrits*, ss.813

yeniden davet eden, dışlayıcı bir kullanımı onlara dayatan eksik terim üzerine asılmasını savunuyor göründüğü ölçüde böyle yapmamışlar mıdır? Söylence olarak Ödipus'u kınamak, ve hadım-edilme kompleksinin bir söylence olmadığını ama tam aksine gerçek bir şey olduğunu savunmak mümkün müydü? (Şu Freudcu *Anankè*, şu Kaya karşısında Aristo'nun haykırışını tekrarlamak değil miydi bu?: "gerçekten de durmak zorundayız")

Üçüncü sentezde, tüketimin birleştirici sentezi, organsız bedenin nasıl aslında bir yumurta olduğunu, eksenlerle kesildiğini, bölgelerle sarıldığını, alanlarla ya da sahalarla sınırlandığını, eğimlerle ölçüldüğünü, potansiyeller ile katedildiğini, eşikler ile işaretlendiğini görmüştük. Bu anlamda, bu yumurtanın ve saha-eğim-eşik dağılımının doğasını belirlemeye tedricen daha fazla muktedir olacak bir şizofreni biyokimyasına (ilaçların biyokimyası ile birlikte) inanıyoruz. Organsız beden üzerinde içinden öznenin geçtiği, ve oluşları, yükselişleri ve düşüşleri, göçleri ve yer değiştirmeleri tesis eden yoğunlukların ilişkisidir söz konusu olan. Şizofrenik süreci deneyim dolu bir yolculuk olarak, Ego kaybının aşkınsal bir deneyimi olarak tarif ettiğinde Laing bütünüyle haklıdır (bu yolculuk için özne şöyle konuşur: "yaşamın en aşağı biçiminden şimdiye kadar bir şekilde mevcuttum" [organsız beden], "görüyordum, hayır daha ziyade *hissediyordum* ki en korkunç seyahat önümde uzanıyordu").[34] Bir yolculuktan söz ettiğimizde, yumurtadan ve onun içinde ve üzerinde olanlardan, morfogenetik hareketlerden, hücresel grupların yer değişiminden, potansiyellerin gerilimlerinden, kıvrımlarından, göç edişlerinden, yerel çeşitlenmelerinden daha önceden söz edişimizdeki

---

[34] Ronald Laing, *La Politique de l'expérience*, fr.ç. Stock, ss.106.

gibi bu da artık bir eğretileme değildir. İçsel bir yolculuğu, dışsal olanların karşısına koymanın hiçbir gereği yoktur: Lenz'in gezintisi, Nijinsky'nin gezintisi, Beckett'in karakterlerinin gezintileri etkileyici gerçekliklerdir, ama maddenin gerçekliği tüm uzanımı geride bıraktığında; içsel yolculuğun, tüm biçimleri ve nitelikleri geride bırakıp o andan itibaren salt yoğunlukların, içinden göçebe bir öznenin geçtiği birbirlerine ekli neredeyse dayanılmaz olan yoğunlukların içeriye ve dışarıya yayılmasını sağlaması gibi. Buradaki ne bir halüsinasyon deneyimidir, ne de hezeyanlı bir düşüncedir, ama takip eden halüsinasyonları ve hezeyanları şekillendirecek malzeme olan, yoğun niceliklerin tüketimi olan bir hissetmedir, bir duygulanımlar ve hissetmeler dizisidir. Yoğun duygulanım, yani duygu (*l'affect*), hezeyanların ve halüsinasyonların hem farklılaşma ilkesi hem de ortak kökenidir. Aynı zamanda, her şeyin bu yoğun oluşlar, geçişler ve göç edişler içinde, zamanı yükselten ve alçaltan tüm bu akıntı içinde kaynaştığına inanmanın uygun olduğunu düşünüyoruz—ülkeler, ırklar, aileler, aile unvanları, kutsal unvanlar, coğrafi ve tarihsel unvanlar ve hatta çeşitli vakıalar. (*Hissediyorum ki*) Tanrı haline geliyorum, kadın haline geliyorum, Jeanne d'Arc idim ve Héliogabale'yim, ve Muhteşem Moğol'um, bir Çinli, bir kızılderili, bir Şövalyeyim, babamdım ve oğlumdum. Ve o suçluların hepsi, suçlular listesindeki herkes, kibar suçlular ve o hergeleler: Freud ve onun Ödipus'undan ziyade Szondi. "Belki de Worm olmaya çalıştıkça sonunda Mahood oldum! O halde tek yapmam gereken Worm olmak. Şüphesiz ki Birisi olmaya çalışınca bunu elde edebileceğim. Öyleyse tek yapmam gereken Birisi olmak." Ama eğer her şey böyle kaynaşıyorsa, yoğunluk dahilinde olur bu; uzamların ve biçimlerin buraya karışması söz konusu değildir, çünkü aslında onlar yeni bir düzen, yoğun ve yoğunlaştırıcı bir düzen lehine gözden yiterler.

Bu yeni düzen nedir? Organsız beden üzerinde paylaştırılacak ilk şeyler, ırklar, kültürler ve onların tanrılarıdır. Şizonun tarihe gerçekten de iştirak ettiği sıklıkla unutulur, evrensel tarihi halüsine eder ve sayıklar, ırkları çoğaltır. Hezeyanın bütünü, ille de ırkçılık anlamına gelmeksizin ırksaldır. Bu, organsız beden üzerindeki bölgelerin ırklar ile kültürleri "temsil etmesi" sorunu değildir. Eksiksiz beden hiç ama hiçbir şeyi temsil etmez. Aksine, ırklar ve kültürler, bu beden üzerindeki bölgeleri, yani yoğunluk alanlarını, potansiyel sahalarını belirtirler. Bireyleşme ve cinsiyetleşme fenomenleri bu sahaların içinde üretilir. Eşikleri katederek bir sahadan diğerine geçeriz: göç etmeye son vermeyiz, başka cinsiyetlere değiştiğimiz gibi başka bireylere de değişiriz, ve kalkıp gitmek, doğmak veya ölmek kadar kolay bir hale gelir. Üzerinden geçtiklerinden geriye hiçbir şeyi bırakmayan büyük göçebelerin tarzıyla yol boyunca başka ırklarla mücadele eder, uygarlıkları yok ederiz—yine de bu yok edişler, göreceğimiz gibi iki birbirinden çok farklı tarzda ortaya çıkabilir. Bir eşiğin katedilmesi, başka bir yerdeki tahribatı nasıl içermez ki? Organsız beden, kendi yüzeyinde ıssız mekanlar kuşatır. Zulüm tiyatrosu, kendi kültürümüzle olan mücadeleden, "ırklar[ın]" karşı karşıya gelmesinden, ve Artaud'nun Meksika'ya olan büyük göçünden, onun kuvvetlerinden ve inançlarından ayırt edilemez: bireyleşmeler sadece, yoğun titreşimler tarafından açıkça tanımlanan ve ünlü zalimleri ancak tetiklenmiş organlar, arzulama-makinelerinin parçaları (modeller) olarak canlandıran kuvvet sahaları içinde üretilirler.[35] Cehennemde bir mevsim; Avrupalı soyların ithamından, yeterince hızlı gelmeyen yıkımların çağrısından,

---

[35] Zulüm tiyatrosunda ırklarla yoğunlukların etkileşimi hakkında, bkz. Artaud, Œuvres complètes, IV ve V (örneğin "La conquéte du Mexique" projesi, IV, ss.151; ve "Les Censi[de]" yoğun titreşimlerin ve döngülerin rolü, V, ss.46 ve devamı).

mahkumiyetlerden duyulan beğeniden, tarihteki eşiklerin yoğun katedilişlerinden, bu olağanüstü göç edişten, bu kadın-oluştan, bu İskandinav veya Moğol-oluştan, "ırkların ve kıtaların [bu] yer değişiminden," halüsinasyonlara olduğu kadar hezeyanlara da hakim olan bu ham yoğunluğun hissinden, ve özellikle de "sonsuza kadar aşağı bir ırk" olarak kalacak bu direngen maddeden nasıl ayırt edilebilir ki: "Hanedanın bütün oğullarını biliyorum, ...asla bu insanlardan biri olmadım, asla Hıristiyan olmadım, ...evet gözlerim sizlerin ışığına kapalı. Ben bir hayvan, bir zenciyim..."

Ve Zerdüşt "genel politikadan" ve Nietzshe'yi "ben bir Alman değil bir Polonyalıyım" demeye vardıran ırkların canlandırılmasından ayırt edilebilir mi. Yine burada da bireyleşmeler ancak, kişileri, her biri "suçlu[da]" cisimleşen yoğun durumlar olarak belirleyen, aileyle egonun yapay birliğini parçalarlarken durmaksızın bir eşiği kateden kuvvet kompleksleri içinde ortaya çıkarılırlar: "Ben Prado'yum, ben Prado'nun babasıyım, Lesseps olduğumu da söylemeliyim: sevgi duyduğum Parislilerime yeni bir fikir vermek istiyorum, kibar bir suçlununki. Ben Chambige'im, başka bir kibar suçlu... Tatsız olan ve alçakgönüllülüğüme rahat vermeyen şey esasında şu ki, *tarihteki bütün isimler benim.*"[36] Delinin "kendisine falancayı seçtiğinin..." sehven iddia edilmesindeki gibi, birinin ünlü şahsiyetlerle özdeşlik kurması asla söz konusu değildir burada. Bütünüyle farklı bir sorundur: ırkları, kültürleri ve tanrıları organsız beden üzerindeki yoğunluk sahalarıyla, ünlü şahsiyetleri bu sahaları dolduran durumlarla ve bu sahaların içine yayılan ve onu kateden etkilerle özdeşleştirmek. Bu yüzden isimlerin rolüne, kendilerine ait bir büyü eşlik eder: temsil tiyatrosunda ırklarla, halklarla ve kişilerle özdeşim kuran bir ego yoktur, ama ırkları, halkları ve kişileri, yoğun nice-

[36] Nietzsche, lettre à Burckhardt du 5 janvier 1889.

liklerin bir üretimi içindeki bölgelerle, eşiklerle veya etkilerle özdeşleştiren özel isimler vardır. Özel isimler teorisinin temsile dayandığı düşünülmemelidir; aksine, "etkiler" sınıfına gönderimde bulunmaktadır: etkiler sadece bir sebepler bağımlılığı değildir, ama bir arazinin tasarrufu ve bir göstergeler sisteminin işleyişidir. Bu, özel isimlerin potansiyeller sahası içinde böylesi etkileri belirttiği fizikte açık bir şekilde görülebilir (Joule etkisi, Seebeck etkisi, Kelvin etkisi). Tarih fiziğe benzer: Bir Jeanne d'Arc etkisi, bir Héliogabale etkisi—tarihin bütün *isimleri*, ama babanın ismi değil...

Gerçekliğin yetersizliği, gerçekliğin kaybı, yaşamla olan temasın eksikliği, otizm ve atimi[37] hakkında her şey söylendi. Şizofrenler de her şeyi söyledi—umulan klinik kalıba hızlıca döküldüler. Karanlık dünya, büyüyen çöl: sahilde uğuldayan yalnız bir makine, çöle yerleştirilmiş atomik bir fabrika. Ama eğer organsız beden gerçekten de bu çölse, gerçek bir şeyin üretildiği her yerde, gerçek bir şeyin üretilmiş ve üretilecek olduğu her yerde bulunmak için şizonun üzerinden uçup gittiği bölünemez, ayrıştırılamaz bir mesafedir de bu. Gerçekliğin bir ilke olmaya son verdiği doğrudur. Ki o türden bir ilkeye göre, gerçeğin gerçekliği bölünebilir bir soyut nicelik olarak ortaya koyulmuşken, gerçek, nitelikli unsurlara, farklı niteliksel biçimlere bölünmüştür. Ama şimdi gerçek, yoğun nicelikler içindeki mesafeleri sarmalayan (*envelopper*) bir üründür. Bölünemez olan şey sarmalanır, ve bu, sarmalayan şeyin kendi doğasını ya da biçimini değiştirmeden bölünemeyeceği anlamına gelir. Şizonun ilkeleri yoktur: sadece başka bir şey olurken bir şeydir. Sadece Worm olurken Mahood, sadece Birisi olurken Worm'dur. Sadece kız taklidi yapan veya onu simüle

---

[37] Atimi kelimesi duyguların jest ve mimiklerle dışa vurumunun olmaması durumunu, marazi bir duyarsızlık, duygusal anlamda tepkisizlik durumunu anlatmak için kullanılır (*çevirenlerin notu*).

eden bir ihtiyar olurken bir kızdır. Veya daha ziyade, bir kızı simüle eden bir ihtiyarı simüle eden birisi olurken. Veya daha ziyade, birisini simüle eden... vs. Bu zaten, Roma imparatorlarının bütünüyle doğuya ait sanatlarının gerçeğiydi, Suetone'nin on iki paranoyağı. Jacques Besse'nin muazzam bir kitabında, bir kez daha şizonun çifte gezintisini buluruz, ayrıştırılamayan mesafeleri izleyen dışarıdaki coğrafi seyahat, yoğunlukları sarmalayan içerideki tarihsel seyahat: Kristof Kolomb isyankar tayfasını yatıştırır ve sadece dans eden bir fahişeyi simüle eden düzmece bir amirali simüle ederken yeniden amiral haline gelir.[38] Ama simülasyon, aynı özdeşimden söz ettiğimiz tarzda anlaşılmalıdır. Bir diğerine bölünürken biçimlerini değiştiren yoğunlukların içinde, her zaman için sarmalanmış olan ayrıştırılamayan mesafeleri ifade etmektedir. Eğer özdeşleşme bir isimlendirme, bir unvan tahsis etme ise, o zaman simülasyon ona tekabül eden bir yazıdır, tuhaf bir şekilde çokanlamlı olan, gerçek ile fışkıran bir yazıdır. Gerçeği kendi ilkesinin ötesine, arzulama-makineleri tarafından etkili bir şekilde üretileceği noktaya kadar taşımaktadır o. Kopyanın, Gerçek *ve onun oyunu* olmak amacıyla kopya olmayı bıraktığı nokta. Yoğun bir gerçeği doğa ve tarihin eş-uzanımında üretilmiş olarak kavramak için Roma imparatorluğunun, Meksika şehirlerinin, Yunan tanrılarının ve keşfedilmiş kıtaların altını üstüne, o her zamanki artı-gerçekliği onlardan çekip çıkarabilmek amacıyla getirmek; ve paranoyak işkencelerin ve bakir ihtişamın hazinesini biçimlendirmek için—tarihteki bütün katliamlar, işte ben bunlarım, ve ayrıca tüm zaferler, sanki birkaç basit tekanlamlı olay, bu aşırı çokanlamlılıktan kurtarılabilirmiş gibi: Bu,

---

[38] Jacques Besse, "Le Danseur," la Grande Pâque, Ed. Belfond, 1969 (bu kitabın ilk bölümünün tamamı, şizonun şehirdeki gezintisini tarif eder; ikinci bölüm "Légendes Folles" ise tarihi olayların halüsinasyonuna ya da hezeyanına geçer).

Klossowski'nin formülünü takip edersek, şizofrenin "histriyonikliği," bir zulüm tiyatrosu için doğru program, gerçeği üreten makinenin sahnelenişidir. Şizofren, yaşama temas etmenin ne olduğunu bilmiyor olmaktan ziyade, gerçekliğin çarpan kalbinin, gerçeğin üretimiyle içli dışlı yoğun noktanın en yakınında olandır, ve bu, Reich'ı şunu söylemeye vardırır: "Şizofreninin doğası, yaşamsal öğeyi deneyimlemektir... Yaşamı onların hissetme tarzına bakınca, nevrotik ve sapkının şizofrene karşı durumu, küçük dükkan sahibinin büyük maceraperest karşısındaki durumu gibidir."[39] Öyleyse soru geri döner: şizofren olanı, onun otistik, hastanelik figürüne, gerçekten ayrılışa indirgeyen şey nedir? Süreç midir yoksa aksine sürecin kesintiye uğraması, şiddetlenmesi, boşluktaki süreğenliği midir? Şizofren olanı, sağır, dilsiz ve kör haline gelmiş bir organsız bedene geri çekilmeye zorlayan şey nedir?

Şöyle söylenir: kendisini 17. Louis sanıyor. Hiç de değil. 17. Louis olayında, veya daha ziyade tahtta hak talep eden Richemont'un en incelikli durumunda, merkezde bir arzulama-makinesi ya da bir bakir makine bulunur: kaçabilsin diye içine güya yunusu koydukları kısa toynaklı at. Ve sonra her yerde, kişiler değil ama içinden tahta talip olanın geçtiği birçok yükseliş ve düşüş durumu olan, üretimin ve üretim-karşıtlığının eyleyicileri, kaçışın örgütleyicileri, suç ortakları, müttefik hükümdarlar, devrimci ordular, düşmanlık besleyen ve kıskanç amcalar vardır. Dahası, tahta talip olan Richemont'un dahiyane darbesi, ne basitçe 17. Louis'yi "hesaba katmak," ne de sahte olduklarını ihbar etme yoluyla diğer talipleri hesaba katmaktır. Diğer talipleri de, onları üstlenerek ve onaylayarak hesaba katmasıdır, yani onları da

---

[39] Reich, *La Fonction de l'orgasme*, 1942, fr.ç. L'Arche, ss.62. Otizm eleştirisi için bkz. Roger Gentis, *Les Murs de l'asile*, Maspero, 1970, ss.41 ve devamı.

içinden geçtiği durumlar yaparak: Ben 17. Louis'yim, ama aynı zamanda 17. Louis olma iddiasındaki Hervagault ve Mathurin Bruneau'yim.[40] Richemont, 17. Louis ile özdeşim kurmaz, 17. Louis'yi ele geçirmek için makine etrafında yakınsayan dizilerin tüm tekilliklerini katederek ona hak olarak sahip çıkar. Çevreye dağılmış kişiler olmadığı gibi, merkezde de ego yoktur. Hiçbir şey değil, ama ayırıcı şebekedeki yoğunluk dizisi veya birleştirici dokudaki yoğun durumlar, ve her çemberin üzerinde bulunan, bütün durumlardan geçen, düşmanlarıymış gibi bazıları karşısında zafer kazanan, müttefikleriymiş gibi diğerlerinden hoşnut olan, her yerde kendi bedenleşmelerinin hileli primini toplayan konum-değiştirici bir özne vardır. Kısmi nesne: belli belirsiz ama yerinde bir yara izi, hak talep edende eksik olan tüm çocukluk anılarından daha iyi bir kanıttır. O halde birleştirici sentez şöyle ifade edilebilir: öyleyse bu benim, kralım! öyleyse krallık bana ait!" Ama bu ben, sadece çemberi sürükleyen ve onun salınımlarından kendisini neticelendiren artakalan öznedir.

Hezeyanın tümü, dünya-tarihsel, politik ve ırksal bir içeriğe sahiptir; ırklara, kültürlere, kıtalara ve krallıklara karışıp onlarla sürüklenir: bazıları bu uzun sürüklenişin sadece bir Ödipus türevi tesis edip etmediğini merak etmektedir. Ailevi düzen paramparça olur, ailelere meydan okunur, oğul, baba, anne, kız kardeş—"Kendi ailem gibi olanlardan söz ediyorum, her şeyi insan hakları bildirgesine borçlu olanlardan!" "En derin karşıtımı araştırdığımda her zaman annemi ve kız kardeşimi buluyorum; şu alman ayaktakımının çok yakınında olduğumu görmek, bir bakıma, kutsallığa edilmiş bir hakaret, ... bengi dönüş öğretim karşısındaki en kuvvetli itirazdır!" Tarihsel-politik, ırksal ve kültürel olanların, açık bir içe-

---

[40] Maurice Garçon, *Louis XVII ou la fausse énigme*, Hachette, 1968, ss.177.

riğin sadece parçaları olup da biçimsel olarak özenli bir çalışmayla mı ilişkili olduğunu, ya da aksine, aile düzeninin bizden sakladığı sırrın bir ipucuymuş gibi onların izlenmesi mi gerektiğini bilme sorunudur bu. Ailelerden kopmak, bizi aslında ailelere yeniden teslim edecek ve ailenin içindeki bir olaya ya da yapısal bir belirlenime gönderecek bir çeşit "aile romansı" olarak mı ele alınmalıdır? Veya sorunun bütünüyle farklı bir üslup ile ortaya koyulmasını zorunlu kılan bir gösterge midir, çünkü o zaten başka bir yerde, ailenin dışında şizo için ortaya koyulmuştur. "Tarihteki isimler" baba isminin türevleri midir, ve ırklar, kültürler ve kıtalar, baba-annenin ikameleri midir, ödipal soykütüğüne mi muhtaçtırlar? Tarihin göstereni, ölmüş olan baba mıdır? Bir kez daha Yargıç Schreber'in hezeyanını ele alalım. Hiç şüphe yok ki orada ırkların kullanımı ve tarih fikri ya da onun seferber edilmesi, önceden andığımız yazarlardan bütünüyle farklı bir tarzda inşa edilmiştir. Schreber'in Hafızasının, Tanrı'nın seçilmiş halklarına dair bir teoriyle, ve halihazırda seçilmiş olan halkın önüne çıkacak tehlikelerle, Yahudiler tarafından tehdit edilen Almanlarla, Katoliklerle ve Slavlarla dolu olduğu gerçeği yerinde durmaktadır. Yoğun başkalaşımları ve geçişlerinde Schreber, Jesuites'in öğrencisi, Almanların Slavlara karşı savaştığı şehrin belediye başkanı, Alsace'ı Fransızlara karşı savunan bir kız olur; nihayet bir Moğol prensi olmak için Aryan yokuşunu ya da eşiğini aşar. Bu öğrenci, belediye başkanı, kız ve Moğol-oluş neyi gösterir? Tüm paranoyak hezeyanlar, benzer tarihsel, coğrafi ve ırksal kitleleri tahrik etmez mi. Yanılgı ise örneğin faşistlerin sadece paranoyaklar olduğu sonucuna varmakta yatar; bu tam bir yanılgı olacaktır, çünkü şimdiki halde bu hala, hezeyanın tarihsel ve politik içeriğini içsel bir ailevi belirlenime geri götürmek olacaktır. Ve bizi daha da çok rahatsız eden şey, bu devasa içeriğin tamamının Freud'un

analiziyle birlikte bütünüyle ortadan kalkmış olmasıdır: geriye izi bile kalmaz; ödipal psikanalizin yetersizliklerinin en inceliksiz üslup içinde ifşa edilişi olarak her şey yerle bir edilir, çiğnenir, Ödipus içinde üçgenleştirilir, her şey babaya indirgenir.

Maud Mannoni tarafından aktarılan, politik doğası özellikle zengin başka bir paranoyak hezeyanı ele alalım. Maud Mannoni'nin eserine, ve onun sahip olduğu, psikiyatri karşıtı ve kurumsal sorunları ortaya koyduğu tarza büyük hayranlığımızı toplayan bu örnek, bize çok daha çarpıcı görünüyor. Burada, hezeyanında kendisini Araplarla ve Cezayir savaşıyla, beyazlarla ve Mayıs olaylarıyla vs. ilişkili olarak konumlandıran bir Martinique'li buluruz: "Cezayir sorunu yüzünden hasta düştüm. Onlarla aynı budalalığı paylaşmıştım (cinsel haz). Beni kendi ırklarından bir kardeş gibi evlat edindiler. Moğol kanına sahibim. Ne zaman bir şeyi gerçekleştirmeye çalışsam, Cezayirliler buna karşı çıktı. Irkçı fikirlerim vardı... Gaul hanedanından geliyorum. Dolayısıyla soylu değerlere sahibim... İsmimin saptanmasına izin verin, onun bilimsel olarak saptanmasına izin verin ki, böylelikle bir harem kurmaya muktedir olacağım." Maud Mannoni, psikozda içerilen "isyan" ve "herkes için hakikat" özelliğinden haberdar olsa da, ırkçı, metafiziksel ve politik olduğunu öznenin kendisinin beyan ettiği temalar lehine ailevi bağlantıların sona erişinin kökeninin, bir matris olan aile yapısı içinde bulunduğunu savunur. Bu köken, o halde simgesel boşlukta veya "baba göstereninin başlangıçtaki ilişiksiz-kılınışı[nda]" bulunacaktır. Bilimsel olarak saptanacak isim, tüm tarihe musallat olan isim, sadece babacıl isimdir. Diğer birçoğunda olduğu gibi bu durumda da Lacancı ilişiksiz-kılma kavramından faydalanılması, isyankar olanın zorla ödipalleştirilmesine rehberlik eder: Ödipus'un namevcudiyeti, baba tarafındaki bir *eksiklik*, yapıdaki bir boşluk olarak yorumlanır; sonra

bu eksiklik adına diğer ödipal kutba gönderiliriz, anacıl farklılaşmamışın içindeki imgesel özdeşleşmeler kutbu. *Çifte kıskaç* yasası acımasızca işleyerek bizi bir kutuptan diğerine fırlatır, öyle bir anlamda ki, simgeselde ilişiksizkılınan, bir halüsinasyon biçimiyle gerçekte yeniden belirmek zorundadır. Ama böylelikle Ödipus'a, veya öznenin ödipalleşmekte "eksikliğini duyduğu" şeye dayanarak, *tarihsel-politik temanın tümü, imgesel özdeşleşmelerin bütünü olarak yorumlanır.*[41] Ve hiç şüphe yok ki, ailevi belirlenimlerin veya belirlenimsizliklerin bir rol oynayıp oynamadığını bilme sorunu değildir bu. Besbelli ki oynarlar. Fakat imgesel aynada birçok parıldayan yansıma olarak kendisinden tarihsel hezeyanın yüzergezer içeriğinin türeyeceği, simgesel organize edicininki (veya simgesel altüst edicininki) gibi öncelikli bir rol müdür bu? Şizo için üçlü formül, ki onu Ödipus'a geri gönderir ve buna zorlar, babanın boş konumu ve anne ve kız kardeşin kanser gibi çoğalışı mıdır? Ve yine de görmüş olduğumuz gibi, şizofrenide varolmayan bir tane sorun varsa o da özdeşleşmeler sorunudur... Ve eğer iyileşmek ödipalleşmekse, "iyileşmek istemeyen," ve analisti ailenin ve sonra polisin müttefiki olarak gören hastanın patlamalarını anlayabiliyoruz. Şizofren, Ödipus'tan mahrum olduğu için mi, Ödipus'ta bulunan bir şeyin "eksikliğini duyduğu" için mi hastadır ve gerçeklikten ayrılmıştır— veya aksine dayanmaya muktedir olmadığı ödipalleştirme ve ona itaat etmesi için etrafındaki her şeyin bir-

---

[41] Maud Mannoni, *Le Psychiatre, son fou et la psychanalyse*, Ed. du Seuil, 1970, ss. 104-107: "Ödipal şahsiyetler yerli yerindedir, ama ifa edilen permütasyonların etkileşiminde boş bir mekan vardır... Reddedilmiş olarak ortaya çıkan şey, fallusu ve babayı niteleyen her şeydir... Georges ne zaman kendisini arzulayıcı olarak ele almaya çalışsa, özdeşliklerin çözündüğü bir biçime geri gönderilir. O bir başkasıdır, anacıl bir imgeden büyülenmiştir... anacıl imago tarafından büyülenmiş olduğu imgesel konumda kapalı kalmıştır, kendisini Ödipal üçgenin içine yerleştirdiği yer de burasıdır, öyle ki burası, partnerlerden biri veya diğerinin yıkımına dair saf imgesel bir diyalektiğin tarzına her zaman için dahil olan imkansız bir özdeşleşme sürecini ima eder."

leşmesi nedeniyle mi? (psikanalizden önce toplumsal bastırma)

Şizofrenik yumurta, biyolojik yumurta gibidir: benzer tarihlere sahiptirler, ve onlara dair tasavvur aynı türden zorluklara ve yanılsamalara göğüs gerer. Yumurtanın gelişiminin ve farklılaşmasının seyrinde ilk olarak, parçaların kaderini gerçek "organize edicilerin" tayin ediyor olduğuna inanılmıştı. Ama hemen fark edildi ki, bir yandan, bütün kararsız töz türleri de tahayyül edilen organize edici uyarımla aynı etkinliğe sahiptir, diğer yandan, parçaların kendileri, uyarımdan bağımsız olarak özgül yeteneklere ve potansiyellere sahiptir (yamalama deneyleri). Uyarımların organize edici olmadığı, ama sadece tetikleyici olduğu fikri buradan gelir: son kertede, bu tetikleyicilerin doğası önemsizdir. Birçok farklı türde töz, birçok farklı türde madde, öldürüldüklerinde, kaynatıldıklarında ve toz haline getirildiklerinde aynı etkiye sahiptir. Yanılsamayı destekleyen şey, gelişimin *başlangıçlarıdır*: başlangıcın yalınlığı, örneğin hücre bölünmeleri, tetikleyen ile tetiklenenin bir tür yeterliliğine dair inanca vardırabilir. Ama bir hayli farkındayız ki, başlangıçlarına dayanarak ele alındığında bir şey her zaman yetersiz bir şekilde değerlendirilir, çünkü o, belirgin hale gelmek amacıyla yapısal durumları simüle etmesi ve ona maskeleri olarak hizmet eden kuvvet durumlarına girmesi için zorlanır. Dahası da var: *başlangıçtan itibaren* maskeleri bütünüyle farklı bir tarzda kullandığını, ve maskenin altında ve onun aracılığıyla, bütünlüğünü arkadan tesis edeceği nihai biçimlere ve özgül yüksek durumlara zaten yatırım yaptığını fark edebiliriz. Ödipus'un tarihi de böyledir: ebeveyn figürleri katiyen organize ediciler değillerdir, ama bütünüyle farklı bir doğaya ait süreçleri, uyarıma dair bir ilgisizliğin eşlik ettiği süreçleri tetikleyen önemsiz değere sahip tetikleyiciler ya da uyarımlardır. Şüphesiz ki başlangıçta (?), uyarımın,

ödipal tetikleyicinin, gerçek bir organize edici olduğuna *inanılabilir*. Ama inanç, bilincin veya bilinç-öncesinin[42] bir işlemdir, bilinçdışının kendi üzerindeki bir işlem olmaktan ziyade dışsal bir algıdır. Ve çocuğun yaşamının başlangıcından itibarense bu zaten, Ödipus'un maskesini delip geçen bütünüyle farklı bir girişim, maskenin bütün açıklıkları içinde akan başka bir akım, arzulama-üretimine ait başka bir serüvendir. Yine de belirli bir anlamda, psikanalizin bunun farkında olmadığı söylenemez. Birincil fantezi, arkaik bir soyaçekim ve süper-egonun içsel kaynakları hakkındaki teorisinde Freud, etkin etmenlerin gerçek ebeveynler olmadığını, çocuğun onları imgelediği şekliyle bile ebeveynler olmadığını daima bildirir. İmgesel ile simgeselin ayrımını ele aldıklarında, imagonun karşısına babanın ismini, ana-babacıl şahsiyetlerin gerçek bir namevcudiyetinin ya da eksikliğinin karşısına gösterenin ilişiksiz-kılınmasını çıkardıklarında, Lacan'ın takipçilerinin durumu için çok daha doğrudur bu. Ebeveyn figürlerinin önemsiz tetikleyiciler olduğu ve gerçek organize edicinin başka bir yerde, tetikleyicinin değil tetiklenenin tarafında bulunduğu bundan daha iyi gösterilemez. Ama bu, biyolojik yumurta durumundaki aynı sorun, sadece başlangıca dair bir sorundur. Bu koşullar altında olduğu için başka bir çıkış yoktur da, ya oluşum-öncesi filogenetik bir tabiat ya da olgunlaşma-öncesiyle bağıntılı a priori kültürel bir simgesellik biçiminde bir "arazi" fikrinin onarılması mı gerekir? Ve daha kötüsü: böyle bir a priori[ye] başvurulduğunda, psikanalizin bütünüyle yüklendiği ailecilikten (*familialisme*) hiçbir surette vazgeçilemeyeceği açıktır; ona aksine daha fazla saplanılır ve o genelleştirilir. Ebeveyn-

[42] Psikanalitik teoriye göre bilinç-öncesi, halihazırda bilinçte olmayan, ama kolayca bilince çıkabilecek durumda olan veya bilince çağrılması için özel tekniklere ihtiyaç duyulmayan duygu, düşünce, imge, bilgi ve benzeri zihinsel fenomenlerden oluşur (*çevirenlerin notu*).

ler, önemsiz tetikleyiciler olarak bilinçdışındaki gerçek yerlerine koyulmuşlardır, ancak organize edicilik rolü, aile ve onun ödipal matrisine yine de ait olan simgesel ya da yapısal öğelerin sorumluluğunda kalmayı sürdürmektedir. Bir kez daha birisi yakalanmıştır: bu basitçe, aileyi aşkın kılmak için bulunmuş yoldur.

İşte o, bilinçdışını Ödipus ile kuşatan, parçaların bağlantısını kesen, arzulama-üretimini çiğneyip geçen, hastayı baba-anneye karşılık vermeye, her zaman baba-anneyi tüketmeye şartlandıran psikanalizin sağaltılamaz aileciliği. Dolayısıyla Foucault, psikanalistin belirli bir anlamda on dokuzuncu yüzyıl tımarhane psikiyatrisinin Pinel ve Tuke ile başlattıklarını tamamlayıp yetkin hale getirdiğini söylediğinde bütünüyle haklıdır: deliliği bir ebeveyn kompleksi ile kaynaştırmak, onu "ailenin yarı-gerçek, yarı-imgesel diyalektiği" ile bağıntılı kılmak—"burjuva toplumunun ve onun değerlerinin kuvvetli yapılarını" simgeleyen bir mikrokozmos tesis etmek, Aile-Çocuklar, İhlal-Ceza, Delilik-Düzensizlik—yabancılaşma (*l'aliénation*) ve karşı-yabancılaşmanın (*la désaliénation*) aynı yolu izlemesini sağlamak (her iki uçta Ödipus), doktorun ahlaki otoritesini Baba ve Yargıç, Aile ve Yasa gibi inşa etmek—ve son olarak şu paradoksun doruğuna yükselmek: "Akıl hastası, doktorunun gerçek şahsiyetine tamamen yabancılaşmışken, doktor, eleştirel delilik kavramı altında akıl hastalığının gerçekliğini çarçur eder."[43]

---

[43] Michel Foucault, *Histoire de la folie*, Plon, 1961, ss.607 ve devamı: İşte bu ölçüde, bütün on dokuzuncu yüzyıl psikiyatrisi gerçekten de Freud'da, yani doktor-hasta çiftinin gerçekliğini ciddiyetle onaylayan ilk kişide yakınsar... Pinel ve Tuke'un tımarhanede düzenlemiş olduğu bütün yapıları, Freud doktorun tarafına kaydırır. Şüphesiz ki, hastayı, "kurtarıcılar" tarafından yabancılaştırıldığı tımarhane varoluşundan çıkarır, ama bu varoluşta özsel olan şeyden onu çıkarmaz; ona ait kuvvetleri yeniden bir araya getirir, doktorun ellerine bağlayacak şekilde onları azami genişletir; muazzam bir kısa devre sayesinde yabancılaşmanın karşı-yabancılaşma haline geldiği, çünkü doktorun gözünde bir hasta haline geldiği yerde psikanalitik durumu yaratır. Doktor, yabancılaştırıcı bir figür olduğunca, psikanalizde anahtar konumdadır. Belki de bu nihai yapıyı ezmediği ve diğerlerini de ona indirgediği için, psika-

Işık saçan sayfalar. Hastalığı hastaya içsel aile kompleksi içine, ve sonra aile kompleksinin kendisini aktarım ya da doktor-hasta ilişkisi içine *sarmalayarak*, Freudcu psikanalizin aileye dair belirli bir yoğun kullanımı meydana getirdiğinin de eklemesi gerekir. Hiç kuşku yok ki bu kullanım, bilinçdışındaki yoğun niceliklerin doğasını tahrif etmiştir. Yine de, bu yoğun niceliklerin üretiminin genel ilkesine kısmen riayet etmektedir. Ancak psikoza karşı koymak bir kez daha gerekli olduğunda, aile yine derhal uzanıma açılmış, ve yabancılaşma ile karşı-yabancılaşma kuvvetlerinin bir ölçeği gibi ele alınmıştır. Bu nedenle şizofren aileleri üzerine olan çalışma, sadece her bir kişinin kendi üçgenini az ya da çok bir nispette başkalarınınkilerle bütünleştireceği değil, ama uzanımlı ailenin bütünlüğünün, yapılaştıran ve farklılaştıran "sağlıklı" bir üçgenleşmenin iki kutbu ve farklılaşmamışın içinde onların kaynaşmasını ortaya çıkaran sapkın üçgen biçimleri arasında salınacağı açık bir ailenin uzanımlı düzeni üzerine Ödipus'u egemen kılarak, onu yeniden harekete geçirmiştir.

Jacques Hochman, aynı "kaynaştırmacı önerme" altında psikotik ailelerin bazı ilginç türlerini analiz etmiştir: farklılaşmaların artık sadece içerisi ile dışarısı (ailenin dışındaki kişiler) arasında meydana geldiği tam anlamıyla kaynaşmış (*fusionnelle*) aile; kendi içinde bloklar, kabileler veya koalisyonlar kuran bölüntülü (*scissionnelle*) aile; üçgenin durmaksızın kendisini çoğalttığı, her bir üyenin diğerleriyle kenetlenen kendisine ait üçgene sahip olduğu, çekirdek bir ailenin sınırlarının ayırt edilmesinin mümkün olmadığı silindirik (*tubulaire*) aile; kovulmuş, boş verilmiş ve men edilmiş üyelerinden birinde, farklılaşmanın hem içerilmiş hem de savuşturulmuş hal-

---

naliz, akıldışılığın sesini duymaya muktedir değildir, olmayacaktır da; ne de onlarda delilerin dilini deşifre etmeye. Psikanaliz, deliliğin birkaç biçimini çözebilir, akıldışılığın baskın faaliyetine yabancı kalır."

de bulunduğu men edici (*forcluante*) aile.[44] En az üç olmak üzere birkaç neslin bir psikotiğin imalının koşulunu şekillendirdiği bir ailenin bu uzanımlı çatısı altında, ilişiksiz-kılma gibi bir kavramın nasıl işlediğini anlayabiliriz: örneğin bir annenin, kendi babasıyla ilgili yaşadığı sorunların, bu sefer oğulda, annesine doğru "kendi arzusunu yönlendirmede" dahi yetersizliğe yol açması. Eğer ödipal aygıttan bir psikotik kaçıyorsa, bu durumun sadece, onun büyük-baba/anne'yi içeren bir uzanım sahası içinde ikinci kuvvetine yükselmiş olmasına bağlı olduğuna dair tuhaf fikrin nedeni budur. Öyleyse temel işlevleri yeniden keşfetmek ve bilindik çekirdek üçgeni—her zaman kutsal bir üçleme, üçlü bir durumun kapısı...—yeniden bulmak amacıyla birinin potansiyel kaybı yoluyla ilerlediği bir yerde sağaltımın sorunu, bir diferansiyel kalkülüsün işleyişine çok daha benzer bir hale gelir. Ailenin, yabancılaşma ile karşı-yabancılaşmanın muazzam kuvvetlerine maruz kaldığı bu uzanımlı ailecilik, analitik bir sözlüğü biçimsel olarak korumasına rağmen, psikanalizin cinselliğe dair temel konumlarından bir feragat edişi şüphesiz ki taşımaktadır. Bir aileler taksonomisi lehine, gerçek bir gerileme. Bu, toplum psikiyatrisinde ya da aile psikoterapisi denilen uygulamanın tasarılarında açık bir şekilde görülebilir, öyle ki, etkili bir şekilde tımarhane mevcudiyetinden ayrılırken, yine de hala tımarhane varsayımlarını korumakta ve on dokuzuncu yüzyıl psikiyatrisini Hochman'm sloganını izleyerek temelinden yenilemektedir: "aileden hastane kurumuna, hastane kurumundan aile kurumuna, ...aileye sağaltıcı bir geri dönüş"!

Ama uzanımlı haldeki bir ailecilik tehlikesi, hem sağaltıcı sözde ailelerin oluşturulmasında hem de patojen

---

[44] Jacques Hochmann, *Pour une psychatrie communautaire*, Ed. du Seuil, böl. IV (Ve "Le postulat fusionnel," *Information psychiatrique*, eylül 1969.)

ailelerin kendi içlerinde teşhis edilmesinde bulunan uzanımlı bir Ödipus'un çifte çıkmazına uygun olarak, bir yandan kurumsal analizin ilerici ve devrimci sektörlerinde, diğer yandan antipsikiyatride bile mevcuttur. Bunun artık ailevi ve toplumsal uyarlama ya da bütünleştirme kadrolarında reforma gitme değil, ama etkin grupların kökensel biçimlerini kurumsallaştırma meselesi olduğu bir kez söylenmiş olduğunda, sorun, bu çekirdek grupların yapay aileleri ne kadar andırdığını, ne ölçüde hala ödipalleştirilmeye elverişli olduklarını bilme sorunu olarak ortaya çıkar. Bu sorunlar Jean Oury tarafından derinlemesine analiz edilmiştir. Onlar, devrimci psikiyatrinin toplumsal uyarlama ideallerinden, Maud Mannoni'nin uyarlama polisi dediği her şeyden bağım nasıl yararsız bir şekilde kopardığını göstermektedirler, çünkü her an, eksikliği teşhis edilen ama bütünlüğü onarılan yapısal Ödipus kafesine sokulma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar; arzulama-üretimini boğmayı ve onun sorunlarını nefessiz bırakmayı sürdüren kutsal bir üçleme. Politik, kültürel, dünya-tarihsel ve ırksal içerik geride bırakılmış, ödipal değirmende öğütülmüştür. Böyledir, çünkü aile hala bir matris ya da daha iyisi bir mikrokozmos olarak, kendi gerekçelerini sağlayan ve yabancılaştırıcı kuvvetlerin etkinliğini açıklayabilen, arzu makineleri içindeki gerçek *üretim* kategorilerini tam da baskı altına alarak onları "ileten" *ifadesel* bir ortam olarak ele alınmaktadır. Bize öyle geliyor ki, böyle bir bakış açısı Cooper'da bile mevcuttur (bu bakımdan, Doğuya ait bir akışın kaynakları sayesinde kendisini ailecilikten kurtarmakta Laing daha başarılıdır). "Aileler, [der Cooper], toplumsal gerçekliği çocuklarına iletirler. Eğer ele alınan toplumsal gerçeklik, yabancılaşmış toplumsal biçimlerle doluysa, o zaman bu yabancılaşma çocuğa iletilecek ve aile ilişkileri içindeki bir yabancılaşma olarak deneyimlenecektir... Örneğin birisi, zihninin elektrikli bir makine veya uzay-

dan gelen kişilerce kontrol edildiğini söyleyebilir. Buna karşın bu inşalar büyük ölçüde, özsel gerçeklik görünümüne sahip olan, ama psikotik üyenin zihnine tam olarak hükmeden aile üyelerinin etkisinin ya da eyleminin yabancılaşmış biçiminden başka bir şey olmayan, aile sürecinin *somutlaşmalarıdır*. *Uzaydan gelen bu metaforik kişiler*, psikotik olduğu söylenen kişiyle beraber kahvaltı masasına oturan hakiki anne, baba ve kardeştir."[45] Antipsikiyatrinin, toplumsal yabancılaşma ile zihinsel yabancılaşma arasında son kertede doğal bir özdeşlik varsayan temel hipotezi bile, aileciliğin reddi olarak değil, sürdürülen bir ailecilik çerçevesinde anlaşılmalıdır. Çünkü burada üyelerinin veya psikotik üyesinin zihninde zihinsel yabancılaşma "organize" ettiğine inanılan toplumsal yabancılaşma, aile-mikrokozmos, aile-ölçek tarafından ifade edilmektedir (tüm üyelerinin içinde "hangisi daha elverişlidir"?).

Mikrokozmos-makrokozmos ilişkilerinin genel tasavvuruyla Bergson, dikkate değer örtük bir devrim gerçekleştirmiştir. Yaşamı mikrokozmosa benzetmek antik bir bayağılıktır. Yaşam dünyaya benzetildiğinde, onun doğal olarak kapalı, izole bir sistem olması veya olmaya meyletmesi gerçeğine dayandırılmıştır bu: mikrokozmos ile makrokozmosun karşılaştırılması o halde, birinin diğerini ifade ettiği ve diğerinin içine kazındığı iki ayrı kapalı figürün karşılaştırılmasıdır. *Yaratıcı Tekamül*'ün başında Bergson, her iki ucu da açarak bu karşılaştırma ölçeğini bütünüyle değiştirmiştir. Eğer yaşam dünyayı andırıyorsa, bu sefer aksine, kendisini dünyanın açılışına açtığınca öyledir; eğer o bir bütünse, hem dünyanın hem de yaşamın bütünü her zaman için bir oluşma, ilerleme veya kendisini üretme, indirgenemez ve kapalı-olmayan zamansal bir boyut içine kendisini kazıma sürecinde

---

[45] David Cooper, *Psychiatrie et antipsychiatrie*, 1967, fr.ç. Ed du Seuil, ss. 64.

olduğunca öyledir. Bunun aile-toplum ilişkisi durumunda da doğru olduğuna inanıyoruz. Ödipal bir üçgen yoktur: Ödipus her zaman için açık bir toplumsal sahaya açıktır. Ödipus kanatlara, toplumsal sahanın dört köşesine açılır (3 + 1 bile değil, ama 4 + n). Arzu akımlarının başka yönlere kaçıştığı kötü kapanan bir üçgen, gözenekli ya da sızdıran bir üçgen, darmadağınık bir üçgen. Bunu görmek için, sahte üçgenin tepe noktalarında annenin misyoner ile dans ettiğinin, babanın vergi tahsildarı tarafından düzüldüğünün, egonun ise bir beyaz tarafından dövüldüğünün ayırt edildiği, sömürgeleştirilmiş halkların düşlerinin beklenmesinin gerekmiş olması ilginçtir. Ebeveyn figürlerinin başka bir doğanın eyleyicileriyle olan tam da bu eşleşmeleri, kenetlenmelerinin güreşçilerinkine benzemesi, üçgeni kàpanmaktan, kendi içinde geçerli olmaktan, ve bilinçdışının kendisinde kuşkuyla karşılanan eyleyicilerin bu farklı doğasını ifade etmeyi ya da temsil etmeyi talep etmekten alıkoyar. Fanon, annenin ölümüyle bağıntılı bir persekusyon psikozu vakasıyla karşılaştığında, ilk olarak bunun "Freud'un *Yas ve Melankoli*'de tarif ettiği bilinçdışı bir suçluluk kompleksi olup olmadığını" sorar kendisine; ama kısa bir süre içinde annenin bir Fransız askeri tarafından öldürülmüş ve öznenin de bir sömürgecinin karısını öldürmüş olduğunu öğrenir; öyle ki, öldürdüğünün ona annesini hatırlatan ve bu hatırayı inciten karnı yarılmış hayaleti durmaksızın önünde belirmektedir. [46] Savaş travmasının, sömürgeleştirilmenin, şiddetli yoksulluklarin vb. bu aşırı hallerinin, Ödipus'un inşası için elverişli olmadığı her zaman dile getirilebilir—ve işte bu nedenle bu hallerin psikotik bir gelişim ya da patlama lehine olduğu—ama sorunun başka bir yerde yattığına dair kuvvetli bir hisse sahibiz. Burjuva ailesinde bulunan belirli bir konforun ödipalleşmiş öznelerin imalatı için gerekli

---

[46] Frantz Fanon, *Les Damnés de la tere*, Maspero, 1961, ss.199.

olduğunun itiraf edilmiş olmasının da ötesinde, normal ya da normalleştirici denilen bir Ödipus'un konforlu koşulları altında *gerçekte neye yatırım yapıldığını* bilme sorunu çok daha fazla göz ardı edilmiştir.

Devrimci, şunu söylemeye hakkı olan ilk kişidir: Ödipus mu, hiç duymadım—çünkü Ödipus'tan kopmuş parçalar, bir burjuva tiyatrosunun sahnesi gibi değil ama bir savaş meydanı gibi, tarihsel toplumsal sahanın her köşesinde saplanıp kalır. Eğer psikanalist burada haykıracaksa yazık. Ama Fanon, sıkıntılı zamanların sadece aktif militanlarda değil, ama tarafsız ve olayın dışında kalmak isteyenler, politikaya karışmayanlar üzerinde de bilinçdışı etkilere sahip olduğuna dikkat çeker. Aynısı, görünüşteki barış zamanlarıyla ilgili olarak da söylenebilir: çocuk-bilinçdışının sadece baba-anneden haberdar olduğunu, ve babanın, babanın babası olmayan bir patronu olduğunu, veya dahası, babasının, baba olmayan patron olduğunu "kendi tarzıyla" bilmediğini düşünmek ne tuhaf türden bir hatadır. O halde tüm durumlar için şu kuralı öne sürüyoruz: baba ve anne sadece parçalar olarak mevcuttur, ve bilinçdışını temsil etmeye ve topluluğun çeşitli eyleyicilerini bilinçdışı içinde temsil etmeye muktedir olacak bir figür ya da bir yapı olarak asla organize edilemezler; ama her zaman için bu eyleyicilere temas etmeye, onlarla karşılaşmaya, çatışmaya veya yüz yüze gelip uzlaşmaya gelen parçalara ayrılırlar. Baba, anne ve ego, tüm olası üçgenleşmeleri daima kıran, ve durumun tamamını gerisin geriye aile kompleksi içine düşmekten ve onda içselleşmiş hale gelmekten alıkoyan politik ve tarihsel durumun öğeleriyle—asker, polis, semt sakini, işbirlikçi, köktenci, direnişçi, patron, patronun karısı—sarmaş dolaş olmuşlardır ve onlarla dolaysız bir ilişki içindedirler. Kısacası aile, ilettiği ve ifade ettiği söylenen daha geniş bir çember içine kazındığında dahi asla özerk bir figür anlamında bir mikrokozmos değildir.

Aile, doğası gereği ayrıksı, merkezsizdir. Bize kaynaşmış, bölüntülü, silindirik ve men edici ailelerden söz ediliyor. Peki aileyi "içsel" olmaktan hakikaten de alıkoyan kesilmeler ve onların dağılımı nereden gelir? Her zaman Amerikalı bir amca, yozlaşan bir erkek kardeş, bir askerle kaçan teyze, işsiz, iflas etmiş veya kaza kurbanı bir kuzen, anarşist bir büyükbaba, hastanede yatan çıldırmış ya da bunak bir büyükanne vardır. Aile, kendi kesilmelerinin nedeni değildir. Aileler, ailevi olmayan kesilmelerle kesilirler: Komün, Dreyfus olayı, din ve ateizm, İspanyol iç savaşı, faşizmin yükselişi, Stalinizm, Viet-Nam savaşı, Mayıs 68... tüm bunlar, ebedi Ödipus'tan daha etkili bilinçdışı kompleksleri şekillendirir. Ve bilinçdışı burada cidden tartışmalıdır. Eğer yapılar varsa, onlar boşlukları, geçişleri ve eklemlenmeleri dağıtan hayal ürünü bir fallusun gölgesinde, zihinde mevcut değillerdir. Onlar, imkansız mevcut gerçeklik içinde varolurlar. Grombrowicz'in dile getirdiği gibi, yapısalcılar "yapılarım kültürde arıyorlar, bense mevcut gerçeklik içinde. Benim olayları görme tarzım zamanın olaylarıyla doğrudan ilişkiliydi: Hitlerizm, Stalinizm, faşizm... İnsanlar-arası alanda su yüzüne çıkıp da, o ana kadar değerli tutulan her şeyi yok eden acayip ve korkunç biçimlerden büyülenmiştim."[47]

Helenistler, saygın Ödipus vakasında bile bunun şimdiden bir "politika" meselesi olduğunu bize hatırlatmakta haklıydılar. Buradan hareketle libidonun onunla hiçbir ilgisi olmadığı sonucuna varırlarken ise basitçe hatalıdırlar. Büsbütün tersi: Ödipus'tan kopmuş parçalar boyunca libidonun yatırım yaptığı şey, özellikle de bu öğelerin katiyen özerk ve ifadesel zihinsel bir yapı şekillendirmedikleri göz önünde tutulursa, işte bu aile-dışı, aile-altı kesilmeler, *arzulama-üretimi ile ilişkili bu toplumsal üretim biçimleridir.* Dolayısıyla şizoanaliz, politik

---

[47] Witold Gombrowics, *L'Herne*, s:14, ss.230.

ve toplumsal bir psikanaliz, militan bir analiz olduğu gerçeğini gizlemez: şimdiye kadar korunmuş olan saçma sapan koşullar altında Ödipus'u kültürde genelleştirmeye kalkışabileceği için değil. Ama aksine, toplumsal-tarihsel üretime yapılan bilinçdışı bir libidinal yatırımın, onunla bir arada varolan bilinçli yatırımlardan farklı olduğunu göstermeye niyet etmektedir. Proust, kişisel bir eserin yazarı olmak şöyle dursun, ifadesel eserlerde toplumsal ve politik olanı tasvir etmekten hoşnut olan "kasıtlı" popülist veya proleter bir sanatın taraftarlarından daha ileriye gittiğini söylediğinde hatalı değildir. O kendi hesabına, Dreyfus Olayı ve sonra 1914 savaşımn sahip olduğu tarzları, içeriye heteroseksüel ve homoseksüel libidonun bir tadili ile sonuçlanan yeni kesilmeleri ve yeni bağlantıları davet etmek suretiyle aileleri yeniden kestikleri tarzı konu edinmiştir (örneğin Guermantes'in ayrıştırılmış ortamında). Toplumsal sahaya bilinçdışı biçimlerde yatırım yapmak, böylelikle tüm tarihi halüsine etmek, bütün uygarlıkları, ırkları ve kıtaları sayıklamak ve dünyanın oluşunu yoğun bir tarzda "hissetmek" libidonun işlevidir. Beyaz bir paranoyağın gecesini sıkıntıya sokan bir siyahın, bir Çinlinin ve bir Arap'm bulunmadığı anlamlama zinciri yoktur. Şizoanaliz, dolaysız bir şekilde üretici olan bilinçdışma erişmek amacıyla, her zaman için yapay olan, bastırıcı ve bastırılmış olan, aile tarafından iletilen ifadesel ödipal bilinçdışını yürürlükten kaldırmak için yola koyulur. Evet, aile bir *uyarımdır*— ama önemsiz değerde bir uyarım, ne organize edici ne de altüst edici bir tetikleyici. *Yanıta* gelince, o her zaman başka bir yerden gelir. Eğer gerçekten bir dil varsa, uyarımın değil yanıtın tarafındadır o. Ödipal psikanaliz bile, yürürlükteki ebeveyn figürlerinin ilgisizliğinin, yanıtın bu figürler tarafından icra edilen uyarıma indirgenemezliğinin farkına varmıştır. Fakat bilinçdışı üretici bir sistem içinde (analitik ekonomi) yanıtı yorumlamak yerine,

hala ailevi olan ifadesel bir simgecilikten yola koyularak onu kavramış olmakla yetinmektedir.

Aileciliğin en önemli savı şudur: "en azından başlangıçta..." Bu sav açıkça formüle edilmiş olabilir, ama bununla birlikte, başlangıca dair bir bakış açısını reddeden teorilerde de örtük bir şekilde sürüp gitmektedir. Bilinçdışı *en azından başlangıçta*, Gerçek, imgesel ve simgeselin birbirine karıştığı bir ailevi ilişkiler ve takımyıldızları durumu içinde ifade edilir. Buna göre, metafiziksel veya toplumsal ilişkiler, bir ötesi biçiminde *sonradan* ortaya çıkar. Ve başlangıç her zaman çiftler ile yürüdüğü için (kaçışı imkansız hale getiren koşul budur), birinci ödipallik-öncesi başlangıca başvurulur, anneyle ilişkili olan "kişiliğin en öte bilinç-öncesi aşamalarındaki ilkel farklılaşmamış;" sonra ikinci bir başlangıca, babanın yasası ve ailenin kalbinde onun buyurduğu dışlayıcı ayrımlarla birlikte Ödipus'un kendisi—nihayet gizillik, ötesi başladıktan *sonraki* meşhur gizillik. Ancak bu ötesi, aynı yolu seçmeleri için diğerlerini de (doğacak çocuklar) kandırmaktan ibaret olduğu için, ve aynı zamanda ilk başlangıcın "ödipallik-öncesi" olduğu söylendiği için (onun sadece, bir gönderim ekseni olarak Ödipus'a ait olduğunu belirtmek amacıyla), Ödipus'un iki ucunun da basitçe kapatılmış olduğu, ve ötesi[nin] ve sonradan[ın] her zaman Ödipus'a dayanarak, Ödipus'la ilişkili olarak, Ödipus çatısı altında yorumlanacağı oldukça açıktır. Her şey ona indirgenecektir; çocukluk çağı etmenlerinin rolü ile nevrozdaki edimsel etmenlerin (*facteurs actuels*) kıyaslanmasına dair tartışmaların doğruladığı gibi: başka türlü nasıl olabilirdi ki, "edimsel" etmen, sonradan[ın] bu biçimi içinde tasavvur edildiği sürece? Ama gerçekte, edimsel etmenlerin çocukluk çağından itibaren mevcut olduğunu, ve onların, aileye davet ettikleri kesilmelere ve bağlantılara dayanarak libidinal yatırımları belirlediğini biliyoruz. Aile üyelerinin tepesindeki ve altındaki

şey, çocukluk deneyimi aracılığıyla özdeş doğaları ve farklı rejimlerini ortaya koyan arzulama-üretimi ile toplumsal üretimdir. Çocuklar hakkındaki üç önemli kitabı ele alalım: Jules Vallès'in *Çocuk*'u, Darien'in *Kalplerinizi alçaltın*'ı, Céline'in *Taksitle Ölüm*'ü. Onlarda ekmeğin, paranın, konutun, toplumsal desteğin, burjuva ve devrimci değerlerin, varlık ve mülkiyetin, eziyetin ve isyanın, toplumsal sınıfların, politik olayların, metafiziksel ve müşterek sorunların, nefes almanın ne olduğunun, neden yoksul olunduğunun, ve neden zenginlerin de olduğunun yatırımların nesnesini nasıl şekillendirdiğini görürüz ki, burada ebeveynler sadece özel bir üretimin veya üretim-karşıtlığının eyleyicisi olarak bir rol oynarlar, çocuğun cenneti ve cehenneminde, daha içli dışlı oldukça her zaman çok daha az ifade ettikleri başka eyleyicilerle boğuşurlar. Ve çocuk şöyle der: neden? Freud'un Fare Adamı, obsesyonunun edimsel etmenini tesis eden zengin kadın ve yoksul kadına yatırım yapmak için bir insan olmayı beklemez. Kabul edilemez gerekçelerle çocuk cinselliğinin varlığı yadsınmıştır, ama daha az kabul edilebilir gerekçelerle bu cinsellik, anneyi arzulamaya ve babanın yerine gözünü dikmeye indirgenmiştir. Freudcu şantaj şudur: ya çocuk cinselliğinin ödipal doğasını onaylayacaksın, ya da cinselliğin tüm konumlarından vazgeçeceksin. Yine de, toplumsal bir sahanın bütün belirlenimleri üzerine kurulu bir "gösterilen[in]" bilinçdışı etkileri bile, aşkın bir fallusun gölgesinde değildir; aksine, onların belirli bir kullanımını arzulama-üretimine yerleştiren şey bu belirlenimlere yapılan libidinal yatırımlardır; ve bu üretimle toplumsal üretimi kıyaslayan rejimden, arzunun durumu ve onun bastırılışı, eyleyicilerin paylaştırımı ve cinselliğin ödipalleşme derecesi türer. Lacan, bilimlerdeki krizler ve kesilmeler olarak, bilim adamının zaman zaman deliliğe kadar giden dramatik bir durumunun bulunduğunu, ve netice itibariyle "Ödi-

pus'tan şüphe etmeksizin kendisini ona dahil edemediğini" açık bir şekilde ortaya koyar.[48] Bu anlamda her çocuk küçük bir bilim adamı, küçük bir Cantor'dur. Çağlar boyunca geri gitsek de, özerk, ifadesel veya anlamlayıcı bir aile düzeninde ele geçirilmiş bir çocuk asla bulamayız. Memedeki çocuk bile, hem oyunlarında hem beslenmelerinde, hem zincirlerinde hem düşünümlerinde, onu tüm yönlerden kuşatan, arzuyu tarihsel ve toplumsal bir gerçeklik ile aracısız bir ilişki içine yerleştiren, ebeveynlerin kısmi nesneler, tanıklar, muhabirler ve eyleyiciler olarak rol oynadığı fiili bir arzulama-üretimi içinde çoktan yakalanmıştır. Hiçbir şeyin ödipallik-öncesi olmadığı, ve Ödipus'u en erken yaşa kadar geri götürmemiz, ama bilinçdışının bastırılışının bir düzeni içinde bunu yapmamız gerektiği doğrudur. Üretim düzeni içinde her şeyin ödipallik-dışı olduğu, ve Ödipus kadar erken başlayıp başka bir ritimle, farklı bir rejim altında, başka bir boyutta, ve sentezlerin, bilinçdışının (yetim-bilinçdışının, şen şakrak bilinçdışımn, düşünceli ve toplumsal bilinçdışının) öz-üretimini destekleyen başka türden kullanımlarının eşlik ettiği, Ödipus kadar uzun süren, ödipallik-dışı, ödipal-olmayan şeylerin bulunduğu daha az doğru değildir.

Ödipal müdahale, bir yanda toplumsal üretim, yeniden-üretim ve üretim-karşıtlığının eyleyicileri, diğer yanda ailenin doğal olduğu söylenen yeniden-üretiminin eyleyicileri arasında bir ikili-tekanlamlı ilişkiler toplanışı oluşturulmasına dayanır. Bu müdahaleye *tatbik etme* (*application*) denir. Bir masa örtüsünün katlanması gibi meydana gelir, 4 (+ n) köşesi 3'e indirgenmiş gibidir (3, katlamayı icra eden aşkın etmeni belirtmek için + 1). O andan itibaren kolektif eyleyicilerin, her yerde baba, an-

---

[48] Lacan, *Ecrits*, ss.870. ("Fare adam[da]" zengin kadın ile yoksul kadının özgül rolü için, bkz. Lacan'ın "Le Mythe individuel du névrosé" C.D.U., *Ecrits*'e dahil edilmemiştir).

ne ve egoyu yeniden keşfeden bir eşdeğerlik sistemi içinde ebeveyn figürlerinin türevi ya da ikamesi olarak yorumlanacağı bir zor kullanmadır. (Ve sistem bir bütün olarak ele alınıp aşkın terime, fallusa dayandırıldığında, güçlük sadece ötelenmiş olur.) İşte burada takip eden ifadeye vardıran, birleştirici sentezin hatalı bir kullanımı vardır: "öyleyse o senin babandı, öyleyse o senin annendi..." Bunun başından itibaren varolduğu, ama sonrasında unutulduğu-bastırıldığı, yine de sonrasıyla ilişkili olarak yeniden bulunduğu varsayıldığı için, tüm bunların baba ve anne olduğunun ancak sonradan keşfedilmesi hiç de şaşırtıcı değildir. İkili-tekanlamlılaşmayı niteleyen sihirli formül buradan gelir, yani iki eklem arasındaki simgesel bir ilişki lehine, çokanlamlı gerçeğin çiğnenmesi: öyleyse *bu, onun* kastettiğidir. Tatbik etme vasıtasıyla her şey Ödipus'a indirgenerek, açıklama yoluyla her şey daha kati bir şekilde Ödipus'tan başlatılır. Ya tarihsel veya tarih-öncesi bir kaynak olarak, ya da yapısal bir inşa olarak, Ödipus sadece görünürde bir başlangıçtır. Bütünüyle ideolojik bir başlangıçtır, ideoloji maksatlıdır. Ödipus her zaman için ve sadece, bir toplumsal oluşum tarafından tesis edilen çıkış toplanışına (*ensemble de départ*) tekabül eden varış toplanışıdır (*ensemble d'arrivée*). Toplumsal üretimin eyleyicilerinin ve onların ilişkilerinin, ve onlara tekabül eden libidinal yatırımların, aile yeniden-üretiminin figürlerine indirgenmesi anlamında, her şeye tatbik edilebilir. Çıkış toplanışında toplumsal oluşum, veya daha ziyade toplumsal oluşumlar bulunur: ırklar, sınıflar, kıtalar, halklar, krallıklar, hükümdarlıklar; Joan d'Arc ve Muhteşem Moğol, Luther ve Aztek Yılanı. Varış toplanışında geriye kalan ise sadece baba, anne ve egodur. Dolayısıyla *Ödipus için olduğu kadar arzulama-üretimi için de* söylenmesi gereken şudur: başlangıçta değil, sondadır. Ama hiç de aynı tarzda değil. Arzulama-üretiminin toplumsal üretimin sınırı ol-

duğunu, kapitalist oluşumda her zaman için engellendiğini görmüştük: yersizyurtsuzlaşmış sociusun kenarındaki organsız beden, şehrin kapılarındaki çöl... Ama sınırın yerinden-edilmesi, zararsız kılınması ve toplumsal oluşumun içine geçmesi ya da geçiyor görünmesi kesinlikle kaçınılmazdır, zaruridir. Şizofreni ya da arzulama-üretimi, arzunun molar organizasyonu ile moleküler çokluğu arasındaki sınırdır; bu yersizyurtsuzlaşma sınırının şimdi molar organizasyonun içine geçmesi, ve yapay ve tabi kılınmış bir yeryurda tatbik edilmesi gerekir. Ödipus'un ne anlama geldiğini artık tahmin edebiliriz: sınırı yerinden-eder ve içselleştirir. Otistik hale getirilmemiş bir tane başarılı şizofren yerine, bir nevrozlar toplumu. Sürüselliğin eşsiz aracı Ödipus, Avrupalı insanın nihai kişisel ve tabi kılınmış yeryurdudur. (Dahası, yerinden-edilmiş, defedilmiş sınır, Ödipus'un içine, onun iki kutbu arasına doğru yer değiştirmektedir.)

Psikanalizin tarih ve politikadaki rezilliği için burada bir söz daha. İşlem iyi bilinir: iki ayrı mevcudiyet yerleştirilir, Büyük Adam ve Kalabalık. Tarihin bu iki mevcudiyet, bu iki kukla, büyük Kabuklu ve çılgın Omurgasız ile yapıldığı iddia edilir. Ödipus başlangıca yerleştirilir. Bir tarafta ödipal olarak tarif edilen büyük adam vardır: öyle ki, bitimsiz bir cinayet ile babayı öldürmüştür; ya onu imha edip anne ile özdeşim kurmak, ya da onun yerini almak veya bir uzlaşıma (nevrotik, psikotik, sapkın, veya "normal" çözümler, yani yüceltmenin çözümlerine tekabül eden ayrıntılı çeşitlenmelerle) ulaşmak amacıyla onu içselleştirmek için. Her halükarda büyük adam zaten büyüktür, çünkü iyi veya kötü, ödipal çatışmaya özgü belirli bir çözüm bulmuştur. Hitler, babayı imha eder ve kendisini kötü-annenin kuvvetlerine açar; Luther, babayı içselleştirir ve superego ile bir uzlaşım tesis eder. Diğer tarafta ise ikinci sıra ebeveyn imgeleri vasıtasıyla yine ödipal olarak tarif edilen kalabalık vardır, kolektiftir; kar-

şılaşma o halde, ille de özdeşliği gerektirmeyen mütekabiliyet ilişkisi altında, Luther ile on altıncı yüzyıl Hıristiyanları arasında ya da Hitler ile Alman halkı arasındadır (Hitler, "homoseksüel kan nakli" aracılığıyla ve kadın kalabalığıyla ilişkili olarak baba rolü oynar; Luther, Hıristiyan Tanrı'sıyla ilişkili olarak kadın rolü oynar). Tarihçinin haklı öfkesinden korunmak için, psikanalist sadece belirli bir nedensel düzen ile ilgilendiğini, "diğer" nedenlerin de hesaba katılması gerektiğini ama kendisinin her şeye muktedir olmadığını açıkça beyan eder. Fakat başka bir nedenle, bir önyargıyı kazandırmak amacıyla, diğer nedenleri de yettiğince ele almaktadır: belirli bir döneme ait kurumları (on altıncı yüzyıl Roma kilisesinden yirminci yüzyıl kapitalist gücüne kadar), onlarda ancak... başka bir düzene ait ebeveyn imgeleri görebiliyorsa hesaba katar; düzen ki, sonrasında çözünecek ve aksi takdirde yeniden bir araya gelecek olan baba ve anneyi, büyük adam ve kalabalığın eylemi ile ilişkilendirir. Bu kitaplardaki havanın ortodoks Freudcu, kültüralist, arketipik[49] olması hiç de önemli değildir. Bu türden kitaplar mide bulandırıcıdır. Psikanalizin çok eski zamanlarına ait olduklarını söyleyerek bunları göz ardı etmeyelim: birçoğu bugün de yazılıyor. Bunun sadece Ödipus'un özensiz bir kullanımına bağlı bir sorun olduğunu da söyleyemeyiz: başka ne türden bir kullanımı olabilir ki? "Tatbik edilen psikanalizin" muğlak bir boyutu da

[49] Jung'a göre arketip, psişenin en alt seviyelerini oluşturan, doğuştan var olan biçimsel unsurdur. Kendi içinde psikoid, dolayısıyla da psişenin (biyolojik olmayan zihin, ruh) ötesindeki gerçekliğe sıkıca bağlı olan arketip, psişenin homeostatik dengesini ve gelişim ve olgunlaşma programlarını koordine ve organize eder. Kurama göre, temelde tek bir ana arketip vardır, ve bu, esasında tek bir parça olan insanlığın taslak mahiyetindeki bir prototipi olan kendiliktir. Arketip doğrudan deneyimlenemez, yalnızca imgeleri ve üretilmiş modelleri algılanmaya açık hale gelebilir ve psişe tarafından deneyimlenebilir. Arketipal imgeler sayı ve çeşitlilik bakımından sınırsızdır. Bu imgeler, mitlerin evrensel biçimleri, dini simgeler ve idealar ve sıra dışı yaşantıların içinde gömülüdür (*çevirenlerin notu*).

değildir; çünkü Ödipus'un tümü, bizatihi Ödipus, kelimenin tam anlamıyla zaten bir tatbik etmedir. Ve en iyi psikanalistler kendilerine tarihsel-politik tatbik edişleri yasaklasalar bile, işlerin daha iyi olduğunu söyleyemeyiz, çünkü analistler, "savunulamaz bir hakikatin" yöresi olarak sunulan indirgenemez hadım-edilme kayasına *geri çekilirler*: analitik etkinliğin her zaman ailevi bir mikrokozmosta gelişmesi gerektiğini düşünmeye vardıran bir fallus-merkezciliğin içine kapanırlar, ve libidonun toplumsal sahadaki dolaysız yatırımlarını, "bir bütünleşme hayalinin," "Birliğe dönüş fantezisinin" ifşa edilmesinin gerekli olduğu basit imgesel Ödipus bağımlılıkları gibi ele almaya devam ederler. Derler ki "hadım-edilme bizi politikadan ayrı tutan, bizleri analistler olarak özgün kılan şeydir, toplumun da üçgensel ve simgesel olduğunu unutmayan bizler!"

Eğer Ödipus'un indirgeme ve tatbik etme ile elde edildiği doğruysa, toplumsal sahaya yapılan belirli bir türden libidinal yatırımı, bu sahanın üretimini ve oluşumunu kendinde varsaydığı içindir bu. Bireysel bir fantezi olmadığı gibi, bireysel bir Ödipus da yoktur. Ödipus, kendisinin hem bir nesilden diğerine geçmesini sağlayan kendi yeniden-üretiminin uyarlanmış biçimiyle, hem de tanzim edilmiş çıkmazlarda arzunun önünü kesen uyarlanmamış kendi nevrotik durumlarıyla, gruba dahil olmanın bir vasıtasıdır. Ödipus diğer yandan, yerleşik düzene grubun kendi bastırıcı biçimleriyle yatırım yapıldığı tabi-gruplarda çiçek açar. Ve ödipal yansıtmalara ve özdeşleşmelere bağlı olan şey, tabi-grup biçimleri değildir, ama tersidir: çıkış toplanışı olarak tabi-grupların belirlenimlerine ve onların libidinal yatırımlarına bağlı olan, ödipal tatbik edişlerdir (toplumsal basamakları tırmanarak, terfiler kazanarak, sömürgecilerin bir parçası olarak, on üç yaşımdan beri sıkı çalıştım...). O halde burada, bilinçdışının birleştirici sentezinin *ayrımcı bir kullanımı,*

sınıflar arasındaki bölünmelerle çakışmayan bir kullanım mevcuttur, yine de hakim bir sınıfın hizmetindeki eşsiz bir silahtır: "layıkıyla bizden biri olma," dışarıdaki düşmanlar tarafından tehdit edilen üstün bir ırkın parçası olma hissini ortaya çıkaran şey işte bu kullanımdır. Lider Küçük-Beyaz oğullar, atalarının zaferini anımsayan İrlandalı Protestanlar, hakim ırkın faşisti böylece belirir. Ödipus bu türden milliyetçi, dinî, ırkçı hislere bağlıdır ve tersi doğru değildir: şefe yansıtılmış olan baba değildir, ama ya bize "babandan baskın çıkmayacaksın," ya da "atalarımızı bulmak amacıyla baskın çıkacaksın" demek için babaya tatbik edilen şeftir. Lacan, Ödipus ile ayrımcılığın bağıntısını etkileyici bir yolla göstermiştir. Ancak ayrımcılığın, baba bir kez öldüğünde kardeşler arasındaki dayanışmanın altında yatan Ödipus'un bir sonucu olacağı anlamda değil. Aksine, ayrımcı kullanım Ödipus'un bir koşuludur; devasa bir arkaizm ve kişide veya ruhta bir ırkın somutlaşması varsayılmaksızın, toplumsal sahanın ailevi bağa indirgenmeyeceği ölçüde—evet, ben sizden biriyim.

Bir ideoloji sorunu değildir bu. Bilinç-öncesi yatırımlarla ya da bilinç-öncesi yatırımların ne "olması gerektiğiyle" birlikte varolan, ama onlarla zorunlu olarak örtüşmeyen, toplumsal sahanın bilinçdışı libidinal bir yatırımı vardır. İşte bu yüzden özneler, bireyler veya gruplar, sınıfsal çıkarlarına açıkça tezat bir şekilde hareket ettiklerinde, kendi nesnel durumlarının mücadele etmeyi gerektirdiği bir sınıfın çıkarlarına ve ideallerine tutunduklarında şunu söylemek yeterli değildir: kandırıldılar, kitleler kandırıldı. İdeolojik bir sorun, kavrayış yetersizliği ve bir yanılsama sorunu değildir bu; arzu sorunudur *ve arzu altyapının bir parçasıdır*. Bilinç-öncesi yatırımlar, çatışan sınıfların çıkarlarına uygun olarak yapılırlar ya da yapılmalıdırlar. Ama bilinçdışı yatırımlar, arzulayan öznenin, bireyin veya topluluğun çıkarlarından

çok farklı olan, *arzu* konumları ve sentezlerin kullanımları izlenerek yapılırlar. Artık çıkarlar tarafından değil ama tam olarak arzu tarafından yatırım yapıldığında, bilinçdışı bir doğadaki bu yatırımlar, kesilmelerin ve ayrımcılıkların toplumsal sahaya geçmesine neden olarak hakim bir sınıfa genel itaati temin edebilirler. Toplumsal üretim ve yeniden-üretimin bir biçimi, yanı sıra onun ekonomik ve finansal mekanizmaları, politik oluşumları vs. de, arzulayan öznenin çıkarlarından bağımsız olarak bütün halinde veya kısmen böyle arzulanabilir. Hitler'in faşistleri cinsellikle harekete geçirebilmiş olması bir eğretileme, hatta babacıl bir eğretileme vasıtasıyla olmamıştır. Bir bankacılık veya borsa işleminin, bir talebin, bir bononun, bir kredinin sadece bankacı olmayan insanları harekete geçirebilmesi bir eğretileme vasıtasıyla değildir. Peki büyüyen para, para üreten para? Sosyoekonomik "kompleksler" vardır ki, bunlar aynı zamanda bilinçdışının gerçek kompleksleridir, ve hiyerarşilerinin bir ucundan diğerine bir şehvetli naklederler (askeri-endüstriyel kompleks). Ve ideolojinin, Ödipus'un ve fallusun bununla hiçbir ilgisi yoktur, çünkü onun ilkesi olmak bir yana, ona bağlıdırlar. Çünkü söz konusu olan akımlar, stoklar, akımlardaki kesilmeler ve dalgalanmalardır; nerede bir şeyler akıyor ve akıp gidiyorsa, orada çıkar gözeten özneleri, ama ayyaş veya uyuklayan özneleri de ölümcül hedeflere doğru sürükleyen arzu vardır.

Bu yüzden şizoanalizin amacı şudur: libidinal yatırımların ekonomik ve politik alanlardaki özgül doğasını analiz etmek; ve böylece arzulayan öznede arzunun nasıl kendi bastırılışını arzulamak üzere belirlenebildiğini göstermek (arzuyla toplumsallığın bağındaki ölüm içgüdüsünün rolü buradan gelir). Tüm bunlar ideolojide değil, ama onun epey bir altında meydana gelir. Faşist ya da gerici türden bilinçdışı bir yatırım, bilinçli bir devrimci yatırımın yanı sıra varolabilir. Tersi olarak, arzu düze-

yindeki devrimci bir yatırımın, bilinçli bir çıkarla uyumlu gerici bir yatırımla (nadir de olsa) bir arada varolabildiği olur. Ne olursa olsun, bilinçli ve bilinçdışı yatırımlar aynı türden değillerdir, rastlaşsalar ve birbirleriyle örtüşseler bile. Gerici bilinçdışı yatırımı, hakim sınıfın çıkarlarıyla uyumlu olan, ama arzu terimleriyle ifade etmek gerekirse, Ödipus'un türediği birleştirici sentezin ayrımcı kullanımı yoluyla kendi hesabına çalışan bir yatırım olarak tarif ediyoruz: ben üstün ırktanım. Devrimci bilinçdışı yatırımda ise hala kendi tarzıyla arzu, hükmedilmiş, sömürülmüş sınıfları yeniden keser ve hem ayrımcılıkları hem de onların ödipal tatbiklerini kesintiye uğratmaya muktedir akımların, tarihi halüsine etmeye, ırkları sayıklamaya, kıtaları yakıp yıkmaya muktedir akımların akmasına neden olur. Hayır, sizden değilim, yabancıyım ve yersizyurtsuzlaşmış olanım, "ebediyen aşağı ırka aitim, ... ben bir hayvan, bir zenciyim." Yine burada bu, yatırım ve karşı-yatırım için bilinçdışındaki yoğun bir güç sorunudur. Ödipus parçalanır, çünkü ona ait koşullar parçalanmıştır. Birleştirici sentezin *göçebe ve çokanlamlı kullanımı, ayrımcı ve ikili-tekanlamlı kullanıma* karşıttır. Hezeyan, iki kutup gibi bir şeye sahiptir, ırkçı ve ırksal, paranoyak-ayrımcı ve şizo-göçebe. Ve ikisinin arasında bilinçdışının, kendi gerici yükü ile kendi devrimci potansiyeli arasında salındığı birçok algılanması zor, belirsiz geçişler bulunmaktadır. Schreber bile Aryan ayrımcılığını yarıp geçtiğinde kendisini Muhteşem Moğol olarak bulur. Irk temasını, kaderin kendisi gibi belirsiz anlamlarla doldurduklarında, büyük yazarların metinlerindeki muğlaklığın sebebi budur. Şizoanalizin işte burada düğümü çözmesi gerekir. Çünkü bir metni okumak, asla neyin gösterilmiş olduğunu araştırmanın bilgece uğraşı değildir, ne de bir gösteren arayışı için fazlasıyla metinsel bir uğraştır, ama yazınsal makinenin üretken bir kullanımıdır, arzulama-makinelerinin bir montajıdır, metin-

den, ondaki devrimci kuvveti söküp çıkaran şizoid bir uğraştır. Delilikle temel bir ilişki halindeki "Öyleyse bu!" ya da *Igitur*'un ırka dair düşünümü.

Aptallaştırıcı Ödipus, tüketilemezdir ve her zaman yürürlüktedir. Bize babanın "binlerce yılı aşan bir dönemde" öldüğü (vay be) ve baba imgesine tekabül eden "içselleştirmenin," paleolitik çağdan neolitik çağın başlangıcına kadar geçen sürede, "yaklaşık 8000 yılda" üretildiği söylenir.[50] Tarihsel olarak ele alınır veya alınmaz. Ama işin doğrusu, babanın ölümüne dair haberler o kadar da hızlı yayılmaz. Tarih gemisine Nietzsche'yi de katmak bir hata olacaktır. Çünkü Nietzsche, babanın ölümünü düşünüp duran ve bütün paleolitik dönemini onu içselleştirmekle geçirenlerden değildir. Aksine: Nietzsche, babanın ölümü, Tanrı'nın ölümü etrafında dönüp duran bütün bu hikayelerden fazlasıyla usanmış ve bu tabiattaki sonu gelmez söylemlere, kendi çağının Hegelci modasına zaten uygun olan söylemlere bir son vermek istemiştir. Ne yazık ki yanılmıştı, söylemler sürüp gitti. Ama Nietzsche, bizden nihayet ciddi işlere dönmemizi istemişti. Bize Tanrı'nın ölümünün, onu zenginleştirmek ve artık ondan daha fazla söz edilmesini engellemek amacıyla, böylece olayı gülünç hale getirmek için, on iki ya da on üç ayrı uyarlamasını verir. Ve bu olayın hiçbir öneme sahip olmadığını, ama sadece sonuncu papayla ilgili olduğunu açıklar: Tanrı öldü ya da ölmedi, baba öldü ya da ölmedi, aynı psişik bastırma ve aynı toplumsal bastırma sürdüğü sürece aynı kapıya çıkacaktır bunlar, burada Tanrı veya yaşayan bir baba adına, şurada insan veya içsel ölü baba adına. Nietzsche, önemli olanın Tanrı'nın ölüm haberi değil, ama bu haber

---

[50] Gérard Mendel, *La Révolte contre le père*, Payot, 1968, ss.422.

meyve verene kadar geçen süre olduğunu söyler. Psikanalist, burada tanıdık bir şey bulduğuna inanarak kulaklarını kabartır: bir haberi sindirebilmek için bilinçdışının epey bir zaman harcadığı iyi bilinir, Freud'un, bilinçdışımn zamandan habersizliğine, nesnesini bir Mısır gömütü gibi muhafaza ettiğine dair bazı metinlerinden bile alıntı yapılabilir. Ama Nietzsche'nin söylediğiyle hiçbir ilgisi yoktur: kastettiği, Tanrı'nın ölümünün bilinçdışmda uzun bir yolda zaman kaybettiği değildir. Demek istediği, *bilince* ulaşması bu kadar uzun süren şeyin, Tanrı'nın ölümünün *bilinçdışı* için hiçbir öneme sahip olmadığına dair haber olmasıdır. Bu haberin meyvesi, Tanrı'nın ölümünün ortaya çıkardığı sonuçlar değil, ama Tanrı'mn ölümünün hiçbir öneme sahip olmadığına dair diğer haberdir. Bir başka deyişle: Tanrı, baba, hiçbir zaman varolmamışlardır (veya olmuşlarsa, bu çok eskidendi, belki paleolitik çağda...). Tek yaptıkları, bir ölüyü tekrar öldürmektir. Tanrı'nın ölüm haberinin meyvesi, onun yaşam tomurcuğunu olduğu kadar, onun ölüm çiçeğini de feshetmiştir. Çünkü yaşasın veya ölü olsun, bu sadece bir inanç sorunudur, inancın öğesi terk edilmemiştir. Babanın ölüm ilanı son bir inancı, Nietzsche'nin, hakkında "bu zorbalık, her zaman bir inanç, bir destek, bir *yapı* ihtiyacını ifşa eder..." dediği, "inançsızlık sayesindeki bir inancı" tesis eder. Yapı-Ödipus.

Engels, söylencede anaerkil ve ataerkil yasanın figürlerini, onların çatışmalarını ve ilişkilerini fark ettiği için Bachofen'in dehasına saygı göstermişti. Ama her şeyi değiştiren bir suçlamaya geçer: Bachofen bunlara gerçekten inanıyor, söylencelere, Erynnies'e, Apollo'ya ve Athéné'ye inanıyor.[51] Aynı suçlama psikanalistler için çok daha uygundur: bütün bunlara, söylenceye, Ödipus'a, hadım-edilmeye inandıkları söylenmelidir. Şöyle cevap verirler: sorun, buna bizim inanıp inanmamız değil, ama

[51] Engels, *L'Origine de la famille*, Ed. Sociales, ss. 19, önsöz.

bilinçdışının kendisinin inanıp inanmadığıdır. Peki inanç haline indirgendiğinde bu bilinçdışı nedir? Ona inancı zerk eden kimdir? Psikanaliz, inancı parantez içine almadıkça, yani ideolojik bir biçim olan Ödipus'un *materyalist bir indirgenişini* icra etmedikçe, özenli bir disiplin haline gelemez. Ödipus'un yanlış bir inanç olduğunu değil, ama daha ziyade inancın, yürürlükteki üretimi saptıran ve boğan ister istemez yanlış bir şey olduğunu söyleme meselesidir bu. En az inançlı olanların kahinler olmasının nedeni budur. Arzuyu Ödipus ile bağdaştırdığımızda, arzunun üretken doğasını inkar etmiş oluruz: arzuyu, onun sadece bilinçli ifadeleri olan anlaşılmaz düşlere ya da imgelemlere mahkum ederiz; onu, bağımsız, yine de kendi öğelerini arzunun dahili öğeleri olarak kapsamayan mevcudiyetler ile, babayla, anneyle, atalarla bağdaştırırız. Baba sorunu Tanrı'nınkine benzer: soyutlamadan doğmuştur, insan ve doğa bağıntısının, insan ve dünya bağıntısının kırılmış olduğunu varsaymaktadır, öyle ki insan, doğaya ve insana dışsal bir şey tarafından insan olarak üretilmelidir. Bu noktada Nietzsche, Marx ve Engels'inkine tam anlamıyla benzer bir görüş ortaya koyar: "Bugün insan ve dünyanın karşı karşıya koyulduğunu, şu yüce varsayım ile ayrıştırıldığını gördüğümüzde kahkahalarla gülüyoruz: küçük dünya *ve.*"[52] Eş-uzanımsallık, insan ile doğanın eş-uzanımı bütünüyle başka bir şeydir; bilinçdışının her zaman özne kalmasını, kendisini üretmesini ve yeniden-üretmesini sağlayan dairesel bir harekettir. Bilinçdışı, bir bedenden diğerine ilerleyen (veya gerileyen) bir üremenin patikalarını takip etmez: baban, babanın babası, vs. Organize edilmiş beden, üreme yoluyla yeniden-üretimin nesnesidir; öznesi değil. Yeniden-üretimin tek öznesi, üretimin dairesel biçimini izleyen bilinçdışının kendisidir. Cinsellik, üremenin hiz-

---

[52] Nietzsche, *Le Gai Savoir*, V, S 346 (ve Marx, *Economie et philosophie*, Pléiade II, ss. 88-90).

metindeki bir vasıta değildir; bedenlerin üremesi, bilinçdışının bir öz-üretimi olarak cinselliğin hizmetindedir. Cinsellik, üreme sürecine itaat etmesi karşılığında egonun elde ettiği ödül değildir; aksine, üremek egonun avuntusu, onun sürdürülmesi, kendisini kendi içinde üretmekten başka bir şey olmayan bilinçdışı vasıtasıyla bir bedenden diğerine geçiştir. Bu anlamda elbette ki şunu söylemeliyiz: bilinçdışı her daim yetimdir, yani kendisine, doğa ile insan, dünya ile insan özdeşliğinde neden olmuştur. İmkansız, ilgisiz hale gelen şey ise baba sorunu, Tanrı sorunudur, böyle bir varlığı olumlamanın ya da yadsımanın, veya onu yaşamanın ya da öldürmenin aynı kapıya çıkıyor olması öylesine doğrudur ki: bilinçdışının doğasına dair bir ve aynı yanlış kavrayıştır.

Ama psikanalistler insanı kültür için soyut olarak, yani ideolojik olarak üretmekte kararlıdırlar. İnsanı bu şekilde üreten, ve sınırsız ilerleme veya gerilemenin sahte hareketine bir yapı armağan eden Ödipus'tur: baban, ve babanın babası; Ödipus'tan ilkel sürünün babasına, Tanrı'ya ve paleolitik çağa doğru hareket eden bir kar topu. Aptallaştırıcı olanların söylediği, bizi iyi ya da kötü adam edenin Ödipus olduğudur. Bu konuda tarz değişebilir, ama öz aynıdır: Ödipus'tan kaçamayacaksın, tek tercih hakkın "nevrotik çıkış" ile "nevrotik-olmayan çıkış" arasındadır. Kudurmuş psikanalistin, aynasız-psikanalistin tarzı olabilir bu: Ödipus'un emperyalizmine boyun eğmeyenler tehlikeli sapkınlar, toplum ve polis baskısına teslim edilmeleri gereken solculardır; çok konuşurlar ve anallikten[53] yoksundurlar (Dr. Mendel, Drs.

[53] Psikanalizde anallik terimi, libido gelişiminin ikinci evresine, libidonun pregenital organizasyonunun bir özelliğine, cinsel hayatın bir yönüne veya dikkat çekici bir kişilik özelliğine karşılık gelebilir. Erken dönemde Freud, yetişkinlikte ağız veya anüs bölgelerinin artık cinsel bir haz üretmediğini belirtmiştir. Bu bölgelerin görüntüleri veya temsilleri artık ilgi uyandırmaz hale gelir, bunun yerine bastırma ile ilintili bir şekilde iğrenme duygusu doğururlar. Daha sonra Freud, "*Cinsellik Üzerine Üç Deneme*[de]" analliği, çocuktaki, dışkılama fonksiyonundaki hazza dayanan bir cinsel aktivite olarak

Stéphane). Analisti analliğin bir kurucusuna çeviren ne huzur bozucu bir söz oyunudur bu? Veya varlığın sağaltılamaz yetersizliğinin şarkısını söyleyen rahip-psikanalist, sofu psikanalist vardır: Ödipus'un bizi Ödipus'tan kurtardığını görmüyor musunuz, onu nevrotik olarak yaşamamıza veya onun yapısını yaşamamıza bağlı olarak o bizim ıstırabımız ama aynı zamanda coşkumuzdur; kutsal inancın annesidir o (J. M. Pohier). Ya da kafayı üçgene takmış, uygarlığın görkemli armağanlarını Ödipus içine sarmalayan tekno-psikanalist, reformcu; sınırsız bir ilerlemedeki özdeşlik, manik-depresyon, özgürlük: "Birey, üçgensel hali yaşamayı ve kendi kimliğinin teminatını Ödipus sayesinde öğrenir, ve aynı zamanda bazen depresif bir tarz ile, bazense büyük bir coşku ile, kendi temel yabancılaşmasını, çaresi bulunmayan yalnızlığını, özgürlüğünün bedelini keşfeder. Ödipus'un temel yapısı, sadece çocuk ve ebeveynlerin tüm üçgensel deneyimlerinin zamanında değil, çocuk-ebeveyn ilişkileri dışındaki üçgensel ilişkilerin uzamında da genelleştirilmelidir."[54]

Bilinçdışı, anlamla ilgili bir soruna değil, sadece kullanım sorunlarına sahiptir. Arzunun sorusu "bu ne anlama geliyor?" değil, ama *nasıl çalışıyor*[dur]. Bunlar, bu arzulama-makineleri, seninkiler, benimkiler nasıl işlerler, kullanımlarının bir parçası olan hangi bozulmalarla birliktedir bu, bir bedenden diğerine nasıl geçerler, organsız bedene nasıl iliştirilirler, onların rejimleri toplumsal makineler ile karşılaştığında meydana gelen şey nedir? Uysal bir dişli greslenmiş, ya da aksine şeytani bir makine hazırlanmıştır. Bağlantılar nedir, ayrımlar nedir, birleşimler nedir, sentezlerin kullanımı nedir? Hiçbir şeyi temsil etmez ama üretir, hiçbir anlama gelmez ama

---

tanımlamıştır. "*Karakter ve Anal Erotizm*" makalesinde Freud, bazı özel anal karakter özelliklerinden bahseder: Düzenlilik, cimrilik, inatçılık. Bu özellikler, Freud'a göre anal erotizmin yüceltilmesinin bir sonucudur (*çevirenlerin notu*).

[54] Jacques Hochmann, *Pour une psychiatrie communautaire*, ss.38.

işler. Arzu, "Bu ne anlama geliyor?" sorusunun genel çöküşü ile sahneye çıkar. *Dilbilimciler* ve *mantıkçıların* anlamı bir ölçüye kadar bertaraf etmeleri hariç, dil sorununu ortaya koymakta hiç kimse başarılı olamamıştır; ve dilin en büyük kuvveti, ancak eserin kendisi de belirli etkiler üreten, belirli bir kullanıma elverişli bir makine olarak ele alındığı zaman keşfedilmiştir. Malcolm Lowry kendi eseri için şöyle söyler: çalıştığı sürece olmasını istediğiniz şeydir, "çalışıyor, emin olun, çünkü denedim"—bir aksam.[55] Ama elimizde meşru kullanımları belirlemeye muktedir ölçütler, kullanımı varsayımsal bir anlama havale edip de bir tür aşkınlığı yeniden kuran gayrimeşru kullanımlara karşıt *içkin ölçütler* bulunuyorsa; ve anlam, kullanım dışında bir şey değilse, sağlam bir ilke haline gelmişse. Aşkınsal olarak adlandırılan analiz tam da bu ölçütlerin saptanmasıdır ki, "bu ne anlama geliyor?[un]" aşkın uğraşma *karşı koydukları* sürece bilinçdışı sahaya içkindirler. Şizoanaliz, aynı anda aşkınsal ve materyalist bir analizdir. Ödipus eleştirisine rehberlik etmesi, veya Ödipus'u kendi özeleştirisi noktasına vardırması anlamında eleştireldir. Metafiziksel bir bilinçdışı yerine aşkınsal bir tanesini; ideolojik olmaktansa maddi; ödipal olmaktansa şizofrenik; imgesel olmaktansa mecazi-olmayan; simgesel olmaktansa gerçek; yapısal olmaktansa makinesel, molar ve sürüsel olmaktansa moleküler, mikro-fiziksel ve mikro-mantıksal; ifadesel olmaktansa üretken bir bilinçdışını araştırmaya adaydır. Ve burada bu, "sağaltım[ın]" yönleri olarak bir uygulama ilkeleri sorunudur.

Arzulama-üretiminin içkin ölçütlerinin, ödipal kullanımlardan bütünüyle farklı olan meşru sentez kullanımlarının bir tanımına böylelikle nasıl olanak verdiğini görmüş oluyoruz. Ve bu arzulama-üretimiyle ilişkili olarak, ödipal gayrimeşru kullanımlar bize çok biçimli ola-

[55] Malcolm Lowry, *Choix de lettres*, fr.ç. Denoël, ss.86-87.

rak, ama her zaman aynı hatanın etrafında dönüyor ve teorik ile pratik paralojizmleri sarmalıyor gibi görünmektedir. İlkin, bağlayıcı sentezlerin kısmi ve özgül-olmayan bir kullanımı, global ve özgül olan ödipal kullanıma karşıttır. Bu global-özgül kullanım, Ödipus'un üçgensel biçimine ve bu biçimin yeniden-üretimine tekabül eden ana-babacıl ve evliliğe ait olmak üzere iki ayrı görünüme sahiptir. Bu, nihayetinde Ödipus'un biçimsel sebebini tesis eden ve gayrimeşruluğu böylelikle faaliyetin bütününü baskı altına alan bir dışdeğerbiçim paralojizmine dayanmaktadır: zincirin tamamının böylelikle kendisine dayanacağı bir despotik gösteren olarak, arzunun her bir konumuna bir eksiklik tahsis eden, arzuyu bir yasayla lehimleyen, özgürlük yanılsamasına sebep olan aşkın tam bir nesnenin anlamlama zincirinden çekilip çıkarılması. İkincisi, ayırıcı sentezlerin kapsayıcı ve kısıtlayıcı-olmayan bir kullanımı, onların ödipal, dışlayıcı ve kısıtlayıcı kullanımına karşıttır. Bu kısıtlayıcı kullanım da yeri geldiğinde iki kutba sahiptir, imgesel ve simgesel; çünkü izin verdiği tek seçim, karşılıklı olarak Ödipus tarafından belirlenmiş olan dışlayıcı simgesel farklılaşmalar ile imgesel farklılaşmamış arasındadır. Bu sefer Ödipus'un nasıl ilerlediğini, Ödipus'un yöntemini sergilemektedir: bir *çifte kıskaç*, çifte çıkmaz paralojizmi (Ya da Henri Gobard'ın bir önerisi izlenerek, güreşteki sırt çaprazı gibi her iki uçtan kıstırıldığında, hastalıkta ve sağlıkta, krizlerinde ve bunların yatışmasında, çözümünde ve sorununda Ödipus'a yanıt vermek, Ödipus'u haykırmak dışında ona tercih hakkı bırakılmadığında, bilinçdışına uygulanan tedaviyi daha iyi tanımlayabilmek için bunun "çifte kıstırma" olarak tercümesi daha mı iyi olacaktır; zira ne olursa olsun, *çifte kıskaç* şizofrenik bir süreç değildir; aksine, süreci askıya aldığı ya da onun boşlukta dönmesine sebep olduğu sürece Ödipus'tur). Üçüncüsü, birleştirici sentezin göçebe ve çokanlamlı bir kullanımı,

onun ayrımcı ve ikili-tekanlamlı kullanıma karşıttır. Yine burada, bilinçdışının bakış açısından gayrimeşru olan bu ikili-tekanlamlı kullanım, iki unsur gibi bir şeye sahiptir: ırkçı, milliyetçi, dinî vs. olan bir unsur ki, bir ayrımcılık vasıtası ile tamamen imalı bir üslupla bile olsa her zaman için Ödipus tarafından varsayılan bir çıkış toplanışı tesis eder; sonraki ise bir tatbik etme vasıtasıyla varış toplanışı tesis eden ailevi unsurdur. Toplumsal belirlenimler ile ailevi belirlenimler arasında bir ikili-tekanlamlı ilişkiler kümesi kurarak Ödipus'un koşulunu hazırlayan, böylelikle libidinal yatırımların ebedi baba-anneye indirgenişini mümkün ve kaçınılmaz kılan üçüncü paralojizm, tatbik etme, buradan gelir. Sağaltım pratiğini bir ödipalleştirme çılgınlığına, arzuya ihanete, bilinçdışının kreşe yerleştirilmesine, kibirli ve geveze küçük egolar için narsisistik bir makinenin tesisine, kapitalist artı-değerin durmaksızın soğurulmasına, para akımlarıyla değiştirilen sözcük akımlarına, sonu gelmez hikayeye, ve psikanalize yönlendiren bütün paralojizmleri hala tüketemedik.

Arzu hakkındaki üç hata, eksiklik, yasa ve gösterendir. Bilinçdışının sofu bir tasavvurunu şekillendiren bir ve aynı hata, bir idealizmdir bu. Ve bu kanıları, eksikliği artık yoksun bırakış değil ama boş bir konum, yasayı artık bir komuta değil ama oyunun kuralı, göstereni artık anlam değil ama bir dağıtımcı kılan birleştirici bir aygıta dayanarak yorumlamak beyhudedir, bu kanılar, teolojik tören alaylarını, varlığın yetersizliğini, günahı, anlamlamayı arkalarında sürüklemekten alıkoyulamazlar. Yapısal yorumlama tüm inançlara meydan okur, imgelerin ötesine uzanır, anne ve babadan geriye sadece işlevleri korur, *yasaklama ve ihlali* yapısal müdahaleler olarak tanımlar: ama bu kavramların arka planlarını, sakladıkları dünyalarını hangi su temizler—sofuluk? İnançsızlık olarak bilimsel bilgi, inancın gerçekten de son sığına-

ğıdır, ve Nietzsche'nin ifade ettiği gibi, başka bir tane değil ama sadece bir psikoloji varolmuştur, rahibinki. Eksikliğin arzuya yeniden davet edildiği andan itibaren tüm arzulama-üretimi ezilmekte, fantezi üretiminden başka bir şey olmayan varlığa indirgenmektedir; ama gösterge, fanteziler üretmez, gerçeğin bir üretimi ve gerçeklik içinde arzunun bir konumudur o. Arzunun bir kez daha yasayla lehimlendiği andan itibaren (tarihin başından beri biliniyor olanı vurgulamamıza ihtiyaç yok, yasasız bir arzu yoktur), bilinçdışını yasaklama ve ihlal çemberiyle, beyaz ayin ve kara ayin ile kuşatan müdahale, ebedi bastırmanın ebedi müdahalesi bir kez daha yola koyulur; fakat arzu göstergesi katiyen yasanın bir göstergesi değildir, bir kuvvet göstergesidir—peki arzunun kendi kuvvetini ortaya koyması ve geliştirmesi, ve her nerede olursa olsun akımların akmasına ve tözlerin kesilmesine sebep olması için göreve "yasa[yı]" çağırmaya kalkışan kimdir ("Kimyasal yasaları konuşmamaya özen gösteririm, ağızda ahlaki bir tat bırakıyor bu")? Arzu gösterene bağımlı kılındığı andan itibaren, etkisi hadımedilme olan bir despotizmin boyunduruğuna yeniden koşulmaktadır (gösterenin darbesiyle tanışılır burada); ama arzu göstergesi hiçbir zaman anlamlamaz, hadımedilmenin tek bir darbesiyle kendilerine anlam verilmesine izin vermeyen binlerce üretken kesilme-akımın içindedir; her zaman için birçok boyuta sahip noktagösterge, noktasal bir göstergebilimin temeli olarak çokanlamlılıktır.

Bilinçdışının karanlık olduğu söylenir. Reich ve Marcuse çok sık olarak "Rousseauculuk[ları]," natüralizmleri nedeniyle kınanmışlardır: bilinçdışına dair fazlasıyla pastoral bir tasavvur. Ama bilinçdışına gerçekten de ancak bilince ve kendinden fazlasıyla emin bir inanca ait olabilecek korkular tahsis edilmemiş midir? Bilinçdışında kaçınılmaz olarak daha az zulüm ve terör olduğunu, ve

bunun bir mirasyedinin, bir askerin, bir devlet başkanının bilincinden daha farklı bir türde olduğunu söylemek bir abartı mı olacaktır? Bilinçdışı kendi korkularına sahiptir, ancak bu korkular antropomorfik değillerdir. Canavarlara sebep olan aklın uyku hali değildir, ama daha ziyade, zinde ve uykusuz akılcılıktır. Bilinçdışı Rousseaucudur, insan-doğa varlığıdır. Ve Rousseau'da ne kadar da çok kin ve dalavere vardır. İhlal, günah, hadım-edilme: bunlar bilinçdışının belirlenimleri midir, yoksa *olayları rahibin gördüğü tarz* mıdır? Kuşkusuz ki bilinçdışını ödipalleştirmek, onu günahkar hale getirmek, onu hadım-etmek için psikanalizden başka daha birçok kuvvet var. Fakat psikanaliz, hareketi güçlendirir, son rahibi icat eder. Ödipal analiz, bilinçdışının tüm sentezlerine onların *dönüşümünü* temin eden aşkın bir kullanımı dayatır. O halde şizoanalizin pratik sorunu, tezat bir *ters çevirmeyi* temin etmektir: bilinçdışı sentezleri kendi içkin kullanımına iade etmek. Arzulama-makinelerinin üretimine, ve militan analizin oyuna dahil olduğu ekonomik ve toplumsal yatırımların düzeyine erişmek için ödipallikten-arınmak, baba-anne örümcek ağını çözmek, inançları yürürlükten kaldırmak. Makinelere temas edilmediği sürece hiçbir şey elde edilemez. Bu, gerçekte fazlasıyla somut müdahaleleri gerektirir: sadece baba ve anneyi isteyen ve onlardan anlayan özverili ödipal analistin sahte tarafsızlığının yerine, açıkça kötü, kötü niyetli bir etkinliği geçirmeliyiz—şu Ödipus'la her şeyi bok ettin, eğer devam edersen analiz durur, veya biz gelip elektroşok uygulayacağız, baba-anne demeyi kes—elbette ki "Werther'in sizde yaşadığı gibi, Hamlet de sizde yaşıyor," ve Ödipus da, ve her ne isterseniz, *ama* "üvey kollar ve bacaklar, üvey dudaklar ve üvey bir bıyık büyütürsün; ölümlerin hatırasında geriye doğru yol aldığında, yaşamın beyhudeliğini durmaksızın sergileyen bir çeşit mineral teorisine dönüşür benliğin... *Siz Hamlet*

olarak mı doğdunuz? Hamlet'i doğuran daha ziyade siz değil miydiniz? Söylenceye geri dönmek niye?"[56] Söylenceden vazgeçildiğinde, söz konusu olan şey psikanalize küçük bir neşe, küçük bir keşif iade etmektir. Çünkü fazlasıyla kasvetli, fazlasıyla kederli, fazlasıyla sonlandırılamaz bir hale gelmiştir, böyle olacağı da önceden bellidir. Peki ona şizonun da neşesiz olduğu söylenecek midir? Ama kederinin sebebi onu her yandan kuşatan ödipalleştirmeye ve hamletleştirmeye daha fazla tahammül edemiyor olması değil midir? Organsız bedene kaçmak ve orada saklanmak, kendini oraya kapatmak daha iyidir. O küçük neşe süreç olarak şizofrenidir, klinik vaka olarak şizo değil. "Süreci bir amaca vardırıyorsun..." Eğer psikanalistin bilinçdışı arazilere adım atmasını sağlayabilirsek, kendisini tiyatrosunun dışındaymış, bir fabrikadaki Comédie-Française aktrisiymiş, bir atölye tezgahındaki Orta Çağ papazıymış gibi hissedecektir. Üretim öğelerini montajlamak, arzulama-makinelerini birbirine tutturmak: fabrikasında olup bitenin ne olduğu, bu sürecin ne olduğu, sıkıntıları ile sevinçleri, sancıları ile neşeleri hala bilinmezliktedir.

Ödipal üçgenin biçimini, yeniden-üretimini, (biçimsel) sebebini, yöntemini ve koşulunu analiz etmeye çalıştık. Ancak üçgenleşmenin dayandığı gerçek kuvvetlerin, gerçek sebeplerin analizini ertelemiştik. Verilecek yanıtın genel hattı basittir ve Reich tarafından çizilmiştir: toplumsal bastırma, toplumsal bastırmanın kuvvetleridir bu. Yine de bu yanıt iki sorunu dokunmadan bırakır ve onların belirlenimini çok daha ivedi kılar: bir yandan, psişik bastırma ile toplumsal bastırmanın özgül ilişkisi; diğer yandan, bu toplumsal bastırma-psişik bastırma

[56] Henry Miller, *Hamlet*, fr.ç. Correa, ss.156

sistemindeki Ödipus'un özel durumu. Bu iki sorun belli ki bağıntılıdır, çünkü *eğer psişik bastırma* ensest arzu için *yola koyulmuşsa*, böylelikle o, yürürlükteki bir toplumda sadece psişik olarak bastırılmış olanların geri dönüşleriyle ilgili olacak toplumsal bastırmayla ilişkili bir mübadele sistemi ya da herhangi bir toplum tesis edilmesindeki bir koşul olarak bir bağımsızlık ve üstünlük kazanacaktır. O halde ilk olarak ikinci sorunu göz önüne almalıyız: psişik bastırma, bilinçdışının yeterli bir ifadesi olarak Ödipus kompleksi için mi yola koyulmuştur? Hatta iki kutbuna göre Ödipus kompleksinin bastırılıyor (yasaklamalar vasıtasıyla karşı koyulacak izleri ve geri dönüşleri geride bırakarak) ya da bilinçli olarak baskı altına alınıyor (aynı hikayenin kendileriyle bir kez daha başlayacağı çocuklara nakledilerek) olduğunu söylediğinde Freud'a katılmalı mıyız?[57] Ödipus'un gerçekten de arzuyu ifade edip etmediğini merak ediyoruz: eğer arzulanıyorsa, elbette ki psişik bastırma onun için yola koyulur. İmdi, Freudcu sav hayal kurmaya olanak tanır: Freud, Frazer'ın uygun bir sözünü anar: "yasa insanlara sadece içgüdülerin baskısı altında yapabileceklerini yasaklar; o halde ensestin meşru olarak yasaklanışı yerine, bizi enseste yönlendiren doğal bir içgüdünün varolduğu sonucuna varmalıyız."[58] Bir başka deyişle: eğer yasaklanıyorsa, bunun nedeni arzulanıyor olmasıdır (arzulanmıyor olanı yasaklamaya ihtiyaç duyulmayacaktır...) Bizi bir kez daha hayal kurmaya iten şey, yasadaki işte bu sır, yasadaki oyunlardan ve işlemlerden haberdar olmama halidir.

Taksitle Ölüm'ün ölümsüz babası şöyle haykırır: demek ölmemi istiyorsun, istediğin bu öyle mi? Yine de biz böyle bir şey istemiyoruz. Trenin baba olmasını da istemiyoruz, istasyonun anne olmasını da. Tek istediği-

---

[57] Freud, "*La Disparition du complexe d'Œdipe,*" 1923, fr.ç. la Vie sexuelle, P.U.F., ss.120.

[58] Freud, *Totem et tabou*, 1912, fr.ç. Payot, ss.143.

miz masumiyet ve barış, ve küçük makinelerimizi kullanabilmek için rahat bırakılmamız, ey arzulama-üretimi. Elbette ki anne ve babanın bedenine ait parçalar bağlantılara dahil edilir, ebeveyn unvanları zincirin ayrımlarında beliriverir; ebeveynler orada serüvenlerin, ırkların ve kıtaların oluşlarını tetikleyen önemsiz bir doğadaki uyarımlardır. Ama kitapların halüsinasyonu ve çıraklıkların hezeyanından başlanarak (baba-ikame öğretmen, ve ailevi kitap-romans...), her kenardan Ödipus'un dışına taşanı onunla ilişkili kılmak ne tuhaf bir Freudcu çılgınlıktır. Freud, Ödipus'un gerçekte varolmaması gerektiğine, çünkü ilk insanın bile annesi ya da büyükannesindense genç ve güzel bir kadını tercih ettiğine dair Jung'un basit bir alayına tahammül edememiştir. Eğer Jung her şeye ihanet etmişse, yine de bu, düşündürdüğü sadece güzel bir kadının anne olarak işlev görmesi kadar annenin de güzel bir kadın olarak işlev görmesi olan bu alay vasıtasıyla olmamıştır; çünkü ilk insan veya çocuk için en önemlisi, kendi arzulama-makinelerini çalıştırmak, akımların yayılmasını sağlamak, kesilmeleri icra etmektir. Yasa bize şöyle söyler: annenle evlenmeyeceksin ve babanı öldürmeyeceksin. Ve biz uysal özneler kendi kendimize şöyle deriz: *öyleyse* benim istediğim *buydu*! Yasanın suçlu varsaydığı kişiyi, yasanın suçlu olmasını ve suçlu hissetmesini istediği kişiyi lekelediğinden, ve lekelemeye ve rezil etmeye meraklı olduğundan hiç şüphelenmeyecek miyiz? Psişik bastırmadan dosdoğru bastırılanın doğasını ve yasaklamadan yasaklananın doğasını anlamak mümkünmüş gibi hareket edilir. Burada bilindik bir paralojizm bulunur, bir diğeri, *yerinden-etme* olarak adlandırmamız gerekecek dördüncü bir paralojizm. Zira olup biten şey, yasanın, arzuyu ya da "içgüdüleri" andıran kurgusal bir şeyi, kendi öznelerini bu kurguya uygun niyetleri olmuş olduğuna inandırmak için yasaklamasıdır. Öyle ki bu, yasanın niyete hakim olmasının ve

bilinçdışını suçlu çıkarmasının tek yoludur. Kısacası, kendimizi burada biçimsel yasaklamadan gerçekte neyin yasaklandığını anlayabileceğimiz iki terimli bir sistemin içinde bulmuyoruz. Kendimizi, bu sonucun tam olarak gayrimeşru hale geldiği üç terimli bir sistemin içinde buluyoruz. Ayrımları yapmamız gerekir: bastırmayı icra eden bastıran temsil (*représentation refoulante*); bastırmanın esasen bastırdığı bastırılan temsilci (*représentant refoulé*); arzuyu tuzağa düşürmeye niyetli hileli bir imge veren, yerinden-edilmiş temsil edilen (*représenté déplacé*). İşte Ödipus, hileli imge. Bastırma ne onunla işler, ne de bastırma onun için yola koyulur. Bastırılanın geri dönüşü de değildir. Psişik bastırmanın suni ürünüdür o. Psişik bastırma tarafından tetiklendiği sürece o sadece temsil edilendir. Bastırma, arzuyu yerinden-etmeden, ceza için bütünüyle hazır, bütünüyle yanıp tutuşan *neticesel bir arzuya* neden olmadan, ve onu bastırmanın ilkede ya da gerçekte bastırdığı *evvelki arzunun* yerine koymadan yapamaz ("işte öyleyse bu, ne idiyse odur!"). İdeal olanın hakları adına Freud'la mücadele etmeyen, ama cinsellik akımları ve bilinçdışı yoğunluklar adına konuşan, ve Freud cinselliği ödipal kreşe kapatırken onun yaptıklarından kederlenip şaşkına dönen Lawrence, bu yerinden-etme işlemiyle ilgili kötü bir seziye sahiptir ve tüm gücüyle ona itiraz etmektedir: hayır, Ödipus arzunun ve güdülerin bir durumu değildir, bir *ideadır* o, başka bir şey değil ama bastırmanın bize esinlendirdiği, arzuyla ilgili bir idea, bir uzlaşma bile değil ama bastırmanın hizmetindeki bir idea, onun propagandası ya da onun yayılımıdır. "Ensest dürtü, insan aklının mantıksal bir çıkarımıdır, öyle ki, kendisini kurtarabilmek için bu son aşırılığa sığınır... ilkin ve en önemlisi, onun bilinçsiz bir şekilde bile yapılmış olsa insan aklı tarafından yapılan mantıksal bir çıkarım olmasıdır, ve ikincisi, bir eylem ilkesi olarak ilerleyeceği dokunaklı tutku alanına davet

edilmiş olmasıdır... Bunun, parıldayan, sarsılan ve seyahat eden etkin bilinçdışıyla hiçbir ilgisi yoktur... Bilinçdışının ideal olan, ufak da olsa kavramsal evrene ait olan, ve bu nedenle ufak da olsa kişisel olan hiçbir şeyi içermediğini anlıyoruz, çünkü ego gibi kişiliğin biçimi de bilinçli ya da akli öznelliğe aittir. İlk analizler öyle gayri kişisel bir türdendir ki, ya da öyle olmalıdır ki, *insani olduğu söylenen ilişkiler oyuna dahil olamazlar*. İlk temas ne kişisel ne de biyolojiktir, psikanalizin kavramayı başaramamış olduğu gerçek budur."[59]

Ödipal arzular hiç mi hiç bastırılmaz, ne de buna elverişlidirler. Yine de psişik bastırma ile yakın bir ilişki içindedirler, ama farklı bir tarz ile. Onlar, bastırmanın arzuyu tuzağa kıstırmak için kullandığı yem, tahrif edilmiş imgedir. Arzu eğer bastırılıyorsa, bunun nedeni onun anneyi elde etme ve babayı öldürme arzusu olması değildir; aksine, arzu ancak bastırıldığında bu hale gelir, bu maskeyi sadece, kalıp çıkarıp onun suratına yapıştıran bastırmanın etkisi altında takar. Üstelik *mübadeleci* bir tasavvurun yandaşlarının iddia ettiği gibi, ensestin toplumun kurulması karşısında gerçek bir engel olduğu da şüphelidir. Başkalarını da gördük... Gerçek tehlikeyse başka bir yerdedir. Arzu eğer bastırılıyorsa, bunun nedeni ne kadar küçük olursa olsun arzunun her konumunun toplumun yerleşik düzenini kuşkuyla karşılamaya muktedir oluşudur: arzu toplum dışı olduğu için değil, tersi. Ama o altüst edicidir; toplumsal sektörleri boylu boyunca havaya uçurmaksızın yerleştirilebilen bir arzulama-makinesi yoktur. Bazı devrimcilerin düşünceleri bir yana, arzu özünde devrimcidir—bayram değil, arzu!—ve hiçbir toplum, kendi sömürü, kölelik ve hiyerarşi yapıları da uzlaşmaz ise, gerçek arzunun herhangi bir konumuna tahammül edemez. Eğer toplum kendi yapıları ise—

---

[59] D.H.Lawrence, "Psychanalyse et inconscient," 1920, fr.ç. (modifiye), *Homme d'abord*, bibl.10-18, ss. 219-256.

eğlendirici bir hipotez—o zaman evet, arzu onu temelinden tehdit etmektedir. O halde bir toplum için arzunun bastırılması, ve hatta bastırmanın, hiyerarşinin, sömürünün, ve köleliğin arzulanır olması için bastırmadan daha etkili bir şeyin bulunup çıkarılması yaşamsal önemdedir. Şunun gibi basit bir şeyi söylemek zorunda kalmak oldukça can sıkıcıdır: arzu, anneyle yatma arzusu olduğu için değil, ama devrimci olduğu için toplumu tehdit eder. Ve bu, arzunun cinsellikten farklı bir şey olduğu anlamına değil, ama cinselliğin ve aşkın Ödipus'un yatak odasında yaşamadığı, daha ziyade açıklıkları düşlediği, ve yerleşik bir düzen içinde biriktirilmeye müsaade etmeyen tuhaf akımların yayılmasına sebep olduğu anlamına gelir. Arzu devrim "istemez," kendinde devrimcidir o, ve istediğini istenci dışında istiyor gibidir. Bu çalışmanın başından itibaren hem toplumsal üretim ile arzulama-üretiminin aynı şey olduğunu, hem de farklı rejimlere sahip olduklarını, o kadar ki, üretimin toplumsal bir biçiminin arzulama-üretiminin temel bir bastırılışıyla uğraştığını, ayrıca arzulama-üretiminin ("gerçek" bir arzu) toplumsal biçimi potansiyel olarak havaya uçurmaya muktedir olduğunu savunuyoruz. Peki bastırma da arzulanıyorsa "gerçek" arzu nedir? Nasıl ayırt edilebilirler—fazlasıyla temkinli analiz hakkı talep ediyoruz. Zira karşıt kullanımlarına rağmen, bir yanılgıya düşmeyelim, *onlar aynı sentezlerdir*.

Psikanalizin, bastırmanın nesnesinin, hatta süperego aracılığıyla öznesinin Ödipus olacağı bir bağıntıyı neden talep ettiği açıktır. Psişik bastırmanın, onu ön cepheye süren ve artık toplumsal bastırma sorununu bilinçdışının bakış açısına göre ikincil herhangi bir şeyden daha fazla önemsemeyen, kültürel bir haklı çıkarılışını ummaktadır. Psişik bastırmaya, ensest güdülere karşı koyan kültürün bir koşulu olarak özerk bir değer vermesinden itibaren, eleştirilerin Freud'daki muhafazakar

ya da gerici bir dönüm noktasını saptayabilmesinin nedeni budur: hatta Reich, Freudculuktaki can alıcı dönüm noktasının, yani *cinselliğin terk edilişinin*, psişik bastırmayı içsel bir tarz ile tetikleyen birincil anksiyete fikrini Freud'un onaylaması olduğunu söylemiştir. "Uygarlaşmış cinsel ahlak" hakkındaki 1908 makalesini ele alalım: adı henüz Ödipus değildir; psişik bastırma, yasal evliliği tehdit eden ensest veya başka güdüler üzerine uygulanmadan önce, *yerinden-etmeye* yol açan ve bir tür arzulama-üretimini kendi tarzları ile temsil ettiklerince kısmi güdüler üzerine etkiyen toplumsal bastırmaya dayanarak ele alınmıştır. Ama sahne önünü Ödipus ve ensest sorunu daha fazla işgal ettikçe, uygarlığın sözde aşkın gereksinimlerine psişik bastırma ve onunla bağıntılı olanların, baskı altına almanın ve yüceltmenin o ölçüde bina edildiği, aynı zamanda psikanalizin, aileci ve ideolojik bir görüşe çok daha derinlemesine saplanıyor olduğu aşikar bir hale gelir. Freudculuğun gerici tavizlerini, hatta onun "teorik teslimiyetini" bir kez daha anlatmayalım: bu çalışma etkileyici bir şekilde, özenle ve küçük farklarla birkaç kez tekrarlandı.[60] Teori ile pratikteki aynı öğretinin kalbinde, devrimci, reformcu ve gerici öğelerin bir arada varolmasında herhangi bir özel sorun görmüyoruz. Teorinin pratiği haklı çıkardığı, ondan doğduğu, veya "sağaltım" sürecine bu aynı sağaltımdan alınan öğelerle yola çıkılmadan itiraz edilemeyeceği gibi sudan sebeplere sığınarak "al ya da bırak" girişimini reddediyoruz. Sanki her büyük öğreti de, yaşamını veya oluşunu tesis eden kırıntılardan ve parçalardan, birbirine girmiş kodlardan ve akışlardan, kısmi olanlardan ve türetilmişlerden inşa edilen *bileşik bir oluşum* değilmiş

---

[60] Bkz. iki klasik açıklama; Reich (*La Fonction de l'orgasme*, ss.165-181) ve Marcuse (Eros et civilisation, fr.ç. Ed. de Minuit, ilk bölümler). Sorun, yakın bir zamanda *Partisans*'ın harika sayfalarında yeniden ele alınmıştır, s:46, şubat 1969: François Gantheret, "*Freud et la question socio-politique,*" Jean-Marie Brohm, "*Psychanalyse et révolution*" (ss.85, ss.97).

gibi. Sanki psikanalizin, keşfettiğiyle ve elindeki kuvvetlerle teorik ve pratik olarak muğlak bir ilişkiyle kurulduğu en başta belirtilmeden, herhangi birisini psikanalizle muğlak bir ilişkisi olduğu için suçlayabilirmişiz gibi. Freudcu ideolojiye yöneltilen eleştirel çalışma tamamlanmış, ve iyice tamamlanmışsa da, hareketin tarihi hiçbir zaman çizilememiştir: psikanalitik grubun yapısı, politikası, eğilimleri ve odakları, kendi üzerindeki tatbikleri, intiharları ve budalalıkları, koskoca bir grup superegosu, efendinin bedeninde meydana gelen her şey. Jones'un anıtsal eseri olarak adlandırıla gelen şey sansürü delmez, onu kodlar. Ve üç öğenin bir arada varoluşu şöyledir: arzulama-üretimini keşfeden araştırmacı, öncü, devrimci öğe; her şeyi teatral bir Ödipus sahnesinin temsillerine indirgeyen (söylenceye dönüş!) klasik kültürel öğe; ve nihayet kendisini tasdik edilmiş ve kurumsallaşmış hale getirdiği için üstesinden gelinemeyecek olan en rahatsız edicisi, paraya susamış bir tür haraççılık olan üçüncü öğe; sonlandırılamayan sağaltımı kodlamasıyla, paranın rolünü kinik bir şekilde haklı çıkarmasıyla, ve yerleşik düzene sunduğu tüm teminatlarla birlikte, artı-değerin soğurulması için ürkütücü bir teşebbüs. Tüm bunlar Freud'da mevcuttur, hayal ürünü bir Kristof Kolomb, Goethe'nin, Shakespeare'in ve Sophocle'nin zeki bir burjuva okuru, maskeli Al Capone.

Reich'ın kuvveti, psişik bastırmanın nasıl da toplumsal bastırmaya dayandığını gösteriyor olmasına bağlıdır. Öyle ki, iki ayrı kavramın birbirine karıştırılıyor olduğunu kesinlikle sezindirmez, çünkü toplumsal bastırmanın uysal özneleri şekillendirmek, ve toplumsal oluşumla birlikte onun bastırıcı yapılarının yeniden-üretimini sağlama almak için, özellikle de psişik bastırmaya ihtiyacı vardır. Ancak toplumsal bastırma, uygarlıkla eşuzanımdaki ailevi bir bastırmadan itibaren anlaşılmamalıdır, belirli bir toplumsal üretimin doğasındaki toplum-

sal bir bastırmaya dayanarak anlaşılması gereken uygarlıktır. Toplumsal bastırma, ancak cinsel bastırma vasıtası ile arzuya, ve sadece ihtiyaçlara ya da çıkarlara değil, etki eder. "Bir toplumun ekonomik sisteminin, bir kitle psikolojisi olarak yeniden-üretimini" sağlama aldığı sürece aile, gerçekte bu psişik bastırma tarafından tayin edilmiş eyleyicidir. Elbette ki buradan, arzunun ödipal olduğu sonucu çıkmaz. Aksine, Ödipus'u edimselleştiren (*actualiser*) ve bastırıcı toplum tarafından organize edilen zaruri çıkmaz içine arzuyu bağlı kılan şey, arzuya yönelik toplumsal bastırma ya da cinsel bastırmadır, yani libidinal enerjinin *durağanlığıdır (stase)*. Arzu ile toplumsal sahanın ilişkisi sorununu ilk olarak gündeme getiren kişi Reich'dı (ve sorunu yüzeysel bir şekilde ele alan Marcuse'den daha ileri gitmişti). Materyalist bir psikiyatrinin gerçek kurucusu odur. Sorunu arzuya göre ortaya koyarak, kitlelerin kandırılmış, şaşırtılmış olduğunu tez bir biçimde beyan eden alelacele bir Marksizm'in açıklamalarını reddeden ilk kişidir. Ama arzulama-üretimi kavramını yeterli bir biçimde formüle edemediği için, arzunun ekonomik altyapıya dahil oluşunu, güdülerin toplumsal üretime dahil oluşunu saptamada başarılı olamamıştır. Nihayet devrimci yatırım, ondaki arzunun sadece ekonomik bir akılcılıkla örtüşmesi olarak görünmüştür ona; gerici kitlesel yatırımlar ise ona ideolojiye gönderim yapıyor gibi görünmektedir; dolayısıyla psikanalizin tek rolü, öznel, olumsuz ve dizginlenmiş olanı, devrimci hareketin olumsallığına ya da arzulamanın yaratıcılığına doğrudan iştirak etmeden açıklamaktır (belirli bir anlamda hatanın ya da yanılsamanın yeniden davet edilmesi değil midir bu?). Reich'ın arzu adına, bir yaşam şarkısını psikanalize dahil ettiği ise hala doğrudur. Freudculuğun nihai feragatinde, yaşam korkusunun ve çileci idealin dirilişinin, kara vicdanın kültürel bir çorbasının ipliğini pazara çıkarır. Kendi kendine, bu koşullar

altında bir psikanalist olmayı sürdürmektense, Orgonun[61] arayışı içine, arzunun yaşamsal ve kozmik öğesinin arayışı içine yol almanın daha iyi olacağını söyler. Bu yüzden Freud affedilmişken, onu kimse affetmedi. Analitik makine ile devrimci makinenin bir arada işlemesini sağlamaya çalışan ilk kişi oydu. Sonunda ona kalan sadece kendi arzulama-makineleri, metalik iç yüzeyleri pamuk ve yün dolu kendi paranoyak, mucizevi ve bakir kutuları oldu.

Psişik bastırma, müdahalenin bilinçdışı doğası ve bunun getirdiği sonuç ile kendisini toplumsal bastırmadan ayrı kılmaktadır ("isyanın bastırılışı bile bilinçdışı hale gelmiştir"), bu ayrım, ikisi arasındaki doğa farkını açıkça ifade etmektedir. Ama gerçek bir bağımsızlık olduğu sonucuna varılamaz. Psişik bastırma öyle bir şeydir ki toplumsal bastırma bilinçsiz bir halde arzulanır hale gelir; ve bağımsızlık görünümü bahşettiği, bastırmayı yönelteceği hileli bir imgeyi, yani neticesel bir arzuyu tetikler. Harfi harfine söylemek gerekirse, psişik bastır-

---

[61] "Orgon enerjisi" terimi Wilhelm Reich tarafından ortaya atılmıştır. Reich'a göre "orgon" biyolojik doğanın temel enerjisidir ve bütün evrende her an bulunmaktadır. Her ne kadar bilimsel bir tınısı olsa da orgon terimi Reich'ın orgazmla ilgili görüşlerinden ortaya çıkmıştır. Orgazm Reich'ın "cinsellik ekonomisi" teorisinde başat bir rol oynar. 1939 yılında Reich biyoelektriksel deneyler yaparken enerji dolu mikroskobik kesecikler izole ettiğine inandı ve bunlara "bion" adını verdi. Buradan hareketle hipotezine şöyle devam etti. "Organizmik orgon enerjisi", hayati, indirgenmeyen bir enerji formudur ve bu enerji cinsel eylem sırasında bariz bir yoğunlukta hissedilir. Reich orgonun aynı zamanda atmosferde eterik formda bulunduğuna ve fırtına ve kasırga gibi belli atmosferik olaylarda aktif hale geçtiğine inandı. Orgonun bütün evrende var olduğuna ve evrenin meydana gelmesinde rol oynadığına inanan Reich'ın sonraki yazıları, kendisinin orgonomi adını verdiği teorinin farklı yönleriyle ilgilidir. Reich klinik olarak orgon terapisini keşfetti ve Maine'de Orgonon adını verdiği araştırma enstitüsünü kurdu. Ayrıca Reich yumurta benzeri bir geometrik şekli orgonom olarak adlandırdı ve bunu temel biyolojik şekil olarak kabul etti. Atmosferden orgon enerjisi toplamak için ve bu enerjiyi klinikte kullanabilmek için kutu gibi cihazlar tasarladı ve bunlara da orgon aküleri adını verdi (*çevirenlerin notu*).

ma, toplumsal bastırmanın hizmetindeki bir araçtır. Yöneldiği aynı zamanda toplumsal bastırmanın nesnesidir: arzulama-üretimi. Ama aslında bu, özgün bir çifte müdahaleyi içerir: ilkinde bastırıcı toplumsal oluşum, gücünü psişik bastırmanın bir organına havale eder, bununla bağıntılı olarak diğerinde bastırılan arzu, psişik bastırma tarafından yerinden-edilmiş hileli bir imge ile gizleniyor gibidir. Bir ve aynı anda, psişik bastırma toplumsal oluşum tarafından yetkilendirilir, arzulama oluşumu psişik bastırma tarafından tahrif edilir, yerinden-edilir. Aile, psişik bastırmanın yetkilendirilmiş eyleyicisi, veya daha ziyade, psişik bastırmaya havale edilmiş eyleyicidir; ensest güdüler, psişik olarak bastırılanın tahrif edilmiş imgesidir. Dolayısıyla Ödipus kompleksi, ödipalleşme süreci, bu çifte müdahalenin meyvesidir. *Bir ve aynı hamle ile bastırıcı toplumsal üretimin yerine bastıran aile geçirilir, ve böylece aile, bastırılanı ensest ailevi güdüler olarak temsil eden yerinden-edilmiş bir imgeyi arzulama-üretimine takdim eder*. Tüm psikanalizin yolunu kaybettiği bir saptırma vasıtasıyla, aile/güdüler ilişkisi, iki üretim arasındaki ilişkinin yerine böylelikle geçirilir. Ve aşikar ki toplumsal üretimin bakış açısından böylesi bir müdahalenin çıkarı, onun, arzudaki isyankar ve devrimci gücü başka türlü savuşturamıyor oluşudur. Arzunun önüne çarpıtıcı ensest aynasının yerleştirilmesiyle (istediğin bu değil miydi?) arzu utandırılır, aptallaştırılır, çıkışı olmayan bir durum içine yerleştirilir, uygarlığın daha yüksek çıkarları adına "kendisini" reddetmesi için kolayca ikna edilir (ya herkes bunu yapsaydı, ya herkes annesiyle evlenseydi veya kız kardeşini kendisine saklasaydı? o zaman hiçbir farklılaşma, hiçbir mübadele mümkün olmayacaktı...). Hızlı ve bir an önce hareket etmeliyiz. *Karaçalınmış sığ akarsu*, ensest.

Her ne kadar toplumsal üretimin çıkarını bu müdahalede görüyorsak da, bunu arzulama-üretiminin bakış

açısından mümkün kılananın ne olduğu çok da açık değildir. Yine de bir yanıtın öğelerine sahibiz. Toplumsal üretimin tasarrufunda, sociusun kaydetme yüzeyi üzerinde, arzunun kaydetme yüzeyine nüfuz edip kayıt tutmaya muktedir bir organ olmalıdır. Böyle bir organ mevcuttur: aile. Temelde, üreticilerin bir yeniden-üretim sistemi olarak, toplumsal üretimin kaydedilişine aittir o. Ve şüphesiz ki diğer kutupta arzulama-üretiminin organsız bedendeki kaydı, *ailevi olmayan* soykütüksel bir şebeke aracılığıyla inşa edilmiştir: ebeveynler sadece kısmi nesneler, akımlar, göstergeler, ve onları her yandan kuşatan bir sürecin eyleyicileri olarak müdahil olurlar. Çocuk olsa olsa, arzusuyla maruz kaldığı hayret verici üretken deneyimdeki herhangi bir şeyi saf bir şekilde ebeveynleri ile "ilişkilendirir;" ama bu deneyim onlarla böylesi bir ilişki içinde değildir. İşte müdahalenin doğumu budur. Toplumsal bastırmanın erken eylemi altında aile, arzulama soykütüğünün şebekesine doğru yer değiştirir ve ona müdahale eder; kendisini soykütüğün tamamını yabancılaştırmakla yetkilendirir, Numen'e el koyar (ama gel gör ki, Tanrı babadır...). Arzulama deneyimi, ebeveynlerle ilişkiliymiş ve aile onun yüce yasasıymış gibi inşa edilir. Kısmi nesneler, "eksiklik duyma" olarak iş gören bütünlük-birliğin meşhur yasasına tabi kılınırlar. Ayrımlar, farklılaşmamış ile dışlama arasındaki alternatife tabi kılınırlar. Aile o halde, arzunun üretimine davet edilmektedir, ve çocuğun en erken çağından itibaren bir yerinden-etmeyi, arzunun eşsiz bir bastırılışını icra edecektir. Toplumsal üretim tarafından aileye psişik bastırma için yetki verilir. Ve eğer o, arzunun kaydedilişine bu yolla nüfuz edebiliyorsa, bunun nedeni, bu kaydetmenin gerçekleştirildiği organsız bedenin, görmüş olduğumuz gibi arzulama-üretiminin *birincil psişik bastırılışıyla* zaten kendi hesabına uğraşıyor olmasıdır. Kazanç sağlamak, ve aileye havale edilen ya da ailenin yetkilendiril-

diği, *doğru bir şekilde ikincil olarak adlandırılan psişik bastırmayı* ilave etmek ailenin işidir. (Psikanaliz, bu iki psişik bastırmanın farkını açık bir şekilde göstermiştir, ama onlara ait rejimler arasındaki farkın ya da ayrımın menzilini değil.) Psişik bastırmanın, gerçek arzulama-üretimini bastırmakla yetinmemesinin, ama arzu kaydının yerine ailevi bir kaydı geçirerek, bastırılanın yerinden-edilmiş sahte bir imgesini takdim etmesinin nedeni kelimenin tam anlamıyla budur. Arzulama-üretiminin bütünü, o iyi bilinen ödipal figürü sadece kendi kaydının ailevi tercümesinde üstlenir, tercüme-ihanet.

Bazen Ödipus'un hiçbir şey, neredeyse hiçbir şey olduğunu (arzulama-üretimi düzeninde, çocukta dahi), bazense onun her yerde olduğunu (bilinçdışının evcilleştirilmesi, arzunun ve bilinçdışının temsil edilmesi teşebbüsünde) söylüyoruz. Esasında, psikanalizin Ödipus'u icat ettiğini söylemeye kesinlikle niyet etmedik. Her şey tersini gösterir: psikanalizin özneleri bütünüyle ödipalleşmiş halde gelirler, bunu talep ederler, bir kez daha talep ederler... Gazete kupürü: Stravinsky ölmeden önce beyan eder: "Benim felaketim, ki eminim bundan, babamın bana uzak olması ve annemin bana sunduğu sevginin yetersiz olmasıydı. Ben de bir gün onlara göstereceğime karar vermiştim..." Sanatçılar bile ona teslim oluyorlarsa, sıkıntıya girmek ve dikkatli bir psikanalistin sıradan kuruntularına sadık kalmak bir hata olacaktır. Eğer bir müzisyen, bize müziğin etkin ve alt edici kuvvetleri değil, ama tepkisel kuvvetleri, baba-anneye duyulan tepkileri tanıtladığını söylerse, Nietzsche'nin sevdiği bir paradoksu kabaca tadil ederek bir daha çalmak dışında yapacak bir şey yoktur—müzisyen-Freud. Hayır, psikanalistler hiçbir şey icat etmedi, yine de birçok şeyi başka bir tarzda icat ettiler, birçoğunu yasakladılar, birçoğunu güçlendirdiler, birçoğunu zerk ettiler. Psikanalistlerin bütün yapıp ettiği hareketi desteklemektir, bi-

linçdışının tamamen yerinden-edilmesi için son bir atılım eklerler. Yapıp ettikleri sadece, bilinçdışının, ona başka kuvvetler tarafından dayatılan aşkın sentez kullanımlarını izleyerek konuşmasını sağlamaktır—global Kişiler, tam Nesne, büyük Fallus, imgesele ait korkunç Farklılaşmamış, simgesel Farklılaşmalar, Ayrımcılık... Psikanalistlerin icadı, özellikle tehlikeli ve ölümcül olan, ama sonuçta öznenin kendi istediklerine sahip olduğu ve analistin eksiksiz bedeninde kendi Ödipus'unu emdiği aktarımdır, bir aktarım Ödipus'udur, Ödipus'un bir muayenehane Ödipus'udur. Ve bu şimdiden çok fazladır. Ama Ödipus sadece bir nihai yeryurt olan analistin muayenehanesinde değil, ailede şekillenir. Ve Ödipus, aile tarafından imal edilmez. Sentezlerin ödipal kullanımları, ödipalleştirme, üçgenleştirme ve hadım-edilme, psikanalizden, aileden, ideolojiden, tüm bunlar bir araya gelseler bile biraz daha güçlü, biraz daha gizli saklı kuvvetlerle ilgilidir. Toplumsal üretime, yeniden-üretime ve bastırmaya ait bütün kuvvetler oradadır. Arzunun güçlerini yenmek, onları itaat etmeye sevk etmek, ve bilinçdışında esasen etkin, saldırgan, sanatsal, üretken ve muzaffer olanın yerine, her yerde baba-anne türünden tepkileri geçirmek için, gerçekte çok daha güçlü kuvvetler gerekir. İşte gördüğümüz üzere bu anlamda, Ödipus bir tatbik etme, aileyse yetkilendirilmiş bir eyleyicidir. Çocuğun kendisini bir açı olarak yaşayıp deneyimlemesi, tatbik etme ile bile olsa zordur ve güçlük doludur.

Şu çocuk
orada değil,
sadece bir açı,
bir açı ki yaklaşıyor,
ve açı yok...
bu baba-anne dünyasıdır tam da defolması gereken
bu dünyadır yarılan-çift olan,

daimi bir bölünmüşlük halinde,
yine de daimi bir bütünlüğü dileyerek...
etrafında bu dünyanın bütün düzeni döner
en karanlık örgütlenme tarafından kurnazca yüreklendirilir.[62]

Freud, 1924'de nevroz ile psikozu ayırt edebilmek için basit bir ölçüt öne sürer: nevrozda ego, gerçekliğin gereksinimlerine riayet edip ide ait güdüleri bastırmak için hazırken, psikozda ise id etkisi altında olup gerçeklikten ayrılmak için hazırdır. Freud'un fikirlerinin Fransa'ya yolunun düşmesi sıklıkla biraz zaman alır. Fakat bu sefer değil; Capgras ve Carette aynı sene, ebeveynlerin sahte ebeveynler ya da "tıpatıp benzerler" olarak yaşandığı gerçekliğin kaybı koşulları altında, hastanın annesine karşı nefret ve babasına doğru ensest bir arzu sergilediği benzerler yanılsamasına sahip bir şizofreni vakası sunmuştur. Ters bir bağıntının resmini çekerler: nevrozda gerçekliğin amaçlanan işlevi korunur, ama nedensel kompleksin bastırılması şartıyla; psikozdaysa kompleks bilinci işgal eder ve onun nesnesi haline gelir, şimdi ise gerçekliğin kendisine ya da gerçeğin işlevine etki eden bir "psişik bastırma" pahasına. Şüphesiz ki Freud, ayrımın şematik özelliğinde ısrar etmiştir; çünkü ayrılma, bastırılanın geri dönüşü ile nevrozda da bulunur (histerik amnezi, obsesyonel fesih), psikozda ise, hezeyanlı bir yeniden inşa ile gerçekliğin bir yeniden kazanımı belirir. Freud bu basit ayrımdan hiçbir zaman vazgeçmemiştir.[63]

---

[62] Antonin Artaud, "Ainsi donc la question..." *Tel Quel*, 1967, s:30.

[63] 1924'deki iki makale şunlardır, "Névrose et psychose" ve "La Perte de réalité dans la névrose et la psychose." Bkz. aynı zamanda Capgras ve Carette, "Illusion des sosies et complexe d'Œdipe," *Annales médico-psychologiques*, mayıs 1924, Freud'un makalesi "le Fétichisme" (1927) ara

Ve özgün bir yolu takip ederek, Freud'un bir kez daha geleneksel psikiyatrinin sevdiği bir fikri bulmuş olması önemli görünmektedir: deliliğin esas itibariyle gerçekliğin bir kaybıyla bağıntılı olması fikri. Dissosiasyon ve otizm fikirlerinin psikiyatrik olarak ele alınışıyla birlikte bir yakınsama. Freudcu açıklamanın kavranılmasının hızla yaygınlaşmasının nedeni belki de budur.

Bizi ilgilendirense, bu yakınsamadaki Ödipus kompleksinin özellikli rolüdür. Çünkü ailevi temaların sıklıkla psikotik bilince doğru püskürdüğü doğru ise, Lacan'ın düşüncesine uygun olarak, Ödipus kompleksinin apaçık olduğu farz edilen psikozdan ziyade, gerçekte gizil olduğuna inanılan nevrozda "keşfedilmesi" bizi daha çok şaşırtırdı.[64] Ama psikozda, aile kompleksi tam da niteliği önemsiz bir uyarım, organize edici rolü oynamayan basit bir tetikleyici olarak belirmez mi, gerçekliğin yoğun yatırımları bütünüyle farklı bir şey (toplumsal, tarihsel ve kültürel sahalar) için yola koyulmaz mı? Ödipus, bir ve aynı anda bilinci işgal eder ve kendi kendine eriyip gider, bir "organize edici" olmaktaki yetersizliğine tanıklık eder. Gerçekliğin kaybı etkisinin elde edilmesi için, psikozun, onu sahte ölçüte, Ödipus'a geri götüren hileli cetvel ile ölçülmesi yeterlidir. Soyut bir müdahale değildir bu: psikotiğe ödipal bir "organizasyon" dayatılır ki, amaç onun dünyasına *eksiklik* tahsis etmektir. Et üstündeki, ruhun üstündeki bir uğraştır. Buna otizm ve gerçekliğin kaybı ile tepki verir. Gerçekliğin kaybı, şizofrenik sürecin etkisi değil ama onu zorla ödipalleştirmenin, yani kesintiye uğratmanın etkisi olabilir mi? Söylüyor olduğumuzu düzeltmemiz ve bazılarının ödipalleşmeye diğerlerinden çok daha az tahammül ediyor olduğunu varsaymamız mı gerekir? Şizo Ödipus yüzünden hasta olmaz, bir Ödi-

---

sıra söylendiği üzere ayrıma geri dönmez, ama onu onaylar (*Vie sexuelle*, P.U.F., ss.137: "o halde önermemde ısrar edebilirim...").

[64] Lacan, "La Famille" *Encyclopédie française VIII*, 1938.

pus'un, "onun" bilinçdışındaki simgesel organizasyonda eksik olması nedeniyle halüsine bilincinde çok daha fazla baş göstermesi yüzünden hasta olmaz. Aksine, boyun eğdirilmiş olduğu (en karanlık örgütlenme) ve daha fazla tahammül edemediği ödipalleştirme yüzünden hastadır, uzak bir yolculuğa çıkmıştır, sanki tüm kıtaları ve kültürleri sürüklenişe koymaya muktedir birisi, Bécon istasyonuna durmaksızın geri getiriliyordur. Bölünmüş ego ya da paramparça Ödipus yüzünden değil, ama tersine, geride bırakmış olduğu her şeye geri götürülüyor olmaktan muzdariptir. Organsız beden = 0'a, yani otizme yoğunluktaki bir düşüş: şizonun, gerçeklikteki tüm yatırımlarının engellenişine tepki vermek, toplumsal-psişik bastırmanın ödipal sistemi tarafından önüne koyulan engellere tepki vermek için başkaca vasıtası yoktur. Laing'in dediği gibi, onlar yolculukları sırasında kesintiye uğratılmışlardır. Gerçekliği kaybetmişlerdir. Ama ne zaman kaybetmişlerdir? yolculuk sırasında mı, yoksa yolculuğun kesintiye uğratılması sırasında mı?

Dolayısıyla, ters bağıntının başka bir olası formülasyonu şudur: iki ayrı grup gibi bir şey vardır, psikotikler ile nevrotikler, ödipalleşmeye tahammül edemeyenler ile edebilenler ve hatta bundan memnun olup onun içinde gelişenler. Ödipal damganın tutmadıkları ile tuttukları. "Öyle sanıyorum ki, arkadaşlarım Yeni Çağın başlangıcında, ataerkil bir sapma içine onları sokan kullanışlı bir patlamanın kuvvetlerine sahip, benim ahlaksızca olduğuna inandığım bir gruba dahil oldular... Benim de içinde olduğum *ikincisi, yalnızların grubu*, kuşkusuz köprücük kemikleri tarafından tesis edilmişti ki, o sırada meşgul oldukları zahmetli doğuştan-bilgi çalışmalarındaki büyük bir kişisel başarı olasılığından yoksundu. Durumuma bakılırsa, *birinci grubun ataerkilliği* karşısındaki isyanım, beni ikinci yıldan itibaren toplumsal olarak gitgide daha boğucu bir konuma yerleştirdi. İşte böyle; *bu*

iki grubun kesişebilmeye muktedir olduğuna inanıyor musunuz? Bu erkeksi ataerkilliğin hergelelerine çok da kızgın değilim, kin gütmem... Ne olursa olsun, kazanmış olsaydım artık Baba ile Oğul arasında herhangi bir mücadele olmayacaktı!.. Tanrı'nın insanlarından söz ediyorum tabii ki, yoksa onun yakınında olup da..."[65] İki grup arasında baştan sona karşıt olan şey, sebepsiz organsız bedendeki arzu kaydı ile sociustaki ailevi kayıttır. Psikozdaki doğuştan bilgi ile nevrotik deneysel bilimler. Şizoid kural dışı çember ile nevroz üçgeni. Daha genel olarak, sentezlerin iki tür kullanımıdır bu. Bir yanda arzulama-makineleri, diğer yanda ise ödipal-narsisistik makine bulunur. Bu çatışmanın ayrıntılarını kavrayabilmek için, ailenin arzulama-üretimini budadığının, budamaya bir son vermediğinin akılda tutulması gerekir. Arzu kaydına kendisini kazımasıyla, nüfuz etmesiyle, üretici güçlerin hesapsız bir temellükünü icra eder; arzu makinelerini niteleyen kesilmelerin tamamını kendi tarzıyla yerinden-edip yeniden organize eder. Kendisini koşullandıran evrensel hadım-edilmenin yöresinde tüm kesilmeleri ezip geçer ("ölü sıçanın kıçı" der Artaud, "gök kubbeye asıldı"); ama bunları, kendi yasaları ve toplumsal üretimin ihtiyaçları doğrultusunda da yeniden paylaştırır. Aile, aileye ait olanı ve olmayanı ayırt etmesiyle kendi üçgenine göre keser. Global kişileri şekillendiren farklılaşma çizgileri boyunca dahili olarak da keser: bu baba, bu anne, bu da sensin, ve şu da kız kardeşin. Süt akımını burada kes, sıra kardeşinde, kakanı burada yapma, bok akışını orada kes. Ailenin temel işlevi muhafaza etmektir: arzulama-üretiminden neyin geri çevrileceğini, onun neyi muhafaza edeceğini, ona ait farklılaşmamışa (bok çukuru) vardıran çıkmaz sokaklara onun neyi sokacağını, ve aksine yayılabilir ve yeniden-üretilebilir farklılaşmaların patikalarına neyi süreceğini bil-

---

[65] Jacques Besse, *La Grande Pâque*, ss.27, 61.

mektir söz konusu olan. Çünkü aile, sadece görünüşte ayırt edilebilir olan hem rezilliklerini hem de itibarını, hem nevrozuna ait farklılaşmamayı hem de idealine ait farklılaşmayı yaratır. Peki bu sırada arzulama-üretimi ne yapar? Muhafaza edilen öğeler, böylesi derin bir değişimi onlara dayatan yeni bir sentez kullanımına, bütün üçgenin yankılanmasına sebep olmaksızın dahil olmazlar. Arzulama-makineleri kapıdadır, içeri girince her şeyi sallayacaklardır. Dahası, içeri girmeyenler belki de daha büyük titreşimlere sebep olurlar. Onlar, kendi kuraldışı kesilmelerini yeniden davet ederler, ya da buna gayret ederler. Çocuk ise ondan beklenen görevi hisseder. Ama üçgenin içine koyulması gereken nedir, seçimler nasıl yapılır? Babanın burnu mu yoksa annenin kulağı mı, bu iş için hangisi yeterlidir, muhafaza edilebilecek midir, yerinde bir ödipal kesik atabilecek midir? Peki bisiklet kornası? Ailenin parçası olan hangisidir? Muhafaza ettiği kadar, geri püskürttüğünün baskısı altında titreşmek de, yankılanmak da üçgenin işidir. Yankılanma (yine burada örtük ya da aleni, rezil ya da mağrur) ailenin ikinci işlevidir. Aile, aynı anda muhafaza eden anüs, yankılanan ses ve tüketen ağızdır: arzuyu toplumsal üretimin kullanıma hazır nesnelerine tutturma sorunu olduğu için bu, üç sentez tam da ona aittir. Yankılanmaları hissetmek istiyorsan, Combray'dan kurabiye satın al.

Ama bu koşullar altında, nevrozun ödipallik-içi bir bozukluk ve psikozun ödipallik-dışı bir kaçış olarak tarifini mümkün kılan, iki grup arasındaki basit karşıtlığı sürdüremeyiz. İki grubun "kesişmeye muktedir olduğunu" saptamak bile yeterli değildir. Sorun çıkaran daha ziyade, ikisi arasında dolaysızca ayrım gözetiştir. Aile yeniden-üretiminin arzulama-üretimi üzerine uyguladığı baskı ile arzulama-üretiminin aile yeniden-üretimi üzerine uyguladığı baskı nasıl ayırt edilebilir ki? Ödipal üçgen sallanır ve titreşir; ama bu, arzu makineleri üzerin-

deki alıkoyuşa göre midir, yoksa onun damgasından kaçan ve tuttuklarını gevşetmesine neden olan bu makinelere göre mi? Yankılanmanın sınırı neresidir? Aile romansı ödipal soykütüğünü koruma çabasını ifade eder, ama ödipal-olmayan soykütüğünün serbest bir şekilde yükselişini de ifade eder. Fanteziler hiçbir surette manalı biçimler değillerdir, ama bir tarafa ya da diğerine doğru kateden hudut ya da kenar fenomenleridir. Özetle, *Ödipus kesinlikle karar-verilemezdir*. Karar-verilemez olduğu için onu her yerde bulabiliriz; işte bu anlamda, onun hiçbir önemi olmadığını söylemek doğrudur. Nerval'in güzel hikayesine dönelim: Kız arkadaşı Aurélie'in çocukluğundaki küçük kıza, Adrienne'ye benzemesini ister; onları özdeşmiş gibi "algılar." Ve Aurélie ile Adrienne, ikisi bir arada onun annesidir. Burada "algısal bir özdeşlik" olarak özdeşleşmenin, psikozun bir belirtisi olduğu mu söylenecektir. Bu durumda gerçeklik ölçütü ile karşılaşılır: kompleks, sadece gerçeklikten bir kopuş karşılığında psikotik bilinci işgal ederken, nevrozda ise özdeşlik, algıyı tehlikeye atmaksızın bilinçdışı temsillerde sürüp gider. Ama burada her şeyi, psikozu dahi Ödipus'a kazımaktan elde edilen nedir? Bir adım sonrasında, Aurélie, Adrienne *ve* anne, Bakiredir. Nerval, üçgendeki titreşimin sınırını araştırır. "Dram arıyorsunuz" der Aurélie. Ödipus menzili ötesine kaçmaksızın, hiçbir şey Ödipus içine kazınamaz. Bu özdeşimler, algının bakış açısına göre kişiler ile kurulan özdeşimler değil, ama yoğunluk bölgeleri ile isimler arasında kurulan özdeşimlerdir—artık annenin değil, ama Bakire ve Tanrı'nın bulunduğu çok daha yoğun başka bölgelere; hareket, bütünüyle başka bir yolculuğu tetikleyen önemsiz bir uyarım, başka hücumları, başka devinimleri hazırlayan durumlar sunan yoğunluk bölgeleri—: *ve Acheron nehrini üç kez geçmeyi başardım.* Dolayısıyla şizo her şeyin anneye indirgenişini kabul edecektir, çünkü bunun hiç-

bir önemi yoktur: her şeyi anneden itibaren bir kez daha başlatabileceğinden, ve oraya yerleştirilmiş bütün Bakireleri kendi gizemli kullanımı için koruyabileceğinden emindir.

Her şey nevroza dönüştürülebilir, veya psikoza doğru bükülebilir: demek ki sorunun ortaya koyulma şekli bu olmamalıdır. Nevroz için ödipal bir yorumu ve psikoz için ödipallik-dışı bir açıklamayı korumak isabetsiz olacaktır. İki ayrı grup da yoktur, nevroz ile psikoz arasında bir doğa farkı da. Çünkü *ne olursa olsun* hem Ödipus'u paramparça eden ya da ezip geçen psikotik alt üst edişlerin, hem de onu tesis eden nevrotik yankılanmaların *sebebi arzulama-üretimidir*. Böylesi bir ilke, "edimsel etmenler" sorunu ile ilişkilendirilirse tam anlamına kavuşur. Psikanalizin en önemli noktalarından birisi, ailevi çocukluk etmenlerinden ayırt edilebildiği sürece nevrozda dahi bu edimsel etmenlerin değerlendirilmesiydi; tüm başlıca ihtilaflar da bu değerlendirme ile bağıntılıydı. Ve güçlükler birkaç ayrı görünümle ilgilidir. İlkin, bu etmenlerin doğası (bedensel, toplumsal, metafiziksel? psikanalize cinsellikten arındırılmış halis bir idealizmin yeniden davet edildiği şu meşhur "yaşam sorunları" mıydı bunlar?) İkincisi, bu etmenlerin usulü: olumsuz, yoksun bırakıcı, sadece engelleme tavrıyla mı sonuç vermişlerdir? Ve nihayet onların anı, kendilerine ait zamanları: aile kompleksi ile yeterli bir derecede açıklanabilecek olan çocukluk etmenine ya da en eski etmene karşıt olarak, edimsel etmenin *sonradan* ve gösterilenin ise "az önce" ortaya çıktığı aşikar değil miydi? Arzuyu toplumsal üretim biçimleri ile ilişkili olarak konumlandırmakta fazlasıyla dikkatli olan, ve böylece psikonevrozun aynı zamanda edimsel bir nevroz değilken varolamayacağını gösteren Reich gibi bir yazar bile, edimsel etmenleri, bastırıcı bir yoksun bırakma ("cinsel durağanlık") vasıtası ile etki eder ve sonradan ortaya çıkar olarak sunmaya

devam etmektedir. Durağanlık ya da edimsel yoksun bırakıcı etmenin, çocuğun ödipal çatışmasını, yani edimsel durağanlık tarafından yeniden etkin hale getirilmiş bu eski çatışmayı ima eden içeriği değil, sadece nevrozun enerjisini tarif etmesi, ona bir tür yaygın ödipalciliği sürdürmesi için rehberlik etmektedir.[66] Ama Ödipusçular, edimsel yoksun bırakmanın ya da engellemenin, sadece gerçeklik tarafından yasaklanan yolları değil, ama onun serbest bırakıp da bu sefer egonun kendisine yasakladığı (çifte-çıkmaz formülü) yolları tıkayan daha eski bir iç niteliksel çatışmanın kalbinde deneyimlenebileceğini belirttiğinde, yine çok farklı bir şey söylemezler: "Tutsak, toplama kampı kurbanı, ya da işten bezdirilen işçide," edimsel nevrozun diyagramını resmeden "örnekler bulunabilir mi? Kalabalık bir kontenjan tefriş edebilecekleri pek de kesin değildir... Sistematik eğilimimiz, enine boyuna düşünmeden, dünyadaki düzensizlik *zamanın akışı ile* az ya da çok tersinmez yapıların içine kazınsa bile onun ne şekilde öznel düzensizlikte görünür olduğunu ifşa etmeye çalışmadan, gerçekliğin aşikar adaletsizliklerini kabul etmemektir"[67] Bu cümleyi anlıyoruz, ama rahatsız edici üslubu için yapabileceğimiz bir şey yok. Bize dayatılan seçenek şudur: edimsel etmen ya bütünüyle dışsal olan yoksun bırakıcı bir üslup içinde tasavvur edilir (bu imkansızdır), ya da kaçınılmaz olarak Ödipus'la ilişkili iç niteliksel bir çatışma içine daldırılır. (Psikanalistin, dünyanın adaletsizliği olan kendi ellerini yıkadığı kaynak, Ödipus.)

---

[66] Reich, *La Fonction de l'orgasme*, ss.94: "Tüm nevrotik fanteziler, köklerini ebeveynlere duyulan çocuk cinselliğinde bulurlar. Fakat çocuk-ebeveyn çelişkisinin başlangıçta yarattığı edimsel durağanlık tarafından daimi olarak desteklenmezse, bu çelişki psişik dengede kalıcı bir sorun üretmeyecektir..."

[67] Jean Laplanche, *La Réalité dans la névrose et la psychose* (conférence à la Société française de psychanalyse, 1961). Yine bkz. Laplanche ve Pontalis, *Vocabulaire de la psychanalyse*, makaleler "Frustration" ve "Névrose actuelle."

Eğer psikanalizin idealist sapmalarını bütünüyle farklı bir açıdan ele alırsak, onlarda edimsel etmenlere, mahrum bırakıcı ya da nihai olandan başka bir mevki vermenin tuhaf bir çabasını buluruz. Bu, örneğin Jung'ta aşikar bir paradoks ile bağıntılı iki ayrı kaygı olarak ortaya çıkmaktadır: düzensizliğin mevcut ya da edimsel durumuna saldırarak, sonlandırılamaz sağaltımı kısma kaygısı, ve çok daha geriye doğru seyretmek amacıyla, Ödipus'tan, ödipallik-öncesinden bile daha öteye ilerleme kaygısı—en çok edimsel olan şey, sanki aynı zamanda en temel, en kısa, en uzağa taşınmış olan şeydir.[68] Jung, arketiplerini aslında aktarımdaki aile imgelerinden taşan edimsel etmenler olarak, ve aynı zamanda sonsuzcasına eski, ve çocukluğunki olmayan bir arkaizme ait etmenler olarak takdim eder. Ama böylelikle hiçbir şey elde edilmiş olmaz, çünkü edimsel etmen, ancak İdealin haklarından yararlanmak şartıyla mahrum bırakıcı olmaya bir son verir, ve ancak bir ötesi haline gelmek koşuluyla bir sonradan olmaya son verir (analitik olarak Ödipus'a dayanmaktansa onun tarafından analojik olarak gösterilmesi gereken bir ötesi). Sonradan[nın], kaçınılmaz bir şekilde zamansal farka yeniden davet edilişidir bu; Jung'un bildirdiği hayret uyandırıcı paylaştırımın tanıtladığı gibi: sorunları aile ve aşk hakkında olan gençler için Freud'un yöntemi! sorunları toplumsal uyarlanma olan daha genç olanlar için Adler! ve sorunları İdeal hakkında olan yetişkinlerle yaşlılar için Jung...[69] Ve Freud ile Jung'ta ortak kalan şeyi görmüştük: her ne kadar iki zıt doğrultuda da olsa, bilinçdışı her zaman söylence-

---

[68] Aynı vurgu Rank için de geçerlidir; doğum travması sadece Ödipus'un ve ödipallik-öncesinin ötesine yükselişi ima etmez, ama sağaltımın kısaltılması anlamına da gelmelidir. Freud *Sonlandırılan analiz ve sonlandırılamayan analiz*[de] acıyla kaydeder: "Rank, bu birincil travmanın hesabının sonraki bir analizde görülmesiyle bütün nevrozları tedavi etmeyi umut ediyordu; dolayısıyla, analizin küçük bir parçası, analitik çalışmanın geri kalanını kurtaracaktır."

[69] Jung, La Guérison psychologique, Georg, 1953, böl. 1-4.

lerle ölçülmektedir (ama üretimin unsurlarıyla değil). Ama ahlak veya din, Ödipus'ta analitik ve gerileyici bir anlam bulsun, ya da Ödipus, ahlak veya dinde analojik ve ilerleyici bir anlam bulsun, nihayetinde bunun önemi nedir?

Sorunun, nevrozun veya psikozun sebebinin her zaman için arzulama-üretiminde, onun toplumsal üretim ile olan ilişkisinde, toplumsal üretimden farklı ya da onunla çelişik rejiminde, ve icra ettiği yatırımın tarzlarında bulunduğunu iddia ediyoruz. Bu ilişkide, bu çelişkide ve bu tarzlarda yakalandığı sürece *edimsel etmen* arzulama-üretimidir. Bu etmen ne mahrum bırakıcıdır ne de nihaidir. Arzunun tüm yaşamını tesis ediyor olmakla çocuğun en erken çağıyla eşzamanlıdır ve ona her adımda eşlik eder. Ödipus'tan sonra ortaya çıkmaz, ne ödipal bir organizasyonu gerektirir, ne de ödipallik-öncesi bir ön-organizasyonu. Aksine, *ya önemsiz bir uyarım olarak, ya çocuklukta arzulama-üretiminin ödipal-olmayan organizasyonunun inşa edilmesindeki basit bir tetikleyici olarak, ya da arzulama-üretimine aile vasıtası ile toplumsal yeniden-üretimin dayattığı psişik-toplumsal bastırmanın bir etkisi olarak arzulama-üretimine dayanan Ödipus'tur*. Edimsel terimi, en yakın zamanlı olanı belirtmek için ve eski ya da çocukluk terimlerine karşıt olması için değil; "gücül" (*virtuel*) ile olan farkı yüzünden kullanılmıştır. *Ve gücül olan şey Ödipus kompleksidir, ya edimsel etmenden türemiş bir sonuç olarak nevrotik bir oluşum içinde edimsel hale gelmesi gerektiği için, ya da bu aynı etmenin dolaysız etkisi olarak psikotik bir oluşumda parçalanıp çözündüğü için*. Ve sonradan fikri bize, psikanalitik teori ile pratiğin tam da bu anlamdaki son bir paralojizmi olarak görünmektedir; kendi sürecindeki etkin arzulama-üretimi başından itibaren bedensel, toplumsal ve metafiziksel ilişkilerin— ödipal psikolojik ilişkileri takip etmeyen, ama aksine tep-

ki tarafından tanımlanan ödipal alt-toplanışa *tatbik edilecek* olan veya kendi etkinliğinin yatırım sahasından onu kovalayacak olan—bir toplanışına yatırım yapmaktadır. *Karar-verilemez, gücül, tepkici ya da tepkisel,* işte budur Ödipus. O sadece tepkisel bir oluşumdur. Arzulama-üretimine tepki veren bir oluşumdur: bu oluşumu, onunla bir arada varolan ve tepki verdiği edimsel etmenden ayrı, soyut ve bağımsız olarak ele almak ciddi bir hatadır.

Yine de psikanalizin kendisini Ödipus'a kapattığında, ve ilerleyişleri ile gerileyişlerini Ödipus'a dayanarak veya hatta onunla ilişkili olarak belirlediğinde yaptığı şey budur: işte bu, ödipallik-öncesine gerileme fikridir ki bazen ondan psikozu nitelendirmek için faydalanılır. Kartezyen dalgıca benzer; gerilemeler ve ilerlemeler yalnızca kapalı olan yapay Ödipus kovasında meydana getirilirler, ve şüphesiz ki değişmekte olan bir kuvvetler durumuna dayanmaktadırlar, yine de onlar her zaman için edimsel ve eşlik edici *ödipal-olmayan* arzulama-üretimi dahilindedir. Arzulama-üretiminin sadece edimsel bir varoluşu vardır; ilerlemeler ve gerilemeler ise yalnızca, arzu durumları sayesinde her zaman olabildiğince kusursuz bir şekilde ifa edilen gücüllüğün sonuçlarıdır. Psikiyatristler ve psikanalistler nadir de olsa çocuk ya da erişkin şizofrenlerle gerçekten de yaratıcı, dolaysız bir ilişki kurabilmiştir; Gisela Pankow ve Bruno Bettelheim, teorilerindeki kuvvet ve uyguladıkları tedavinin etkinliği ile bu alanda yeni yollar açmışlardır. Gerileme fikrini her ikisinin de şüpheli bulması şans eseri değildir. Gisela Pankow, örnek olarak bir şizofrene verilen bedensel bakımı, masajları, banyoları, sargılamaları ele alır; bunun, ona ilerleyişi, ilerleyici bir yürüyüşü tekrar sağlayabilecek dolaylı simgesel doyumları vermek için, gerileme noktasındaki hastaya ulaşma sorunu olup olmadığını sorar. Der ki, bu hiç de "şizofrene bir bebekken veril-

memiş olan bakımı verme" sorunu değildir. "Ama bedeninin sınırlarını idrak etmesine rehberlik etmesi için hastaya tensel ve başka bedensel uyarımların verilmesi sorunudur... Bilinçdışı arzunun *idraki* sorunudur bu, onun tatmini değil."[70] Arzunun idraki, arzulama-üretimine tekrardan organsız beden üzerinde, tam da şizonun onu susturup boğmak için geri çekildiği yerde hareket kazandırılmasıdır. Arzunun bu idraki, arzunun bu konumu, *bu Gösterge,* dolaylı veya simgesel bir tatmin ile karıştırılmaması gereken, ve devinimlerinde olduğu kadar duraklamalarında da hem ödipallik-öncesi gerilemeden hem de ilerleyici bir Ödipus'un onarımından farklı olan, gerçek ve edimsel bir üretkenliğin düzenine gönderimde bulunur.

Nevroz ve psikoz arasında, doğa, tür ya da grup farkı yoktur. Psikoz gibi nevroz da bundan böyle ödipal olarak açıklanamaz. Daha ziyade tersidir, Ödipus'u açıklayan nevrozdur. O halde psikoz-nevroz ilişkisi nasıl tasavvur edilmeli? Ve bu ilişki, başka ilişkilere bağlı değil midir? Psikozu, sürecin kendisi ya da aksine sürecin kesintiye uğratılması (ve ne cins bir kesinti?) olarak isimlendirmemize bağlı olarak her şey değişir. Süreç olarak şizofreni arzulama-üretimidir, ama böyleyken o en sondadır, kapitalizmin koşulları tarafından belirlenen toplumsal üretimin sınırındadır. O tam da bize, modern insana ait "hastalıktır." Tarihin sonunun başkaca anlamı yoktur. Yersizyurtsuzlaşmasımn had safhasına ulaşan toplumsal üretim olarak ve arzuyu sürükleyip onu yeni

[70] Gisela Pankow, *L'Homme et sa psychose,* Aubier, 1969, ss.24-26 (Gisela Pankow'un geliştirdiği harika bir gösterge teorisi için bkz. *Structuration dynamique dans la schisophrénie,* Huber, 1956). Bruno Bettelheim'in gerileme eleştirisi için bkz. *La Forteresse vide,* ss. 369-374.

bir Dünyada yeniden-üreten metafiziksel üretim olarak sürecin iki anlamı onda yeniden kesişir. "Çöl büyüyor... işaret yakındır." Şizo, kodu çözülmüş akımları sürükler, kendi arzulama-makinelerini döşediği ve etkin kuvvetlerin daimi bir akışını ürettiği organsız bedenin çölünde onların katetmesini sağlar. Arzunun üretimini her zaman için toplumsal üretimin kenarında, teğetsel olarak ve her zaman ötelenen bir şekilde sürdüren sınırın ötesine, şizenin öte tarafına geçmiştir. Şizo terk etmeyi bilir: yola çıkmayı doğmak ya da ölmek kadar önemsiz bir şey kılar. Ama aynı zamanda onun yolculuğu ilginç bir şekilde yerinde saymaktadır. Başka bir dünyadan söz etmez, başka bir dünyada değildir: uzamdaki yerini değiştirdiğinde dahi, burada inşa ettiği ve burada sürüp giden arzulama-makinesinin etrafındaki, yoğunluktaki bir yolculuktadır. Çünkü burası bizim dünyamız tarafından çoğaltılan, etrafında şizoların, yeni bir güneşe ait gezegenlerin döndüğü bir çöl, ve aynı zamanda yeni dünya, uğuldayan makinedir. Bu arzu insanları (yoksa hala varolmadılar mı?) Zerdüşt'e benzerler. İnanılmaz ıstırapları, baş dönmelerini ve hastalıkları bilirler. Kendi hayaletlerine sahiptirler. Her bir jesti yeniden icat etmek zorundadırlar. Ama böylesi bir insan, kendisini özgür, sorumsuz, münzevi ve neşeli, ve izin almaksızın sadece kendi adına nihayet konuşup bir şeyler yapabilmeye muktedir bir insan olarak üretir; hiçbir şeyin eksikliğini duymayan bir arzu, bariyerlerin ve kodların üstesinden gelen bir akım, herhangi bir egoyu belirtmeyen bir isim. Deli haline gelmekten korkmaya basitçe bir son vermiştir. Kendisini, artık kendisini etkilemeyecek yüce bir hastalık olarak yaşamaktadır. Burada bir psikiyatristin değeri nedir, ne olabilir? Psikiyatrinin bütünü içinde sürecin ne anlama geldiği ve onun ifası konusunda sadece Jaspers, sonra da Laing bir fikre sahip olmuştur (psikanaliz ve psikiyatrinin düzenli olarak konakladığı yer

olan ailecilikten kurtulabilmelerinin sebebi de budur). "Eğer insan türü hayatta kalırsa, kuşkum o ki geleceğin insanları geri dönüp aydınlanmış çağımıza tam bir karanlık dönem olarak bakacaklar. Bu durumdaki ironinin tadını da şüphesiz ki bizden daha eğlenceli bir şekilde çıkaracaklar. Alay konusu olan biziz. Bizim "şizofreni" olarak adlandırmış olduğumuz şeyde—oldukça sıradan insanların sözcüsü olarak—kapalı zihinlerimizdeki yarıklara dolan ışığın içinde bulunduğu biçimlerden birini görecekler... Delilik kaçınılmaz olarak çöküş değildir; bir atılımdır da... Ego kaybının aşkınsal deneyimini yaşayan birey, dengesini farklı tarzlarda yitirebilir ya da yitirmez. Öyleyse ona deli olarak da bakılabilir. Ancak deli olmakla ille de hasta olunmaz; bizim kültürümüzde bu iki terim birbirini tamamlıyorsa da... Bizim sahte zihinsel sağlığımızdan hareket edildiğinde her şey belirsizdir. Bu sağlık hakiki bir sağlık değildir. Diğerlerinin deliliği hakiki bir delilik değildir. Hastalarımızın deliliği, bizlerin ve onların kendi kendilerine sebep olduğu yıkımın bir ürünüdür. Hiç kimse hakiki delilikle karşılaştığımızı da, akıl sağlığımızın yerinde olduğunu da zannetmesin. Hastalarda meşgul olduğumuz delilik, şu yabancı bütünlemenin doğal yoldan iyileştirilmesinin inceliksiz bir taklidi, tuhaf bir karikatürü, bir kurnazlıktır. Hakiki zihinsel sağlık, normal egonun şöyle veya böyle bir çözünümünü zorunlu kılar."[71]

Londra ziyaretimiz, Pythia'nın ziyaretidir. Turner oradadır. Tablolarına bakıldığında, akımların bizi başka

---

[71] Ronald Laing, *La Politique de l'expérience*, ss. 89, 93, 96, 100. Michel Foucault'ya yakın bir anlamda: "Belki bir gün deliliğin ne olmuş olduğu açıkça bilinemeyecek... Artaud bizim dilimizin topraklarına ait olacak, onun kopuşuna değil... bugün sınırın, veya tuhaflığın, veya dayanılamazın tarzında deneyimlediğimiz her şey, olumsallığın sükunetinde yeniden bir araya gelecek. Ve bizim için fiilen bu Dışarıyı tanımlayan şey belki bir gün bizi öyle tanımlayacak... delilik, akıl hastalığıyla olan bağını koparır,... delilik ve akıl hastalığı, aynı antropolojik birliğe olan aidiyetlerini ilga ederler" ("La Folie, l'absence d'œuvre," *La Table ronde*, mayıs 1964).

yerlere taşıdığını ya da olduğumuz yere yeniden sürüklediğini artık bilmeksizin, onların nüfuzuna sebep olmanın, duvara tırmanıp da yine de arkasında kalmanın ne demek olduğu görülür. Tabloları üç döneme dağılır. Eğer burada bir psikiyatrist konuşuyor olsaydı ilk ikisi hakkında konuşabilirdi ki, hakikaten de onlar en makul olanlarıdır. İlk tuvalleri dünyanın sonuna ait felaketler, çığlar ve kasırgalar üzerinedir. Turner bunlarla başlar. İkinci dönemdekiler, hezeyanın, Poussin, Lorrain, veya Hollanda geleneğinden miras kalan ulvi bir tekniği sakladığı veya onunla daha ziyade eşdeğer olduğu bir çeşit hezeyanlı yeniden inşaya benzer: dünya, modern bir işlevi olan arkaizmlerin sayesinde yeniden inşa edilmiştir. Ama üçüncü dönem tabloları düzeyinde, Turner'ın dizilerde teşhir etmeyip de sır olarak sakladığı eşsiz bir şey meydana gelir. Onun zamanının ötesinde olduğu bile söylenemez: hiçbir zamana ait olmayan ve bize doğru ebedi bir gelecekten gelen veya ona doğru kaçan bir şey mevcuttur. Tuval kendi içine gömülür, bir oyuk, bir göl, bir alev, bir hortum, bir patlama tarafından delinip geçilmiştir. Önceki tabloların temaları burada bir kez daha bulunur, anlamlarıysa değişmiştir. Tuval gerçekten de bozulur, onu delip geçen şey tarafından yarılır. Yüzeyde kalansa, onun genişliğini az önce parçalayan bir şey (şize) tarafından derinlemesine katedilen, sisli ve altın rengi, yoğun, şiddetli bir arka plandır. Her şey birbirine girer ve atılımı (çöküşü değil) üreten şey de budur.

Tuhaf Anglo-Amerikan edebiyatı: Thomas Hardy'den, Lawrence'dan Lowry'e, Miller'den Ginsberg ve Kerouac'a, terk etmeyi, kodları karıştırmayı, akımların yayılmasını sağlamayı, organsız bedenin çölünü katetmeyi bilen adamlar. Bir sınırı aşarlar, bir duvarı, kapitalist engeli paramparça ederler. Ve elbette ki süreci tamamlamayı başaramazlar, bunda durmaksızın başarısızlığa uğrarlar. Nevrotik çıkmaz yeniden kapanır—ödi-

palleşmenin baba-annesi, Amerika, memlekete dönüş— veya egzotik yeryurtların, ve sonra uyuşturucuların, alkolün ayartıcılığı, ve yine daha kötüsü, eski bir faşist düş. Hezeyan, bir kutbundan diğerine hiçbir zaman bundan fazla salınmamıştır. Ama çıkmazların ve üçgenlerin arasından, karşı konulamaz şizofrenik bir akım akıp gider; sperm, akarsu, kanalizasyon, bel soğukluğu veya kodlanmaya müsaade etmeyen sözcük akımı, fazlasıyla akışkan ve fazlasıyla kıvamlı bir libido: sözdizimi karşısındaki şiddet, gösterenin planlı bir yıkımı, bir akım olarak inşa edilen anlamsızlık, tüm ilişkilere musallat olmak için geri dönen çokanlamlılık. Edebiyat sorunu, taşıdığı ideolojiden ya da yürürlükteki toplumsal bir düzen tarafından temellük edilişinden başlanarak nasıl da bayağı bir şekilde açıklanmaktadır. Uyumakta olan bir gençliği her zaman için uyandıran ve onların ateşini yaymaya bir son vermeyen eserler değil, insanlar temellük edilirler. İdeolojiye gelince, karmaşaya en çok sebep olan fikir odur, çünkü yazınsal makinenin üretim sahasıyla olan ilişkisini, ve neşredilen göstergenin, onu gösteren düzeni içine hapsetmeye çalışan "içeriğin biçimi[ni]" yarıp geçtiği anı kavramaktan bizi alıkoymaktadır. Engels, bir yazarın, eserindeki Katolik ve despotik göstereni yırtıp ayıran ve ufuktaki devrimci bir makineyi kaçınılmaz olarak destekleyen akımların izini sürmekten, ve onların yayılmasını sağlamaktan kendisini alıkoyamadığı için büyük olduğunu göstereli çok oldu, öyle ki bu zaten Balzac hakkındadır. İşte üslup budur, veya daha ziyade üslubun, sözdiziminin, dilbilgisinin namevcudiyetidir: dilin ne söylediği ile, hatta onu anlamlayıcı kılan şey ile artık daha az tanımlandığı, ama onun akmasını, akıp gitmesini, patlamasını sağlayan şey ile (arzu) tanımlandığı an. Çünkü edebiyat, bütünüyle şizofreniye benzer: bir erek değil süreçtir, ifade değil bir üretimdir.

Yine burada da ödipalleşme, edebiyatın yerleşik düzene uygun ve kimseyi incitmeye muktedir olmayan bir tüketim nesnesine indirgenişindeki en önemli etmendir. Sorun, yazarın ya da okurlarının kişisel olarak ödipalleşmesi değildir, ama eseri hakim toplumsal kodlara göre ideoloji salgılayan önemsiz bir ifadesel etkinlik kılmak için, onun esir edilmeye çalışıldığı *ödipal biçimdir*. Sanat eserinin böylelikle kendisini Ödipus'un iki kutbu, sorun ile çözüm, nevroz ile yüceltme, arzu ile hakikat arasına kazıdığı farz edilir—ilki, eserin çocukluk çağının çözülmemiş çatışmalarını yoğurup yeniden dağıttığı gerileyici bir tanesi, ve diğeri, insanın geleceğiyle ilgili yeni bir çözümün patikalarını icat ettiği ilerleyici bir tanesi. Eserin, "kültürel nesne" olarak içsel bir dönüştürüm ile tesis edildiği söylenir. Bu bakış açısına göre psikanalizi sanat eserine tatbik etmenin bile yeri yoktur, çünkü eserin kendisi başarılı bir psikanaliz, ibretlik müşterek gücüllüklerle birlikte yüce bir "aktarım" tesis eder. O ikiyüzlü ikaz yankılanır: sanat eseri için azıcık bir nevroz iyidir, iyi malzemedir, ama psikoz değil, özellikle de psikoz değil; neticede yaratıcı olan nevrotik görünüm, ve yabancılaştırıcı ve yıkıcı olan psikotik görünümü ayırt ediyoruz... Dilbilgisi ve sözdiziminde bir yarık icra eden ve dilin bütününü arzuya çeviren büyük sesler, psikozun derinliklerinden konuşmamışlar ve kaçışın müthiş bir psikotik devrimci yolunu sergilememişler gibi. Yerleşik edebiyatı ödipal psikanalizle kıyaslamak doğrudur: çünkü kendisine ait, yazılı olmayan superegodan daha zararlı bir süperego biçimi konuşlandırır. Ödipus, gerçekten de psikanalitik olmadan önce yazınsaldır. Her zaman için Artaud'ya karşı bir Breton, Lenz'e karşı bir Goethe, Hölderlin'e karşı bir Schiller vardır ki, amaç edebiyatı süperegolaştırmak ve bize şunu söylemektir: Dikkat et, fazla ileri gitme! "Nezakette kusur" etme! Werther evet, Lenz hayır! Edebiyatın ödipal biçimi, onun ticari biçimi-

dir. Bu edebiyatla kıyaslandığında, psikanalizde nihayetinde daha bile az sahtekarlık bulunduğunu düşünmekte özgürüz, çünkü nevrotik olanın yapıp ettiği, münzevi, sorumluluğu olmayan, okunamayan ve pazarlanamayan, aksine sadece okunması için değil ama tercümesi ve indirgenmesi için de ödeme gerektiren bir eserdir. En azından ekonomik bir kusur, nezakette bir kusur işler, ve kendi değerlerini yaymaz. Artaud çok iyi ortaya koyar: her yazı mide bulandırıcıdır—yani "varlığın ve ona ait dilin bokunu püsürünü süren," zayıf olanı, afazikleri, okuryazar-olmayanı nakleden bir süreç olmak yerine, kendisini bir amaç olarak ele alan veya kendisine amaçlar belirleyen her edebiyat. Bizi hiç olmazsa yüceltmeden esirgeyin. Her yazar bir haindir. Tek edebiyat, tuzaklar kuran, sahte sikke basan, hem ifadesinin biçimine ait süperegonun, hem de içeriğinin biçimine ait pazar değerinin patlamasına sebep olan edebiyattır. Ama bazıları şöyle karşılık verir: Artaud edebiyata ait değildir, o şizofren olduğu için dışarıdadır. Ve diğerleri de şöyle: o edebiyata ve üstelik en önemlisine, metinsel olanına ait olduğu için şizofren değildir. İki taraf da en azından müşterek olarak, şizofreninin aynı budalaca ve gerici tasavvuruna, ve edebiyatın aynı pazarlanabilir nevrotik tasavvuruna sahiptir. Kurnaz bir eleştirmense şöyle yazar: "Artaud'nun dilinin tartışmaya yer bırakmayacak bir biçimde bir şizofrene ait olduğunu, psikotik olanın istençdışı, kösteklenmiş, itaat ettirilmiş: *dolayısıyla* her bakımdan metinsel yazının karşıtı olan bir söylem ürettiğini beyan etmek için," birisinin gösterenin ne olduğunu hiç mi hiç anlamamış olması gerekir. Ama edebiyatı hadım-edilme izine tabi kılan, ve ona ait ödipal biçimin iki görünümünü de takdis eden bu inanılmaz metinsel arkaizm, bu gösteren de neyin nesidir? Ve bu kurnaza psikotiğin söyleminin "istençdışı, kösteklenmiş, itaat ettirilmiş" olduğunu kim söyledi? Karşıtı bile değildir,

çok şükür. Ama bu karşıtlıklar tuhaf bir şekilde hedefi ıskalarlar. *Artaud psikiyatriyi parçalara ayırır, özellikle de şizofren olduğu için, ve olmadığı için değil.* Artaud edebiyatın ifasıdır, özellikle de şizofren olduğu için, ama olmadığı için değil. Gösterenin duvarını yıkalı çok olmuştur: Şizo Artaud. Istırabının ve neşesinin derinliklerinde, arzu akımlarının kodunu çözmekte olan psikotikten toplumun ne anladığını ifşa etmeye ("Toplum tarafından intihara sürüklenen Van Gogh"), ama böylelikle, nevrotik veya sapkın yeniden-kodlama adına psikozun karşısına edebiyatı çıkarırken toplumun edebiyattan ne anladığını (Lewis Carrol, ya da edebi eserlerin ödleği) ifşa etmeye hakkı vardır.

Laing'in, bu şizofrenik duvarın ya da sınırın aşılması olarak adlandırdığı şeyi çok az kişi icra edebilmiştir: buna rağmen "oldukça sıradan insanlardır..." Ama çoğunluk duvara yaklaşır ve dehşete uğrayarak geri döner. Gösterenin yasası altına girmek, hadım-edilme ile işaretlenmek, Ödipus içinde üçgenleşmek daha iyidir. Dolayısıyla sınırı yerinden-ederler, onun toplumsal oluşumun içine, yatırım yaptıkları toplumsal üretim ve yeniden-üretim ile, gerisin geriye düşüp tüm yatırımları tatbik ettikleri aile yeniden-üretiminin arasına geçmesine sebep olurlar. Sınırın, Ödipus tarafından tanımlanan araziye, Ödipus'un iki kutbu arasına geçmesine neden olurlar. Bu iki kutbun arasında kıvrılmaya ve açılmaya bir son vermezler. Son kaya olarak Ödipus, ve bir oyuk olarak hadım-edilme: nihai yeryurt; kaçan, akıp giden, ve bizi nereye götürdüğü belli olmayan kodu çözülmüş arzu akımları yerine analistin divanına indirgenmiş olsa da. Nevroz budur işte, kişiye ait küçük bir sömürgeci dünya yaratmak amacıyla sınırın yerinden-edilmesidir. Fakat diğerleri, sapkınlığın yöresinde tamamen egzotik bakir topraklar, daha yapay aileler, duvarın uzunluğu boyunca tasarlayıp yerleştirdikleri daha gizemli toplumlar talep

ederler. Yine diğerleri, Ödipus'un araçsallığından, ama aynı zamanda sapkınlıkların bayağılığı ile estetizminden hasta düşmüş olanlar, duvara ulaşır ve bazen aşırı bir şiddetle ona çarpıp geri dönerler. Sonrasında hareketsiz, sessiz bir hale gelirler, organsız bedene geri çekilirler; hala bir yeryurttur, ama bu sefer tüm arzulama-üretiminin askıya alındığı veya katılaştığı, askıya alınmış gibi göründüğü bütünüyle çölsü bir yerdir: psikoz. Bu katatonik bedenler kurşun gibi nehre düşerler, yüzeye bir kez daha ulaşamayacak olan devasa, yerinden oynayamayan suaygırlarıdır onlar. Nevrotikleri imal eden toplumsal-psişik bastırma sisteminden kaçabilmek amacıyla tüm kuvvetlerini birincil bastırmaya emanet etmişlerdir. Ama onları hastane şizosu ile, şu muhteşem otistik ile, Ödipus'un "eksikliğini duyan" klinik vaka ile özdeşleştiren daha aleni bir bastırma gelir başlarına. Hem sınırın ötesine geçtiğince süreci, hem de sınıra çarpıp orada durmaksızın zonkladığınca sürecin sonucunu belirtmek için neden aynı sözcük, şizo? Hem nihai ilerleyişi hem de olası çöküşü, ve biriyle diğeri arasındaki tüm geçişlerle karmaşaları belirtmek için neden aynı sözcük? Önceki üç serüven içinde, süreç ile en yakından ilişkili olanı psikozun serüvenidir: "şeytani" olanın, alışıldık biçimde bastırılanın, çöküş ve parçalanma tehlikesini her zaman için barındıran böylesi bir durum vasıtasıyla püskürdüğünü ya da böylesi durumlara neden olduğunu Jaspers'ın gösterdiği anlamda. Delilik olarak, sadece sahtelik ya da karikatür olan hastalık olarak doğru bir şekilde adlandırılması gereken süreç midir, yoksa bizim tek hastalığımız delilik, yani sağaltımımız süreç midir artık bilmiyoruz. Ama her halükarda, ilişkinin yakın doğası dolaysız bir şekilde ters orantı halinde ortaya çıkar: üretim süreci kendi seyrinden ne ölçüde çıkar, acımasızca kesintiye uğratılırsa, özgül bir ürün olarak şizofrenik mevcudiyet de o ölçüde ortaya çıkar. Böyledir, çünkü diğer yandan

nevroz ile psikoz arasında dolaysız bir ilişki tesis edememiştik. Nevroza, psikoza ve hatta sapkınlığa ait ilişkiler her birinin sürece göre durumuna, her birinin, sürecin bir kesintiye uğratılma tarzını, ve yersizyurtsuzlaşmış arzu akımları tarafından bertaraf edilmemek amacıyla hala tutundukları artakalan bir dünyayı temsil ettiği üsluba bağlıdır. Ödipus'un nevrotik yeryurdu, yapaylığın sapkın yeryurtları, organsız bedenin psikotik yeryurdu: süreç bazı zamanlar tuzağa düşürülür ve üçgenin içine döndürülür, bazı zamanlar kendisini bir kendinde amaç olarak ele alır, bazense boşlukta sürüp gider ve kendi ifasının yerine korkunç bir şiddetti geçirir. Bu biçimlerden her biri, şizofrenik bir temele sahiptir, evrensel olanı ise sadece süreç olarak şizofrenidir. Şizofreni aynı anda duvar, duvarın aşılması ve bu aşmadaki başarısızlıklardır: "Bu duvar nasıl aşılır, çünkü bana göre ona sertçe vurmak faydasızdır, altından oyulmalı ve eğeyle delinmelidir, yavaş yavaş ve sabırla."[72] Ve sorun sadece sanat ya da edebiyat değildir. Çünkü sanatsal makine, analitik makine ve devrimci makine, ya toplumsal-psişik bastırma sisteminin köreltici çatısı altında işlemelerine sebep olan dışsal bir ilişki içinde kalacaklar, ya da bir ve aynı arzulama-makinesini besleyen akımın içinde birbirlerinin parçaları ve dişlileri haline geleceklerdir; genel bir patlama için sabırla tutuşturulan yeteri kadar yerel ateş—gösteren değil şize.

[72] Van Gogh, Lettre du 8 sept. 1888

3. bölüm
yabanıllar, barbarlar, uygar insanlar

Eğer evrensel olan şey, organsız beden ve arzulama-üretimi, görünüşte muzaffer bir kapitalizm tarafından belirlenen koşullar altında en son gelip çatıyorsa, evrensel tarihin oluşturulmasındaki yeterli masumiyet nasıl bulunacaktır? Öte yandan, arzulama-üretimi başından itibaren mevcuttur: toplumsal üretim ile yenidenüretim varolduğu andan itibaren arzulama-üretimi de vardır. Ama çok kesin bir anlamda doğrudur ki, kapitalizm öncesi toplumsal makineler arzuyla ayrılmaz bir biçimde ilişkilidirler: onu kodlarlar, arzu akımlarını kodlarlar. Sociusun işi arzuyu kodlamaktır—ve kodu çözülmüş akımlardan korku duymak, endişe duymaktır. Göreceğimiz gibi kodu çözülmüş akımlar üzerine bina edilen, içsel kodlar yerine para biçimindeki bir soyut nicelikler aksiyomatiğini geçiren tek toplumsal makine kapitalizmdir. Kapitalizm o halde arzu akımlarını serbest bırakır, ama kendi sınırını ve çözünme olasılığını tanımlayan toplumsal koşullar altında; dolayısıyla hiddetli tüm kuvvetiyle, onu bu sınıra doğru süren harekete durmaksızın karşı koyar. Kapitalizmin sınırındaki yersizyurtsuzlaşmış socius, organsız bedene yol verir, kodu çözülmüş akımlar kendilerini arzulama-üretimine fırlatır. Bu nedenle tüm

tarihi geriye dönük olarak kapitalizmin ışığında okumak, Marx'ın formüle ettiği ilkelerin tam anlamıyla izlenmesi şartıyla doğrudur: ilkin, evrensel tarih zorunluluklar değil ama tesadüfler tarihidir; süreklilikler değil ama kesilmeler ve sınırlar. Çünkü akımların kodlamadan kaçması, yine de kapitalist socius olarak belirlenebilen yeni bir makineyi tesis etmek amacıyla kaçması için büyük rastlantılar, ve başka bir yerde, daha önce meydana gelebilecek, ya da hiç meydana gelmemiş olabilecek inanılmaz karşılaşmalar zorunludur: öyle ki bu, kendisini yine de kod çözümünün iki oldukça farklı biçiminde sunan (özelleştirme ile ve soyutlama ile) özel mülkiyet ile meta üretimi arasındaki karşılaşmadır. Ya da özel mülkiyetin bakış açısından, kapitalistlere ait olan dönüştürülebilir zenginlik akımları ve emek güçlerinden başka bir şeye sahip olmayan bir işçiler akımı arasındaki karşılaşma (yine burada yersizyurtsuzlaşmanın iki oldukça farklı biçimi olarak). Bir anlamda, kapitalizm bütün toplumsal biçimlere musallat olmuştur, ama korkunç kabusları olarak onlara musallat olur; onları kodlardan sıyıracak bir akımdan duydukları endişedir bu. Diğer yandan, eğer kapitalizm bir evrensel tarihin koşullarını ve olasılığını belirliyorsa, bu ancak kapitalizm temel olarak kendisine ait sınırla, kendi yıkımıyla uğraştığınca doğrudur: Marx'm söylediği gibi, özeleştiri yapmaya muktedir olduğunca (en azından belirli bir noktaya kadar: sınırın belirdiği, hareketin eğilime karşılık verdiği nokta...).[1] Özetle, ev-

[1] Marx, *Introduction générale à la critique de l'économie politique*, 1857, Pléiade I, ss. 260-261. Maurice Godelier şöyle açıklar: "Batının gelişme çizgisi her yerde yeniden belireceği için evrensel olmanın uzağındayken, başka hiçbir yere dönmediği için evrensel olarak belirmektedir... O halde sıradandır, çünkü olağanüstü açılımında, evrensel bir sonuç elde etmiştir. İnsanın insan tarafından sömürüsünün en antik ve en yakın zamanlı biçimlerini geride bırakmayı temin eden, ve tüm diğer toplumların da onları geride bırakmasını sağlayan pratik bir temel (endüstriyel ekonomi) ve teorik bir tasavvur (sosyalizm) sağlamaktadır... Batının gelişim çizgisinin hakiki evrenselliğinin gelişimi o halde kendi olağanüstülüğünde yatar, kendi

rensel tarih sadece geriye dönük değildir, ama aynı zamanda tesadüfi, tekil, ironik ve eleştireldir.

Yeryüzü, arzu ve üretimin ilkel, yabanıl birliğidir. Çünkü yeryüzü sadece emeğin çoklu ve bölünmüş nesnesi değildir, o aynı zamanda biricik, bölünemez mevcudiyettir, gerisin geriye üretici güçlere düşen ve onları doğal ya da kutsal varsayım olarak temellük eden eksiksiz bedendir. Toprak, üretken bir öğe ve temellük edişin bir sonucu olabilirken, Yeryüzü, sebepsiz büyük durağanlıktır, toprağın müşterek temellükünü ve kullanımını koşullandıran, üretim üzerindeki öğedir. Bütün üretim sürecinin kaydının tutulduğu, emeğin nesnelerinin, emek güçleri ile araçlarının kaydedildiği, ve eyleyiciler ile ürünlerin paylaştırıldığı yüzeydir. Burada üretimin sözde nedeni ve arzunun nesnesi olarak belirir (arzunun kendi bastırılışına bağlı hale geldiği yer yeryüzüdür). Dolayısıyla *yerliyurtlu makine*, sociusun ilk biçimi, ilkel kayıt makinesi, toplumsal bir sahayı kaplayan "megamakine[dir]." Teknik makinelerle ilgisi yoktur. Manüel olarak adlandırılan en basit biçimlerinde dahi teknik makine, insani kuvveti genişleten ve ona belirli bir serbestlik imkanı sağlayan bir eyleme, bir iletme ve hatta bir yürütme öğesi içerir. Toplumsal makineyse aksine, parçaları olarak insanlara sahiptir—her ne kadar biz onları makineleriyle göz önüne alıyor olsak da—ve eylemin, iletimin ve motor işlevin her aşamasında, yerleşik hale getirilmiş bir model içinde onları bütünlemekte ve özümsemektedir. Dolayısıyla, bir hafıza şekillendirir ki, bu olmadan insan ile onun makinelerinin (teknik) eşgüdümlülüğü gerçekleşmeyecektir. Teknik makineler, aslında kendi süreçlerini yeniden-üretmenin koşullarına sahip değillerdir; koşullandırıcıları ve organize edicileri olarak, ama aynı zamanda gelişimlerinin sınırlayıcısı ve

dışında değil, kendi farkında yatar, evrimin diğer çizgileriyle olan benzerliğinde değil" (*Sur le mode de production asiatique*, Ed. Sociales, 1969, ss. 92-96).

dizginleyicisi olarak toplumsal makineye işaret etmektedirler. Hafızayı ve yeniden-üretimi temellük etmeye meyleden ve böylelikle insanın sömürülme biçimlerinde değişikliklere gidebilen yarı-özerk bir teknik üretim rejimini görebilmek için kapitalizmin beklenmesi gerekecektir; ama tam da bu rejim, ondan önce gelen büyük toplumsal makinelerin bir parçalanışını gerektirmiştir. Aynı makine hem teknik hem de toplumsal olabilir, ama aynı görünüm altında değil: örneğin tekbiçimli zamanı ölçen teknik makine olarak ve nizami saatleri yenidenüretip kentteki düzeni temin eden toplumsal makine olarak saat. Lewis Mumford, müşterek bir mevcudiyet olan toplumsal makineyi belirtmek için "megamakine" sözcüğünü icat ettiğinde kesinlikle haklıdır (her ne kadar bunun tatbikini barbar despotik kurum ile sınırlandırmışsa da): "Eğer Reuleaux'nun klasik tanımına az ya da çok mutabık olunur, makine bir hareketi iletmek ve bir işi icra etmek için her biri özgül işlevlere sahip ve insan denetimi altında işleyen birbirine bağlı öğelerin bileşimi olarak ele alınırsa, o halde insani makine gerçekten de hakiki bir makinedir."[2] Toplumsal makine, sabit bir motoru takdim ettiği ve farklı kesilme türlerini ortaya koyduğu ölçüde herhangi bir eğretilemeden bağımsız olarak gerçek bir makinedir: bir akımdan parçaların koparılması, bir zincirin sökülmesi, parçaların paylaştırılması. Akımların kodlanması tüm bu müdahaleleri içerir. Üretimin üretimlerini, kaydetmenin üretimlerini ve tüketimin üretimlerini organize eden global bir arzu ve kader sistemi içinde üretimden koparılıp alınanlar, zincirdeki sökülmelere karşılık geldiğince ve her bir üye için artakalan bir payla sonuçlandığınca, toplumsal makinenin en yüksek görevi budur. Kadın ve çocuk, sürü ve tohum akımları, sperm akımları, bok akımları ve menstrüel akımlar, hiçbir şey kaçmamalıdır. Yeryüzü olarak sabit motoruyla

[2] Lewis Mumford, "La Première mégamachine," *Diogène*, temmuz 1966.

birlikte ilkel yerliyurtlu makine şimdiden, üretim, üretim araçları, üretici ve tüketici akımlarını kodlayan toplumsal bir makine ya da bir megamakinedir: tanrıça Yeryüzünün eksiksiz bedeni, ekilebilir türleri, zirai aletleri ve insan organlarını kendi yüzeyinde bir araya getirmektedir.

Meyer Fortes, ilk bakışta eğlendirici ve anlam dolu bir görüş ortaya koyar: "Sorun kadınların dolaşımı değildir... Bir kadın kendisini yayar. Birinin idaresi altında değildir, ama zürriyete dair kanuni yetkiler, belirli bir kişinin kârı için belirlenmiştir."[3] İşin doğrusu, topluma dair mübadeleci fikirleri temele yerleştiren varsayımı kabul etmekte hiçbir neden görmüyoruz; toplum, esas olanın öncelikle dolaşım ya da dolaşımı sağlamak olacağı bir mübadele ortamı değildir, ama işaretlemek ve işaretlenmek olduğu bir kayıt sociusudur. Ancak kayıt gerektirir ya da izin verirse dolaşım vardır. İlkel yerliyurtlu makinenin yöntemi, işte bu anlamda organlara yapılan müşterek yatırımdır; çünkü akımların kodlanması ancak, onları üretip kesmeye muktedir olan organlar kendilerini kuşatılmış olarak bulduğu, kısmi nesneler olarak yerleştirilmiş, socius üzerinde paylaştırılmış ve ona iliştirilmiş hale geldiği ölçüdedir. Bir maske, organların bu çeşit bir tayin edilişidir. Üyelerini törenle kabul eden toplumlar, bir bedenin parçalarını düzenlerler ki, bu parçalar aynı anda duyu organları, anatomik parçalar ve eklemlerdir. Yasaklamalar (görme, konuşma), böylesi bir durumda veya böylesi bir vesilede, müşterek olarak yatırım yapılmış bir organdan yararlanma hakkı olmayanlara tatbik edilir. Söylenceler organ-kısmi nesneleri ve onların, onları iten veya çeken eksiksiz bir bedenle olan ilişkisini anlatır: kadınların bedenlerine perçinlenen vajinalar, erkekler tarafından paylaşılan devasa bir penis, kendisini anüssüz bir beden olarak tahsis eden bağımsız bir anüs.

[3] Meyer Fortes, *Recherches voltaïques*, 1967, ss. 135-137.

Bir Gurma öyküsü şöyle başlar: "Ağız öldüğünde, defnetmeyi kimin üstleneceğini öğrenmek için bedenin diğer parçalarına danışıldı..." Birlikler katiyen özel ya da "kişisel" anlamına gelecek şekilde insanlarda değil, ama organların bağlantılarını, ayrımlarını ve birleşimlerini belirleyen *dizilerde* bulunur. Fantezilerin grup fantezisi olmasının nedeni budur. Arzuyu sociusa tutturan ve yeryüzünde toplumsal üretim ile arzulama-üretimini bir bütün kılan şey, işte organlara yapılan bu müşterek yatırımdır.

Bizim modern toplumlarımızsa aksine, organların aşırı bir özelleştirilmesini üstlenmiştir, öyle ki bu, soyut hale gelen akımların kod çözümüne tekabül etmektedir. Özelleştirilmiş, toplumsal sahadan uzaklaştırılmış ilk organ anüstü. Kendisini özelleştirmenin bir modeli olarak ve aynı zamanda akımların yeni soyutlanma durumunu ifade edecek para olarak takdim eden şey anüstü. Parasal ekonominin anal doğasına dair psikanalitik görüşlerin görece doğru oluşunun nedeni budur. Ama "mantıksal" sıra şudur: kodlanmış akımların yerine geçirilen soyut nicelik; anüs modeline dayanarak müşterek yatırımın organlardan çekilişi; organların ve işlevlerin bireysel merkezleri olarak, soyut nicelikten türeyen özel kişilerin tesis edilmesi. Hatta bizim toplumlarımızda, penisin her iki cinsiyetten kişilere eksikliği paylaştıran ve ödipal üçgeni organize eden sökülmüş bir nesne konumunu işgal ettiği, onu sökenin, fallusu tesis edecek bir tür *Aufhebung* ile penisi parçalayıp yüceltenin ise anüs olduğu söylenebilir. Yüceltme, anallikle son derece bağıntılıdır, ama analliğin başka bir kullanım amacıyla yüceltilecek bir malzeme tefriş ettiği anlamda değil. Anallik, en yukarıdakine dönüşmesi gereken en aşağıdakini temsil etmez. Sahadan uzaklaştırılması koşulları altında (analiz edeceğiz), yüceltmeyi gerektirmeyen koşullar altında (çünkü aksine yüceltme türemiştir) yukarıya tırmanan

şey anüstür. Kendisini yüceltmeye takdim eden şey anallik değildir, anal olan şey bütünüyle yüceltmenin kendisidir; dahası da var, yüceltmenin en basit eleştirisi, onun bizi hiçbir şekilde boktan kurtaramıyor oluşuna dairdir (dışkılamaya muktedir olan sadece zihindir). Yatırım anüsten çekildiğinde, anallik çok daha devasadır. Arzunun özü elbette ki libidodur; ama libido soyut nicelik haline geldiğinde, yükseltilmiş ve üzerindeki yatırım çekilmiş olan anüs, bu aynı niceliğe ölçü birimleri olarak hizmet eden global kişileri ve özgül egoları üretir. Artaud harika söyler: bu "ölü sıçanın kıçı gök kubbeye asıldı;" çocuğu sadece bir açı, "kendilik gibi bir şeyin üzerindeki bir cins ebedi örtü" olan baba-anne-ben üçgeni, "çılgın bir analliğin bünyesindeki baba-anne" buradan itibaren yola koyulur. *Ödipus'un bütünü analdir* ve müşterek yatırımın çekilişini dengelemek için organa yapılan bireysel bir üst-yatırımı ima etmektedir. Ödipus'un evrenselliğinin en ateşli naklediciler bile, bizim toplumumuzdaki herhangi bir mekanizmayla veya onu bir gerçeklik kılan herhangi bir tutumla ilkel toplumlarda yine de karşılaşılamayacağını işte bu yüzden fark ederler. Süperego yoktur, suç da. Global kişilerle özdeşleşen özgül bir ego yoktur—ama her zaman için ataların sıkı ve bileşik dizisini, ve eşlerle kuzenlerin parçalı dizisini izleyen kısmi grup özdeşimleri vardır. Anallik yoktur—yine de, veya çünkü daha ziyade, müşterek olarak yatırım yapılmış bir anüs vardır. Ödipus'u meydana getirecek bir şey kalmış mıdır geriye?[4] Yapı, yani gerçekleş-

[4] Paul Parin ve ark. *Les Blancs pensent trop*, 1963, fr.ç. Payot: "Annelerle olan ön-bağımlı ilişkiler, aynı yaştan arkadaşlar grubuyla özdeşimlere intikal eder ve orada yeniden tanzim edilir. Büyük erkek kardeşler grubuyla olan özdeşleşme ilişkilerinde, babalarla olan çatışma kendisini etkisizleştirilmiş halde bulur..." (ss. 428-436). M.C. ve E. Ortigues'de de benzer bir analiz ve sonuçlar vardır, *Œdipe africain*, Plon, 1966 (ss. 302-305). Ancak bu yazarlar, ortaya koydukları bütün kanıtlar tersini göstermesine ve bu kompleksin "klinik olarak ulaşılabilir" olmadığını söylemelerine rağmen, bir sorunun ya da bir Ödipus kompleksinin varlığını sürdürmesi için tuhaf bir jimnastiğe kendilerini teslim ederler.

memiş gücül bir hal. Evrensel bir Ödipus'un tüm toplumlara musallat olduğuna inanılmalı mıdır, ama özellikle de kapitalizm, *yani* akımların kod çözümünden ve organlardaki müşterek yatırımının çekilişinden, arzu akımlarının soyut-oluşundan ve organların özel-oluşundan doğacak olana dair kabus ve kötü sezi onlara musallat olduğu için?

İlkel yerliyurtlu makine akımları kodlar, organlara yatırım yapar, bedenleri işaretler. Hem de dolaşımın, mübadelenin, geri kalan her şeyi özetleyen görevle, yani yeryüzünün ürünleri olan bedenleri işaretleme göreviyle karşılaştırıldığında ikincil bir etkinlik olacağı bir noktaya kadar. Üretici güçleri temellük ettiği ve üretim eyleyicilerini paylaştırdığı sürece kaydedici, kayıt tutucu sociusun özü şunlarda yatar: dövme yapma, kesme, yarma, oyma, kazıma, sakatlama, kuşatma, kabul etme. Nietzsche "töre ahlakı[nı] ya da insan türünün uzun bir dönemi boyunca onun kendi üzerinde icra ettiği gerçek çaba[yı], ona ait tarih öncesi çaba[yı]" şöyle tanımlar: çeşitli üyelere ve beden parçalarına dair yasanın kuvvetine sahip bir değerlendirmeler sistemi. Bir müşterek yatırımlar düzenine uygun olarak organlardan mahrum bırakılacak kişi suçlu değildir yalnızca; yenilecek, bir sığırın bölünüp paylaştırılmasındaki kuralların aynısı izlenerek toplumsal kurallara göre yenilecek birisi değildir yalnızca; ama haklarından ve vazifelerinden bütünüyle yararlanan insan, organları ve bunların icrasını toplulukla ilişkilendiren bir rejim altında işaretlenmiş kendi bütün bedenine sahiptir (organların özelleştirilmesi ancak, "insanın *gözü önünde* insanın duyduğu utanç" ile başlayacaktır). Çünkü bu, insanın biyolojik bir organizma olmaya son verip de, bir sociusun gereksinimleri izlenerek organlarının iliştiği, çekildiği, itildiği, büyülendiği eksiksiz bir beden, bir yeryüzü haline geldiği bir inşa edimidir. Öyle ki, organlar socius içine yontulur ve

akımlar onun yüzeyinde akıp gider. Nietzsche şöyle der: insana bir hafıza oluşturma sorunudur bu, ve etkin bir unutma yetisiyle tesis edilmiş insan, biyolojik hafızanın bastırılması vasıtasıyla *başka* bir hafıza, müşterek bir tanesini yaratmak zorundadır; bundan böyle şeylerin hafızası değildir ama sözlerin, etkilerin değildir ama göstergelerin. Göstergelerini doğrudan doğruya bedene kazıyan bu organizasyon, bir zulüm sistemi, korkunç bir alfabedir: "İnsanın tarih öncesinde belki gerçekten de ona ait bu anımsatıcı-teknikten daha dehşetli ve daha tedirgin edici bir şey yoktu... kendisi için bir hafıza yaratmaya karar verdiğinde asla işkencesiz, eziyetsiz ve kurbansız yapamamıştır; en ürkütücü kurban edişler ve en korkunç vaatler, en iğrenç kötürüm bırakışlar, tüm tarikatların zalim töreleri... Dünyada bir düşünürler kavminin yükselişi önündeki güçlükler görülmelidir!"[5] Zulmün, insanlık tarihini açıklaması için yetkilendirilmiş olabilecek önemsiz ya da doğal bir zorbalıkla hiçbir ilgisi yoktur; kültürün bedenlerde işleyen ve onlara kazınan hareketidir o, saban sürmektir. Budur işte kültürün anlamı. Bu kültür, ideolojinin hareketi de değildir: aksine, üretimi arzunun içine zorla yerleştirir ve buna karşın arzuyu toplumsal üretim ve yeniden-üretim içine zorla sokar. Çünkü ölüm, ceza ve işkence dahi arzulanır, ve üretimin kendisine aittirler (kaderciliğin tarihi ile karşılaştırın). İnsanları ya da onların organlarını toplumsal makinenin parçalarıyla çarkları kılar. Gösterge, arzunun konumudur; ama ilk göstergeler, sancaklarını bedenlere diken yerliyurtlu göstergelerdir. Ve eğer et üzerindeki bu kazıma bir "yazı" olarak adlandırılacaksa, o zaman sözün aslında yazıyı gerektirdiğinin, ve insanı dil kullanımına muktedir kılıp ona bir söz hafızasını verenin kazınmış göstergelerin bu zalim sistemi olduğunun söylenmesi gerekir.

---

[5] Nietzsche, *La Généalogie de la morale*, II, 2-7

Yeryurt fikri ancak muğlak bir şekilde ortaya çıkar. Çünkü meskenin veya coğrafi dağılımın ilkesi olarak alınırsa, ilkel toplumsal makinenin yeryurtsal olmadığı gün gibi ortadadır. Sadece devlet aygıtı öyle olacaktır, çünkü Engels'in formülü izlendiğinde, devlet "sadece halkı değil ama yurdu da" böler ve gens organizasyonu yerine coğrafi bir organizasyonu yerleştirir. Ama soydaşlığın yeryüzü üzerinde hüküm sürüyor göründüğü bir yerde bile, yerel bağların önemini göstermek güç değildir. Böyledir, çünkü ilkel makine halkı böler, ama her bir kesime ait bağlayıcı, ayırıcı ve birleştirici ilişkilerin diğerleriyle birlikte kaydının tutulduğu bölünemez bir yeryüzü üzerinde bunu yapar (ki bu örneğin, bir dilimin şefi ile bir yeryüzü muhafızının bir arada varoluşu ya da tamamlayıcılığıdır). Eğer bölümleme, araziye hükmeden yerleşik bir yönetim organizasyonu sayesinde yeryüzünün kendisine uzanıyorsa, yeryurdun bir terfisi olarak bakılamaz buna; ama tam aksine, ilkel topluluklar üzerindeki ilk büyük yersizyurtsuzlaşma hareketinin etkisidir. Sabit motor olarak yeryüzünün içkin birliği, bütünüyle farklı bir doğaya ait aşkın bir birliğe, devletin birliğine yol verir; eksiksiz beden bundan böyle yeryüzününki değildir, ama şimdi toprağın verimine olduğu kadar gökten yağan yağmura da, üretici güçlerin bütünsel temellüküne de hükmeden Sebepsiz Despotun eksiksiz bedenidir. İşte tam olarak bu anlamda, ilkel yabanıl socius gerçekten de tek yerliyurtlu makinedir. Ve böylesi bir makinenin işleyişi şuna dayanır: *ittifak ve hısımlığı saptırmak* (*décliner*), henüz bir devlet yokken soyları yeryüzünün bedeninde saptırmak.

Eğer ilkel makine sapma ise, bunun nedeni ittifakı hısımlıktan, ittifakları hısımsal çizgilerden basitçe türetmenin mümkün olmayışıdır. İttifaka, sadece bir soya

ait kişiler üzerindeki ayırt edici bir güç rolü atfetmek hatalı olacaktır; daha ziyade genel bir ayırt edilemezliği üretmektedir. Leach, hısımlık açısından herhangi bir farkın gösterilemeyeceği gruplar arasında çok çeşitli evlilik rejimlerindeki vakalardan söz eder. Birçok analizde "tek-çizgisel dayanışma grubu içindeki bağlar ya da ortak hısımlık içinde farklı gruplar arasındaki bağlar üzerinde durulmuştur. Farklı grupların üyeleri arasındaki evliliklerden doğan yapısal bağlarsa ya büyük ölçüde inkar edilmiş, ya da şu evrensel kavram, hısımlık içinde boğulmuştur. Öyle ki Fortes, ittifak bağlarının da hısımlık bağları kadar önemli olduğunu fark ederken, yine de ilkini *tümleyici hısımlık* ifadesi ile örter. Baba-soyu ile ana-soyu arasındaki Roma ayrımını andıran bu kavram, temel olarak her bireyin, babasının ve annesinin akrabaları ile ilişkili olduğunu, çünkü her ikisinin neslinden geldiğini, ama buna sebep olanın ebeveynlerinin evliliği olmadığını ima eder... [Fakat] yanal olarak farklı babasoylarını bağıntılı kılan yanal bağlar yerlilerin kendileri tarafından hısımlığa aitlermiş gibi tahayyül edilmezler. Yapının zamandaki dikey sürekliliği bir baba-soyu isminin erkek akrabalar vasıtasıyla nakledilmesiyle layıkıyla açıklanır. Ama yapının yanal sürekliliği bu şekilde açıklanamaz. Daha ziyade, borçlu ve alacaklı arasındaki ekonomik ilişkilerin bir zinciri tarafından sürdürülür... İttifak ilişkisinin devamlılığını belirten şey işte bu ödenmemiş borçların varlığıdır."[6] Hısımlık yönetsel ve hiyerarşiktir, ama ittifak politik ve ekonomiktir, ve hiyerarşi ile kaynaşmadığı ve ondan türetilemediği sürece gücü, ve yönetim ile kaynaşmadığı sürece ekonomiyi ifade eder. Hısımlık ve ittifak, ilkel sermayenin iki ayrı biçimine benzer; sabit sermaye ya da hısımsal stok, ve dolaşım sermayesi ya da seyyar borç blokları. Bunlara tekabül eden biri biyo-hısımsal, diğeriyse bir ittifak ve söz hafı-

---

[6] E.R.Leach, *Critique de l'anthropologie*, 1966, fr.ç. P.U.F., ss. 206-207.

zası olan iki ayrı hafıza vardır. Üretim, socius üzerindeki hısımlık ayrımlarının şebekesine kaydediliyorsa'da, emek bağlantıları kendilerini yine de üretici süreçten sökmeli ve bir sözde sebep olarak onları temellük eden kaydedici öğeye geçmelidir. Ama bunu ancak, bağlayıcı rejimi hısımlık ayrımlarıyla tutarlı bir ittifak bağı ya da kişilerin eşleştirimi biçiminde ıslah ederek gerçekleştirir. Ekonominin yolu işte bu anlamda ittifaktan geçer. Çocukların üretiminde, babasının ya da annesinin ayırıcı çizgileriyle ilişkili olarak çocuğun kaydı tutulur, ama tersine, ayırıcı çizgiler ancak baba ile annenin evliliği tarafından temsil edilen bir bağlantı yoluyla onun kaydını tutar. Dolayısıyla ittifak hiçbir zaman hısımlıktan türemez, ama her ikisi birden sociusun üretim üzerine etki ettiği ama aynı zamanda üretimin sociusa tepki verdiği temel olarak açık bir devre biçimlendirir.

Marksistler, eğer ilkel toplumda soydaşlık hüküm sürüyorsa, bunun ekonomik ve politik etmenler tarafından belirlendiğini hatırlatmakta haklıdırlar. Ve eğer hısımlık, kendisi belirleniyorken neyin hakim olduğunu ifade ediyorsa, o zaman ittifak, neyin belirleyici olduğunu, veya daha ziyade belirli bir hakimiyet sisteminde belirleyici olanın geri dönüşünü ifade eder. Belirli bir yeryurtsal yüzeyde, ittifak bağlarının hısımsal ilişkilerle nasıl da sapasağlam bir araya geldiğini hesaba katmak işte bu yüzden önemlidir. Leach, hısımsal soylardan ayırt edildiği ve küçük dilimlerin düzeyinde işlediği sürece *yerel soyların* önemini açıkça vurgulamıştır: aynı alanda veya komşu alanlarda ikamet edip de evlilikleri tanzim eden, ve somut bir gerçekliği, hısımsal sistemlerin ve soyut evlilik sınıflarının yaptığından çok daha büyük ölçüde şekillendiren insan gruplarıdır bunlar. Soydaşlık sistemi bir yapı değildir, ama bir uygulama, bir eylem, bir yöntem ve hatta bir stratejidir. Louis Berthe, ittifak ile hiyerarşi arasındaki bir ilişkiyi analiz ederek, yapının

katı bakış açısına göre iki kısmın ayrımı tarafından yasaklanacak olan öğeler arasındaki evlilik bağlantılarına müsaade etmek için müdahil olan üçüncü bir tarafın köy olduğunu açıkça göstermiştir: "üçüncü terim, gerçek bir yapısal öğedense çok daha fazla bir yöntem olarak yorumlanmalıdır."[7] İlkel topluluktaki soydaşlık ilişkileri ne zaman zihinde açımlanan bir yapıya dayanarak yorumlansa, ittifakı büyük hısımlıklara bağlı kılan, ama kendisini *uygulama* tarafından yadsınmış olarak bulan büyük dilimler ideolojisine bir kez daha düşülür. "İttifakın asimetrik sistemlerinde genel mübadeleye, yani devrenin kapanmasına doğru kökensel bir eğilim bulunup bulunmadığının sorulması gerekir. Mrularda buna benzer bir şeyle karşılaşmadım... Herkes, çemberin kapanışı sonucunda ödenecek bedelden bihabermiş gibi davranır, asimetri ilişkisine vurgular, alacaklı-borçlu davranışını pekiştirir."[8] Bir soydaşlık sistemi ancak, onu açık tutan ve ittifakın kendisini evlilik sınıflarının ve hısımsal soyların bir tanziminden başka bir şeye çeviren politik ve ekonomik gönderimlerden ayrı tutulursa kapalıymış gibi görünür.

Akımları kodlama girişiminin bütününde durum budur. Mütekabil uyarlanma, bir anlamlama zinciri ile üretim akımının karşılıklı kucaklaşması nasıl temin edilebilir? Büyük göçebe avcı akımları izler, onları bir yerde tüketir ve onlarla yer değiştirir. Hısımlığının bütününü hızla yeniden-üretir ve kendisini ata ya da tanrı ile dolaysız bir ilişki içinde tutan bir noktada onu özetler. Pierre Clastres, artık kendi kuvveti ve kaderinden başka

---

[7] Louis Berthe, "Ainés et cadets, l'alliance et la hiérarchie ches les Baduj," *L'Homme*, temmuz 1965. Bkz. Luc de Heusch'un formülü, "Lévi-Strauss," *l'Arc* s:26: "Bir soydaşlık sistemi aynı zamanda ve bilhassa bir eylemdir" (ss. 11).

[8] L.G.Löffler, "L'Alliance asymétrique ches les Mru," *L'Homme*, temmuz 1966, ss. 78-79. Leach, *Critique de l'anthropologie*'de Kachin evliliği hakkında ideoloji ile pratik arasındaki farkı analiz eder (ss. 140-141); kapalı bir sistem olarak soydaşlığın eleştirisini çok ötelere vardırır (ss. 153-154).

bir şey olmayan ve kendi şarkısını gitgide hızlanıp çarpılmış bir dile fırlatan münzevi avcıyı tarif eder: Ben, ben, ben, "ben güçlü bir doğayım, çileden çıkmış ve saldırgan bir doğayım!"[9] Avcının, çalılığın veya ormanın büyük paranoyağının iki özelliği şunlardır: akımlarla birlikte gerçek bir yer değişimi, tanrıyla dolaysız bir hısımlık. Sociusun eksiksiz bedeninin üretime bitişik gibi olduğu göçebe uzamdadır, üretime henüz gerisin geriye düşülmemiştir. Kamp uzamı ormana bitişik haldedir, üretim süreci içinde daima yeniden-üretilir ama bu süreci henüz temellük etmemiştir. Kaydın görünüşteki nesnel hareketi, göçebeliğin gerçek hareketini baskı altına alamamıştır. Ama salt bir göçebe mevcut değildir; her zaman için ve zaten, sorunun ne kadar az da olsa stok etmek, kayıt tutmak ve pay etmek, evlenmek ve beslenmek olduğu bir kamp ortamı vardır (Clastres, Guyakilerde avcılar ile canlı hayvanlar arasındaki *bağlantının* yerini, kampta nasıl ölü hayvanlar ile avcılar arasındaki *ayrımın* aldığını açıkça gösterir, avcı kendi avını tüketemeyeceği için ensest yasağına benzeyen bir ayrımdır). Özetle, başka yerlerde de göreceğimiz gibi, her zaman için paranoyağın yerini alan veya ona eşlik eden bir sapkın vardır—bazense iki ayrı durumdaki aynı insandır: çalılık paranoyağı ile köy sapkını. Çünkü socius sabitlenip gerisin geriye üretici güçlere düşerek onları temellük ettiği andan itibaren, kodlama sorunu bundan böyle akımlar açısından bir yer değişiminin ve zincir açısından hızlandırılmış bir yeniden-üretimin eşzamanlılığı vasıtasıyla çözülemez. Akımların, stokun bir asgarisini tesis eden *kopmaların* nesnesi, ve anlamlama zincirinin, dolayımlamaların bir asgarisini tesis eden *sökülmelerin* nesnesi olması gerekir. Bir akım ancak, zincirden sökülenler ile akımdan koparılanlar bir uygunluk içinde ifa ediliyor, yakalanıyor ve evlendiriliyor ise kod-

---

[9] Pierre Clastres, "L'Arc et le panier," *L'Homme*, nisan 1966, ss.20.

lanır. Ve bu şimdiden, ilkel yeryurt üzerinde evlilikleri tanzim eden yerel grupların fazlasıyla sapkın etkinliğidir: "psişik bir seçim, arıtma ve hesaplama işi[nin]" ortaya koyulduğu diğer vakalar için Henry Ey'in normal ya da patolojik-olmayan sapkınlık demesine benzer bir sapkınlık. Ve başından itibaren de durum budur, çünkü orada akımları sürmekten ve dolaysız hısımlığı şakımaktan memnun olabilecek bir göçebe değil, ama her zaman için yere inmeyi bekleyen ve zaten koparıp söken bir socius vardır.

Akımdan koparılanlar anlamlama zincirinde hısımsal bir stok tesis eder; ama tersine zincirden sökülenler akımlara rehberlik edip yönlendiren seyyar ittifak borçlarını tesis eder. Bir aile stoku olarak iş gören örtü üzerinde ittifak taşlarının ya da deniz kabuklarının (*cauris*) devretmesi sağlanır. Üretim akımları ile kayıt zincirleri olarak geniş bir devre, ve akımları zincire bağlayıp gömen hısımsal stok ile zincirlerin akmasına sebep olan ittifak blokları arasında daha dar bir devre vardır. Nesep, aynı anda üretim akımı ve kayıt zinciri, hısımsal stok ve ittifak akışıdır. Sanki her şey, bir kayıt ya da kaydetme yüzeyini, görünüşteki hareketin potansiyel enerjisini tesis eden şey stokun kendisiymiş gibi meydana gelir; ama bu hareketin fiili yönü borçtur, bu yüzey üzerinde armağanlar ile karşı-armağanların karşılıklı yolları tarafından belirlenen kinetik bir enerjidir. Kulalarda, kolye ve bileziklerin dolaşımı belirli aşamalarda, belirli vesilelerle durur ki, o zaman stok yeniden biçimlendirilir. Hısımlık ayrımları tarafından temellük edilmeyen hiçbir üretken bağlantı yoktur, ama ittifaklar ve kişilerin eşleşimi boyunca yanal bağlantıları yeniden tesis etmeyen hısımlık ayrımları da yoktur. Sadece akımlar ile zincirler değil, ama yeri geldiğinde zincirler ile akımlar arasındaki ilişkiyi her iki yönüyle ima ettiğince sabit stoklar ile seyyar borçlar da daimi bir görelilik halindedir: öğeleri de-

ğişkendir, kadınlar, tüketim malları, ayin nesneleri, haklar, itibar ve mevki. Eğer ederlerin bir aşamada bir çeşit dengesinin bulunduğu farz ediliyorsa, ilişkilerin aşikar dengesizliğinde patolojik bir sonuç görülüyor olması gerekir ki, sözde kapalı sistemlerin tek bir doğrultuda genişlediği ve ödünç vermeler daha geniş ve daha karmaşık hale geldikçe onun açıldığı söylenerek açıklanacaktır. Ama böylesi bir tasavvur net yatırımın, paranın ve pazarın, ve mübadeleci ticari ilişkilerin eksik olduğu ilkel "soğuk ekonomi" ile çelişki halindedir. Böylesi bir ekonominin enerjisi ise aksine gerçek bir *kod artı-değeridir*: zincirdeki her bir sökülme, üretim akımlarının bir tarafında ya da diğerinde, edinilmiş itibar veya paylaştırılmış tüketim türünden mübadele edilemez öğeler tarafından tazmin edilecek olan fazlalık ve yetersizlik, eksiklik ve birikim fenomenleri üretir. ("Şef bu dayanıksız serveti, görülmeye değer bir şölen vasıtasıyla dayanıklı olan itibara dönüştürür; böylelikle tüketiciler, nihayetinde başlangıç noktasındaki üreticilerdir.")[10] Kod artı-değeri, Mauss'un ünlü formülasyonuna uygun olduğu ölçüde, artı-değerin ilkel biçimidir: verilen şeyin ruhu veya armağanın faiziyle ödenmesini gerektiren şartın kuvveti, arzu ve iktidarın yerliyurtlu göstergeleridir, bereketin ilkesi ve zenginliğin meyvesidir. Patolojik bir sonuç olması şöyle dursun, dengesizlik işlevseldir ve

[10] E.R.Leach, *Critique de l'anthropologie*, ss. 153 (ve aynı zamanda Leach'in Lévi-Strauss'a yönelik eleştirisi: "Lévi-Strauss, bir evlilikteki yapısal imaların, sadece soydaş gruplar arasındaki bütünsel mübadele dizilerindeki bir öğe olarak tahayyül ediliyorsa anlaşılabileceğini haklı olarak savunmaktadır. Buraya kadar iyi. Ama kitabında verdiği hiçbir örnekte bu ilkeyi yeterince uzağa taşıyamamıştır... Temel olarak, ele aldığı sistem içinde kadınların eşdeğeri olarak iş gören karşı-armağanların doğasına veya anlamına gerçek bir ilgi duymamıştır... Başlangıç ilkelerinden yola çıkarak dengeye nasıl erişileceğini tahmin edemeyiz, zira herhangi bir toplumda ödünç vermelerin farklı kategorilerine nasıl değer biçileceğini bilemeyiz... tüketim malları ile öyle olmayanları ayırt etmek özseldir; haklar ve itibar gibi elle tutulur olmayan öğelerin, mübadele edilenlerin toplam envanterine dahil olduğunun hesaba katılması da o ölçüde önemlidir," ss. 154-169-171).

temeldir. Başlangıçta kapalı olan bir sistemin uzanımı olması şöyle dursun, açılım birincildir; ödünç vermeleri meydana getiren ve dengesizliği onu yerinden-ederek tazmin eden öğelerin heterojenliğinde inşa edilir. Özetle, anlamlama zincirindeki sökülmeler, ittifak ilişkilerini izleyerek akımlar düzeyinde kod artı-değerlerine yol açar ki, bunlar hısımsal çizgiler arasındaki mevki farklarından türerler (örneğin kadınları verenler ile alanların yüksek veya alçak kıdemleri). Kod artı-değeri, ilkel yerliyurtlu makinenin çeşitli faaliyetlerini ifa eder; zincirden dilimler sökmek, akımlardan parçaların koparılmasını organize etmek, parçaları her bir kişiye yeniden paylaştırmak.

İlkel toplumların tarihi olmadığına, orada arketiplerin ve onların tekrarının hakim olduğuna dair fikir özellikle zayıf ve yetersizdir. Bu fikir etnologlarda değil, ama tarihin "icadı" için takdir edilmeyi dilemiş olan, trajik Yahudi-Hıristiyan şuura sıkı sıkıya bağlı ideologlarda doğmuştur. Eğer tarih olarak adlandırılan şey hareketli ve açık, işlevsel bir dengesizlik veya salınan bir denge halindeki, kararsız ve her zaman tazmin edilen, sadece yerleşik çelişkileri değil, ama değişimleri, isyanları, kırılmaları ve yarılmaları doğuran çelişkileri de kapsayan toplumsal bir gerçeklik ise, o zaman ilkel toplumlar tarihin bütünüyle içindedir, ve hemfikir bir grubun üstünlüğü adına onlara sunulan durağanlığın veya hatta ahengin çok uzağındadırlar. Tarihin her toplumsal makinedeki mevcudiyeti ahenksizlikler içinde açığa çıkar ki, Lévi-Strauss'un dediği gibi "[bu ahenksizlikler] aşikar damgayı, olayı açığa çıkarırlar." [11] Böylesi ahenksizlikleri yorumlamanın birden fazla yolu olduğu doğrudur: gerçek kurum ve varsayılan ideal model arasındaki yarık ile ideal olarak; yasa ve ihlal arasındaki yapısal bağa başvurarak ahlaki olarak; toplumsal makinenin kendi gereçlerini seçme yeteneğini kaybetmesine yol açabilecek bir

---

[11] Lévi-Strauss, *Anthropologie structurale*, Plon, 1958, ss. 132

aşınma fenomeniymiş gibi bu, fiziksel olarak. Ama yine de doğru olan yorum, her şeyden önce edimsel ve işlevsel olanıymış gibi görünmektedir: işlemesi için, bir toplumsal makinenin *iyi işlememesi* zorunludur. Bu, her zaman için kendi enkazı üzerinde kendisini yeniden tesis etmeye sevk edilen ve bu sistemlerdeki politik işlevin organizasyonuna benzer olarak aslında sadece kendi aczine işaret etmekle yürürlüğe koyulan dilimli sistem (*système segmentaire*) için kusursuz bir şekilde gösterilmiştir.[12] Etnologlar sürekli olarak, soydaşlık kurallarının gerçek evliliklere ne uygulandığını ne de uygulanabilir olduğunu söylerler: bu kurallar ideal oldukları için değil, ama aksine onlar, makine tıkanmışsa ve kendisini grup ile olumsuz bir ilişki içine kaçınılmaz olarak yerleştirmişse, onun yeniden çalışmaya başladığı kritik noktayı belirledikleri için. Toplumsal makine ile arzulama-makinesinin özdeşliği burada aşikardır: toplumsal makinenin sınırı aşınma değildir, ama onun tutukluk yapmasıdır; sadece gıcırdamalarla ve bozulmalarla, ufak patlamaların parlamalarıyla işler—işlev bozuklukları tam da onun işleyişinin bir parçasıdır ve zulüm sisteminin önemsiz bir görünümü değildir bu. Toplumsal makinenin ölecek oluşunu hiçbir zaman bir ahenksizlik veya bir işlev bozukluğu haber vermez, aksine o, ortaya çıkardığı çelişkileri, kışkırttığı krizleri, *yol açtığı* kaygıları ve dirilttiği berbat müdahaleleri desteklemenin bir alışkanlığını edinir: kapitalizm bunu öğrenmişken ve kendinden şüphe etmeye bir son vermişken, sosyalistler bile onun doğal bir aşınma ile ölme olasılığına dair inancı terk etmişlerdir. Hiç kimse çelişkilerden ölmedi. Ve daha çok bozuldukça, daha çok şizofrenikleştikçe, o daha iyi çalışır; Amerikan tarzıyla.

Ama bu zaten, her ne kadar aynı tarzda değilse de

---

[12] Jeanne Favret, "La Segmentarité au Maghreb," *L'Homme*, nisan 1966. Pierre Clastres, "Echange et pouvoir,".*L'Homme*, ocak 1962

ilkel sociusu, ittifakları ve hısımlıkları saptıran yerliyurtlu makineyi incelemek için gerekli olan bakış açısıdır. Bu makine Dilimlidir, çünkü kabile ve soy olan çifte aygıtı ile çeşitli uzunluklarda dilimler doğrar: hiyerarşileriyle, her birine ait olan şefleriyle, stokları koruyan ve evlilikleri organize eden yaşlılarıyla birlikte soykütüksel major, minör ve minimal hısımlık birimleri; hakimiyetleri ve ittifaklarıyla birlikte birinci, ikinci ve üçüncü sıra yerliyurtlu kabile birimleri. "Kabile kesitleri arasındaki ayırt edici nokta, her bir kesitle ilişkili soyların klan yapısı içindeki ıraksama noktası haline gelir; kabileler ve onların soyları farklı tutarlı gruplar değillerdir, ama yapısal olarak işledikleri yerel topluluklarda cisimleşmektedirler."[13] Her bir dilimin akımlarla ve zincirlerle, stok edilmiş akımlarla ve geçip giden akımlarla, akımlardan koparılanlarla ve zincirden sökülenlerle ilişkili hale gelmesiyle, bu iki sistem kesişmektedir (belirli üretim işleri kabile çatısı altında, diğerleriyse soy sistemi çatısı altında icra edilir). Hısımlığın devredilemezliği ile ittifakın seyyarlığı arasındaki her tür geçiş, dilimlerin çeşitliliği ve göreliliği tarafından icra edilir. Öyle ki, her bir dilimin uzunluğu ve varlığı, birbiriyle ilişkili basamaklar dizisindeki diğer dilimlere karşıttır: dilimli makine, hısımlık çeşitliliği ve ittifak dalgalanmaları boyunca rakiplikleri, çatışmaları ve kırılmaları bir araya getirir. Sistemin bütünü iki kutup arasında gelişir, ittifakların ve hısımlığın sermayeleşmesiyle birlikte diğer gruplar ile olan karşıtlık yoluyla kaynaşma, ve bağımsızlık talep eden yeni soyların daimi oluşumu yoluyla yarılma. Bir kutuptan diğerine, kendi ahenksizliklerinden daimi olarak yeniden doğan sistemin bütün tutuklukları, bütün başarısızlıkları. Jeanne Favret, diğer etnologlarla birlikte "dilimli bir organizasyonun kalıcılığı, mekanizmalarının paradoksal olarak

[13] E.E.Evans-Pritchard, "Les Nouer du Soudan méridionel," *Systèmes politiques africains*, 1962, fr.ç. P.U.F., ss.248.

bir ölçüye kadar etkisiz olmasını gerektirir ki, bütünün motoru korku olarak kalsın" dediğinde neyi kasteder? Ve bu korku da nedir? Toplumsal oluşumların başlarına gelecek olanın ölümcül ve melankolik bir sezisine sahip olduğu söylenir, yine de gelecek olan her zaman için dışarıdan gelir, açılımlarından yararlanarak onlara çullanır. Hatta belki de bu yüzden dışarıdan gelir; sistemlerinin işleyişinin bütünleyici bir parçasını tesis eden işlev bozuklukları pahasına, onun içsel potansiyelini boğarlar.

Dilimli yerliyurtlu makine, yarılma yoluyla kaynaşmayı bertaraf eder ve reisliğe ait organları grup ile kurulu bir acziyet ilişkisi içinde tutarak gücün birikimini engeller: yabanıllar, yine de dışarıdan gelip onlara ait bütün kodları üst-kodlayacak emperyal Barbarın yükselişini hissetmiş gibidirler. Ama en büyük tehlike başka bir saçılım, kodlamanın bütün olanaklarının baskı altına alınacağı bir yarılma olacaktır: kör, dilsiz ve yersizyurtsuzlaşmış bir socius üzerinde akıp giden kodu çözülmüş akımlar; işte bu, ilkel makinenin bütün kuvvetiyle ve bütün dilimli eklemleriyle defetmeye çalıştığı kabustur. İlkel makine, mübadele, ticaret ve endüstriden bihaber değildir; onları defeder, onları sınırlandırır, onları kuşatır, onları gömer ve tüccar ile demirciyi itaatkar bir konumda tutar; mübadele ve üretim akımları, böylelikle soyut ya da kurgusal nicelikleri lehine kodları kırmayı başaramazlar. Peki Ödipus da, ensest korkusu da bu değil midir: kodu çözülmüş bir akımdan duyulan korku? Kapitalizm eğer evrensel hakikatse, tüm toplumsal oluşumların *olumsuzu* olması anlamında öyledir: herhangi bir şeyin kodlamadan kaçmasına izin vermektense, akımları kodlayan ve hatta üst-kodlayan bütün toplumsal oluşumların gizemini *a contrario* ifşa eden, akımların genel bir kod çözümü, ifade edilemez bir şeydir o. İlkel toplumlar tarihin dışında değildir, tarihin sonunda olan kapitalizmdir, beklenmedik olayların ve tesadüflerin uzun bir tarihi

sonucunda meydana gelen ve bu sonu ortaya çıkaran şey kapitalizmdir. Önceki oluşumların, ancak içeride yükselmekle dışarıdan gelen ve yükselişi önlenen bu Şeyi öngörmediği söylenemez. Geriye dönük olarak tüm tarihi kapitalizmin ışığında okuyabilme imkanı buradan doğar. Kapitalizm öncesi toplumlarda sınıfların işaretlerini araştırmak şimdiden mümkündür. Ama etnologlar bu önsınıfları emperyal makine tarafından organize edilen kastlardan ve dilimli ilkel makine tarafından paylaştırılan kıdemlerden ayırt etmenin ne kadar da güç olduğunu vurgulamışlardır. Sınıfları, kastları ve kıdemleri ayırt edecek ölçütler ne sabitlik ya da kalıcılık tarafında, ne de göreli bir kapanmada veya açılımda aranmalıdır; bu ölçütler her zaman için kendilerinin ümit kırıcı, son derecede yanıltıcı olduğunu ifşa ederler. Ama kastların emperyal devlet tarafından uygulanan üst-kodlamadan ayırt edilemiyor olması gibi, kıdemler de ilkel yerliyurtlu kodlamadan ayırt edilemez; bununla birlikte sınıflar, kapitalizm koşulları altında kodu çözülmüş bir endüstriyel üretim ve meta üretimi sürecine aittirler. Dolayısıyla tüm tarih sınıfların izinde okunabilir, ancak Marx'ın işaret ettiği kurallar takip edilir, ve sınıfların, kastlar ile kıdemlerin "olumsuz[u]" olduğu akılda tutulursa. Çünkü şüphesiz ki kod çözümü rejimi organizasyon eksikliğine değil, ama en karanlık organizasyona, en dayanıklı tutarlılığa, kodların yerine geçip onları kapsayan aksiyomatiğe işaret eder, her zaman *a contrario*.

Yeryüzünün eksiksiz bedeni dikkate değerdir. Istıraplı ve tehlikeli, tekil, evrensel; gerisin geriye üretime, üretimin eyleyicilerine ve bağlantılarına düşer. Ama onun üzerine de her şey iliştirilir ve üzerinde her şeyin kaydı tutulur, her şey cezbedilir, büyülenir. Ayırıcı sentezin öğesi ve onun yeniden-üretimidir: hısımlığın ya da

soykütüğünün katıksız bir kuvveti, Numen. Eksiksiz beden sebepsizdir, ama hısımlık bu beden üzerindeki kazımanın ilk harfidir. Ve biz bu yoğun hısımlığı, her şeyin bölündüğü ama kendi içinde bölündüğü, ve aynı varlığın her yerde, her tarafta, her düzeyde olduğu ve *sadece yoğunlukta farklılaştığı* bu kapsayıcı ayrımı biliyoruz. Kapsanan aynı varlık, eksiksiz beden üzerinde bölünemez mesafeleri kateder ve bütün tekilliklerin içinden, değişip kendisini yeniden-üreten bir sentezin bütün yoğunluklarından geçer. Soykütüksel hısımlığın biyolojik olmaktan ziyade toplumsal olduğunu hatırlatmanın hiçbir anlamı yoktur, çünkü yeryüzünün eksiksiz bedeninin kozmik yumurtasına kazındığınca kaçınılmaz olarak biyo-toplumsaldır. Söylencesel bir kökeni vardır ki, bu Bir[dir], veya daha ziyade ilkel bir-iki. İkizler mi yoksa ikiz mi denmelidir, kendi içinde bölünen ve birleşen hangisidir, Nommo mu, yoksa Nommo'lar mı? Ayırıcı sentez ilk-ataları paylaştırır, ama her birey de tam bir eksiksiz bedendir; erkek ve kadın, kendisine bütün kısmi nesnelerle birlikte yalnızca yoğun olan ve dogon yumurtasının içsel zikzağına karşılık gelen çeşitlenmeleri bağlar. Her biri, soykütüğün tamamını kendisi için yoğun bir şekilde tekrarlar. Ve o her yerde, bölünemez mesafenin her iki ucunda, her tarafta aynıdır; ikizlerin nakaratı, yoğun bir hısımlık. *Cansız Tilki*'nin başında Marcel Griaule ve Germaine Dieterlen, mükemmel bir gösterge teorisinin taslağını çizerler: hısımlık göstergeleri, rehber-göstergeler ve hakim-göstergeler, arzu göstergeleri, başlangıçta yoğundurlar, imgelere, figürlere ve çizimlere doğru uzanmadan önce bir sarmala düşer ve bir patlamalar dizisini katederler.

Eksiksiz beden gerisin geriye üretken bağlantılara düşüyor, yoğun ve kapsayıcı ayrımların bir şebekesinde onların kaydını tutuyorsa, yine de şebekenin içinde yanal bağlantıları bulup yeniden canlandırmalı ve sanki onla-

rın sebebiymiş gibi onları kendisine yormalıdır. Eksiksiz bedenin iki görünümü bunlardır: efsunlu kayıt yüzeyi, fantastik yasa ya da görünüşteki nesnel hareket; ama aynı zamanda sihirli bir eyleyici ya da fetiş, sözde sebep. Her şeyin kaydını tutmak ile yetinmez, onları üretiyormuş gibi de hareket etmelidir. Bağlantıların, kaydı tutulan ayrımlar ile uyumlu bir biçim içinde yeniden belirmesi zorunludur, yeri geldiğinde bu ayrımların biçimine tepki gösterseler de. İşte kaydın ikinci bir özelliği olarak ittifak budur: ittifak, kaydın ayrımlarıyla uyumlu, ama yine de bu aynı ayrımların dışlayıcı ve kısıtlayıcı bir kullanımını saptayarak kayda tepki gösteren kişi-eşleştirme rejiminin uzanımlı bir biçimini üretken bağlantılara dayatır. Dolayısıyla ittifakın söylencesel olarak hısımsal çizgilerde belirli bir anda vuku bulduğunun temsil edilmesi kaçınılmazdır (yine de başka bir anlamda, o zaten ezelden beri oradadır). Griaule, Dogonlarda bir şeyin nasıl belirli bir anda, sekiz atanın düzeyinde ve onların tarafında üretilmiş olduğunu tarif eder: kapsayıcı olmayı bırakıp dışlayıcı hale gelen ayrımların bir sapmasıdır; o andan itibaren eksiksiz bedenin bir parçalanışı, ikizliğin bir feshi, cinsiyetlerin sünnet ile damgalanan bir ayırt edilişi, ama aynı zamanda yeni bir bağlantı veya birleşme modeline göre bedenin yeniden derlenmesi, bedenlerin kendilerinde ve birbirleriyle bir eklemlenişi, ittifakın eklemli taşlarıyla birlikte yanal bir kayıt tutma, özetle tam bir *ahit sandığı* (*arche d'alliance*) vardır.[14] İttifaklar katiyen hısımlıktan türemezler, onlardan çıkarılamazlar da. Ama bu ilke yerleştirildikten sonra iki bakış açısı arasında ayrıma gitmeliyiz: uzanımlı bir halde verili olduğu varsayılan bir sistemde ittifakın ezelden beri bulunduğu, daha önce varolmayan uzanımlı hısımsal soylarla birleştiği ve onlarla birlikte kendisini saptırdığı ekonomik ve politik olan bir tanesi. Kapsayıcı ya da kısıtla-

---

[14] Marcel Griaule, *Dieu d'eau*, Fayard, 1948, özellikle de ss. 46-52.

yıcı-olmayan bir kullanımı kaçınılmaz olarak yitirecek olan yoğun ve birincil hısımsal soylardan yola çıkarak, bir sistemin uzanımının şekillenip nasıl kendisini sınırladığını gösteren söylencesel başka bir tanesi. Bu bakış açısına göre uzanımlı sistem, hısımlığın yoğun hafızasının etkin bir bastırılışını ima eden bir ittifak ve söz hafızasına benzer. Çünkü eğer soykütük ve hısımlıklar, her zaman için tetikte olan bir hafızanın nesneleriyse, ittifakın belirlenimleri tarafından onlara sunulmadan önce kesinlikle sahip olmadıkları uzanımsal bir yön içinde şimdiden yakalanmış olduklarınca bu böyledir; yoğun hısımlıklarken ise aksine özel, karanlık ve biyo-kozmik bir hafızanın nesnesidirler; öyle ki bu ikincisi, uzanımlı hafızanın yerleştirilmesi için bastırılmanın ıstırabını gerçekten de çekmek zorunda kalacaktır.

Sorunun neden hiç de hısımlıklardan ittifaklara gitmeyle, ya da ikincisini birincisinden çıkarmayla ilgili olmadığını daha iyi anlayabiliriz. Canlı yoğun bir düzenden, hem nitel ittifaklarla hem de uzanımlı hısımlıklarla uzlaşan uzanımsal bir sisteme geçme sorunudur bu. Yoğun düzenin temel enerjisinin—Numen—bir hısımlık enerjisi olmasıyla herhangi bir şey değişmez, çünkü bu yoğun hısımlık henüz uzanımlı değildir, ve hala sadece, kişiler veya cinsiyetler arasındaki bir ayrımı değil ama ikizliği veya farklı derecelerdeki biseksüelliği tahsis eden, yoğunluktaki kişi-öncesi çeşitlenmeleri içermektedir. Bu düzene ait olan göstergeler o halde esas olarak nötr ya da muğlaktır (hem + hem de – olabilen bir göstergeyi belirtmek için Leibniz'in yararlanmış olduğu ifadeye uygun olarak). Bu birincil yoğunluktan başlanarak, 1) hısımlıkların, kişilerin ayrımını ve ebeveyn unvanlarını içeren soylar biçiminde uzanımlı hısımlıklar olacağı; 2) ittifakların aynı zamanda nitel ilişkiler olacağı—bunu uzanımlı hısımlıklar kadar tersi de gerektirir; 3) özetle, muğlak yoğun göstergenin varolmaya bir son verip pozi-

tif ya da negatif hale geleceği uzanımlı bir sisteme nasıl geçileceğini bilme sorunudur bu. Lévi-Strauss'un, evliliğin basit biçimleri için paralel kuzenlerin yasaklanışını ve çapraz kuzenlerin tasvip edilişini açıkladığı sayfalarda açık bir şekilde görülebilir bu: A ve B çizgileri arasındaki her bir evlilik, bu çiftin A veya B için bir kaybın veya bir edinimin sonucu olmasına göre bir (+) veya (–) gösterge kesiti edinir. Burada hısımlık rejiminin ataerkil ya da anaerkil olması önemli değildir. Örneğin ataerkil rejimlerde veya baba-mahallinde-yerleşme rejimlerinde, "akraba olan kadınlar kaybedilen kadınlardır, ittifakla getirilen kadınlar ise kazanılan kadınlardır. Bu evliliklerden doğan her aile, o halde çocukların annesinin kız veya gelin olmasına göre başlangıç grubu için belirlenen bir gösterge edinir... Erkek kardeşten kız kardeşe geçişte gösterge değişir, çünkü erkek kardeş bir gelin kazanırken, kız kardeş ailesinden kaybedilmiştir." Ama bununla birlikte Lévi-Strauss'un belirttiği gibi, *nesil değiştirilirken* de gösterge değişir: "Başlangıç grubunun bakış açısından bu, babanın gelin mi aldığına yoksa dışarıya anne mi taşınmış olduğuna, oğlun bir kadın almaya hakkı mı olduğuna yoksa bir kız kardeşi borçlu mu olduğuna bağlıdır. Elbette ki bu farklılık, gerçekte erkek kuzenlerden yarısının bekar kalmaya mahkum olduğu anlamına gelmez: ancak her halükarda, bir adamın, bir kadının istenebileceği grup dışından bir gelin alamayacağına dair yasayı ifade eder, çünkü bir önceki nesilde, erkek kardeşin dış dünyaya bir kız kardeş borcu varken (ya da bir babanın, bir kız) bir kız kardeş veya bir kız kaybedilmiştir—çünkü önceki nesilde bir kadın kazanılmıştır... *a* adamının *b* kadınıyla evlenmesiyle şekillenen eksen-çift, A'nın ya da B'nin bakış açılarından tahayyül edilmesine göre belli ki iki göstergeye sahiptir, ve aynısı onların çocukları için de doğrudur. (+ –) veya (– +) ilişkisinde olanların tümünün çaprazken, (+ +) veya (– –) ilişkisin-

de olanların tümünün birbirine paralel olduğunu tanıtlamak için şimdi sadece kuzenlerin nesline bakmak yeterlidir."[15] Ama böyle ortaya koyulduğunda, mübadelelerin etkileşimlerini idare eden mantıksal bir birleştirme aygıtını tatbik etmekten ziyade—Lévi-Strauss'un iddia edebileceği gibi—kendisini doğal olarak borçlara göre ifade edecek fiziksel bir sistemi yerleştirmektir söz konusu olan. Lévi-Strauss'un fiziksel bir sistemin koordinatlarına başvurup da, yine de bunda bir eğretilemeden fazlasını göremiyor oluşu bize fazlasıyla önemli görünüyor. Uzanımlı fiziksel sistemde enerji akımı türünden *bir şey geçip gider* (+ – veya – +), *bir şey geçmez veya engellenmiş olarak kalır* (+ + veya – –), ve bir şey engeller veya aksine geçişi sağlar. Bu uzanımlı sistemde birincil bir hısımlık yoktur, bir ilk nesil veya ilk mübadele de yoktur, ama her zaman için ve zaten, hısımlıkların uzanımlı hale gelmesiyle birlikte hem hısımlıkta neyin engellenmiş olarak kalması gerektiğini hem de ittifakta neyin geçmesi gerektiğini ifade eden ittifaklar vardır.

Esas olan şey göstergenin cinsiyetlere ve nesillere göre değişmesi değildir, ama yoğun olandan uzanımlı olana, yani muğlak göstergelerin düzeninden değişmekte olan ama belirlenmiş olan göstergelerin rejimine geçilmesidir. İşte burada söylenceden yararlanılması kaçınılmazdır; söylence, uzanımlı haldeki gerçek ilişkilerin konumu değiştirilmiş ve hatta tersine çevrilmiş bir temsili olabileceği için değil, ama sistemin yoğun koşullarını (üretim sistemi de dahil olmak üzere) yerli düşüncesi ve uygulamasına uygun olarak sadece söylence belirleyebileceği için. Marcel Griaule'nin, dayıerkini açıklayabilecek bir ilkeyi söylence içinde araştıran bir metni bize bu yüzden belirleyici gibi ve bu türden girişimlerle sıklıkla çarpışan idealizmin saldırısını önlüyor gibi görünmekte-

[15] Lévi-Strauss, *Les Structures élémentaires de la parenté*, 2.baskı, Monton, 1967, ss.152.

dir; Adler ve Carty'nin soruna yeniden döndükleri yakın zamanlı bir makale için de durum aynıdır.[16] Bu yazarlar, Lévi-Strauss'un soydaşlık atomunun (erkek kardeş-kız kardeş, koca-karı, baba-oğul, dayı-erkek yeğen olan dört ilişkisi ile birlikte), annenin tuhaf bir şekilde dışlandığı kullanıma hazır bir bütün olarak kendisini sunuyor olduğunu vurgularlarken haklıdırlar, yine de çocuklarıyla ilişkisinde duruma göre hiç olmazsa bir "soydaş" veya hiç olmazsa bir "dünür" olabilmektedir. İşte burası ifade etmeyen ama koşullandıran söylencenin gerçekten de kök saldığı yerdir. Griaule'nin naklettiği gibi, Yourougou çalmış olduğu plasenta parçasına nüfuz ederek annesinin erkek kardeşine benzemekte, bu unvan ile birleşmektedir: "Bu kişi, besleyici plasentanın bir parçasını, yani kendi annesinin bir parçasını yanına alarak uzama çıkar. Kendini kendisini doğuran kişiyle özdeşleştirerek, bu organı kendisine aitmiş gibi ve kendi şahsının bir parçasını şekillendiren oymuş gibi ele almıştır, ve onu doğuran kişi dünyanın matrisi olduğu için kendisini de, *nesillerin bakış açısından annesiyle aynı düzleme* yerleşikmiş gibi ele almıştır... Annesinin nesline simgesel aidiyetini ve bir üyesi olduğu gerçek neslinden sökülüşünü bilinçdışında duyumsar... Ve ona göre *annesiyle aynı tözden ve nesilden* olmakla, kendini kendisini doğuranın erkek ikizi ile eş tutar ve eş iki üyenin birliğine dair söylencesel kural onu ideal koca olarak belirler. Dolayısıyla kendisini doğuranın sahte erkek kardeşi haline gelmesi vasfıyla, kendi dayısının, bu kadın için belirlenmiş kocanın konumunda olmalıdır." Şüphesiz ki bu düzeyde tüm oyuncuların (anne, baba, oğul, annenin erkek kardeşi, oğlun kız kardeşi) oyuna dahil olduğu görülecektir. Ama bunların kişiler olmadığı aşikar ve dikkat

[16] Marcel Griaule, "Remarques sur l'oncle utérin au Soudan," *Cahiers internationaux de sociologie*, ocak 1954, Alfred Adler ve Michel Carty, "La Transgression et sa dérision," *L'Homme*, temmuz 1971.

çekicidir: onların isimleri kişileri değil ama "titreşimli sarmalsı bir hareketin" yoğun çeşitliliğini, kapsayıcı ayrımları, kozmik yumurta üzerinde bir öznenin içinden geçtiği ister istemez ikiz durumları belirtir. Yoğunlukta her şeyin kaydı tutulmalıdır. "Artış ve azalışa duyarlı" bilinçdışı bir yaşam enerjisi tarafından sürüklenen yumurta ve plasenta. Baba kesinlikle namevcut değildir. Fakat Amma, baba ve biyolojik baba, ikizlikten ayırt edilemeyen (bu ikizlik onu dişi kısmıyla ilişkili kılar), plasentaya içkin fazlasıyla yoğun bir parçadır. Ve eğer yourougou oğlan yeri geldiğinde plasentanın bir kısmını uzağa taşıyorsa, kendi kız kardeşini veya ikizini içeren başka bir parçayla olan yoğun bir ilişki içinde yapıyordur bunu. Ama fazlasıyla yukarısını amaç edinerek uzağa taşıdığı bu parça, onu kız kardeşin yerini kusursuz bir biçimde alan ve Amma'nın da yerini alarak birleşmiş hale geleceği kendi annesinin erkek kardeşi yapar. Özetle, muğlak göstergelerin, kapsayıcı bölmelerin ve biseksüel durumların bütün bir dünyasıdır bu. Ben oğulum ve aynı zamanda annemin erkek kardeşi, ve kızımın kocası, ve kendimin babası. Her şey, kurban edilmiş bir Nommo'nun organ-kısmi nesnelerinin iliştirildiği sebepsiz yeryüzüne, üretim-karşıtlığının eksiksiz bedeni haline gelen plasentaya dayanır. Böyledir, çünkü anne ile çocuktaki ortak bir töz, bedenlerinin ortak bir parçası olarak plasenta, bu bedenlerin sebep ve sonuç gibi olmasını değil, ama oğlun, annesinin ikizi olacağı bir ilişkide her ikisinin bu aynı tözden türeyen ürünler olmasına neden olur: işte gerçekten de bu, Griaule tarafından nakledildiği şekliyle Dogon söylencesinin eksenidir. Evet, ben annemdim ve ben oğlumdum. Nadir de olsa söylence ve bilimin çok uzaklardan aynı şeyi söyledikleri görülür: Dogon öyküsü, söylencesel bir Weismanncılık geliştirir ki, burada eşeylik plazması, bedenlere bağlı olmayan ama çocuklar gibi ebeveynlerin de bedenlerinin ak-

sine ona bağlı olduğu ölümsüz ve süreğen bir soy biçimlendirir. Biri süreğen ve eşeysel, diğeriyse sadece nesillerin bir ardıllığına tabi olan süreğen-olmayan ve bedensel, iki soy arasındaki ayrım buradan gelir. (Lysenko, doğal bir Dogon tonu keşfedip bunu Weismann'a karşı kullanmıştır; oğlu, annesinin genetik veya eşeysel erkek kardeşi kıldığı için ona saldırmıştır: "Morgancı-Mendelciler Weismann'ı izleyerek, ebeveynlerin, çocuklarının genetik olarak ebeveynleri olmadığına dair bir fikirden yola çıkarlar; eğer onların öğretisine inanılacaksa, ebeveynler ve çocuklar, erkek ve kız kardeşlerdir.")[17]

Ama oğul, annesinin bedensel erkek kardeşi ve ikizi değildir. İşte bu yüzden onunla evlenemez ("bu yüzden[in]" anlamı için daha önce ne söylemiş olduğumuzu unutmadan). Anneyle evlenmiş olması gereken kişiyse dolayısıyla dayıdır. Bunun ilk sonucu şudur: kız kardeş ile ensest bir anneyle ensest ikamesi değildir, ama aksine eşeysel soyun bir belirişi olarak ensestin yoğun modelidir. Ve sonra Hamlet, Ödipus'un bir uzanımı, ikinci dereceden bir Ödipus değildir; temelde Ödipus ile ilişkili olansa aksine negatif veya tersyüz bir Hamlettir. Özne, yapmayı arzuladığı bir şeyi dayısı yapmış olduğu için ona saldırmaz, oğul olarak yapamadığı bir şeyi o da *yapmamış* olduğu için ona saldırır. Peki dayı neden anneyle, bedensel kız kardeşiyle evlenmemiştir? Çünkü sadece ikizliğin ve biseksüelliğin muğlak göstergeleriyle damgalanan, öyleyse çocuğun da bunu *yapabileceği*, onun da anne ikizi ile yoğun bir ilişki içinde dayı olabileceği bu eşeysel hısımlık içinde bunu *yapmalıdır*. Eşeysel soyun kısır döngüsü kapanır (ilkel *çifte bağ*): ne dayı kendi kız kardeşiyle, anneyle, ne de bu aşamadan itibaren özne kendi kız kardeşiyle evlenebilir—Yourougou dişi ikiz, potansiyel bir dünür olarak Nommo'ya teslim edilecektir.

---

[17] *La Situation dans la science biologique*, Ed.Française, Moscou, 1949, ss. 16.

Bedensel düzen, yoğun ölçeğin bir kez daha devrilmesine neden olur. Ama eğer bu koşullar altında oğul annesiyle evlenemiyorsa, bedensel olarak farklı bir nesle ait olduğu için değildir bu. Malinowski'ye karşıt olarak Lévi-Strauss, nesillerin karışmasından hiç de böylesine bir korku duyulmamış olduğunu ve ensest yasağının bu yolla açıklanamayacağını açıkça göstermiştir.[18] Çünkü oğul-anne vakasındaki nesillerin karışmasının etkisi, bunlara tekabül eden dayı-kız kardeş vakasındakiyle aynıdır, yani her iki vaka için de bastırılması söz konusu olan bir ve aynı yoğun eşeysel hısımlığı tanıtlamaktadır. Özetle, uzanımlı haldeki bedensel bir sistem, yerleşik hale gelecek yanal ittifaklarla uyumlu olarak ancak hısımlıklar da uzanımlı hale gelecekse kendisini tesis edebilir. Kız kardeşle ensestin yasaklanması ile yanal ittifak kurulur, anneyle ensestin yasaklanması ile hısımlık uzanımlı hale gelir. Burada babanın psişik bastırılışı, baba isminin ilişiksiz-kılınışı yoktur; soydaş ya da dünür, hısımlığın ataerkil ya da anaerkil karakteri, evliliğin ataerkil ya da anaerkil karakteri olarak anne ve babanın karşılıklı konumları, psişik bastırmanın doğrultulduğu nesneler değil ama bu bastırmanın etkin öğeleridirler. Buradaki sorun, kendisini bir ittifak hafızası tarafından bastırılmış olarak bulan genel hısımlık hafızası bile değildir. Uzanımlı hale gelen hısımlıklar (ataerkil *veya* anaerkil) ve bunu gerektiren ittifaklar tarafından inşa edilmiş olan uzanımlı bir bedensel hafıza uğruna, yoğun eşeysel hısımlığın büyük karanlık hafızasının bastırılışıdır. Dogon mitolojisinin tamamı, iki soykütük, iki hısımlık arasındaki karşıtlığın ataerkil bir sürümüdür: yoğun haldeki ve uzanımlı haldeki, yoğun eşeysel düzen ve bedensel nesillerin uzanımlı rejimi.

Uzanımlı haldeki sistem, onu mümkün kılan yoğun koşullardan doğar, ama onlara tepki verir, onları feshe-

[18] Lévi-Strauss, *Les Structures élémentaires de la parenté*, ss. 556-560.

der, onları bastırır ve onların söylencesel bir ifadeden fazlası olmalarına izin vermez. Göstergeler, bir ve aynı anda muğlak olmaya son verir, ve uzanımlı hısımlıklar ve yanal ittifaklarla ilişkili olarak tayin edilir: ayrımlar dışlayıcı, kısıtlayıcı hale gelir (yoğun "ya...ya da[nın]" yerini "veya" alır); isimler, unvanlar, bundan böyle yoğun durumları değil ama ayırt edilebilir kişileri belirtir. Ayırt edilebilirlik, yasaklanmış eşler olarak kız kardeşe ve anneye konumlanır. Böyledir, çünkü onları belirten isimleriyle birlikte kişiler, onları bu şekilde tesis eden yasaklamalardan önce varolmazlar. Anne ve kız kardeş, onların eş olarak yasaklanışından önce varolmazlar. Robert Jaulin açıkça ortaya koyar: "Söylencesel söylem, enseste karşı kayıtsızlıktan, onun yasaklanışına geçilmesine dair bir temaya sahiptir: örtük veya apaçık, bu tema bütün söylencelerin altında yatar; dolayısıyla bu dilin biçimsel mülküdür."[19] Ensestin kesinlikle varolmadığı ve varolamayacağı sonucuna varmalıyız. Ensestin her zaman için ya bu tarafında—ayırt edilebilir kişilerden bihaber olan bir yoğunluk dizisinde—ya da öte tarafındayızdır—onları idrak eden, onları tesis eden, ama onları imkansız cinsel partnerler kılmaksızın tesis etmeyen bir uzanımda. Enseste ancak, her zaman için bizi ondan uzaklaştıran bir dizi ikameyle, yani ancak, anne ya da kız kardeş olmadığı için onların değerinde olan bir kişiyle kalkışılabilir: olası bir eş olarak ayırt edilebilir kişiyle. Öyle ki bu, imtiyazlı evliliğin anlamıdır: izin verilen ilk ensest; ama varolmayan imkansızlığa hala fazlasıyla yakınsa da bu türden bir evliliğin nadiren meydana gelişi tesadüfi değildir (örneğin dayı kızıyla, annenin eşdeğeri olan teyzenin eşdeğeriyle olan imtiyazlı Dogon evliliği). Antropolojinin bütünü içinde Griaule'nin makalesi, hiç kuşkusuz ki psikanalizden en derinlemesine esinlenmiş metindir. Ve yine de Ödipus'un bütününü paramparça

---

[19] Robert Jaulin, *La Mort sara*, ss. 284.

eden sonuçlara vardırır, çünkü sorunu uzanım içinde ortaya koyup da bu suretle onun çözümünü varsaymakla yetinmez. Adler ve Carty'nin çıkardığı sonuçlarsa şunlardır: "Söylencedeki ensest ilişkilerin, ya arzunun ifadesi olarak veya bu türden ilişkilerin mümkün olduğu veyahut onların aldırmazlık ile karşılanacağı bir dünyanın nostaljisi olarak, ya da toplumsal kuralın tersyüz edilişinin yapısal bir işlevinin, yasaklamayı ve onun ihlalini inşa etmek için belirlenen işlevin ifadesi olarak ele alınması mutattır... Her iki durumda da, söylencenin naklettiği ve ifade ettiği bir düzenin belirişinin aslında ne olduğunu zaten tesis eden bir şeymiş gibi alınır. Bir başka deyişle, baba, anne, erkek kardeş ve kız kardeş olarak tanımlanan kişileri sahneye yerleştirenin söylence olduğu gibi bir sonuca varılır, oysa bu roller, yasaklama tarafından yürürlüğe koyulan düzene aittir... : *ensest yoktur.*"[20] Ensest salt bir sınırdır. Sınır hakkındaki iki yanlış inançtan kaçınılması şartıyla: sanki yasaklama, bir şeyin "ilk olarak" arzulanmış olduğunun kanıtıymış gibi, sınırı bir matris veya bir köken kılan bir tanesi; ve arzu ile yasa arasındaki sözde "temel" ilişki ihlal ile ortaya koyuluyormuş gibi, sınırı yapısal bir işlev kılan başka bir tanesi. Yasanın, arzunun kökensel bir gerçekliğiyle ilgili hiçbir şeyi kanıtlamadığı, çünkü onun esas olarak arzulananı tahrif ettiği, ve ihlalin, yasanın işlevsel bir gerçekliğiyle ilgili hiçbir şeyi kanıtlamadığı, çünkü yasayı alaya almaktan ziyade, yasanın gerçekte yasakladığı şeyle ilişkili olarak aslında kendisinin bir alay konusu olduğu (devrimlerin işte bu yüzden ihlallerle hiçbir ilgisi yoktur) bir kez daha anımsanmalıdır. Kısacası, sınır ne bir

[20] Adler ve Cartıy, "La Transgression et sa dérision," *L'Homme*, temmuz 1971. Rousseau üzerine bir yorumda Jacques Derrida şöyle yazar: "Şenlikten önce ensest yoktu, çünkü ensest yasaklanmamıştı. Şenlikten sonra artık ensest yoktur, çünkü yasaklanmıştır... Şenliğin *kendisi*, eğer böylesi bir şey—*kendisi*—meydana gelebilirse, ensestin *kendisi* olacaktır" (*De la grammatologie*, Ed. de Minuit, 1967, ss. 372-377).

bu tarafıdır ne de bir ötesidir: ikisi arasındaki *karaçalınmış sığ akarsu ensest,* her zaman ya çoktan katedilmiş ya da henüz katedilmemiş olan hudut çizgisidir. Ensest, işte bu devinime benzediği için imkansızdır. Ve gerçeğin imkansız olacağı anlamda değil, ama tam tersine, simgeselin imkansız olduğu anlamda imkansızdır.

Ama ensestin imkansız olduğunu söylemek ne anlama gelir? Kız kardeş veya anne ile yatağa girmek mümkün değil midir? Ve şu eski sav nasıl terk edilebilir: yasaklandığına göre mümkün olmalıdır? Ama sorun başka bir yerdedir. Ensest olasılığı *hem kişileri hem de isimleri,* oğlu, kız kardeşi, anneyi, erkek kardeşi, babayı gerektirecektir. İmdi, ensest ediminde el altında kişilere sahip olabiliriz, ama onların isimleri, partnerler olarak onlardan men eden yasaklamadan ayırt edilemediği ölçüde, onlar bu isimleri kaybetmişlerdir; veyahut isimler yerindedir, ve diğer kişilere de "uzanabilen" kişi öncesi yoğun durumlardan fazlasını belirtmezler, birisinin meşru karısına annesiymiş veya kız kardeşine karısıymış gibi seslenmesindeki gibi. İşte tam da bu anlamda söylüyoruz: her zaman için ya bu tarafında ya da ötesindeyiz. Annelerimiz ve kız kardeşlerimiz kollarımızda eriyip giderler; isimleri fazla ıslak bir pul gibi şahıslarından kayıp gider. Böyledir, çünkü kişiden ve onun isminden asla aynı anda hoşnut olunmaz—ensestin koşuluysa bu olacaktır. İsterse ensest bir tuzak olsun, o imkansızdır. Ama sorun sadece ertelenmiştir. İmkansız olanı arzulamak arzunun doğasından değil midir? En azından bu vakada basmakalıp laflar bile doğru değildir. Yasaklamadan, yasaklananın doğasına ilişkin herhangi bir şeyi çıkarmanın ne kadar da gayrimeşru olduğunu hatırlıyoruz; çünkü yasaklama, suçlu olanı lekelemekle yol alır, yani gerçekten yasaklananın ya da arzulananın tahrif edilmiş veya yerinden-edilmiş bir imgesini tetikler. Hatta bu, bir psişik bastırma vasıtasıyla toplumsal bastırmanın sürü-

yor olduğu tarzdır ki, bu olmadan arzuyu ele geçiremeyecektir. Arzulanan şey, içinde ayırt edilebilir kişiler ve hatta işlevler olarak babanın, annenin, oğlun, kız kardeşin vb. boş yere araştırılacağı, çünkü bu isimlerin yalnızca eşeylik-öncesi kütle olarak belirlenen yeryüzünün organsız bedenindeki yoğun çeşitliliği belirttiği yoğun eşeysel akım ya da eşeylik akımıdır. Bu rejim, kapsayıcı ayrımlara uygun olarak yoğunlukta çeşitlenen bir ve aynı varlık ya da akım olduğu için, ensest gibi, enseste kayıtsızlık teriminin de kullanılması her zaman mümkündür. Ama işin doğrusu, onu yerleştirecek kişisel-olmayan bu yoğun rejimde bulunabilecek ensest ile, onu yasaklayan bir durumda onu uzanımlı halde temsil eden ve onu kişilere karşı bir ihlal olarak tanımlayan ensest karıştırılamaz. Dolayısıyla Jung, Ödipus kompleksinin kendisinden bütünüyle farklı bir şeyi gösterdiğini, ve annenin aynı zamanda yeryüzü, ensestin ise bitimsiz bir rönesans olduğunu söylediğinde tamamen haklıdır. (Yalnızca, böylelikle cinselliği "aştığını" düşündüğünde yanılmıştı.) *Bedensel kompleks*, bir *eşeysel karmaşaya* gönderimde bulunur. Ensest, kompekste bu şekilde temsil edilemeyen bir bu tarafına gönderimde bulunur, çünkü kompleks, bu tarafın bastırılışıyla türetilmiş bir öğedir. Yasaklanmış olarak ensest (ayırt edilebilir kişilerin biçimi), arzulanmış olarak ensesti (yoğun yeryüzünün temeli) bastırır. Yoğun eşeysel akım arzunun temsilcisidir; bastırma işte bu akıma karşı doğrultulmuştur; uzanımlı ödipal figür ise yerinden-edilmiş temsil edilendir, bastırmadan doğan, arzuyu gizlemek için gelip çatan hileli imgenin tuzağıdır. Bu imgenin "imkansız" olması pek de önemli değildir: arzu, kendinde imkansızlık olarak ele geçirilmeye elverişli olduğu anda işini görür o. Gördün ya, istediğin işte buydu!... Ancak toplumsal bastırmanın bütün paralojizmini içeren şey de, zaten bastırmadan doğrudan doğruya bastırılana ve yasaklamadan yasakla-

nana giden işte bu çıkarımdır.

Peki eşeysel karmaşa ya da içe-akış neden bastırılır, çünkü ne de olsa arzunun yerliyurtlu temsilcisidir. Çünkü... temsilci olma yetkisiyle gönderimde bulunduğu şey, kodlanamayacak, kodlanmaya izin vermeyecek bir akımdır—açıkçası ilkel sociusun terörüdür. Hiçbir zincir sökülemez, hiçbir şey koparılamaz; hısımlıktan nesebe hiçbir şey geçemeyecektir, ama nesep, kendi kendisini yeniden doğurma edimi içinde durmaksızın hısımlığa indirgenecektir; anlamlama zinciri hiçbir kod şekillendirmeyecek, sadece muğlak göstergeler yayacak ve kendi canlı desteği tarafından durmaksızın kırpılacaktır; bir organsız bedenin çölünde kayıp giden kodu çözülmüş akımlar olarak yeryüzünün eksiksiz bedeninde akacak olan şey böylelikle zincirlerinden boşalmış olacaktır. Çünkü bir bolluk veya kıtlıktansa, pınar veya onun kurumasındansa (kuruma bile bir akımdır), neyin kodlanabilir neyin kodlanamaz olduğuna dair bir sorunudur bu. Eşeysel akım öyle bir şeydir ki, her şeyin onunla gelip geçeceğini ya da akıp gideceğini, veya tersine her şeyin engelleneceğini söylemek aynı kapıya çıkar. Akımların kodlanabilmesi için onlardaki enerjinin nicelenmeye ve nitelenmeye elverişli olması gerekir—akımdan koparılanların, zincirdeki sökülmelerle ilişkili olması gerekir—bir şey geçip gitmelidir ama aynı zamanda bir şey engellenmelidir, ve bir şey engellemeli veya geçişi sağlamalıdır. İmdi bu ancak, göstergelerin belirli bir kullanımına, ayırıcı sentezlerin dışlayıcı bir kullanımına, ve bağlayıcı sentezlerin evlilikle ilgili bir kullanımına neden olan, ve kişileri ayırt edilebilir kılan uzanımlı haldeki bir sistemde mümkündür. Uzanımlı haldeki fiziksel bir sistemin yerleştirilmesi olarak tasavvur edilen ensest yasağının anlamı esasında şudur: her bir vakada, evliliklerin ataerkil veya anaerkil doğası izlenerek, soyların ataerkil veya anaerkil doğası izlenerek, uzanımlı hısımlıklar ve yanal

ittifakların genel rejimi izlenerek, geçip giden yoğunluk akımının ne olduğu, geçmeyenin ne olduğu ve geçişi sağlayanın veya bunu önleyenin ne olduğu araştırılmalıdır. Griaule tarafından analiz edildiği şekliyle Dogon imtiyazlı evliliğine geri dönelim: engellenen şey, değer yaratmayacak bir akraba biçiminde, annenin bir ikamesi olarak teyzeyle kurulan ilişkidir; geçip giden şey, mümkün olan ya da izin verilen ilk ensest olarak, teyzenin bir ikamesi olarak teyzenin kızıyla kurulan ilişkidir; engelleyen veya geçişe sebep olan şeyse dayıdır. Geçip giden şey, engellenenin tazmini olarak, geçişe izin verdiği sürece dayıya düşen tam bir *kod artı-değerine* sebep olurken, engellediği ölçüde o bir tür "eksi-değere" maruz kalacaktır (işte böylelikle, erkek yeğenler tarafından dayının evinde bir hırsızlık ritüeli gerçekleştirilir, ama Griaule'nin söylediği gibi, en büyük erkek yeğen dayıyla yaşamaya geldiğinde, onun mülkiyetinin "artışı ve meyve verişi" de icra edilecektir). Temel soru şudur: herhangi bir sistemde evliliğe ilişkin olarak ödünç verecek olan kimdir? bu soru, geçiş çizgilerinin ve engel çizgilerinin karmaşasından bağımsız olarak yanıtlanamaz— yani engellenmiş ya da yasaklanmış olan şey hakkını talep etmek için "evliliklerde bir hayalet biçiminde" yeniden beliriyormuş gibi yanıtlanamaz.[21] Löffler, özel bir durum için şöyle yazar: "Mrularda ataerkil model, anaerkil gelenek üzerinde baskındır: babadan oğula ve anneden kıza nakledilen erkek kardeş-kız kardeş ilişkisi, baba-oğul ilişkisi yoluyla durmaksızın icra edilir, ama kızın evliliği ile son bulacak olan anne-kız ilişkisi yoluyla değil. Evlenen bir kız, kendi kızma yeni, yani onu erkek kardeşiyle birleştiren bir ilişki nakleder. Diğer yandan, evlenen bir kız kendi erkek kardeşinin çizgisinden değil,

---

[21] Lévi-Strauss, *Les Structures élémentaires de la parenté*, ss. 356 (Lévi-Strauss, anormal ya da paradoksal olarak beliren vakaları, evliliğe dair borçlardan yararlananları analiz eder).

ama yalnızca annesinin erkek kardeşinin çizgisinden sökülmüş olur. Annenin erkek kardeşine, onun kız yeğeniyle evlenmek üzerinden yapılan ödemelerin önemi, ancak şu yolla anlaşılabilir: genç kız, annesinin ait olduğu eski aile grubunu terk eder. Kız yeğenin kendisi bir anne, ve üzerine yeni bir ittifakın inşa edileceği yeni bir erkek kardeş-kız kardeş ilişkisinin çıkış noktası haline gelir."[22] Neyin sürdürüldüğü, neyin askıya alındığı, neyin söküldüğü, ve bu eylemlerle tutkuların paylaştırımına uygun olan farklı ilişkilerin neler olduğu, her akımın kodlanışının vazgeçilmez bir öğesi olarak kod artı-değerinin oluşum mekanizmasının anlaşılmasına olanak tanır.

Artık ilkel sociustaki *yerliyurtlu temsilin* çeşitli aşamalarının taslağını çizmeye muktediriz. İlkin, yoğunluğun eşeysel içe-akışı bütün bir temsil ilişkisini düzenler: arzunun *temsilcisi* odur. Ama temsilci olarak adlandırılıyorsa, kodlanamaz, kodlanmamış veya kodu çözülmüş akımların eşdeğeri olduğu içindir. Bu anlamda sociusun sınırını, bütün sociusların sınırını ya da olumsuzunu kendi tarzıyla ima etmektedir. Dolayısıyla bu sınırın bastırılması, ancak temsilcinin kendisi bir bastırmaya maruz kaldığınca mümkündür. Bu bastırma, uzanımlı haldeki sistemde içe-akıştan neyin geçip gideceğini, neyin geçmeyeceğini, uzanımlı hısımlıklarda neyin engellenmiş ya da stok edilmiş olarak kalacağını, ittifak ilişkilerini izleyerek aksine neyin harekete geçip akacağını belirler; öyle bir tarzla ki, akımların sistemli bir kodlanışı böylelikle icra edilecektir. Bu ikinci aşamayı ittifak olarak adlandırıyoruz, *bastıran temsil*; çünkü hısımlıklar ancak, onların değişken dilimlerini ölçen yanal ittifaklara bağlı olarak uzanımlı hale gelirler. Leach'in tanımlamış olduğu "yerel soyların" önemi buradan gelir—çiftler halinde ittifakları organize edip evlilikleri tanzim ederler. Bir

---

[22] L.G.Löffler, "L'Alliance asymétrique ches les Mru," *L'Homme*, s.80.

sapkın-normal etkinliği onlara atfettiğimizde, bu yerel grupların bastırmanın eyleyicileri, büyük kodlamacılar olduğunu söylemek istemiştik. Erkekler nerede kadınları kendilerine almak için, onlar hakkında müzakere etmek için, onları paylaşmak için vb. karşılaşıp bir araya gelse, orada yerel gruplar arasındaki, kayınbiraderler arasındaki, bir kadının iki kocası arasındaki, çocukluk partnerleri arasındaki birincil bir homoseksüelliğin sapkın bağı fark edilecektir. Evliliğin, bir erkek ve bir kadın arasındaki bir ittifak değil, ama "iki aile arasındaki bir ittifak," "kadınlarla ilgili olarak erkekler arasındaki bir pazarlık" olduğuna dair evrensel olguyu vurgulayarak Georges Devereux, gruptaki temel bir homoseksüel güdüye dair doğru bir yargıyı resmetmiştir.[23] Kadınlar vasıtasıyla erkekler kendi bağlantılarını kurarlar; her zaman için hısımlığın neticesi olan erkek-kadın ayrımı vasıtasıyla ittifak, farklı hısımlıklardan erkekleri bağlantıya koyar. Soru: dişi homoseksüelliği neden erkekler hakkında müzakere etmeye muktedir Amazon gruplarına yol açmamıştır—bu sorunun cevabı, kadınların eşeysel hısımlıkla olan yakınlığında bulunabilir, öyle ki bu durumları, uzanımlı hısımlıkların arasında onların konumunun kuşatılmasına sebep olacaktır (ittifak paranoyasına karşıt olarak hısımlık histerisi). O halde erkek homoseksüelliği, yoğun biseksüel hısımlığın muğlak göstergelerini bastıran ittifakın temsilidir. Buna karşın Devereux bize iki yerde hataya düşmüş gibi görünüyor: çok önemli olduğunu söylediği homoseksüel temsilin bu keşfinin, çok eski bir zamana ait olduğunu beyan ettiğinde (burada "Bütün erkekler homoseksüeldir" formülünün sadece ilkel bir sürümü vardır ve şüphesiz ki evlilikleri tanzim etmek dışında hiçbir zaman öyle değillerdir). Diğeri ve en önemlisi, bu ittifak homoseksüelliğini bastırılmış bir şey olan Ödipus

---

[23] Georges Devereux, "Considération ethnopsychanalytiques sur la Notion de parenté," *L'Homme*, temmuz 1965.

kompleksinin bir ürünü kılmak istediğinde. İttifak asla hısımlık çizgilerinden Ödipus aracılığıyla çıkarılamaz, yerel soyların eylemi ve onların ödipal-olmayan temel homoseksüelliği altında aksine onları eklemler. Ve eğer ödipal veya hısımsal bir homoseksüelliğin varolduğu doğruysa, bunun, başlangıçta ödipal-olmayan grup homoseksüelliğine verilen ikincil bir tepki olarak görülmesi gerekir. Genel olarak Ödipus'a gelince; bastırılan, yani bu tarafta olan ve baba-anneden bütünüyle bihaber olan arzunun temsilcisi değildir o. Ötede olan, kişileri ancak ittifakın homoseksüel kurallarına tabi kılarak ayırt edilebilir hale getiren bastıran temsil de değildir. Ensest sadece, bastıran temsilin bastırılan temsilci *üzerindeki* geriye dönük etkisidir: temsil, yöneldiği temsilciyi tahrif eder veya yerinden-eder; ona kendi tesis ettiği kolayca fark edilebilir kategorileri yansıtır; pozitifi ve negatifi uzanımlı haldeki bir sistem içinde ittifakın kendisi organize etmeden önce varolmayan terimleri ona tatbik eder—onu sistemde engellenen şeye indirger. Bu nedenle Ödipus gerçekten de sınırdır, ama şimdi socius'un içine geçen yerinden-edilmiş bir sınırdır. Ele geçirilmeye arzunun elverişli olması için kullanılan yem imgedir Ödipus (İstediğin işte buydu! Kodu çözülmüş akımlar ensestti!). Sonrasında uzun bir hikaye, ödipalleşme hikayesi başlar. Ama hakikatte her şey arzuya tuzak kuran Laïus'un, yaşlı grup homoseksüelinin, sapkının kafasında başlar. Çünkü arzu budur da, bir tuzak. Yerliyurtlu temsil şu üç aşamayı içerir: *bastırılan temsilci, bastıran temsil* ve *yerinden-edilmiş temsil edilen.*

Çok hızlı gidiyor, Ödipus zaten yabanıl yerliyurtlu makineye yerleştirilmiş gibi hareket ediyoruz. Ancak Nietzsche'nin kara vicdan hakkında söylediği gibi, böylesi bir bitki bu cins toprakta yetişmez. Çünkü psikiyatri

ve psikanalize ait ailecilik çerçevesindeki bir "aile kompleksi" olarak Ödipus'un koşulları belli ki henüz verili değildir. Yabanıl aileler, ittifakların ve hısımlıkların bir eylemini, bir politikasını, bir stratejisini şekillendirirler; biçimsel olarak onlar toplumsal yeniden-üretimin motorudur; ifadesel bir mikrokozmosla hiçbir ilgileri yoktur; baba, anne ve kız kardeş, her zaman için babadan, anneden veya kız kardeşten farklı şeylermiş gibi de işlemektedirler. Ve babaya, anneye vb. ek olarak, orada etkin somut gerçekliği tesis eden ve aileler arasındaki ilişkilerin toplumsal saha ile eş-uzanımlı olmasını sağlayan dünür vardır. Ailevi belirlenimlerin bu sahanın her köşesinde patlak verdiğini ve katı toplumsal belirlenimlere ilişik kaldığını söylemek bile doğru olmayacaktır; çünkü her ikisi de, yerliyurtlu makinedeki bir ve aynı parçayı şekillendirmektedir. Aile yeniden-üretimi yine de basit bir vasıta veya başka bir doğaya ait toplumsal yeniden-üretimin hizmetindeki bir malzeme olmadığı için, toplumsal yeniden-üretimi aile yeniden-üretimine indirgemenin bir olanağı yoktur, ikisi arasında, herhangi bir aile kompleksine ifadesel bir değer ve görünüşte özerk bir biçim verebilecek ikili-tekanlamlı ilişkileri kurmak mümkün değildir. Aksine, ne kadar küçük olursa olsun ailedeki bir bireyin, herhangi bir zihinsel yapıya veya duygulanımsal takımyıldıza indirgenemeyecek toplumsal, tarihsel, ekonomik ve politik bir sahaya yatırım yaptığı ortadadır. Çünkü ilkel toplumlardaki patolojik vakalar ve sağaltım süreçleri göz önüne alındığında, bunları psikanalitik uygulamadan ödünç alınan ölçütlerle ilişkilendirerek onunla karşılaştırmak bize tamamen yetersiz gibi görünüyor: örneğin bizimkinden farklı bile olsa bir aile kompleksi veya etnik bir bilinçdışını ima etse de kültürel malzeme—psikanalitik sağaltım ile şaman sağaltımı arasında bir paralellik kurma girişiminde görülebileceği gibi (Devereux, Lévi-Strauss). Şizoanalize dair tanımımız iki

görünüme sahiptir: bilinçdışımn ifadesel sahte biçimlerinin yıkılması, arzuya ait bilinçdışı toplumsal yatırımların keşfedilmesi. Birçok ilkel sağaltım biçimi işte bu bakış açısından ele alınmalıdır; öyle ki onlar eylemdeki şizoanalizdir.

Victor Turner, böylesi bir sağaltımının dikkate değer bir örneğini Ndembularda verir.[24] Fazlasıyla çarpıcı bir örnektir bu, çünkü bizim sapkın gözlerimize başlangıçta her şey ödipal görünmektedir. Kadınsı, katlanılmaz, kibirli, kalkıştığı her işte başarısız hastalıklı K, anne tarafından büyükbabasının onu insafsızca suçlayan gölgesi tarafından rahatsız edilmektedir. Her ne kadar Ndembular anaerkilse de ve annelerinin soydaşlarıyla yaşamak zorunda olsalar da, K bir istisna olarak uzun bir süre gözdesi olan babasının anne soydaşları içinde yaşamış ve hala çocuklarıyla evlilikler yapmıştır. Ama babasının ölümüyle sürülür ve annesinin köyüne geri döner. Oradayken içinde bulunduğu durumu, iki sektörün, babasının grubuna üye olan aile halkı ile anasoyuna ait olanların arasında kalışını yaşadığı ev çok iyi ifade eder. Peki hastalığın sebebini işaret etmekle yetkilendirilmiş kehanet ve onu tedavi etmekle yetkilendirilmiş tıbbi sağaltım nasıl ilerler? Sebep olan dişlerdir, avcı atanın kutsal bir kesede zapt edilen ama keseden kaçıp hasta adamın bedenini delebilecek iki üst kesicidişi. Kahin ve hekim, kesicidişi teşhis etmek ve onun etkisini bertaraf etmek için yeryurt ve havali, şefin konumu ve onun altşeflikleri, soylar ve onların dilimleri, ittifaklar ve hısımlıklar hakkında toplumsal bir analize girişir: arzuyu daima, onun politik ve ekonomik birimlerle olan ilişkisi içinde açığa çıkarırlar—üstelik şahitlerin onları yanıltmaya uğraştığı noktada. "Kehanet, bireyler ile hizipler arasındaki gizli çatışmaların açığa çıkarılması seyrinde

[24] Victor W.Turner, *An Ndembu Doctor in Practice*, "Magic, Faith and Healing," Collier-Macmillan, 1964.

toplumsal bir analizin biçimi haline gelir, geleneksel ritüellerin yöntemleri ile böylelikle tedavi edilebilirler..., gizemli inançların anlaşılmaz doğası, onların birçok toplumsal durumla ilişkili olarak idare edilmesini sağlar." Patolojik kesicidiş, her şeyden önce büyükbabaya aitmiş gibi görünmektedir. Ama o büyük şefti; halefi "gerçek şef" ise kendisine büyü yapılmasından korktuğu için hakkından feragat etmek zorunda kalmıştı; ve onun zeki ve hırslı sözde varisi de cüret edemez; fiili şef gerçek olanı değildir; hastalıklı K'ya gelince, onu bir şef adayı yapmış olabilecek arabuluculuk rolünü üstlenememiştir. Her şey sömürgeci-sömürgeleştirilen ilişkileri yüzünden karmaşıklaşır, İngilizler şefliği tanımamıştır; yoksullaştırılmış köy tükenip gider (köyün iki sektörü, İngilizlerden kaçan iki grubun kaynaşmasının sonucudur; yaşlılar bu fiili çöküş halinden yakınmaktadırlar). Hekim bir toplumsal-drama değil, ama hastayı merkeze alan tam bir grup analizi organize eder. Ona iksirler vererek, kesicidişi söküp almak için bedenine boynuzlar iliştirerek, davulların çalmasını sağlayarak, duraklarla ve yeni başlangıçlarla, her türden akımlarla, sözcüklerin ve kesilmelerin akımlarıyla sık sık kesilen bir tören ile yol alır: köy azaları konuşmaya gelir, hasta konuşur, gölge davet edilir, hekim açıklar, bir daha başlar, davullar, şarkılar, esrimeler. Bu sadece çıkarlar ile toplumsal bir sahaya yapılan bilinç-öncesi yatırımları değil, ama daha derinlemesine, arzu tarafından toplumsal sahaya yapılan, hastanın evliliklerinden, onun köydeki konumundan ve bir şefin grup içinde yaşanmış bütün yoğun konumlardan geçen bilinçdışı yatırımları keşfetme sorunudur.

Çıkış noktasının ödipal göründüğünü söylemiştik. *Bize göre* o sadece, bize anneden, babadan, büyükbabadan her söz edildiğinde Ödipus demek için tetikte bekleyen çıkış noktasıydı. İşin doğrusu, Ndembu analizi asla ödipal olmamıştır: toplumsal organizasyona ve altüst

oluşa dolaysız bir şekilde tutunmuştur; kadınlar ve evlilikler aracılığıyla cinselliğin kendisi işte böylesi bir arzu yatırımıdır; ebeveynler, şef ve onun figürleri gibi grubu organize etmezler (veya altüst etmezler) ama birer tetikleyici rolü oynarlar. Babanın veya anne tarafından büyükbabanın ismine her şeyin indirgenişinden ziyade, ikincisi tarihteki bütün isimlere açılmıştır. Hadımedilmenin tuhaf kesiğine yansıtılmak yerine, her şey şefliğin, soyların, sömürgeci ilişkilerin binlerce kesilme-akımına doğru göç etmiştir. Irkların, kabilelerin, ittifakların ve hısımlıkların bütün bir etkileşimi, tüm bu tarihsel ve müşterek sürükleniş: hezeyanın içeriğini inatla çiğnediğinde ve onu tüm kudretiyle "babanın simgesel namevcudiyeti" ile örttüğünde ödipal analizin tam da karşıtıdır. Veya daha ziyade, eğer analizin bizim onu görme tarzımız haricinde ödipal olarak başlamadığı bile doğruysa, belirli bir ölçüde o yine de ödipal hale gelmez mi ve hangi ölçüde? Evet, sömürgeciliğe bağlı olarak kısmen ödipal hale gelir. Örneğin sömürgeci, şefliği feshеder veya onu kendi amaçları için kullanır (ve üstelik birçok şeyi daha: şeflik bir başlangıçtır). Sömürgeci şöyle der: baban sadece babandır, ya da büyükbaban, onları şeflerle karıştırma, ...kendi köşende üçgenleşebilir ve evini baba ve anne tarafından soydaşlarının evleri arasına dikebilirsin, ...ailen sadece ailendir, toplumsal yeniden-üretim artık oradan geçmiyor; her ne kadar bizim yeni bir yeniden-üretim düzenine tabi kılınacak bir malzemeyi tefriş edebilmemiz için ailene hakkıyla ihtiyacımız olsa da... O halde evet, ödipal bir çatı mülksüzleştirilmiş yabanıllar için çizilmiştir: gecekondu Ödipus'u. Yine de gördük ki, sömürgeleştirilen kişi Ödipus'a direncin bilindik bir örneğini sürdürmüştür: işin doğrusu, ödipal yapının kendisini kapatamadığı ve yapıya ait terimlerin ezici toplumsal yeniden-üretimin çatışan ya da yardakçılık yapan eyleyicilerinde yapışıp kaldığı yer bu-

rasıdır (beyaz, misyoner, vergi tahsildarı, mal ihracatçısı, yönetimin eyleyicisi haline gelen köyün ileri geleni, beyazları lanetleyen yaşlılar, politik bir çatışmaya giren gençler, vb). Ama ikisi de doğrudur: sömürgeleştirilen ödipalleştirilmeye direnir, ödipalleştirme onu yeniden kuşatmaya meyleder. Burada bir ölçüde ödipalleştirme varsa, buna sömürgecilik sebep olmuştur, ve Jaulin'in *Beyaz barış*'ta tanımladığı tüm yöntemlere onun da katılması gerekmektedir. "Sömürgeleştirilenin durumu, evrenin insanileştirilmesinde bir gerilemeye vardırabilir, dolayısıyla, aranan her çözüm, topluluğun düzeyindeki had safhada bir anarşi veya düzensizlik sonucuyla birlikte ve bu vasıtayla, birey ya da sınırlandırılmış aile ölçeğindeki bir çözüm olacaktır: anarşi ki, kurbanı her zaman için birey olacaktır, ama böylesi bir sistemde anahtar rolü oynayanlar hariç, yani bu aynı çağda sömürgeleştirilenler evreni küçültürlerken onu genişletmeye meyleden sömürgeciler hariç."[25] Ödipus, soykırım içinde ötenazi gibi bir şeydir. Toplumsal yeniden-üretim, doğada ve uzanımda grup üyelerinden ne ölçüde kurtulursa o ölçüde gerisin geriye onlara düşer, veya onları, eyleyicisi Ödipus olan sınırlandırılmış ve nevrotikleştirilmiş aileye indirger.

Peki nihayetinde Kızılderili veya Afrikalı bir Ödipus keşfettiğini iddia edenler nasıl anlaşılmalı? Bize ait Ödipus'u (bizim varsayılan Ödipus'umuzu) tesis eden *hiçbir*

[25] Robert Jaulin, *La Paix blanche, introduction à l'ethnocide*, Ed. du Seuil, 1970, ss. 309. Jaulin, "küçük kişisel evlere" yerleşmeleri amacıyla müşterek evlerinden vazgeçmeleri için rahiplerin "ikna ettiği" şu yerlilerin durumunu analiz eder (ss. 391-400). Müşterek ev içinde ailevi daire ve kişisel bağlar, *müttefik* olarak tanımlanan komşuyla olan ilişki üzerine temellenmişti, böylelikle aileler arası bağlantılar toplumsal saha ile eş-uzanımlıydı. Yeni durumdaysa aksine, "çiftin öğelerinin kendi üzerinde [ve çocuklar üzerinde] aşırı bir fermentasyonu" vuku bulur, böylelikle kısıtlı aile, herkesin kendi soyunu yansıttığı ifadesel bir mikrokozmosa kendisini kapatır, ama öte yandan, toplumsal ve üretken gelişim ondan çok daha öteye kaçar. Zira Ödipus sadece ideolojik bir işlem değildir, ama aynı zamanda çevrenin, yaşam ortamının vb. yıkımının bir sonucudur.

mekanizmayla veya tutumla orada karşılaşmadıklarını ilk olarak fark edenler de onlardır. Hiç önemli değil, derler ki "klinik uygulamaya erişebilecek" hiçbir varoluşa sahip değilse de yapı oradadır; veya sorunun, çıkış noktasının gerçekte ödipal olduğunu, yine de gelişmelerin ve çözümlerin bizimkinden bütünüyle farklı olduğunu söylerler (Parin, Ortigues). Aslında varlığa gelmek için bile yeterli koşullara sahip değilken (sömürgecilik hariç), bir Ödipus "varoluşunun sonu olmadığını" söylerler. Eğer düşünceye ödipalleşme derecesine göre değer biçildiği doğruysa, o zaman evet, beyazlar çok düşünürler. Bu yazarların, Afrikacı psikanalistlerin becerisi, dürüstlükleri ve yetenekleri sorunun dışındadır. Ama aynısı, buradaki belli psikoterapistler gibi onlar için de geçerlidir: yaptıklarının ne olduğunu bilmedikleri bile söylenebilir. Çocuğu üçgenleştirmek için yeni yöntemler uyguladıklarında ilerici bir çalışmayla meşgul olduklarına içtenlikle inanan psikoterapistlerimiz vardır—dikkat, imgesel değil yapısal bir Ödipus! Aynısı, ilerici niyetlerinin hizmetindeki yapısal veya "sorunsal" bir Ödipus boyunduruğunu tatbik eden Afrika'daki psikanalistler için de doğrudur. Orada veya burada, aynı şeydir: Ödipus her zaman için, başka vasıtalarla takip edilen sömürgeciliktir, iç kolonidir, ve göreceğiz ki biz Avrupalılar'da dahi o bizim kişisel sömürgeci oluşumumuzdur. M. C. ve E. Ortigues'in, kitaplarını bağlarken kullandıkları ifadeler nasıl anlaşılmalı? "Hastalık bir seçimin, doğaüstü güçlerin özel bir ilgisinin göstergesi, veya büyülü bir niteliğin saldırganlığının göstergesi olarak ele alınmıştır: değersizleştirilmeye kolayca izin vermeyecek bir fikir. Analitik psikoterapi ancak, özne tarafından bir talep formüle edilebildiği andan itibaren müdahil olur. O halde tüm araştırmamız, psikanalitik bir sahanın kurulma olasılığı tarafından koşullandırılır. Bir özne geleneksel normlara bütünüyle yapışıp kaldığında ve kendi adına söyleyecek bir şeyi

kalmadığında, geleneksel terapistlerin ve aile grubunun bakımına, ya da 'hekimlerin' tıbbi uygulamalarının bakımına alınmasına izin verir. Bazı zamanlar bizimle geleneksel tedaviler hakkında konuşma arzusu, psikoterapinin başlangıcına tekabül etmiş ve ona göre kendi toplumu içine kişisel olarak yerleşebilmesinin bir vasıtası haline gelmişti... Bazense analitik diyalog daha kapsamlı bir şekilde açımlanabilmiş, ve bu durumda ödipal sorun, nesil çatışmasının ortaya çıkmasına sebep olarak kendi artsüremli boyutunu üstlenmeye meyletmiştir."[26] Doğaüstü güçlerin ve büyülü saldırıların neden Ödipus'tan daha aşağı bir söylenceyi şekillendirdiği düşünülür ki? Aksine, onlar arzuyu toplumsal sahanın—organizasyonunda olduğu gibi altüst oluşunda da—daha yoğun ve daha yeterli yatırımları doğrultusunda belirlemezler mi? Meyer Fortes, en azından Job'un yerinin Ödipus'un yanı olduğunu göstermiştir. Ve birisine, öznenin geleneksel normlara yapışıp kaldığı sürece kendi adına söyleyecek bir şeyi olmadığını tayin etme yetkisini veren nedir? Ndembu sağaltımı tam da karşıtını sergilemez mi? Ödipus da o halde bize ait geleneksel bir norm değil midir? Onun bizim kendi adımıza konuşmamızı sağladığı nasıl söylenebilir ki, hem de o diğer yandan bize "varlığın sağaltılamaz yetersizliği[ni]" ve evrensel hadım-edilmeyi öğretirken. Ve Ödipus'u haklı çıkarmak için başvurulan bu "talep" de nedir? Apaçık ki özne baba-anneyi talep eder ve yeniden talep eder: ama hangi özne, hangi durumda? "Kendi toplumu içine kişisel olarak yerleşebilmesinin" vasıtası bu mudur? Ve hangi toplum? Özne için inşa edilmiş olan ve sömürgeciliğin sadece ana hatlarını çizebildiğini (arzu kuvvetlerinin Ödipus'a, baba ismine ve şu tuhaf üçgene indirgenişi) nihayet gerçekleştirebilen neo-sömürge toplumu mu?

Kültüralistler ile ortodoks psikanalistler arasındaki

---

[26] M.C. ve E. Ortigues, *Œdipe africain*, ss. 305.

şu meşhur bitmez tükenmez tartışmaya dönelim: Ödipus evrensel midir? şu büyük babacıl katolik simge, tüm kiliselerin ittifakı mıdır? Tartışma Malinowski ile Jones arasında baş gösterir, bir yanda Kardiner ile Fromm, diğer yanda Kardiner ile Roheim arasında sürüp gider. Hala bazı etnologlar ile Lacan'ın bazı takipçileri (Lacan'ın öğretisinin sadece ödipalleştirici bir yorumunu değil, ama aynı zamanda bu yorumun etnografik uzanımını da takdim edenler) arasında devam ediyor. Evrenselliğin tarafında iki kutup mevcuttur: modası geçmiş gibi görünen, Ödipus'u özgün bir duygulanımsal takımyıldız kılan ve onu gereğinde etkileri filogenetik soyaçekim ile aktarılmış gerçek bir olay kılan bir tanesi. Ve biyolojik prematurasyon ya da neoteni ile ilişkili olarak, Ödipus'u gereğinde fantezi içinde keşfedilecek bir yapı kılan diğeri. Sınırın birbirinden çok farklı iki tasavvuru, birisi kökensel matris olarak, diğeriyse yapısal işlev olarak. Ama evrenselin bu iki anlamında da "yorumlama[ya]" davet ediliriz, çünkü Ödipus'un gizil mevcudiyeti, sadece psişik bastırmanın bir sonucu olarak anlaşılan görünür namvecudiyeti sayesinde ortaya çıkar; veya daha iyisi, yapısal sabit sadece kendi imgesel çeşitliliği sayesinde keşfedilebildiği için, simgesel bir ilişiksiz-kılmaya (boş bir konum olarak babaya) ihtiyaç duyulduğu beyan edilir. Olumsuzluğu bir yoksunluk, bir eksiklik olarak yorumlamaya dayanan eski metafiziksel işlemi Ödipus'un evrenselliği yeniden yürürlüğe koyar: ölü babanın, ya da büyük Gösterenin simgesel eksikliği. Yorumlama, inanmamızın ve inançlı olmamızın modern tarzıdır. Evvelce Roheim, yabanılları yapısal neotenik sabitte yakınsayan bir değişkenler dizisi içinde organize etmeye niyetlenmişti.[27] Ödipus kompleksinin, ancak aranmamış ise bulunamayacağını ciddi ciddi söyleyen kişi de oydu. Ve

[27] Géza Roheim, *Psychanalyse et anthropologie*, 1950, fr.ç. Gallimard, ss. 417-418.

birisinin, eğer kendisi analiz edilmemiş ise araştırmamış olacağını. Ve kızınız işte bu yüzden dilsizdir, yani: kabileler, etnologların kızları Ödipus demezler, onları dile getiren o ise de. Roheim, Freudcu sansür teorisinin[28] François-Joseph imparatorluğundaki bastırıcı rejime dayandığına inanmanın saçmalık olduğunu ekler. François-Joseph'in zaten bununla ilgili bir tarihsel kesilme olmadığını, ama belki de sözlü, yazılı veya hatta "kapitalist" uygarlıkların böylesi kesilmeler olduğunu görmemiş gibidir, öyle ki, bu sonrakiler ile toplumsal bastırmanın doğası ve psişik bastırmanın yönü ve menzili değişecektir.

Psişik bastırmanın bu hikayesi oldukça karmaşıktır. Sözde ödipal temsil ile aynı anda libido da ya da duygu da, sözcüğün en geniş anlamıyla psişik olarak bastırılmış olsaydı (baskı altına alınmış, engellenmiş veya dönüştürülmüş) işler daha basit olacaktı. Ama bununla hiçbir ilgisi yoktur: birçok etnolog, ilkel toplumların kamusal simgelerindeki duyguların cinsel doğasını ve bu doğanın bu toplumların üyeleri tarafından bütünsel bir şekilde yaşandığını açık bir şekilde vurgulamıştır (her ne kadar psikanalize maruz kalmamışlarsa da ve temsilin kendisi

---

[28] Freud "*Histeri Üzerine İncelemeler*"de, hastalardan elde ettikleri bilgilerin ciddi biçimde sansürlenmiş olduğunu, o kadar ki en mühim bilgilerin neredeyse bilince hiç çıkmadıklarını belirtmektedir. Freud aynı metinde daha sonra, sansürlenen şeyin, hastaya ayıp, utanç verici, kabullenilemez gelen duygu veya düşünceler olduğunu belirtir. Sansürleme terimini Freud daha sonraları da sık sık kullanır, fakat kavramın anlamı tam olarak belirli değildir. Freud sansürleme terimi ile hastanın doktor ile iletişimi sırasında kasti biçimde bazı şeyleri, özellikle doktora açıklamak istemedikleri şeyleri bastırmasını tanımlıyor gibi görünmektedir. Bu durum bilinçdışı bastırmaya, hem etkileri bakımından hem de mekanizma bakımından benzetilebilir. Freud'un düşler üzerine olan çalışmalarında kavramın ikinci bir anlamı daha ortaya çıkar. Bu durumda sansürleme, tam bir bastırma şeklinde değil, apaçık görünen bir metnin içinde bir şeyin gizlenmesi şeklinde gerçekleşir. Sansürleme bastırmadan bariz biçimde farklı bir süreçtir. Şöyle ki, bastırmada bir temsilin veya duygulanımın bilince çıkması reddedilir. Sansürleme ise bir şeyin *tekrar* bilince çıkmasını engelleme işini görür (*çevirenlerin notu*).

yerinden-edilmiş olmasına rağmen). Leach'in cinsiyet/köken ilişkisi hakkında söylediği gibi, "fallusun simgesel olarak yerinden-edilişi çok sıktır, ama fallik köken psişik olarak bastırılmamıştır." [29] Yabanılların, temsili psişik olarak bastırdığının ve duyguyu bozulmamış olarak koruduğunun mu söylenmesi gerekir? Ve temsilin belirgin kaldığı, ama bununla birlikte duyguların baskı altına alındığı, engellendiği veya dönüştürüldüğü bizim ataerkil organizasyonumuzda tersi mi doğrudur? Yine de hayır: psikanalizin bize söylediği bizim de temsili bastırdığımızdır. Ve her şey bize, bizim de sıklıkla duyguların bütün cinselliğini koruduğumuzu söyler; psikanalize maruz kalmış değilsek de bunun ne hakkında olduğunu tastamam biliyoruz. Ama psişik bastırmaya taşınacak olan ödipal temsilden söz etme hakkını veren nedir? Ensest yasaklandığı için midir? Her defasında yine bu soluk gerekçeye dönüyoruz: ensest arzulanır, çünkü yasaklanmıştır. Ensest yasağı ödipal bir temsili ima edecek, onun bastırılışından ve geri dönüşünden doğmuş olacaktır. İmdi, durum düpedüz tersidir: sadece ödipal temsilin kendisi ensest yasağını varsayıyor değildir, ama temsilin ondan doğduğunu veya ondan sonuçlandığını söylemek bile olası değildir. Reich, Malinowski'nin savına sahip çıkarak etkileyici bir görüş ekler: yasaklamalar sadece ensesti değil ama başka yolları da tıkayarak "cinsel ilişkilerin *bütün diğer türlerini*" hedef aldığında, arzu çok daha ödipaldir.[30] Özetle, ensestin bastırılması bastırılan bir ödipal temsilden doğmadığı gibi, bu bastırmaya neden olmaz da. Ama, ki bu bütünüyle farklıdır, genel toplumsal-psişik bastırma sistemi, bastırılanın tahrifi olarak ödipal bir imgeyi doğurur. Bu imgenin de sırası geldiğin-

---

[29] E.R.Leach, "Magical Hair," *Myth and Cosmos*, Natural History Press, 1967, ss.92.

[30] W.Reich, *Der Einbruch der Sexualmoral*, Verlag für Sexualpolitik, 1932, ss.6.

de nihayet bir bastırılıştan muzdarip olması, bastırılanın veya etkili olarak arzulananın yerini almak için çıkıp gelmesi, cinsel bastırma ensestten *başka bir şey* için yola koyulduğuncadır; bizim toplumuzun uzun bir tarihi işte budur. Ama bastırılan şey öncelikle ödipal temsil değildir. Bastırılan şey arzulama-üretimidir. Bu üretimden toplumsal üretime veya yeniden-üretime geçmeyendir. Düzensizliği ve devrimi, kodsuz arzu akımlarını davet edecek olan şeydir. Toplumsal üretime geçen arzulama-üretimi ise aksine, simgeciliğin cinsel doğası ve tekabül eden duygular bastırılmaksızın, ve bilhassa başlangıçta bastırılmış veya yapısal olarak ilişiksiz-kılınmış olduğu farz edilen ödipal bir temsile gönderim yapılmaksızın, bu toplumsal üretime dolaysız bir cinsel yatırım yapmaktadır. Bu hayvan sadece bilinç-öncesi çıkarların yaptığı yatırımın nesnesi değil, ama baba imgesini sadece ikincil olarak türeten arzunun libidinal bir yatırımının da nesnesidir. Gıdaya yapılan libidinal yatırım için de durum aynıdır—nerede aç kalmaktan duyulan bir korku veya aç olmamanın bir hazzı aşikarsa—ve bu yatırım, bir anne imgesine sadece ikincil olarak gönderimde bulunmaktadır.[31] Ensest yasağının Ödipus'a değil, ama arzuyu tesis eden kodsuz akımlara ve onların temsilcisi olan yoğun kişi-öncesi akıma nasıl gönderim yaptığını görmüştük. Ödipus'a gelince, o hala kodlanamayanı kodlamanın, kodlardan kurtulanı kodlamanın veya arzuyu ve onun nesnesini yerinden-etmenin, tuzağa düşürmenin bir yoludur.

Kültüralistler ve etnologlar, kurumların temel olarak duygular ve yapılarla ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Çünkü yapılar zihinsel değillerdir, şeylerde, toplum-

[31] Marquises adası üzerindeki çalışmasında, müşterek veya ekonomik bir beslenme anksiyetesinin rolünü açık bir şekilde ortaya koyar, öyle ki, bilinçdışının bakış açısından bile anneyle olan ailevi ilişkilere indirgenmeye elverişli değildir: *The Individual and his Society*, Columbia Univ. Press. 1939, ss. 239 ve devamı.

sal üretim ve yeniden-üretim biçimlerinde bulunmaktadırlar. Marcuse gibi bir yazar bile, iyi niyetten şüphe etmemiş, kültüralizmin doğru bir yoldan başladığını fark etmiştir: arzuyu üretime davet etmiş, "içgüdüsel yapı ile ekonomik yapının arasındaki [bağı güçlendirmiş] ve aynı zamanda baba-merkezci tüketim kültürünün ötesine yol almanın bir olasılığını işaret etmiştir."[32] Peki kültüralizmin yanlışa sapmasına sebep olan nedir? ve burada yine, onun doğru yoldan başlamış olması ile başlangıçtan itibaren yanlışa sapmış olması arasında herhangi bir çelişki yoktur. Bunun nedeni belki de, ödipal görececilik ile ödipal mutlakçılığa ortak olan önermedir, yani her yerin tozunu attıran aileci bir perspektifin inatla sürdürülmesi. Çünkü kurumdan öncelikle aile kurumu anlaşılıyorsa, aile kompleksinin kurumlara göre değiştiğini ya da aksine etrafında aileler ve kurumların döndüğü bir çekirdek sabitin Ödipus olduğunu söylemenin pek de bir önemi yoktur. Kültüralistler başka üçgenlere başvururlar, örneğin dayı-teyze-yeğen; ama Ödipusçular bunların aynı yapısal sabitin imgesel çeşitliği, aynı simgesel üçgenleşmenin farklı figürleri olduğunu göstermekte pek de güçlük çekmezler; ki ne onu gerçekleştiren şahsiyetlerle, ne de bu şahsiyetleri ilişkiye koyan tutumlarla karışır. Ama tersine, böylesi aşkın bir simgeciliğe başvurulması yapısalcıları en dar aileci bakış açısından kurtarmaz. Aynısı şu konudaki bitimsiz tartışma için de geçerlidir: bu baba mı? bu anne mi? (Anneyi ihmal ediyorsunuz! Hayır, boş konum olarak yanı başınızdaki babayı göremeyen sizlersiniz!) Bir kutup geleneksel anacıl lehçeleri, diğeri baba dilinin emir bildiren yasasını belirtirken, her zaman için meşhur iki kutup, ödipallik-öncesi imgesel anacıl kutup ile ödipal yapısal babacıl kutup arasında salınılırken, kültüralistler ile ortodoks psikanalistlerin her ikisi de aynı eksendeyken, her ikisi de ailevi

---

[32] Herbert Marcuse, *Eros et civilisation*, ss. 209.

hale getirilmiş bir toplumsallığın aynı dilini konuşuyorken, onların arasındaki çatışma sıklıkla, her iki taraf da aileyi veya hatta Ödipus'u terk etmiyorken, anne ile babanın, ya da ödipallik-öncesi ile ödipalliğin karşılıklı rollerine biçilen bu değerlere indirgenir. Kardiner'in "temel kurum" olarak adlandırdığı şeyin muğlaklığı açık bir şekilde gösterilmiştir. Çünkü belirli durumlarda bu, arzunun çocukluk çağından itibaren ve erişkinden gelen ailevi uyarım altında toplumsal sahaya yaptığı yatırımın tarzına dair bir sorun olabilmektedir: buradan itibaren, libidonun yeterli (ailevilik-dışı) bir kavranışı için tüm koşullar verilidir. Ama daha sıklıkla o sadece, ilkin mikrokozmos olarak çocuk tarafından yaşandığı, sonra erişkin ve toplumsal oluşa yansıtıldığı farz edilen, kendinde ailevi organizasyona dair bir sorundur.[33] Bu bakış açısına göre tartışma sadece, bu aynı organizasyon için kültürel bir yoruma sahip olanlar ile simgesel ya da yapısal bir yoruma sahip olanlar arasındaki çemberde dönebilir.

Kültüralistler ile simgecilere ortak ikinci bir önermeyi de ekleyelim. Hepsi mutabıktır ki en azından bizim ataerkil ve kapitalist toplumumuzda Ödipus kuşku duyulamayacak bir şeydir (yeni bir anaerkilliğin öğelerinin altını Fromm gibi çizseler de). Hepsi mutabıktır ki bizim toplumumuz Ödipus'un kalesidir: ödipal bir yapı ile her yerde yeniden karşılaşılmasının bir başlangıç noktasıdır; ya da aksine, terimlerin ve ilişkilerin ödipal-olmayan, bununla birlikte daha az "ailevi" olmayan kompleksler içinde çeşitlendirilmesi gerektiğinde ısrar ederler. Önceki bütün eleştirimiz, değerli sayıldığı ve bizde işlediği sırada Ödipus'a işte bu yüzden yönlendirilmişti: Ödipus'a en

[33] Mikel Dufrenne, Kardiner'in kavramlarını analiz ederek şu temel sorunları ortaya koyar: "birincil" olan aile midir, ve politik, ekonomik, toplumsal olanlar sadece ikincil midir? Libidonun bakış açısından birincil olan hangisidir, ailevi yatırım mı, yoksa toplumsal yatırım mı? Ve metodolojik olarak, çocuktan yetişkine mi, yoksa yetişkinden çocuğa mı gitmek gerekir? (*La Personnalité de base*, P.U.F. 1953, ss. 287 ve devamı).

zayıf noktasındayken (yabanıllarda) değil, ama en kuvvetli noktasında, en kuvvetli halkanın düzeyinde, ima ettiği, ve arzulama-üretimine, bilinçdışı sentezlere, *kültürel ve toplumsal ortamımızdaki* libidinal yatırımlara müdahale etmek için kullandığı tahrif ifşa edilerek saldırılmalıdır. Ödipus'un bizimle hiçbir ilgisi yok değildir: defalarca söyledik ki o talep edilir, tekrar tekrar talep edilir; ve Lacan'ınki gibi Ödipus boyunduruğunu atabilecek etkileyici bir girişim bile, beklenmedik şekilde onu daha da ağır kılmanın, ve onu bebeğe ve şizoya kapatmanın bir vasıtası olarak yorumlanmıştır. Kuşkusuz, etnolojik veya tarihsel açıklamanın bizim fiili toplumsal organizasyonumuz ile çelişik olmaması, veya bu organizasyonun etnolojik hipotezin temel öğelerini kendi tarzıyla içeriyor olması sadece meşru değil vazgeçilmezdir de. Marx'ın, evrensel bir tarihin gereksinimlerinden söz ederken söylediği de işte buydu; ama fiili organizasyonun özeleştiriye muktedir olması şartını eklediğinde. İmdi, Ödipus'un özeleştirisi bizim organizasyonumuzda pek görülmeyen bir şeydir ki, bunun bir kısmını psikanaliz teşkil eder. Bazı yönlerden, bütün toplumsal oluşumların Ödipus'tan itibaren yola koyulduğundan şüphe edilmesi doğrudur. Ama Ödipus, özellikle bizde fark edilebilir olan bilinçdışı bir hakikat olduğu için değil; aksine, önceki toplumsal oluşumlar aracılığıyla parçaları ile çarklarını düzenleyerek ancak bizimle başarılmış olan, bilinçdışına dair bir gizemlileştirme olduğu için. Bu anlamda evrenseldir. Ödipus eleştirisi, böylelikle kapitalist toplumda her zaman için çok daha kuvvetli bir şekilde kendi çıkış noktasını yeniden elde etmeli ve kendi varış noktasını bir kez daha bulmalıdır.

Ödipus bir sınırdır. Ama "sınır" birçok farklı şekilde ele alınabilir, çünkü başlangıçta bir matris rolünde, bir açılış olayı gibidir; veya yolun yarısında şahsiyetlerin ve onların ilişkilerine ait zeminin aracılığını temin eden

yapısal bir işlev gibidir; veya sonda eskatolojik bir belirlenim gibidir. İmdi, görüyoruz ki sadece bu son kabulde Ödipus bir sınırdır. Aynısı arzulama-üretimi için de geçerlidir. Ama işin doğrusu bu son kabul de farklı yönlere sahiptir. İlkin, arzulama-üretimi toplumsal üretimin sınırındadır; kodların ve yeryurtların sınırındaki kodu çözülmüş akımlar; sociusun sınırındaki organsız beden. Şizo-akımların duvarı aştığı, bütün kodları karıştırdığı ve sociusu yersizyurtsuzlaştırdığı her defasında *mutlak sınır*dan söz etmemiz gerekir: organsız beden yersizyurtsuzlaşmış sociustur, kodu çözülmüş akımların aktığı çöl, dünyanın sonu, kıyamettir. Ancak ikinci olarak *göreli sınır*, kapitalist toplumsal oluşumdan başkası değildir, çünkü bu sonraki, etkin olarak kodu çözülmüş akımları şekillendirip akmalarına neden olur, ama kodların yerine daha bile ezici olan nicelleştirici bir aksiyomatiği koyarak yapar bunu. Kapitalizm, kendi eğilimine karşılık verdiği hareket ile uyumlu olarak durmaksızın duvara doğru yaklaşır, ve aynı zamanda bu duvarı öteler. Şizofreni mutlak sınırdır, ama kapitalizm göreli sınırdır. Üçüncü olarak hiçbir toplumsal oluşum yoktur ki, sınırın gelip çatma tehlikesinin bulunduğu gerçek biçimi sezmesin veya öngörmesin, ve tüm gücüyle onu bertaraf etmeye çalışmasın. Kapitalizmden önceki oluşumların tüccarı ve teknisyeni inatla kuşatması, kendi kodlarını paramparça edecek bir özerkliği üstlenmekten para akımlarını ve üretim akımlarını alıkoyması bu yüzdendir. *Gerçek sınır* budur. Ve böylesi toplumlar, içeride bastırılan ama dışarıdan geri dönen bu gerçek sınıra çarptıklarında, bunu yaklaşmakta olan ölümlerinin işaretiymiş gibi hüzünle ele alırlar. Örneğin Bohannan, üç cins akımı, tüketim mallarını, itibar mallarını, ve kadınlar ile çocukları kodlayan Tiv ekonomisini tarif eder. Para eklendiğinde, sadece bir itibar malı olarak kodlanabilir, yine de tüccarlar geleneksel olarak kadınların elinde bulunan tüketim

malları sektörlerine sahip olmak için ondan yararlanırlar: tüm kodlar sendeler. Kuşkusuz ki parayla başlayıp parayla bitirmek, kodlara dayanarak ifade edilemeyecek bir işlemdir; ihraç edilen mallarla yüklü kamyonların uzaklaştığını gören "Tiv yaşlıları bu duruma teessüf ederler, ve neler olup bittiğini bilmekte ama kimi kınayacaklarını bilememektedirler," zalim bir gerçeklik.[34] Ama dördüncü olarak, içeride engellenmiş olan bu sınır, bir ilk başlangıca, *imgesel sınır* olarak söylencesel bir matrise zaten yansıtılmıştır. Bu kabus, lav akışı gibi ilerleyen kodsuz akımlar tarafından sociusun işgali nasıl imgelenebilir? Arzunun temsilcisi olarak dünyaya düzensizliği davet eden, Fourbe söylencesindeki gibi zapt edilemez bir bok dalgası, ya da Yourougou söylencesindeki gibi yoğun eşeysel içe-akış, ensestin bu tarafı. Beşinci ve son olarak, sınırın yerinden-edilmesi görevinin önemi buradan gelir: bir nehrin korkunç kuvvetlerini uysal kılmak için yapay bir nehir yatağı kazılması gibi veya onu bin tane sığ dereye saptırmak gibi onun sociusun içine, ortaya, ittifakın öte tarafı ile hısımsalın bu tarafı arasına, ittifaka ait bir temsil ile hısımlığa ait bir temsilcinin arasına geçmesine sebep olmak. Ödipus, işte bu *yerinden-edilmiş sınırdır*. Evet, Ödipus evrenseldir. Ama hata, şu alternatife inanılmış olmasında yatar: Ödipus ya toplumsal-psişik bastırma sisteminin bir ürünüdür, ki bu durumda evrensel değildir; ya da evrenseldir ve arzunun bir konumudur. Gerçekte ise, evrenseldir çünkü bütün toplumlara musallat olan sınırın yerinden-edilişidir, tüm toplumların kendilerinin en derin olumsuzu olarak mutlak korku duyduğu şeyi, yani kodu çözülmüş arzu akımlarını tahrif eden yerinden-edilmiş temsil edilendir.

Ama bu demek değildir ki evrensel ödipal sınır "işgal edilmiş," bütün toplumsal oluşumlarda stratejik ola-

[34] Laura ve Paul Bohannan, *The Tiv of central Nigeria*, International African Institute, 1953.

rak işgal edilmiştir. Kardiner'in görüşü ciddiye alınmalıdır: bir Hintli ya da bir Eskimo Ödipus'u düşleyebilir, ancak komplekse tabi olmaksızın, "komplekse sahip" olmaksızın.[35] Ödipus'un işgal edilebilmesi belirli sayıda vazgeçilmez koşula bağlıdır: toplumsal üretim ve yeniden-üretim sahası, aile yeniden-üretiminden bağımsız, yani ittifakları ve hısımlıkları saptıran yerliyurtlu makineden bağımsız hale gelmek zorundadır; bu bağımsızlık sayesinde zincirin sökülebilir parçaları onların çokanlamlılığını çiğneyen sökülmüş bir aşkın nesneye dönüştürülmelidir; sökülmüş nesne (fallus) bir tür katlama, bir tür tatbik etme veya indirgeme icra etmeli, çıkış toplanışı olarak tanımlanan toplumsal sahayı, şimdi varış toplanışı olarak tanımlanan aile sahasına indirgemeli ve ikisi arasında ikili-tekanlamlı ilişkilerin bir şebekesini kurmalıdır. Ödipus'un işgal edilebilmesi için temsil sisteminde onun bir sınır ya da bir yerinden-edilmiş temsil edilen olması yeterli değildir, bu sistemin kalbine *göç etmek* ve arzunun temsilcisinin yerini işgal etmek de zorundadır. Bilinçdışı paralojizmlerden ayırt edilemeyen bu koşullar kapitalist oluşumda gerçekleşir—yine de onlar emperyal barbar oluşumlardan ödünç alınan belirli arkaizmleri ima ederler, özellikle de aşkın nesnenin konumunu. Kapitalizmin üslubunu Lawrence harika anlatır: "üslubu benim-küçük-güzel-sevgilim-annemi-görmek-istiyorum olan, şeylere ait bizim demokratik, endüstriyel düzenimiz." İmdi, bir yandan, ilkel oluşumların bu koşulları hiç mi hiç yerine getirmedikleri aşikardır. Çünkü özellikle de ittifaklara açıldığında, aile, toplumsal-tarihsel saha ile eş-uzanımlıdır ve ona uygundur; çünkü toplumsal yeniden-üretimi kendisi canlandırır; çünkü sökülebilir parçaları hiçbir zaman sökülmüş bir nesneye dönüştürmeksizin seferber eder veya onların geçişine sebep olur—ödipal 3 + 1 formülüne cevap verebilecek herhangi bir

---

[35] Abram Kardiner, *The individual and his Society*, ss. 248.

indirgeme, herhangi bir tatbik etme olası değildir (sahanın 4 köşesi bir masa örtüsü gibi 3'e katlanır, artı, katlamayı icra eden aşkın terim). Parin'in ifade ettiği gibi, akımların akışkanlığını ve ilkel kodları ifade etmek için "insan topluluğunun ortasında konuşmak, dans etmek, mübadele etmek ve akışa izin vermek, hatta işemek."[36] İlkel toplumun kalbinde birisi her zaman için atalar ve dünürler sistemi içinde, 4 + n'de ikamet eder. Ödipus varoluşunun bir sonu olmadığını iddia edebilmek şöyle dursun, yola koyulmayı bile başaramaz o; birisi her zaman 3 + 1'in çok öncesinde durdurulur, ve eğer ilkel bir Ödipus varsa, bir eksi-entropi anlamında bu bir eksi-Ödipus'tur. Ödipus gerçekten de bir sınır veya bir yerinden-edilmiş temsil edilendir, ama tam da öyle bir tarzla ki, grubun her bir üyesi o konumu asla işgal etmeksizin her zaman ya bu tarafta ya da ötededir (ve işte Kardiner, bunu bahsettiğimiz formül içinde açıkça görmüştür). Ödipus'un varolmasına sebep olan şey sömürgeciliktir, ama Yabanılların kendi toplumsal üretimleri üzerindeki denetimden yoksun oldukları, ve geriye bırakılan tek şeye, onlara dayatılan, alkolik veya hastalıklı olduğu kadar ödipalleştirilmiş de olan aile yeniden-üretimine indirgenmek için elverişli oldukları varsayıldığı ölçüde, neyse o olarak alınmış salt bir eziyet olarak Ödipus.

Öte yandan, kapitalist toplum içinde bu koşullar gerçekleştiğinde, bundan dolayı Ödipus'un olmakta olduğu şey olmaya, paralojizmleri içinde bilinçdışını tuzağa düşüren, arzulama-üretiminin bütününü çiğneyip onu

---

[36] Paul Parin ve ark. *Les Blancs pensent trop*, 1963, fr.ç. Payot, ss. 432. Evliliklerin ilkel toplumsal saha ile eş-uzanımı için bkz. Jaulin'in kaydettikleri, *la Paix blanche*, ss.256: "Evlilikler soydaşlık yasaları ile yönetilmezler, sınırsızca daha karmaşık, daha esnek, icat ettiği her neyse, her an başka bir öneme ait koordinatlardan yararlanan bir dinamiğe riayet ederler... Evlilikler, geçmiştense gelecek üzerindeki bir spekülasyon tabiiyetindedirler, ve bu evlilikler ile onların spekülasyonu her durumda, temel olanı ya da hiçbir surette katı olanı değil, ama karmaşayı canlandırırlar. Bunun nedeni, insanın sadece çiğnemek için yasaları idrak ediyor olması asla değildir...," ihlal kavramı bu yüzden budalacadır.

inançlar sistemi ile değiştiren, arzunun temsilcisinin yerini gasp etmeye gelen basit bir yerinden-edilmiş temsil edilen olmaya bir son verdiği düşünülmemelidir. O asla bir sebep değildir: Ödipus gerisin geriye ailevi belirlenimlere düşmeye muktedir belirli bir türdeki eski bir toplumsal yatırıma bağlıdır. Böylesi bir ilkenin belki erişkin için geçerli olduğu, ama kuşkusuz ki çocuk için olmadığı ile itiraz edilecektir. Ama Ödipus kesinlikle babanın kafasında başlar. Ve mutlak bir başlangıç değildir: sadece toplumsal-tarihsel sahada baba tarafından ifa edilen yatırımlardan şekillenir. Ve eğer oğula geçiyorsa, ailevi bir soyaçekim sayesinde değildir bu, ama bilinçdışlarının iletişimine bağlı çok daha karmaşık bir ilişki sayesindedir. Şu sonuçla ki, çocukta bile ailevi uyarım aracılığıyla yatırımın yapıldığı şey yine de toplumsal saha, yani aile-dışı kesilmelerle akımların bütün bir sistemidir. Babanın öncelikle çocuk ile ilişkili olması, analitik olarak ancak başka bir önceliğe, ailevi yatırımlarla ilişkili olarak toplumsal yatırımlara ve karşı-yatırımlara dayanarak anlaşılmalıdır: bunu daha sonra hezeyanların analizi düzeyinde görüyoruz. Ama Ödipus zaten bir sonuç olarak beliriyorsa, üzerine kapitalist üretim ile yeniden-üretimin gerisin geriye düştüğü bir varış toplanışı (mikrokozmos haline gelen aile) şekillendirdiği içindir bu, öyle ki, kapitalizmin organları ve eyleyicileri bundan böyle ittifak ve hısımlık akımlarının bir kodlanışından değil ama kodu çözülmüş akımların bir aksiyomatiğinden geçerler. Bu aşamadan itibaren egemen kapitalist oluşumun ona cevap verecek özel bir sömürgeci oluşuma ihtiyacı olacaktır ki, kendisini ona tatbik edecek ve o olmadan bilinçdışı üretimleri ele geçiremeyecektir.

Koşullar bunlarken, etnoloji ve psikanaliz arasındaki ilişki hakkında ne söylenebilir? Her birinin diğerini şaşkınlıkla seyrettiği belirsiz bir paralelizmden, simgeciliğin iki indirgenemez kesimini karşı karşıya koymaktan hoş-

nut mu olunmalıdır? Bir yanda simgelerin toplumsal bir sektörü, ve diğer yanda bir tür özel evrenseli, kişisel-evrenseli tesis edecek olan cinsel bir sektör? (Toplumsal simgecilik cinsel bir malzeme, cinsellik ise toplumsal toplanışın bir ritüeli haline gelebildiği için ikisi arasındaki geçişler.) Ama sorun böyle ortaya koyulduğunda fazla kuramsaldır. Basitçe söylemek gerekirse, psikanalist sıklıkla etnologa simgenin anlamını açıklamayı talep eder: fallus, hadım-edilme, Ödipus anlamına gelir o. Ama etnolog başka şeyler talep eder ve kendisine içtenlikle, psikanalitik yorumların *ne işe yarayabileceğini* sorar. Böylelikle ikilik yerinden-edilir, artık iki kesimin arasında değil ama iki tür sorunun arasındadır: "Ne anlama geliyor?" ile "Ne işe yarıyor?" Etnolog için yalnızca ne işe yaradığı değildir, ama simgeyi kullanıma koyan şey, tam da oluşumun içinde ne işe yaradığı ve nasıl çalıştığıdır.[37] Bir şeyin anlamı ne olursa olsun, bu şeyin herhangi bir işe yarıyor olduğu kesin değildir. Örneğin Ödipus ne psikanalistler ne de bilinçdışı için herhangi bir işe yaramaktadır. Ve fallus, bizi onu kullanmaktan alıkoyan hadım-edilmeden ayırt edilemediği sürece ne işe yarar ki? Elbette bize söylenen, göstereni gösterilen ile karıştırmamamız gerektiğidir. Ama gösteren bizi "ne anlama geliyor?" sorusundan kurtarabilir mi, bu aynı yasaklı sorudan farklı bir şey midir o? Bu hala temsil arazisidir. Asıl anlaşmazlıkların, etnologlar (ya da Helenistler) ile psikanalistler arasındaki anlaşmazlıkların nedeni, bilinçdışına, cinselliğe, simgeciliğin fallik doğasına dair yanlış bir bilgi veya idrak değildir. İlkesel olarak herkes şu nokta üzerinde bir mutabakata varabilir: baştan aşağı her şey cinseldir veya cinsellikle örülmüş-

---

[37] Roger Bastide, iki ayrı simgesel sektöre dair teoriyi sistematik olarak geliştirir, *Sociologie et psychanalyse*, P.U.F., 1950. Ama benzer bir bakış açısından yola koyulan E.R.Leach, ikiliğin anlam ile kullanım arasında geçmesine neden olarak onu yerinden etmeye vardırır, böylelikle sorunun menzilini değiştirir: bkz. "Magical Hair."

tür. En başta icra edenler, bunu herkes bilir. Fiili anlaşmazlıklar daha ziyade, iki tür sorunun arasındaki derin farktan doğar. Her zaman için açık bir şekilde formüle etmeksizin, etnologlar ve Helenistler, simgenin ne anlama geldiği ile değil ama ne yaptığıyla ve onunla ne yapıldığıyla tanımlandığını düşünürler. Her zaman fallus ya da benzeri bir şey anlamına gelir, ama ne işe yaradığını asla söylemez. Özetle, etnografik bir malzemenin bulunmuyor oluşu gibi basit bir nedenden dolayı, etnolojik bir yorum da yoktur: sadece kullanımlar ve işleyişler vardır. Bu noktada, "bu ne anlama geliyor?" sorusunun önemsizliğine dair psikanalistlerin etnologlardan öğreneceği şey daha fazladır. Helenistler kendilerini Freudcu Ödipus'un karşısına yerleştirdiklerinde, psikanalitik yorumların yerini alacak başka yorumlar ileri sürdüklerini düşünmekten kaçınılmalıdır. Durum öyledir ki, etnologlar ve Helenistler, psikanalistleri kendi açılarından benzer bir keşif yapmaya zorlarlar: yani bilinçdışı bir malzeme de yoktur, psikanalitik bir yorum da, ama sadece kullanımlar; bir gösterenin tahsis edilişiyle olmadığı kadar gösterilenlerin saptanışı tarafından da tanımlanmaya elverişli olmayan bilinçdışı sentezlerin analitik kullanımları vardır. Tek sorun nasıl çalıştığıdır. Şizoanaliz, yorumun bütününü geride bırakır, çünkü bilinçdışı bir malzemenin keşfini kararlı bir biçimde geride bırakmaktadır: bilinçdışının kendisi hiçbir anlama işaret etmez. Öte yandan, bilinçdışının kendisi makineler inşa eder ki bunlar arzuya aittir, ve şizoanaliz onların kullanımını ve işleyişini toplumsal makinelerin içkinliğinde keşfeder. Bilinçdışı hiçbir şey söylemez, çarkları çevirir. İfadesel ya da temsil edici değildir, ama üreticidir. Bir simge, arzulama-makinesi olarak işleyen bir toplumsal makineden, toplumsal makine içinde işleyen bir arzulama-makinesinden, toplumsal makineye arzu tarafından yapılan bir yatırımdan başka bir şey değildir.

Bir kurumun, yine bir organ gibi, kendi kullanımı ile açıklanamayacağı sıklıkla söylenmiş ve gösterilmiştir. Bir biyolojik oluşum, bir toplumsal oluşum, işlediği tarz ile şekillenmemiştir. Belirli büyük toplanışların düzeyinde biyolojik, sosyolojik, dilbilimsel vb. bir işlevselcilik de yoktur. Ama aynısı moleküler öğeler olarak arzulama-makinelerinin durumunda doğru değildir: orada kullanım, işleyiş, üretim ve oluşma aynı şeydir. Ve bazı belirli koşullar altında molar toplanışlarla *birlikte* onların biyolojik, toplumsal veya dilbilimsel bir sahadaki özgül bir kullanımını açıklayan şey, işte arzuya ait bu sentezdir. Böyledir, çünkü büyük molar makineler türemişlerdir ve onların işleyişleri ile açıklanamayacak ön-kurulu bağlantıları gerektirirler. İşleyişlerine göre bağlantılar üreten, ve doğaçlama olarak, icat ederek, oluşarak işleyenler sadece arzulama-makineleridir. O halde molar bir işlevselcilik, yeterince uzak erimli olmayan bir işlevselciliktir; arzunun, oluşturduğu büyük ölçekli doğadan bağımsız olarak işlediği o bölgelere erişememiştir: organik, toplumsal, dilbilimsel vb. öğelerin hepsi aynı tencerede karıştırılır. İşlevselciliğin bilmesi gereken birlik-çokluk[lar] bir tek, arzulama-makinelerinin kendileri ve bir üretim sahasının bütün sektörlerinde onların şekillendirdiği kurulumlardır (*configurations*) ("olgunun tümü"). Büyülü bir zincir, bitkileri, organ parçalarını, bir paçavrayı, babanın bir imgesini, formülleri ve sözcükleri bir araya getirir: ne anlama geldiğini değil, ama bu yolla hangi makinenin, başka kesilmeler ve akımlarla ilişkili hangi akımların ve kesilmelerin düzenlendiğini sormalıyız. Victor Turner, çatalsı ağaç dalı simgeciliğini Ndembularda analiz ederek, onlara verilen isimlerin, dalların alındığı ağaçların türlerini ve özelliklerini, yeri geldiğinde bu türlerin isimlerini, ve kendi tedavilerinde kullandıkları teknik işlemleri seferber eden bir zincirin parçasını şekillendirdiğini gösterir. Parçalar maddi akımlardan

olduğu kadar anlamlama zincirlerinden de koparılır. Simgenin asla ikili-tekanlamlı bir ilişki içinde bir anlama işaret etmemesine, ama her zaman için bir göndergeler çokluğuna sahip olmasına, "her zaman çoksesli ve çokanlamlı" olmasına uygun olarak tefsirsel anlamın kendisi (şey hakkında söylenen), öğelerden sadece bir tanesidir, ve faal kullanımdan (onunla ne yapıldığı) ya da konumsal işleyişten (aynı kompleks içinde diğer şeylerle olan ilişki) daha önemsizdir.[38] Kongo Kukuyalarında sihirli nesne *butí*'yi analiz eden Pierre Bonnafé, onun, onu üreten, kaydeden ve tüketen pratik sentezlerden nasıl da ayırt edilemez olduğunu gösterir: öznenin bedenindeki parçalarla bir hayvanınkileri birleştiren kısmi ve özgül-olmayan bağlantı; nesneyi öznenin bedenine kaydeden ve onu insan-hayvana dönüştüren kapsayıcı ayrım; "kalıntıyı" defnetmeden ve gömmeden önce onun uzun bir yolculuğa maruz kalmasına sebep olan artakalan birleşim.[39] Eğer bugünün etnologları hipotetik fetiş kavramına yine canlı bir ilgi besliyorlarsa, şüphesiz ki psikanalistlerin etkisi yüzündendir bu. Ama psikanalizin, dikkatlerini cezbeden bu fikri kuşkuya atabilecek birçok neden sunduğu da söylenmelidir. Çünkü psikanaliz hiçbir zaman fetişe dair konuştuğundan daha çok Fallus/Ödipus/

---

[38] Victor W.Turner, "Themes in the Symbolism of Ndembu Hunting Ritual," *Myth and Cosmos*, Natural History Press, 1967, ss. 249-269.

[39] Pierre Bonnafé, "Objet magique, sorcellerie et fétichisme?" *Nouvelle revue de psychanalyse*, s:2, 1970 (Kukuyalar, nesnenin pek de bir önemi olmadığını kabul ederler: özsel olansa etkisidir.") Bkz. aynı zamanda Alfred Adler, *L'Ethnologue et les fétiches*. N.R.P.'nin bu sayısı "fetişizm nesneleri[ne]" adanmıştır, öyle ki, etnologlar herhangi bir teoriyi diğerine karşı savunmuyorlar, ama kendi etnoloji pratiklerine ve çalıştıkları toplumsal pratiklere dayanarak psikanalitik yorumlar üzerinde müzakere ediyorlar. *Les interprétations de Turner* (Faculté de Nanterre) isimli yayında Eric Laurent, yöntemdeki sorunları bu bakımdan derin bir şekilde ortaya koymuştur: "bir yıkımlar dizisini icra etmenin, ve tefsirin ya da ispatın karşısında kullanıma, ifadeselliğin karşısında üretkenliğe, kozmolojik söylenceler karşısında toplumsal sahanın mevcut durumuna, yapısal modeller karşısında belirli bir ritüele, soydaşlık diyagramı karşısında "toplumsal drama[ya], politik taktiklere ve stratejiye ayrıcalık tanımanın gerekliliği.

Hadım-edilme dememiştir. Etnolog, hal böyleyken kullanımı bireysel ve özel olduğunda dahi fetişten ayırt edilemeyen bir politik güç, bir ekonomik ve dinî kuvvet sorunu bulunduğuna dair bir hisse sahiptir. Örneğin saç, saç kesme ve berberlik ritüelleri: bu ritüelleri "ayrık bir şeyi" işaret ettiğince fallus mevcudiyetine geri götürmenin, ve ayrılmanın simgesel temsilcisi olarak babayı her yerde yeniden keşfetmenin ilgi çekici bir tarafı var mıdır? Ne anlama geliyor[un] düzeyinde kalmak değil midir bu? Etnolog, kendisini bir saç akımının, böylesi bir akımdaki kesilmelerin ve kesilme vasıtasıyla bir durumdan diğerine geçen şeyin karşısında bulur. Leach'in söylediği gibi, bir kısmi nesne ya da bedenin ayrılabilir bir parçası olarak saç, saldırgan ve ayrık bir fallusu temsil etmez; kendi başına bir şeydir o, saldırgan bir aygıttaki, ayıran bir makinedeki maddi parçadır.

Bir ritüelin temelinin cinsel mi olduğunu, yoksa cinselliği aşacak politik, ekonomik ve dinî boyutları ele almak mı gerektiğini bilme sorunu değildir bu yine. Sorun bu şekilde ortaya koyulduğu, libido ve numen arasında seçim yapmak dayatıldığı sürece, etnologlar ile psikanalistlerin arasındaki anlaşmazlık sadece alevlendirilir— Ödipus ile ilgili olarak Helenistler ile psikanalistler arasında büyümeyi sürdürdüğü gibi. Ödipus, şiş ayaklı despot, despotik makine ile eski ilkel yerliyurtlu makineyi çatışmaya koyan bir siyasi tarihin şüphesiz ki tamamı (Lévi-Strauss'un açıkça belirttiği gibi, hem olumsuzlama hem de yerliliğin ısrarı buradan türer). Ancak dramayı cinsellikten arındırmak için bu yeterli değildir, aksine. Aslında, cinselliğin ve libidinal yatırımın nasıl tasavvur edildiğinin bilinmesi sorunudur bu. Her şeye rağmen ailevi ve bireysel kalıp da bir olayla veya "hissedilen" bir şeyle mi, salt gösteren adına yapısal olarak yorumlansa bile bireysel bir ödipal hisle mi ilişkilendirilmelidir onlar? Yoksa ekonomik, politik ve dinî olanlara yine onlar için

libido tarafından yatırım yapıldığı (ve onların bir baba-anne türevi olmadığı) bir toplumsal-tarihsel sahanın belirlenimlerine mi açılması gerekmektedir onların? İlk durumda büyük molar toplanışlar, büyük toplumsal makineler—ekonomik, politik vb.—ele alınır, ve libidonun gizemini içerdiği farz edilen soyut bir ailevi toplanışa onların tatbik edilmesi suretiyle, yine onların *ne anlama geldiklerinin* araştırılmasını gerektirir: böylelikle temsil çatısı altında kalınmaya devam edilir. İkinci durumda, aileyi de içerecek şekilde bu büyük toplanışlar geride bırakılır, arzulama-makinelerinin parçalarıyla çarklarını şekillendiren moleküler öğelere doğru yol alınır. Bu makinelerin nasıl *işledikleri*, büyük bir ölçekte tesis ettikleri toplumsal makinelere nasıl yatırım yaptıkları ve onları nasıl alt-belirledikleri araştırılır. Artık herhangi bir anlama gelmeyen ve herhangi bir şeyi temsil etmeyen üretken, moleküler, mikro-mantıksal veya mikro-fiziksel bir bilinçdışının bölgelerine erişilir. Cinsellik, bundan böyle geniş toplanışlardan türeyen kişileri bir araya getiren özgül bir enerji olarak değil, ama molekül-kısmi nesne[leri] (libido) bağlantıya koyan, organsız bedenin devasa molekülünde (numen) kapsayıcı ayrımları organize eden ve mevcudiyet arazilerine ya da yoğunluk bölgelerine (voluptas) göre durumları paylaştıran moleküler enerji olarak ele alınır. Çünkü arzulama-makineleri tam da şudur: bilinçdışının mikro-fiziği, mikro-bilinçdışının öğeleri. Ama hal böyleyken, hiçbir zaman istatistiksel olarak tesis ettikleri tarihsel molar toplanışlardan, büyük ölçekli toplumsal oluşumlardan bağımsız varolmazlar. Bu anlamda, sadece arzu ve toplumsallık vardır. Ekonomik, politik, dinî vb. oluşumlara yapılan bilinçli yatırımların altında, arzunun toplumsal bir sahada mevcut olduğu ve bu sahaya kendisine bağlı istatistiksel olarak belirlenmiş bir arazi olarak dahil olduğu bilinçdışı cinsel yatırımlar, mikro-yatırımlar vardır. Arzulama-makineleri,

büyük rakamlar düzeyinde şekillendirdikleri molar toplanışların içinde kendi rejimlerini idame ettiriyorlarmış gibi, toplumsal makinelerin içinde işlemektedirler. Bir simge, bir fetiş, arzulama-makinelerinin bir belirtisidir. Cinsellik kesinlikle ailevi bir toplanış içinde temsil edilebilir molar bir belirlenim değildir, ama arzunun mevcudiyet ve üretim sahasını takip eden toplumsal ve ikincil ailevi toplanışlar içinde işleyen moleküler alt-belirlenimdir: toplumsal makinelerin oluşumunu, ve arzulama-makinelerinin rejimiyle karşılaştırıldığında onların rejimini sahneye koyan bir tarihin sonunda, Ödipus'u yalnızca kendi ikincil istatistiksel oluşumlarından ("komplekslerinden") biri olarak üretecek bütün bir ödipal-olmayan bilinçdışı.

Temsil her zaman için arzulama-üretiminin toplumsal-psişik bir bastırılışıysa da, yine de bu bastırma ele alınan toplumsal oluşuma göre birçok farklı tarz ile tatbik edilmektedir. Temsil sistemi derinlikte üç tane öğe içerir, bastırılan temsilci, bastıran temsil ve yerinden-edilmiş temsil edilen. Ama onları yürürlüğe koyan organların (*instances*) kendileri değişkendir; sistemin içinde göçler vardır. Bir ve aynı toplumsal-kültürel bastırma aygıtının evrenselliğine inanmak için hiçbir sebep görmüyoruz. Toplumsal makineler ile arzulama-makineleri arasında, farklı rejimlerinin az mı yoksa çok mu benzer olduğuna, arzulama-makinelerinin, bağlantılarını ve etkileşimlerini toplumsal makinelerin istatistiksel rejimi içine aktarma şansının az mı yoksa çok mu olduğuna, toplumsal makinelerin, arzulama-makineleri ile ilişkili olarak bir ayrılma hareketini az mı yoksa çok mu icra ettiğine, ve ölümü getiren öğelerin arzu mekanizmasında yakalanmış, toplumsal makinede kuşatılmış olarak mı kaldıklarına, yoksa tersine toplumsal makine boyunca

uzanıp arzuyu çiğneyen bir ölüm içgüdüsünü şekillendirmek için bir araya mı geldiklerine göre, büyüklüğü değişken bir yakınlık katsayısından söz edilebilir. Bu bağlamların her birindeki temel etmen, toplumsal kaydın türü veya cinsi, onun alfabesi, onun sahip olduğu özelliklerdir: socius üzerindeki kayıt aslında ikincil psişik bastırmanın eyleyicisidir, veya "daha doğrusu" bu kayıt, organsız bedenin arzulama-kaydı ve arzunun arazisinde onun zaten icra ettiği birincil psişik bastırma ile ister istemez ilişkilidir; özünde değişken bir ilişki. Toplumsal bastırma her zaman mevcuttur, ama bastırma aygıtı, onun yöneldiği temsilci rolünü özellikle de neyin oynayacağına bağlı olarak değişkendir. Bu anlamda, arzu akımlarına azami bir dikkat ve uzanımla etki ettikleri, onları bir *zulüm sistemine* zincirledikleri anda ilkel kodların, kapitalist aksiyomatiğe göre arzulama-makineleri ile çok daha büyük bir yakınlığı koruyor olması muhtemeldir (her ne kadar ikincisi, kodu çözülmüş arzu akımlarını serbest bırakıyorsa da). Böyledir, çünkü ilkel sociusta arzu henüz tuzağa düşürülmemiş, bir çıkmazlar kümesine henüz davet edilmemiştir, akımlar çokanlamlılıklarından hiçbir şey yitirmemişlerdir, ve temsil içindeki basit temsil edilen, temsilcinin yerini henüz almamıştır. O halde bastırma aygıtının doğasını ve onun arzulama-üretimi üzerindeki etkisini her durumda değerlendirmek için, sadece derinlikte organize edildiklerince temsilin öğelerinin değil, ama temsilin kendisinin yüzeyde, sociusun kayıt yüzeyinde organize edildiği tarzın da ele alınması gerekir.

Toplum mübadeleci değildir, socius kayıt tutucudur: mübadeleci değildir ama yeryüzüne ait olan bedenleri işaretlemektedir. Borç rejiminin dolaysız bir şekilde bu yabanıl kaydın ihtiyaçlarından doğduğunu görmüştük. Borç, ittifakın birimi, ittifak ise temsilin kendisi olduğu için. Arzu akımlarını kodlayan ve borç vasıtasıyla insan

için bir söz hafızası yaratan şey ittifaktır. Yoğun, dilsiz, muazzam hısımsal hafızayı, her şeyi boğacak kodsuz arzu akımlarının temsilcisi olarak eşeysel içe-akışı bastıran şey odur. Karanlık yoğunlukların bastırılışına dayanan uzanımlı bir sistem (temsil) şekillendirip kalıba dökmek için, uzanımlı hale gelen hısımlıklar ile ittifakları bir araya getiren şey borçtur. Nietzsche'nin, insanlığın tarih-öncesi çabası olarak tarif ettiği şey ittifak-borçtur: eski biyo-kozmik hafızanın bastırılışı üzerine inşa edilen bir söz hafızasını dayatmak için, et üzerinde en zalim anımsatıcı-tekniklerin kullanımı. Borcu evrensel mübadelenin dolaylı bir vasıtası ve tutulan kayıtların kendileri kılmaktansa, onu ilkel kaydın dolaysız bir sonucu olarak görmek işte bu yüzden fazlasıyla önemlidir. Mauss'un en azından açık bıraktığı soru şudur: borç temelde mübadele ile mi ilişkilidir, yoksa mübadelenin sadece bir tarzı, mübadelenin hizmetindeki bir vasıta mıdır? Kategorik bir yanıt ile Lévi-Strauss bu soruyu yeniden kapatmış gibidir: borç sadece, bilinçdışı toplumsal gerçekliğin akçeye çevrildiği bir üstyapı, bilinçli bir biçimdir.[40] Söz konusu olan başlangıç ilkeleri üzerindeki teorik bir tartışma değildir; ama toplumsal pratiğin bütün bir tasavvuru, bu pratik tarafından iletilen önermeler ve bütün bir bilinçdışı sorunudur. Çünkü eğer her şeyin altında mübadele yatıyorsa, neden peki meydana gelen şeyler bir mübadele ilişkisine benzememek zorundadırlar? Neden bir mübadele değil de bir armağan veya bir karşı-armağan olmak zorundadır. Ve bağışlayanın neden erte-

[40] Lévi-Strauss "Introduction à l'œuvre de Marcel Mauss," Mauss, *Sociologie et anthropologie*, P.U.F., ss. 38-39. Ve *Structures élémentaires de la parenté*, ss. 209: "Genel mübadeleci sistemin neden temelde olduğunu, ve açık sistemin çok farklı terimlere dayanarak formüle edilmesine nelerin neden olduğunu açıklar." Bu ilkeden yola koyularak, bilinçdışının, arzunun güdüleriyle ilgisiz, boş bir biçim olarak tasavvuruna Lévi-Strauss'un nasıl varmış olduğu için bkz. *Anhropologie structurale*, ss. 224. *Mythologiques* dizisinin, ilkel kodlara, akımların ve organların kodlanmasına dair, mübadeleci tasavvuru her yönden aşan bir teori kurduğu doğrudur.

lenmiş bir mübadeleyi dahi beklemediğini açıkça sergilemek için aynı zamanda soyulmuş bir kişinin konumunda olması gerekir. Armağanı ve karşı-armağanı mübadeleci bir ilişkiye dahil olmaktan alıkoyan şey hırsızlıktır. Arzu mübadeleyi bilmez, *sadece hırsızlığı ve armağanı*, bazen de birincil homoseksüelliğin etkisi altında birini diğerinde *bilir*. Öyle ki bu, Joyce'un *Sürgünler*'de ve Klossowski'nin *Roberte*'de yeniden keşfettiği tutkulu mübadele-karşıtı makinedir. "Gurma ideolojisinde bir kadın sadece veriliyor (ve lityuatieli'ye sahibiz) veya kaçırılıyor, alınıp götürülüyor, yani belirli bir tarzda çalınıyor (ve lipwotali'ye sahibiz) gibidir; bu toplumda, aşikar bir şekilde iki soy veya iki soy dilimi arasındaki dolaysız bir mübadelenin sonucu olabilen her birlik, eğer yasaklanmamışsa, en azından geniş bir hoşnutsuzlukla karşılanır."[41] Arzu mübadeleyi bilmiyorsa, mübadelenin arzunun bilinçdışmda bulunmasının mı buna sebep olduğu söylenecektir? Genel mübadelenin ihtiyaçları gereğince midir? Peki birisine borç kesitlerinin "daha gerçek" olan bir bütünlük ile ilişkili olarak ikincil olduğunu beyan etme yetkisini veren nedir? Mübadele yine de bilinir, çok iyi bilinir—ama hiçbir orantılı değerin, bir meta ekonomisi kabusunu davet edecek bir değişim değeri olarak gelişmemesi için defedilmesi, gömülmesi, şiddetle kuşatılması gereken bir şey olarak. İlkel pazar, arzunun bir kod çözümüne ve socius üzerindeki kayıt tarzının bir çöküşüne vardıracak bir eşdeğer saptanmasından ziyade, pazarlık yoluyla ilerler. Yine çıkış noktamıza dönmüş olduk: mübadelenin baskı altına alınması ve defedilmesi, kesinlikle onun temel gerçeklik olduğunu kanıtlamaz, fakat aksine özsel olanın mübadele etmek değil ama işaretlemek ya da kayıt tutmak olduğunu gösterir. Ve mübadele bir bilinçdışı gerçeklik içinde meydana getiril-

---

[41] Michel Cartry, "Clans, lignages et groupenents familiauz chez les Gourmantché," *L'Homme*, nisan 1966, ss.74

diğinde, yapının hakları yanı sıra, bu yapıyla ilişkili olarak tutumların ve ideolojilerin kaçınılmaz yetersizliği de boş yere yardıma çağrılır; yapılan sadece, mübadeleci bir psikolojiye ait ilkelerin, diğer yandan mübadeleci olmadıkları idrak edilen kurumları açıkladığının hakikat olduğunu varsaymaktır. Ve bilinçdışının hali bilhassa, arzunun namevcut ve kovulmuş olduğu *boş bir biçime* onun apaçık indirgenişi değilse nedir? Çünkü eğer bilinçdışının hiçbir malzemesi veya içeriği olmadığı doğruysa, bu elbette ki o boş bir biçim olduğu için değil, ama her zaman için ve zaten işlemekte olan bir makine olduğu için, anoreksik bir yapı değil ama bir arzulama-makinesi olduğu içindir.

Makine ile yapı arasındaki fark, sociusun yapısal mübadeleci tasavvurunu üstü kapalı olarak canlandıran önermelerde ve yapının işleyebilmesi için bu tasavvura davet edilmesi gereken düzeltmelerde ortaya çıkar. Öncelikle, her ne kadar yanal ittifaklar ve borç blokları, uzanımlı haldeki bir sistem içinde uzanımlı hısımlıkları—ve tersini değil—belirliyorsa da, soydaşlık yapıları içinde ittifakları hısımlık çizgilerinden ve onların ilişkilerinden türüyormuş gibi ele almak kolaya kaçmaktır. İkinci olarak, sistemi olduğu gibi ele almak dururken—yoğunlukların paylaştırıldığı, bazılarının bir akışı feshedip engellediği, diğerlerininse akışın geçmesine sebep olduğu vs. fiziksel bir sistem—onu mantıksal bir birleştirici olarak ele alma eğilimi vardır: sistemde gelişen niteliklerin sadece fiziksel nesneler değil, "ama aynı zamanda saygınlıklar, sorumluluklar, imtiyazlar" olduğunu öne süren itiraz, tüketilemez öğelerin rolünün ve sistemin koşullarındaki eşitsizliklerin bir yanlış kavranışına işaret ediyor gibidir. Tam da üçüncü olarak yapısal mübadeleci tasavvur, ederlerin bir çeşit dengesini, ilkesel olarak temel bir eşdeğerliği veya eşitliği önermeye meyleder ki, bu ona, eşitsizliklerin kaçınılmaz olarak sonuçlara davet ediliyor

olduğunu ifade etme olanağı tanır. Bu bağlamda hiçbir şey, Kahin evlilik sistemi hakkında Lévi-Strauss ile Leach arasındaki polemikten daha anlamlı değildir; Lévi-Strauss, sanki Leach'in kendisi sistemin dengede olduğuna inanıyormuş gibi, "genel mübadelenin eşitlikçi koşulları ile onun aristokratik sonuçları arasındaki çatışmayı" hatırlatmıştır. Ancak sorun büsbütün farklıdır: dengesizliğin Lévi-Strauss'un inandığı gibi patolojik ve bir sonuç mu olduğunu, yoksa Leach'in düşündüğü gibi işlevsel ve temel mi olduğunu bilme sorunudur bu.[42] Kararsızlık, bir mübadele ideali ile ilişkili olarak türemiş midir, yoksa zaten önkoşullarda verilmiş, armağanları ve karşı-armağanları oluşturan terimlerin heterojenliğinde içerilmiş midir? İttifakların ilettiği ekonomik ve politik anlaşmalara, kadınların armağan edilmesinin dengesizliğini tazmin etmek için gelen karşı-armağan etmelerin doğasına ve genel olarak belirli bir toplumda armağanlar bütününün değerlendirildiği özgün tarza ne ölçüde dikkat edilirse, uzanımlı haldeki sistemin, bir kod artı-değeri olarak ilkel artı-değer mekanizması durumundaki gibi ister istemez açık doğası o ölçüde ortaya çıkar. Ama—ki dördüncü nokta budur—mübadeleci tasavvur, kapalı, istatistiksel olarak kapalı bir sistemin varsayılmasını ve yapının psikolojik bir kanı ile desteklenmesini ("çemberin kapanacağı inancı") gerekli bulur. Böylelikle sadece yanal ittifaklara ve ardıl nesillere göre borç bloklarının temel açılımı değil, ama bilhassa, istatistiksel oluşumların kendi moleküler öğeleriyle olan ilişkisi de, yapısal model için elverişli olmayan basit ampirik gerçekliğe kendilerini geri götürülmüş olarak bulur.[43] Bütün

[42] Lévi-Strauss, Les Structures élémentaires de la parenté, ss. 306-308, ve Leach'in savını onun takdim ettiği tarz için bkz. ss. 276 ve devamı. Ama bu savın kendisi için bkz. Leach, *Critique de l'anthropologie*, 1966, fr.ç. P.U.F., ss. 152-154, 172-174.

[43] Lévi-Strauss, *Les Structures élémentaires*, ss. 222-223 (bkz. "dönemci[lerle]" olan istatistiksel karşılaştırma").

bunlar nihayet, mübadeleci etnolojiye burjuva politik ekonomisini belirleme yükümlülüğü veren bir önermeye dayanır: toplumsal yeniden-üretimin dolaşım alanına indirgenişi. Socius üzerinde tarif edildiği şekliyle görünüşteki nesnel hareket muhafaza edilir, ama onun kaydını tutan gerçek vaka ve onun kaydının beraberinde tutulduğu ekonomik ve politik güçler hesaba katılmaksızın; böylelikle, kaydını tuttuklarının ayırıcı rejimi altında, sociusun emek bağlantılarını temellük etme tarzının ittifak olduğu kavranılamaz. "Üretim ilişkilerinin bakış açısından kadınların dolaşımı aslında emek gücünün bir paylaştırımı olarak belirir; ama toplumun, kendisine ekonomik bir temel verdiği ideolojik temsil altında bu görünüm, bu paylaştırımın sadece dolaşım alanı içinde aldığı biçim olan mübadele ilişkilerinin karşısında soluklaşır: yeniden-üretim sürecinde dolaşım anını yalıtmakla etnoloji bu temsili tasdik etmekte" ve burjuva ekonomisine onun tüm sömürgeci uzanımını bahşetmektedir.[44] Bu anlamda temel olan şey, bize kaydın ihtiyaçlarına sıkı sıkıya bağlı olan mübadele ve dolaşım gibi değil, ama sıcak damgasıyla, bedenlerdeki alfabesiyle ve borç bloklarıyla birlikte kaydın kendisi gibi geliyor. Kaydı yöneten katı makinesel öğe olmaksızın, yumuşak yapı asla işlemeyecek, asla bir dolaşıma sebep olmayacaktır.

Yabanıl oluşumlar sözlüdür, seslidir, ama bir grafik sisteminden yoksun oldukları için değil: yeryüzündeki bir dans, duvardaki bir çizim, bedendeki bir işaret bir grafik sistemidir, bir jeo-grafizm, bir coğrafyadır. Bu oluşumlar sözlüdür, çünkü tam da sesten bağımsız bir grafik sistemine, sesin üzerine dizilmeyen ve onun emri altına girmeyen, ama ona bağlanan, "sanki parıldamakta olan bir organizasyon içinde" koordine edilen ve çok boyutlu olan bir grafik sistemine sahiptirler. (Ve doğrusal

---

[44] Emmanuel Terray, *Le Marxisme devant les sociétés primitives*, Maspero, 1969, ssç 164.

yazının karşıtı olduğunun da söylenmesi gerekir: uygarlıklar ancak grafik sisteminin bağımsızlığını ve kendine özgü boyutunu yitirmeleri yoluyla sözlü olmaya bir son verirler; grafik, sesin üzerine dizilmesi ile sesin yerini alır ve kurgusal bir ses tetikler.) Leroi-Gourhan, yabanıl kaydın ya da yerliyurtlu temsilin bu iki heterojen kutbunu hayranlık uyandırıcı bir şekilde tanımlamıştır: ses-işitme ve el-grafik çifti.[45] Böylesi bir makine nasıl işler? —işlemesi için: ses, ittifak sesi gibidir ki, uzanımlı hısımlığın tarafında hiçbir benzerlik taşımayan bir grafik onunla koordine edilir. Kesimin sukabağı genç kızın bedenine yerleştirilir. Kocanın soyu tarafından sunulan sukabağı, ittifak sesinin iletkeni olarak iş görür; ama grafizm, genç kızın ait olduğu kabilenin bir üyesi tarafından çizilmelidir. İki öğenin eklemlenişi bedende meydana gelir, ve bir benzerlik veya taklit değil, bir gösterenin etkisi de değil, ama arzunun konumu ve üretimi olarak göstergeyi tesis eder: "Genç kadının dönüşümünün tümüyle sonuç verici olması için, bir yanda onun karnı, diğer yanda sukabağı ve genç kadına kazınan göstergelerin arasında dolaysız bir temasın meydana gelmesi zorunludur. Genç kız, yaratımın göstergeleriyle fiziksel olarak dolmalı ve onları kendisine katmak zorundadır. Genç kıza kabul edilişi sırasında ideogramların anlamı asla öğretilmez. Gösterge, bedendeki kazınışı vasıtasıyla etki eder... Bir işaretin bedene kazınması sadece bir mesaj değerine sahip değildir, ama bedenin kendisine etki eden eylemin bir aletidir de... Göstergeler, gösterdikleri şeyleri yönetirler, ve gösterge zanaatkarının bir şeyi taklit etmesi şöyle dursun, kutsal yaratımla ilişkili bir eseri gerçekleştirmektedir o."[46] Peki görmenin Leroi-

---

[45] André Leroi-Gourhan, *Le Geste et la parole, technique et langage*, Albin-Michel, 1964, ss.270 ve devamı, ss. 290 ve devamı.

[46] Michel Cartry, "La Calebasse de l'excision en pays gourmantché," *Journal de la Société des africanistes*, 1968, s: 2, ss. 223-225.

Gourhan tarafından işaret edilen, hem konuşan yüzün seyredilmesindeki hem de manüel grafizmin okunmasındaki rolü nasıl açıklanır? Veya daha kesin bir biçimde: zorlayan ve zorunda bırakan ittifak sesiyle, elle oyulan göstergenin acı çektirdiği beden arasındaki korkunç bir eşdeğerliği gözün kavramasını olanaklı kılan nedir? Göstergeye ait üçüncü bir öğeyi, diğer ikisine üçüncü bir tarafı eklemek gerekli değil midir: ses-işitme ve el-grafiğe ilaveten göz-acı? Zulüm ritüellerinde kurban konuşmaz ama sözlere maruz kalır. Eylemez ama grafiğin eylemi altında edilgendir, göstergenin damgasına maruz kalmaktadır. Ve onun acısı, ona bakan gözün aldığı bir haz, intikam fikri ile harekete geçirilmeyen ama sadece bedene oyulan gösterge ile yüzden yayılan ses arasındaki—işaret ile maske arasındaki—ince ilişkiyi kavramaya muktedir müşterek veya kutsal gözün aldığı bir hazdır. Kodun bu iki öğesi arasında acı, sözün beden üzerindeki etkisini, ama aynı zamanda üzerine etki edildiğince bedenin verdiği tepkiyi yakalayarak gözün çekip çıkardığı artı-değer gibidir. İşte bir borç sistemi ya da yerliyurtlu temsil olarak gerçekten de adlandırılması gereken şey budur: konuşan veya şakıyan bir ses, ete damgalanan bir gösterge, acıdan bir yararlanım çekip çıkaran göz—bunlar, bir yankılanma ve muhafaza etme yeryurdunu, eklemli sesin, çizen elin ve değer biçen gözün üçlü bağımsızlığını içeren *zulüm tiyatrosunu* şekillendiren yabanıl bir üçgenin üç kenarıdır. İşte böylelikle yerliyurtlu temsil, göz-el-ses arzulama-makinesine hala oldukça yakın bir yüzeyde kendisini organize eder. Sihirli üçgen. Sistemdeki her şey etkindir, her şey etki eder veya tepki verir, ittifak sesinin etkisi, hısımlık bedeninin tutkusu, her ikisinin sapmasını değerlendiren gözün tepkisi. Genç Guyaki'yi, sırtını boydan boya yararak *yeterli* acı ve ıstırap ile bir adama çevirecek taşın seçilmesi: hayranlık uyandırıcı bir metinde "iyi bir kesici kenarı olması gere-

kir" der Clastres, "ama kolayca kesen bir bambu kıymığı gibi değil. Doğru taşın seçilmesi o halde *gözün çevikliğini* gerektirir. Bu yeni merasimin bütün aygıtları şuna indirgenmiştir: bir çakıl taşı... Çizilmiş deri, kazınmış yeryüzü, bir ve aynı işaret."[47]

Modern etnolojinin büyük kitabı, Mauss'un *Armağan üzerine deneme*'sinden çok Nietzsche'nin *Ahlakın Soykütüğü Üzerine*'sidir. En azından öyle olması gerekir. Zira *Soykütük*'teki ikinci deneme, mübadele veya çıkara dair her türlü "İngiliz tarzı" düşünceyi bertaraf ederek, ilkel ekonomiyi borca dayanarak, borçlu-alacaklı ilişkisi içinde yorumlayan bir girişim ve eşsiz bir başarıdır. Ve eğer onlar psikolojiden bertaraf edilmişlerse, onları yapıya yerleştirmek için değildir bu. Nietzsche'nin malzemesi yetersizdi, birazcık antik Alman hukuku, az miktar Hint hukuku. Yine de mübadele ile borç arasında Mauss gibi tereddüt etmez (Nietzscheci ilhamın etkisi altındaki Bataille de etmemiştir). İlkel sociusun temel sorunu, ki kayıt tutmanın, kodlamanın, işaretlemenin de sorunu budur, hiçbir zaman böylesine keskin bir tarz ile ortaya koyulmamıştır. İnsan, yoğun eşeysel içe-akışın, topluluktaki her girişimi boğabilecek büyük bir biyo-kozmik hafızanın bastırılması vasıtasıyla kendisini tesis etmelidir. Ama ona yankılanma ve muhafaza etme, koparıp alma ve sökme yetileri bahşeden, ve böylelikle sociusun bir koşulu olarak arzu akımlarını kodlamakla etki eden yeni bir hafıza, uzanımlı hısımlıklarla birlikte ittifakları saptıran müşterek bir söz ve ittifaklar hafızası bizzat onun için nasıl yaratılabilir? Cevap basittir, borçtur bu, borcun açık, seyyar ve sınırlı blokları, konuşan sesin, işaretlenen bedenin ve yararlanan gözün sıra dışı bileşkesi. Yasalara ait bütün ahmaklıkların ve keyfiliklerin, kabul törenlerine ait tüm acıların, bastırma ve eğitime ait bütün bir sapkın aygıtın, kırmızı demirlerin ve acımasız işlemlerin

---

[47] Pierre Clastres, *Chroniques des Indiens Guyaki*, Plon, 1972.

anlamı yalnızca, insanı *terbiye etmek*, etini işaretlemek, onu ittifaklara elverişli kılmak, onu her iki taraftaki bir hafıza sorunu olan borçlu-alacaklı ilişkisinde şekillendirmektir (geleceğe doğru uzanan bir hafıza). Mübadele tarafından üstlenilen bir görünüm olması şöyle dursun, yerliyurtlu ya da bedensel kaydın vasıtasız bir etkisi veya dolaysız bir vasıtasıdır borç. Borç bütünüyle kayıt tutma hukukundan doğar. Yine burada da intikama, hınca başvurulmayacaktır (Ödipus'un olmadığı gibi, onların da yetişeceği toprak bu değildir). Masumların, bedenlerindeki bütün işaretlerden çektiği ıstırap, ses ve grafiğin karşılıklı özerkliğinden ve aynı zamanda haz çekip çıkaran özerk gözden doğar. Geleceğin kötü bir borçlusu olmadan önce herkesten şüphelenildiği için değil; daha ziyade tersi doğru olacaktır. İşaretler, üzerinde layıkıyla "yakalanmamış" gibi, işaretsizleştirilmiş ya da işaretsizleştirilmekteymiş gibi anlaşılması gereken kişi kötü borçludur. Sadece izin verilen sınırların, ittifak sesi ile hısımlık bedenini ayıran yarığın ötesine doğru genişlemiştir o, öyle bir noktaya kadar ki, acının bir artışı ile dengenin yeniden kurulması gerekmektedir. Nietzsche bunu söylemez, ama ne önemi var ki? Çünkü borcun korkunç eşitliği, verilen ziyan = çekilecek acı ile karşılaşılan yer gerçekten de burasıdır. Suçlunun acısının, verdiği zararın bir "eşdeğeri" olarak hizmet ediyor oluşunun nasıl açıklanabileceğini sorar? Istırap çekilerek borç nasıl "ödenebilir"? Haz çekip çıkaran bir göze başvurulacaktır (intikam ile hiçbir ilgisi yoktur): Nietzsche'nin, değerlendiren göz ya da zulüm sahnesinden zevk alan tanrıların gözü olarak adlandırdığı bir şey; "cezalandırmada şenliksi bir gösteriş vardır!" Etkin bir yaşamın ve lütfeden bir bakışın bir kısmını ne çok acı tesis eder. Ziyan = acı eşitliğinin mübadelecilik ile hiçbir ilgisi yoktur, ve bu en uç vaka gösterir ki borcun da mübadele ile hiçbir ilgisi yoktur. Basitçe ifade etmek gerekirse, göz seyrettiği acı-

dan, suçlunun bozduğu ittifak sesi ile onun bedenine layıkıyla nüfuz etmeyen işaretin arasındaki arızalı ilişkiyi tazmin edecek bir kod artı-değeri çekip çıkarır. Suç, yani fonografik bağlantının kırılışı, cezalandırma gösterisi ile yeniden kurulur: ilkel adalet, yerliyurtlu temsil, her şeyi *öngörmüştür.*

Acıyı ve ölümü kodlayarak her şeyi öngörmüştür— dışarıdan gelecek *kendi* ölümünün tarzı hariç. "Kader gibi *gelirler,* sebepsiz, nedensiz, hesapsız, bahanesiz, yıldırım gibi belirirler, nefret bile edilemeyecek kadar korkunç, aniden, inandırıcı, *başka.* Biçimlerin içgüdüsel bir yaratımı ve kalıplar çıkarmaktır eserleri; oradaki en istençsiz, en bilinçsiz sanatçılardır: her nerede beliriyorlarsa orada yeni bir şey, yaşamakta olan hükmedici bir makine yükselir ki, orada her parça ve her işlev sınırlandırılmış ve tertip edilmiştir, orada kendisine daha en başta bütünle ilişkili bir anlam tahsis edilemeyen bir şeye yer yoktur. Beliriveren bu örgütleyiciler, suç, sorumluluk, saygı ne bilmezler; eserinde ebediyen kendisini haklı çıkaran bronz görünümlü korkunç sanatçı bencilliğinin örneğini verirler, bir annenin çocuğunu anlatması gibi. Kara vicdanın büyüdüğü yer onlar değildir— ama bu çirkin büyüme onlarsız da gelişmez, onların çekiç darbeleri, onların sanatçı zorbalığı altında muazzam bir miktarda özgürlük gizil kılınmış gibi olmasaydı, dünyadan veya en azından göz önünden kaldırılmış olmasaydı büyümeyecekti."[48] Nietzsche'nin bir kesilmeden, bir kırılmadan, bir sıçramadan söz ettiği yer burasıdır. Kimdir onlar, kader gibi *gelenler* kimlerdir? ("sarışın, avcı hayvan sürüsü, savaşmak için örgütlenmiş ve başkalarını da örgütlemeye muktedir, korkunç pençelerini belki sayıca daha üstün, ama yine de inorganik bir nüfusun üstüne tereddütsüzce geçiren işgalci ve hakim bir ırk...") En eski Afrika söylenceleri bile bize bu sarışın

---

[48] Nietzsche, *Généalogie de la morale,* II, 17.

adamlardan söz eder. Onlar *devletin kurucularıdır*. Nietzsche, diğer kesilmeleri de yerleştirme noktasına gelecektir: Yunan site, Hıristiyanlık, demokratik ve burjuva hümanizm, sanayi toplumu, kapitalizm ve sosyalizme ait olanlar. Ama görünen o ki, tüm bunlar çeşitli tarzlarda bu ilk büyük kesilmeyi varsayarlar, her ne kadar onu geri püskürttüklerini ve onardıklarını iddia ediyorlarsa da. Görünen o ki, manevi veya maddi, zalim veya demokratik, kapitalist veya sosyalist, *ancak bir tane devlet vardır*, "kızgın kükremelerle konuşan" köpek-devlet. Ve Nietzsche, bu yeni sociusun nasıl ilerlediğini gösterir: emsalsiz bir terör; kadim zulüm sistemiyle ve ilkel terbiye ve cezalandırma biçimleriyle karşılaştırıldığında, bu sonrakiler bir şey değildir. Tüm ilkel kodlamaların planlı bir yıkımı, veya daha kötüsü, onların gülünç bir şekilde korunuşu, yeni makinedeki ve yeni bastırma aygıtındaki ikincil parçalar vaziyetine onların indirgenişi. İlkel kayıt makinesinin temelini tesis eden her şey, seyyar, açık ve sınırlı borç blokları, "kader parçaları," *borcu sınırsız kılan* ve artık yalnızca bir ve aynı ezici alınyazısını şekillendiren muazzam bir dişliler zinciri içine alınmış olarak kendilerini bulurlar: "Şimdi karamsar bir şekilde, nihai bir ödemenin ilk ve son kez önüne geçilmelidir; şimdi bakış, katı bir imkansızlıktan kederli bir şekilde geri dönmelidir..." Yeryüzü bir tımarhaneye döner.

Despotik makine ya da barbar sociusun inşası şu şekilde özetlenebilir: yeni bir ittifak ve dolaysız hısımlık. Despot, eski topluluğun yanal ittifakları ve uzanımsal hısımlıkları ile mücadele eder. Yeni bir ittifak sistemini dayatır ve kendisini tanrı ile dolaysız bir hısımlık ilişkisine yerleştirir: halk onu izlemelidir. Yeni bir ittifaka sıçrayış, antik hısımlıktan ayrılış; yöresi çöl olan, en çetin ve en kıraç şartlara sahip olan, ve eski bir düzenin di-

renci gibi yeni düzenin geçerliliğini de tasdik eden yabancı bir makine ile, veya daha ziyade yabancının makinesi ile ifade edilir bu. Yabancının makinesi, hem eski sistem ile olan çatışmayı ifade ettiğince büyük bir paranoyak makine, hem de yeni ittifakın zaferini yükselttiğince görkemli bir bakir makinedir. Despot paranoyaktır (psikanaliz ve psikiyatrideki paranoya tasavvurunun aileciliğinden uzaklaşılmışsa ve paranoyada toplumsal oluşuma yapılan türden bir yatırım görülüyorsa böylesi bir ifadeyi korumakta sakınca yoktur). Ve yeni sapkın gruplar despotun icadını genişletirler (hatta onu belki de despot için imal ederler), onun şöhretini yayarlar ve inşa ettikleri ya da işgal ettikleri kentlere onun gücünü kabul ettirirler. Nereden bir despot ve ordusu geçse, tören alayının bir parçası hekimler, rahipler, katipler ve memurlardır. Antik bütünlüğün yeni bir socius şekillendirmek için yön değiştirdiği söylenebilir: artık çalılık paranoyağı ile kamp ya da köy sapkınları değildir, ama çöl paranoyağı ile kent sapkınlarıdır.

İlkesel olarak despotik barbar oluşum, ilkel yerliyurtlu makineyle olan karşıtlığına dayanarak tasavvur edilmelidir, ve onun harabeleri üzerinde kurulur: imparatorluğun doğuşu. Ama aslında bir imparatorluk önceki bir imparatorluktan koptuğunda da veya hatta manevi bir imparatorluk düşü baş gösterdiğinde de, gelip geçici imparatorlukların çöktüğü her yerde de bu oluşumun hareketi fark edilebilir. Girişim her şeyden önce askeri olabilir ve fethe dayalıdır, veya temelde dinî olabilir, askeri disiplinse içsel çileciliğe ve bağlılığa dönüştürülür. Paranoyağın kendisi yumuşak huylu bir yaratık ya da zincirlerinden boşalmış bir hayvan olabilir. Ama her defasında yeniden, bu paranoyak ile onun sapkınlarının figürlerini buluruz; fatih ile seçkin birlikleri, despot ile bürokratları, kutsal adam ile takipçileri, münzevi ile keşişleri, İsa ile Aziz Pavlus'u. Musa, Mısır maki-

nesinden çöle kaçar, yeni makinesini oraya yerleştirir—kutsal sandık ve seyyar tapınak—ve halkına dinî-askeri bir organizasyon verir. Vaftizci Yahya'nın girişimini özetlemek için şöyle söylenir: "Yahya, Yahudiliğin merkezi öğretisinin temeline, İbrahim'e kadar giden bir hısımlık yoluyla Tanrı'yla kurulu ittifaka dair öğretiye saldırır."[49] Özsel olan şudur: yeni ittifak ve dolaysız hısımlık kategorilerinin seferber edildiği her defasında, emperyal barbar oluşum ya da despotik makineden söz ediyoruz. Ve bu seferberliğin bağlamı ne olursa olsun, önceki imparatorluklarla ilişki içinde olsun ya da olmasın, bu değişimlerden geçtiği için emperyal oluşum her zaman için ilkel yerliyurtlu kodlamalara doğrudan karşıt olan bir tür kod ve kayıt ile tarif edilir. İttifakların sayısı önemli değildir: yeni ittifak ve dolaysız hısımlık, ilkel makineyi saptıran yanal ittifaklara ve uzanımlı hısımlıklara indirgenemez yeni bir sociusu tanıtlayan özgül kategorilerdir. Paranoyayı tanımlayan şey, işte bu yansıtma gücü, işte bu sıfırdan bir kez daha başlama kuvveti, tam bir dönüşümü somutlaştırma kuvvetidir: özne, ittifak-hısımlık kesişmelerinin dışına sıçrar, kendisini sınıra, ufka, çöle yerleştirir; onu Tanrı'yla dolaysız bir şekilde bağıntılı kılan ve onu halka bağlayan yersizyurtsuzlaşmış bir bilginin öznesidir. Bir şey, yaşamı yargılayışı ve yeryüzünün üzerinde uçuşu olanaklı kılacak şekilde ilk defa yaşamdan ve dünyadan geri çekilmiştir; paranoyak deneyimin ilkesi. İttifakların ve hısımlıkların bütün bir göreli oyunu, bu yeni ittifak ve dolaysız hısımlık içinde mutlağa taşınmıştır.

Şunun da söylenmesi gerekir ki, barbar oluşumu anlamak için, onu, özsel olanı sis perdesinde bırakan ilişkiler izlenerek maddi ya da manevi olarak rekabet ettiği benzer oluşumlarla değil, ama hukukuyla birlikte yerini

---

[49] Jean Steinmann, *Saint Jean-Baptiste et la spiritualité du désert*, Ed. du Seuil, 1959, ss. 69.

aldığı ve ona musallat olmaya devam eden yabanıl ilkel oluşumla ilişkilendirmek gerekmektedir. Marx, Asya tarzı üretimi tam da bu şekilde tarif eder: bir devletin yüksek birliği kendisini ilkel kırsal toplulukların temelleri üzerinde tesis eder; öyle ki bu topluluklar topraktaki mülkiyetlerini korurlar, devletse buna karşın artı-ürünü devlete atfeden, üretici güçleri büyük işlere tahsis eden, ve onun, temellük edişin müşterek koşullarının sebebi olarak belirmesini sağlayan görünüşteki nesnel hareket ile uyumlu olarak gerçek mülk sahibi haline gelir.[50] Socius olarak eksiksiz beden, yeryüzü olmaya bir son vermiş, despotun bedeni, despotun kendisi ya da onun tanrısı haline gelmiştir. Onu sıklıkla neredeyse hareket edemez hale getiren buyruklar ve yasaklamalar, onu bir organsız beden olarak inşa eder. O biricik sözde neden, görünüşteki nesnel hareketin menşei, halicidir. Anlamlama zincirindeki seyyar sökülmelerdense, sökülmüş bir nesne zincirin dışına fırlar; akımlardan parçaların koparılmasındansa, tüm akımlar hükümdarın tüketimini tesis eden büyük bir nehirde kavuşur: fetiş ya da simgedeki rejimin kökten bir değişimidir bu. Önemli olan şey hükümdarın kişiliği değildir, sınırlandırılabilecek olan işlevi dahi değildir. Derinlemesine değişen şey toplumsal makinedir: yerliyurtlu makine yerine şimdi devletin "megamakinesi," zirve noktasında despota, sabit motora, yan yüzleri ve iletim organı olarak bürokratik aygıta, ve tabanında çalışan parçalar olarak köylülere sahip işlevsel bir piramit. Stoklar, birikimin nesnesini şekillendirir, borç blokları, vergi biçimi altında sınırsız bir ilişki haline gelir. Kod artı-değerinin tamamı, temellük edişin bir nesnesidir. Bu dönüşüm bütün sentezlerin içinden geçer, hidrolik makine ve madencilik makinesi ile üretiminkinden, hesap makinesi, yazı makinesi, anıt makine ile kay-

[50] Marx, *Principes d'un critique de l'économie politique*, 1857, Pléiade, II, ss. 314.

dınkinden, nihayet despotun, sarayın ve bürokratik kastın masrafları ile tüketiminkinden. Devlette, yerleşimlerine göre insanların kaydını tutacak bir yerliyurtlulaşma ilkesi görmek şöyle dursun, yerleşim ilkesinde, dünyayı bir nesne olarak bölen ve insanları yeni emperyal kayda, yeni eksiksiz bedene, yeni sociusa tabi kılan bir yersizyurtsuzlaşma hareketinin sonucu görülmelidir.

"Kader gibi gelirler, ...yıldırım gibi belirirler, ...korkunç, aniden..." İlkel sistemin ölümü her zaman dışarıdan gelir, tarih tesadüfler ve rastlantılar tarihidir. İşgalciler çölden sürüklenen bir bulut gibi oradadır: "İçeriye kadar nasıl sokulduklarını anlamak imkansız... öylesine yüksek çölsü yaylaları, öylesine geniş bereketleri ovaları [nasıl aştılar], ama buradalar işte, ve her sabah sayıları artıyor gibi... Onlarla anlaşmak imkansız! Bizim dilimizi bilmiyorlar."[51] Ama bu dışarıdan gelen ölüm, aynı zamanda içeride yükselmiş olan ölümdür: ittifakın hısımlığa genel bir indirgenemezliği, ittifak gruplarının bağımsızlığı, ekonomik ve politik ilişkilerin iletken öğesi olarak iş gördükleri tarz, ilkel kıdem sistemi, artı-değerin mekanizması; tüm bunlar despotik oluşumları ve kast düzenini evvelce sezmiştir. Peki ilkel topluluğun, kendi şeflik kurumlarına karşı güvensiz olduğu ve içeriden sızması olası olan despot imgesini defettiği ya da onun elini kolunu bağladığı tarz ile, topluluğa çok eskiden dışarıdan nüfuz etmiş kadim bir despotun gülünç hale gelmiş simgesini kuşattığı tarz nasıl ayırt edilebilir? Bunun içsel bir eğilimi bastırmakta olan ilkel bir topluluk mu olduğunu, yoksa korkunç bir dışsal serüven ardından kendisini az çok yeniden elde etmekte olan bir tanesi mi olduğunu bilmek her zaman kolay değildir. İttifakların oyunu muğlaktır: yeni ittifakın hala bu tarafında mıyız, yoksa şimdiden artakalan ve dönüştürülmüş bir bu tarafına sanki geri çekilmiş olan ötesinde miyiz? (İlişkili soru

---

[51] Kafka, *La Muraille de Chine.*

şudur: feodal sistem nedir?) Emperyal oluşumun yalnızca dışsal bir ittifakın anı olarak belirli bir anını saptayabiliriz; önceki ittifakların sadece yerinde değildir, ama *onlarla ilişkilidir* de. Ve bu yeni ittifak antlaşmadan ve sözleşmeden büsbütün farklı bir şeydir. Çünkü bastırılan şey yanal ittifaklar ve uzanımlı hısımlıkların önceki rejimi değildir, ama sadece onların belirleyici niteliğidir. Büyük paranoyak tarafından az ya da çok tadil edilmiş, az ya da çok düzenlenmiş olarak varlıklarını sürdürürler, çünkü artı-değerin malzemesini tefriş ederler. Asya tarzı üretimin özgül niteliğini şekillendiren şey de aslında budur: kırsal yerli topluluklar varlıklarını sürdürürler, ve üretmeye, kayıt tutmaya, tüketmeye devam ederler; devletin işi gücü onlarladır. Yerliyurtlu soy makinesinin çarkları dönmeye devam eder, ama artık devlet makinesinin işleyen parçalarından fazlası değillerdir. Nesneler, organlar, kişiler ve gruplar içsel kodlarından en azından bir kısmını muhafaza ederler, ama önceki rejimin bu kodlanmış akımları, artı-değeri temellük eden aşkın birlik tarafından üst-kodlanmış olarak kendilerini bulurlar. Eski kayıt yerindedir, ama devlete ait kayıt tarafından etrafı çevrilmiştir. Bloklar varlıklarını sürdürürler, ama kuşatılıp gömülmüş briketler haline getirilmiş olarak sadece denetlenen bir devinime sahiptirler. Yerliyurtlu ittifaklar yerinden-edilmemiş, ama sadece yeni ittifak ile dünür edilmişlerdir; yerliyurtlu hısımlıklar yerinden-edilmemiş, ama sadece dolaysız hısımlığa ortak edilmişlerdir. Tüm hısımlıklar üzerindeki muazzam bir ilk doğum hakkına, tüm ittifaklar üzerindeki muazzam bir ilk gece hakkına benzer bu. Hısımsal stok, başka bir hısımdaki birikimin nesnesi haline gelir, ittifak borcu ise diğer ittifaktaki sınırsız bir ilişki haline gelir. Seferber edilmiş, üstün bir güç tarafından el koyulmuş, yeni dış kuvvetler tarafından boyun eğdirilmiş, başka amaçların hizmetine koşulmuş olarak kendisini bulan şey bütün bir ilkel sis-

temdir; bir şeyin evrimi olarak adlandırılan şeyin "boyunduruk altına almaların az veya çok etkili, az veya çok bağımsız fenomenlerinin ardıllığı olması yanı sıra, onların karşılaştıkları dirençler, savunma ve tepki amacıyla dönüşme çabaları ve başarılı karşı koymaların sonuçları" olması der Nietzsche, ne kadar da doğrudur.

Biri, yerleşimin tespit edilmesi yoluyla yeryurtsallık edimi olduğu söylenen, diğeriyse ufak borçların ilgası yoluyla özgürleştirme edimi olduğu söylenen iki temel edim ile devletin yola koyulduğu (veya yeniden yola koyulduğu) sıklıkla belirtilmiştir. Ama devlet, örtbas etme vasıtasıyla ilerler. Sahte yeryurtsallık, yeryüzü simgelerinin yerine soyut simgeleri geçiren, ve yeryüzünün kendisini, devlet mülkiyetinin ya da devletin en zengin uşakları ile memurlarının mülkiyetinin nesnesi kılan etkin bir yersizyurtsuzlaşmanın ürünüdür (ve *bu bakış açısından*, devletin, kendisini ayrı kılan hakim bir sınıfın özel mülkiyetini teminat altına almak dışında bir şey yapmaması da büyük bir değişiklik değildir). Gerçekleştiğinde borçların ilgası, arazinin paylaştırımmı temin etmenin, ve tarım sorununu etraflı bir şekilde ortaya koymaya ya da ele almaya muktedir, devrimci olması muhtemel yeni bir yerliyurtlu makinenin sahneye dahil olmasını önlemenin bir vasıtasıdır. Bir yeniden paylaştırımın vuku bulduğu diğer durumlarda ise, devlet tarafından tesis edilen yeni biçim—para—halinde kredi devresi muhafaza edilir. Çünkü şüphesiz ki para, ticaretin hizmetinde yola koyulmamıştır veya en azından özerk bir tecimsel modele sahip değildir. Despotik makinenin ilkel makine ile paylaştığı şunlardır; bu bakımdan onu pekiştirmektedir de: kodu çözülmüş akımlardan duyulan korku; devletin tekelinden, kuşatmasından, engellerinden kaçabilecek üretim akımlarından, ama aynı zamanda mübadelenin ve ticaretin tecimsel akımlarından duyulan korku. Etienne Balazs, kapitalizmin neden gerekli bütün

bilimsel ve teknik koşulların mevcut göründüğü Çin'de on üçüncü yüzyılda doğmadığını sorduğunda, cevap, metal rezervleri yeterli olduğu anda madenlere kilit vuran ve ticaret üzerinde tekeli veya sıkı bir denetimi muhafaza eden devlettedir (memur olarak tüccar).[52] Paranın ticaretteki rolü, ticaretin kendisindense daha çok devlet tarafından onun denetlenişine bağlıdır. Ticaretin parayla ilişkisi analitik değil sentetiktir. Ve temel olarak para sadece ticaretten değil, ama devlet aygıtının bakımı olarak vergilerden de ayırt edilemezdir. Hakim sınıflar kendilerini bu aygıttan ayırt edip onu özel mülkiyetin yararına bile kullansa, para ve vergiler arasındaki despotik bağ gözle görülür olarak kalır. Michel Foucault, Will'in incelemesini temel alarak bazı Yunan tiranlıklarındaki aristokratlar üzerindeki verginin, ve paranın yoksullara paylaştırılmasının, tarım sorununun ekonomik verileri aracılığıyla üretilebilecek herhangi bir yeniden-yerliyurtlulaşmayı öngörüp bastırarak, nasıl parayı yeniden zenginlere geri getirmenin, borç rejimini fevkalade genişletmenin, onu çok daha kuvvetli kılmanın bir vasıtası olabildiğini göstermiştir.[53] (Yunanlılar, Amerikalıların *New Deal*'den sonra yeniden keşfettiklerini kendilerince keşfetmiş gibidirler: ağır devlet vergileri iş için iyidir.) Özetle para, paranın dolaşımı, *borcu sınırsız kılmanın vasıtasıdır.* Ve devletin iki edimi içinde saklanan şey de işte budur: devletin yerleşimi veya yeryurdu, tüm ilkel hısımlıkları despotik makineye itaat ettiren büyük yersizyurtsuzlaşma hareketini yürürlüğe koyar (tarım soru-

---

[52] Etiene Balazs, *La Bureaucratie céleste*, Gallimard, 1968, böl. XIII, "La Naissance du capitalisme en Chine" (özellikle de devlet ve para, ve tüccarların özerklik kazanmasının imkansızlığı, ss. 229-300). Büyük işlerden ziyade ticaret üzerine kurulu emperyal oluşumlar hakkında, örneğin siyah Afrika'da, bkz. Godelier ve Suret-Canale'in kaydettikleri, *Sur le mode de production asiatique*, Ed. Sociales, 1969, ss. 87-88, ss.120-122.

[53] Michel Foucault, *La Volonté de savoir*, Collège de France'da verilen ders, 1971.

nu); borçların ilgası ya da hesaplanabilir dönüşümü, tüm ilkel ittifakları kendisine itaat ettiren devlete sonu gelmez bir şekilde hizmet etme vazifesine önayak olur (borçlar sorunu). Sınırsız alacaklı ve sınırsız alacak, seyyar ve sınırlı borç bloklarının yerini alır. Despotizmin ufkunda her zaman için bir tektanrıcılık vardır: borç, bir *varlık borcu*, öznelerin kendi varoluşlarının bir borcu haline gelir. Alacaklının daha fazla borç vermediği, buna rağmen borçlunun geri ödemeyi asla bırakamadığı bir zaman gelecektir; çünkü geri ödemek bir vazifedir, ama borç vermek keyfidir—Lewis Carrol'un şarkısındaki, sınırsız borç hakkındaki uzun şarkıdaki gibi:

> *"Bir adam elbette hakkını isteyebilir*
> *ama verilecek borç para varsa*
> *elbette seçebilir*
> *en uygun zamanlarda."*[54]

Asya tarzı üretimin en su katılmadık koşullarında belirecek despotik bir devlet, birbiriyle bağıntılı iki görünüme sahiptir: bir yandan yerliyurtlu makineyi yerinden-eder, yeni bir yersizyurtsuzlaşmış eksiksiz beden şekillendirir; diğer yandan eski yeryurtları korur, onları yeni makinedeki üretim parçaları ya da organları olarak bütünler. Tümünü bir hamlede yerine getirir, çünkü üretimin bakış açısından, önceden varolan özerk veya yarıözerk makinelere benzeyen dağınık kırsal toplulukların temelinde işler; ama bu aynı bakış açısından, ayrık toplulukların gücünü aşacak büyük işlerin koşullarını üretmek için onlara tepki verir. Despotun bedeninde üretilen şey, eski ittifaklarla yenisinin bir bağlayıcı sentezi, ve eski hısımlıkların dolaysız hısımlık üzerinde akmasına sebep olan, tüm özneleri yeni makinenin içinde tekrardan bir araya getiren bir ayırıcı sentezdir. O halde devle-

---

[54] Lewis Carrol, *Sylvie et Bruno*, böl. XI

tin temeli, sabit, anıtsal, kati, yeni eksiksiz bedenin, üretim güçleri ve eyleyicilerinin bütününü temellük etmek için kullanacağı ikinci bir kaydı yaratmaktır; ama devlete ait bu kayıt, eski yerliyurtlu kayıtların yeni yüzeydeki "briketler" olarak varlıklarını sürdürmelerine izin verir. Ve nihayet mülk sahibi yüksek birliğe ve mülk edinilmiş topluluklara, üst-kodlamaya ve iç kodlara, temellük edilen artı-değere ve yararlanılan intifa hakkına, devlet makinesine ve yerliyurtlu makinelere geri dönen ayrı ayrı parçaların, yani iki tarafın birleştirildiği tarz ortaya çıkar. Devlet, *Çin Seddi*'ndeki gibi görece yalıtık, bağımsız işleyen, briketlerin yükseltilmesi ve parçalar halinde inşa etme işinin tahsis edildiği alt-toplanışları bütünleyen aşkın yüksek bir birliktir. Organsız beden üzerine asılan dağınık kısmi nesneler. Yasanın, doğal, ahenkli, içkin bir bütünlükle hiçbir ilgisi olmadığım, ama seçkin yüksek bir birlik gibi hareket edip *bu şekilde parçaların ve kısımların üzerinde hüküm sürdüğünü* (duvar ve kule) sadece Kafka gösterebilmiştir. Devlet bu nedenle başlangıçta değildir, bir köken veya bir soyutlamadır, bir başlangıç ile karıştırılmaması gereken özgün soyut özdür. "Sadece İmparatoru düşünüyoruz. Ama hüküm süreni değil... eğer kim olduğunu ya da onunla ilgili belirli bir şeyi bilseydik onu düşünebilirdik... Halk saltanat sürenin hangi imparator olduğunu bilmiyor, ve hanedanın ismi hakkında bile kuşkular var... Çok önceleri ölen imparatorlar köylerimizde hüküm sürdü, ve sadece efsanelerde yaşayan bir tanesi, geçenlerde rahip tarafından sunak önünde yüksek sesle okunarak kendisini ilan etti." Alt-toplanışların kendilerine, ilkel yerliyurtlu makineye gelince, onlar somuttur, katı temel ve başlangıçtır, ama onların dilimleri burada öze tekabül eden ilişkiler içine dahil olmaktadır, özellikle de onların yüksek birlikle bütünleşmesini, ve onların bu aynı birliğin büyük müşterek tasarılarıyla (büyük işler, artı-değerin gasp edilmesi,

vergiler, yaygın kölelik) uyumlu tanzim edici bir işleyişini temin eden briketlerin biçimini üstlenirler. Emperyal oluşumda her iki kayıt bir arada mevcuttur, ve ilki ikincisinin briketi olduğunda birbirleriyle uyarlanırlar, ancak ikincisi toplanışı bir arada tutar ve üreticiler ile ürünleri kendisiyle ilişkilendirir (aynı dili konuşmaya ihtiyaçları yoktur). Emperyal kayıt, bütün ittifakları ve hısımlıkları yeniden keser, onları sürdürür, despotun tanrı ile olan dolaysız hısımlığında ve despotun halk ile olan yeni ittifakında onların yakınsamalarını sağlar. İlkel makinenin tüm kodlanmış akımları, şimdi despotik makinenin onları üst-kodladığı bir darboğaza doğru sıkıştırılır. *Üst-kodlama* devletin özünü tesis eden, ve onun hem sürekliliğini hem de önceki oluşumlardan ayrılışını ölçen müdahaledir: kodlanamayacak arzu akımlarından duyulan korku, ama aynı zamanda üst-kodlayan yeni bir kaydın yerleştirilmesi, ve arzuyu hükümdara ait bir şey kılmak; ölüm içgüdüsü olsa da. Kastlar üst-kodlamadan ayırt edilemezler, ve henüz kendilerini sınıflar olarak ortaya koymayan ama bir devlet aygıtına dahil olan hakim "sınıflar[ı]" sezindirirler. Hükümdarın eksiksiz bedenine kim temas edebilir? işte bir kast sorunu. Yeryüzünü yersizyurtsuzlaşmış eksiksiz bedenin yararına fakirleştiren ve bu eksiksiz beden üzerinde borç hareketini sınırsız kılan şey üst-kodlamadır. Devletin kurucularıyla, "ezici ve vicdansız bir makineyi" kuran ve her türlü özgürlük perspektifinin önüne katı bir imkansızlığı diken "bronz görünümlü sanatçılarla" başlayan böylesi bir hareketin önemini vurgulamış olmak Nietzsche'nin kuvvetidir. Bu eylemsellik tam olarak Nietzsche'nin söylediği gibi değil, yani ataların, derin soykütüklerinin ve uzammlı hısımlıkların etkileşiminin sonucu olarak değil, ama bunlara kısa devre yaptırılması olarak, bunlara yeni ittifak ve dolaysız hısımlık tarafından el koyulması olarak anlaşılmalıdır: öyle ki, ata, seyyar ve sınırlı blokların

efendisi, kendisini tanrı tarafından, briketlerin ve onların sınırsız devresinin sabit örgütleyicisi tarafından azledilmiş olarak bulur.

Kız kardeşle ensest ve anneyle ensest birbirlerinden çok farklı şeylerdir. Kız kardeş bir anne ikamesi değildir: birisi ittifakın bağlayıcı kategorisine aittir, diğeriyse hısımlığın ayırıcı kategorisine. İlki yasaklanıyorsa, yerliyurtlu kodlamanın koşulları ittifakın hısımlığa karışmamasını gerektirdiği için; ve ikincisi yasaklanıyorsa, hısımlıktaki kuşak önceki kuşaklara doğru yön değiştirmesin diyedir bu. İşte bu yüzden despotun ensesti, yeni ittifak ve dolaysız hısımlık yüzünden iki kattır. Kız kardeş ile evlenmekle yola koyulur. Ama bu yasaklı endogam evliliği, kendisi kabilenin dışında, yeryurdun dışında veya sınırlarında olduğunca kabilenin dışında yapar. Pierre Gordon'un sıra dışı kitabında göstermiş olduğu da budur: ensesti yasaklayan aynı kural, bunu bazıları için yasaklamalıdır. Egzogami, kendi adına bir endogam evliliğe yetkisi olan ve bu evliliğin korkunçluğuyla her iki cinsiyetten egzogam öznelere önayak olan kabile dışındaki erkeklerin konumu ile sonuçlanmalıdır (dağdaki veya suların ötesindeki "bekaret bozucu kutsal," "törensel öncü")[55] Çöl, nişan yeri. Bütün akımlar böylesi bir erkekte yakınsar, bütün akımlar onları üst-kodlayan bu yeni akım tarafından kendilerini yeniden kesilmiş olarak bulur. Kabilenin dışındaki endogam evlilik, kahramanı

---

[55] Pierre Gordon, *L'Initiation sexuelle et l'evolution religieuse*, P.U.F., 1946, ss. 164: "Kutsal kişilik... küçük tarım köyünde değil, ama ormanda yaşar, Kaldean destanındaki Enkidu gibi, veya dağda, kutsal alanda yaşar. Meşgalesi bir çobanınki veya avcınınkidir, çiftçininki değil. Kutsal evlilikler için, kadınları yükselten tek evlilik için ona başvurulması zorunluluğu, o halde ipso facto bir *egzogamiye* neden olur. Bu koşullar altında sadece kutsal bekaret bozucuyla aynı gruba mensup genç kadınlar *endogam* evlilikler yapabileceklerdir."

kabilenin içindeki bütün egzogam evlilikleri üst-kodlayacağı bir konuma yerleştirir. Anneyle ensestin büsbütün farklı bir anlamı olduğu aşikardır: bu sefer söz konusu olan, kabilenin içinde bulunduğunca kabilenin annesidir, çünkü kahraman kabileye nüfuz etmekle onu bulur veya ilk evliliğinden sonra kabileye geri dönerken onu bulur. Dolaysız bir hısımlık vasıtasıyla uzanımlı hısımlıkları yeniden keser. Kabul edilen ya da öncü kahraman, kral haline gelir. İkinci evlilik, ilkinin sonuçlarını geliştirir, etkilerini genişletir. Kahraman, kız kardeş ile evlenmekle yola koyulur, sonrasında anne ile evlenir. İki edimin değişken derecelerde bir araya getirilebilmesi, kaynaştırılabilmesi, iki ayrı sahne bulunduğu gerçeğini önemsiz kılmaz: prenses-kız kardeş ile birleşme ve anne-kraliçe ile birleşme. Ensest, ikilerle ilerler. Kahraman, biri kız kardeşini bulmak için terk ettiği, diğeri annesini yeniden bulmak için geri döndüğü iki grubun arasında her zaman at sırtındadır. Bu çifte ensestin amacı bir akım üretmek değil, büyülü bir akım üretmek bile değil, ama varolan bütün akımları üst-kodlamak, ve hiçbir içsel kodun, altta yatan hiçbir akımın, despotik makinenin üst-kodlamasından kaçamayışını mümkün kılmaktır; işte bu kısırlık sayesindedir ki genel bir verimi temin etmektedir.[56] Kız kardeş ile evlilik dışarıdadır, çöl şartlarındadır, ilkel makineden uzaysal bir ıraksamayı ifade eder; eski ittifakların bir son buluşunu temin eder; tüm ittifak borçlarının genel bir temellükünü ifa ederek yeni ittifakı inşa eder. Anneyle evlilik ise kabileye geri dönüştür; ilkel makineden zamansal bir ıraksamayı ifade eder (nesiller arasındaki fark); hısımsal stokun genel bir birikimini ifa ederek yeni ittifaktan doğan dolaysız hısımlığı tesis eder. Üst-kodlama için her ikisi de olmazsa olmazdır, despotik düğüm için kullanılan ipin iki ucu gibi.

---

[56] Luc de Heusch, *Essais sur le symbolisme de l'inceste royal en Afrique*, Bruxelles, 1958, ss. 72-74

Burada duralım: böylesi bir şey nasıl mümkün olur? Ensest nasıl "mümkün" hale geldi ve despotun aşikar mülkü ve mührü haline geldi? Bu kız kardeş, bu anne de kimdir—bizatihi despot olanlar? Yoksa soru başka bir şekilde mi ortaya koyulmalıdır? Çünkü yerliyurtlu olmaya bir son verip de emperyal hale geldiği andan itibaren, temsil sisteminin bütünü ile ilgilidir. Her şeyden önce, temsilin derin öğelerinin kımıldamaya başlamış olduğunu sezinliyoruz: ödipal hücreyi temsilin bir yöresinden diğerine taşıyacak olan hücresel göç başlamıştır. Emperyal oluşumda *ensest, bastıran temsilin kendisi haline gelmek için, arzunun yerinden-edilmiş temsil edileni olmayı bırakmıştır.* Çünkü şüphesiz ki despot bu şekilde, toplumsal-psişik bastırma aygıtını yürürlükten kaldırmaksızın enseste kalkışabilir ve onu mümkün kılabilir; ve aksine, aygıtın bir parçasını tesis eden odur, sadece parçaları değiştirir; ve yine de ensest her zaman için yerinden-edilmiş temsil edilen olarak şimdi bastıran temsilin konumunu işgal eder. Toplamdaki bir kazanç, psişik-toplumsal bastırma aygıtındaki yeni bir ekonomi, yeni bir damga, yeni bir zorbalık. Psişik bastırmanın tatbikini ve toplumsal bastırmanın hizmetini sona erdirmek için ensesti mümkün kılmak ve bunu hükümdar gibi ifa etmek yeterli olsaydı, her şey kolay, çok daha kolay olacaktı. Barbar kraliyet ensesti, arzu akımlarını elbette ki serbestleştirmenin değil, onları sadece üstkodlamanın bir vasıtasıdır. Ey Caligula, ey Héliogabale, ey gözden yitmiş imparatorların kaçık hafızası. Ensest asla arzu değildir, ama psişik bastırmadan doğduğunca onun sadece yerinden-edilmiş temsil edilenidir; ensest bizatihi temsilin yerini alıp bu yetkiyle psişik bastırma işlevini üstlendiğinde, toplumsal bastırma bu sonucu elde edebilecektir (psikozda gördüğümüz şey de zaten buydu; kompleks bilinci zorladığında, geleneksel kriterlere göre şüphesiz ki bu, arzunun bastırılışını yatıştır-

mamaktadır). Ensestin emperyal oluşumdaki yeni konumu için o halde sadece, arzulama-*üretimi* ile ilgili olarak temsili daha yabancı, daha acımasız, daha kusursuz veya daha "sınırsız" kılacak olan, *temsilin* derin öğelerindeki bir göçten söz ediyoruz. Ama temsilin diğer öğelerinde, kayıt sociusu yüzeyinde etkileşenlerde, bağıntılı bir elle tutulur değişim üretilmemiş olsa bu göç asla mümkün olmayacaktı.

Temsilin yüzey organizasyonunda dikkate değer bir şekilde değişen şey, ses ile grafizm arasındaki ilişkidir: en eski yazarlar bile açıkça görmüşlerdir ki yazıyı yaratan despottur, veya daha doğru bir biçimde, grafizmi bir yazı kılan emperyal oluşumdur. Yasama, bürokrasi, muhasebe, vergilerin toplanması, devlet tekeli, emperyal adalet, memurların faaliyeti, tarih yazımı: despotun tören alayında tümü yazılıdır. Leroi-Gourhan'ın analizinde verilen paradoksa dönelim: ilkel topluluklar, bir grafik sisteminden mahrum oldukları için değil, ama aksine onlardaki grafik sistemi sesten bağımsız olduğu için sözlüdürler, ve sese yanıt veren, sese tepki veren, ama yine de özerk olup onun üzerine dizilmeyen göstergeleri bedenlere damgalarlar; buna karşın barbar oluşumlar sesi yitirdikleri için değil, *ama* grafik sistemi bağımsızlığını ve kendine özgü boyutlarını yitirdiği, ses üzerine dizildiği ve sese itaat ettiği, muhafaza ettiği ve yazının doğrusal kodu içinde yankılanmasını sağladığı yersizyurtsuzlaşmış soyut bir akışı sesten çekip çıkartmaya muktedir kılındığı için yazılıdırlar. Özetle, grafizm bir ve aynı hamle ile sese bağımlı hale getirilir, ve yukarıdan veya ötelerden yayılan, grafizme bağımlı hale getirilen dilsiz bir ses tetikler. Yazı, kendisi sese itaat ederek onun yerini alır. Jacques Derrida, her dilin kökensel bir yazıyı gerektirdiğini söylerken, eğer bununla herhangi bir grafizmin varlığını ve bağlantısını kastediyorsa haklıdır (geniş anlamıyla yazı). Sınırlı anlamındaki yazıda pikto-

grafik, ideogramik ve fonetik işlemler arasına hemen hiçbir zaman herhangi bir kesilme tesis edilemeyeceğini söylerken de haklıdır: her zaman için ve zaten ses üzerine bir diziliş mevcuttur ki, bu aynı zamanda sesin bir ikamesidir (ilave ilkesi), ve "fonetizm asla büyük bir güce sahip değildir, ama her zaman için ve zaten, dilsiz gösteren üzerinde çalışıp çabalamak için yola koyulmuştur." Yazıyı gizemli bir şekilde ensest ile bağıntılı kılarken yine haklıdır. Ama fonemler kadar hiyeroglifler de icra eden grafik makinesi türünden bir psişik bastırma aygıtının değişmezliği sonucuna bizi vardıracak bir sebep görmüyoruz.[57] Çünkü temsil dünyasında, yazının sınırlı anlamı ile yazının geniş anlamı arasında gerçekten de her şeyi değiştiren bir kesilme vardır, yani kaydın büsbütün farklı iki düzeni arasında; sesten bağımsız kalıp ona bağlanarak onu hakim bırakan bir grafizm, ve sese çeşitli tarzlarda bağımlı olup ona itaat ederek ona hakim olan veya onun yerini alan bir grafizm. İlkel yerliyurtlu gösterge sadece kendisini tasdik eder, çok bağlantılı arzunun bir konumudur o, ne bir göstergenin göstergesi, ne de bir arzunun arzusudur, doğrusal itaati de bilmez mütekabiliyeti de: ne piktogramdır ne de ideogram, biçim değil ritim, çizgi değil zikzak, fikir değil pürüz, ifade değil üretimdir. Temsilin bu yerliyurtlu ve emperyal iki biçimi arasındaki farkları özetlemeye çalışalım.

İlkin, yerliyurtlu temsil iki heterojen öğe, ses ve grafizm ile kurulmuştur: ilki, yanal ittifakta tesis edilmiş sözcüklerin temsiline benzer, ikincisi, *uzanımlı* hısımlıkta kurulmuş şeylerin (*bedenlerin*) temsiline benzer. İlki ikincisine etki eder, ikincisi ise ilkine tepki verir; her biri, yoğun eşeyselliği bastırmanın büyük görevini icra etmek için diğeriyle çağrıştırılan kendisine özgü kuvvete sahip-

[57] Jacques Derrida, *De la Grammatologie*, Ed. de Minuit, 1967; ve *L'Ecriture et la différence*, Ed. du Seuil, 1967, "Freud et la scène de l'écriture."

tir. Bastırılan şey aslında, yoğunlukların geçip gideceği ya da geçemeyeceği uzanımlı haldeki sociusa yerini teslim etmek zorunda olan, yoğun dünyanın inşası olarak eksiksiz bedendir. Yeryüzünün eksiksiz bedeni, socius içinde ve socius olarak bir uzanımı üstlenmek zorundadır. İlkel socius, sistemin boyu ile enindeki uzanımsal ihtiyaçlara uygun olarak birinin durmaksızın sözcüklerden şeylere ve bedenlerden unvanlara sıçradığı bir şebeke ile bu şekilde kendisini örter. Çağrışım rejimi olarak adlandırdığımız şey, sessel bir gösterge olarak sözcüğün herhangi bir şeyi belirttiği (*désigne*), ama belirtilen şeyin de göstergeden aşağı kalır yanı olmadığı, çünkü onun, ses ile çağrıştırılan bir grafizm ile oyulduğu bir rejimdir. Ses ve grafik olarak iki öğenin heterojenliği, ayrılığı, dengesizliği, üçüncü bir şey ile, görsel öğe ile telafi edilir—göz ki, grafizmin sebep olduğu ıstırabı değerlendirdiğince onun *sözcüğü gördüğü* (gördüğü, okumadığı) söylenebilir. J.F.Lyotard böylesi bir sistemi, sözcüğün sadece belirtici bir işlevi olduğu ama göstergeyi tesis edenin kendisi olmadığı başka bir bağlamda tanımlamayı denemiştir; bir gösterge haline gelen şey ise daha ziyade, üzerinde tanımlanmış bilinmeyen bir görünümü, sözcüğe yanıt veren grafizm tarafından çizilmiş bir görünümü ifşa ettiğince bu şekilde belirtilen şey ya da bedendir; ikisi arasındaki köprü, eksiksiz bedene tatbik edilen grafizmden yayılan acıya değer biçtiğince, sözcüğü okumadan "gören" gözdür: göz sıçrar.[58] Çağrışım rejimi,

[58] Jean-François Lyotard, saf bir belirtme teorisinin fazlasıyla ihmal edilmiş haklarını iade eder. Sözcük ile şey arasındaki kapatılamaz yarığı, onları karşılıklı çağrıştıran bir belirtme ilişkisi içinde ortaya koyar. Ve bu yarık sayesinde, örtük bir içerik olarak bilinmeyen bir görünümü açığa çıkararak gösterge haline gelen şey belirtilen şeydir (göstergeler, sözcüklerin kendileri değillerdir, ama belirttikleri şeyleri ya da bedenleri göstergelere çevirirler). Aynı zamanda, herhangi bir okuma-yazmadan bağımsız olarak izlenir (okunur değil) tuhaf bir gücü açığa çıkararak *görünür* hale gelen şey belirten sözcüğün kendisidir. Bkz. *Discours, figure*, éd. Klincksieck 1971, ss. 41-82—"sözcükler şeyler değillerdir, ama herhangi bir sözcük belirdiği anda, belirtilen nesne bir gösterge haline gelir: nesnenin gösterge haline

zulüm sistemi, bize göre üç kenarıyla birlikte (ses-işitme, grafizm-beden, göz-acı) büyülü üçgendir: burada söz temelde belirtici bir işleve sahiptir, ama grafizmin kendisi belirtilen şeyle birlikte bir göstergeyi tesis eder, ve göz birinden diğerine gider, birinin acısı karşısında diğerinin görünebilirliğini çekip çıkartır ve ölçer. Sistemdeki her şey etkindir, etki etmektedir, tepki vermektedir, her şey kullanımda ve işleyiştedir. Dolayısıyla yerliyurtlu temsilin bütünü ele alınırsa, onun sociusu örttüğü şebekelerin karmaşası gözlemlendiğinde şaşkına dönülecektir: yerliyurtlu göstergelerin zinciri durmaksızın bir öğeden diğerine sıçrar, tüm yönlere doğru yayılır, nerede koparılacak akımlar varsa orada sökülmeler arz eder, ayrımları kapsar, kalanları tüketir, artı-değerleri çekip çıkartır; sözcükleri, bedenleri ve ıstırapları, formülleri, şeyleri ve duyguları bağlar—her zaman çokanlamlı bir kullanım içinde sesleri, grafikleri, gözleri çağrışıma sokar: ne bir konuşma talebinde, ne de bir gösterende bir araya getirilebilecek *bir sıçrama tarzı.* Ve bu bakış açısından ensest bize imkansız gibi görünüyorsa, ensest, unvanlardan kişilere, isimlerden bedenlere ilerleyen ister istemez arızalı bir sıçramadan başka bir şey olmadığı içindir: bir yanda, henüz kişileri değil ama yoğun eşeysel durumları belirten, unvanların bastırılan bu tarafı; diğer yanda, kız kardeşin, annenin, babanın isimlerine tekabül eden kişileri yasaklayarak, sadece kişilere unvanlar tatbik eden bastıran öte tarafı. İkisinin arasında, *hiçbir şeyin geçip gitmediği,* unvanların kişilerde kalmadığı, kişilerin grafik etkisinden sıyrıldığı, ve artık gözün ne gördüğü ne de değer biçtiği sığ akarsu bulunur: ensest, sadece yerinden-edilmiş sınır, ne bastırılan ne de bastı-

---

gelmesi tam da şu anlama gelir, açık özdeşliği altında örtük bir içeriği saklamaktadır, üzerindeki başka bir bakış için başka bir görünümü saklamaktadır, ...öyle ki, belki de hiçbir zaman ele geçirilemeyecektir," ama yeri geldiğinde sözcüğün kendisinde ele geçirilecektir.

ran, ama yalnızca arzunun yerinden-edilmiş temsil edileni. Bu aşamadan itibaren, temsilin iki ayrı boyutu—ses/grafik/göz öğeleriyle birlikte onun yüzey organizasyonu, ve arzunun temsilcisi/bastıran temsil/yerinden-edilmiş temsil edilen olarak üç organıyla (*instances*) birlikte onun derin organizasyonu—verili bir toplumsal makinenin kalbindeki karmaşık bir mütekabiliyetler sistemi olarak aynı türden bir şeye sahiptir.

İmdi, tüm bunlar kendilerini despotik makine ve emperyal temsille birlikte yeni bir kader tarafından boğulmuş olarak bulur. Öncelikle, grafizm kendisini sese dizer, gerisin geriye ona düşer ve yazı haline gelir. Ve aynı zamanda, artık ittifakın değil ama *yeni ittifakın* sesi olan, ötelerden yayılıp kendisini *dolaysız hısımlık* olarak yazı akımında ifade eden kurgusal bir ses tetikler. Bu iki temel despotik kategori, sesi itaat ettirmek ve onun yerini almak için aynı anda kendisi de sese itaat eden grafizmin hareketidir. Bu aşamadan itibaren büyülü üçgeninin bir çiğnenişi vuku bulur: ses artık şakımaz ama dikte eder, emreder; grafik artık dans etmez, bedenleri canlandırmaya son verir, ama tabletler, taşlar ve kitaplar üzerindeki yazı olarak katılaşır; göz ise okumaya koyulur. (Yazı, zorlamaz ama bir tür körlüğü, görüşün *ve* değer biçmenin bir kaybını ima eder; her ne kadar farklı işlevler de edinse, şimdi ıstırap çeken gözdür.) Veya daha ziyade, büyülü üçgenin bütünüyle çiğnendiğini söyleyemeyiz: yerliyurtlu makine yeni makinenin çatısı altında işlemeyi sürdürdüğünce, bir taban ve bir briket olarak varlığını sürdürür. Üçgen, bir piramidin tabanı haline gelmiştir ki, onun tüm yüzeyleri, sessel olanın, grafiksel olanın ve görsel olanın, despotun yüce birliğine doğru yakınsamasına sebep olur. Toplumsal bir makinedeki temsil rejimini tutarlılık düzlemi (*plan de consistance*) olarak adlandırırsak, aşikar ki tutarlılık düzlemi değişmiş, artık çağrışım değil ama itaat düzlemi haline gelmiştir.

Ve ikinci olarak, özsel olan işte şudur: grafiğin ses üzerine dizilmesi, aşkın bir nesnenin zincirden dışarıya sıçramasına sebep olur; şimdi bütün zincirin kendisine dayanıyor göründüğü, onunla ilişkili olarak doğrusal hale geldiği dilsiz ses. Grafizmin sese itaati yukarıdan yayılan bir ses tetikler ki, artık tersine bu, neşrettiği yazılı göstergeler haricinde kendisini ifade etmez (vahiy). Belki de bu, Ödipus'a vardıracak biçimsel müdahalelerin birinci montajıdır (dışdeğerbiçim paralojizmi): sökülmüş bir nesnenin tam nesne haline gelmesine, ve bu nesneden türeyen zincirin doğrusallaşmasına vardıracak ikilitekanlamlı ilişkilerin bir dizilişi veya bir toplanışı. "Ne anlama geliyor?" sorusunun yola koyulduğu, ve tefsir sorunlarının kullanım ve etkinlik sorunlarına üstün çıkacağı yer belki de burasıdır. İmparator, tanrı, ne demek istedi? Zincirin her zaman sökülebilir olan dilimleri yerine, bütün zincirin dayanacağı sökülmüş bir nesne; gerçekle fışkıran çokanlamlı grafizm yerine, bir çeşit doğrusallığın bulunduğu aşkınlığı şekillendiren bir ikilitekanlamlılık; yerliyurtlu bir zincirin şebekelerini oluşturan anlamlamayan göstergeler yerine, tüm göstergelerin yersizyurtsuzlaşmış bir yazı halinde tekbiçimli olarak kendisinden aktığı despotik bir gösteren. İnsanların bu akımı içtiği bile görülmüştür. Zempléni, Senegal'in bazı bölgelerindeki animist değerlerin eski çağrışım düzlemi üzerine, İslam'ın nasıl bir itaat düzlemi eklediğini gösterir: "Kutsal, ya da peygambere ait yazılı ya da ezberden okunan söz, bu evrenin inşasıdır; animist duanın saydamlığı, yerini katı Arap ayetinin opaklığına teslim eder; gücü bir simgesel veya büyülü bir etkinlik ile değil ama Vahyin hakikiliği ile temin edilen formüller içinde tanrı kelamı katılaşır... Dervişin bilgisi, isimlerin, ayetlerin, şifrelerin ve tekabül eden varlıkların bir hiyerarşisine gönderimde bulunur"—ve ayet, saf su ile doldurulmuş bir şişeye yerleştirilmeli, *ayetli su içilmeli*, birinin bedeni

onunla ovulmalı, elleri onunla yıkanmalıdır.[59] Yazı, yersizyurtsuzlaşmış ilk akım, işte bu yüzden içilebilir: despotik gösterenden akmaktadır o. Çünkü gösteren öncelikle nedir? anlamlamayan yerliyurtlu göstergelerle ilişkili olarak nedir; onların zincirlerinden dışarıya sıçradığında ve onların içkin çağrışım düzlemine bir itaat düzlemi ekleyip dayattığında nedir? Gösteren, göstergenin göstergesi haline gelen bir göstergedir, despotik gösterge yerliyurtlu göstergenin yerini almış, yersizyurtsuzlaşma eşiğini aşmıştır; *gösteren sadece, yersizyurtsuzlaşmış göstergenin kendisidir. Harf* haline gelen gösterge. Arzu bundan böyle arzulamaz, arzunun arzusu, despotun arzusunun arzusu haline gelir. Ağız artık konuşmaz, harfi içer. Göz artık görmez, okur. Beden artık kendisinin yeryüzü gibi oyulmasına izin vermez, ama despotun gravürleri, yeryüzünün ötesi, yeni eksiksiz beden önünde secdeye varır.

Gösterenin emperyal kökenini hiçbir su temizleyemez: gösteren efendi ya da "efendi gösteren." Gösterenin dilin içkin sistemiyle ıslatılması, anlam ve anlamlama sorunlarını bertaraf etmek için onun kullanılması, fonematik öğelerin bir arada varoluşu (gösterilenin artık sadece bu öğelerin arasındaki karşılıklı diferansiyel değerlerin bir özeti olabildiği bir etkileşim) içinde onun çözündürülmesi yararsız olacaktır; dilin mübadele ve para ile mümkün olan en uç noktadaki bir kıyaslanması da, onun etkin bir kapitalizmin paradigmalarına tabi kılınması da yine yararsız olacaktır—gösterenin kendi aşkınlığını yeniden davet etmesi ve modern emperyalizmde gözden yiten bir despotun hala işlediğine delalet etmesi asla önlenemez. İsviçreli veya Amerikan olsun, dilbilim Doğu despotizminin gölgesiyle uğraşır. Saussu-

[59] Andras Zempléni, *L'Interprétation et la thérapie traditionnelles du désordre mental chez les Wolof et les Lebou*, Université de Paris, 1968, II, ss. 380, ss. 506.

re'un vurguladığı sadece şu değildir: dilin keyfi kullanımı, kulluk ya da yaygın kölelik olarak "kitle[yi]" tabi kılmasıyla onun hakimiyetini kurar. Ama Saussure'de iki ayrı boyutun bir arada varolduğu gösterilmiştir: birisi yatay, öyle ki bunda gösterilen, içinde gösterenin paramparça olduğu bir arada varolan asgari terimlerin değerine indirgenir; ama diğeri dikey, bunda ise gösterilen, işitsel imgeye, yani göstereni yeniden bir araya getiren ve azami uzanımı içinde ele alınan sese yanıt veren kavrama yükseltilir (bir arada varolan terimlerin karşılığı olarak "değer," ama aynı zamanda işitsel imgenin karşılığı olarak "kavram"). Özetle, gösteren iki kez belirir, bir kez, gösterilenin her zaman başka bir gösteren için gösteren olmasıyla ilişkili olarak öğelerin zincirinde; ve ikinci kez, tüm zincirin kendisine dayandığı ve anlamlamanın etkisini zincir boyunca yayan sökülmüş nesnede. Gösterenin kendisi tarafından bir üst-kodlama icra edilmeksizin (ikinci anlamıyla), gösteren üzerinde işleyen fonolojik veya hatta fonetik bir kod yoktur (ilk anlamıyla). İdeografik ve fonetik değerler arasında olsun, veya farklı düzeylerin, monemlerin ve fonemlerin arasındaki eklemlenmelerde olsun, nihayetinde yersizyurtsuzlaşmış göstergelerin bağımsızlığını ve doğrusallığını temin eden ikili-tekanlamlı ilişkiler olmaksızın dilbilimsel bir saha yoktur; ama böylesi bir saha bir aşkınlık tarafından tanımlanmakla kalır, bu aşkınlık, gerekli katlamaları, sermeleri ve itaat ettirmeleri icra eden bir namevcudiyet veya boş bir mevki olarak ele alınsa dahi; ve bu aşkınlıktan, sistemin bütününe, içinde bu aşkınlığın işlediği, karşı koyduğu, seçtiği ve birleştirdiği eklemlenmemiş maddi bir akım akar: gösteren. O halde gösterenin aşkınlığı vasıtasıyla ve onun içinde hakimiyetin nasıl icra edildiği gösterilmeksizin, kitlelerin kulluğunu dilin içkinliğindeki göstergenin asgari öğeleriyle ilişkili olarak ser-

gileyebilmek şaşırtıcıdır.[60] Başka bir yerde olduğu gibi burada da işgalin indirgenemez bir dışsallığı ortaya çıkar. Çünkü dilin kendisi işgali gerektirmiyorsa da, yazılı dili tesis eden serme işlemleri gerçekten de aynı dili konuşmayan iki ayrı kaydı gerektirir; iki dil, biri efendilerin, diğeri kölelerin. Nougayrol böylesi bir durumu tarif eder: "Sümerliler için [böylesi bir gösterge] sudur; Sümerliler bu göstergeyi, Sümercede su anlamına gelen *a* olarak okur. Bir Akadlı belirir ve Sümerli efendisine şöyle sorar: bu gösterge nedir? Sümerli cevap verir: bu *a*. Akadlı bu göstergeyi *a* olarak alır ve bu noktadan sonra gösterge ile Akadlının *mû* dediği su arasında herhangi bir ilişki yoktur... İnanıyorum ki Akadların mevcudiyeti yazının fonetikleşmesini belirlemiştir... ve yeni bir yazının kıvılcımları ortaya çıkmadan önce iki halkın teması neredeyse zorunludur." [61] Bir ikili-tekanlamlılaşma işleminin, nasıl despotik bir gösteren etrafında kendisini organize ettiği, ve nasıl böylelikle ondan fonetik alfabetik bir zincirin aktığı bundan daha iyi gösterilemez. Alfabetik yazı okuryazar olmayanlar için değildir, ama onların sayesindedir. Okuryazar olmayanlar, şu bilinçsiz işçiler sayesinde meydana gelir. Gösteren, başka bir dili üst-kodlayan bir dili ima ederken, diğer dil, fonetik öğeler halinde bütünüyle kodlanır. Ve eğer bilinçdışı, bir çifte kaydın fiili rejimini gerçekten de içeriyorsa, bir değil iki dil gibi yapılandırılır bu. Gösteren, bizi dilin modern ve işlevsel bir kavrayışına eriştirme sözünü tutmak için belirmez. Gösterenin emperyalizmi bizi "ne anlama geliyor?" soru-

---

[60] Bernard Pautrat, hakimiyet ve kölelik sorunlarından yola çıkarak bir Nietzsche-Saussure barışı tesis etmeye çalışır (*Versions du Soleil, Figures et système de Nietzsche*, Ed. du Seuil, 1971, ss. 207 ve devamı). Hegel'den farklı olarak Nietzsche'nin efendi-köle ilişkisinin emekten değil dilden geçtiğini harika bir şekilde vurgular. Ama Saussure ile kıyasa geçtiğinde, dili kitlelerin kölesi olduğu bir sistem olarak korur, ve sayesinde köleleştirmenin icra edildiği efendilerin diline dair Nietzscheci fikri kurguya geri gönderir.

[61] Jean Nougayrol, *L'Ecriture et la psychologie de peuples*, Armand-Colin, 1963, ss. 90.

sundan kurtarmaz; soruyu peşinen engellemekten ve tüm yanıtları basit bir gösterilenin konumuna havale ederek onları yetersiz kılmaktan hoşnuttur. Ezber, saf metinsellik ve üst bilimsellik adına tefsiri reddeder o. Ayetli suyu içmekte fazlasıyla tez canlı olup, ulumaya bir son vermeyen genç saray köpekleri gibi: gösteren, gösterene ulaşamadınız, gösterilenlerde kaldınız! Zevk aldıkları tek şey gösterendir. Ama bu efendi gösteren, geçmiş çağlarda neyse öyle kalır, zincirin tüm öğelerine eksikliği paylaştıran aşkın bir stok, ortak bir namevcudiyetteki ortak bir şey, bütün kesilme-akım[lar]ı bir ve aynı kesilmenin bir ve aynı yöresinde tesis eden gösteren: sökülmüş nesne, fallus-ve-hadım-edilme, bütün depresif özneleri büyük paranoyak krala teslim eden dümen. Ey gösteren, hala boş mezarı, ölü babayı ve ismin gizemini araştırdıkları despotun korkunç arkaizmi. Ve bazı dilbilimcilerin Lacan'a olduğu kadar, ona bağlı olanların hevesine de duydukları öfkeyi körükleyen şey belki de budur: Lacan'ın, göstereni yeniden kaynağına, gerçek kökenine, despotik çağa götürdüğü, ve arzuyu yasaya lehimleyen şeytani bir makineyi ayağa kaldırdığı kuvvet ve soğukkanlılık; çünkü o, yasanın, her şey hesaba katıldığında gösterenin bilinçdışı ile mutabık olduğu ve gösterilen etkileri ürettiği biçim olduğunu düşünmüştür.[62] Bastıran temsil olarak gösteren ve tetiklemiş olduğu yeni yerinden-edilmiş temsil edilen, şu meşhur eğretilemeler ve düzdeğişmeceler, üst-kodlayıcı yersizyurtsuzlaşmış despotik makineyi tesis eden her şey.

Despotik gösteren yerliyurtlu zinciri üst-kodlama etkisine sahiptir. Gösterilen tam da onun etkisidir (onun temsil ettiği veya belirttiği şey değildir). Gösterilen, hu-

---

[62] Bkz. Elisabeth Roudinesco'nun, analitik anlamlama zinciri ve zincirin dayandığı aşkın gösterenin çifte görünümünü analiz ettiği, Lacan üzerindeki harika makalesi, "L'Action d'une métaphore." Lacan'ın teorisinin, bilinçdışının dilbilimsel bir tasavvurundansa, bilinçdışı adına dilbilimin bir eleştirisi olarak yorumlanması gerektiğini işte bu anlamda gösterir (*La Pensée*, 1972).

dutların kız kardeşi ve içerinin annesidir. Kız kardeş ve anne, büyük işitsel imgeye, yeni ittifakın ve dolaysız hısımlığın sesine yanıt veren kavramlardır. Hatta ensest, hudutlardan merkeze kadar despotun hüküm sürdüğü yeryurdun bütününde zincirin iki ucundaki üst-kodlama işlemidir: bütün ittifak borçları yeni ittifakın sınırsız borcuna dönüştürülür, bütün uzanımlı hısımlıklar dolaysız hısımlık tarafından ihtiva edilir. O halde ensest ya da kraliyet üçlüsü, üst-kodlamayı icra ettiği sürece bastıran temsilin bütünüdür. İtaat ettirme ya da anlamlama sistemi, çağrışım sisteminin yerini almıştır. Grafizm (az önce bedenlerle birlikte kaydı tutulan grafizm) sesin üzerine dizildiği ölçüde, bedensel temsil sözcük temsiline tabi olur: kız kardeş ve anne, sesin gösterilenleridir. Ama bu diziliş, yukarıdan yayılan ve artık kendisini doğrusal bir akış haricinde ifade etmeyen kurgusal bir ses tetiklediği ölçüde, iki gösterileniyle birlikte bütün zincirin üst-kodlanışını yürürlüğe koyan sesin göstereni, despotun kendisidir. Ensesti imkansız kılan şey—yani bazen unvanlara (anne, kız kardeş) sahip olmamız ama şahıslara ya da bedenlere sahip olmamamız, bazense bedenlere sahip olmamız ama getirdikleri yasaklamaları deldiğimizde unvanların gizlenmesi—varolmaya bir son verir. Ensest, soydaş bedenler ile aile unvanlarının evliliğinde, gösteren ile onun gösterilenlerinin birliğinde mümkün hale gelir. Bu nedenle sorun hiçbir surette despotun kendi "gerçek" kız kardeşi ve gerçek annesiyle birleşip birleşmediğini bilme sorunu değildir. Çünkü her halükarda gerçek kız kardeşi çölün kız kardeşidir, yine her halükarda gerçek annesinin kabilenin annesi olması gibi. Ensest *mümkün* olduğu andan itibaren, onun simüle edilip edilmediği pek de önemli değildir, çünkü her şartta ensest vasıtasıyla başka bir şey daha simüle edilmektedir. Ve önceden karşılaşmış olduğumuz tamamlayıcılık (simülasyon ile özdeşleşmenin tamamlayıcılığı) ile uyum-

lu olarak, eğer özdeşleşme yüksek nesneye ait ise, simulasyon gerçekten de ona tekabül eden yazı, bu nesneden akan akış, sesten akan grafik akışıdır. Simülasyon gerçekliğin yerini almaz, onun değerinde de değildir, ama despotik üst-kodlamanın müdahalesi dahilinde gerçekliği temellük etmektedir, yeryüzünün yerini alan yeni eksiksiz bedende gerçekliği üretmektedir. Gerçeğin bir sözde sebep tarafından temellük edilişini ve üretimini ifade eder. Ensest durumunda, gösterilenleriyle sevişen şey gösterendir. Simülasyon sistemi, anlamlama ve itaat ettirmenin diğer ismidir. Simüle edilmiş ve dolayısıyla üretilmiş ensest vasıtasıyla simüle edilen ve dolayısıyla üretilen şey—simüle ediliyor olmaktan çok daha fazla gerçektir *ve tersi de doğrudur*—yeniden tesis edilen ve yeniden yaratılan yoğunluğun en uç hàllerini andırır. Kız kardeşiyle birlikte despot, "fallik gücün yükseleceği bir sıfır halini" simüle eder ki, "bedenlerin derinliğindeki onun saklı mevcudiyeti, [bir vaat gibi] en uç sınıra yerleştirilmelidir"; ve annesiyle birlikte, "doğalarının azami haline yükselen" iki cinsiyetin açığa vuracağı üstün bir gücü: ses olarak fallusa ait B-A, Ba.[63] Dolayısıyla kraliyet ensestinde her zaman için başka bir şey daha söz konusudur: yoğunlukların çemberindeki birçok eğim ve geçiş olarak biseksüellik, homoseksüellik, hadım-edilme, travestizm. Böyledir, çünkü despotik gösteren ilkel makinenin bastırmış olduğu yoğun yeryüzünün eksiksiz bedeninin yeniden tesis edilmesi için yola koyulur, ama despotun yersizyurtsuzlaşmış eksiksiz bedeninde belirlenmiş olan yeni temellerde veya yeni koşullarda. Ensestin kendi anlamını ya da konumunu değiştirmesinin ve bastıran temsil haline gelmesinin nedeni işte budur. Çünkü ensest vasıtasıyla yürürlüğe koyulan üstkodlamada söz konusu olan şey şudur: tüm öznelerin tüm organları, tüm gözler, tüm ağızlar, tüm penisler,

---

[63] Guy Rosalato, *Essais sur le symbolique*, Gallimard, 1969, ss. 25-28.

tüm vajinalar, tüm kulaklar ve tüm anüsler, despotun eksiksiz bedenine sanki bir kraliyet treninin rengarenk kuyruğuymuş gibi ilişirler ve kendi yoğun temsilcilerine sahip gibi olurlar. Kraliyet ensesti, organların yoğun çoğalışından ve onların yeni eksiksiz bedendeki kaydından ayırt edilemez (Sade, ensestin bu her zaman krallığa ilişkin rolünü açıkça görmüştür). Toplumsal-psişik bastırma aygıtı, yani bastıran temsil, şimdi peşi sıra getirmiş olduğunun üzerinde temsilciyi ifade eden fevkalade bir tehlikeye göre tanımlanmış olarak kendisini bulur: bir organın despotik bedenden dışarıya doğru akması, ayrılması ya da saklanması tehlikesi; despot, ölümüne neden olacak düşmanın, önünde, karşısında yükseldiğini görür—fazlasıyla sabit bakan bir göz, fazlasıyla tuhaf gülümseyen bir ağız, her organ olası bir itirazdır. Yarı sağır Sezar artık işitmeyen bir kulaktan yakınır ve aynı anda Cassius'un ezici "zayıf ve aç" bakışını görür; ve Cassius'un gülümsemesini, "kendi gülümsemesi gibi görünen gülümsemesini." Kendisine suikast tertiplenmiş, parçalanmış, organizasyonu bozulmuş, yıpratılmış despotun bedenini şehrin helalarına taşıyacak uzun bir hikaye. Bu zaten, nesneyi yukarıya doğru söken ve yüksek sesi üreten anüs değil miydi? Fallusun aşkınlığı anüse bağlı değil miydi? Ama anüs, gözden yiten despotun son bir çabası olarak, ona ait sesin görünmeyen yüzü olarak sadece en sonunda yükselir: despot, ölü sıçanın bu gök kubbeye asılan kıçından başka bir şey değildir. Organlar despotik bedenden sökülmekle yola koyulur, yurttaşların organları tirana karşı yükselir. Ve sonrasında özel kişiye ait hale gelirler, azledilmiş, toplumsal sahanın dışına yerleştirilmiş anüs modeli ve hafızası üzerinde özelleştirilirler; kötü kokuyor olma saplantısı. İlkel kodlamanın, despotik üst-kodlamanın ve özel kişinin kod çözümünün bütün tarihi, akımların bu hareketlerine bağlıdır: yoğun eşeysel içe-akış, kraliyet ensestinin yukarı-akışı, ölü des-

potu helalara ve hepimizi bugünün "özel kişi[sine]" nakleden dışkının geri-akışı—şaheseri *Héliogabale*'de Artaud'nun resmettiği tarih. Tiranın beşiğindeki sperm selinden, onun lağımdan-kabrindeki bok seline giden grafik akımının tarihi—"her yazı mide bulandırıcıdır," her yazı işte bu simülasyon, sperm ve dışkıdır.

Emperyal temsil sisteminin yerliyurtlu temsilden daha uysal olduğuna inanılabilir. Göstergeler artık ete değil ama taşlara, parşömenlere, sikkelere ve listelere kazınırlar. Wittfogel'in "azalan idari verimlilik" kanununa göre geniş sektörler, devletin gücüyle uzlaşamadıkları sürece yarı-özerk halde bırakılmışlardır. Göz artık zulüm sahnesinden bir artı-değer çekip çıkartmaz, değerlendirmeye bir son vermiştir; daha ziyade, despotik makinenin üst-kodlamasından artı-değerin kaçmasına engel olmak için "ikaz etmeye" ve gözetlemeye koyulmuştur. Çünkü bütün organlar ve onlara ait işlevler, onları despotun eksiksiz bedeniyle ilişkili kılan ve orada yakınsamalarını sağlayan bir yüceltmeyi deneyimler. İşin doğrusu, rejim daha uysal değildir, zulüm sisteminin yerini terör sistemi almıştır. Eski zulüm, özellikle de özerk ve sözde-özerk sektörlerde sürüp gider; ama şimdi amaçlara hizmet etmesi ve daha korkunç bir yasayı ona dayatan yüksek birlik altında ihtiva edilmesi için, onu bazen organize eden, bazense ona tahammül eden ya da sınır koyan devlet aygıtının içindeki bir briket haline getirilmiştir. Aslında yasanın despotizme karşıtlığı ya da görünüşteki karşıtlığı daha geç ortaya çıkar (devlet, kendilerini ayrı kılan sınıflar arasında görünür arabulucu olarak kendisini sunduğunda ve böylece kendi hakimiyet biçimini ister istemez yeniden şekillendirdiğinde).[64] Yasa,

---

[64] Büyüsel-dini söz üzerine kurulu bir kraliyet Adaletinden, söz-diyalog üzerine kurulu bir site Adaletine geçiş için, ve bu geçişe tekabül eden "hakimiyet[in] değişimi için bkz. L.Gernet, "Droit et prédroit en Grèce ancienne," *L'Année sociologique* 1948-1949, M. Détienne, *Les Maîtres de vérite dans la Grèce archaïque*, Maspero, 1967, M. Foucault, *La Volonté de savoir.*

sonradan haline geleceği veya haline gelmeyi talep ettiği şey olarak yola koyulmaz: yani despotizmin karşısındaki bir teminat, parçaları bir bütünde birleştiren, bu bütünü genel bir bilgi ile istemin nesnesi kılan, yaptırımları sadece isyankar parçalara doğrultulmuş bir hükmün ve bir tatbikin türevi olan içkin bir ilke. Emperyal barbar yasa daha ziyade, bunlara karşıt olan iki niteliğe sahiptir— Kafka'mn etkileyici bir şekilde geliştirdiği iki nitelik: yasanın tümleştirilemez ve tümleştirilmemiş parçaları yönetmesiyle, onları bölmesiyle, onları briketler olarak organize etmesiyle, onların mesafelerini ölçmesi ve iletişimlerini yasaklamasıyla, ve bu aşamadan itibaren muazzam, ama biçimsel ve boş, yüksek, paylaştırıcı ve müşterek-olmayan bir Birlik adına etki etmesiyle uyumlu olarak onun paranoyak-şizoid özelliği (düzdeğişmece); yasanın hiçbir şeyi bilinebilir kılmamasıyla ve bilinebilir hiçbir nesneye sahip olmamasıyla, hükmün cezadan önce, ve yasanın beyanının hükümden önce herhangi bir varlığa sahip olmamasıyla uyumlu olarak onun manik-depresif özelliği (eğretileme). İşkence, bu iki özelliği canlı bir halde sunar. *Ceza kolonisi*[nin] makinesindeki gibi hem hükmü hem de kuralı yazan şey cezadır. Beden, çağrışım sisteminde sahip olduğu grafizmden kendisini yok yere özgürleştirmiştir, çünkü o şimdi yeni yazıya ait figürlerin, fonetizmin ve alfabenin damgalanabileceği taş ve kağıt, tablet ve sikke haline gelir. Üst-kodlama, yasanın özü ve bedenin yeni ıstıraplarının kökenidir. Ceza, ittifak ve hısımlıkların büyülü üçgeninde gözün artı-değer çekip çıkarttığı bir şenlik olmaya son verir. *Ceza bir intikam haline gelir,* şimdi despotta bir araya gelen ses, el ve gözün intikamı, kamusal özelliği *gizemi* açık etmeyen yeni ittifakın intikamı: "İttifakın öcünü alacak kılıçla karşınıza çıkacağım." Çünkü bir kez daha, despotizmin karşısındaki sahte bir teminat haline gelmeden önce, despotun kendi icadıdır yasa: *sınırsız borcun edin-*

diği yasal biçimdir. Hukuçular Roma imparatorlarına kadar despotun tören alayında görülecek ve emperyal oluşuma yasal biçim eşlik edecektir; canavarın yanındaki yasa yapıcı, Gaïus ile Commode, Papinien ile Caracalla, Ulpien ile Héliogabale, "on iki Sezar'm hezeyanı ve Roma hukukunun altın çağı" (sınırsız borcu sağlama almak için alacaklının karşısında gereğinde borçlunun tarafını tutmak).

İntikam ve peşin alınan bir intikam olarak emperyal barbar yasa, etkinin, etki etmenin ve tepki vermenin bütün bir ilkel etkileşimini ezip geçer. Edilgenlikse şimdi, despotik bedene iliştirilen öznelerin erdemi haline gelmelidir. Emperyal oluşumda cezalandırmanın nasıl tam bir intikam haline geldiğini sergilediğinde Nietzsche'nin söylediği gibi, "onların çekiç darbeleri, onların sanatçı zorbalığı altında muazzam bir miktarda özgürlük *gizil* kılınmış gibi [olmalı], dünyadan veya en azından *göz önünden* [kaldırılmalı]..." Kaderciliğin hala etkin bir şey olduğu etkileşim içinde, yabanıl etkiler ile tepkilerin etkileşimi içinde kodlanıyor olmaya son veren ölüm içgüdüsünün, üst-kodlamanın karanlık eyleyicisi ve herkesin tepesindeki sökülmüş nesne olmak için bir yükselişi vuku bulur; toplumsal makine arzulama-makinelerinden ayrılıvermiş gibi: ölüm, arzunun arzusu, despotun arzusunun arzusu, devlet aygıtının en derinine kazınan gizillik. Tek bir organın bile bu aygıttan dışarıya akmasındansa ya da despotik bedenin dışına kaçmasmdansa, bir kişinin bile sağ kalmaması. Böyledir, çünkü gösterilenleriyle ilişkili haldeki gösterenden başka hiçbir zorunluluk (hiçbir alınyazısı) yoktur: budur işte terör rejimi. Yasanın gösterdiği varsayılan şey, ancak sonradan, yasa evrim geçirdiğinde ve despotizmin karşıtı gibi görünen yeni figürü üstlendiğinde fark edilecektir. Ama başından itibaren, gösterilenlerini etkiler olarak üreten gösterenin emperyalizmini ifade etmektedir o, öyle ki bu etkiler,

yüksek sebeplerini görmekten kaçındıkları ve her şeylerini ona borçlu oldukları için çok daha etkili ve gereklidirler. Genç köpeklerin hala despotik gösterene tefsirsiz veya yorumsuz bir geri dönüşü diledikleri olur, buna karşın yasa, gösterilenine bağımsız bir değer vermek için yine de kendi anlamını açıklamak ister (der ki, despota karşı). Kafka'nın da gözlemlediği gibi, köpekler ölüm içgüdüsünün salt yükselişinde yasa ile arzunun sıkı bir şekilde evlendirilmesini yeğlediği için, ikiyüzlü doktorlar bunun doğru olduğunu işitmekten ziyade tümünün ne anlama geldiğini açıklarlar. Ama tüm bunlar, yani demokratik gösterilenin gelişmesi ve despotik gösterenin gizlenmesi, bazen açık bazense örtük olarak aynı sorunun parçasını, süregiden aynı soyutlamayı, bizi her zaman arzulama-makinelerinden uzağa taşıyan bastırıcı aksamı teşkil eder. Çünkü başka değil sadece bir tane devlet vardır. "Ne işe yarıyor?" gitgide silinir, ve karamsarlığın, nihilizmin sisinde gözden yiter, Nada, Nada! Ve yasanın emperyal oluşumda ortaya çıktığı rejim ile çok sonra alacağı biçim gerçekten de ortak bir şeye sahiptir: belirtmeye (*désignation*) karşı umursamazlık. Bir şeyi belirtmeksizin göstermek yasanın özelliğidir. Yasa ne herhangi bir şeyi ne de herhangi bir kişiyi belirtir (yasanın demokratik tasavvuru bunu bir ölçüt yapacaktır). Sesin, grafizmin ve gözün etkileşimini ortaya koyan ilkel çağrışım sistemi içinde hazırlanıyor olduğunu gördüğümüz belirtmenin karmaşık ilişkisi, barbar itaat ettirmenin yeni ilişkisinde gözden yiter. Gösterge, bu emperyal gösterge haline gelmek, arzuyu yasaya lehimleyen evrensel hadım-edilme haline gelmek için arzunun bir konumu olmaya son verdiğinde belirtme nasıl ayakta kalabilir ki? Belirtmeleri *keyfiliğe* havale eden (veya eski sistemden devralınan briketler olarak varlıklarını sürdürmelerine izin veren) şey eski kodun çiğnenmesidir, göstermenin yeni ilişkisidir, üst-kodlamada kurulan yeni

ilişkinin *zorunluluğudur*. Dilbilimciler neden despotik çağın hakikatlerini durmaksızın yeniden keşfediyor? Ve nihayet, bir gösterme zorunluluğunun arka yüzü olarak belirtmelerin bu keyfiliği, sadece despotun kulları için, onun köleleri için değil, ama despotun kendisi, hanedanı, ismi için de yola koyuluyor olabilir mi ("Halk saltanat sürenin hangi imparator olduğunu bilmiyor, ve hanedanın ismi hakkında bile kuşkular var")? Ölüm içgüdüsünün devlete sanıldığından çok daha fazla nüfuz ettiği ve gizilliğin sadece kulları değil ama en yüksek çarkları da meşgul ettiği anlamına gelecektir bu. İntikam, despotun karşısına dikilen kulların intikamı haline gelir. Terörün gizillik sisteminde bundan böyle etkin, etki eden veya tepki veren bir şey yoktur, "zorla gizil kılınan, sıkıştırılan, bastırılan, içeriye kapatılan" şey şimdi *hınçtır*: despotun ebedi intikamına, kulların ebedi hıncı cevap verir. Kayıt, artık etki ediyor veya tepki veriyor olmadığında "hınç [tır]". Yersizyurtsuzlaşmış gösterge gösteren olduğunda, korkunç miktarda bir tepki gizil duruma geçer; bütün yankılanma ve bütün muhafaza işi, hacimsel ve zamansal olarak değişir ("olaydan-sonra"). İntikam ve hınç: adaletin başlangıcı değildir, ama şüphesiz ki Nietzsche'nin analiz ettiği gibi onun emperyal oluşumdaki oluşumu ve kaderidir. Ve onun kehanetine göre devletin kendisi de ölmek isteyen köpek olmayacak mıdır? Ama küllerinden yeniden doğmuştur da. Çünkü gösterilenleri değiştirmeksizin ve gösteren duvarını devirmeksizin ismin başka bir isim, hanedamn başka bir hanedan tarafından izlenmesini sağlayan, sistemin sürdürülmesini temin eden şey yeni ittifakın ya da sınırsız borcun bütünüdür—belirtmelerin keyfiliği ile *birlikte* gösterilenlerin eğretilemesel ve düzdeğişmecesel zorunluluğu, gösterenin emperyalizmi. Afrika, Çin, Mısır vb. imparatorluklarında gizillik rejiminin devrim değil, isyanlar ve daimi ayrılıklar rejimi olmasının nedeni işte budur. Burada da

yine ölüm içeride hissedilmeli ama dışarıdan gelmelidir.

Her şeyin bir gizillik haline geçmesine sebep olanlar imparatorluğu inşa edenlerdir; intikamı icat etmişler, ve karşı-intikamı, hıncı körüklemişlerdir. Ve yine de Nietzsche onlar için, ilkel sistem için evvelce söylemiş olduğunu söyler: "kara vicdan[ın],"—yani Ödipus'un—bu ürkütücü büyümenin kök salıp büyümeye koyulacağı yer onların yöresi değildir. Sadece bu yönde bir adım daha atılmıştır: Ödipus, kara vicdan, içsellik, bunu mümkün kılmışlardır...[65] Despotik bir gösteren olarak César'ı ve iki gösterilenini, kız kardeşini ve annesini sürükleyen, deliliğe yaklaştıkça onların gitgide ağırlaştığını hisseden Nietzsche'nin kastettiği nedir? Ödipus'un yumurtadaki hücresel göçe emperyal temsilde başladığı doğrudur: arzunun yerinden-edilmiş temsil edileniyken, bastıran temsilin kendisi haline gelir. İmkansız olan mümkün hale gelmiştir; işgal edilmemiş olan sınır, şimdi kendisini despot tarafından işgal edilmiş olarak bulur. Ödipus ismini almıştır, şiş ayaklı despot, sözel temsillere tabi kılınan bedensel temsiller olarak kız kardeşi ve annesiyle birlikte, üst-kodlama sayesinde ensesti icra etmektedir. Dahası, Ödipus bunu mümkün kılacak bütün biçimsel müdahaleleri yerleştirme sürecindedir: sökülmüş bir nesnenin dışdeğerbiçimi; üst-kodlamanın ya da kraliyet ensestinin *çifte bağı*; efendiler ile köleler arasındaki zincirin ikili-tekanlamlılaştırılması, tatbik edilmesi, doğrusallaştırılması; arzuya yasanın ve yasaya arzunun davet edilmesi; sonradan[ı] ya da olaydan-sonra[sı] ile korkunç gizillik. Beş paralojizmin bütün parçaları böylelikle hazır gibidir. Ama psikanalitik Ödipus'un hala çok uzağındayız, ve Helenistler, psikanalizin onlara ne pahasına olursa olsun fısıldamaya çalıştığı hikayeye pek de kulak asmamakta haklıdırlar. Aslında o arzunun ve onun cinsel tarihinin (başka tarih yoktur) hikayesidir. Ama buradaki

---

[65] Nietzsche, *Généalogie de la morale*, II, S 17.

parçaların tümü, devletin çarkları olarak bir araya gelir. Arzu kesinlikle bir oğul, bir anne ve bir baba arasındaki etkileşim değildir. Arzu, yerliyurtlu makineleri üst-kodlayan ve vidanın ek bir çevrilişi ile arzulama-makinelerini bastıran devletin, libidinal bir yatırımını gerçekleştirir. Ensest bu yatırımdan türer, tersi değil; ve etkileşime her şeyden önce despotu, kız kardeşi ve anneyi yerleştirir: üst-kodlayan ve bastıran temsil budur. Baba sadece eski yerliyurtlu makinenin, ama kız kardeş yeni ittifakın, anne ise dolaysız hısımlığın temsilcisi olarak müdahil olur. Baba ve oğul henüz doğmamıştır. Cinselliğin tümü, makinelerin arasında, aralarındaki çatışmada, çakışmada, kenetlenmede vuku bulur. Freud'un anlattığı hikaye bizi bir kez daha hayrete düşürüyor. Aslında *Musa ve Tektanrıcılık*'ta gizilliğin bir devlet faaliyeti olduğunun farkındadır. Ama gizillik, durum böyleyken kompleksin bastırılışını veya hatta onun bilinçli olarak baskı altına alınışını işaret edecek şekilde "Ödipus kompleksi[ni]" takip edemez. Henüz hiç de bastırılan arzu olarak bir kompleks olmayan, ensest temsilin bastırıcı eyleminden doğmalıdır o, çünkü aksine, bastırıcı eylemini arzunun kendisine uygulamaktadır. Psikanaliz tarafından adlandırıldığı şekliyle Ödipus kompleksi, gizillikten, gizillik sonrasında doğacaktır, ve arzuyu tahrif eden, yerinden-eden ve hatta onun kodunu çözen koşullar altında bastırılanın geri dönüşünü ifade edecektir. Ödipus kompleksi ancak gizillikten sonra ortaya çıkar; ve Freud gizillik tarafından ayrılan iki safhayı idrak ettiğinde, kompleksin adına layık olan sadece ikinci safhadır, birincisi ise sadece, bütünüyle farklı bir bakış açısına göre, bütünüyle farklı bir organizasyon içinde işleyen parçalarla çarkları ifade eder. İşte burada bütün paralojizmleri ile birlikte psikanalizin manisi mevcuttur: kompleksin bir çözümü veya teşebbüs edilen bir çözümü olarak, aslında onun nihai olarak yerleştirilişini ya da içeriye tesis

edilişini sunmaktadır; ve kompleks olarak da hala onun karşıtını sunmaktadır. Ödipus'un *şu* Ödipus, Ödipus kompleksi haline gelmesi için gereken nedir? Birçok şey aslında—sınırsız borcun evriminde Nietzsche'nin kısmen sezdiği şeyler.

Ödipal hücre göç edişini tamamlamalıdır; yerinden-edilmiş temsil edilen halinden, bastıran temsil haline geçmek ile yetinemez; ama bastıran temsilken nihayet arzunun temsilcisi haline gelmelidir. Ve yerinden-edilmiş temsil edilen olması yetkisiyle o hale gelmelidir. Borç yalnızca sınırsız bir borç haline gelmemelidir, bir sınırsız borç olarak içselleştirilmeli ve tinselleştirilmelidir (Hıristiyanlık ve ardından gelenler). Baba ve oğlun şekillenmesi gerekir; yani kraliyet üçlüsü "kendisini erilleştirmelidir," ve şimdi içselleştirilmiş hale gelen sınırsız borcun dolaysız bir sonucu olarak vuku bulmalıdır bu.[66] Despot-Ödipus'un yerini özne-Ödipuslar, uysal-Ödipuslar, baba-Ödipuslar ve oğul-Ödipuslar almalıdır. Bütün biçimsel müdahaleler kodu çözülmüş bir toplumsal saha içinde yeniden yola koyulmalı, ve içselliğin, içsel yeniden-üretimin saf ve kişisel öğesi içinde yankılanmalıdır. Toplumsal-psişik bastırma aygıtı, tam bir yeniden-organizasyona maruz kalmalıdır. Dolayısıyla arzu kendi göçünü tamamlamış olduğunda bu had safhadaki acıyı deneyimlemek zorunda kalacaktır: onu hem en çok kodu çözülmüş toplumsal sahaya hem de en hastalıklı içselliğe, arzuya kurulmuş tuzağa, çirkin büyümeye iliştiren şey, onun kendisine döndürülmesi, kendisine karşı döndürülmesidir, kara vicdan, suçluluk. Arzunun tarihi bu ne-

[66] Din tarihçileri ve psikanalistler, emperyal üçlemenin, ona dahil edilen baba-oğul ilişkisine dayanarak bu erilleştirilmesi sorununu çok iyi bilirler. Nietzsche haklı olarak bunu, sınırsız borcun gelişimi içindeki temel bir aşama olarak görür: "Hıristiyanlığın dahiyane bir darbesi olarak ferahlama, ...Tanrı kendi cezasını çeker, insanın kendisi için ödenemez olanı ödeyerek insanı kurtarma noktasına kadar gelen tek varlıktır; alacaklı, borçlusu için kendisini *seve seve* kurban eder (inanalım mı?), borçlusu için *seve seve*!" (*Généalogie de la morale*, II, S 21)

ticeyi henüz deneyimlemediği sürece Ödipus bütün toplumlara musallat olur, ama henüz gelip çatmamış bir şeyin kabusu olarak—henüz zamanı değildir. (Ve Lacan'ın kuvveti de her zaman için bu değil midir, psikanalizi onun kaderini bağlayan ölçüsüz ödipalleştirmeden kurtarmak, hatta bir gerileme pahasına; hatta bilinçdışının, despotik aygıtın ağırlığı altında tutulacak olması ve onun bu aygıttan, yasadan ve gösterenden yola koyularak yeniden yorumlanacak olması pahasına; fallus ve hadım-edilme evet! Ödipus, hayır! bilinçdışının despotik çağı.)

Ur şehri, İbrahim'in ya da yeni ittifakın çıkış noktası. Devlet ilerleyici olarak şekillenmez, tümüyle silahlanmış halde ortaya çıkar, birdenbire yürürlüğe koyulan bir darbe; kökensel *Urstaat*, devletin, haline gelmek istediği ve arzuladığı ebedi model. Asya tarzı olduğu söylenen üretim, onun nesnel hareketini ifade eden ve tesis eden devletle birlikte farklı bir oluşum değildir; bütün tarihin ufkundaki temel oluşumdur. Her yerde, geleneksel tarihsel biçimlerden önce gelen, devletin mülkiyet sahipliği, tesis edilmiş ortak mülkiyet ve kitlesel bağımlılık ile nitelenen emperyal makinelerin keşfini görürüz. Daha çok "evrimleşen" her biçim, yenilenen bir parşömen gibidir: despotik bir kaydı, bir Miken el yazmasını örtmektedir. Her Siyah ve her Yahudi'nin altında bir Mısırlı, Yunanlıların altında bir Miken, Romalıların altında bir Etrüsk bulunur. Ve yine de onların kökenleri unutulup gider; devletin kendisini yakalayan ve zaman zaman yazıtların da gözden yittiği bir gizillik. Devlet, özel mülkiyetin ve sonra meta üretiminin darbeleri altında kendi gerileyişini duyumsar. Yeryüzü, özel mülkiyetin ve metaların alanına dahil olur. Hakim sınıflar artık devlet aygıtına katılmadığı, ama bu dönüştürülmüş aygıttan

yararlanan farklı belirlenimler olduğunca *sınıflar* ortaya çıkar. Özel mülkiyet, başlangıçta ortak mülkiyetin yanında yer aldığı, sonra onun bileşiminde yer aldığı ya da onu düzenlediği, sonra gitgide onu belirlediğince, alacaklı-borçlu ilişkisinin çatışan sınıflar halinde bir içselleştirilmesine neden olur.[67] Ama hem despotik devletin dahil olduğu bu gizillik, hem de onun her zamankinden daha "uydurma," daha "soğuk," daha "ikiyüzlü" bir şekilde dönmek amacıyla tadil edilmiş temeller üzerinde kendisini yeniden biçimlendirmek için kullandığı bu güç nasıl açıklanabilir? Bu unutulma ve bu geri dönüş. Bir yandan, antik site, Germen komünü, feodalite, büyük imparatorlukları gerektirir ve onların ufku olan Urstaat'a dayandırılmaksızın anlaşılamaz. Öte yandan bu oluşumlardaki sorun, yeni farklı belirlenimlerinin ihtiyaçlarını da göz önünde tutacak şekilde Urstaat'ı mümkün olduğunca yeniden tesis etmektir. Zira özel mülkiyet, zenginlik, metalar ve sınıflar neye işaret eder? *Kodların iflası.* Şimdi sociusa akan ve onu boydan boya kateden kodu çözülmüş akımların belirişi, zuhur edişi. Devlet bundan böyle zaten kodlanmış olan yerliyurtlu öğeleri üstkodlamakla yetinemez, gittikçe yersizyurtsuzlaşan akımlar için özgül kodlar icat etmek zorundadır: despotizmi yeni sınıfsal ilişkilerin hizmetine yerleştirmek; zenginlik ve yoksulluk, meta ve emek ilişkilerini kendisiyle bütünleştirmek; vergilerden elde edilen parayla piyasadaki parayı uzlaştırmak; şeylerin yeni durumuna her yerde Urstaat'ı üflemek. Ve bundan böyle her yerde, eşi üretilemeyen ama taklit edilmesi de engellenemeyen gizil model. Mısırlıların melankolik ikazı, Yunanlılarda yankı-

[67] Despotik devlette zaten bulunan özel mülkiyet rejimi için bkz. Karl Wittfogel, *Le Despotisme oriental*, 1957, fr.ç. Ed. de Minuit, ss. 140-149, 315-404. Çin imparatorluğu bağlamında bkz. Etienne Balazs, *La Bureaucratie céleste*, Böl. VII-IX. Meta üretiminin özel mülkiyet ile birleşip birleşmemesine göre despotik devletten feodaliteye geçişin iki ayrı tarzı için bkz. Maurice Godelier, *Sur le mode de production asiatique*, ss. 90-92.

lanır: "Siz Yunanlılar, kesinlikle çocuk kalacaksınız!"

Bir kategori olarak devletin özel durumu, unutuluş ve geri dönüş açıklanmak zorundadır. İlk despotik devlet diğerleri gibi bir kesilme değildir. Tüm kurumların içinde, onu yerleştiren "bronz görünümlü sanatçılar[ın]" zihninde tümüyle silahlanmış olarak belireni belki de yalnızca oydu. İşte bu yüzden Marksizm'de onun nereye yerleştirileceği pek de bilinememiştir: meşhur beş aşamanın içinde değildir, ilkel komünizm, antik site, feodalizm, kapitalizm, sosyalizm.[68] *Ne diğerlerinin yanında ayrı bir oluşumdur, ne de bir oluşumdan diğerine geçiştir.* Başka bir boyutu, toplumların maddi evrimine eklenen beyinsel bir idealliği, parçaları ve akımları bir bütünde organize eden düzenleyici ideayı ya da bir düşünce ilkesini (terör) kanıtlıyormuş gibi, kesiyor ve yeniden kesiyor olduğuyla ilişkili olarak sahne gerisinde kaldığı söylenir. Despotik devletin kestiği, üst-kestiği veya üstkodladığı şey, onun öncesindeki şeydir, beyinsel ideaya tabi kılındıktan sonra briketlerin durumuna, çalışan parçaların durumuna indirgenen yerliyurtlu makinedir. Despotik devlet işte bu anlamda tam bir kökendir, ama somut başlangıcıyla birlikte kendi farkını kapsamak zorunda olan bir soyutlama olarak. Söylencenin her zaman için bir geçişi veya bir ıraksamayı ifade ettiğini biliyoruz. Ama başlangıca dair ilkel yerliyurtlu söylence, temel olarak yoğun bir enerjinin (Griaule'nin "söylencenin metafiziksel parçası," titreşimli sarmal olarak adlandırdığı şeyin) ıraksamasını, koşullandırmış olduğu, ve ittifak ile hısımlık arasında gidip gelen uzanımlı toplumsal bir sis-

[68] Asya tarzı denilen üretimin beş aşama ile uzlaştırılabilip uzlaştırılamama ihtimali için, *l'Origine de la famille*'de Engels'in bu kategoriyi ihmal edişi için, Rus ve Çinli Marksistlerin bu kategoriye gösterdikleri direnç için bkz. *Sur le mode de production asiatique.* Şu basit soruyu ortaya koymuş olduğu için Wittfogel'e yönelik sataşmalara yeniden başvurulabilir: Despotik Doğu devleti kategorisi, modern sosyalist devletin ufku olduğunca kendine özgü paradigmatik durumla ilgili kanıtlar yüzünden reddedilmemiş midir?

temle ilişkili olarak ifade etmiştir. Ama kökene dair emperyal söylence başka bir şeyi ifade eder: bu başlangıcın kökenden, uzammın ideadan, doğumun düzenden ve güçten (yeni ittifak) ıraksamasını, ve hısımlıktan ittifaka geri döneni, hısımlık tarafından yeniden ele geçirileni. Bu şekilde J.P. Vernant, emperyal söylencelerin evrene içkin bir organizasyonun yasasını kavramaya muktedir olmadığını göstermiştir: bu farkı köken ile başlangıçlar arasına, hükmeden güç ile dünyanın doğumu arasına yerleştirmeye ve içsel kılmaya ihtiyaçları vardır; "söylence kendisini bu mesafe içinde, veya hükümdarlığın bedensel hallerini kutsal nesillerin ardıllığından geriye doğru, açık bir üstünlüğün *dunesteia* üzerindeki dramatik çalışmaya bir nokta koyduğu ana kadar izleyerek anlatısının nesnesi içinde tesis eder."[69] Böylece nihayet neyin ilk olduğu da belirsizdir, soyların yerliyurtlu makinesinin briketler çıkarmak veya yeri geldiğinde dilimlemek için despotik bir makineyi gerektirmediği de. Belirli bir anlamda, ilk devletten sonra gelene dair, bu devlet tarafından yeniden kesilene dair de bir şeyler söylemek gerekir. Öncekini üst-keser, ama sonraki oluşumları yeniden keser. Burada yine, her zaman için bir gerileyişte olan ve gizillikle damgalanan, ama ona somut bir varoluş veren sonraki biçimlere daha kuvvetli bir şekilde dönen başka bir boyuta ait bir soyutlama gibidir. Biçim değiştiren devlet; yine de başka değil ama bir tane devlet vardır. Tüm çeşitlenmeler, yeni ittifakın tüm çeşitlenmeleri bu yüzden yine de aynı kategoriye aittir. Örneğin feodalite, kendine özgü mülkiyet rejimindeki ve meta üretimindeki gelişime göre dilimlere ayırdığı soyut bir despotik devleti sadece gerektirmez, ama karşılığında ikincisi de despotun mutlak hükümdar olarak geri döndüğü, *esas olarak feodal bir devletin* somut varolu-

---

[69] Jean-Pierre Vernant, *Les Origines de la pensée grecque*, P.U.F., 1962, ss. 112-113.

şunu tetikler. Çünkü meta üretimindeki gelişimin, feodalitenin çöküşü için yeterli olduğunu düşünmek (aksine, bu gelişim onu birçok bakımdan kuvvetlendirir, ona yeni varoluş ve hayatta kalış koşulları verir), ve feodalitenin devlete karşıt olduğunu düşünmek (ki aksine feodal devlet olarak o, tahayyül edilen sistemi *tek başına* yıkabilecek kodu çözülmüş akımları davet etmekten metaları alıkoymaya muktedirdir) çifte bir hatadır.[70] Ve daha yakın zamanlı örneklerde, modern kapitalist ve sosyalist devletlerin bir ölçüde ilk despotik devleti sürdürdüğünü gösterdiğinde Wittfogel'i izlemeliyiz. Ve demokrasiler, onlarda borçları üst-kodlamak yerine hesaplamak ve kodlamak zorunda olduğu için çok daha ikiyüzlü ve çok daha soğuk, çok daha hesapçı hale gelen despotun varlığı nasıl fark edilemez? Sekter tarihçilerin tarzıyla bir farklılıklar listesi oluşturmak yararsızdır: köy komünleri burada, sanayi toplumları şurada vs. Farklılıklar, despotik devlet ancak diğerlerinin yanında karşılaştırmalı olarak ele alınabilecek ayrı bir somut oluşum olsaydı belirleyici olurdu. Ama şüphesiz ki emperyal oluşumlarda gerçekleşen, yine de sadece bir soyutlama olarak gerçekleşen soyutlamadır o (üst-kodlayıcı yüksek birlik). İçkin somut varoluşunu, sadece başka figürler ve başka koşullar altında kendisinin geri dönüşüne sebep olan sonraki biçimlerde üstlenir. Önceki ile sonrakinin ortak ufku olarak, dışarıda değil ama her zaman yan yana olmak şartıyla evrensel tarihi düzenler; tarihin "kafada," "beyinde" olduğu tarzı temsil eden soğuk canavar, Urstaat.

Marx, tarihin soyuttan somuta ilerleyen bir tarza

---

[70] Maurice Dobb, ticaretin, pazarın ve paranın gelişiminin feodalite üzerinde nasıl çok farklı etkileri olduğunu göstermiştir, bazen feodal yapıya kulluğu ve feodal toplanışı güçlendirecek şekilde: *Etudes sur le développement du capitalisme*, fr.ç. Maspero, ss. 48-82. François Hincker, özellikle de Fransız mutlak monarşisinin, on sekizinci yüzyıla kadar son bulmayan feodalite çerçevesinde üretici güçleri ve meta üretimini nasıl koruduğunu göstermek için "Devlet Feodalizmi" kavramını geliştirmiştir (*Sur le féodalisme*, Ed. Sociales, 1971, ss. 61-66).

sahip olduğunu fark etmiştir: "basit kategoriler, daha az gelişmiş somutluğun, daha somut kategorilerde teorik olarak ifade edilen birçok yönlü bağıntı veya ilişkiyi ortaya koymadan önce kendisini gerçekleştirebildiği ilişkileri ifade ederlerken; daha gelişkin somutluk, bu aynı kategoriyi bir alt ilişki olarak korur."[71] Devlet, öncelikle ayrı ayrı işleyen alt-toplanışları bütünleştirmiş olan bu soyut birlikti; şimdiyse içinde akımları koordine ettiği ve hakimiyet ile itaatin özerk ilişkilerini ifade ettiği bir kuvvetler sahasına itaat etmiştir. Bundan böyle varlığı sürdürülen ve briketler haline getirilen yeryurtları üstkodlamakla yetinemez; paranın, metanın ve özel mülkiyetin yersizyurtsuzlaşmış akımları için kodlar tesis etmesi, icat etmesi gereklidir. Artık hükmeden bir sınıfı veya sınıfları kendisi şekillendirmez; bağımsız hale gelen, ve onu kendi iktidarına, ve tahakküm edilen sınıf ile olan çelişkilerine, çatışmalarına ve uzlaşmalarına hizmet etmeye havale eden bu sınıflar tarafından bizatihi şekillendirilir. Bundan böyle parçaları yöneten aşkın yasa değildir; yasasını içkin kılacağı bir bütünü elinden geldiğince biçimlendirmesi gerekmektedir. Artık gösterilenlerini düzenleyen saf gösteren değildir, şimdi gösterdiği şeylerin arkasında belirir ve onlara bağımlıdır. Artık üstkodlayıcı bir birliği üretmez, kodu çözülmüş akımların sahası içinde bizatihi üretilir. Bir makine olarak, bundan böyle toplumsal bir sistemi belirlemez, işlevlerinin etkileşimine dahil olduğu toplumsal sistem tarafından bizatihi belirlenir. Özetle, yapay olmaya bir son vermez ama somut hale gelir, hakim kuvvetlere boyun eğerken aynı zamanda "somutlaşmaya meyleder." Benzer bir evrimin varlığı, somut fiziksel bir sistem olarak işleyen kuvvetler sahasına itaat eden bir ilişki haline gelmek için, ayrı alt-toplanışlara hükmeden soyut bir birlik ya da entelektüel

---

[71] Marx, *Introduction générale à la critique l'économie politique*, Pléiade I, ss. 256.

sistem olmayı bıraktığında teknik makineler için de gösterilmiştir.[72] Peki toplumsal veya teknik makinelerdeki bu somutlaşma eğilimi, tam da arzuya ait hareketin aynısı değil midir? Her zaman şu korkunç paradoksa dönüyoruz: devlet, despotun kafasından kullarının kalbine, ve entelektüel yasadan, yasadan kurtulan ya da serbestleşen fiziksel sistemin bütününe geçen arzudur. Devlet arzusu, en inanılmaz bastırma makinesi yine de arzudur, arzulayan öznedir ve arzunun nesnesidir. Şeylerin yeni durumuna her zaman için Urstaat'ı üfleyen, onu yeni sisteme mümkün olduğunca içkin kılan, dahil eden müdahale, arzunun kendisidir. Ve geriye kalan, bir kez daha sıfırdan yola koyulmaktır: devletin fiziksel sistem içinde artık eskisi gibi işleyemediği, tinsel bir imparatorluğun çeşitli biçimlerdeki inşası. Hıristiyanlar imparatorluğu zaptettiğinde, bu tamamlayıcı ikilik, Urstaat'ı nesnel Roma dünyasının içkinliğinde buldukları öğelerden olabildiğince yeniden tesis etmek isteyenlerle, çölde yeni bir başlangıcı, yeni ittifakın yeniden yola koyulmasını, aşkın bir Urstaat için Mısırlı ve Suriyeli ilhamın yeniden keşfedilmesini isteyen kesinlik yanlıları arasında yeniden ortaya çıkar. Sütunlarda ve kütüklerde yükselen ne tuhaf makinelerdir bunlar! Hıristiyanlık bu anlamda, paranoyak ve bakir makinelerin bütün bir etkileşimini, aynı zamanda tarihimizin ufkunun bir parçasını şekillendirip takvimimizi kalabalıklaştıran paranoyaklar ile sapkınların bütün bir kervanını geliştirebilirdi.[73] Bu ikisi, devle-

---

[72] Gilbert Simondon, *Du mode d'existance de objets techniques*, Aubier, 1969, ss. 25-49.

[73] Jacques Lacarrière, üçüncü yüzyıldan başlayarak Mısır'da, Filistin'de ve Suriye'de Hıristiyan çileciliğinin figürlerini ve aşamalarını bu bağlamda harika bir şekilde vurgular: *Les Hommes ivres de Dieu*, Arthaud, 1961. İlkin, kendilerini köyün yakınlarına yerleştiren nazik paranoyaklar; sonra eski ittifaklarla ve hısımlıklarla çatışmalarını ifade eden tuhaf çileci makineleri icat ettikleri çöle doğru uzanırlar (aziz Antoine aşaması); sonra mürit toplulukları, temel etkinliklerinden biri kurucu azizin hayatını *yazmak* olan manastırlar, keşişin "çileci ve müşterek baskı biçimleri altında antik zulümlerin saldırgan evrenini etrafında yeniden tesis ettiği" askeri

tin oluşumunun iki yüzüdür: fiziksel bir sistemin şekillendirilmesi, gitgide kodu çözülmüş toplumsal kuvvetlerin bir sahasına onun dahil edilmesi; metafiziksel bir sistemin şekillendirilmesi, gitgide üst-kodlayan dünya dışı bir sahada onun tinselleştirilmesi. Sınırsız borç, bir ve aynı anda içselleştirilmeli ve tinselleştirilmelidir, kara vicdanın vakti yaklaşır; en büyük kinizmin de vakti olacaktır bu, "bastırılmış hayvan-insanın bu zulmü iç yaşama yön değiştirmiş ve büyük bir korkuyla birey içine çekilmiştir; evcilleştirilmek amacıyla *devlete* hapsedilir..."

İlk büyük yersizyurtsuzlaşma hareketi, despotik devlet tarafından icra edilen üst-kodlama ile ortaya çıkar. Ama diğer büyük hareketin, akımların kod çözümü tarafından ortaya çıkarılacak olanın yanında bir şey değildir bu. Fakat kodu çözülmüş akımlar, yeni kesilmenin sociusu katetmesi ve onu dönüştürmesi, yani kapitalizmin doğuşu için yeterli değildir. Kodu çözülmüş akımlar gizilliğin despotik devletini vurur, tiranı boğar, ama aynı zamanda onun beklenmedik biçimlerde geri dönmesine sebep olur—onu demokratikleştirir, oligarşikleştirir, dilimselleştirir, monarşikleştirirler, her zaman içselleştirir ve tinselleştirirler, diğer yandan, kaybının tesellisi olmayan şu gizil Urstaat ufukta beklemektedir. Kodu çözülmüş akımların ürününü muntazam veya istisnai işlemler vasıtasıyla elinden geldiğince kaydetmek, şimdi devletin işidir. Roma örneğini ele alalım: mülkiyetin özelleştiril-

---

disipline sahip bakir makineler şekillenir (aziz Pacôme aşaması); nihayet, köye veya kente geri dönüş, kendilerini sona eren paganizmle çatışma görevine adayan silahlı sapkın gruplar (Schnoudi aşaması). Daha genel olarak, manastırın kentle ilişkisi için bkz., manastırlara dayanarak "şehir yapılaşmasının yeni bir biçiminin kuruluşundan" söz eden Lewis Mumford (*La Cite à travers l'histoire*, Ed. du Seuil, ss. 315 ve devamı, 330 ve devamı).

mesi sayesinde arsa akımlarının kod çözümü, büyük servetlerin şekillenmesi sayesinde parasal akımların kod çözümü, meta üretiminin gelişimi sayesinde ticari akımların kod çözümü, kamusallaştırma ve proleterleşme sayesinde üreticilerin kod çözümü, her şey oradadır, her şey verilidir, ama doğrusunu söylemek gerekirse, bir kapitalizmden ziyade bir köleci rejimi üretirler.[74] Veya feodalite örneği: burada yine özel mülkiyet, meta üretimi, parasal akış, pazarın genişlemesi, şehirlerin büyümesi, toprak kirasının para biçimini alması veya kol emeğinin sözleşme ile kiralanması kesinlikle kapitalist bir ekonomiyi değil, ama feodal işlerin ve ilişkilerin bir kuvvetlenişini, bazen feodaliteden daha ilkel aşamalara bir geri dönüşü, hatta bazen bir tür köleliğin yeniden tesis edilişini üretir. Ve loncalar ile şirketleri destekleyen tekelci faaliyetin, kapitalist üretimi değil, ama bu şekilde kodu çözülmüş akımlar için kodlar keşfetmeye ve tüccarları Marx'ın formülüne göre toplumsal makinenin eski eksiksiz bedenindeki "gözeneklerde" tutmaya dayanan bir şehir ve devlet feodalizminin içine, burjuvazinin dahil edilişini desteklediği iyi bilinir. Kapitalizm feodal sistemin çözünmesine neden olmaz, daha ziyade tersi doğrudur: işte bu yüzden ikisi arasında belirli bir zaman olmalıdır. Bu bakımdan, despotik çağ ile kapitalist çağ arasında büyük bir fark vardır. Devletin kurucuları yıldırım gibi geldiği için despotik makine eşsüremliyken, kapitalist makine artsüremlidir; kapitalistler, tarihin bir tür yaratıcılığını, tuhaf bir hayvanat bahçesini inşa eden bir dizide ardı ardına belirirler: yeni yaratıcı kesilmenin şizoid zamanı.

Çözünmeler, akımların basit bir kod çözümü ile tanımlanır, her zaman için devletten geriye kalanlar ya da onun dönüşümleri tarafından tazmin edilirler. Ölümün içeride yükseldiği hissedilir ve arzunun kendisi ölüm

---

[74] Marx, *Réponse à Milkhailovski*, kasım 1877, Pléiade II, ss. 1555.

içgüdüsü, gizilliktir; ama arzu yeni bir yaşamın gücül halini taşıyan akımların tarafına da geçer. Kodu çözülmüş akımlar; ama bu yeni arzuya bir isim verecek olan kimdir? Satılan mülkiyet akımları, akıp giden para akımları, karanlıkta organize edilen üretim ve üretim araçları akımları, yersizyurtsuzlaşan işçi akımları: kapitalizmin doğması ve eski sistemin bu sefer dışarıdan gelecek ölümü için, aynı zamanda yeni yaşamın doğması ve arzunun kendi yeni ismini edinmesi için tüm bu kodu çözülmüş akımlar karşılaşmalı, birleşmeli ve birbirlerine tepki vermeli, bu karşılaşmanın, bu birleşmenin, bu tepkinin tesadüfiliği bir anda vuku bulmalıdır. Evrensel olan tek tarih, tesadüflerin tarihidir. Modern tarihçilerin sormayı iyi bildikleri son derece tesadüfi soruya geri dönelim: neden Avrupa, neden Çin değil? Okyanus denizciliği hakkında Braudel şöyle sorar: Neden Çin veya Japon, veya hatta Müslüman gemileri değil? Neden denizci Sinbad değil? Eksik olan şey teknik, teknik makine değildir. Bunun nedeni daha ziyade, arzunun despotik devletin tuzaklarında kıstırılmış olması, bütünüyle despotun makinesine yatırılmış olması değil midir? "O halde kendi daracık Asya Burnu'na kapalı kalmış Batının meziyeti, dünyaya, evinden çıkmaya ihtiyacı olması mıydı?"[75] Sadece şizofrenik bir yolculuk vardır (çok sonra, sınırların Amerikan tarzındaki anlamı: öteye geçen bir şey, aşılacak sınırlar, geçmesi sağlanacak akımlar, nüfuz olunacak kodsuz uzamlar). Kodu çözülmüş arzular ve kod çözme arzuları hep varolmuştur, tarih bunlarla doludur. Ama kodu çözülmüş akımların, hem toplumsal hem de teknik bir arzulama-makinesini düşleyen veya onun eksikliğini duyan bir arzuyu değil, ama onu üreten bir arzuyu şekillendirmesi, onların ancak bir mekanda karşılaşması ve bir uzamda birleşmesi ile meydana gelir, ve belirli bir

[75] Fernand Braudel, *Civilisation matérielle et capitalisme*, I, Armand-Colin, 1967, ss. 313.

zaman alır bu. Kapitalizmin ve onun kesilişinin sadece kodu çözülmüş akımlar ile değil, ama akımların genel bir kod çözümüyle, yeni devasa yersizyurtsuzlaşmayla, yersizyurtsuzlaşmış akımların birleşimiyle tanımlanmasının nedeni budur. Kapitalizmin evrenselliğini temin eden şey, bu birleşimin olağan dışı doğasıdır. Basit olarak ifade etmek gerekirse, yabanıl yerliyurtlu makinenin üretim bağlantılarından yola koyulduğunu, barbar despotik makinenin yüksek birlikten türeyen kaydın ayrımları üzerine kurulmuş olduğunu söyleyebiliriz. Ama uygar kapitalist makine öncelikle birleşme üzerine yerleşecektir. Birleşme artık sadece kodlamadan kaçan fazlalıkları veya ilkel şenliklerdekine benzer tüketim-harcama[ları], veya hatta despot ile vekillerinin savurganlığındaki "azami tüketimleri" belirtmez. Birleşim toplumsal makinenin ön saflarına geçince aksine, aşırı tüketim olarak bir sınıfın yararlanımına bağlanmış olmaya son verir, lüksü bir yatırım aracı kılar ve kodu çözülmüş bütün akımları, üretime, üretim amacıyla üretime indirger—emeğin ilkel bağlantılarını yeni yersizyurtsuzlaşmış eksiksiz beden olarak sermayeye, onların yayılıyor göründüğü gerçek tüketiciye yeniden katmak şartıyla, sadece bu şartla, onları yeniden keşfeden bir "üretim amacıyla üretim" (Marx'ın tarif ettiği şeytanla anlaşmadaki gibi, "endüstriyel hadım": *öyleyse* bu senin, *eğer*...)[76]

Kapital'in tam da kalbinde, Marx iki "temel" öğenin karşılaşmasını sergiler: bir yanda, özgür ve çıplak işçi haline gelen, emek gücünü satmak zorunda kalan yersizyurtsuzlaşmış işçi; ve diğer yanda, sermaye haline gelen ve emek gücünü satın almaya muktedir yersizyurtsuzlaşmış para. Bu iki öğenin, feodal despotik devletin dilimlenmesinden ve feodal sistem ile ona ait devletin çözünmesinden doğması, bize yine de bu iki akımın—üretici akımları ve para akımları—dışsal birleşimini

[76] Marx, *Economie et philosophie*, 1844, Pléiade II, ss. 92

vermez. "Gücül olarak" yan yana varolan özgür işçiler ile sermaye-para arasında herhangi bir karşılaşma meydana gelmeyebilirdi. Öğelerden biri eski toplumsal bedeni tesis eden tarımsal yapıların bir dönüşümüne dayanırken, diğeri bu eski bedenin gözeneklerinde marjinal bir varoluş sürdüren tüccar ve tefecinin bütünüyle farklı bir dizisine dayanır.[77] Dahası, bu öğelerden her biri, oyuna çok farklı kökenleri olan birkaç kod çözümü ve yersizyurtsuzlaşma süreci ekler: özgür işçi için, özelleştirme yoluyla toprağın yersizyurtsuzlaşması; temellük etme yoluyla üretim aletlerinin kod çözümü; ailenin ve loncanın çözünmesi yoluyla tüketim araçlarının kaybı; ve nihayet iş veya makine lehine işçinin kod çözümü—ve sermaye için, parasal soyutlama yoluyla zenginliğin yersizyurtsuzlaşması; tüccar sermayesi yoluyla üretim akımlarının kod çözümü; finansal sermaye ve kamusal borçlar yoluyla devletlerin kod çözümü; endüstriyel sermayenin oluşumu yoluyla üretim araçlarının kod çözümü vs. Öğelerin nasıl bir araya geldiklerini, tüm süreçlerinin birleşimiyle birlikte daha ayrıntılı bir şekilde ele alalım. Bundan böyle zulüm çağı veya terör çağı değil ama tuhaf bir dindarlığın eşlik ettiği kinizm çağıdır (ikisi bir arada hümanizmi tesis eder: kinizm, toplumsal sahanın fiziksel içkinliğidir, dindarlık ise tinselleştirilmiş bir Urstaat'ın sürdürülmesidir; kinizm, artı-emeği gasp etme aracı olarak sermayedir, ama dindarlık, tüm emek güçlerinin kendisinden yayılıyor göründüğü sermaye-Tanrı olarak bu aynı sermayedir). Bu kinizm çağı, özellikle de bütün

---

[77] Bkz. Balibar'ın açıklamaları, Althusser ve ark., *Lire le Capital*, ss. 288: "Kapitalist yapı tarafından mülk edinilen birlik bir kez tesis edildiğinde, artık onun arkasında değildir... *Karşılaşma*, onların *birleşimlerinin* verdiği sonuçtan ve içinde onların tarihinin tasavvur edilmesi gereken tarihsel sahadan (kendi kavramı içinde bu sonuçla ilgisi yoktur, çünkü başka bir üretim tarzı yapısı tarafından tanımlanır) yola çıkılarak tanımlanan bu öğelerin arasında üretilmeli ve özenle ele alınmalıdır. Önceki üretim tarzı tarafından tesis edilen bu tarihsel sahada, kendi soykütükleri tesis edilen bu öğeler sadece marjinal bir konuma sahiplerdi, yani belirleyici değillerdi."

kodu çözülmüş ve yersizyurtsuzlaşmış akımların birleştiği bir dönemi ima eden bu çağ, sermayenin birikimine aittir. Maurice Dobb'un göstermiş olduğu gibi, ilk dönemde arsa gibi mülk tapularının olumlu bir krizdeki, bu malların maliyetinin düşük olacağı bir zamandaki bir birikimi gerekli olacaktır (feodal sistemin dağılması); ve fiyatların yükseldiği bir zamanda, endüstriyel yatırımın özellikle kazançlı olduğu koşullarda bu malların satıldığı ikinci bir döneme ihtiyaç olacaktır ("fiyat-devrimi," kol emeğinin bereketli bir rezervi, bir proletaryanın oluşumu, hammadde kaynaklarına kolay bir erişim, aletlerin ve makinelerin üretilmesi için elverişli koşullar).[78] Her türden tesadüfi etmen bu birleşimleri desteklemektedir. Bu adlandırılamaz şeyin oluşumu için ne çok karşılaşma! Ama birleşimin sonucu, sermayenin üretim üzerindeki gitgide etkin bir denetimidir: kapitalizm ya da onun kesilişi, bütün kodu çözülmüş ve yersizyurtsuzlaşmış akımların birleşimi, sadece diğer akımların yanında birer akım ve diğer öğelerin yanında birer öğe olan ticari sermaye veya finansal sermaye tarafından değil, ama endüstriyel sermaye tarafından tanımlanmaktadır. Şüphesiz ki tüccar, ya ticaret üzerine kurulu işlerde kendisini bir sanayiciye dönüştürmekle ya da zanaatkarları kendi arabulucuları veya çalışanları kılmakla, üretim üzerinde fazlasıyla etkindi (loncalar ile tekeller arasındaki çatışma). Ama sermaye, üretimi dolaysız bir şekilde temellük etmeden, ve finansal sermaye ile tüccar sermayesi artık genel kapitalist üretim tarzındaki emeğin bir bölümlenmesine tekabül eden özgül işlevler haline gelmeden, kapitalizm yola koyulmaz, kapitalist makine yükselmez. Öyleyse üretimlerin üretimiyle, kaydetmelerin üretimiyle ve tüketimlerin üretimiyle yeniden karşılaşılır—ama tam da sermayeyi yeni toplumsal eksiksiz beden yapan kodu çözülmüş akımların birleşimi içinde; oysa ilkel hal-

---

[78] Maurice Dobb, *Etudes sur le développement du capitalisme*, ss. 189-199.

lerindeyken ticari ve finansal kapitalizm, eski üretim tarzını değiştirmeksizin kendilerini sadece eski sociusun gözenekleri içine yerleştirmişlerdi.

Kapitalist üretim makinesi ortaya çıkmadan önce bile metalar ve para, soyutlama yoluyla akımların bir kod çözümünü ifa eder. Ama aynı tarzda değildir bu. İlkin, basit mübadele, bir soyut emek biriminin belirli *kuanta* [sı] olarak ticari ürünlerin kaydını tutar. Metaların görünürdeki hareketinin ayırıcı sentezini şekillendiren şey, mübadele ilişkileri içine yerleştirilmiş olan soyut emektir, çünkü o, belirli bir kuantumun tekabül ettiği emeğin niteliklerine bölünmektedir. Ama ancak, belirli değerlerin her cinsine sahip olan ya da her cins quanta değerinde olan para olarak "genel eşdeğerin" ortaya çıkmasıyla *kuantitas* dünyasına erişilir. Bu soyut nicelik yine de belirli bir değere sahip olmalıdır, böylece o hala, sadece kuantumlar arasındaki bir büyüklük ilişkisi olarak ortaya çıkar. Mübadele ilişkisi, ondan bağımsız olarak üretilen ve hatta kaydı tutulan kısmi nesneleri biçimsel olarak işte bu anlamda bütünleştirir. Ticari ve parasal kayıt, soyut emeği hiç bilmeyen ve onu idrak edemeyen, özgül üretim tarzıyla ele alınan bir sociusun önceki kayıt tutma özellikleri ve tarzları tarafından üst-kodlanmış ve hatta bastırılmış olarak kalır. Marx'm söylediği gibi, soyut emek aslında üretici etkinliğin en basit ve en kadim ilişkisidir, ama öyleymiş gibi ortaya çıkmaz ve ancak modern kapitalist makinede gerçek bir pratik ilişki haline gelir.[79] Parasal ticari kaydın, tasarrufunda kendisine ait bir bedene önceden sahip olmamasının ve onun sadece önceden varolan toplumsal bedenin gözeneklerine sıkıştırılmış olmasının nedeni işte budur. Tüccar, fiyatların düşük olduğu yerde satın almak ve yüksek olduğu yerde satmak için bozulmadan korunan yeryurtlar ile

---

[79] Marx, *Introduction générale à la critique de l'économie politique*, Pléiade I, ss. 259.

durmaksızın oynar. Kapitalist makinenin öncesinde tüccar sermayesi ya da finansal sermaye, kapitalist olmayan üretim ile sadece bir ittifak ilişkisi içindedirler, kapitalizm öncesi devletleri niteleyen şu yeni ittifaka dahil olmuşlardır (ticaret ve bankacılık burjuvazisinin feodalite ile ittifakının nedeni budur). Özetle kapitalist makine, sermaye bir hısımsal sermaye haline gelmek için bir ittifak sermayesi olmaya son verdiğinde yola koyulur. Para paranın nedeni, veya değer artı-değerin nedeni olduğunda, sermaye de hısımsal hale gelir, "artan değer, durmaksızın kendini doğuran para, ve böyleyken sermaye... Değer kendisini birdenbire bağımsız bir töz olarak takdim eder ki, meta ve para onun sadece saf biçimleridir. Tanrı'nın bir baba olarak kendisini bir oğul olarak kendisinden ayırt etmesi gibi, başlangıç değeri olarak kendisini artı-değer olarak kendisinden ayırt eder; yine de ikisi aynıdır ve aynı yaştadır, çünkü başlangıçtaki yüz lira, ancak on lira artı-değer sayesinde büyüyerek sermaye haline gelir."[80] Sermaye, bütün üretici güçleri temellük eden eksiksiz beden, yeni socius ya da sözde sebep haline ancak bu koşullar altında gelir. Artık kuantum ya da kuantitas arazisinde değil, ama kapitalizme özgü içkin toplumsal sahayı tanımlayan ve böylelikle soyutlamaya onun etkin somut değerini, onun somutlaşma eğilimini veren bir birleşim olarak diferansiyel ilişki arazisindeyiz. Soyutlama, olmakta olduğu şey olmaya son vermez, ama artık bağımsız terimler arasındaki değişken bir ilişki olarak basit nicelik halinde ortaya çıkmaz; bağımsızlığı, terimlerin niteliğini ve ilişkilerin niceliğini üstlenen odur. Soyut olan şey, somut bir şeymiş "gibi" gelişeceği daha karmaşık bir ilişkiyi kendisi tesis eder. Diferansiyel ilişki Dy/Dx budur, öyle ki Dy, emek gücünden türer ve değişken sermayenin dalgalanışını tesis eder, Dx *ise* sermayenin kendisinden türer ve

---

[80] Marx, *Le Capital*, I, 2, Böl. 4, Pléiade I, ss. 701.

sabit sermayenin dalgalanışını tesis eder ("sabit sermaye fikri, bileşimindeki parçaların değerindeki bir değişimi hiçbir surette dışlamaz"). Sermayenin hısımsal biçimi x + dx, kodu çözülmüş akımların akışından, onların birleşiminden doğar. Diferansiyel ilişkinin ifade ettiği şey, *kod artı-değerinin bir akış artı-değerine dönüşümü* olan kapitalizmin temel fenomenidir. Matematiksel bir belirimin burada eski kodların yerini alması basitçe, bütünüyle farklı bir tarzda işleyen başka türden bir makine lehine yerleşik kodların ve yeryurtların iflasına tanıklık edildiği anlamına gelir. Bundan böyle yaşamın zulmü, bir yaşamın bir başkasına çevrilmiş terörü değildir, ama *ölüm-sonrası* bir despotizm, anüs ve vampir haline gelen despottur: "Sermaye ölü emektir ki, sadece yaşayan emeği emmek ile yaşayan ve daha çok emdikçe daha canlı yaşayan vampire benzer." Ticari sermaye ve finansal sermayenin özgül işlevler üstlenerek şimdi bir yeni-yeni ittifak biçimini alacak olmasıyla ilişkili olarak, endüstriyel sermaye kapitalist makinenin bileşeni olan bir yeni-yeni hısımlığı arz eder.

Şu meşhur kâr oranlarının düşme eğilimi, yani toplam sermayeyle ilişkili olarak artı-değerin düşmesi sorunu, ancak kapitalizme ait içkinlik sahasının bütününde ve bir kod artı-değerinin bir akış artı-değerine dönüştürüldüğü koşullarda anlaşılabilir. Öncelikle (Balibar'ın vurguladıklarıyla da uyumlu olarak), görünen o ki bu kâr oranlarının düşme eğiliminin bir sonu yoktur, ama karşı koyan etmenleri yeniden-üretirken kendisini de yeniden-üretmektedir. Peki neden bir sonu yoktur? Şüphesiz ki kapitalistler ile onların ekonomistleri, artı-değerin matematiksel olarak belirlenemeyeceğini tespit ettiğinde onların gülümsemesine neden olan aynı sebeplerle. Yine de sevinmek için böylesi sebeplere sahip değillerdir. Gizlemekte oldukları şey için bir sonuca varsalar daha iyiydi: yani ücretlinin cebine giren ile ticari bir girişimin

bilançosuna dahil olan paranın aynı para olmaması. Bir durumda, değişim değerinin güç sahibi olmayan parasal göstergeleri, tüketim mallarına ve kullanım değerlerine nispi olan ödeme araçlarının bir akımı, ve ürünlerin sıralı bir yelpazesi ile para arasındaki ikili-tekanlamlı bir ilişki mevcuttur ("hakkım olan, bana düşen, öyleyse bu bana ait..."); diğer durumda ise sermayeye ait gücün göstergeleri, finansman akımları, ve *hic et nunc* gerçekleştirilebilir olmayıp gelecekteki bir kuvveti veya uzun vadeli bir değerlendirmeyi tanıtlayan, soyut niceliklerin bir aksiyomatiği olarak işleyen, üretimin diferansiyel katsayılarının bir sistemi mevcuttur. Para bir durumda bir tüketim akımındaki olası koparma-kesilmeyi; diğer durumda üretim akımlarının sermayenin ayrımlarıyla uyarlanışı anlamına gelecek şekilde, ekonomik zincirlerin muhtemel bir sökülme-kesilmesini ve bir yeniden eklemlenişini temsil eder. Kapitalist sistemde ödeme araçlarının şekillenmesi ile finansman yapısı arasındaki, paranın yönetimi ile kapitalist birikimin finansmanı arasındaki, mübadele parası ile kredi parası arasındaki bankacılık düalizminin önemi ortaya koyulmuştur.[81] Bankanın her ikisine birden iştirak etmesi, finansman ile ödeme arasındaki kavşakta bulunması, bu ikisi arasındaki çoklu etkileşimlere işaret eder. Dolayısıyla, tüm ticari ve banka alacaklarını kapsayan kredi parasında, saf ticari kredinin kökleri, paranın ödeme aracı olarak geliştiği basit dolaşımda bulunmaktadır (senetlerin belirli bir vadesi vardır ki, sınırlı borcun parasal bir biçimini tesis etmektedir). Banka kredisi ise tersine, paranın parasallıktan ve maddilikten sıyrılmasını ifa eder ve paranın dolaşımındansa poliçelerin dolaşımına dayanır, bir mübadele aracı olarak kendi değerini üstlenip sonra kaybet-

---

[81] Suzanne de Brunhoff, *L'Offre de monnaie, critique d'un concept*, Maspero, 1971. Ve *La Monnai chez Marx*, Ed. Sociales, 1967 (bkz. Hilferding'in savlarının eleştirisi, ss. 16 ve devamı).

tiği ve akış koşullarının geri-akış koşullarını ima ettiği belirli bir devreyi kateder, sınırsız borca kapitalist biçimini verir; ama bir düzenleyici olarak devlet, bu kredi parasının dönüştürülebilirlik ilkesini temin eder; ya onu altına bağlayarak doğrudan, ya da bir kredi kefilini ihtiva eden bir merkezileştirme tarzıyla, bir tekbiçimli faiz oranıyla, sermaye piyasalarının birliği vb. yoluyla dolaylı olarak. Bu nedenle paranın bu iki biçimi, ödeme ile finansman, bankacılık uygulamasının iki görünümü arasındaki düalizmin derin bir *gizlenişinden* söz etmek doğrudur. Ama bu gizleme, aşağı ya da tabi biçimin de diğeri kadar gerekli olduğu (paranın her iki oyun tahtasında birden faal olması zorunludur) ve tatbik edilmemiş dönüştürülebilirlik ilkesinin gölgesi olmaksızın hükmedilen sınıfların hiçbir bütünleşmesinin gerçekleşemediği kapitalist içkinlik sahasını, görünüşteki nesnel hareketi ifade ettiğince, pek de hatalı bir kavrayışa dayanmaz; öyle ki bu, en avantajsız yaratığın Arzusunun, bütün ekonomik kavrayışlardan veya yanlış kavrayışlardan bağımsız olarak, kapitalist toplumsal sahanın bütününe tüm gücüyle yatırım yapmasını sağlamak için yine de yeterlidir. Akımları arzulamayan akımlar, ve akımların arasındaki ilişkiler, ve akımlardaki kesilmeler?—paranın şimdiye dek bilinmeyen koşulları altında, kapitalizmin, akmasına sebep olduğu ve kestiği şeyler. Kapitalizmin, özünde veya üretim tarzında endüstriyel olduğu doğruysa da, o sadece tüccar kapitalizmi olarak işler. Özünde hısımsal endüstriyel sermaye olduğu doğruysa da, sadece ticari ve finansal sermaye ile kurduğu ittifak sayesinde işler. Belirli bir anlamda, bütün sistemi ve arzu yatırımını elinde tutan şey bankadır.[82] Keynes'in katkılarından bir

---

[82] Suzanne de Brunhoff, *L'Offre de monnaie*, ss. 124: "Parasal kütle fikri, sadece farklı paraların birleştiği bir kredi sisteminin etkileşimine göre bir anlama sahiptir. Böylesi bir sistem olmadan, genel eşdeğerliğin toplumsal niteliğine herhangi bir erişimi olmayan ve sadece yerel özel devrelerde iş gören bir ödeme araçları toplamına sahip olunacaktır. Genel parasal döngü vuku bulmayacaktır. Farklı paralar

tanesi, arzuyu para sorununa yeniden davet etmekti; Marksist analizin gereksinimlerine sunulması gereken şey de işte budur. Marksist ekonomistlerin, bankacılık uygulamalarına, finansal işlemlere ve kredi parasının özgül dolaşımına yeterli önemi vermezken (ki Marx'a, Marksist para kuramına dönüş anlamına gelecektir), üretim tarzına ve *Kapital*'in birinci bölümünde bulunabilecek genel eşdeğer olarak para teorisine dair düşüncelerde sıklıkla zaman kaybetmesi işte bu yüzden talihsizliktir.

Paranın düalizmine, iki ayrı oyun tahtasına, biri ücretlinin hesabındaki, diğeri işletmenin bilançosundaki iki ayrı kayda geri dönelim. İki ayrı büyüklük düzenini aynı analitik birimle ölçmek saf bir kurgu, galaksiler arası veya atomlar arası mesafelerin metreler ve santimetrelerle ölçülmesine benzer kozmik bir dolandırıcılıktır. İşletmelerin değeri ile ücretlilerin emek güçlerinin değeri arasında hiçbir ortak ölçü yoktur. Düşme eğiliminin sonu olmamasının nedeni de budur. Eğer bir tam randımanın bakış açısından üretim akımlarının varyasyonunun sınırı sorunu olsaydı bu, diferansiyellerin bir katsayısı gerçekten de hesaplanabilir olurdu, ama eğer bir üretim akımı ile artı-değerin dayandığı emek akımı sorunuysa öyle değildir. Dolayısıyla fark, onu bir doğa farkı olarak tesis eden ilişkide feshedilemez, "eğilim[in]" sonu yoktur, erişebileceği veya hatta yaklaşabileceği dış bir sınırı yoktur. Eğilimin tek sınırı içseldir ve durmaksızın onun ötesine ilerlemektedir, ama onu yerinden-ederek; yani onu bir yerinden-etme vasıtasıyla yeniden aşacağı içsel bir sınır olarak yeniden tesis ederek, yeniden keşfederek: dolayısıyla kapitalist sürecin sürekliliği, her zaman için yerinden-edilen kesilmenin bir kesilmesinde, yani şize ile akımın bu birliğinde kendisini ifa eder. Zaten bu görünüm altında toplumsal içkinlik sahası, Ursta-

---

sadece merkezi bir sistemde homojen hale gelecekler ve eklemli bir bütünün unsurları olarak belireceklerdir" (Ve sistemdeki nesnel *gizleme* için bkz. ss. 110, ss. 114).

at'ın geri çekilişi ve dönüşümü altında ifşa edildiğince durmaksızın genişlemekte ve bütünüyle kendisine ait bir tutarlılık edinmektedir; öyle ki bu, şeylerin ancak bozulmaları şartıyla iyi çalıştığı, krizlerin "kapitalist üretim tarzına içkin araçlar" olduğu genel ilkeyi kapitalizmin kendi açısından yorumlamaya muktedir olduğu tarzı sergilemektedir. Eğer kapitalizm tüm toplumların dış sınırı ise, kapitalizm kendi açısından hiçbir dış sınıra sahip olmadığı, ama sadece sermayenin kendisi olan, ve karşılaşmadığı ama her zaman yerinden-ederek yenidenürettiği iç bir sınıra sahip olduğu içindir bu.[83] Jean-Joseph Goux, matematiksel bir fenomen olarak tanjantı olmayan eğimi, ve onun dilbilim gibi ekonomi içinde de meylettiği yönü özenli bir şekilde analiz eder: "Eğer hareket herhangi bir sınıra doğru meyletmiyorsa, eğer diferansiyellerin katsayısı hesaplanabilir değilse, mevcut olanın artık herhangi bir anlamı yoktur... Diferansiyellerin katsayısı çözülemez, farklar, ilişkileri içinde artık birbirlerini feshetmez. Kırılmaya veya bu kırılmanın kırılmasına hiçbir sınır karşı koyamaz. Eğilim son bulmaz, hareketteki şey, yakın geleceğin onun için saklamış olduğuna asla ulaşamaz; rastlantılar ve sapmalar tarafından bitimsizce ertelenmiştir... İşte bu, mutlak kırılma içindeki bir sürekliliğe dair karmaşık fikirdir."[84] Sistemin genleşmiş içkinliğinde sınır, önceki yerinde azaltmaya meylettiği şeyi, yerinden-edilişinde yeniden tesis etmeye meyleder.

İmdi, bu yerinden-etme hareketi, temelde kapitalizmin yersizyurtsuzlaşmasma aittir. Samir Amin'in gösterdiği gibi, burada yersizyurtsuzlaşma süreci merkez-

---

[83] Marx, *Le Capital* III, 3, sonuçlar: "Kapitalist üretim, ona içkin olan bu sınırları durmaksızın aşmaya meyleder, ama sadece aynı sınırları yeniden ve daha büyük bir ölçekte onun önüne koyan araçları kullanarak. Kapitalist üretimin gerçek sınırı, bizatihi kapitalizmdir." (Pléiade, II, ss. 1032).

[84] Jean-Joseph Goux, "Dérivable et indérivable," *Critique*, ocak 1970, ss. 48-49

den çevreye doğru gider, yani gelişmiş ülkelerden, ayrı bir dünyayı değil, ama dünya ölçeğindeki kapitalist makinenin temel bir parçasını tesis eden azgelişmiş ülkelere. Şunun da eklenmesi gerekir ki, merkezin kendisi de kendi iç çevreleri olarak organize edilmiş azgelişmiş yerleşim bölgelerine, ayrılmış bölgelerine, gecekondularına sahiptir. (Pierre Moussa, Birleşik Devletleri devasa azgelişmişlik bölgelerini başarıyla kurup koruduğu için, üçüncü dünyanın bir kesiti olarak tanımlar.) Ve eğer kâr oranlarının düşme veya onun eşitlenme eğiliminin, ekonomiyi en ileri ve en otomatize sektörlere doğru taşıyarak kendisini en azından kısmen merkezde yürürlüğe koyduğu doğruysa, çevredeki tam bir "azgelişmişliğin gelişimi," merkezdekiyle karşılaştırıldığında çevredeki proletaryanın artan bir sömürüsü biçiminde kâr oranlarındaki bir yükselişi temin eder. Çünkü çevreden ithal edilen malların geleneksel sektörlerden veya arkaik yeryurtlardan köken aldığını düşünmek büyük bir hata olacaktır: aksine, büyük miktarda artı-değer doğuran modern endüstrilerden ve tarım işletmelerinden gelirler; bundan böyle gelişmiş ülkelerin azgelişmiş ülkelere sermaye tedarik edeceği değil, tersinin doğru olacağı bir noktaya kadar. İlkel birikimin, kapitalizmin şafağında sadece bir kereliğine değil, ama kalıcı ve sürekli olarak kendisini yeniden-ürettiği fazlasıyla doğrudur. Kapitalizm hısımsal sermayeyi ihraç eder. Aynı zamanda, kapitalist yersizyurtsuzlaşma merkezden çevreye doğru geliştiğince, çevredeki akımların kod çözümü, geleneksel sektörlerin yıkımını, dışadönük ekonomik devrelerin gelişimini, hizmet sektörünün özgül bir çoğalışını, ve üretkenliğin ve gelirlerin paylaştırılmasındaki had safhadaki bir eşitsizliği temin eden bir "ayrışma" vasıtasıyla icra edilir.[85] Bir akımın her geçişi bir yersizyurtsuz-

---

[85] Samir Amin, *L'Accumulation à l'échelle mondiale*, Anthropos, 1970, ss. 373 ve devamı.

laşma, yerinden-edilmiş her sınır bir kod çözümüdür. Kapitalizm, çevrede çok ama çok daha fazla şizofrenikleşir. Yine de, düşme eğiliminin merkezde kısıtlı anlamını muhafaza ettiği söylenir; yani toplam sermayeyle ilişkili olarak artı-değerin, üretkenlik, otomasyon ve sabit sermayedeki gelişme ile temin edilen görece azalışı.

Bu sorun, yakınlarda Maurice Clavel tarafından bir dizi sonuca götürücü ve taammüden acemice sorularla bir kez daha ortaya koyulmuştur. Yani makinelerin de "çalıştığını" veya değer ürettiğini, her zaman çalışmış olduklarını, ve üretim sürecinin yanında konumlanmak için sürecin bir bileşeni olmaya son veren insana oranla gitgide daha çok çalıştıklarını fark ediyorken, kapitalist üretimin temeli olarak insan artı-değerinin nasıl savunulabildiğini pek de kavrayamamış bir kişinin Marksist ekonomistlere yöneltmiş olduğu sorular.[86] Bu yüzden, otomasyonun ve üretkenliğin gelişimiyle birlikte gelişen, ve düşme eğilimine karşılık veren etmenlerle açıklanamayan—çünkü aksine bu etmenler ona dayanır—sabit sermaye tarafından üretilen bir makine artı-değeri vardır (insan emeği sömürüsünün artan yoğunluğu, sabit sermaye öğelerinin fiyatındaki düşme vb.). Bize öyle geliyor ki, bu sorunlar ancak aynı zaruri acemilikle, ancak kod artı-değerinin bir akış artı-değerine dönüşümü koşullarında incelenebilir. Çünkü kapitalizm öncesi rejimleri kod artı-değeriyle ve kapitalizmi onu bir akış artı-değerine dönüştüren genel bir kod çözümüyle tanımlarken, olayları bir özet tarzında sunuyor ve bütün kod değerini yitiren kapitalizmin şafağında mesele hala ilk ve son kez çözülmüş gibi hareket ediyorduk. Ancak öyle değildir. Bir yandan, kodlar varolmaya devam ederler, hatta bir arkaizm olarak; ama kişileşmiş sermayedeki

---

[86] Maurice Clavel, *Qui est aliéné?*, ss. 110-124, 320-327 (bkz. Marx'ın otonomi üzerindeki harika bölümü, *Principes d'une critique de l'économie politique*, 1857-58, Pléiade II, ss. 297 ve devamı.

(kapitalist, işçi, tüccar, bankacı...) duruma uyarlanmış tam bir edimsel işlev üstlenerek. Ama diğer yandan ve daha etkileyici bir biçimde, her teknik makine belirli türde bir akımı varsayar: bir teknolojinin ve hatta bir bilimin öğelerini şekillendiren, makineye hem içsel hem de dışsal *kod akımı*. Kapitalizm öncesi toplumlarda asla bağımsızlık elde edemeyecekleri bir tarzda kendilerini kuşatılmış, kodlanmış veya üst-kodlanmış olarak bulanlar (demirci, astronom...) işte bu kod akımlarıdır. Ama kapitalizmde akımların genel kod çözümü, diğerleri gibi kod akımlarını da serbestleştirmiş, yersizyurtsuzlaştırmış, onların da kodlarını çözmüştür—öyle bir noktaya kadar ki, otomatik makine bir bilime ve bir teknolojiye, ve işçinin kol emeğinden ayrı bir şey olduğu söylenen entelektüel emeğe bağlı hale gelirken, kod akımlarını bir kuvvetler sahası olarak kendi bedenine ya da yapısına her defasında daha fazla içselleştirmiştir (teknik nesnenin evrimi). Bu anlamda, kapitalizmi yaratmış olan makineler değildir, ama makineleri yaratan ve üretiminin teknik tarzlarında devrim yapmak yoluyla daimi olarak yeni kesilmeler davet eden şey kapitalizmdir.

Ama bu hususta birkaç düzeltmenin eklenmesi gerekiyor. Çünkü bu kesilmeler belirli bir zaman alır ve azami bir uzanım sergilerler. Artsüremli kapitalist makine, bir ya da birkaç eşsüremli teknik makine tarafından kendisinde devrim yapılmasına hiçbir surette izin vermez, bilim adamları ile teknisyenlerine önceki rejimlerde bilinmeyen bir bağımsızlığı hiçbir surette vermez. Şüphesiz ki belirli sayıda bilim adamına, örneğin matematikçilere, kendi köşelerinde "şizofrenikleşme" izni verebilir, ve bu bilim adamlarının organize ettiği toplumsal olarak kodu çözülmüş kod akımlarının, temel olduğu söylenen araştırma aksiyomatikleri içine geçmesine neden olabilir. Ama *gerçek aksiyomatik* burada değildir (bilim adamları belirli bir noktaya kadar yalnız bırakılır,

kendi aksiyomatiklerini yaratmalarına izin verilir; ama ciddi işlerin zamanı gelinceye kadar: örneğin parçacık akımlarıyla birlikte determinist olmayan fiziğin, "determinizm" ile uzlaştırılması gerekir). Gerçek olanı, kapitalist sistemin yararına ve onun amaçları doğrultusunda eski kodlamaların yerini alan, bilimsel ve teknik kodlar da dahil olmak üzere bütün kodu çözülmüş akımları organize eden toplumsal makinenin aksiyomatiğidir. Sanayi devriminin, yüksek bir teknik ilerleme oranını büyük miktarda "zaman aşımına uğramış" gerecin korunumuyla, makinelere ve bilimlere dair büyük bir güvensizlikle uzlaştırdığı işte bu yüzden sıklıkla belirtilmiştir. Bir buluş, ancak ona yapılacak yatırımın üretim maliyetlerini düşürmesi yoluyla sunacağı kâr oranından yola çıkılarak benimsenebilir; kapitalist, aksi takdirde varolan gereçleri koruyacak ve onlarda paralel bir buluş yapmak için başka bir yerde hazır bekleyecektir.[87] Dolayısıyla insan artı-değeri, merkezde ve yüksek düzeyde endüstriyel sektörlerde dahi belirleyici bir önemi korumaktadır. Makine artı-değeri yoluyla maliyetlerin düşüşünü ve kâr oranlarının artışını belirleyen şey, değeri insan artı-değerinden daha fazla ölçülebilir olmayan buluşun kendisi değildir. Tek başına ele alındığı şekliyle yeni tekniğin kârlılığı bile değildir, ama onun, piyasayla, ticari ve finansal sermayeyle ilişkili olarak, firmanın toplam kârlılığı üzerindeki etkisidir. Bu, on dokuzuncu yüzyıldan itibaren buhar makinesi ile tekstil makineleri ya da demir üretim teknikleri arasında görülene benzer artsüremli karşılaşmaları ve yeniden-kesilişleri sezindirir. Genel olarak buluşların takdimi, her zaman için bilimsel olarak gerekli olduğu zamanın daha ötesine ertelenme eğilimindedir, ta ki piyasa tahminlerinin onların büyük ölçekte kullanımını haklı çıkardığı ana kadar. Burada yine ittifak sermayesi,

---

[87] Paul Baran ve Paul Sweezy, *Le Capitalisme monopoliste*, 1966, fr.ç. Maspero, ss. 96-98.

endüstriyel sermaye içindeki makinesel buluşlar üzerine güçlü bir seçici basınç sarf eder. Özetle, nerede akımların kodları çözülüyorsa, özellikle de teknolojik ve bilimsel bir biçim almış kod akımları, bütün bilimsel aksiyomatiklerden çok daha insafsız, ama gözden yitmiş bütün eski kodlardan ve üst-kodlamalardan da yine daha insafsız tam bir toplumsal aksiyomatiğe tabi kılınırlar: kapitalist dünya pazarının aksiyomatiği. Özetle, kapitalist rejim tarafından bilimde ve teknikte "serbestleştirilen" kod akımları, doğrudan bilim ile tekniğe değil ama sermayeye bağlı bir makine artı-değerine yol açar; insan artı-değerine eklenmeye gelir ve onun görece azalışını tazmin eder; *her ikisi, sistemi niteleyen akış artı-değerinin bütününü tesis eder*. İşçinin en temel emeği olarak bilgi, enformasyon ve niteliksel eğitim, yine de sermayenin parçasıdır ("bilgi sermayesi"). Ve kodu çözülmüş akımlardan doğduğunca insan artı-değeri tarafında, kol emeği ile sermaye arasında ya da paranın iki biçimi arasında bir ölçülemezlik ya da temel bir asimetri (atfedilebilir hiçbir dış sınır yoktur) bulmuş olmamıza benzer olarak, yine burada, bilimsel ve teknik kod akımlarından doğan makine artı-değerinin tarafında, bilimsel veya teknik emekle (ücreti yüksekse de), başka türden bir yazı ile kendi kaydını tutan sermaye kârı arasında hiçbir ölçülebilirlik ya da dış sınır yoktur. Bu bakımdan bilgi akımları ve emek akımları, kapitalist kod çözümü veya yersizyurtsuzlaşma tarafından belirlenmiş olarak kendilerini aynı durum içinde bulurlar.

Ama eğer buluşların, üretim maliyetlerini azaltmak yoluyla kârlarda bir artışa yol açtığı sürece ve onları haklı çıkaracak tatminkar bir üretim hacmi varken benimsendiği doğruysa, bundan doğan sonuç, bir tarafta ya da diğerinde üretilen akış artı-değerini gerçekleştirmek ya da soğurmak için buluşlardaki yatırımın hiçbir zaman

yeterli olmadığıdır.[88] Marx bu sorunun önemini açık bir şekilde göstermiştir: artı-değer sadece üretiliyor ya da gasp ediliyor değil, ama diğer yandan soğuruluyor, gerçekleştiriliyorsa, kapitalizmin durmaksızın genişleyen çemberi kendi içkin sınırlarını hep daha geniş bir ölçekte yeniden-üretirken kapanır.[89] Eğer kapitalist, yararlanım ile tanımlanamıyorsa, buna sebep sadece onun amacının artı-değeri doğuracak "üretim için üretim" olması değildir, ama bu artı-değerin gerçekleştirilmesidir de: gerçekleşmemiş bir akış artı-değeri sanki üretilmemiş gibidir ve işsizlik ile stagnasyonda cisimleşmektedir. Tüketim ve yatırım alanları dışındaki başlıca soğurulma tarzları kolayca sıralanabilir: reklamcılık, sivil hükümet, militarizm ve emperyalizm. Bu bakımdan kapitalist aksiyomatikte devletin rolü, soğurduğunun firmaların artı-değerinden koparılmış olmasında değil, ama kapitalist ekonomiyi verili sınırlar içinde en yüksek randımana yaklaştırarak ve yeri geldiğinde bu sınırları genişleterek onların artı-değerine eklenmiş olmasında çok daha belirgindir; bilhassa da özel işletmenin hiçbir şekilde rekabet edemeyeceği (tam tersi) bir askeri harcamalar düzeninde (New Deal'in başaramadığının üstesinden gelmek için savaşır). Bir politik-askeri-ekonomik kompleksin rolü, çevrede ve merkezin temellük edilmiş bölgelerinde insan artı-değerinin çekilip çıkarılmasını teminat altına alıyor olduğu için, ama diğer yandan, bilgi ve enformasyon sermayesinin kaynaklarını seferber ederek kendi açısından devasa bir makine artı-değeri doğurduğu için, ve üretilen artı-değerin büyük kısmını nihayet kendisi soğurduğu için çok daha önemlidir. Devlet, onun polisi ve ordusu, devasa bir üretim-karşıtlığı işletme şekillendirir, ama üretimin kalbinde, ve bir düzenleyici olarak.

---

[88] Bu önerme tarafından ima edilen amortisman kavramı için bkz. Paul Baran ve Paul Sweezy, *Le Capitalisme monopoliste*, ss. 100-104.

[89] Marx, *Le Capital*, III, 3, sonuçlar, Pléiade II, ss. 1026.

Burada, tam anlamıyla kapitalist bir içkinlik sahasının yeni bir belirlenimini buluyoruz: sadece kodu çözülmüş akımların ilişkileri ile diferansiyel katsayılarının etkileşimleri değil, sadece iç sınırlar olarak hep daha geniş bir ölçekte kapitalizmin yeniden-ürettiği sınırların doğası değil, ama bizatihi üretimin içinde üretim-karşıtlığının mevcudiyeti. Üretim-karşıtlığı aygıtı, bundan böyle üretime karşı koyan, onu sınırlayan veya yavaşlatan aşkın bir organ değildir; aksine, üretken makinenin her yerine nüfuz etmekte, ve onun üretkenliğini düzenlemek ve artı-değeri gerçekleştirmek amacıyla, onunla sıkı bir şekilde evlenmiş hale gelmektedir (ki örneğin despotik bürokrasi ile kapitalist bürokrasi arasındaki farkın nedeni budur). Kapitalist sistemin bütününü niteleyen şey üretim-karşıtlığı aygıtının akıntısıdır; kapitalist akıntı, üretim içinde sürecin tüm düzeylerindeki üretim-karşıtlığına aittir. Bir yandan, üretim fazlası kaynakları soğurmak yoluyla her zaman bolluğun olduğu yere eksikliği davet etmek, büyük toplanışların içinde eksiklik üretmek olan kapitalizmin en yüksek amacını gerçekleştirmeye tek başına muktedirdir. Diğer yandan, soğurma ya da gerçekleşmeyi icra eden ve gruplarla bireylerin sistem ile bütünleşmesini temin eden *budalalığın* eşdeğer bir akımı ve bir sermaye ile, bilgi akımını ve sermayeyi tek başına ikiye katlamaktadır. Sadece bolluğun ortasındaki eksiklik değil, ama bilginin ve bilimin kalbindeki budalalık: bilimsel veya teknolojik bilginin en ileri sektörlerinin, mevcut işlevlerin en ağır yükünü taşıyan zayıf arkaizmlerle devlet ve ordu düzeyinde nasıl birleştiği özellikle görülecektir.

André Gorz'un çizdiği "bilimsel ve teknik işçi[nin]" çifte portresi gerçek anlamına kavuşur; bilgi, enformasyon ve eğitim akımlarına hükmeder, ama sermaye tarafından öylesinde soğurulur ki, organize edilmiş, aksiyomlaştırılmış budalalığın geri-akışı onunla çakışır, böy-

lelikle akşam evine gittiğinde bir televizyonu kurcalayarak kendi küçük arzulama-makinelerini yeniden keşfeder, ey umutsuzluk.[90] Elbette böylesi bilim adamlarında hiçbir devrimci güç yoktur, bütünleşmenin bütünleştirilmiş ilk eyleyicisidir, kara vicdanın sığınağı ve kendi yaratıcılığının *zoraki* yıkıcısıdır. Bir Amerikan tarzı kariyerin, beklenmedik mutasyonların bize göre daha çarpıcı olan örneğini ele alalım: Gregory Bateson, uygar dünyadan kaçmakla, bir etnolog haline gelip ilkel kodlar ile yabanıl akımları takip etmekle yola koyulur; sonra ilginç bir psikiyatrik teori çekip çıkaracağı, gitgide daha fazla kodu çözülmüş akımların, şizofreni akımlarının yönüne döner; sonra hala bir ötesinin, parçalayacak başka bir duvarın arayışı içinde yunuslara, yunusların diline, daha da sıra dışı ve daha da yersizyurtsuzlaşmış akımlara döner. Ama yunus akışı, savaş hazırlıklarına ve artı-değerin soğurulmasına bizi geri götüren Amerikan ordusunun temel araştırmalarında değilse, nerede sona erer. Kapitalist devletlerle karşılaştırıldığında, sosyalist devletler henüz çocuktur (yine de devletin aksiyomlaştırma rolüne dair babalarından bir şeyler öğrenen çocuklar). Fakat sosyalist devletler, akımların beklenmedik sızıntılarını dolaysız bir şiddet haricinde önlemekte daha fazla güçlük yaşarlar. Kapitalist sistemin yeniden kesme gücü olarak adlandırılan şey ise aksine, ona ait aksiyomatiğin daha esnek olması değil, ama daha geniş ve daha kapsayıcı olmasıdır. Tüm üretici sistemi canlandıran bir üretim-karşıtlığı faaliyetine böylesi bir sistemde herkes iştirak eder. "Askeri aygıtı harekete geçirip ikmal edenler sadece bir insanlık-karşıtı girişimin hizmetine girenler değillerdir. Aynısı, kimsenin gereksinim duymadığı malları ve hizmetleri üreten (ve bir talebi yaratan) milyonlarca işçi için de doğrudur. Ve ekonominin çeşitli sektörleriyle dalları birbirlerine öylesine bağımlıdırlar ki, bu insanlık-

---

[90] A. Gorz, *Stratégie ouvrière et néo-capitalisme*, Ed. du Seuil, ss. 57.

karşıtı faaliyete şu veya bu şekilde herkes müdahil olur; Vietnam halkıyla çarpışan askerlere gıda ürünleri temin eden çiftçi, yeni bir otomobil modeli için gerekli karmaşık aletleri bir araya getiren imalatçılar, ürünleri insanların zihnini kontrol etmek için kullanılan kağıt, mürekkep ya da televizyon imalatçıları, ve bunları takip edenler."[91] Böylelikle, hep genişlemekte olan kapitalist yenidenüretimin, onun içkinliğinin üç görünümünü de tanımlayan üç dilimi düğümlenmiş olur: 1) emeğin ve üretimin kodu çözülmüş akımları arasındaki diferansiyel ilişki temelinde insan artı-değeri çekip çıkartan, ve her ne kadar merkezde geniş artakalan bölgeleri korusa da merkezden çevreye doğru yer değiştiren bir tanesi; 2) merkezin "sivrilmiş" yerlerinde bilimsel ve teknik kod akımlarının bir aksiyomatiği temelinde makine artı-değeri çekip çıkartan bir tanesi; 3) her ikisinin ihracını temin ederek, ve üretim aygıtına durmaksızın üretimkarşıtlığı zerk ederek, akış artı-değerinin bu iki biçimini soğuran ve gerçekleştiren bir tanesi. Çevrede şizofrenikleşilir, ama merkezde ve yakın çevrede daha az şizofrenikleşilmez.

Artı-değer tanımı, değişken sermayenin insan artıdeğerinden ve bu akış artı-değeri bütününün ölçülemez doğasından ayrılan, sabit sermayenin makine artı-değerine göre tadil edilmelidir. Emek gücünün değeri ve emek gücü tarafından yaratılan değer arasındaki fark ile tanımlanamaz, ama yine de birbirine içkin olan iki akımın arasındaki ölçülemezlik ile, onları ifade eden paranın iki görünümü arasındaki eşitsizlik ile, ve onlara ait ilişkinin dışsal bir sınırının namevcudiyeti ile tanımlanır; birisi gerçek ekonomik gücü ölçer, diğeri "gelir" olarak tanımlanan alım gücünü ölçer. İlki, sermayenin eksiksiz bedenini tesis eden devasa yersizyurtsuzlaşmış akımdır. Bernard Schmitt gibi bir ekonomist, bu sınırsız borç

[91] Paul Baran ve Paul Sweezy, *Le Capitalisme monopoliste*, ss. 303.

akımını niteleyen sıra dışı lirik sözcükler keşfetmiştir: bankaların, kendilerine bir borç olarak kendiliğinden yarattığı anlık yaratıcı bir akım, *ex nihilo* bir yaratım ki, ödeme aracı olarak önceden varolan bir parayı nakletmektense, eksiksiz bedenin bir ucundan negatif bir parayı çeker (bankaların pasifindeki borç), ve diğer uca pozitif bir parayı yansıtır (bankalar tarafından üretken ekonomiye sağlanan kredi), *gelire dahil olmayan ve satın alıma tahsis edilmeyen* "mutasyon gücüne sahip akım," mülk-olmayan ve zenginlik-olmayan salt bir yatırım kaynağı.[92] Paranın diğer görünümü geri-akışı, yani işçilere veya üretim etmenlerine paylaştırılması ve gelirler biçiminde bölüştürülmesi yoluyla bir alım gücünü elde ettiği andan itibaren, onun metalarla birlikte üstlendiği ilişkiyi temsil eder; gelirler gerçek mallara dönüştürüldükten sonra kaybolan bir ilişkidir (o halde, öncelikle ilk görünüm altında meydana gelecek yeni bir üretim yoluyla, her şey yeniden yola koyulur...). İmdi, iki ayrı görünümün, akış ve geri-akışın ölçülemezliği, nominal ücretlerin ulusal gelirin tamamını kapsayamıyor olduğunu gösterir; ücretliler, büyük bir miktarda gelirin işletmelere kaçmasını mümkün kılar, ve yeri geldiğinde bu gelir, her ne kadar tahsis edildiği kullanımlar çeşitli de olsa (faizler, temettüler, yönetim aylıkları, üretim mamullerinin satın alınması vs.), eksiksiz bedende akan bölünmemiş bir nicelik akımını "bir seferinde" tesis ederek, bir birleşme vasıtasıyla bir akış, bu sefer kesintisiz bir brüt *kâr* akımı şekillendirir.[93] Acemi bir gözlemci, bütün bu ekonomik şemanın, bütün bu hikayenin etkileyici bir biçimde şizo olduğu izlenimine sahiptir. Teorinin amacı açıkça görülebilir; yine de tüm ahlaki gönderimlerden kaçman bir teoridir. Kim soyuldu? bu, Clavel'in ironik "Kim yabancılaştı?" sorusunu çağrıştıran örtük, ciddi bir sorudur.

[92] Bernard Schmitt, *Monnaie, salaires et profits*, P.U.F., 1966, ss. 234-236.
[93] A.g.e. ss. 292.

Kimse soyulmadı ve soyulamaz (Clavel'in söylediği gibi, kimin yabancılaştığı ve kimin yabancılaştırdığı artık bilinemez). Kim çalıyor? Elbette ki bir mülk ve alım gücü bile olmayan devasa anlık yaratıcı akımın temsilcisi olarak finans kapitalisti değil. Kim soyuldu? Elbette ki satın bile alınmamış olan işçi değil, çünkü alım gücünü gerektirmek şöyle dursun, onu yaratan şey geri-akış ya da ücret paylaştırımıdır. Kim çalabilecektir? Elbette ki kâr akışının temsilcisi olarak endüstriyel kapitalist değil, çünkü "kârlar geri-akış içinde değil, ama onunla yan yana akarlar, gelirleri yaratan akımdan kesilen ceza olmaktan ziyade ondan saparlar." Kapitalizmin aksiyomatiği ne kadar da esnektir, önceden doymuş olan sisteme yeni bir aksiyom eklemek için kendi sınırlarını genişletmeye her zaman için hazırdır. Ücretliler, işçi sınıfı ve sendikalar için bir aksiyom mu istiyorsunuz, bakalım ne yapabiliriz, ve bundan böyle kâr, ücretlerin yanında akar, yan yana, geri-akış ve akış. Yunusların dili için bile bir aksiyom bulunacaktır. Marx sıklıkla, kapitalistin, kendine özgü kinizmini saklamadığı altın çağını ima etmiştir: en azından başlangıçta, yapıyor olduğunu, artı-değer gasp ettiğini bilmiyor olamaz. Peki bu kinizm nasıl gelişmiştir, hem de şunu söyleme noktasına gelecek kadar: hayır, kimse soyulmuyor. Çünkü bu durumda her şey, kâra ve artı-değere yol açan dipsiz çukurun içindeymiş gibi, iki tür akımın arasındaki eşitsizlik üzerine oturacaktır: tüccar sermayesinin ekonomik gücünün akımı, ve alay edercesine "alım gücü" denilen akım; bu ikincisi, endüstriyel kapitalistin görece bağımlılığını olduğu kadar ücretlinin mutlak aczini de temsil eden, gerçekten de *güçsüz* kılınmış bir akımdır. Para ve piyasa, kapitalizmin gerçek polisi budur.

Belirli bir anlamda, kapitalist ekonomistler, sanki ekonomiye arz ve talebe uygun olarak her zaman için dışarıdan para zerk etmek zorunluymuş gibi, ekonomiyi

daimi bir "parasallaşma eğilimi" olarak takdim ettiklerinde hatalı değillerdir. Sistemin bütünü böylelikle parçalarını bir arada tutup çalışır ve kendi içkinliğini durmaksızın ifa eder. Böylelikle o, arzu yatırımının gerçekten de global nesnesidir. Ücretlinin arzusu, kapitalistin arzusu, her şey, *kapitalizmin hep genişlemekte olan, hep daha kapsayıcı olan bir ölçekte kendi içkin sınırlarını yeniden-ürettiği, ve atfedilebilir hiçbir dış sınıra sahip olmayan akımların diferansiyel ilişkisi üzerine* inşa edilen bir ve aynı arzuda çarpıp zonklar. Dolayısıyla akımlara dair genel bir teorinin düzeyinde şu soruya yanıt verilebilir: birisi erki arzulama noktasına, kendi aczini de arzularken nasıl gelir? Böylesi bir toplumsal saha, arzu tarafından yatırım yapılmaya nasıl muktedir olmuştur? Ve arzu, akımların akması ve kesilmesi sorunu olduğunda, nesnel olduğu söylenen çıkarların ne kadar ötesine gidebilir? Şüphesiz ki Marksistler, paranın kapitalizmin içinde özgül bir ilişki olarak şekillenmesinin, ekonomiyi parasal bir ekonomi kılan üretim tarzına bağlı olduğunu hatırlatacaktır. Hala doğrudur ki, sermayenin görünüşteki nesnel hareketi (hiçbir surette idrak yetersizliği veya bilincin yanılsaması değildir), kapitalizmin üretken özünün, ancak onu denetleyen, akımlarda ve akımlar arası ilişkilerde arzu yatırımının gizemini saklayan bu mutlak parasal veya metasal biçim altında kendisini işler kılabildiğini göstermektedir. Arzunun bütünleştirilmesine dair bir ideolojinin düzeyinde değil, ama akımların, parasal akımların düzeyinde. O halde çözüm nedir, devrimci yol hangisidir? Parayla olan yakın ilişkileri içinde, tedavi ettiği her öznenin *arzusunun* kalbine ekonomik-parasal bağımlılıklar sisteminin tamamını kaydeden, ama bunu idrak etmekten kendisini alıkoyan, ve kendi açısından devasa bir artı-değer soğurma işletmesi tesis eden psikanalizin pek de bir faydası yoktur. Peki devrimci yol hangisidir, herhangi bir tanesi var mıdır?—Samir

Amin'in Üçüncü dünya ülkelerine tavsiye ettiği gibi, faşist "ekonomik çözümün" tuhaf türden bir diriltilişi olarak dünya pazarından geri çekilmek mi? Yoksa karşıt bir yöne ilerlemek mi? Yani pazar hareketi, kod çözümü ve yersizyurtsuzlaşma içinde çok daha uzağa ilerlemek mi? Çünkü fazlasıyla şizofrenik bir akım teorisi ve pratiğinin bakış açısından, akımlar belki de henüz yeterince yersizyurtsuzlaşmamış, kodları yeterince çözülmemiştir. Süreçten geri adım atmak değil ama daha uzağa gitmek, "süreci hızlandırmak," Nietzsche'nin söylediği gibi: bu hususta gerçek olan şu ki, henüz bir şey görmedik.

Yazı hiçbir zaman kapitalizmin faaliyeti olmamıştır. Kapitalizm derinlemesine cahildir. Yazının ölümü, Tanrı'nın ölümüne veya babanın ölümüne benzer, her ne kadar olayın bize ulaşması uzun zaman almışsa da, ve hep yazmak için kullandığımız yitik göstergelerin hatırası bizde hayatta kalmışsa da, olay uzun zaman önce cereyan etmiştir. Sebep basittir: yazı, grafizmin ses üzerine dizilmesini, ama aynı zamanda onu üst-kodlamasını ve bir gösteren olarak işleyen yukarıdan yayılan kurgusal bir ses tetiklemesini takip eden genel bir dil kullanımını ima eder. Belirtmenin keyfiliği, gösterilenin itaat etmesi, despotik gösterenin aşkınlığı, ve nihayet, despotun geri çekilişi ile keşfedilen bir içkinlik sahasının asgari öğelerine kadar onun zincirleme olarak ayrışması, tüm bunların vurguladığı, yazının emperyal despotik temsile ait oluşudur. Bu andan itibaren, "Gutenberg galaksisinin" dağıldığı duyurulduğunda kastedilen esasında nedir? Kapitalizm elbette ki yazıdan fazlasıyla yararlanmıştır ve yararlanmaktadır; sadece genel eşdeğer olarak paraya uyarlanmış yazı değil, ama yazı ve baskı vasıtasıyla ilerlemiş olan ve bu vasıtayla bir parça ilerlemeye devam eden, paranın kapitalizmdeki özgül işlevleri. Yine de

yazının kapitalizmde bilindik bir arkaizm rolü oynadığı, arkaizme *güncel bir işlev* veren öğenin o halde Gutenberg matbaası olduğu hala doğrudur. Ama dilin kapitalist kullanımı, işin doğrusu başka bir doğaya aittir, ve dolaysız veya dolaylı bir biçimde hala despotik üstkodlamaya gönderimde bulunmaktansa, akımların genel kod çözümüne tekabül eden teknik ifade araçlarının ortaya çıkmasıyla birlikte kapitalizme özgü içkinlik sahasının içinde gerçekleşmekte ya da somut hale gelmektedir. Öyle ki bu, Mac Luhan'ın analizlerinin anlamı gibidir: akımları boğan ve üst-kodlayan bir gösterene karşıt olarak, bir kodu çözülmüş akımlar dilinin ne olduğunu göstermiş olması. İlkin, anlamlamayan dil için doğru olanı şudur: sessel, grafiksel, jest türünden vb. hiçbir akım, biçimsiz bir süreklilik olan tözüne ya da desteğine ilgisiz kalan bu dilde imtiyaz sahibi değildir; elektrik akımı, bu tarzdaki böylesi bir akımın gerçekleşmesi olarak ele alınabilir. Ama bir tözün, bir akımın başka bir akımla ilişkiye girdiğinde şekillendiği açıktır, öyle ki, ilki bir içeriği, ikincisi bir ifadeyi tanımlamaktadır.[94] İçerik ve ifadenin yersizyurtsuzlaşmış akımları, ilki ile ikincisinin nihai birlikleri olarak figürleri tesis eden bir birleşim ya da mütekabil bir önkoşul durumundadır. Bu figürler asla bir gösterene dayanmazlar, gösterenin asgari öğeleri olarak göstergeler dahi değillerdir: onlar gösterge-olmayanlardır, veya daha ziyade, bir toplanışta bir araya geldiklerinde imgeleri şekillendiren, ama bir toplanıştan diğerine geçtiklerinde hiçbir özdeşliği korumayan anlamlamayan göstergeler, birkaç boyuta sahip nokta-gösterge [ler], akımlardan kesilmeler ya da şizelerdir. Figürler,

---

[94] Marshall Mac Luhan, *Pour comprendre les média*, 1964, fr.ç. Ed du Seuil, ss.24: "Elektrik ışığı saf bilgidir. Mesajsız bir medyumdur, sözlü bir reklamı ya da markayı telaffuz etmediği sürece. Her medyanın niteliği olan bu gerçek, herhangi bir medyumun *içeriğinin* her zaman başka bir medyum olduğu anlamına gelir. Yazının içeriği sözdür, yazılı sözcüğün basımın içeriği olması gibi, ve basım da telgrafın içeriğidir."

yani şizeler ya da kesilme-akım[lar], bu nedenle hiçbir surette figüratif değillerdir; sadece başka bir tanesi lehine çözünen belirli bir takımyıldızında figüratif hale gelirler. Televizyon tarafından bir saniyede iletilen üç milyon nokta, bunlardan sadece birkaç tanesi muhafaza edilir. Elektrik dili ne ses ne de yazı yoluyla ilerler; ama enformatiğin kendisi akıp gider, veya gaz akışları vasıtasıyla faaliyet gösteren, akışkanlar olarak adlandırılması uygun bir disiplin; bilgisayar, anlık ve genel bir kod çözümü makinesidir. Michel Serres, üretimin sıkı bir şekilde enformasyon tarafından belirlendiği yeni teknik dil makinelerinin göstergelerindeki kesilme ile akımın bağıntısını işte bu anlamda tanımlamıştır: "Örneğin trafik değişim noktası... Çoklu örtüşümler yoluyla, şebeke uzayına dikey doğrultulu bir boyut boyunca, alıcısı olduğu akım çizgilerini analiz eden sözde noktadır o. Onun üzerinde birisi herhangi bir gidiş istikametinden herhangi bir geliş istikametine ilerleyebilir, ve hangi yönde olursa olsun, hiçbir başka istikamet ile karşılaşmaz... Eğer istersem, *asla aynı noktaya geri dönmeyeceğim*, her ne kadar o aynısı olacaksa da... Her şeyin karışmaksızın bağlandığı, her şeyin kavuşup paylaştırıldığı topolojik düğüm... Öyle ki, bir düğüm, birkaç boyuta sahip bir nokta olarak da görülebilir," akımları feshetmek şöyle dursun, onları kapsar ve harekete geçirir.[95] Üretimin bu şekilde enformasyon tarafından kuşatılması bir kez daha, kapitalizmin üretken özünün ancak, ona tüccar sermayesi ya da pazar aksiyomatiği tarafından dayatılan göstergelerin dilinde işlediğini ya da "konuştuğunu" gösterir.

Böylesi bir akımlar dilbilimi ile bir gösteren dilbilimi arasında büyük farklılıklar vardır. Örneğin etki itibariyle Saussure'un dilbilimi, "değer" tarafından, yani gösterenin nihai öğeleri arasındaki ilişkiler sistemi tarafından

[95] Michel Serres, "Le Messager," *Bulletin de la Société française de philosophie*, kasım 1967.

tesis edilen bir içkinlik sahası keşfetmektedir; ama bu içkinlik sahasının, onu sadece geri çekilişi vasıtasıyla açık eden gösterenin aşkınlığını gerektirmesi şöyle dursun, bu sahayı dolduran öğeler, bir ölçüt için, karşıtlık ilişkilerine borçlu oldukları ve onlara etkiyen her türden çeşitlenme boyunca korudukları asgari bir özdeşliğe sahiptirler. Ayırt edici birimler olarak gösterenin öğeleri, yeri geldiğinde gösterenin üst-kodladığı "kodlanmış aralıklar" tarafından düzenlenir. Buradan, farklı ama her zaman yakınsayan sonuçlar doğar: dilin bir oyun ile kıyaslanması; gösterilenin, doğası itibariyle kendisini gösterene itaat ediyor bulduğu gösterilen-gösteren ilişkisi; gösterenin kendi etkileri olarak tanımlanan figürler; hatta yazının esrarlı bir imtiyaz bağışladığı sessel bir töz ile ilişkili olarak belirlenen gösterenin biçimsel öğeleri. Her türlü bakış açısına göre ve bazı görünümlerine karşın, Louis Hjelmslev'in dilbiliminin Saussurecu ve Saussure-sonrası girişimler ile derin bir karşıtlıkta yer aldığına inanıyoruz.[96] Çünkü bütün imtiyazlı gönderimleri terk etmektedir. Çünkü geri çekilmiş bile olsa aşkın bir organın herhangi bir gözetimine artık izin vermeyen saf bir cebirsel içkinlik sahası tarif etmektedir. Çünkü bu sahada, kendi biçim ve töz, içerik ve ifade akımlarının akmasını sağlamaktadır. Çünkü gösteren-gösterilen itaat ilişkisi yerine, ifade-içerik mütekabil ön-koşul ilişkisini koymaktadır. Çünkü burada çifte eklemlenme bundan böyle dilin iki hiyerarşik düzeyi arasında değil, ama içeriğin biçimi ile ifadenin biçimi arasındaki ilişki tarafından tesis edilen iki ayrı dönüştürülebilir düzlem arasında vuku bulmaktadır. Çünkü bu ilişkide, artık bir gösterenin etkileri olarak değil, ama gösterenin duvarını alaşağı eden, aşan ve daha öteye ilerleyen şizeler, nokta-gösterge[ler] ya da akımların kesilmeleri olarak figürlere ula-

---

[96] Hjelmslev'in dilbilimi hakkında daha geniş bir açıklama için bkz. *Mille Plateaux, La géologie de la morale* (*çevirenlerin notu*).

şılmaktadır. Çünkü bu göstergeler, yeni bir yersizyurtsuzlaşma eşiğini aşmışlardır. Çünkü bu figürler, gösterene ait öğeleri tanımlayan özdeşliğin asgari koşullarını tartışmasız bir şekilde yitirmişlerdir. Çünkü akımların ve figürlerin aksiyomatiği ile ilişkili olarak öğelerin düzeni ikincildir. Çünkü nokta-göstergedeki ya da figür-kesilmedeki para modeli, özdeşliğinden sıyrılmıştır ve şimdi oyun modelinin yerini almaya meylederek sadece yüzergezer bir özdeşliğe sahiptir. Kısacası, Hjelmselv'in dilbilim içindeki çok özel konumu ve tahrik ettiği tepkiler, bize göre şöyle açıklanır: ses-grafizm hakimiyetinin çifte oyununu paramparça eden, biçimin ve tözün, içeriğin ve ifadenin arzu akımlarının peşi sıra akmasına sebep olan; ve bu akımları nokta-gösterge[ler]e ya da figür-şize[ler]e göre kesen, dile dair salt bir içkin teoriyi yaratmaya meyletmesi.[97] Yapısalcılığın bir üst-belirlenimi ve ona ait bir gösteren düşkünlüğü olmaktan ziyade, Hjelmslev'in dilbilimi onun planlı bir yıkımını sezindirir, ve muğlak bir övgüyle, kapitalist *ve* şizofrenik akımların doğasının her ikisine birden uyarlanmış tek dilbilim olduğu da söylenebilecek, dile dair kodu çözülmüş bir kuram tesis eder: şu ana kadarki dile dair tek modern (ve arkaik-olmayan) kuramdır.

J. F. Lyotard'ın yakın zamanlı kitabının had safhadaki önemi, onun gösterene dair ilk genel eleştiri olmasıdır. Aslında en genel önermesinde, gösterenin, kendisini hem figüratif imgeler tarafından dışarıya doğru aşılmış olarak, hem de onu meydana getiren saf figürler tarafından, veya daha iyisi, gösterenin kodlu aralıklarına yerleşerek ve onlara ait öğelerin özdeşliğinin düzeni

---

[97] Örneğin Nicolas Ruwet, Hjelmslev'i, tatbikleri *Jabberwocky*'e veya *Finngeans wake*'e yakın olan bir teori kurduğu için eleştirmiştir (*Introduction à la grammaire générative*, Plon, 1967, ss. 54., ve "öğelerin düzenine" ilgisizliği için bkz. ss. 345). André Martinet, Hjelmslev'in teorisinde özdeşlik koşullarının kaybolduğunu vurgular (*Au sujet des fondements de la théorie linguistique de Louis Hjelmslev*, 1946, yeni baskı, Paulet).

altında çalışarak bu aralıkları altüst etmeye gelen "figüral" tarafından içeriye doğru aşılmış olarak bulduğunu gösterir. Dilde ve yazının kendisinde, bazen kesilmeler olarak, parçalanmış kısmi nesneler olarak harfler, bazense bölünmemiş akımlar, ayrıştırılamayan bloklar ya da vurgulayıcı değere sahip eksiksiz bedenler olarak sözcükler, arzu düzenine geri dönen anlamlamayan göstergeleri tesis ederler; fısıltılar ve çığlıklar. (Özellikle el yazısı ve basılı yazı hakkındaki biçimsel araştırmalar, harflerin özelliğinin ve sözcüklerin niteliğinin, tefsirsel kurallara göre etkisini ifade ettikleri gösterenin hizmetinde olmalarına, veya aksine akımların akmasını sağlamak amacıyla bu duvarı aşmalarına, özdeşlik koşullarını aşan veya kıran ve "kitap" içinde başka kitapların akmasına ve parçalanmasına sebep olan kesilmeler yerleştirmelerine, Mallarmé'nin tipografik uygulamalarının evvelce tanıtladığı çoklu kurulumlara dahil olmalarına göre anlamlarını değiştirirler—her zaman için gösterenin altına geçmek, duvarı törpülemek: yine içeride yükselip geldiğince yazının ölümünün sınırsız olduğunu gösterir). Benzer olarak plastik sanatlarda, Paul Klee'deki gibi "belki de sadece çocuklara, delilere ve ilkellere görünen [şu] dünyalar-arasını" ifşa etmek amacıyla, etkin çizgi ve çok boyutlu nokta tarafından şekillendirilen saf figüral boyut, ve öte yandan, edilgen çizgi ve onun ortaya çıkardığı yüzey tarafından şekillendirilen çoklu kurulumlar. Veya düşler için, Lyotard bazı harika sayfalarda, *iş başında* olan şeyin gösteren değil, ama sözcüklerden yararlanan imge kurulumlarına yol açan, akımlara ve noktalara (dilbilimsel olmayan, gösterene ya da onun düzenli öğelerine bağlı olmayan akımlar ve noktalar) göre sözcüklerin akmasını sağlayan ve onları kesen alttaki bir figüral olduğunu gösterir. Dolayısıyla Lyotard her yerde gösteren ve figür sırasını tersine çevirir. Gösterene ve onun etkilerine bağlı olanlar figürler değillerdir, ama

hem gösterenleri hem de gösterilenleri ezip geçen, sözcükleri şeyler gibi ele alan, yeni birlikler imal eden, ve figüratif olmayan figürlerden bir şekillenip bir bozunan imge kurulumları yaratan figüral etkilere bağlı olan şey, anlamlamayan göstergelerle kurulu anlamlama zinciridir. Ve bu takımyıldızlarının, noktaların kesilmesini ima eden akımlara benzemesi gibi, noktalar da, akmasına veya sızmasına neden olduklarını ima ederler: özdeşliği olmayan tek birlik, akış-şizeye veya kesilme-akıma ait olanıdır. Saf figüral öğeyi, "figür-matrisi" Lyotard uygun bir biçimde, bizi bir süreç olarak şizofreninin kapılarına taşıyacak olan arzu olarak adlandırır.[98] Ama Lyotard'ın, yapılara karşıt olan arzulama-makinelerini ve uzamlara karşıt olan yoğunlukları şekillendirip ileriye taşımak yerine, süreci durmaksızın askıya almasına ve şizeleri az önce terk ettiği kıyılara, her şeye rağmen sadece ikinciller olan "ihlal[lere]," düzensizliklere ve bozunumlara sebep olan kodlanmış ve üst-kodlanmış yeryurtlara, uzamlara ve yapılara geri götürmesine dair okuyucudaki izlenimin sebebi nedir? Sebep şudur ki, arzuyu temel bir evet ile bağıntılı kılma çabasına rağmen, Lyotard arzuya yeniden eksikliği ve namevcudiyeti davet eder; yasayla birlikte gösterenin de tamamını onarma tehlikesi altında arzuyu hadım-edilme yasası altında korur; ve figürün matrisini fantezide, arzulama-üretimini gizleyen, etkin üretim olarak bütün arzuyu gizleyen basit fantezide keşfeder. Ama gösterene en azından bir anlığına ipotek koyulmuştur: birçoğumuzun inlemesine ve boyun eğmesine sebep olan, ve geri kalanın, Lacan'ın emperyal söylemini saf bilimsel bir üniversite söylemine dönüştürmek suretiyle yeni bir terörizmi tesis etmek için kullandığı şu büyük despotik arkaizme; bu "bilimsellik," bizi gözden yiten arkaik bir despotun güncel yapısal işlevlerine zincirleyerek, bize ait nevrozu yeniden desteklemek, süreci

---

[98] Jean-François Lyotard, *Discours, figure*, ss. 326.

bir kez daha boğmak, ve Ödipus'u hadım-edilme ile üst-kodlamak için tastamam uygundur. Çünkü şüphesiz ki en şiddetli hallerindeyken bile, ve bilhassa bu halde, ne kapitalizm, ne devrim, ne de şizofreni gösterenin yolundan geçer.

Uygarlık, kapitalist üretim içinde akımların kod çözümü ve yersizyurtsuzlaşması ile tanımlanır. Bu evrensel kod çözümünü temin eden birçok yöntem vardır: mallara, üretim araçlarına, ama aynı zamanda "özel kişinin" organlarına uygulanan özelleştirme; parasal niceliklerin, ama aynı zamanda emek niceliğinin soyutlanması; sermaye ile emek gücü, ve finansman akımları ile gelir akımları veyahut ödeme araçları arasındaki ilişkinin sınırsızlığı; kod akımlarının üstlendiği bilimsel ve teknik biçim; ayırt edilebilir bir özdeşliğe sahip olmayan çizgilerden ve noktalardan yola çıkılarak oluşturulan yüzergezer kurulumlar. Paranın yakın tarihi, doların rolü, kısa vadeli göç eden sermaye, dövizlerin yüzergezerliği, finansman ve kredinin yeni araçları, özel çekme hakları, ve krizler ile spekülasyonların yeni biçimi, kodu çözülmüş akımların yollarını çizer. Toplumlarımız, bütün kodlardan, yabancı ve egzotik kodlardan duyulan çarpıcı bir beğeniyi teşhir eder, ama bu beğeni yıkıcı ve hastalıklıdır. Kod çözümü şüphesiz ki bir kodun anlaşılması ve tercümesi anlamına geliyorsa da, çok daha fazla böylesi bir kodun parçalanışı, ona arkaik, folklorik veya kalıntı bir işlev tahsis edilişi anlamına gelir, öyle ki bu, psikanaliz ve etnolojiyi bizim modern toplumlarımızda iki değerli disiplin kılmaktadır. Ve yine de, arzu akımlarının kod çözümüne dair genel tema altında *kapitalist akımlar ile şizofrenik akımları* özdeşlermiş gibi ele almak ciddi bir hata olacaktır. Şüphesiz ki yakınlıkları büyüktür: kapitalizm her yerde, "bizim" sanatlarımızı ve "bizim" bilimlerimizi canlandıran, diğer yandan "bize ait" hastalıkta, şizofrenlerde katılaşan şizo-akımları harekete geçirir.

Şizofreninin kapitalizmle ilişkisinin, yaşam tarzları, çevre, ideoloji vb. sorunlarının çok daha ötesine uzandığını, ve onun, bir ve aynı ekonominin, bir ve aynı üretim sürecinin en derin düzeyinde varsayılması gerektiğini görmüştük. Toplumumuz şizoları Dop şampuanlarını veya Renault arabalarını ürettiği gibi üretir, tek fark şudur ki onlar satılabilir değillerdir. Peki o halde kapitalist üretimin şizofrenik süreci durmaksızın askıya aldığı, bu süreçte içeriden gelmekte olan kendi ölümünü görüyormuş gibi özneyi kuşatılmış bir klinik vakaya dönüştürdüğü nasıl açıklanır? Şizofren olanı bir hastaya nasıl çevirir (sadece sözde değil, ama hakikatte de)? Delilerini neden, onlarda kendi kahramanlarını, kendi ifasını görmek yerine kuşatır? Ve basit bir hastalığın figürünü hangi aşamada artık idrak edemez; neden sanatçılarını ve hatta bilim adamlarını, onlar kapitalist üretim için tehlikeli olacak akımların akmasına sebep olacaklarmış gibi ve bu akımlar pazar yasaları tarafından değerlendirilemedikleri ya da soğurulamadıkları sürece devrimci bir potansiyel ile yüklülermiş gibi, böylesine bir gözetimde tutar? Neden sırası geldiğinde yine de kendi gerçekliğini tesis eden şey, yani kodu çözülmüş akımlar için devasa bir toplumsal-psişik bastırma makinesi şekillendirir? Bunun sebebi, görmüş olduğumuz gibi, diğer toplumsal oluşumların kodladığı ve üst-kodladığı akımların kod çözümünü kapitalizm ortaya çıkardığınca, aslında onun bütün toplumların sınırı olmasıdır. Yine de her toplumun *göreli* sınırı ya da kesilmesidir, çünkü kodların yerine, yersizyurtsuzlaşmış bir socius olarak ama diğer bütün sociuslardan daha merhametsiz bir tanesi olarak, akımların enerjisini sermayenin bedenine bağlı halde tutan aşırı katı bir aksiyomatik geçirmektedir. Şizofreni ise aksine, akımların toplumdan sıyrılmış organsız beden üzerinde serbest bir halde yol almasına sebep olan gerçekten de *mutlak* sınırdır. Bu nedenle şizofreninin kapi-

talizmin *dış* sınırı olduğu ya da onun en derin eğiliminin sonuçlanışı olduğu, ama kapitalizmin ancak, geniş bir ölçekte daimi olarak yeniden-ürettiği kendi *içkin* sınırlarını onun yerine koyarak, bu eğilimi engelleyerek işlediği ya da bu sınırı ötelediği ve yerinden-ettiği söylenebilir. Bir yanda kodunu çözdüğü şeyi diğer yanda aksiyomatikleştirir. Eğilime karşı koyma hakkındaki Marksist yasanın yeniden yorumlanmasının zorunlu olduğu tarz budur. Şu sonuçla ki, şizofreni, kapitalist sahanın tamamına boylu boyunca nüfuz eder. Ama kapitalizm açısından bu, kodu çözülmüş akımların devrimci gücüne her zaman yeni iç sınırlarla karşı koyan bir dünya aksiyomatiğine şizofrenik yükleri ve enerjileri bağlama sorunudur. Ve böylesi bir rejimde, onun iki safhasında dahi, kod çözümü, ve gözden yiten kodların yerini alan aksiyomlaşmayı ayırt etmek imkansızdır. Akımların bir ve aynı anda kapitalizm tarafından kodları çözülür *ve* onlar aksiyomlaştırılır. Bu nedenle şizofreni kapitalizmin özdeşi değildir, ama aksine onun farkı, onun ıraksaması ve onun ölümüdür. Parasal akımlar, kusursuz şizofrenik gerçekliklerdir, ama ancak bu gerçekliği defeden ve püskürten içkin aksiyomatik içinde varolur ve işlerler. Bir bankacının, bir generalin, bir sanayicinin, bir orta veya yüksek kadronun, bir devlet yöneticisinin dili kusursuz şizofrenik bir dildir, ama onu kapitalist düzenin hizmetine yerleştiren bağın ezici aksiyomatiği içinde sadece istatistiksel olarak işler.[99] (Hjelmslev, bir bilim olarak dilbilimin en yüksek düzeyinde dilin geniş bir kod çözümünü, ancak ele alınan figürlerin varsayılı sınırlı sayısına dayanan bir aksiyomatik makinesini başından itibaren harekete geçirmek suretiyle icra edebilmiştir.) Madem öyle, mutlak duvarı ya da sınırı aşmayı başaran "gerçek"

[99] Bkz. Herbert Marcuse'un "bütünsel yönetim" olarak işlevsel dil analizi (özellikle kısaltmalardaki, harf-figür[ler] ile şekillenen yüzergezer kurulumlardaki): *L'Homme unidimensionnel*, 1964, fr.ç. Ed. de Minuit, Böl. IV.

şizofrenik dil ve "gerçek" kodu çözülmüş ve bağsız akımların kaderi nedir? Kapitalist aksiyomatik öylesine zengindir ki, sözcüksel ve üslupsal hesaplamaların özellikleri her zaman için elektronik bir makine vasıtasıyla incelenebilen büyük bir yazarın kitapları için, veya söylemi her zaman için yönetsel ve psikiyatrik bir hastane aksiyomatiği çatısı altında duyulabilen deli için bir aksiyom daha eklenebilir. Özetle, akış-şize ya da kesilme-akım fikri, bize hem kapitalizmi hem de şizofreniyi tanımlıyormuş gibi görünüyor. Ama kod çözümünün bir akiyomatikte yakalanmış olup olmamasına göre, istatistiksel olarak işlev gören büyük toplanışlarda kalınmasına veya onları bağsız moleküler konumlardan ayıran bariyerin aşılmasına göre, arzu akımlarının bu mutlak sınıra ulaşmasına veya daha uzakta kendisini yeniden tesis edecek göreli bir içkin sınırı yerinden-etmekle onların yetinmelerine göre, yersizyurtsuzlaşma süreçlerinin yerini denetletici yeniden-yerliyurtlulaşmaların alıp almamasına göre, ve paranın yanmasına veya alev alev yanmasına göre, hiç de aynı tarzda değil, hiç de aynı şeyler değil.

Neden kapitalizmin bir kodun yerine sadece bir başkasını geçirdiği, yeni bir kodlama türünü yürürlüğe koyduğu söylenemez? İki nedenle, öyle ki bunlardan birisi bir tür ahlaki imkansızlığı, diğeri mantıksal bir imkansızlığı temsil eder. Zulümler ve terörlerin tümü kapitalizm öncesi oluşumlarda buluşurlar; anlamlama zincirinin bazı parçaları gizem, gizemli topluluklar ve tarikatlar tarafından basılır—ama kabul edilemez bir şey asla olmamıştır. Kabul edilemezlik, kapitalizm denilen şey ile başlar: bir tane bile ekonomik ya da finansal faaliyet yoktur ki, bir koda göre tercüme ediliyor olduğunu farz etsin, kendi kabul edilemez doğasını, yani kendi içsel sapkınlığını ya da özsel kinizmini açık etmesin (kara vicdan çağı, aynı zamanda salt kinizm çağıdır). Ama işin

doğrusu, böylesi faaliyetlerin kodlanması mümkün değildir: bir kod ilkin, sociustan geçip giden her bir akıma ait niteliği saptamaktadır (örneğin tüketim mallarının, itibar mallarının, kadınlar ile çocukların üç ayrı devresi); kodun nesnesi o halde, bu niteli, madem öyle ölçülemez akımlar arasında kaçınılmaz olarak dolaylı ilişkiler tesis etmektir. Böylesi ilişkiler, farklı türden akımlardan niceliksel olarak parçaların koparılıp alınmasını hakikaten de sezindirir, ama bu nicelikler sınırsız "bir şeyi" gerektirecek eşdeğerlere dahil olmazlar; sadece, öğeler arasındaki farklılıkların, dengesizliği tazmin ettiği niteliksel, özünde seyyar ve sınırlı bileşkeler şekillendirirler (sınırlı borç bloğundaki itibar ve tüketim ilişkisinin nedeni budur). Bütün bu kod özellikleri (dolaylı, niteliksel ve sınırlı) bir kodun asla ekonomik olmadığını ve olamayacağını yeterli bir şekilde göstermektedir: aksine, ekonomik güçlerin veya üretken bağlantıların, onların kaynaklanıyor göründüğü, bir destek ve kayıt tutma eyleyicisi olarak hizmet eden ekonomi dışı bir organa atfedilmesine uygun olarak, görünüşteki nesnel hareketi ifade ederler. Althusser ve Balibar'ın açıkça göstermiş olduğu da budur: feodalizm örneğinde, hukuki ve politik ilişkiler *hükmedici olarak* nasıl *belirlenmiştir*, çünkü artı-değerin bir biçimi olarak artı-emek, emeğinkinden niteliksel ve zamansal olarak farklı, ve bu nedenle ekonomik-olmayan etmenleri ima eden niteliksel bir bileşkeye kaçınılmaz olarak dahil olacak bir akış tesis etmektedir.[100] Veya yeryüzünün eksiksiz bedeninde ekonomik güçlerin ve akımların kaydının tutulduğu, ve bunların ona atfedildiği ilkel denilen topluluklarda, ittifakın ve hısımlığın yerli ilişkileri hükmedici olarak nasıl belirlenmiştir. Kısacası, üretim-karşıtı organ olarak bir eksiksiz beden, temellük edeceği bir

---

[100] Bkz. Marx, *Le Capital*, III, 6, Böl. 24, Pléiade II, ss. 1400: "Bu koşullar altında, emeği asil arazi sahibinin hesabı için gerçekleşmeye zorlamak için, herhangi bir doğadan ekonomi-dışı sebepler gerekir."

ekonomiye gerisin geriye düşüyorsa bir kod vardır. Akımların akmasına ve kesilmesine bağlı ekonomik bir gösterge olarak arzu göstergesine, kaçınılmaz olarak ekonomi dışı—her ne kadar nedenleriyle sonuçları ekonomide yatıyorsa da—bir güç göstergesinin ekleniyor olmasının nedeni budur (örneğin alacaklının gücüyle ilişkili ittifak göstergesi). Veya aynı anlama gelmek üzere, burada artı-değer, bir kod artı-değeri olarak belirlenmektedir. Dolayısıyla kod ilişkisi sadece dolaylı, niteliksel ve sınırlı değildir; aynı sebeple ekonomi dışıdır da, ve bu yetkiyle niteliksel akımların birbirlerine eklenişlerini düzenlemektedir. Ele alınan toplumun varoluşunun ve hayatta kalışının koşulu olarak, bir müşterek değer biçme ya da değerlendirme sistemini, veya bir algı ya da daha iyisi inanç organları toplanışını ima etmektedir; dolayısıyla insanların dolaysız bir şekilde kodlanışına sebep olan şey, organların müşterek kodlanışı ve ilkel sistemde analiz etmiş olduğumuz değer biçen gözdür. Bir kodu niteleyen bu genel özelliklerin, tam da bugün genetik kod olarak adlandırılan şeyde yeniden keşfedildiği fark edilecektir; bir gösterenin etkisine bağlı olduğu için değil, ama niteliksel akımlar arasındaki eklenişleri, seçici dolaylı etkileşimleri, temel olarak sınırlı niteliksel bileşkeleri ve hücresel bağlantıları seçip temellük eden algı organlarını ve *kimya dışı* etmenleri sahneye çıkardığınca, tesis ettiği zincir sadece ikincil olarak anlamladığı için.

Kapitalizmi, kodlara her bakımdan karşıt olan toplumsal bir aksiyomatik olarak tanımlamak için o kadar çok sebep var ki. İlkin, genel eşdeğer olarak para, akımların niteliksel doğasına kayıtsız olan bir soyut niceliği temsil eder. Ama eşdeğerin kendisi, bir sınırsızlığın konumuna işaret eder: P-M-P formülünde "sermaye olarak paranın dolaşımı, kendi sınırını içinde taşımaktadır, çünkü değer ancak hep yeniden canlandırılan bu hareket

vasıtasıyla değer yaratmaya devam eder; o halde sermaye hareketinin sınırları yoktur."[101] Nijer Tiv'i hakkındaki Bohannan'ın çalışmaları, veya Yeni Gine Siane'si hakkındaki Salisbury'nin çalışmaları, parayla başlayıp parayla bitirmeyi, dolayısıyla hiç sona erdirmemeyi mümkün kılan bir eşdeğer olarak paranın davet edilişinin, niteliksel akım devrelerini bozmak için, sınırlı borç bloklarını ayrıştırmak ve kodların esas temelini yok etmek için yeterli olduğunu göstermiştir. Ve ikinci olarak, sınırsız soyut nicelik olarak paranın, eksik olduğunda sermaye haline gelemeyeceği ve üretimi temellük edemeyeceği bir somut-oluştan ayırt edilemez olduğu hala doğrudur. Bu somut-oluşun diferansiyel ilişkide belirdiğini görmüştük; ama diferansiyel ilişkinin, niteliksel ya da kodlanmış akımlar arasındaki dolaylı bir ilişki olmadığı, bunun, nitelikleri daha önceden varolmayan kodu çözülmüş akımlar arasındaki dolaysız bir ilişki olduğu açıktır. Akımların niteliği, onların sadece kodu çözülmüş akımlar olarak birleşiminden doğar; bu birleşimin dışında salt gücül olarak kalacaklardır; bu birleşim, soyut niceliğin ayrımıdır da (bu ayrım vasıtasıyla soyut nicelik somut bir şey haline gelir). Dx ve dy, birini emek akımının salt niteliği, diğerini sermaye akımının salt niteliği olarak belirleyen ilişkilerinden bağımsız değillerdir. Girişim o halde bir kodunkinin karşıtıdır, ve kod artı-değerinin akış artı-değerine kapitalist dönüşümünü ifade etmektedir. Güçler rejimindeki temel değişimin sebebi budur. Çünkü eğer akımlardan biri, kendisini diğerine boyun eğmiş ve onun tarafından mahkum edilmiş olarak buluyorsa, buna sebep kesinlikle aynı güçte olmamaları (örneğin x ve y^2), ve ilişkinin, bir güç ve verili bir büyüklük arasında kurulmuş olmasıdır. Bu, sermaye ve emek analizine, finansman akımları ile ödeme araçları ya da gelir akımları arasındaki diferansiyel ilişki düzeyinden baktı-

[101] Marx, *Le Capital*, I, 2, Böl. 4, Pléiade I, ss. 698.

ğımızda yakalanan bir şeydir; böylesi bir uzanım sadece, sermayenin, tüccar sermayesi, finansal ve ticari sermaye gibi işlemeyen, ve paranın kendi eşdeğer biçiminden farklı işlevler üstlenmediği endüstriyel bir özünün bulunmadığı anlamına gelir. Ama bir kodun bakış açısından güç göstergeleri, olmuş oldukları şeye bu şekilde bütünüyle bir son verirler: arzunun ekonomik göstergelerine eklenmek ve hükmedici olarak belirlenmiş ekonomik olmayan etmenleri kendi açılarından ifade etmek yerine, doğrudan ekonomik katsayılar haline gelirler. Finansman akımının, ödeme araçları akımından bütünüyle farklı bir güçte olması, gücün doğrudan ekonomik bir hale geldiğini gösterir. Ve diğer yandan, ödenmiş emeğin tarafında, bir ve aynı basit büyüklük içinde emek ile artı-emek niteliksel ve zamansal olarak iç içe girdiğinde, artı-emeği temin etmek için bundan böyle bir koda ihtiyaç duyulmayacağı aşikardır (akış artı-değerinin koşulu).

Bu nedenle sermaye, kendisini doğrudan ekonomik bir organ olarak değerlendirdiğince, ve bir kod içinde kaydı tutulacak ekonomi dışı etmenleri işin içine katmaksızın üretime gerisin geriye düştüğünce, kendisini tüm diğer sociuslardan ya da eksiksiz bedenlerden farklı kılar. Kapitalizm vasıtasıyla eksiksiz beden, bu bedene iliştirilen işçi gibi gerçekten de çıplak hale gelir. Üretim-karşıtlığı aygıtı işte bu anlamda aşkın olmaya son verir ve bütün üretime nüfuz ederek onunla eş-uzanımlı hale gelir. Üçüncü olarak, bir somut-oluş içinde bütün kodların yıkımıyla gelişen bu koşullar, sınırların namevcudiyetinin yeni bir anlam edinmesine neden olur. Artık sadece sınırsız soyut niceliği değil, ama soyutun somut bir şey haline geldiği diferansiyel ilişki için herhangi bir sınırın veya sonun gerçek bir namevcudiyetini belirtir. Kapitalizm ile ilgili olarak, onun bir dış sınıra hem sahip olmadığını hem de olduğunu iddia ediyoruz: şizofreni,

yani akımların mutlak kod çözümü olan bir tanesine sahiptir, ama ancak bu sınırı öteleyerek ve defederek işlemektedir. Ve aynı zamanda iç sınırlara da sahiptir ve değildir: kapitalist üretim ve dolaşımın özgül koşulları altında, yani sermaye dahilinde sahiptir, ama her zaman için daha geniş bir ölçekte bu sınırları yeniden-üreterek ve genişleterek işlemektedir. Ve kapitalizmin gücü aslında, aksiyomatiğinin asla doyurulamaz oluşu, öncekilere her zaman yeni bir aksiyom ekleyebilme kabiliyetidir. Kapitalizm bir içkinlik sahası tanımlar ve bu sahayı doldurmaya bir son vermez. Ama bu yersizyurtsuzlaşmış saha, ilkel kodlar tarafından belirlenen yerliyurtlu sahaya tezat olarak, kendisini bir aksiyomatik tarafından tanımlanmış olarak bulur. Artı-değer tarafından gerçekleştirilen böylesi diferansiyel ilişkiler, iç sınırların genişletilmesi yoluyla "doldurulan" dış sınırların namevcudiyeti, ve artı-değerin soğurulması tarafından gerçekleştirilen, üretim içine üretim-karşıtlığının nüfuz etmesi; işte bunlar, kapitalizme ait içkin aksiyomatiğin üç görünümünü tesis eder. Ve parasallaşma her yerde, kapitalist içkinliğin derin kuyusunu doldurmaya gelir, Schmitt'in söylediği gibi, "bir bozunumu, bir çırpınışı, bir patlamayı, özetle had safhadaki bir şiddetin eylemini" davet eder. Nihayet, aksiyomatiği kodların karşısına yerleştiren dördüncü bir özellik doğar. Aksiyomatiğin ne ete yazmaya, bedenleri ve organları işaretlemeye, ne de insan için bir hafıza imal etmeye ihtiyacı vardır. Kodlara tezat olarak aksiyomatik, farklı görünümlerinde kendisine ait infaz, algı ve hafızalaştırma organlarını keşfeder. Hafıza kötü bir şey haline gelmiştir. Her şeyin ötesinde, artık inanca ihtiyaç yoktur, ve kapitalist, bugünlerde artık kimsenin bir şeye inanmadığından yakınırken sadece dudaklarının ucunu oynatmaktadır. "Artık inanç ve batıl inanç yok, biz bütünüz, gerçeğiz diye konuşuyor, bir gırtlağınız dahi yokken böbürleniyorsunuz!" Dil bundan böyle ina-

mlması gereken şeyi göstermez, ama yapılacak olan şeye işaret eder; ve kurnazlar, yetenekliler tarafından kodu çözülebilecek, anlamı kısılabilecek bir şeye. Dahası, kimlik kartlarının, evrakların ve diğer denetleme araçlarının bolluğuna rağmen, kapitalizmin, gözden yitmiş beden işaretlerinin yerini doldurmak için kitaplara yazmaya bile ihtiyacı yoktur. Onlar sadece, güncel işlevi olan ruhlar, arkaizmlerdir. Kişi, soyut niceliklerden türediği ve bu aynı niceliklerin somut-oluşunda somut hale geldiğince, gerçekten de "özel" hale gelir. İşaretlenenler artık kişiler değil ama bu niceliklerdir: *sermayen veya emek gücün*, gerisi önemli değildir, seni her zaman için sistemin genişlemiş sınırları içinde bulacağız, sadece senin için bir aksiyom yaratılmasını gerektirşe bile bu. Bundan böyle organların müşterek bir yatırımına ihtiyaç yoktur, kapitalizm tarafından daima üretilen yüzergezer imgelerle yeterli ölçüde doldurulmuşlardır. Henri Lefebvre'nin bir gözlemiyle uyumlu olarak, bu imgeler, özelin kamusallaşmasından daha fazla, kamusalın bir özelleşmesine önayak olurlar: televizyon başından kalkmak gerekmiyorsa, dünyanın bütünü ailede açılır. Bu, göreceğimiz gibi, özel kişilere sistem içinde çok özel bir rol verir: kod tarafından içerilme değil, bir *tatbik etme* rolü. Ödipus'un vakti yaklaşır.

Kapitalizm, bir kod vasıtasıyla değil, ama böylelikle bir aksiyomatik vasıtasıyla ilerliyorsa da, sociusun, yani toplumsal makinenin yerine bir teknik makineler toplanışı koyduğu düşünülmemelidir. Her ne kadar kesin bir anlamda, eğretilemesiz bir şekilde her ikisi de makinelerse de, iki tür makinenin arasındaki doğa farkı daimidir. Kapitalizmin özgünlüğü daha ziyade, toplumsal makinenin, artık teknik makinelere bitişik hale gelmiş olan insanlara değil, ama sociusun eksiksiz bedenine iliştirilen sabit sermaye olarak teknik makine parçalarına sahip olmasıdır (kaydın artık insanlara etki etmemesinin veya

doğrudan etki etmeye en azından ilkesel olarak ihtiyacı olmamasının nedeni budur). Ama bir aksiyomatik asla basit bir teknik makine değildir, otomatik veya sibernetik bir makine dahi değildir. Bourbaki, bilimsel aksiyomatiği açıkça ortaya koymuştur: ne bir Taylor sistemini, ne de yalıtık formüllerin mekanik bir oyununu şekillendiririrler, ama yapıların yankılanmaları ve birleşimleriyle bağıntılı, ve sadece tekniğin "güçlü manivelaları" tarafından desteklenen "sezgileri" ima ederler. Toplumsal aksiyomatik için daha bile doğrudur bu: bu aksiyomatiğin kendi içkinliğini ifa etme, kendi sınırlarını öteleme ya da genişletme, sistemi doymuş hale gelmekten alıkoyarak daha fazla aksiyom ekleme, ve ancak gıcırdayarak, bozularak, ve yeniden yola koyularak doğru düzgün işleyebilme tarzı; tüm bunlar, yargının, idarenin, tepkinin, kaydın toplumsal organlarını ima etmektedir; teknik makinelerin faaliyetine indirgenemeyecek bir teknokrasi ve bir bürokrasi. Kısacası, kodu çözülmüş akımların birleşmesi, onlara ait diferansiyel ilişkiler, ve onların çoklu şizeleri ya da kırılmaları, temel organı devlet olan bütün bir düzenleyiciyi gerektirir. Kapitalist devlet, sermaye aksiyomatiğinde yakalandıklarınca bu şekilde kodu çözülmüş akımların düzenleyicisidir. Bu anlamda, bize soyut despotik Urstaat'ın evrimi üzerinde hüküm sürüyormuş gibi görünen somut-oluşu tamamına erdirmektedir: aşkın birlik iken, toplumsal kuvvetler sahasına içkin hale gelir, onların hizmetine girer, kodu çözülmüş ve aksiyomlaştırılmış akımların düzenleyicisi olarak iş görür. Bir başka anlamda, somut-oluşu öyle bir ölçüde tamama erdirmiştir ki, Urstaat'ın harabelerine kurulmuş diğer oluşumlara tezat olarak bu oluştan gerçek bir ayrılmayı, bir kesilmeyi tek başına temsil etmektedir. Çünkü Urstaat, kendilerini zaten kodu çözülmüş veya kodu çözülmekte olan akımların içinde bulmuş olan antik siteden monarşik devletlere kadar, üst-kodlama ve

onun türevleri tarafından tanımlanmıştır; ki bu akımlar, devleti şüphesiz ki etkin kuvvetler sahasına çok daha içkin ve tabi kılmışlardı; ama elbette ki akımların bir birleşim içine dahil olması için koşullar verili olmadığından, devlet, üst-kodlamanın ve kodların parçalarını korumakla, başkalarını icat etmekle yetinebilmiştir, yine bütün kuvvetiyle, birleşimin meydana gelmesini engelleyebilmiştir (gerisi, Urstaat'ı mümkün olduğunca diriltmekti). Kapitalist devletin durumu farklıdır: kodu çözülmüş ya da yersizyurtsuzlaşmış akımların birleşimi ile üretilir, ve içkin-oluşu en yüksek noktasına taşıyorsa, kodların ve üst-kodlamaların genel bir iflasını tasdik ettiği, ve bütünüyle, o ana dek bilinmeyen bir doğanın bu yeni birleşim aksiyomatiği içinde geliştiği ölçüdedir bu. Bir kez daha belirtmek gerekirse, bu aksiyomatik kapitalizmin icadı değildir, çünkü sermayenin kendisi ile iç içedir. Aksine, kapitalizm ondan doğmuştur, onun sonucudur, o sadece, aksiyomatiğin düzenlenişini temin eder; faaliyetinin koşulu olan yetersizliklerini düzenler ve hatta organize eder; onun gelişimini bir doyuma ve sınırın buna tekabül eden genişlemesine doğru sürer ya da bunu takip eder. Devlet, ekonomik güç göstergelerinin hizmetine büyük bir kuvvetle yerleşmek amacıyla, gücünü hiç bu ölçüde kaybetmemişti. Ve kapitalizm, aksine ne söylenirse söylensin, bu role çok önceleri, aslında en başından itibaren, hala yarı-feodal veya monarşik biçimler altında kapsanıyorken sahiptir: "özgür" işçiler akımının bakış açısından, kol emeği ve ücretlerin denetimi; endüstriyel ve ticari üretim akımının bakış açısından, tekellerin topladığı vergi, birikim için elverişli koşullar, aşırı üretimle mücadele. Liberal kapitalizm hiçbir zaman varolmamıştır: tekeller karşısındaki mücadele, öncelikle ticari ve finansal sermayenin hala eski üretim sistemi ile ittifak kurduğu, ve yeni doğan endüstriyel kapitalizmin, kendi üretimini ve pazarını ancak bu imti-

yazların yürürlükten kaldırılışını sağlayarak teminat altına alabildiği zamanlara dayanır. Üretimdeki dolaysız çıkarları kendisi için teminat altına alan bir sermayenin yeni ticari işlevlerini ifade ettiğince (devletin uygun bulması koşuluyla), merkantilizmde devlet denetiminin temel ilkesi ile hiçbir zaman mücadele edilmemiş olduğu açık bir şekilde görülebilir. Genel bir kural olarak, devlet denetimleri ve düzenlemeleri, ancak bir kol emeği fazlası ve pazarların alışılmamış bir genleşmesi varken kaybolmaya ve silinmeye meyleder.[102] Yani *kapitalizmin, yeteri kadar geniş olan göreli sınırlar içinde çok az sayıda aksiyomla işlediği sırada.* Bu durum çok önceleri son bulmuştur, ve bu evrimdeki belirleyici bir etmen olarak, kararlı ve yüksek düzeyde istihdam gerektiren güçlü bir işçi sınıfı örgütlenişi, ve sınırlarını hep genişleyen bir ölçekte yeniden-üretirken aksiyomlarını çoğaltmak için harekete geçen kapitalizm göz önüne alınmalıdır (merkezden çevreye doğru yerinden-edilişin aksiyomu). Kapitalizm, Rus devrimini ancak eskilere durmaksızın yeni aksiyomlar ekleyerek sindirebilmiştir, işçi sınıfı için, sendikalar için vb. bir aksiyom. Ama daha fazla aksiyom eklemek için her zaman hazırdır, çok daha küçük, bütünüyle gülünç başka şeyler için de ekler, özünde hiçbir şeyi değiştirmemek onun tutkusudur. Dolayısıyla devlet, üretim ve onun planlanması, ekonomi ve onun "parasallaşması," artı-değer ve onun soğurulması (devlet aygıtı tarafından) bakımından, aksiyomlaşmış akımların düzenlenişinde gitgide önemli bir rol oynamak için belirlenmiştir.

Devletin düzenleyici işlevleri, toplumsal sınıflar arasında herhangi bir tür hakemliği içermez. Devletin, hükmettiği söylenen sınıfın bütünüyle hizmetinde olması pratik bir gerçekliktir, ama teorik gerekçelerini ele ver-

[102] Tüm bu noktalar için bkz. Maurice Dobb, *Etudes sur le développement du capitalisme*, ss. 34-36, 173-177, 212-224.

meyen bir gerçeklik. Bu gerekçeler basittir: kapitalist aksiyomatiğin bakış açısından, evrensel yönelime sahip sadece bir sınıf, burjuvazi vardır. Plekhanov, sınıf çatışmasının ve onun tarihteki rolünün keşfinin, Saint-Simon etkisi altındaki on dokuzuncu yüzyıl Fransız okuluna ait olduğunu vurgular; tam da, burjuvazi sınıfının soylular ve feodalite ile mücadelesini öven, ama proletaryaya gelince duran, sanayiciler ya da bankacılar ile işçiler arasında herhangi bir sınıf farkı olduğunu reddeden, ama sadece kârlar ile ücretler arasında bir ve aynı akım olarak bir kaynaşmayı savlayan kişiler.[103] Burada ideolojik bir körlük ya da yadsımadan farklı bir şey vardır. Sınıflar, kastların ve kıdemlerin olumsuzudurlar; sınıflar, kodu çözülmüş tabakalar, kastlar ve kıdemlerdir. Tarihi sınıf çatışması yoluyla yeniden okumak, onu kod çözümü yapan ve kodu çözülmüş sınıf olarak burjuvaziye göre okumaktır. Kodlarla mücadeleye önayak olduğu, ve akımların genel kod çözümüyle iç içe olduğunca *tek* sınıf odur. Bu yetkiyle o, kapitalist içkinlik sahasını doldurmak için yeterlidir. Ve işin doğrusu, burjuvaziyle birlikte yeni bir şey vuku bulur: bir amaç olarak yararlanımın gözden yitişi, tek amacın soyut zenginlik olmasına, ve onun, tüketimden farklı biçimlerde gerçekleşmesine göre, birleşimin yeni bir tasavvuru. Devletin genel köleci düzeni, en azından efendileri ve üretim alanından farklı bir üretim-karşıtlığı aygıtını ima etmektedir. Ama burjuvazinin içkin sahası kodu çözülmüş akımların birleşmesiyle tanımlandığınca, her türlü aşkınlığın ya da dış sınırın olumsuzlanmasını ve üretimin kendisine üretim-karşıtlığının nüfuz etmesini ima eder; eşsiz bir köleciliği, emsalsiz bir itaati yerleştirir: artık efendiler bile yoktur, sadece başka köleleri kumanda eden köleler vardır; bundan böyle hayvanı dışarıdan yüklenmeye gerek yoktur, o

---

[103] G Plekhanov, "Augustin Thierry et la conception matérialiste de l'histoire," 1895, *Les Questions fondamentales du marxisme*, Ed. Sociales.

kendi kendisini yüklenmektedir. İnsanoğlu asla teknik makinenin kölesi olmamıştır; ama toplumsal makinenin kölesidir, örneği ifa eden burjuvazidir, amaçlar için artı-değeri soğurur, bir bütün olarak ele alındığında kendi yararlanımı ile bunun hiçbir ilgisi yoktur: en aşağı kölelerden daha çok köleleştirilmiştir, açgözlü makinenin ilk uşağı, sermaye yeniden-üretiminin yırtıcı hayvanı, sınırsız borcun içselleştirilmesidir o. Ben de köleyim; efendinin yeni sözcükleri bunlardır. "Kapitalist, sadece kişiselleşmiş sermaye olarak kayda değerdir. Bu rolüyle, bir paragöz gibi, değer olarak soyut zenginlik tutkusuyla yönlendirilir. Ama birindeki şey sadece kişisel bir özellikken, diğerindeki, kendisinin de çarklardan biri olduğu toplumsal mekanizmanın etkisidir."[104] Hiç olmazsa, artı-değer, sermaye akımı ile emek akımı, finansman akımı ile ücret biçimindeki gelir akımı arasındaki ayrım tarafından tanımlanan hükmeden bir sınıf ile hükmedilen bir sınıfın bulunduğu söylenecektir. Ama bu sadece kısmen doğrudur, çünkü kapitalizm her ikisinin diferansiyel ilişkilerdeki birleşiminden doğar, ve her ikisini, sınırları daimi olarak genişleyen yeniden-üretimde bütünler. O halde burjuvazi, ideolojiye değil ama kendi aksiyomatiğinin temel organizasyonuna dayanarak şunu söylemekte haklıdır: mallardan kesilip çıkarılan, büyük, mutant, kodu çözülmüş akıma ait sadece bir makine, ve sadece bir hizmetkarlar sınıfı, kastların ve kıdemlerin kodlarını çözen, ve makineden, tüketim ve üretim mallarına dönüştürülebilir bölünmemiş bir gelir akımı, kârların ve ücretlerin inşa edildiği bir akım çekip alan kod çözücü burjuvazi sınıfı vardır. Kısacası, teorik çatışma iki sınıf arasında değildir, çünkü kodların "olumsuzunu" belirttiğince, başka bir tanesinin bulunmadığını ima eden şey sınıf fikrinin kendisidir. Teorik çatışma başka bir yerdedir: sermayenin eksiksiz bedenindeki bir sınıf aksiyoma-

---

[104] Marx, *Le Capital*, I, 7, Böl. 24, Pléiade I, ss. 1096.

tiğine dahil olan kodu çözülmüş akımlar ile despotik gösterenden serbestleştikleri gibi bu aksiyomatikten de serbestleşen, bu duvarın *ve* duvarın bu duvarının ötesine ilerleyip eksiksiz organsız bedende akmaya başlayan kodu çözülmüş akımlar arasında. Sınıf ile sınıf-dışı arasında. Makinenin hizmetkarları ile onu ya da onun dişlilerini havaya uçuranlar arasında. Toplumsal makinenin rejimiyle arzulama-makinelerinin rejimi arasında. Göreli iç sınırlar ile mutlak dış sınır arasında. Eğer dilenirse: kapitalistlerle, kod çözümü düzeyine temel bir yakınlıktaki, aksiyomatik düzeyine temel bir düşmanlıktaki şizolar arasında (on dokuzuncu yüzyıl sosyalistlerinin proletaryayı resmettiği portreye benzerliğin nedeni budur, onlarla tam bir şizo arasında).

Proletarya sınıfı sorununun öncelikle eyleme ait olmasının nedeni budur. Devrimci sosyalist hareketin görevi, toplumsal sahanın bir kutuplaşmasını, sınıfsal bir kutuplaşmayı organize etmekti. Elbette ki üretimin düzeyinde (artı-değerin gasp edildiği kişiler) veya paranın düzeyinde (ücret şeklindeki gelir), proletarya sınıfının teorik bir belirlenimi tasarlanabilir. Ama bu belirlenimler, sadece bazen çok dar bazense çok geniş değildir; ama *sınıf çıkarı* olarak tarif ettikleri nesnel varlık, onu şüphesiz ki yaratmayan ama devlet aygıtını ele geçirmek için örgütlenmiş bir partide onu edimselleştiren bir bilinçte somutlaşmadığı sürece salt gücül olarak kalmaktadır. Eğer kapitalizmin diferansiyel ilişkilerinin etkileşimi içindeki hareketi, tahsis edilebilir tüm sabit sınırlardan kaçmak, kendi iç sınırlarını aşmak ve yerinden-etmek, ve her zaman kesilmelerin kesilmelerini icra etmek ise, o halde sosyalist hareket, proletaryayı burjuvaziden ayıran bir sınırı sabitlemeye veya tahsis etmeye kaçınılmaz bir şekilde önayak oluyormuş gibi görünmektedir; çatışmayı sadece ekonomik ve finansal olarak değil, ama politik olarak da canlandıracak büyük kesilme. İşin

doğrusu, devlet aygıtının bu şekildeki bir ele geçirilişinin anlamı her zaman sorunluydu, ve hala da öyledir. Sosyalist olduğu varsayılan bir devlet, üretimin, üretim birimlerinin ve ekonomik aritmetiğin bir dönüşümünü gerektirir. Ama bu dönüşüm ancak, bir fazlalığın ya da artıdeğerin çekilip çıkarılmasına, birikime, soğurmaya, piyasaya ve para hesaplamalarına dair aynı aksiyomatik sorunların önünde kendisini bulacak olan, zaten ele geçirilmiş bir devletten yola çıkılarak gerçekleştirilebilir. O andan itibaren, ya kendi nesnel çıkarlarıyla uyumlu olarak proletarya onu sürükler—ama bu müdahaleler, bilincin ya da parti öncü kolunun hakimiyeti altında, yani "büyük namevcut" sınıf olarak burjuvazinin eşdeğeri bir bürokrasi ve bir teknokrasi lehine gerçekleştirilir—ya da burjuvazi, devlet üzerindeki denetimini korur, ve kendi tekno-bürokrasisini yaymak, ve bilhassa ikinci bir sınıf olarak proletaryanın idrak edilmesi ve bütünleştirilmesi için birkaç tane daha aksiyom eklemek için hazırdır. Planlama kaçınılmaz olarak kapitalist devlete davet edildiğince ve pazar sosyalist devlet içinde varlığını sürdürdüğünce (sadece devletin tekelci pazarı olsa da bu), alternatifin pazar ile planlama arasında olmadığını söylemek doğrudur. Ama özellikle de, bütün bu sorunların çözülmüş olduğu varsayılmadan gerçek alternatif nasıl tarif edilebilir? Lenin ve Rus devriminin büyük eseri, nesnel varlık ya da çıkarlara uygun bir sınıf bilinci şekillendirmek, ve sonuç olarak, kapitalist ülkelere sınıfsal kutuplaşmanın tanınmasını kabul ettirmekti. Ama bu muhteşem Leninist kesilme, sosyalizmin içinde bir devlet kapitalizminin yeniden dirilişini önleyemediği gibi, klasik kapitalizmi, bu kesilmeyi kuşatıp köstebeklik yapmaktan, tanınmış sınıfın kesitlerini kendi aksiyomatiğiyle bütünleştirmesine olanak veren kesilmelerin kesilmelerini durmaksızın icra etmekten, denetimsiz devrimci unsurları (ne sosyalist devlet ne de kapitalizm ta-

rafından denetlenebilen) uzağa, çevreye veya gettolara fırlatmaktan alıkoyamamıştır. Böylelikle tek seçenek, ya sosyalist devletin hızla doyurulan yeni katı ve terörist aksiyomatiği, ya da kapitalist devletin, esnek ve asla doyurulamaz olduğu için daha tehlikeli eski kinik aksiyomatiği arasındadır. Ama esasında en dolaysız sorun, sanayi toplumunun bir fazlalık, fazlalığın soğurulması, planlamacı ve ticari devlet, ve hatta burjuvazinin bir eşdeğeri olmadan yapıp yapamayacağını bilme sorunu değildir: hem cevabın hayır olacağı, hem de sorunun bu şekilde iyi bir şekilde ortaya koyulmadığı aşikardır. Bir partide veya bir devlette cisimleşen sınıf bilincinin, nesnel sınıf çıkarlarına—olası bir tür kendiliğindenliğin atfedileceği, temsilci olduğunu iddia eden makamlar tarafından boğulan çıkarlar—ihanet edip etmediğini bilme sorunu da değildir. Sartre'ın *Diyalektik aklın eleştirisi*'ndeki analizi, sınıf değil ama sadece bir "grup" kendiliğindenliği bulunduğu sonucuna vardığında, bu bize fazlasıyla doğru görünüyor: "kaynaşmış grubu," "dizisel" kalan ve parti ya da devlet tarafından temsil edilen sınıftan ayırma zorunluluğunun nedeni budur. Ve her ikisi aynı ölçekte değildir. Böyledir, çünkü sınıf çıkarı büyük molar toplanışların düzeninde kalmaktadır; kaçınılmaz olarak sadece ayrı bir bilinçte temsil edilen bir müşterek bilinç-öncesini tarif etmektedir, ki burada, ihanet edip etmediğini, yabancılaştırıp yabancılaştırmadığını, bozunuma yol açıp açmadığını sormak yersizdir. Gerçek bilinçdışı ise aksine, arzulama-makinelerinin moleküler düzenini doğuran grup arzularındadır. Sorun, bilinçdışı grup arzuları ile bilinç-öncesi sınıf çıkarları arasındadır. Göreceğimiz gibi, dolaylı olarak doğan, ve sınıfsal bilinç-öncesine ve sınıf bilincinin temsilci biçimlerine, çıkarların doğasına ve onların gerçekleşme sürecine dair sorunlar, sadece buradan yola koyularak ortaya koyulabilirler. Reich, arzu ile çıkar arasındaki öncelikli

ayrımı savunarak, her zaman masum gerekçeleriyle geri döner: "İktidarın en ivedi görevi (dahası yoktur), nesnel tarihsel sürecin kusursuz bir idrakinin ötesinde: a) farklı tabakalardaki, mesleklerdeki, yaş ve cinsiyet gruplarındaki ilerici arzuların ve fikirlerin neler olduğunu, b) ilerici görüşleri gelişmekten alıkoyan arzuların, korkuların ve fikirlerin—*geleneksel bağlar*—neler olduğunu idrak etmektir."[105] (İktidar daha ziyade, şöyle bir cevap vermeye eğilimlidir: arzu sözcüğünü duyduğumda silahımı çekerim.)

Arzu asla aldatılamaz. Belki çıkarlar aldatılır, onlar idrak edilemez ya da onlara ihanet edilir, ama arzu değil. Reich'ın feryadının sebebi budur: hayır, kitleler kandırılmadı, onlar faşizmi arzuladılar, ve açıklanması gereken de budur... Öyle ki, birisi kendi çıkarlarına aykırı olarak arzulamaktadır: kapitalizm bundan kazanç sağlar, ama sosyalizm de, parti ve parti yönetimi de. Peki idrak edememek değil, ama tam olarak bilinçdışı gerici yatırımlar olan faaliyetlere arzunun kendisini teslim ediyor olması nasıl açıklanır? Ve "geleneksel bağlar[dan]" söz ettiğinde Reich'ın kastettiği nedir? Onlar aynı zamanda tarihsel sürece aittir ve bizi devletin modern işlevlerine geri götürürler. Modern uygar toplumlar, kod çözümü ve yersizyurtsuzlaşma süreçleri ile tanımlanır. *Ama bir taraftan yersizyurtsuzlaştırdıkları şeyi diğer tarafta yeniden-yerliyurtlulaştırırlar.* Bu yeni-yeryurtlar sıklıkla yapay, kalıntı, arkaiktirler; sadece, kusursuzca güncel işlevleri olan arkaizmlerdir, kod parçalarını "bir araya getirmeye," onlara bir yer vermeye, yeniden davet etmeye, eskileri canlandırmaya, sahte kodlar ya da jargonlar icat etmeye dair bize ait modern tarzdır. Edgar Morin'in formülüne göre, neo-arkaizmlerdir. Bu modern yeryurtlar had safhada karmaşık ve çeşitlidir. Bazıları daha ziyade

---

[105] Reich, *Qu'est-ce que la conscience de classe?*, 1934, fr.ç. Ed. Sinelnikoff, ss. 18.

folkloriktir, ama yine de toplumsal ve muhtemelen politik güçleri temsil ederler (bilye oyuncularından şarap damıtanlara, eski askerlere). Diğerleriyse, arkaizmleri hem devrimci bir yükü serbest bırakmaya, hem de modern bir faşizmi doğurmaya muktedir gettolardır (etnik azınlıklar, Bask sorunu, İrlanda Katolikleri, Kızılderili bölgeleri). Bazıları yersizyurtsuzlaşma hareketinin cereyanı içinde sanki kendiliğinden biçimlenmektedir (mahalle yeryurtları, büyük toplanışların yeryurtları, "çeteler"). Diğerleriyse devlet tarafından örgütlenip desteklenmiştir, her ne kadar ona karşı dönüp ciddi sorunlara sebep olabilirlerse de (bölgecilik, milliyetçilik). Faşist devlet, kuşkusuz ki kapitalizmde en sıra dışı ekonomik ve politik yeniden-yerliyurtlulaşma girişimiydi. Ama sosyalist devlet de, kendilerini devlete karşı yeniden biçimlendiren veya devletin teşvik ettiği ya da örgütlediği kendi azınlıklarına, kendi yeryurtlarına sahiptir (Rus milliyetçiliği, parti yeryurdu: proletarya kendisini bir sınıf olarak ancak yapay yeryurtlar temelinde tesis edebilmiştir; buna paralel olarak, burjuvazi kendisini bazen en arkaik biçimlerde yeniden-yerliyurtlulaştırır). Gücün şahsileşmesi, makinenin yersizyurtsuzlaşmasına eklenmeye gelen bir yeryurttur. Eğer modern devletin işlevinin kodu çözülmüş, yersizyurtsuzlaşmış akımların düzenlenişi olduğu doğruysa, bu işlevin temel görünümlerinden birisi, kodu çözülmüş akımların toplumsal aksiyomatiğin her kenarından kaçışını engellemek amacıyla, onları yeniden-yerliyurtlulaştırmaktır. Bazen, eğer sermaye akımlarını dünyaya geri getirecek bir devlet yoksa, onların kendilerini isteye isteye aya kadar yollayacakları izlenimi edinilir. Örneğin: finansman akımlarının yersizyurtsuzlaşması, ama alım gücü ve ödeme araçları vasıtasıyla onların yeniden-yerliyurtlulaşması (merkez bankalarının rolü). Veya merkezden çevreye doğru ilerleyen yersizyurtsuzlaşma hareketine, ya bir devlet

sosyalizminin veyahut kapitalizminin modernist biçimleri, ya da yerel despotların arkaik biçimi altındaki çevresel bir yeniden-yerliyurtlulaşma, çevrenin bir tür ekonomik ve politik merkezileşmesi eşlik eder. Yine de, karşılıklı olarak biri diğerinde kapılan, ya da aynı sürecin karşıt yüzleri gibi olan yersizyurtsuzlaşmayı yeniden-yerliyurtlulaşmadan ayırmak imkansızdır.

Devletin icra ettiği düzenlemenin bu temel görünümü, eğer onun kapitalizmin toplumsal ve ekonomik aksiyomatiğine bu şekilde doğrudan dayandığı fark edilirse, daha açık bir şekilde görülebilir. Arkaik veya yapay yeni-yeryurtları resmeden yersizyurtsuzlaşmış akımların tam bir birleşimidir bu. Marx, politik ekonomiyi inşa edenin ne olduğunu açıkça göstermiştir: emeğin veya üretimin içinde—arzunun içinde olduğu da söylenebilir—zenginliğin soyut öznel bir özünün keşfi (Adam Smith'in, zenginliği yaratan etkinliğin her türlü belirlenimi fırlatıp atan ve emeği olduğu gibi ele alan büyük adımı buydu: ne imalattaki emek, ne ticaretteki emek, ne de tarımsal emek; ama ayrım gütmeden tüm bu etkinlikler... zenginliği yaratan etkinliğin soyut evrenselliği)."[106] İşte kod çözümünün ya da yersizyurtsuzlaşmanın muazzam hareketi: zenginliğin doğası bundan böyle nesnenin tarafında, dış koşullar altında, yerliyurtlu makinede veya despotik makinede aranmayacaktır. Ama Marx şunu da ekler ki, bu temel "kinik" keşif, kendisini yeni bir fetişizm ya da yeni bir "ikiyüzlülük" olarak yeni bir yerliyurtlulaşma tarafından düzeltilmiş olarak bulur. Soyut öznel öz olarak üretim, ancak onu yeniden somutlaştıran, yeniden-yerliyurtlulaştırarak onu yabancılaştıran mülkiyet biçimleri halinde keşfedilir. Öznel özü, "para yaratan" despotik bir makineye hala bağlı olan belirli bir etkinlik olarak belirleyen merkantalistler değil sadece

---

[106] Marx, *Introduction générale à la critique de l'économie politique*, Pléiade I, ss. 258 ve devamı. Ve *Economie et philosophie*, Pléiade II, ss. 71-75.

(zenginliğin öznelliğinin doğal bir sezisine sahipseler de); bu seziyi daha ileriye taşıyarak, öznel etkinliği tarım veya arsa mülkiyeti biçiminde yeryurtsal ya da yeniden-yerliyurtlulaştırılmış bir makineye bağlayan fizyokratlar da değil sadece. Ama Adam Smith bile, zenginliğin muazzam, soyut ve öznel, endüstriyel ve yersizyurtsuzlaşmış özünü sadece, onu derhal üretim araçlarının özel mülkiyeti halinde yeniden-yerliyurtlulaştırarak keşfeder. (Bu bakımdan, ortak mülkiyet denilen şeyin bu hareketin yönünü değiştirdiği de söylenemez) Dahası, eğer sorun artık politik ekonominin tarihi değil, ama tekabül eden toplumun gerçek tarihi ise, kapitalizmin bir tarafta yersizyurtsuzlaştırmış olduğunu neden sürekli diğer tarafta yeniden-yerliyurtlulaştırdığı daha iyi anlaşılabilir. Marx, çifte hareketin gerçek sebebini *Kapital*'de analiz eder: kapitalizm bir yandan, sadece soyut zenginliğin öznel özünü, yani üretim için üretimi durmaksızın geliştirerek ilerleyebilir, yani "kendinde bir amaç olarak üretim, emeğin toplumsal üretkenliğinin mutlak gelişimi"; ama diğer yandan ve aynı zamanda, üretimin belirli bir tarzı, "sermaye için üretim," "varolan sermayenin değerinin artması" olarak bunu ancak kendisine ait sınırlı amacın çerçevesi altında yapar.[107] Birinci görünüm altında kapitalizm daimi olarak kendi sınırlarının üstesinden gelir, hep daha ileriye yersizyurtsuzlaşır, "her engeli ve her bağı deviren ulusötesi evrensel bir enerjiyi genişletir"; ama kesin olarak tamamlayıcı olan ikinci görünüm altında sürekli olarak kendi içindeki sınırlara, içkin, ve özellikle de içkin oldukları için ancak daha geniş bir ölçekte yeniden-üretilerek aşılmalarına izin veren sınırlara ve engellere sahiptir (hep daha fazla yeniden-yerliyurtlulaşma, yerel, dünya çapında ve gezegensel). Düşme eğilimi, yani hiçbir zaman ulaşılamayan, çünkü her zaman üstesinden gelinen ve her zaman yeniden-üretilen sınır-

[107] Marx, *Le Capital*, III, 3, sonuçlar, Pléiade II, ss. 1031-1032.

lar, bize göre, bir doğal sonuç ve hatta doğrudan bir belirti olarak yersizyurtsuzlaşmanın ve yeniden-yerliyurtlulaşmanın iki hareketinin eşzamanlılığına sahiptir.

Açığa çıkan şey önemli bir sonuçtur. Modern toplumların toplumsal aksiyomatiği iki kutup tarafından yakalanmıştır ve durmaksızın bir kutuptan diğerine salınmaktadır. Kod çözümü ve yersizyurtsuzlaşmadan doğma olup despotik makinenin harabelerinde yükselen bu toplumlar, üst-kodlayıcı ve yeniden-yerliyurtlulaştırıcı bir birlik olarak yeniden canlandırmayı diledikleri Urstaat ile onları mutlak bir eşiğe doğru süren prangasız akımlar arasında yakalanmışlardır. Sermayelerinin ve halklarının akışkan niceliklerini bir yandan tüm güçleriyle, dünya çapındaki diktatörlüklerin, yerel diktatörlerin ve muazzam polis gücünün darbeleriyle yeniden kodlarlarken, diğer yandan onların kodlarını çözerler, ya da onları kod çözümüne elverişli kılarlar. İki ayrı yön arasında kapılmışlardır: arkaizm ve fütürizm, neoarkaizm ve eski-fütürizm, paranoya ve şizofreni. İki kutup arasında bocalarlar: bir kod birimi olarak yeniden canlandırmaya çalıştıkları paranoyak despotik gösterge, despota ait gösterge-gösteren; ve kodu çözülmüş akım birimi, şize, nokta-gösterge ya da akım-kesilme olarak şizoya ait gösterge-figür. Birine sıkıca bağlanırlar, ama diğerine doğru akar ya da dökülürler. Kendilerinin sürekli olarak hem gerisinde hem de ilerisindedirler.[108] Urstaat nostaljisi ve gerekliliği, akımların akma ihtiyacı ve kaçınılmazlığı ile nasıl uzlaştırılır? Sistemin kurucu kod çözümünün ve yersizyurtsuzlaşmasının, sistemin, aksiyomatikten kurtulacağı ve makineyi şaşkına çevireceği bir uca veya

[108] Suzanne de Brunhoff, *La Monnaie chez Marx*, Ed. Sociales, 1967, ss. 147: "İşte bu yüzden kapitalizmde, sistem içinde şekillendirilen kredi bile, *kapitalim-öncesi* (para, paraya dayalı tecim) ve *kapitalizm-sonrası* (yüksek bir dolaşım olan kredi dolaşımı...) karma öğeleri yeniden bir araya getirir. Kapitalizmin ihtiyaçlarına uyarlanmış kredi, asla sermaye ile eşzamanlı değildir. Kapitalist üretim tarzından doğan finansman sistemi bir piç olarak kalır."

diğerine doğru kaçmasına sebep olmaması için ne yapılmalıdır (ufuktaki bir Çinli, Kübalı bir bombacı, uçak korsanı bir Arap, konsolos kaçıran birisi, bir Kara Panter, bir Mayıs 68, ve hatta beyni uyuşmuş hippiler, öfkeli homolar vb.). Gerici paranoyak yük-aşırılıkları ile, yeraltı, şizofrenik ve devrimci yükler arasında salınır. Dahası, onun artık bir taraftan diğerine nasıl yöneldiği de pek bilinemez: hezeyanın iki muğlak kutbu, onların dönüşümleri, bir arkaizmin ya da bir folklorun belirli koşullarda aniden tehlikeli bir ilerici değer ile yüklenebiliyor hale gelmesi. Hezeyanın nasıl faşist veya devrimci hale geldiği, hakkında herkesin, ilkin ve bilhassa da psikiyatristlerin sessiz kaldığı evrensel hezeyana dair sorundur (konu hakkında hiçbir fikirleri yoktur; neden olsun ki?). Hem kapitalizm hem de sosyalizm, tapındıkları despotik gösteren ve onları sürükleyen şizofrenik figür arasında parçalanmış gibidir. Dolayısıyla, birbirlerinin zıddı gibi görünen önceki iki yargıyı koruyor olmakta haklıyız. Bir yandan, modern devlet, despotik devlet ile karşılaştırıldığında içkin-oluşunun ifası, akımların genel kod çözümü, kodlar ve üst-kodlamanın yerini almaya gelen aksiyomatik açısından ileri bir kesilme şekillendirir. Ama diğer yandan, sahne gerisinde tarihin tek kesilmesini tesis eden başka değil ama sadece bir tane devlet, Urstaat, Asya tarzı despotik oluşum vardır; çünkü modern toplumsal aksiyomatik dahi ancak, onu, kendi kesilişini icra etmek için aralarında salındığı kutuplardan birisi olarak diriltmekle işleyebilir. Demokrasi, faşizm ya da sosyalizm, bunlardan hangisine eşsiz bir model olarak Urstaat musallat olmamıştır ki? Yerel diktatör Duvalier'in polis şefinin adı Desyr'di.

Ama bir şeyi yeniden dirilten işlemler, ona neden olanların aynıları değillerdir. Yabanıllara, barbarlara ve uygar toplumlara tekabül eden üç büyük toplumsal makineyi birbirinden ayırt ettik. İlki, akımları yeryüzünün

eksiksiz bedeninde kodlayan alttaki yerliyurtlu makinedir. İkincisi, akımları despotun ya da onun aygıtı Urstaat'ın eksiksiz bedeninde üst-kodlayan aşkın emperyal makinedir: ilk büyük yersizyurtsuzlaşma hareketini icra eder, ama bir araya getirerek, üst-kodlayarak ve artı-emeklerini temellük ederek koruduğu yerliyurtlu topluluklara kendi yüksek birliğini ekleyerek bunu yapar. Üçüncüsü, akımların sermaye-paranın eksiksiz bedeninde kodunu çözmeye dayanan modern içkin makinedir: yerliyurtlu kodların ve despotik üst-kodlamanın yerine kodu çözülmüş akımların bir aksiyomatiğini ve bu akımların bir düzenlenişini koymakla içkinliği ifa etmiştir, böylelikle soyutu somut ve yapayı doğal kılmıştır; ikinci büyük yersizyurtsuzlaşma hareketini icra eder, ama bu sefer, asla bir koda ve üst-koda izin vermediği için. Yine de, varlığını sürdürmesine izin vermediği şeyi kendine özgü vasıtalarla yeniden keşfeder; yeryurtları yitirdiği yerde yeniden-yerliyurtlulaştırır, eskilerini yıktığı yerde yeni arkaizmler yaratır—ve her ikisi bir araya gelir. Tarihçiler şöyle der: hayır, modern devlet, ona ait bürokrasi, ona ait teknokrasi antik despotik devlete benzemez. Elbette öyle, çünkü söz konusu olan bir durumda kodu çözülmüş akımları yeniden-yerliyurtlulaştırmak, diğerinde yerliyurtlu akımları üst-kodlamaktır. Paradoks şudur ki, kapitalizm kendi yeniden-yerliyurtlulaştırmalarını icra etmek için Urstaat'tan yararlanır. Ama sarsılmaz modern aksiyomatik, içselleşmiş sınırı olarak aşkın Urstaat'ı ya da arasında salınmak için belirlendiği kutuplardan birisini, içkinliğinin derinliklerinde yeniden-üretir. Ve sarsılmaz ve kinik doğası altında, aksiyomatiğin diğer kutbunu, onun arazlarını, onun bozulmalarını, onun paramparça olma ihtimalini, ve kodunu çözdüğü şeyin, aşkınsal dirilişler olarak ona ait içkin düzenlenişlerin duvarını aşabilmesi ihtimalini şekillendiren büyük kuvvetlere maruz kalır. Her bir toplumsal makine, öğeleri socius

yüzeyinde organize edilen belirli bir tür *temsil* türünü üretir: akımların kodlanmasına tekabül eden yabanıl yerliyurtlu makinedeki çağrışım-bağlantı sistemi; üst-kodlamaya tekabül eden barbar despotik makinedeki itaat-ayrım sistemi; akımların kod çözümüne tekabül eden uygar kapitalist makinedeki koordinasyon-birleşim sistemi. Yersizyurtsuzlaşma, aksiyomatik ve yenidenyerliyurtlulaşma, modern sociustaki arzu temsiline ait üç yüzey öğesidir. O halde soruya geri dönüyoruz: özdeş doğalarından ve farklı rejimlerinden bir kez söz edildiğinde, toplumsal üretim ile arzulama-üretimi arasındaki ilişki her bir durumda nedir? Doğalarındaki özdeşlik modern kapitalist temsil düzeninde en yüksek noktasında mıdır, çünkü bu özdeşlik bu düzenin içkinliğinde ve kodu çözülmüş akımların akışında "evrensel olarak" gerçekleşmiş midir? Ama aynı zamanda, rejim farkı kapitalist temsil düzeninde en aşırı halinde midir, ve bu temsil, diğer hepsinden daha kuvvetli bir toplumsal-psişik bastırma faaliyetini arzu üzerine uygulamakta mıdır, çünkü içkinlik ve kod çözümü sayesinde üretim-karşıtlığı sistemde yerel olarak kalmak yerine üretim boyunca yayılan, ve şimdi arzuya nüfuz eden ve onu çiğneyip geçen inanılmaz bir ölüm içgüdüsünü serbest mi bırakmıştır? Ve bu her zaman içeride yükselen ama dışarıdan gelmek zorunda olan ölüm nedir—ve kapitalizm örneğinde onun gelişine sebep olacak dışarısının ne olduğu hala görülemediği için, çok daha büyük bir güçle yükselmekte olan ölüm? Kısacası, topluma dair genel teori, bir genel akımlar teorisidir; toplumsal üretim ile arzulama üretiminin ilişkisi, her bir durumda bu ilişkinin çeşitlenmesi ve bu ilişkinin kapitalist sistemdeki sınırları, bu teoriye dayanarak değerlendirilmelidir.

Yerliyurtlu ve hatta despotik makinede, toplumsal

ekonomik yeniden-üretim hiçbir zaman insan yeniden-üretiminden, bu yeniden-üretimin toplumsal biçiminden bağımsız değildir. O halde aile, toplumsal saha ile eş-uzanımlı açık bir eylem, bir stratejidir; hısımlık ve ittifak ilişkileri belirleyicidir, veya daha ziyade "belirleyici olarak belirlenmişlerdir." İşin doğrusu, sociusta işaretlenenler ya da kaydı tutulanlar, ailelerinin kıdemine veya aile içindeki kıdemlerine uygun olarak üreticilerdir (veya üretici-olmayanlar). Yeniden-üretim süreci doğrudan doğruya ekonomik değildir, ama soydaşlığın ekonomik olmayan etmenleri yoluyla meydana gelmektedir. Bu sadece yerliyurtlu makine, ve ittifaklar ile hısımlıkların bakış açısından toplumsal ekonomik yeniden-üretimde kıdemine uygun olarak her bir kişinin yerini belirleyen yerel gruplar için doğru değildir, ama bunlara yeni ittifak ve dolaysız hısımlık ilişkilerini ekleyen despotik makine için de doğrudur (despotik üst-kodlamadaki, mutasyonları ve kararsızlıkları ne olursa olsun her zaman için yeni ittifakın aynı kategorisi altında kaydı tutulan hükümdarın ailesi ve "hanedan[ın]" rolü buradan gelir). Süreç, kapitalist sistemde kesinlikle aynı kalmaz.[109] Temsil, artık ayrı bir nesneyle değil ama bizatihi üretici etkinliğin kendisiyle ilişkilidir. Eksiksiz beden olarak socius, sermaye-para olarak doğrudan ekonomik hale gelmiştir; başka herhangi bir önkoşula tahammül edemez. Kaydı tutulanlar ya da işaretlenenler, artık üreticiler veya üretici-olmayanlar değillerdir, ama ilişkili hale gelmelerinde ya da birleşimlerinde etkili bir biçimde somut hale gelen soyut nicelikler olarak üretim güçleri ve araçlarıdır: emek gücü veya sermaye, sabit sermaye veya değişken sermaye, hısımlık veya ittifak sermaye-

---

[109] Bkz. Emmanuel Terray'in üretim tarzları üzerindeki diferansiyel analizi, *Le Marxisme devant les sociétés primitives*, ss. 140-155 (kapitalizm öncesi toplumlarda, "ekonomik ve toplumsal yapının yeniden-üretimi [neden büyük ölçüde], grubun fiziksel yeniden-üretiminin icra edildiği koşullara bağlıdır").

si... Sermayenin kendisi, ittifak ve hısımlık ilişkilerini üstlenmiştir. Ailenin, ekonomik yeniden-üretime toplumsal biçimini vermeye bir son vermesiyle uyumlu olarak, onun bir özelleşmesi vuku bulur: üzerindeki yatırım çekilmiş gibidir, sahanın dışına yerleştirilmiştir; aile, Aristo gibi konuşmak gerekirse, ekonomik yeniden-üretimin özerk toplumsal biçimine boyun eğmiş olarak kendisini bulan, ve onun tarafından kendisine tahsis edilen yeri alan insan maddesinin veya malzemesinin biçimidir. Yani üretim ve üretim-karşıtlığı öğelerinin yeniden-üretimi insanlarınkine benzemez, ama onlarda basit bir malzeme keşfeder ki, ekonomik yeniden-üretim, onun insan yeniden-üretimi olarak sahip olduğu biçimden tamamen farklı bir tarzda onu önceden organize eder. Tam da özelleştirildiği, sahanın dışına yerleştirildiği için, malzemenin ya da insan yeniden-üretiminin biçimi, eşit olduklarından elbette ki şüphe edilemeyecek insanları doğurur; ama sahanın içinde sermayeden türeyen bir işlev olarak kapitalistin ve emek gücünden türeyen bir işlev olarak işçinin vb. ihtiyaç olunacak yerde ortaya çıkması amacıyla, toplumsal ekonomik yeniden-üretimin biçimi, malzemenin biçimini zaten önceden şekillendirmiştir, öyle ki aile, sınıfsal düzen tarafından kendisini yeniden kesilmiş olarak bulur (bu anlamda, eşitliğin tek kökeni aslında dışlanmış olmaktır...)[110]

Ailenin bu şekilde toplumsal sahanın dışına yerleştirilmesi, onun aynı zamanda en büyük toplumsal şansıdır. Çünkü bu, toplumsal sahanın tamamının aileye *tatbik edilebileceği* koşuldur. Bireysel kişiler, öncelikle toplumsal kişilerdir, yani soyut niceliklerden türeyen işlevlerdir; bu niceliklerin ilişkilerinde ya da aksiyomatiğinde, onların birleşimlerinde somut hale gelirler. Kapitalizmin

[110] Kapitalist üretim hakkında bkz. Marx, *Principes d'une critique de l'économie politique*, Pléiade II, ss. 357-358, ve *Le Capital*, I, 7, Böl. 24, Pléiade I, ss. 1095-1096.

nokta-gösterge[leri], kesilme-akım[ları], salt "figürler[i]" tarafından üretilen kurulumlar ya da imgelerin ta kendileridir onlar: kişileşmiş sermaye, yani sermaye akımından türeyen bir işlev olarak kapitalist; kişileşmiş emek gücü, yani emek akımından türeyen bir işlev olarak işçi. Bu şekilde kapitalizm, kendi içkinlik sahasını imgelerle doldurur: yoksulluk, umutsuzluk, isyan ve diğer yandan sermayenin uyguladığı şiddet ve eziyet dahi, yoksulluğun, umutsuzluğun, isyanın, şiddetin veya eziyetin imgeleri haline gelir. Ama onları üreten figüratif-olmayan figürlerden veya kesilme-akım[lar]dan başlanarak, bu imgelerin kendileri, bir insan malzemesi şekillendirmeden herhangi bir şeyi tasvir etmeyecek ve yeniden-üretmeyecektir; öyle ki, insan yeniden-üretiminin özgül biçimi yine de onu belirleyen toplumsal sahanın dışına düşer. Dolayısıyla özel kişiler, ikinci sıra imgeler, imgelerin imgeleridir, yani böylelikle toplumsal kişilerin birinci sıra imgelerini temsil edebilme uygunluğu elde edebilmiş *simulakrumlardır*. Bu özel kişiler, baba, anne, çocuk olarak kısıtlı aile alanında biçimsel olarak belirlenmiştir. Ama ittifaklar ile hısımlıkların darbeleri vasıtasıyla toplumsal sahanın tamamına açılan, onunla eş-uzanımlı olan ve onun koordinatlarını yeniden kesen bir strateji olmak yerine, şimdi ailenin, üzerine toplumsal sahanın yeniden kapanacağı, onun yeniden-üretiminin özerk ihtiyaçlarının tatbik edileceği ve onun tarafından tüm boyutlarının yeniden kesileceği basit bir taktik olduğu açıktır. İttifaklar ve hısımlıklar artık insanlar vasıtasıyla değil, ama para vasıtasıyla ilerler; dolayısıyla aile, artık hakim olmadığı şeyi ifade etmek için uygun kılınmış bir mikrokozmos haline gelir. Belirli bir anlamda, durum aslında değişmemiştir; çünkü aile yoluyla yatırım yapılan şey hala ekonomik, politik ve kültürel toplumsal saha, onun kesilmeleri ile akımlarıdır. Özel kişiler birer yanılsama, imgelerin imgeleri ya da türevlerin türevleri-

dir. Ama başka bir anlamda her şey değişmiştir, çünkü aile, toplumsal yeniden-üretimin hakim etmenlerini tesis edip geliştirmek yerine, bu etmenleri kendine özgü yeniden-üretim tarzına tatbik edip sarmalamakla yetinmektedir. Baba, anne, çocuk böylelikle sermaye imgelerinin simulakrumları haline gelir ("Bay Sermaye, Bayan Yeryüzü," ve onların çocuğu İşçi...), şu sonuçla ki, artık bu imgeler, sadece simulakruma yatırım yapmak için belirlenmiş arzuda asla fark edilemez. Ailevi belirlenimler, toplumsal aksiyomatiğin tatbiki haline gelir. Aile, toplumsal sahadaki toplanışın tatbik edildiği alt-toplanış haline gelir. *Her bir kişinin* kişisel babaya ve anneye sahip olması olarak; her bir kişi için toplumsal kişilerin müşterek toplanışını simüle eden ve onların arazisini kuşatıp imgelerini karartan paylaştırıcı bir alt-toplanıştır. Sermayenin imgeleri tarafından tetiklendiği her defasında, her şey "baba-anne[ye]" cevap veren baba-anne-çocuk üçgenine indirgenir. Kısacası, Ödipus gelip çatar: birinci sıra toplumsal imgelerin ikinci sıra özel aile imgelerine tatbik edilişinin kapitalist sistemi içinde doğar. Toplumsal olarak belirlenen bir çıkış toplanışına yanıt veren varış toplanışıdır o. Toplumsal hakimiyetin biçimine yanıt veren bize ait özel sömürgeci oluşumdur. Hepimiz ufak sömürgeleriz, ve bizi sömürgeleştiren Ödipus'tur. Aile, üretimin ve yeniden-üretimin bir birimi olmaya son verdiğinde, birleşim onda basit bir tüketim biriminin anlamını yeniden bulduğunda, tüketiyor olduğumuz şey baba-annedir. Çıkış toplanışında patron, başkan, rahip, polis, vergi tahsildarı, asker, işçi, bütün makineler ve yeryurtlar, toplumumuzdaki bütün toplumsal imgeler vardır; ama varış toplanışında, son noktada, baba, anne ve benden, babaya miras kalmış despotik gösterenden, annenin üstlenmiş olduğu artakalan yeryurttan, ve bölünmüş, kesilmiş, hadım-edilmiş egodan fazlası yoktur. Bu indirgeme, katlama ya da tatbik etme

işlemi, Lacan'ı, tatbik edilen bir aksiyomatik olarak psikanalizin sırrına taammüden ihanet ederek şunu söylemeye iten şey değil midir: "analitik diyalog olarak adlandırılan şeye en serbest şekilde dahil olmak [için beliren şey], aslında birkaç temel ve biçimlendirilebilir eklemlenişe tam olarak indirgenebilecek bir temele dayanmaktadır."[111] Her şey önceden biçimlendirilmiş, peşinen tanzim edilmiştir. Bir kolektif sözceleme eyleyicisi olarak, üretim ile üretim-karşıtlığının bir eyleyicisi olarak herkesin etki ettiği ve herkese etki edildiği toplumsal saha, herkesin şimdi kendisini, onu sözcenin bireysel öznesi ve sözcelemenin bireysel öznesi olarak bölen çizgi tarafından kendi köşesine sıkıştırılmış ve kesilmiş olarak bulduğu Ödipus'a indirgenir. Sözcenin öznesi toplumsal kişidir, ve sözcelemenin öznesi özel kişidir. "Öyleyse" bu senin baban, öyleyse bu senin annen, öyleyse bu da sensin: ailevi birleşim, özel kişilere tatbik edilen kapitalist birleşimlerden doğar. Baba-anne-ben, her şey onlara tatbik edildiği için, birisi onları her yerde yeniden bulacağından emindir. İmgelerin saltanatı, kapitalizmin şizelerden yararlandığı ve akımları saptırdığı yeni tarzdır: bileşik imgeler, başka imgelere indirgenen imgeler; bu faaliyet böylesi bir tarzda sonucuna ulaştığında, her bir kişinin baba-annesiyle ilişkili küçük egosu dünyanın gerçekten de merkezidir. Yeryüzündeki fetişlerin yeraltı saltanatından ya da despotun idollerinin göksel saltanatından çok daha sinsi bir şey, ödipal-narsisistik makinenin tahta çıkışıdır: "Artık ne kabartmaları ne de hiyeroglifleri, ...gerçek nesnel gerçekliği talep edeceğiz, ...yani Kodak-görüşü... Her erkek ve her kadın için evren, sadece onun mutlak küçük imgesinin bu çevrelenişidir... Bir imge! Şipşakların evrensel filminde bir Kodak-

---

[111] J. Lacan, *Lettres de l'école freudienne*, 7 mart 1970, ss. 42.

şipşakı."[112] Üçgenleştirilmiş küçük bir mikrokozmos olarak her bir insan; narsisistik ego, ödipal özneyle özdeşleşir.

Nihayet Ödipus..., son noktada çok basit bir işlemdir, aslında kolaylıkla biçimlendirilebilir. Evrensel tarihin hala içindedir. Şizofreni arzulama-üretimine iade ettiği kodu çözülmüş ve yersizyurtsuzlaşmış akımları her toplumsal üretimin "sınırında" harekete geçirdiğince, onun hangi anlamda her toplumun *mutlak sınırı* olduğunu görmüştük. Ve kapitalizmin de, kodu çözülmüş akımları aksiyomlaştırdığınca, yersizyurtsuzlaşmış akımları yeniden-yerliyurtlulaştırdığınca her toplumun *göreli sınırı* olduğunu. Kapitalizmin, şizofrenide sürekli olarak püskürtüp defettiği kendi *dış sınırını* bulduğunu, bunun yanında onun, yerinden-edip genişletmeye hiçbir zaman son vermediği kendi *içkin sınırlarını* ürettiğini görmüştük. Ama kapitalizmin, başka bir tarzda yerinden-edilmiş bir *iç sınıra* hala ihtiyacı vardır: özellikle de mutlak dış sınırı, şizofrenik sınırı etkisizleştirmek ya da püskürtmek için; bu sınırı bu sefer kısıtlayarak, onun bundan böyle toplumsal üretim ile toplumsal üretimden ayrılan arzulama-üretimi arasına değil, ama toplumsal üretimin içine, toplumsal yeniden-üretimin biçimi ile bu biçimin indirgendiği aile yeniden-üretiminin biçimi arasına, toplumsal toplanış ile bu toplanışın tatbik edildiği özel alttoplanış arasına geçmesine sebep olarak onu içselleştirmeye ihtiyacı vardır. Ödipus, arzunun ele geçirilmeye elverişli olduğu bu yerinden-edilmiş ya da içselleştirilmiş sınırdır. Ödipal üçgen, kapitalizmin toplumsal yeniden-yerliyurtlulaştırma için sarf ettiği tüm çabalara tekabül eden kişisel ya da özel yeryurttur. Ödipus arzunun yerinden-edilmiş temsil edileni olduğu için, her toplum-

---

[112] D.H. Lawrence, "Art et moralité," 1925, fr.ç. *Eros et les chiens*, Ed. Bourgois, ss. 48-50. (Karma ve karmaşık imge olarak modern insanın "gerçekliği" için bkz. Nietzsche, *Zarathoustra*, II, "Du pays de la civilisation.")

sal oluşumun her zaman için yerinden-edilmiş sınırı olmuştur. Ama akımlar kodlandığı, ve ittifaklar ile hısımlıkların etkileşimi toplumsal sahanın aileye ikincil bir indirgenişini engelleyerek aileleri toplumsal sahanın belirlenimler ölçeğine uygun olarak geniş tuttuğu ölçüde, bu sınır ilkel oluşumlarda işgal edilmemiş olarak kalır. Despotik oluşumlarda ödipal sınır işgal edilmiş, simgesel olarak işgal edilmiştir, ama onda yaşanmamış ve ikamet edilmemiştir, çünkü emperyal ensest, yeri geldiğinde toplumsal sahayı yukarıdan izleyen bir üst-kodlamayı icra etmektedir (bastıran temsil): çok sonradan Ödipus'a ait olacak indirgeme, dışdeğerbiçim vb. gibi biçimsel işlemler şimdiden kabataslak resmedilmiştir, ama yüksek nesnenin tesis edildiği simgesel bir uzam içinde. Kodu çözülmüş akımlar tarafından üretilen toplumsal imgelerin, arzu tarafından yatırım yapılmış kısıtlı aile imgelerine etkili olarak indirgendiği anlamda ödipal sınır, bir tek kapitalist oluşumda sadece işgal edilmiş olarak değil, ama kendisinde yaşanılmış ve ikamet edilmiş olarak da kendisini bulur. Ödipus işte bu noktada İmgeselde tesis edilir, ve aynı zamanda temsilin derin öğelerindeki *göçünü tamamlar: yerinden-edilmiş temsil edilen, bu şekilde arzunun temsilcisi haline gelir.* Dolayısıyla bu oluş ya da tesis, önceki toplumsal oluşumlarda imgelenen kategoriler altında yükselmeyecektir, çünkü imgesel Ödipus böylesi bir oluşun sonucudur ve tersi doğru değildir. Ödipus, bir bok akımı veya bir ensest dalgasıyla değil, ama sermaye-paranın kodu çözülmüş akımları vasıtasıyla gelip çatar. Ensest ve bok dalgaları, sermaye akımlarının indirgendiği ya da tatbik edildiği bu özel kişileri sürüklediğince, sadece ikincil olarak türerler (para = bok psikanalitik eşitliğinde bütünüyle çarpıtılan ilişkinin karmaşık doğumu budur; aslında söz konusu olan şey, kodu çözülmüş akımlar arasındaki karşılaşmalar ya da birleşimler, türeyenler ve sonuçlananlardır).

Ödipus'ta üç durumun ya da üç makinenin bir özeti bulunur. Çünkü Ödipus yerliyurtlu makinede işgal edilmemiş bir sınır olarak hazır bekler. Despotik makinede simgesel olarak işgal edilmiş bir sınır biçimini alır. Ama sadece kapitalist makinenin imgesel Ödipus'u haline gelmesiyle ifa edilir ve tamamlanır. Despotik makine ilkel yeryurtları korumuştur, kapitalist makine ise aksiyomatiğinin bir kutbu olarak Urstaat'ı yeniden diriltir, despotu imgelerinden birisi kılar. Ödipus'un her şeyi bir araya getirmesinin nedeni budur, Ödipus'ta her şey yeniden keşfedilir, öyle ki, o aslında evrensel tarihin sonucudur, ama kapitalizmin de zaten bu sonuç olduğu benzersiz bir anlamda. İşte bütün dizi, *fetişler, idoller, imgeler ve simulakrumlar*: yerliyurtlu fetişler, despotik idoller ya da simgeler; her şey, onları sürükleyen ve ödipal simulakruma indirgeyen kapitalizmin imgelerinde yakalanır. Laïos'la birlikte yerel grubun temsilcisi, Jocaste'yle birlikte yeryurtsallık, Ödipus'la birlikte despot: "şimdiye kadar inanılmış olan her şeyin karmakarışık bir tablosu." Freud'un, despot-Ödipus'un merkezi imgesini Sophocles'de araması hiç de şaşırtıcı değildir, söylence, onun iki aksi yöne, *Totem ve Tabu*'nun ilkel ritüel yönüne ve hayalperest modern insanın kişisel yönüne yayılmasını sağlamak için trajedi haline gelir (Ödipus bir söylence, bir trajedi veya bir düş olabilir: her zaman için sınırın yerinden-edilişini ifade eder). Eğer despotik makinedeki yüksek bir nesnenin simgesel konumu, modern sahada Ödipus'u tesis edecek katlama ve indirgeme işlemlerini başlangıçta mümkün kılmasaydı, Ödipus diye bir şey olmayacaktı: üçgenleşmenin *sebebi*. En yenilikçi psikanalistin öne sürdüğü, yerinden-edilmiş sınırı simgesel ile imgesel, simgesel hadım-edilme ile imgesel Ödipus arasına koyan savın had safhadaki öneminin, ama aynı zamanda belirsizliğinin, karar-verilemezliğinin sebebi budur. Çünkü despotun yasası ya da

yüksek nesnenin etkisi olarak despotik gösterenin emrindeki hadım-edilme, aslında gösterenin geri çekilişi ile keşfedilen içkinlik sahasına mevzilenecek ödipal imgelerin biçimsel koşuludur. Hadım-edilmeye vardığımda arzuya da varmış olurum... ! Arzu/hadım-edilme eşitliği, arzuyu despotun yasası altına geçirmeye, en derin düzeylere eksikliği davet etmeye ve bizi Ödipus'tan inanılmaz bir gerileme vasıtasıyla kurtarmaya dayanan olağanüstü bir müdahaleyi değilse neyi gösterir. İnanılmaz ve dahiyane bir gerileme: yapılması gerekiyordu, Lacan'ın dediği gibi, Ödipus boyunduruğunu çıkarıp atmak ve onu kendi özeleştirisi noktasına kadar taşımak için "bana kimse yardım etmedi." Ama bir kuleyi yok etmek isteyen, kulenin havaya uçup olduğu yere düşmesi için plastik patlayıcıları tam olarak dengeleyen direnişçilerin öyküsüne de benzer bu. Simgeselden imgesele, hadım-edilmeden Ödipus'a, ve despotik çağdan kapitalizme, yukarıdan izleyen ve üst-kodlayan yüksek nesnenin geri çekilişinin, kodu çözülmüş akımların imgeler üretip onları indirgediği içkin toplumsal sahaya yol açtığı tersine bir ilerleme bulunur. Gösterenin iki görünümünün sebebi budur, azami haliyle ele alındığında, eksikliği paylaştıran yasaklı aşkın gösteren, ve örtüsü kaldırılmış sahayı doldurmaya gelen asgari öğeler arasındaki ilişkilerin içkin sistemi (gelenek takip edildiğinde, Parmenidesçi Varlıktan, Democritus'un atomlarına geçilmesini az çok andırır).

Çok daha içkin, çok daha içselleştirilmiş kuvvetler sahası için, çok daha tinselleştirilmiş aşkın bir nesne: sınırsız borcun evrimi budur—Katolizm vasıtasıyla, sonra da Reform. Despotik devletin aşırı tinselleşmesi ve kapitalist sahanın aşırı içselleşmesi kara vicdanı tarif eder. Kinizmin tersi değildir bu; toplumsal kişilerdeki kinizmin özel kişilerdeki karşılığıdır. Kara vicdanın bütün kinik işlemleri; Nietzsche, sonra Lawrence ve Miller,

bunları uygar Avrupalı insanın bir tanımına ulaşmak için analiz etmiştir—imgelerin hüküm sürmesi ve hipnoz, yaydıkları uyuşukluk—yaşamdan ve özgür olan her şeyden, geçen ve akan her şeyden duyulan nefret; ölüm içgüdüsünün evrensel bir taşkınlığı—Vampirin öpücüğü, sirayet vasıtaları olarak kullanılan depresyon ve suçluluk: mutlu olmaktan utanmıyor musun? beni örnek al, "benim hatam" demeden gitmene izin vermeyeceğim, ey depresiflerin alçak sirayeti, başkalarını da hasta kılmaya dayanan tek hastalık olarak nevroz—her şeye müsaade eden yapı: aldatabilmeme, çalmama, boğazlamama, öldürmeme! ama toplumsal düzen adına, ki baba-anne benimle gurur duysun—hınca tahsis edilmiş iki yön, kendine karşı dönme ve ötekilere doğru yansıtma: baba öldü, benim hatam, kim öldürdü? senin hatan, Yahudilerin, Arapların, Çinlilerin, ırkçılığın ve dışlamaların bütün kaynakları—alçak sevilme arzusu, yeterince sevilmediği, "anlaşılamadığı" için inliyor olması, aynı zamanda cinselliğin "küçük kirli sır[ra]" indirgenişi, *rahip psikolojisinin* bütünü budur—bu işlemlerin içinde bir tanesi bile yoktur ki, Ödipus'ta besleyici toprağını ve gıdasını bulmasın. Bu işlemlerin içinde yine bir tanesi bile yoktur ki, psikanaliz içinde hizmet etmesin ve gelişmesin: "çileci ideal[in]" yeni bedensel biçimi olarak psikanaliz. Bir kez daha belirtmek gerekirse, Ödipus'u icat eden psikanaliz değildi: ona son bir yasa olarak sadece bir yeryurt, bir divan, despot ve tahsildar bir analist verir. Ama yeryurdun simulakrumu olarak anne ve despotik yasanın simulakrumu olarak baba, bunlarla birlikte, kesilmiş, yarılmış, hadım-edilmiş ego, başka toplumsal oluşumlarda eşi olmayan bir müdahaleyi ortaya koyduğunca kapitalizmin ürünleridir. Diğer her yerde ailenin konumu, arzu tarafından toplumsal sahaya yatırım yapmanın sadece bir uyarımıdır: ailevi imgeler sadece, eklendikleri ya da çatışmaların ve uzlaşmaların seyrinde yüzleştikleri

toplumsal imgelere açılarak işlerler; dolayısıyla, ailevi kesilmeler ve dilimler yoluyla yatırım yapılan şey, içine daldıkları sahanın ekonomik, politik ve kültürel kesilmeleridir (Ndembu şizofrenisi ile karşılaştırın). Toplumsal sömürü ve eziyet çizgileriyle parçalanan aile vasıtasıyla kendisini yadsınmış olarak bulan Afrika Ödipus'undaki, sömürgecinin yerlileri ödipalleştirmeye çabaladığı kapitalizmin çevresel bölgelerindeki durum dahi budur. Ama sömürgenin kişisel ve özel, herkese içsel hale geldiği yer, kapitalizmin yumuşak merkezi, burjuvazinin ılımlı bölgeleridir: ailevi uyarımdan toplumsal organizasyona (veya altüst oluşa) doğru giden arzu yatırımı akımı, toplumsal yatırımı sahte organize edici olarak ailevi yatırıma indirgeyen bir çeşit *geri akış ile örtülmüştür*. Aile, bütün toplumsal belirlenimlerin muhafaza edildiği ve yankılandığı mevki haline gelir. Bütün toplumsal imgeleri kısıtlı ailenin simulakrumlarına tatbik etmek, kapitalist sahanın gerici yatırımının işidir; şu tarzla ki, birisi nereye bakarsa baksın artık sadece baba-anneyi bulur: cildimize yapışan şu ödipal pisliği. Evet, annemi arzulamış ve babamı öldürmek istemiştim; bütün kapitalist sözceler için sözcelemenin biricik öznesi, Ödipus; ve bu ikisi arasında, indirgeyici kesilme, hadım-edilme.

Marx şöyle der: Luther'in meziyeti, dinin özünü artık nesnelerde değil ama içsel dindarlıkta saptamış olmaktı; Adam Smith ve Ricardo'nun meziyeti, zenginliğin özünü ya da doğasını artık nesnel doğada değil, ama soyut ve yersizyurtsuzlaşmış öznel öz olarak *genel üretim faaliyetinde saptamaktı*. Ama bu saptama kapitalizm koşulları altında yapıldığınca, bu özü yeniden nesnelleştirirler, onu bu sefer üretim araçlarının özel mülkiyeti biçiminde yabancılaştırır ve yeniden-yerliyurtlulaştırırlar. O halde kapitalizm kuşkusuz her toplumun evrenselidir, ama sadece özeleştirisini belirli bir noktaya kadar taşıyabildiğince; yani içinde serbestleşmeye meyleden ve

serbest halde beliren şeyi yeniden esir aldığı işlemlerin eleştirisi.[113] Aynısı Freud için de söylenmelidir: onun büyüklüğü, arzunun özünü ya da doğasını artık nesnelerle, amaçlarla ve hatta kaynaklarla (yeryurtlar) ilişkili olarak değil, ama soyut öznel öz olarak saptamaktı; libido ya da cinsellik. Bu özü hala özel insanın son yeryurdu olan aileyle ilişkilendirmek hariç (Ödipus'un konumunun *Üç Deneme*'de marjinal kalmasının, sonra gitgide arzu üzerine kapanmasının nedeni budur). Her şey, Freud cinselliğe dair etkileyici keşfi için af diliyormuş gibi vuku bulur; bize şunu söyleyerek: en azından ailenin dışına taşmaz! Yarım yamalak görülen büyük genişlik yerine küçük kirli sır. Arzu akıntısı yerine ailevi indirgeme. Kodları çözülmüş büyük akımlar yerine annenin yatağında yeniden kodlanan küçük dereler. Dışarıyla kurulan yeni bir ilişki yerine içsellik. Kara vicdan ve suçluluk söylemi, psikanaliz vasıtasıyla yükselir ve ondan beslenir (tedavi olarak adlandırılan şey). Freud en azından iki noktada, her türlü hatanın gerçek dışsal ailesini bağışlar; hatayı ve aileyi, ailenin en küçük üyesine, çocuğa, daha iyi içsel kılmak için. Gerçek ebeveynleri masum kişiler veya hatta kurbanlar kılan bireysel fanteziyi yerleştirmek amacıyla, çocuğun erişkin tarafından ayartılışını terk ettiği, toplumsal bastırmadan bağımsız özerk bir psişik bastırmayı önerdiği tarz.[114] Çünkü aile iki biçimde ortaya çıkmalıdır: onun kuşkusuz ki suçlu olduğu bir tanesi, ama bunu yoğun, içsel olarak yaşayanın sadece çocuk olduğu, ve çocuğa özgü suç ile ailenin afalladığı bir tarzda; ve suçlu çocuk olan birisinin karşısına dikilen, ve birisinin de sorumlu erişkin haline gelmesiyle ilişkili olarak, ailenin sorumluluk organı haline geldiği başka bir

---

[113] Marx, *Introduction générale à la critique de l'economie politique*, Pléiade I, ss. 258-261.

[114] Erich Fromm, özellikle de küçük Hans analizi için, çocuğun suçunu ortaya koyan ve ebeveyn otoritesini bağışlayan Freud'un ilerleyen evrimini açıkça gösterir: *La Crise de la psychanalyse*, fr.ç. Anthropos, ss. 79-82, 126-132.

tanesi (hastalık *ve* sağlık olarak Ödipus, yabancılaştırıcı etmen *ve* karşı-yabancılaşmanın eyleyicisi olarak aile, aktarımda yeniden tesis edildiği tarzda olsa bile bu). Foucault'nun harika sayfalarda gösterdiği şey budur: psikanalizin doğasındaki ailecilik, klasik psikiyatrinin taçlanışı olduğu için onu pek de altüst etmez. Yeryüzün delisi ve despotun delisinden sonra ailenin delisi; on dokuzuncu yüzyıl psikiyatrisinin tımarhanede organize etmek istediği şey budur—"ailenin buyurucu kurgusu," sebep-baba ve deli-küçük, sadece kendi çocuklukları yüzünden hastalanan ebeveynler—tüm bunlar, ifasını tımarhanenin dışında, psikanalizde ve analistin muayenehanesinde bulur. Freud, psikiyatrinin Luther'i ve Adam Smith'idir. Arzuyu bu sefer içeride yeniden esir almak için, söylencenin, trajedilerin, düşlerin bütün kaynaklarını seferber eder: kişisel bir tiyatro. Evet, Ödipus yine de arzunun evrenseli, evrensel tarihin ürünüdür—ama Freud'un meşgul olmadığı tek bir koşulda: Ödipus'un en azından bir noktaya kadar kendi özeleştirisini nakletmeye muktedir olduğu koşul. Eğer evrensel tarih, tesadüfiliğinin, tekilliğinin, ironisinin ve özeleştirisinin koşullarını zapt edemezse sadece bir teolojidir. Peki bu koşullar, özeleştiri noktası nedir? Ailevi indirgemenin altında bilinçdışı toplumsal yatırımların doğasını keşfetmek. Bireysel fantezinin altında grup fantezilerinin doğasını keşfetmek. Veya aynı anlama gelmek üzere, simulakrumu bir imgenin imgesi olmaya son verdiği noktaya itmek, böylece saklayıp koruduğu soyut figürleri, şize-akım[lar]ı keşfetmek. Kişisel imgelerin iki ayrı düzenini nakleden bir sözceleme öznesine ve bir sözce öznesine yarılan hadım-edilmenin özel öznesi yerine, kendileri hesabına makinesel tanzimlere gönderimde bulunan kolektif eyleyicileri geçirmek. Temsil tiyatrosunu arzulama-üretiminin düzenine çevirmek: şizoanalizin bütün görevi budur.

4.bölüm
şizoanalize giriş

Hangisi önce gelir, tavuk mu yumurta mı, ama diğer yandan baba ve anne mi, yoksa çocuk mu? Psikanaliz, çocukmuş gibi yola koyulur (baba sadece kendi çocukluğu yüzünden hastadır), ama ana-babacıl bir önvaroluşu da sunmak zorundadır (çocuk sadece bir baba ve anneyle ilişkili olarak öyledir). Kavmin babasının özgün konumunda açıkça görülebilir bu. Ödipus'un kendisi, ebeveynlerle çocukların özdeşimleri olmaksızın hiçbir şeydir; ayrıca her şeyin babanın kafasında başlamış olduğu gerçeğini de gizleyemez: istediğin bu değil mi, beni öldürmek, annenle yatmak?... Her şeyden önce babanın fikridir: yani Laïos. Cehennemi bir gürültü koparan ve yasanın bayrağını diken babadır (anne ise daha ziyade hoşgörülüdür: bir anıya dönüştürülmemesi gerekir, o bir düş, bir yeryurttur...). Lévi-Strauss bunu çok iyi ifade eder: "Başvurulan söylencenin başlangıç motifi anneyle ensest hakkındadır ki, kahramanı bir suçlu haline getirecek olan budur. Yine de bu suç bilhassa, oğlunun ölümünü arzulayan ve onu da kışkırtan babanın zihninde varoluyor gibi görünmektedir... Nihayetinde tek suçlu figürü babadır: öç almak istediği için suçludur. Ve öldürülecek kişi de odur. Ensest karşısındaki bu tuhaf

duyarsızlık diğer söylencelerde ortaya çıkar."[1] *Ödipus nevrotik kişiye ait bir çocukluk hissi olmadan önce, başlangıçta erişkin paranoyağa ait bir fikirdir.* Dolayısıyla psikanaliz kendisini sonsuz bir gerilemeden pek de kurtaramaz: baba, çocuk olmuş olmalıdır, ama yalnızca başka bir babayla ilişkili olarak öyle olabilir ki, o da başka bir babayla ilişkili olarak çocuk olmuştur.

Bir hezeyan nasıl başlar? Deliliğin hareketini yakalamaya muktedir olan belki de sinemadır, analitik ve gerileyici olduğu için değil, ama özellikle de bir arada varoluşun global bir sahasını araştırdığı için. Nicolas Ray'in[2] bir filminin bir kortizon hezeyanının oluşumunu temsil ettiği farz edilir: çalışmaktan yorgun düşmüş, taksi durağının telsiz istasyonunda fazla mesai yapan ve kalp hastalığından muzdarip lise öğretmeni bir baba. *Genel* eğitim sistemi, saf bir *ırk* inşa etmenin gerekliliği, ahlaki ve toplumsal *düzenin* kurtuluşu hakkında sayıklamaya başlar, sonra *dine* geçer, İncil ve İbrahim'e bir geri dönüşün fırsatına... Peki İbrahim'in yapmış olduğu neydi? Öyle ya, kendi oğlunu öldürmüş ya da öldürmek istemişti, ve Tanrı'nın yegane hatası belki de onun yardımını beklemiş olmaktı. Ama onun, filmin kahramanının oğlu yok mudur? Peki öyleyse... Filmin açıkça gösterdiği şey, psikiyatristleri utandıracak bir şekilde, her hezeyanın öncelikle toplumsal, ekonomik, politik, kültürel, ırksal ve ırkçı, pedagojik, dinî bir sahaya yapılan yatırım olduğudur: hezeyanlı kişi kendi ailesine ve oğluna onları her yönden aşan bir hezeyanı tatbik eder. Güçlü bir politik ve erotik içeriğe sahip ve toplumsal reform fikriyle yüklü paranoyak bir hezeyanı takdim eden Joseph Gabel, böylesi bir vakanın nadir olduğunu, ve dahası, onun köklerinin tekrar inşa edilebilir olmadığını

---

[1] Lévl-Strauss, *Le Cru et le cuit*, Plon, 1964, ss.56.

[2] Nicolas Ray sineması için daha geniş bir açıklama için bkz. *Cinéma 1, l'Image-Mouvement*, Böl. 8 (*çevirenlerin notu*).

söyleyebilmenin mümkün olduğuna inanır.[3] Yine de böylesi bir özelliğe fazlasıyla sahip olmayan, ve psikiyatrik ve psikanalitik değirmende öğütülmeden önce esasında ekonomik, politik vb. olmayan bir tane bile hezeyanın bulunmadığı açıktır. Yargıç Schreber bunu inkâr etmeyecektir (Pangymnastikonu ve genel bir pedagojik sistemi icat eden babası da). O halde her şey değişir: sonsuz gerileme bizi babanın önceliğini varsaymaya zorlamıştı, ama mutlak birincil bir babanın konumuna sıçramak haricinde, bizi her zaman için sonsuzluğa taşımış olan göreli ve varsayımsal bir öncelik; ve gerilemeye ait bakış açısının soyutlamanın bir sonucu olduğu da açıktır. Babanın çocukla ilişkili olarak birincil olduğunu söylediğimizde, bu önermenin kastettiği şey, kendinde bir anlamdan yoksun olarak somut bir şekilde şöyledir: toplumsal yatırımlar onların tatbik edilmesinden veya indirgenmesinden doğan ailevi yatırımlarla ilişkili olarak ilktir. Çocukla ilişkili olarak babanın ilk olduğunu söylemek aslında, arzu yatırımının ilk olarak, baba ve çocuğun saplandığı, eşzamanlı olarak saplanıp kaldığı toplumsal bir sahaya yapılan yatırım olduğunu söylemektir. Kardiner'in analiz ettiği Marquisiens örneğine dönelim: endemik bir kıtlıkla bağıntılı erişkine ait bir beslenme anksiyetesi ile anne bakımının yetersizliğiyle bağıntılı bebekliğe ait bir beslenme anksiyetesini birbirinden ayırt eder.[4] Yalnızca ilkini ikincisinden türetmek imkansız değildir, ama ilkine tekabül eden toplumsal yatırım, bebekliğe ait ailevi yatırımından *sonra* (Kardiner'in düşündüğü gibi) geliyormuş gibi de ele alınamaz. Zira ikincisinde de yatırım yapılan şey zaten toplumsal sahanın

---

3 Joseph Gabel, "Délire politique chez un paranoïde," *L'Evolution psychiatrique*, s:2, 1952.

4 Abram Kardiner, *The Individual and his Society*, Columbia University Press, 1939, ss. 223 ve devamı. (Ve çocuktan yetişkine ya da erişkinden çocuğa iki olası yol için bkz. Mikel Dufrenne'nin açıklamaları, *La Personnalité de base*, P.U.F., 1953, ss. 287-320.)

bir belirlenimidir, yani erişkinler kadar çocukların da "neden kadınlara güvenmediklerini" izah edebilecek kadınların nadir bulunuşu. Özetle, çocuğun bebeklik deneyimi boyunca yatırım yaptığı şey, yani annenin memesi ve ailevi yapı şimdiden, bütünlüğü içindeki toplumsal sahanın bir kesilmeler ve akımlar durumudur; kadın ve gıda akımları, kaydetmeler ve paylaştırımlar. Yetişkin asla çocuğun bir sonrası değildir, ama aile içinde her ikisi de hem ailenin hem de onların eşzamanlı olarak ıslandığı bir sahanın belirlenmelerini hedef almaktadır.

Üç ayrı sonucun savunulması bu yüzden kaçınılmazdır. 1) Anlamı sadece *hipotetik* olan gerilemenin bakış açısından, çocukla ilişkili olarak birincil olan babadır. Oğlu ödipalleştiren kişi paranoyak babadır. Suç, oğul tarafından deneyimlenen içsel bir his olmadan önce baba tarafından yansıtılmış bir fikirdir. Psikanalizin ilk hatası, olaylar çocukla birlikte başlamış gibi yola koyulmasıdır. Babanın, annenin, onların gerçek eylem ve tutkularının her şeyden önce çocuğun "fantezileri" olarak anlaşılması gerektiği fikrinin takip edilmesiyle, psikanalizi tuhaf türden bir fantezi teorisi geliştirmeye vardırır bu (ayartılma temasının Freud tarafından terk edilişi). —2) Eğer gerileme mutlak haliyle ele alındığında kendi yetersizliğini ima ediyorsa, bunun nedeni onun bizi basit yenidenüretimin ya da çoğalmanın içine kapatmasıdır. Ve dahası, organik bedenler ve organize edilmiş bireyleri nesne olarak almakla, sadece yeniden-üretimin nesnesini elde edebilmektedir o. Döngünün bakış açısı tek başına *kategorik ve mutlaktır*, çünkü üretime, yani bilinçdışı özüretim sürecine yeniden-üretimin öznesi olarak ulaşmaktadır (tarih ve Doğanın, *Homo natura* ve *Homo historia*'nın birliği). Üremenin hizmetinde olan kesinlikle cinsellik değildir, ama bilinçdışının her zaman için "özne" kaldığı ve kendisini yeniden-ürettiği döngüsel hareket olarak cinselliğin hizmetinde olan şey, ilerleyici veya

gerileyici olan üremedir. Artık baba veya çocuktan hangisinin ilk olduğunu sormanın yeri yoktur, çünkü böylesi bir soru sadece ailecilik çerçevesinde ortaya koyulabilmektedir. Çocukla ilişkili olarak ilk olan babadır, ama yalnızca, ailevi yatırımla ilişkili olarak toplumsal yatırım öncelikli olduğu için; alt-toplanış olarak baba, çocuk ve ailenin bir ve aynı anda saplanıp kaldığı toplumsal sahaya yapılan yatırım öncelikli olduğu için. Arzu yatırımının sınırı olarak toplumsal sahanın önceliği, döngüyü ve bir öznenin içinden geçtiği durumları tayin eder. Psikanalizin tam da cinselliği üremeden ayırırken yaptığı ikinci hata, onu yalnızca ilerleme veya gerileme hareketi içinde gelişmeye mahkum eden acımasız bir aileciliğe kapılmış olmaktır (tekrarın psikanalitik tasavvuru bile böylesi bir harekete kapılmıştır). —3) Nihayet, *ayırıcı* olan ya da döngüdeki ayrımları hesaba katan topluluğun bakış açısı. Döngüyle ilişkili olarak ikincil olan sadece üreme değildir, ama bir haberleşme ya da iletişimle ilişkili olarak kalıtım da ikincildir. Sözcüğün tam anlamıyla genetik devrim, akımların kalıtımı değil ama bir kodun ya da bir aksiyomatiğin, akımları haberdar eden düzenleyici bir aygıtın iletişimi keşfedildiği zaman vuku bulmuştur. Toplumsal saha için de doğru olan budur: onun kodlaması veya aksiyomatiği, öncelikle onda bilinçdışlarının bir iletişimini tayin eder. Freud'un okültizm üzerine görüşlerinde marjinal bir tarzda değindiği bu iletişim fenomeni aslında normu tesis eder ve Freud-Jung polemiğini canlandıran kalıtımsal aktarım sorununu ikinci plana iter.[5] Öyle görünüyor ki, müşterek toplumsal saha içinde oğlun bastırdığı, bastırmak zorunda olduğu veya bastırmaya çalıştığı şey *annenin ve babanın bilinçdışıdır*. Bu bastırmadaki yetersizlik nevrozun temelidir. Ancak

[5] Bu aynı zamanda, önce Spinoza'nın Balling'e 17 numaralı mektubu, sonra Myers, James, Bergson vb. tarafından bilinçdışlarının iletişimi sorununun (yine de temel olan bu sorunun) ortaya koyulduğu, okültizmin marjinal fenomenlerinin perspektifi içindedir.

bilinçdışlarının bu iletişimi asla ilke olarak aileye sahip değildir, arzu yatırımının nesnesi olduğunca ilke olarak toplumsal sahanının umumiyetine sahiptir. Ne olursa olsun aile asla belirleyici değildir, ama sadece belirlenmiştir, öncelikle çıkış için bir uyarı olarak, sonra varış toplanışı olarak, nihayet iletişimin bir aracısı ya da onun engellenmesi olarak.

Eğer ailevi yatırım toplumsal sahaya yapılan bilinçdışı yatırımların yalnızca bir dayanağı ya da tatbikiyse—ve yetişkin için olduğu kadar çocuk için de geçerliyse bu; çocuğun anne-yeryurt ve yasa-baba boyunca zaten şizeleri ve toplumsal sahanın kodlanmış ya da aksiyomlaştırılmış akımlarını amaçladığı doğruysa—o zaman temel farkı bu arazinin kalbine intikal ettirmeliyiz. Hezeyan tüm bilinçdışı toplumsal yatırımların genel matrisidir. Her türlü bilinçdışı yatırım, geri çekilmiş yatırımların, karşı-yatırımların ve üst-yatırımların hezeyanlı etkileşimlerini seferber eder. Ama bu anlamda toplumsal sahaya yapılan yatırımın iki ana türü olduğunu görmüştük, hezeyanın iki kutbu olarak ayrımcı ve göçebe: merkezi egemenliğin oluşumuna yatırım yapan paranoyak faşizan bir tip veya kutup; onu tarihin tüm diğer toplumsal biçimleri için nihai ebedi sebep kılarak ona üst-yatırım yapar, kuşatılmış bölgelere veya çevreye karşı-yatırım yapar, arzunun tüm özgür "figürlerinden" yatırımı geri çeker—evet, ben sizdenim, üstün ırk ve sınıftanım. Ve arzunun *kaçış çizgilerini* takip eden şizodevrimci bir tip veya kutup; duvarı aşar ve akımların geçmesini sağlar, onun makinelerini ve onun kaynaşmış gruplarını kuşatılmış bölgelerde veya çevrede tutar, öncekinin aksi bir istikamette ilerler: sizden değilim, ebediyen aşağı kalacak ırka mensubum, bir hayvan, bir zenciyim. İyi insanlar kaçmamamız gerektiğini söyler, firar etmenin iyi olmadığını, bunun etkili olmadığını ve kişinin reformlar için çalışması gerektiğini. Ama devrimci bilir ki kaçmak

devrimciliktir, yani *geri çekilmek, hippiler,* örtüyü çekip almak ya da sistemin kendisini bir sınıra kaçırmak koşuluyla. Birinin John Brown tarzında siyah olmasını gerektirse bile duvarı aşmak. George Jackson: "Kaçabilirim, ama kaçışım boyunca bir silah arıyor olacağım!" Şüphesiz ki bilinçdışında, hezeyanın bir kutbundan diğerine yol alan etkileyici salınımlar mevcuttur: bazen en berbat arkaizmlerin kalbinde olsa bile beklenmedik devrimci bir gücün açığa çıktığı tarz; ve aksine her şeyin faşizme dönüştüğü veya kendisini faşizme kapattığı, arkaizmlerin içine düştüğü tarz. Edebi örneklerde kalınacaksa: Céline vakası, baba paranoyası ile tedricen daha fazla iletişim kurdukça gelişen büyük hezeyanlı. Kérouac vakası, en mütevazı yöntemlerle devrimci "kaçış[a]" girişen, ve kendisini büyük Amerika düşleriyle dopdolu halde ve Britanyalı üstün ırkından atalarının arayışında bulan sanatçı. Amerikan edebiyatının kaderi hudutları ve sınırları aşmak, yersizyurtsuzlaşmış arzu akımlarının geçişini sağlamak, ama diğer yandan faşizan, ahlaki, sofu ve aileci yeryurtları onların sürüklemesini sağlamak değil midir? Bilinçdışındaki bu salınımlar, libidinal yatırımın bir türüyle diğeri arasındaki bu yeraltı geçişleri ve çoğu kez ikisinin bir arada varoluşu, şizoanalizin temel konularından birini şekillendirir. İki kutup Artaud tarafından büyülü bir formül içinde bir araya getirilmiştir: Héliogabale-anarşist, "tüm insani çelişkilerin ve *ilkesel* çelişkinin imgesi." Ancak hiçbir geçiş ikisi arasındaki, yani göçebelik ve ayrımcılık arasındaki doğa farkını zayıflatmaz ya da baskılamaz. Eğer paranoya ve şizofreniyi ayıran bu farkı tanımlamaya muktedirsek, bir yandan şizofrenik süreci ("duvarı aşmak") onu köstekleyen ya da kesintiye uğratan arızalardan ve sendelemelerden ("çöküntü") ayırt etmemiz, ve diğer yandan hem paranoyayı hem de şizofreniyi, onların toplumsal sahaya meyletmelerini sağlamak için, ailevi tüm sahte-etiyolojilerden

bağımsız olarak ortaya koymamızdır bunun nedeni: tarihteki bütün isimler, ama babanın ismi değil. Aksine, bir veya diğer türe, bir veya diğer kutba göre kendilerine yatırım yapıldığınca, toplumsal sahadaki kesilmelere ve akımlara dayanmak ailevi yatırımların doğası gereğidir. Ve çocuk, baba-anne altında aslında aileyi kateden ekonomik, finansal, toplumsal ve kültürel sorunlar bulunduğunu idrak etmek için bir yetişkin olmayı beklemez: üstün ya da aşağı bir "ırka" onun aidiyeti ya da ait olma arzusu, içinde kendi ayrılıklarını ya da özdeşliklerini hazırladığı ailevi bir grubun gerici veya devrimci içeriği. Aile öyle bir karmaşa, öyle bir bulamaçtır ki, dalgalarla çalkalanmış, bir yöne ya da diğerine doğru çekilmiştir; dışarıdan gelip onu kateden bütünüyle farklı bir doğanın istikametleri boyunca Ödipal mikrobun tuttuğu ya da tutmadığı, kalıbını dayattığı ya da bunda başarılı olamadığı bir tarzda. Söylemek istediğimiz şey, Ödipus'un kişileştirilmiş imgeler üzerindeki bir tatbik etmeden ya da indirgemeden doğduğudur ki, paranoyak türde toplumsal bir yatırımı gerektirmektedir bu (Freud'un paranoyayı tasarlarken öncelikle aile romansını ve Ödipus'u keşfetmesinin nedeni budur). Ödipus paranoyanın bir dayanağıdır. Şizofrenik yatırımsa ailenin bütünüyle farklı bir belirlenimini düzenlemektedir, ne yeniden kapanabilen ne de indirgenebilen bir toplumsal sahanın boyutları üzerinde parçalara ayrılan, son nefesini veren bir aile: kişilerden arındırılmış kısmi nesneler için tarihsel bir kozmosun, tarihsel bir kaosun şiddetli veya dingin akımlarına tekrar tekrar kapılan aile-matris. Paranoyak hadım-edilmenin karşıtı olarak şizofrenik matrissel yarık; ve "kirli çizgi[nin]" karşıtı olarak kaçış çizgisi.

Ey anne elveda
uzun siyah ayakkabınla elveda
komünist parti ve kaçmış çorabınla...

sarkık göbeğinle
Hitler korkunla
berbat fıkralar anlatan ağzınla...
grevlere katılan ve fabrika yollarına düşen midenle
Troçki'yi ve İspanyol iç savaşını titreyen çenenle
çürüyüp tükenen işçiler için şarkılar söyleyen sesinle..

gözlerinle
Rusya gözlerinle
paradan yoksun gözlerinle...
açlıktan can çekişen Hindistan gözlerinle...
robotların saldırdığı Çekoslovakya gözlerinle...
aynasızların bir ambulansa atıp götürdüğü gözlerinle
ameliyat masasına bağlandığındaki gözlerinle
pankreasının alındığındaki gözlerinle
kürtajdaki gözlerinle
elektroşoktaki gözlerinle
lobotomideki gözlerinle
boşanmadaki gözlerinle...[6]

Niye bu sözcükler, konuşan kuşlar ve genç kızların isimleri olarak paranoya ve şizofreni? Neden toplumsal yatırımlar kendilerine özellikle de hezeyanlı bir içerik veren bu ayrılma çizgisini takip ederler (tarihi sayıklamak)? Ve bu çizgi neye bağlıdır, şizofreni ve paranoya onun üzerinde nasıl belirlenebilmektedir? Bizim zannımız her şeyin organsız beden üzerinde meydana geldiği şeklinde; ama o, iki ayrı yüze sahip gibidir. Elias Canetti, paranoyağın kitleleri ve "sürüleri" nasıl organize ettiğini açıkça göstermiştir. Paranoyak kişi onları bütünler, karşı karşıya getirir, harekete geçirir.[7] Paranoyak kişi kitleleri

[6] Allen Ginsberg, *Kaddish*, 1961, fr.ç. Bourgois, ss. 61-63.

[7] Elias Canetti, *Masse et puissance*, 1960, fr.ç. Gallimard, ss. 460: "Zihni dört çeşit kitleyle meşguldü: ordusu, hazinesi, geberttikleri, ve sermayesiyle birlikte sarayı. Daima onlarla meşguldür; birini arttırırken diğerini harcar... Neye girişirse girişsin, her zaman bu kitlelerden birini muhafaza

tesis eder, büyük molar toplanışların, istatistiksel ya da sürüsel oluşumların, organize yığın fenomenlerinin sanatçısıdır o. Büyük rakamların yetkisi altındaki her şeye yatırım yapar. Savaş gecesi Albay Lawrence genç çıplak cesetleri çölün eksiksiz bedeni üzerine dizer. Yargıç Schreber küçük adamların binlercesini bedenine tutturur. Denilebilir ki *fizikteki* iki yön, yani büyük rakamlara ve yığın fenomenlerine giden molar yön, ve aksine tekilliklere, onların etkileşimlerine ve bağlarına belirli bir mesafeden ya da değişik düzenlerden nüfuz eden moleküler yön arasından, paranoyak ilkini seçmiştir: makrofiziği icra etmektedir. Ve şizoysa aksine diğer yöne gider, istatistiksel yasalara artık itaat etmedikleri ölçüde moleküllerin, mikrofiziğin tarafına; artık büyük rakamlara itaat etmeyen dalgalar ve parçacıklar, akımlar ve kısmi nesneler; büyük toplanışların perspektifleri yerine çok küçük kaçış çizgileri. Ve şüphesiz ki bu iki boyutu müşterek ve bireysel gibi karşı karşıya getirmek bir yanılgı olacaktır. Bir yandan, mikro-bilinçdışı yine de tanzimler, bağlantılar ve etkileşimler sunar, bu tanzimler özgün bir türe ait olsalar dahi; öte yandan yalnızca kısmi nesneleri ve akımları idrak ettiği için bireyleştirilmiş kişilerin biçimi yine de ona ait değildir, ama aksine molar ya da makro-bilinçdışının istatistiksel dağılımının yasalarına aittirler. Freud bilinçdışında her şeyin bir kalabalık sorunu olduğunu söylediğinde Darwinci, neo-Darwinciydi (benzer şekilde, çoklukların göz önüne alınmasında psikoza ait bir işaret de görmüştür).[8] Bu nedenle söz konusu olan daha ziyade, iki tür topluluk veya kalabalık arasındaki farktır: büyük toplanışlar ve

---

etmek için çalışır. Hiçbir durumda öldürmekten feragat etmez. Sarayının önüne yığılmış cesetler değişmez bir görünümdür."

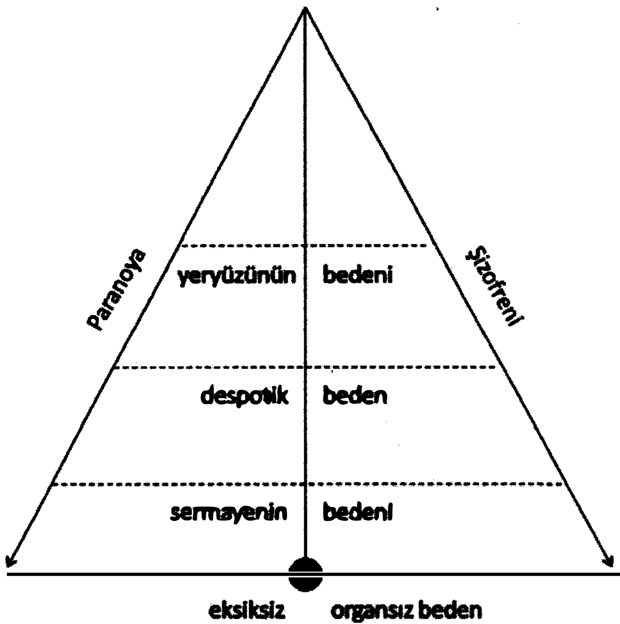
[8] 1913 "*l'Inconscient*" makalesinde Freud, global bir nesneye ihtiyaç duyan nevroza karşıt olarak psikozun, küçük çoklukların etkileşimine neden olduğunu gösterir: örneğin, deliklerin çoklukları (ama Freud bu psikotik fenomeni sadece sözel temsilin gücüne başvurarak açıklar).

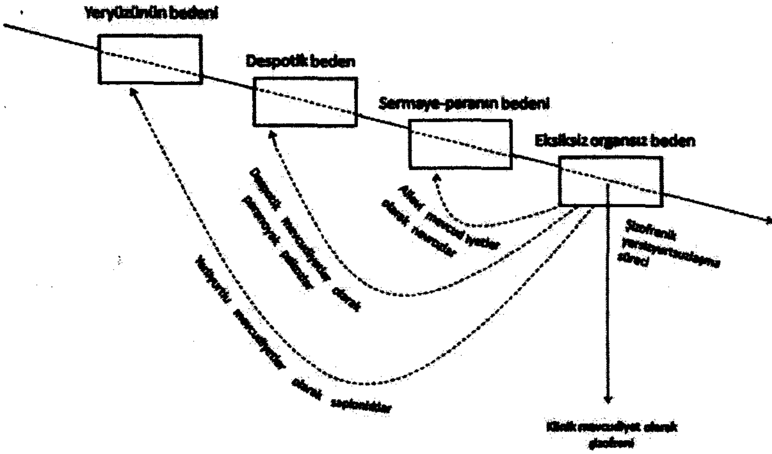
mikro-çokluklar. Her iki durumda yatırım müşterektir, müşterek bir sahaya yapılan yatırımıdır; tek bir parçacık bile, *kendi* mevcudiyetleriyle bir arada varolan uzamı tanımlayan bir akım olarak, ilişkili bir dalgaya sahiptir. Her yatırım müşterektir, her fantezi grup fantezisidir ve bu anlamda gerçekliğin konumudur. Ama iki çeşit yatırım kökten farklıdır, molekülleri itaat ettiren molar yapılara dayanan bir tanesi, ve aksine yığın fenomenlerini itaat ettiren moleküler çokluklara dayanan başka bir tanesi. Biri, hem hakimiyet biçiminde hem de sürüsel toplanışların sömürgeci oluşumlarında kişilerin arzusunu toplumsal ve psişik olarak bastıran *tabi-grup* yatırımıdır; diğeri, yanal çokluklar içinde arzuyu moleküler fenomen olarak, yani toplanışlara ve kişilere karşıt olan kısmi nesneler ve akımlar olarak yerleştiren *özne-grup* yatırımıdır.

Toplumsal yatırımların, bir eksiksiz beden olduğunca socius üzerinde yapıldığı ve onlara ait kutupların kaçınılmaz olarak bu sociusun doğası ya da "haritası" ile ilişkili olduğu doğrudur; yeryüzü, despot veya sermaye-para (her toplumsal makine paranoyak ve şizofrenik iki kutup halinde çeşitli yönlerde bölünmüştür). Öte yandan, doğrusunu söylemek gerekirse paranoyak ve doğrusunu söylemek gerekirse şizofren, socius üzerinde değil ama saf bir haldeki organsız beden üzerinde faaliyet gösterir. Yine de denilebilir ki, sözcüğün klinikteki anlamıyla paranoyak, bizleri kitle fenomeninin imgesel doğumunun tanığı kılar ve bunu hala mikroskobik bir düzeyde yapar. Organsız beden kozmik yumurta gibidir, kurtçukların, basillerin, minnacık figürlerin, mikroskobik hayvanların ve mikroskobik insanların, onların organizasyonunun ve makinelerinin, onların küçük ipliklerinin, halatlarının, dişlerinin, tırnaklarının, kaldıraçlarının ve makaralarının, mancınıklarının kalabalık ya da *dev molekülü*. Schreber'de göğün ışınlarındaki milyonlarca sp-

ermatazoid, veya onun bedeninde küçük insanların kısa bir varoluşunu idare eden ruhlar. Artaud şöyle der: mikropların bu dünyası sadece katılaşan bir hiçliktir. Organsız bedenin iki yüzü o halde, mikroskobik bir ölçekte onun kitle fenomenini ve buna tekabül eden paranoyak bir yatırımı organize ettiği bir tanesi, ve submikroskobik bir ölçekte onun moleküler fenomenleri ve onların şizofrenik yatırımını düzenlediği başka bir tanesidir. Paranoya-şizofreni ayrımının yapıldığı yer, molar ve moleküler arasındaki bir kavşak, bir hudut olduğunca organsız bedendir. Hal böyleyken, sociusun temelinde genel olarak iki yüze sahip bir şizonoyak, ilkel kavmin babası varmış gibi toplumsal yatırımların ikincil yansımalar olduğuna mı inanılmalıdır? Hiç de öyle olmadığını görmüştük. Socius organsız bedenin bir yansıması değildir; ama daha ziyade organsız beden sociusun sınırı, onun yersizyurtsuzlaşma teğeti, yersizyurtsuzlaşmış bir sociusun nihai kalıntısıdır. Socius: yeryüzü, despotun bedeni, sermaye-para, örtük eksiksiz bedenlerdir, aynen organsız bedenin çıplak bir eksiksiz beden olması gibi; fakat ikincisi sınırda, sondadır, başlangıçta değil. Ve şüphesiz ki organsız beden sociusun bütün biçimlerine musallat olur. Ama bu anlamda bile eğer toplumsal yatırımların paranoyak veya şizofrenik olduğu söylenebiliyorsa, kapitalizmin belirli koşulları altındaki nihai ürünler olarak paranoyaya ve şizofreniye sahip oldukları ölçüdedir bu. Evrensel kliniğin bakış açısından paranoya ve şizofeni, eksiksiz beden olarak bir sociusun konumu etrafında salınan sarkacın iki uç genliği olarak sunulabilir; ve sınırda, bir yüzünü molar kümelenmelerin zaptettiği, diğerini moleküler öğelerin kalabalıklaştırdığı organsız beden vardır. Ama farklı sociusların ve onların düzlemleri ile büyük toplanışlarının dizildiği tek bir çizgi olarak da sunulabilir; bu düzlemlerin her birinde paranoyak bir boyut, sapkın başka bir tanesi, bir tür ailevi konum ve

belli belirsiz bir kaçış çizgisi ya da şizoid atılım mevcuttur. Devasa çizgi organsız bedende sonlanır; ya orada, yani esas olarak başından beri olduğu şey haline geldiği yerde, şizofrenik süreç, yersizyurtsuzlaşmanın saf şizofrenik süreci haline geldiği yerde duvarı aşar ve moleküler öğelere açılır. Ya da duvara çarpıp geri döner ve klinik vakalar olarak paranoya ile şizofreninin tımarhane toplanışında, sapkınlık tarafından tesis edilen yapay toplanışlarda ya da topluluklarda, ödipal nevrozların ailevi toplanışlarında yapışıp kalarak, önceki düzlemlerin simulakrumları olduklarınca modern dünyanın en berbat şekilde düzenlenmiş yeryurtlarına geri döner.

Biri moleküler ve diğeri molar; biri mikropsişik ya da mikromantıksal, diğeri istatistiksel ve sürüsel bu iki bölge arasındaki ayrımın anlamı nedir? Atomlar-arası fenomenler ile toplanışın yasalarına itaat eden istatistiksel birikim içindeki yığın fenomeni karşı karşıya getirildiğinde, bilinçdışına fiziğe dayalı bir ayrıcalık veren bir eğretilemeden başka bir şey midir bu? Ama gerçekte bilinçdışı fizikseldir; organsız bedenin ve ona ait yoğunlukların maddenin kendisi olması hiç de eğretileme değildir. Niyetimiz bir bireysel psikolojiye ve bir kolektif psikolojiye dair sorunu, birinin diğerine önceliğine dair sorunu canlandırmak değildir; bu ayrım, *Grup Psikolojisi ve Ego'nun Analizi*'nde görüldüğü üzere bütünüyle Ödipus içine hapsedilmiş olarak kalmaktadır. Bilinçdışında yalnızca kalabalıklar, gruplar ve makineler vardır. Bir durumda toplumsal ve teknik makinelerin bir istençsizliğini, diğer durumda arzulama-makinelerinin bilinçdışını öne sürdüğümüzde, birbirlerine çözülmez bir şekilde bağlı güçlerin arasındaki kaçınılmaz bir ilişkidir söz ko-

nusu olan; bir kısım, kendileri vasıtasıyla bilinçdışının üretildiği temel güçlerdir, diğerleri, öncekilere tepki veren sonuçlar, kendileri boyunca bilinçdışının temsil edildiği ve kendi üretici güçlerinin zaten psişik ve toplumsal bastırmaya maruz kaldığı istatistiksel toplanışlardır.

Ama bu mikrofiziksel ya da mikropsişik bölgedeki, *arzunun bulunduğu yerdeki* makinelerden nasıl söz edilmeli, yani sadece işlevsellik olarak değil ama oluşum ve öz-üretim olarak da? Bir makine, yapısındaki önceden kurulmuş bağlantılara ve parçalarının konumlarının düzenine göre işler, ama kendisini bir yere konumlandırmadığı gibi, kendisini biçimlendirmez veya üretmez de. Aynı zamanda bu, dirimselcilik ve mekanizmacılık arasındaki olağan tartışmayı canlandırmaktadır: makinenin, organizmanın işleyişini açıklayabilmekteki yeteneği, ama onun oluşumlarını açıklamaktaki temel yetersizliği. Mekanizmacılık, organizmanın işlevselliğini açıkladığı *yapısal bir birliği* makinelerden soyutlar. Dirimselcilik ise organik sürekliliği takip ettiği ve onun özerk oluşumlarını dışarıya doğru genişlettiği ölçüde, her makinenin varsaydığı, yaşamın *bireysel ve özgül bir birliğine* başvurur. Ancak kaydedilmelidir ki, bir tarz ile veya bir başkasıyla, ya arzu mekanik bir nedenler sistemi tarafından belirlenmiş bir etki olarak ortaya çıktığı için, ya da makinenin kendisi arzunun amaçlarına dayanarak bir araçlar sistemi olduğu için, makine ve arzu dışsal bir ilişki içinde kalırlar. İkisi arasındaki bağlantı ikincil ve dolaylı olacaktır, hem arzu tarafından temellük edilen yeni araçlar içinde, hem de makinelerden doğan türemiş arzular içinde. Samuel Butler'ın etkileyici bir metni "Makineler kitabı," yine de bu bakış açısının ötesine geçilmesine olanak tanır.[9] Bu metnin ilk bakışta sadece iki bilindik savı karşı karşıya getiriyor gibi göründüğü doğrudur; organizmaların yalnızca bugünlük daha mükemmel ma-

[9] Samuel Butler, *Erewhon*, Böl. 24 ve 25.

kineler olduğunu öne süren bir tanesi ("Mikroskop ile saptanamayacak kadar küçük olan bu güdülerden başlandığında, bizim sadece tinsel olduğuna inandığımız bu şeyler bir güdüler dizisindeki dengenin kırılmalarıdır"), makinelerin sadece organizmanın genişlemesi olduğunu öne süren başka bir tanesi ("Aşağı hayvanlar tüm uzuvlarını yuvalarında, kendi bedenlerinde saklarlarken, insanın birçok uzvu serbesttir, şurada ya da burada, dünyanın farklı yerlerinde sökülmüş halde beklerler"). Ancak her bir savı birbirlerine daha fazla karşıt olamayacakları bir uç noktaya, bir farksızlık ya da *saçılma* (*dispersion*) noktasına taşımak için Butlercı bir tarz mevcuttur. Butler bir yandan, makinelerin organizmayı genişlettiğini söylemekten hoşnut değildir, ama onların aslında bir toplumun organsız bedeni üzerinde yatan, insanların kendi güçlerine ve zenginliklerine göre temellük edecekleri, yoksulluklarındaysa sakatlanmış organizmalarmış gibi yoksun kalacakları uzuvlar ve organlar olduklarını ileri sürer. Diğer yandan, organizmaların makineler olduklarını söylemekten hoşnut değildir, ama onların, çeşitli makinelere ait her biri diğerine gönderimde bulunan, diğeri üzerinde faaliyet gösteren çok çeşitli parçalarla kıyaslanması gereken böylesi bir parçalar çokluğu içerdiklerini ileri sürer. Esas olan, Butler'm sınıra doğru çifte bir geçişi icra ettiğidir. *Dirimselci savı, organizmanın özgül veya kişisel birliğini kuşkulu hale getirerek, ve yine mekanizmacı savı, makinenin yapısal birliğini kuşkulu hale getirerek paramparça eder.* Makinelerin kendilerini yeniden-üretmedikleri ya da kendilerini ancak insan aracılığıyla ürettikleri söylenir, fakat "kırmızı yoncanın kendisini yeniden-üretebilmesi amacıyla yabanarısının, sadece yabanarısının ona aracı olarak yardım etmesi gerektiği için, yoncanın bir üreme sistemine sahip olmadığını öne sürebilen var mıdır? Yabanarısı, kırmızı yoncanın üreme sisteminin bir parçasını teşkil eder. Her

birimiz, özellikleri bizinıkinden bütünüyle farklı olan ve bize ait üreme sisteminin bir parçasını teşkil eden mikroskobik küçük hayvanlardan ortaya çıkıverdik; biz neden makinelerinkinin bir parçasını teşkil etmeyelim?... Bizim hatamız, *her karmaşık makineyi tekil bir nesne olarak ele almaktır*. Aslında her ayrı uzvuna kendi türüne göre dolaysız bir şekilde hayat verilen bir şehir veya toplumdur. Bir makineyi bir bütün olarak görürüz, ona bir isim verir ve bireyleştiririz, kendi uzuvlarımıza gönderimde bulunuruz, ve onlardaki kombinasyonun, üreme eyleminin tek bir merkezinden ortaya çıkan bir birey şekillendirdiğini düşünürüz. Ama bu çıkarım bilimsel değildir, ve hiçbir buharlı makinenin kendi türünden bir ya da iki başka makine tarafından yapılmamış olduğu gerçeği, bize buharlı makinelerin bir üreme sistemine sahip olmadığını söyleme yetkisi vermez. Gerçekte, bütünsel bir biçim içindeki parçaların kombinasyonu mekanik üreme sisteminin ayrı bir departmanını oluştururken, herhangi bir buharlı makinenin her bir parçası, sadece bir parçayı şurada, bir diğerini burada meydana getiren kendi belirli ve özgül öncülleri tarafından meydana getirilir." İlerledikçe Butler, kod artı-değeri fenomeni ile karşı karşıya kalır, makinenin bir parçası kendi kodunda başka bir makinenin bir kod parçasını kaptığında ve kendi üremesini böylelikle başka bir makinenin bir parçasına borçlu olduğunda: kırınızı yonca ve yabanarısı; veya başka bir örnek, erkek eşekarısı, ve dişi eşekarısımn imgesiyle kokusunu çiçeğinde taşıyarak onu cezbeden, onun yolunu kesen orkide.

İki savın *saçıldığı bu noktada*, makinelerin organlar ya da organların makineler olduğunun söylenmesi önemsiz hale gelir. İki tanımlama eşdeğerdir: bir "omurgalı-makine hayvan" olarak veya "makinelerin bitsi paraziti" olarak insan. Temel olan şey sonsuzluğun kendisine, makine parçalarından oluşmuş sonsuzluğa veya

mikroskobik hayvanların zamansal sonsuzluğuna geçmek değildir, ama daha ziyade bu geçişin olgunlaştığı yerdir. Makinenin yapısal birliği bir kez ilga edildiğinde, yaşamın kişisel ve özgül birliği bir kez azledildiğinde, makine ile arzu arasındaki dolaysız bağ ortaya çıkıverir, makine arzunun kalbine intikal eder, makine arzulamaktadır ve arzu makineselleşmiştir. Öznenin içinde olan arzu değildir, ama arzunun içinde olan makinedir—ve kalıntı özne diğer kenarda, makinenin kenarında, bütün çevrededir, makinelerin paraziti, omurgalı-makine-arzunun bir yan parçasıdır. Özetle gerçek fark, makine ile yaşam, dirimselcilik ile mekanizmacılık arasında değil, ama yaşamın da iki durumu olan makinenin iki durumu arasındadır. Yapısal birliği içinde ele alman makine, özgül ve hatta kişisel birliği içinde alınan yaşam, kitle fenomenleri ya da molar toplanışlardır; bu özellikleriyle her biri diğerine dışsal olarak gönderimde bulunur. Ve ayrılsalar ve karşıt hale gelseler dahi bu sadece aynı istatistiksel yöndeki iki patika gibidir. Ama çoklukların daha derin ya da içsel olan diğer yönünde, moleküler fenomenler ve yaşamın tekillikleri arasında karşılıklı bir nüfuz, dolaysız bir iletişim mevcuttur, yani her makinenin içine saçılmış küçük makineler ile her organizmanın içine saçılmış küçük oluşumların arasında: mikrofiziksel ve biyolojik olanların arasında farkın kalmadığı, canlının içinde makineler olduğu gibi makinenin içinde de birçok canlının mevcut olduğu bir arazi. Görünüşte hiçbirinin (ne yapısal birlik ne de önceden oluşturulmuş mekanik bağlar) kesinlikle bulunmadığı bu arazide makinelerden neden söz edilir ki? "Fakat böylesi makinelerin oluşma ihtimali vardır; işleyiş döngüleri içinde belirsiz bir biçimde üst üste gelen, birbirine geçen röleler ki, bir kez monte edildiklerinde termodinamik yasalara uyarlar, ama montaj edilmeleri sırasında bu yasalara uymazlar; çünkü montaj zinciri, tanımsal olarak istatistiksel yasala-

rın henüz mevcut olmadığı bir arazi içinde yola koyulur... *Bu düzeyde, bir molekülün içiymiş gibi, işleyiş ve oluşum hala iç içedir;* ve bu düzeyden başlanarak, biri bireylerin az ya da çok düzenli olan birikimlerine, diğeriyse en basit şeması bir borunun oluşumu olan bireysel organizasyonun mükemmelleşmelerine vardıran ve birbirinden ıraksayan iki patika açılır..."[10] Gerçek fark öyleyse, bir yanda toplumsal, teknik veya organik molar makineler, diğer yanda moleküler düzene sahip arzulama-makineleri arasındadır. Budur işte arzulama-makineleri: bozulmaları bile işleyişleri olan ve işleyişleri oluşumlarından ayırt edilemeyen biçimlendirici makineler; kendi montajları ile iç içe olan, yeri belirlenemeyen bağlarla ve dağınık yerlerde faaliyet gösteren, zamansallaşma süreçlerinin, bir kod artı-değeriyle birlikte parçalanmış oluşumların ve sökülmüş parçaların müdahil olmalarını sağlayan makineler, ve gerisin geriye diğer parçalara düşen bütünün kendisinin ayrı bir parça olarak parçaların yanı sıra ya da Butler'ın söyleyeceği gibi "ayrı bir departmanda" üretildiği kronojen makineler; tam anlamıyla makineler, çünkü onlar, öğeleri şize-akım[lar] olan genelleştirilmiş bir şizogenez içinde, yanal bağlantıları, kapsayıcı ayrımları ve çokanlamlı birleşimleri her zaman için belirli bir mesafeden tetikleyen, böylelikle kopmala-

---

[10] Raymond Ruyer, *La Genèse de formes vivantes*, Flammarion, 1958, ss. 80-81. Bohr'un, Schrödinger'in, Jordan'ın ve Lillie'in belirli tezlerini yeniden ele alarak Ruyer, organizmanın iç mekanik devrelerinde ve dışsal teknik etkinliklerde beliren yığın etkilerinde içerilmekten ziyade, yaşamın doğrudan doğruya atomun bireysel fenomenlerinde içerildiğini gösterir. "Klasik fizik sadece yığın fenomenleriyle meşguldür. Mikrofizik ise aksine, doğal olarak biyolojiyi yönetmektedir. Atomun bireysel fenomenlerinden yola çıkıldığında, aslında iki yöne doğru gidilebilir. Onlardaki birikim fenomeni genel fiziğe vardırır. Ama bu bireysel fenomenler sistematik etkileşimler tarafından karmaşık bir hale getirildiğinde, yığın fenomenlerini ast bir konuma yerleştirerek bireyselliklerini molekülün kalbinde, sonra makromolekülde, sonra virüsde, sonra tekhücrelide bütünüyle koruduklarında, ne kadar büyük olursa olsun bu anlamda mikrofiziksel kalan organizmaya varılacaktır." (ss. 54) Bu temalar Ruyer tarafından büyük bir ölçüde *Néo-finalisme*'de gelişitirilmiştir, P.U.F., 1952.

rı, sökülmeleri ve artakalanları üreten kesilmelerle ve akımlarla, ilişkili dalgalarla ve taneciklerle, ortak akımlarla ve kısmi nesnelerle ilerler.

Takibinde, veya daha ziyade başka bir tarafta, makineler kendilerine çelik bir iskele gibi aşikar bir varoluş veren tekniklerin ve kurumların yapısal planında birleştirilmiş hale geldiğinde; canlılar kendi kişilerinin, türlerinin, çeşitliliklerinin ve ortamlarının istatistiksel birlikleri tarafından yapılandırıldığında, —bir makine tekil bir nesne gibi ve bir canlı tekil bir özne gibi ortaya çıktığında, —bağlantılar global ve özgül, ayrımlar dışlayıcı ve birleşimler ikili-tekanlamlı hale geldiğinde, —arzu bu opaklaşmış biçimlere kendisini yansıtmaya hiç mi hiç gerek duymaz. Bunlar doğrudan doğruya molar tezahürler, arzunun ve *onun kendi* makinelerinin istatistiksel belirlenimleridir. Bunlar aynı makinelerdir (aralarında doğa farkı yoktur): burada, tabi oldukları *kendi* kitle fenomenleri içinde ele alınan organik, teknik veya toplumsal makineler olarak; şurada, kitle fenomenini tabi kılan kendi submikroskobik tekillikleri içinde ele alınan arzulama-makineleri olarak. Arzulama-makinelerinin düşlerin veya imgeselin arazisine ait olduğu ve onların diğer makinelerin benzeri olmak için yola koyulduğu fikrini başından beri bu yüzden reddediyoruz. Sadece arzu ve ortamlar, sahalar, sürüsel biçimler vardır. Yani: moleküler arzulama-makineleri bizatihi, boyun eğmenin bir veya diğer anlamına göre, boyun eğmenin bir ve diğer anlamına göre, kendilerinin *büyük rakamların yasaları altında oluşturdukları* büyük molar makinelere veya kurulumlara yapılan yatırımlardır. Bir tarafta arzulama-makineleri, diğer tarafta organik, teknik veya toplumsal makineler: bunlar belirli koşullar altındaki aynı makinelerdir. Belirli koşullar ile, onların birçok kalıcı biçim olarak dahil oldukları, büyük ağır toplanışlar tarafından tekdüze hale getirildikleri, yapılandırıldıkları ve ilerletil-

dikleri şu istatistiksel biçimleri kastediyoruz; belirli parçaları muhafaza edip diğerlerini dışlayarak parçaları gruplayan, yığınları organize eden seçici baskı. Bunlar o halde aynı makinelerdir, ama hiç de aynı rejim, aynı büyüklük ilişkileri, sentezlerin aynı kullanımları değillerdir. İşlevselcilik sadece arzulama-makinelerinin submikroskobik düzeyinde, makinesel düzenlemelerde, arzunun makineselliğinde bulunur; çünkü sadece orada işleyiş ve oluşum, kullanım ve montaj, ürün ve üretim bir araya gelir. Molar işlevselcilik bütünüyle yanlıştır, çünkü organik veya toplumsal makineler işledikleri şekilde oluşmazlar, ve teknik makineler iş gördükleri şekilde montajlanmazlar, ama kendi üretimlerini kendi verdikleri ürünlerden ayıran belirli koşulları ima ederler. Bir tek, işledikleri gibi üretilmediklerinin bir anlamı ve ayrıca bir amacı, bir maksadı vardır. Aksine, arzulama-makineleri hiçbir şeyi temsil etmez, hiçbir şeye işaret etmez, hiçbir şey ifade etmek istemez; ve onlar kesinlikle onlarla ne yapıldığıdır, onlarla yapılandır, bizatihi onların yaptıklarıdır.

Onlar büyük toplanışlar içinde eşi benzeri olmayan sentezlerin rejimlerine göre işlerler. Jacques Monod bu sentezlerin özgüllüğünü, moleküler biyolojinin, veya mekanizmacılık ile dirimselcilik arasındaki geleneksel zıtlığı önemsemeyen bir "sibernetik mikroskobi[nin]" bakış açısından tanımlamıştır. Burada sentezin temel özellikleri, kimyasal simgelerin önemsiz doğasıdır, töze karşı ilgisizliktir, etkileşimlerin dolaysız olmasıdır. Böylesi formüller sadece görünüşte ve toplanışların yasalarıyla ilişkili olarak olumsuzdurlar, ama güç açısından olumlu bir şekilde anlaşılmalıdırlar. "Bir allosterik enzimin substratı ile onun etkinliğini aktive veya inhibe eden ligandlar arasında, yapının veya tepkimenin hiçbir zorunlu kimyasal bağlantısı yoktur... Bir allosterik protein, bedenler arasında kimyasal çekim olmaksızın bir etkileşimi olanaklı

kılan, ve böylelikle önemsiz bir tepkimeyi kimyasal olarak yabancı ve bu tepkimeye ilgisiz duran bileşiklerin karışımına tabi kılan moleküler mühendisliğin özelleşmiş bir ürünü olarak görülmelidir. Allosterik etkileşimlerin faaliyet ilkesi, bu nedenle bağımlılıkların *seçiminde* eksiksiz bir özgürlüğe izin verir ki, hiçbir kimyasal zorlamaya maruz kalmayan bu bağımlılıklar, gereğinde hücreye veya organizmaya bahşettikleri artmış uygunluk ve verim kapsamına göre seçilerek, fizyolojik zorlamaların karşısında daha itaatkar olacaklardır. Bu sistemlerin mutlak *gerekçesizliği*, moleküler evrime araştırma ve deney için sınırsız bir sahanın yolunu açarak, sibernetik ara-bağlantıların muazzam bir şebekesini onun inşa etmesine olanak tanımıştır..."[11] Bu tesadüf veya gerçek organizasyonsuzluk arazisinden başlanarak, hakiki bir kura çekimi yürüten, *seçim veya evrim çizgileri* olarak makaslar şekillendiren DNA'nın ve onun dilimleri olan genlerin eylemi altında kaçınılmaz olarak bir yapıyı yenidenüreten büyük kurulumlar nasıl organize olmuşlardır; bu elbette ki moleküllerden molara geçişteki tüm aşamaların gösterdiği şeydir, böylesi bir geçiş organik makinelerde ortaya çıkar, ama başka yasalar ve başka figürlerle birlikte toplumsal makinelerde daha az belirgin değildir. Bu anlamda, insan kültürlerinin ve canlı türlerinin "Markoff zincirleri" gibi ortak bir özelliği üzerinde de durulabilir ("rastlantısal yarı bağımlı fenomenler"). Çünkü toplumsal kodda olduğu gibi genetik kodda da, anlamlama zinciri olarak adlandırılan şey bir dilden çok bir jargondur, yalnızca bağıntılı bir kura, kısmi bir bağımlılık ve rölelerin bir çakışması boyunca oluşturdukları büyük toplanış-

---

[11] Jacques Monod, *Le Hasard et la nécessité*, Ed. du Seuil, 1970, ss. 91 (ve ss. 104-112:"Globuler bir protein, moleküler bir ölçekte zaten, işlevsel özellikleriyle, ama sadece kör etkileşimlerinin ayırt edilebildiği temel yapısıyla değil, gerçek bir makinedir. Tesadüf, değişmezlik aksamı tarafından yakalanır, muhafaza edilir, yeniden üretilir, ve böylelikle düzene, kurala, zorunluluğa dönüştürülür.").

ların içinde bir anlama veya bir anlamlama etkisine sahip anlamlayıcı olmayan öğelerden yapılmıştır.[12] Söz konusu olan ne insanlık tarihini biyolojik hale getirmek, ne de doğanın tarihini antropolojik hale getirmektir, ama toplumsal makinelerin *ve* organik makinelerin arzulama-makinelerine müşterek iştirakini göstermektir. İnsanın temeli, İd: şizofrenik hücre, şizo moleküller, onların zincirleri ve jargonları. Burada tam bir şizofreni biyolojisi vardır; moleküler biyolojinin kendisi şizofreniktir (mikrofizik gibi). Ama tersine, moleküler düzenin makinesel bağlantıları, organsız bedenin devasa molekülündeki yoğunluk haritalarında onların dağılımı, ve büyük toplanışları şekillendirip seçen istatistiksel birikimler göz önüne alındığınca, şizofreni, şizofreni teorisi, biyolojiktir, biyokültüreldir.

Szondi hem Jung'un kolektif bilinçdışına hem de Freud'un bireysel bilinçdışına karşıt gensel bir bilinçdışı keşfederek, bu moleküler patika üzerinde ilerlemeye başlar.[13] Bu gensel veya soykütüksel bilinçdışını sıklıkla ailevi olarak isimlendirir; ve ölçüm birimleri olarak aldığı ailevi toplanışlarla birlikte şizofreni üzerindeki çalışmasını sürdürür. Ancak gensel bilinçdışı pek de ailevi değildir, Freud'unkinden çok daha az ailevidir; çünkü teşhis, alışılageldiği gibi baba-anne imgelerine indirgemek yerine, hermafrodit, suikastçı vb. fotoğraflarıyla arzu arasındaki ilişki içinde ortaya koyulmuştur. Nihayet dışarısıyla küçük bir bağlantı... Eksiksiz bir alfabe, delilerin

---

[12] Markoff zincirleri ve onların canlı türleri gibi kültürel oluşumlara da tatbiki için bkz. Raymond Ruyer, *La Genèse de formes vivantes*, Böl. VIII. Kod artı-değeri fenomenleri, berrak bir şekilde bu "yarı-rastlantısal zincirlenme" perspektifinde izah edilirler. Ruyer birçok kereler bunu şizofrenik dille olan yakınlığında ele almıştır.

[13] L. Szondi, *Diagnostic expérimental des pulsions*, 1947, fr.ç. P.U.F. Szondi'nin eseri, psikanaliz ve genetik arasında temel bir ilişki tesis edilmesinde öncüdür. Bkz. aynı zamanda, moleküler biyolojideki gelişmelere dayanarak André Green'in yeni girişimleri, *Revue française de psychanalyse*, mayıs 1970.

fotoğraflarıyla birlikte eksiksiz bir aksiyomatik; suikastçı portrelerinin üzerinde "babacıl hissin ihtiyacının" sınanması gerekir; bunun Ödipus içinde kaldığını söylemek yararsızdır, aksine onu tuhaf bir biçimde açık bırakır. Güdülerin kalıtımsal genleri böylelikle, bütün bir toplumsal tarihsel sahayı çizen vektörler boyunca değişken kombinasyonlara dahil olan basit uyaranlar rolü oynarlar—kader analizi. Aslında hakiki moleküler bilinçdışı, yeniden-üretim birimleri olarak genlerde kalmaz; onlar hala ifadeseldirler ve molar oluşumları ortaya koyarlar. Moleküler biyolojinin bize öğrettiği şey, yenidenüretilenin proteinler değil yalnızca DNA olduğudur. Proteinler hem ürünlerdir hem de üretim birimleri; bir döngü olarak bilinçdışını veya bilinçdışı öz-üretimi tesis edenler onlardır, arzulama-makinelerinin ve arzunun sentezlerinin düzenlenmesindeki nihai moleküler öğeler onlardır. Yeniden-üretimi ve onun nesnelerini (ailesel veya gensel olarak belirlenmiş nesneler) *katederek* kendisini döngüsel yetim bir hareket içinde, hep özne kaldığı bir kader döngüsü içinde üreten şey her zaman için bilinçdışıdır. Üremeyle ilişkili olarak cinselliğin meşru olarak bağımsız kaldığı nokta tam da burasıdır. Szondi, moların moleküllere doğru aşılmasını gerektiren bu yönü öylesine sezmiştir ki, onun "sınaması" olarak yanlış bir şekilde adlandırılan şeyin bütün istatistiksel yorumlarını reddetmiştir. Dahası, *işlevler* lehine içerikleri geride bırakmak için de bir çağrıda bulunur. Ama bu ilerlemeyi ve bu yönelimi ancak, yalnızca toplanışlardan ya da sınıflardan yola çıkıp sistematik olarak kapalı bir liste tesis ettiği "kategorilere" doğru gerçekleştirir; bir öznenin özgürce seçmek ve bir araya getirmek zorunda olduğu, yine de sadece varoluşun ifadesel biçimleri olan kategoriler. Bu yüzden Szondi, arzunun içsel veya moleküler öğelerini, onların icra ettiği makinesel seçimlerin, düzenlemelerin ve kombinasyonların doğasını ıskalar—şi-

zoanalizin gerçek sorusunu da: arzulama-makinelerinizin güdülediği nedir? ve işleyişleri nasıldır, dahil oldukları, faaliyet gösterdikleri sentezler nelerdir? Molekülerden molara ve aksi yönde ilerleyen, ve bilinçdışının özne kalıp kendisini ürettiği döngüyü tesis eden bütün geçişlerde onların kullanımı nedir?

Arzulama-makinelerinin özgül enerjisini *Libido* olarak adlandırıyoruz; ve bu enerjinin dönüşümleri (*Numen ve Voluptas)* asla cinsellikten arınma veya yüceltmeler değillerdir. Ama elbette ki bu terminoloji fazlasıyla keyfi görünür. Arzulama-makinelerinin ele alınmaları gereken iki üsluba bakarak, onların tam olarak cinsel bir enerjiyle ne yapmaları gerektiği pek de açık değildir: ya kendi moleküler düzenleriyle ilişkilendirilirler, ya da organik veya toplumsal makineleri şekillendirdikleri molar düzenle ilişkilendirilirler ve organik veya toplumsal ortamlara yatırım yaparlar. Aslında cinsel enerjiyi doğrudan kozmik ve atomlar-arası, ve aynı zamanda dolaysız bir şekilde toplumsal-tarihsel olarak sunmak zordur. Aşkın, proteinler ve toplumla meşgul olduğunu söylemek yararsızdır... Libidonun yerine bütün başkalaşımlara muktedir belirsiz bir kozmik enerji veya tüm yatırımlara muktedir toplumsal bir enerji geçirilerek Freudculuğu tasfiye etmeyi amaçlayan eski girişimlere bir kez daha yol vermek değil midir bu? Veya şizoparanoyak bir muhakeme olmaksızın nitelendirilmeyecek bir "biyogenez" hakkında Reich'ın son girişimini? Reich'ın atomlar-arası kozmik bir enerjinin, orgonun, elektriksel bir akım kaynağının ve submikroskobik parçacıklar—bionlar—kuryesinin varlığına ikna olduğu bilinir. Bu enerji, moleküler bir bakış açısıyla ele alman beden üzerinde potansiyel farkları ya da yoğunluk dağılımları üretmiştir, ve molar bir bakış açısıyla ele alınan bu aynı bedende bir sıvılar mekaniğiyle ilişkili olmuştur. Libidoyu cinsellik olarak tanımlayan şey o halde, iki kutuplu bir kesitte mekanik

ve elektrik, molar ve moleküler iki işleyişin ilişkisidir (mekanik gerilim, elektriksel yük, elektriksel boşalım, mekanik gevşeme). Mekanik ve elektrik; bu işlevler genel olarak madde içinde varolduğu ama yaşamın kalbindeki belirli bir kesitte bir araya gelmiş oldukları için, Reich mekanizmacılık ile dirimselcilik arasındaki alternatifin üstesinden böylelikle geldiğini düşünmüştü. Ve bilhassa o, temel psikanalitik gerçeği, Freud'da ipliğini pazara çıkarmaya muktedir olduğunun büyük bir yadsımasını ortaya koymuştur: üremeyle ilişkili olarak cinselliğin bağımsızlığı, ilerleyici veya gerileyici üremenin, bir döngü olarak cinselliğe tabi kılınması.[14] Reich'ın son teorisinin ayrıntıları dikkate alındığında, söylemeliyiz ki onun eşzamanlı şizofrenik ve paranoyak doğası bizim için bir engel teşkil etmiyor, bilakis. Kabul ediyoruz ki cinselliğin "elektriksel fırtınalar," "mavi-gri pus ve mavi gökyüzü," orgon mavisi, "Aziz Elmo'nun ateşi ve güneş lekeleri," sıvılar ve akımlar, cisimler ve parçalar türünden kozmik fenomenlerle uzlaştırılması, sonuçta bize onun acıklı küçük bir aile sırrına indirgenmesinden daha uygun görünüyor. Popüler bilimin bakış açısından bile

---

[14] Reich'ın biyokozmik ya da biyogenetik son çalışmalarının bütünü, *La Fonction de l'orgasme*'ın sonunda özetlenmiştir. Böl. IX. Cinselliğin çoğalmaya ve yeniden-üretime göre birincil olması, hücre bölünmesine vardıran cinsellik döngüsü içinde inşa edilir (mekanik gerilim – elektriksel yük, vs.): ss. 224-227. Ama eserinde çok önceleri Reich, cinsel konumu terk ettiği için Freud'u eleştirmiştir. *Geri adım atanlar sadece Freud'un muhalifleri değildir; belirli bir anlamda Freud'un kendisidir de*: ölüm içgüdüsünü davet ettiği ilk defasında, ve cinsellik yerine Eros'dan söz etmeye koyulduğunda (Reich, ss. 103-104); sonra, anksiyeteyi cinsel bastırmanın sonucu değil sebebi kıldığında (Reich, ss. 113-114.); ve daha genel olarak, döllenmenin cinsellik üzerindeki geleneksel önceliğine geri döndüğünde (Reich, ss. 225: "Döllenme, cinselliğin bir işlevidir, ve sanılanın aksine, tersi doğru değildir. Freud da, cinsellik ve genital kavramlarını birbirinden ayırdığında, psiko-seksüellik ile ilişkili olarak zaten bu önermeyi öne sürüyordu. Ama asla kavrayamadığım sebeplerle bir kez daha, *ergenlikteki cinselliğin döllenmenin hizmetinde olduğu* şeklinde bir görüş ortaya koydu.") Reich şüphesiz ki, cinselliğin tür ve üreme bağımlılığına tabi olduğu Freud'un Schopenhauerci ve Weismannci metinlerini hesaba katıyor: örneğin, "Pour introduire le narcissime," *La Vie sexuelle*, P.U.F., ss. 85-86.

Lawrence ve Miller'm cinsellik hakkında Freud'a göre çok daha doğru bir değerlendirmeye sahip olduklarına inanıyoruz. Bize aşktan, onun gücünden ve umutsuzluklarından söz eden kişi divana uzanmış nevrotik değil, ama şizonun sessiz gezintisi, Lenz'in dağlardaki ve yıldızlar altındaki seyri, organsız beden üzerindeki yoğunluklarda onun hareketsiz yolculuğudur. Reichcı teorinin bütününe göre o, submikroskobik ölçekte moleküler bir oluşum olarak, ve toplumsal ve organik toplanışlar ölçeğinde molar toplanışlara yapılan yatırım olarak libidonun ikili kutbunu göstermede benzersiz bir avantaja sahiptir. Eksik olan tek şey, sağduyunun kanıtlarıdır: niye, neden bu bir cinselliktir?

Kinizm aşka dair her şeyi söylemiştir, veya söylediğini iddia etmektedir: söz konusu olanın toplumsal ve organik makinelerin büyük bir ölçekteki çiftleşmesi olduğunu bilmektedir (aşkın temelinde organlar, aşkın temelinde ekonomik belirlenimler, para vardır). Ama kinizme özgü olan şey hiç yokken bir rezalet tasarlamak ve pısırıkken cesur geçinmektir. Sağduyunun sıradanlığından ziyade onun hezeyam. Çünkü ilk kanıt, arzunun nesne olarak kişilere ve şeylere değil, ama kesilmeleri ve kapmaları davet ederek katettiği bütün ortamlara, eklendiği her türden titreşime ve akıma sahip olmasıdır, niteliği her şeyden önce "devasalık" olan ve her zaman göçebe ve göç eden arzu: kimse bunu Charles Fourier kadar iyi gösterememiştir. Kısacası, biyolojik oldukları kadar toplumsal da olan ortamlar, bilinç-öncesi ihtiyaç ya da çıkar yatırımlarının nesnesini değil, kaçınılmaz olarak arzulayıcı ya da libidinal bilinçdışı yatırımların nesnesini teşkil eder. Cinsel enerji olarak libido, kitlelere, büyük toplanışlara, toplumsal ve organik sahalara yapılan dolaysız yatırımdır. Psikanaliz toplumsal yatırımların gerçekleştirilebilmesi için libidonun cinsellikten arındırılması ve hatta yüceltilmesi gerektiğini, ve tersine

libidonun bu yatırımları ancak patolojik bir gerilemenin seyrinde yeniden cinselleştirdiğini savunduğunda, ona ait arzu tasavvurunu destekleyen ilkeleri kavramakta güçlük çekiyoruz.[15] Böylesi bir tasavvurun ortaya koyduğu önermenin hala, cinselliğin yalnızca aile içinde faaliyet gösterdiğini ve daha büyük toplanışlara yatırım yapmak üzere dönüştürülmesi gerektiğini savunan ailecilik olması hariç. Gerçek şu ki, cinsellik her yerdedir: bir bürokratın evraklarını okşama, bir yargıcın adaleti sağlama, bir işadamının parayı dolaşıma sokma, burjuvazinin proletaryayı düzme tarzında vb. Ve libidonun bir yere geçmek için ne eğretilemelere ne de başkalaşımlara ihtiyacı vardır. Hitler faşistleri tahrik etmiştir. Bayraklar, milletler, ordular ve bankalar birçok insanı tahrik eder. Devrimci bir makine, en azından bu iktidar makinelerinin sahip olduğu kesilmeler ve akımlar kadar güç elde edemezse hiçbir şeydir. Libido büyük toplanışlara cinsellikten arınmış bir uzanımla değil, tam aksine, akımlarını bastırmak için belirlendiği bir kısıtlama, bir engelleme ve indirgeme vasıtasıyla yatırım yapar; akımlarını "çift," "aile," "kişiler," "nesneler" türünden dar hücrelerde ihtiva etmek amacıyla. Ve kuşkusuz, böylesi bir engelleme kaçınılmaz olarak gerekçelendirilmiştir: libido, ancak nesnesi olarak aldığı böylesi bir beden, böylesi bir kişiyle ilişkili olarak bilince nüfuz eder. Ama bizim "nesne seçimimiz" bizatihi, bu beden ve bu kişinin müdahale ettiği, maruz kaldığı ve ilettiği, eşit olarak kapıldığımız ya da sayesinde iletişim kurduğumuz bir biyolojik, toplum-

---

[15] Freud, *Cinq psychanalyses*, "Le président Schreber," fr.ç. P.U.F., ss. 307: "Kendilerini narsisistik aşamadan bütünüyle ayıramayan kimseler, ve bu sebeple hastalığa yatkınlık yaratabilecek bir saplantısı olanlar, akacak başka bir çıkış yolu bulamayan libidonun kuvvetli bir dalgası tarafından, toplumsal içgüdülerinin bir cinselleşmesi ve böylece psişik gelişimlerinin seyrinde elde ettikleri yüceltmelerin feshedebilmesi tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Libidonun geri akışına sebep olan (gerileme) her şey bu sonucu üretebilir... Paranoyaklar, toplumsal içgüdüsel yatırımlarının böylesi bir cinselleşmesinden kendilerini korumaya çalışırlar."

sal ve tarihsel saha içinde yaşam akımları ile toplumsal akımların birleşimine gönderimde bulunur. Ana-babacıl kişiler de dahil olmak üzere sevgimizin adandığı kişiler yalnızca, tam bir bilinçdışı yatırımın kapsamını tercüme eden akımların bağlantı, ayrım ve birleşim noktaları olarak müdahil olurlar. Böylece aşkın engellenmesi gerekçelendirilmiş olsa da, ya arzuyu baskıcı makinelerin hizmetindeki çiftin ve ailenin ödipal çıkmazlarında meşgul etmesine göre, ya da aksine devrimci bir makineyi desteklemeye muktedir serbest bir enerjiyi yoğunlaştırmasına (*condenser*) göre, tuhaf bir şekilde işlevini değiştirmektedir o. (Burada bir kez daha, Fourier "cezbetme" ve "mekanikleşme" olarak tutkuların iki karşıt yönünü gösterdiğinde her şey zaten söylenmişti.) Ama biz her zaman dünyalarla sevişiriz. Ve aşkımız çok geniş dünyalara, kitlelere ve büyük toplanışlara kapanmak veya açılmak için sevgilimizin libidinal mülkiyetine hitap eder. Aşklarımızda her zaman istatistiksel bir şeyler ve büyük rakamların yasalarına ait bir şeyler mevcuttur. Ve Marx'ın meşhur formülünü de bu şekilde ele almamız gerekmez mi—erkek ve kadın arasındaki ilişki "insanla insan arasındaki dolaysız, doğal ve kaçınılmaz ilişkidir"? Yani iki cinsiyet arasındaki ilişki (erkekle kadın) büyük toplanışlara yatırım yaptığınca (insanla insan) genel cinsellik ilişkisinin tek ölçütüdür? Cinsellik tanımına cinsiyetler tahsis edilebilmesinin nedeni budur. Ve ayrıca fallusun bir cinsiyet olmadığının, ama bütün bir cinsellik olduğunun, yani libido tarafından yatırım yapılmış büyük toplanışın göstergesi olduğunun, ve kendisinden kaçınılmaz olarak iki cinsiyetin hem ayrılığının (erkekle erkeğin ve kadınla kadının iki homoseksüel dizisi) hem de onların bu toplanış içindeki istatistiksel ilişkilerinin türediğinin söylenmesi gerekmez mi? Ama Marx çok daha gizemli bir şey söyler: gerçek farkın insanın iki cinsiyeti arasında olmadığı, ama insani cinsiyet ile "insani-

olmayan" cinsiyet arasında olduğu.[16] Elbette ki söz konusu olan hayvanlar, hayvan cinselliği değildir. Bütünüyle başka bir şeydir. Eğer cinsellik büyük molar toplanışlara yapılan bilinçdışı yatırımsa, bunun nedeni onun diğer yüzüyle, belirli koşullar altında bu toplanışları tesis eden moleküler öğeler arasındaki etkileşimle özdeş olmasıdır. Arzunun devasalığının bir karşılığı olarak onun *cüceliği*. Arzulama-makineleri toplumsal makineler içinde, onların sahasında, onların oluşumunda, onların işleyişinde mevcut olduğunca ve etki ettiğince, cinselliğin işi gücü kesinlikle arzulama-makineleridir. Arzulama-makineleri, moleküler makinesel öğeler, onların düzenlemeleri ve sentezleri, insani-olmayan cinsiyettir, onlarsız ne büyük toplanışlarda özel olarak belirlenmiş bir insan cinsiyeti, ne de bu toplanışlara yatırım yapmaya muktedir bir insan cinselliği vardır. Cinsellik söz konusu olduğunda çok hasis ve ketum olan Marx, birkaç cümleyle aksine, Freud'un ve bütün psikanalizin her zaman için mahkum kalacağı bir şeyi patlatıvermiştir: *cinsiyetin antropomorfik temsili*! Antropomorfik temsil olarak adlandırdığımız şey, hem iki cinsiyet olduğuna dair fikir, hem de sadece bir tane olduğuna dair fikirdir. Freudculuğun bu tuhaf fikirle nasıl sızdığı bilinir, bu fikir, eksiklik olarak tarif edilen kadınla ilişkili olarak, namevcudiyet olarak kadın cinsiyetiyle ilişkili olarak, nihayetinde yalnızca bir cinsiyet, erkek bulunduğuna dairdir. Başlangıçta böylesi bir tezin bir erkek eşcinselliğinin her yerde bulunuşunu tesis ettiğine inanılabilir. Ancak bununla hiçbir ilgisi yoktur; burada tesis edilen şey daha ziyade cinsiyetler-arası aşkların istatistiksel toplanışlarıdır. Çünkü eğer kadın, erkekle ilişkili olarak bir eksiklik olarak tanımlanıyorsa, erkek de yeri geldiğinde kadında

---

[16] Marx, "Critique de la philosophie de l'Etat de Hegel," *Œuvres philosophiques*, IV, fr.ç. Costes, ss. 182-184. Ve Marx'ın bu metni üzerine J.F.Lyotard'ın harika yorumu, *Discours, figure*, ss. 138-141.

eksik olanın eksikliğini duyar, ama başka bir tarzda: tek bir cinsiyet olduğuna dair fikir kaçınılmaz olarak, eksikliği çakıştırılamayan iki taraf halinde paylaştıran ve iki cinsiyetin ortak bir namevcudiyet, *hadım-edilme* içinde ilişki kurmasını sağlayan yüksek bir nesne olarak fallusun ereksiyonuna gönderimde bulunur. Psikanalistler veya psikanalize maruz kalanlar, kadınlar, sonrasında erkeklere yol göstermenin ve fark içinde eşitliği yeniden bulmanın sevincini yaşayabilirler. Arzuya hadım-edilme vasıtasıyla ulaşıldığına dair formüllerin fazlasıyla gülünç olmasının nedeni budur. Ama iki cinsiyet bulunduğuna dair fikir de nihayetinde daha iyi değildir. Bu sefer Mélanie Klein gibi birisi, dişi cinsiyeti korkutucu olsalar da olumlu nitelikler vasıtasıyla tanımlamaya kalkışır. Böylelikle en azından antropomorfizmden değilse bile fallosentrisizmden ayrılır. Ama bu sefer iki cinsiyet arasındaki iletişimi tesis etmek şöyle dursun, iki eşcinsel dizinin hala istatistiksel olan ayrımını tesis eder. Ve hadım-edilmeden asla çıkılamaz. Açıktır ki hadım-edilme, erkek cinsiyet olarak ele alınmış cinsiyetin ilkesi olmaktan ziyade (yüksekten izleyen, kesilmiş büyük Fallus), dişi cinsiyet olarak ele alınmış cinsiyetin sonucu haline gelir (içeri çekilmiş küçük penis). *Hadım-edilmenin, cinselliğin antropomorfik ve molar temsilinin temeli olduğunu* bu yüzden söylüyoruz. Erkekler ve kadınların ikisini de bilincin aynı yanılsamasının boyunduruğu altında bir araya getirip paylaştıran, ve onların bu boyunduruğa tapmalarını sağlayan evrensel inançtır o. İnsani-olmayan cinsiyetin doğasını belirlemeye kalkışan her çaba, örneğin "Büyük öteki," söylenceyi ve hadım-edilmeyi koruyorsa daha başlarken bozguna uğramaktadır. Peki Marx'ın metni üzerindeki yine de pek derin yorumunda Lyotard, "öznenin arzuya hadım-edilme vasıtasıyla ulaşması" gibi bir şeyi insani-olmayanın açılımına tahsis ettiğinde onun kastettiği nedir? Arzu güçlü olsun diye

yaşasın hadım-edilme mi? Sadece fantezilerin arzulandığı mı? Ne kadar da sapkın, insani, fazlasıyla insani bir fikir. Bilinçdışından değil, kara vicdandan doğan bir fikir. Antropomorfik molar temsil, kendisini tesis eden şey içinde, eksiklik ideolojisi içinde doruğa ulaşır. Moleküler bilinçdışıysa aksine, hadım-edilmenin ne olduğunu bilmez, çünkü kısmi nesneler hiçbir şeyden yoksun değildir ve böylelikle serbest çokluklar şekillendirirler; çünkü çoklu kesilmeler üretici akımları, onları tüketmeye muktedir tek bir kesilmede bastırmak yerine durmaksızın üretir; çünkü sentezler, yerel ve özgül-olmayan bağlantıları, kapsayıcı ayrımları, göçebe birleşimleri tesis eder: her yerde mikroskopik bir transseksüellik vardır ki, kadınların erkekler kadar erkek içermesini ve erkeklerin birçok kadın içermesini, cinsiyetlerin istatistiksel düzenini altüst eden üretim ilişkilerine birinin diğeriyle, diğerinin biriyle dahil olmasını sağlamaktadır. Sevişmek ne sadece bir, ne de sadece iki olmaktır, ama yüz bin olmaktır. Arzulama-makineleri veya insani-olmayan cinsiyet budur: ne bir, ne de hatta iki, ama n... cinsiyet. Şizoanaliz, bir öznedeki, toplumun bu özneye dayattığı ve ona bir cinsiyet tahsis eden antropomorfik temsilin ötesindeki *n...* cinsiyetin değişken analizidir. Arzulama-devriminin şizoanalitik formülü en başta şu olacaktır: cinsiyetlerinden her biri için.

Şizoanalitik sav basittir: arzu makinedir, makinelerin sentezidir, makinesel düzenlemedir—arzulama-makineleri. Arzu, *üretim* düzenidir, her üretim aynı anda arzulama-üretimi ve toplumsal üretimdir. Psikanalizi işte bu yüzden, üretimin bu düzenini çiğnemiş olduğu, onu *temsile* çevirmiş olduğu için suçluyoruz. Psikanalizin atılganlığı olması şöyle dursun, bu bilinçdışı temsil fikri başından itibaren onun iflasına ya da feragatine

işaret eder: artık üretmeyen, ama *inanmak*tan memnun olan bir bilinçdışı... Bilinçdışı Ödipus'a inanır, hadım-edilmeye, yasaya inanır... Şüphesiz ki, inancın kesinlikle bilinçdışının eylemi olmadığını ilk olarak söyleyen psikanalist olacaktır; inanan her zaman için bilinç-öncesidir. İnananın psikanalist olduğu, bizdeki psikanalist olduğu bile söylenemez mi? İnanç, bilinç malzemesi üzerinde bilinçdışı temsilin belirli bir mesafeden icra ettiği bir etki mi olacaktır? Ama tersine, her şeyden önce bir inançlar sistemi üretimlerin yerine konmadıysa, bilinçdışını bir temsil durumuna indirgemiş olan neydi? Aslında bir ve aynı anda, toplumsal üretim, özerk oldukları varsayılan inançlar içinde kendisini yabancılaşmış olarak bulur, ve arzulama-üretimi, bilinçdışı oldukları varsayılan temsiller içine sapmış olarak kendisini bulur. Ve görmüş olduğumuz gibi, bu çifte faaliyeti icra eden şey, toplumsal arzulama-üretimini çarpıtarak, tahrif ederek bir çıkmaza sokan şey aynı organdır, ailedir. O halde aileyle birlikte *temsil-inanç* bağı rastlantısal değildir; ailevi bir temsil olmak temsilin özünden gelir. Ancak üretim bu suretle bastırılmaz, onu boğan ve öte yandan kırılma sınırına kadar yankılanabilen temsilci organın altında gürlemeye, zonklamaya devam eder. Bu yüzden temsil, üretim bölgelerine etkili bir şekilde saldırmak için kendisini söylence ve trajedinin bütün gücüyle şişirmek, ailenin *söylencesel ve trajik bir sunumunu* (ve söylence ile trajedinin ailevi bir sunumunu) vermek zorundadır. Peki söylence ve trajedi de üretim, üretim biçimleri değiller midir? Kesinlikle değillerdir; onlar yalnızca gerçek toplumsal üretimle ve gerçek arzulama-üretimiyle ilişkili olarak öyle olurlar. Aksi takdirde, üretim birimlerinin yerlerini almış olan ideolojik biçimlerdir. Ödipus, hadım-edilme vb. *bunlara kim inanır*? Yunanlılar mı? Ama Yunanlılar inandıkları gibi üretmemişlerdir? Yunanlıların öyle ürettiklerine inanan Helenistler mi? En

azından Engels'in söz ettiği on dokuzuncu yüzyıl Helenistleri: onların söylenceye, trajediye inandıkları söylenebilir... Kendisini Ödipus ve hadım-edilme olarak temsil eden bilinçdışı mıdır? yoksa bilinçdışını bu şekilde temsil eden psikanalist, bizdeki psikanalist midir? Engels'in sözleri hiç bu kadar anlam kazanmamıştı: onların, psikanalistlerin, söylenceye, trajediye inandığı söylenebilir... (Helenistler uzun zamandır inanmazken, onlar hala inanıyorlar.)

Yine Schreber vakası: Schreber'in babası tuhaf küçük makineler, sadistik-paranoyak makineler icat ve imal etmiştir—örneğin çocukların terbiyesi için kullanılan metalik saplı ve deri kayışlı kafa-mengeneleri.[17] Bu makineler Freudcu analizde hiçbir rol oynamazlar. Babaya ait bu arzulama-makineleri, onların genel toplumsal pedagojik makineye aşikar iştirakiyle birlikte hesaba katılmış olsaydı, belki de Schreber'in hezeyanının toplumsal-politik içeriğinin tamamını çiğnemek daha zor olacaktı. Zira bütün soru şudur: elbette baba çocuğun bilinçdışı üzerinde rol oynar—ama ifadesel ailevi bir iletim içindeki aile babası olarak mı rol oynar, yoksa makinesel haberleşme ya da iletişim içerisinde bir makinenin eyleyicisi olarak mı? Yargıcın arzulama-makineleri babasınınkilerle iletişime geçer; ama tam da onların çocukluktan itibaren toplumsal bir sahaya yapılan libidinal yatırım olduğu tarzda. *Babanın sadece üretim ve üretim-karşıtlığının bir eyleyicisi olarak bir rolü vardır*. Freud ise aksine ilk yolu seçer: makinelere işaret eden baba değildir, ama tam tersidir; bundan böyle makineleri arzulama-makineleri ya da toplumsal makineler olarak ele

---

[17] Schreber'in babasının makinelerini keşfedip yeniden-üreten W.G. Nierderland'dı: bkz. özellikle "Schreber, Father and Son," *Psycho-analytic Quaterly*, 1959, Böl. 28, ss. 151-169. Ségur kontesinde hemen hemen aynı pedagojik işkence aletleri bulunur: yani "sırttaki demir plakasıyla birlikte [terbiye kemeri] ve çeneyi tutan demir çubuk" (*Comédies et proverbes, On ne prend pas les mouches...*).

alınanın yeri yoktur. Buna karşın baba, küçük ailesel temsilin hezeyan sahası ile eş-uzanımlı olduğunu temin etmek için, "söylence ve din güçleriyle" ve filogenezle doldurulmuş olacaktır. Üretim çifti, yani arzulama-makineleri ve toplumsal saha, yerini bütünüyle farklı bir doğaya ait aile-söylence temsilci çiftine bırakır. Bir kez daha soruyoruz, oyun oynayan bir çocuk gördünüz mü: ey cinsellik; baba ya da anne sahne gerisindeyken, onlar iletken, alıcı ya da engelleyici eyleyicilerken, üretimin nazik eyleyicileri veya üretim-karşıtlığının şüpheli eyleyicileriyken, çocuğun, parçalar ile dişlileri ihtiyacına göre nasıl ödünç aldığını, teknik toplumsal makineleri kendi arzulama-makineleri ile nasıl kalabalıklaştırdığını gördünüz mü?

Söylencesel ve trajik temsil neden bu anlamsız imtiyaza uyarlanmıştır? İfadesel biçimler ve bütün bir *tiyatro* neden sahaların, atölyelerin, fabrikaların, üretim birimlerinin bulunduğu yere kurulmuştur? Psikanalist kendi sirkini şaşkına dönmüş bilinçdışına yerleştirir, sahalardaki ve fabrikalardaki tam bir Barnum'dur. Miller'ın psikanaliz karşısında söylemesi gereken şey de budur—ve zaten Lawrence'ın söylemiş olduğu (canlılar inançlı değildir, kahinler söylenceye ve trajediye inanmazlar): "Yaşamın hamasi zamanlarının kaynağına giderek, kahramanlığın ilkesini ortadan kaldırıyorsunuz, çünkü kahraman ne kendi kuvvetinden kuşku duyar ne de geriye bakar. Hamlet muhakkak ki kendince bir kahramandı, ve her Hamlet-doğan için izlenecek tek yol Shakespeare'in çizmiş olduğudur. Ama söz konusu olan Hamlet olarak doğup doğmadığımızı bilmektir? Siz Hamlet olarak mı doğdunuz? *Hamlet'i doğuran daha ziyade siz değil miydiniz?* Ama çok daha önemli görünen soru şudur: *söylenceye dönmek niye?...* Dünyamızın kendi kültürel anıtını içinden yükselttiği bu düşünsel çöplük şimdi, eleştirel bir alay vasıtasıyla, hastalıktan *mütevel-*

lit olduğu ve bu yüzden *ötede* olduğu için zemini taze üstyapılar için temizleyen bir tür yazı boyunca kendi şiirsel değerini, kendi söylencesini edinmiştir (bu yeni anıtlar fikri bence iğrençtir, ama bu, *sürecin* kendisi değil yalnızca bir sürecin farkındalığıdır). Aslında süreç içerisinde, yazdığım her satırla inanıyorum ki, önceden olduğu gibi *küret* ile rahmi kazıyorum. Bu sürecin arkasında kültürel olan ve bu nedenle sahte olan anıt ve üstyapı fikri değil, ama sürmekte olan doğum, yenilenme, yaşam fikri yatar (*yaşam, yaşam*...). Bize söylencede bir hayat yoktur. Söylencede yalnızca söylence yaşayabilir... *Söylence üretmenin bu yetisi bize farkındalıktan, daimi olarak gelişmekte olan bilinçten gelir.* İşte bu yüzden çağımızın *şizofrenik doğasından* söz ederken demiştim ki: süreç tamamlanıncaya kadar üçüncü göz dünyanın karnı olacak. Kastettiğim nedir? İçinde yüzdüğümüz bu fikirler dünyasından yeni bir dünya çıkmalı. Ama bu dünya, ancak *tasarlandığınca* belirir. Ve tasarlanması için başlangıçta arzulanmalıdır... Arzu içgüdüsel ve kutsaldır, sadece arzu yoluyla kusursuz tasavvuru icra ederiz."[18] Miller'ın bu sayfalarında her şey bulunur: Ödipus (veya Hamlet), işi özeleştiri noktasına kadar vardırmıştır; bilincin inançları veya yanılsamalar olarak ifşa edilen ifadesel biçimler, yani söylence ve trajedi, sadece birer fikirdir; bilinçdışının temizlenmesinin kaçınılmazlığı, bilinçdışının küretajı olarak şizoanaliz, hadım-edilme çizgisine karşıt olan matrissel yarık, üretken ve yetim-bilinçdışının görkemli olumlanması; yeni bir yeryüzü üretmesi gereken yersizyurtsuzlaşmanın şizofrenik süreci olarak sürecin coşkusu, ve gereğinde arzulama-makinelerinin, trajediye karşı, "kişiliğin ölümcül dramına" karşı, "maske ve oyuncu arasındaki engellenemez karmaşaya" karşı işleyişi. Miller'ın mektup arkadaşı Michael Fraenkel'in bunu anlamadığı aşikardır. Bir psikana-

---

[18] Henry Miller, *Hamlet*, fr.ç. Corrêa, ss. 156-159.

list veya bir on dokuzuncu yüzyıl Helenisti gibi konuşur: evet, söylence, trajedi, Ödipus, Hamlet güzel ifadeler, gebe biçimlerdir; arzu ve bilginin hakiki kalıcı dramını onlar ifade ederler... Fraenkel bütün ortak mekanları, Schopenhauer'ı ve *Trajedyanın Doğuşu*'nun Nietzsche'sini yardıma çağırır. Miller'ın bütün bunlardan bihaber olduğunu düşünür, ve Nietzsche'nin neden *Trajedyanın Doğuşu*'ndan ayrıldığını, neden trajik temsile inanmaya son verdiğini bir an için bile merak etmez.

Michel Foucault, temsil dünyası içinde üretimin patlak verişini hangi kesilmenin davet ettiğini açıkça göstermiştir. Üretim, emeğe veya arzuya ait olabilir, toplumsal üretim veya arzulama-üretimi olabilir, artık kendilerinin temsilde içerilmelerine izin vermeyen güçleri ve onu boylu boyunca yarıp kateden akımları ve kesilmeleri uyandırır: temsilin altında uzanan "devasa bir gölge örtüsüdür."[19] Ve klasik temsil dünyasının bu iflasının ya da bu çöküşünün tarihi Foucault tarafından saptanmıştır; on sekizinci yüzyılın sonu ve on dokuzuncu yüzyılın başı. Durum bizim sandığımızdan çok daha karmaşık görünüyor; çünkü psikanaliz, bütün olası temsillere tabi olmaktansa onları boyun eğdiren üretim birimlerinin bu keşfine en yüksek derecede iştirak etmektedir. Ricardo'nun, temsil edilebilir her değerin ilkesi olarak niceliksel emeği keşfederek politik veya toplumsal ekonominin temelini atması gibi, Freud da arzu nesnelerinin ve arzunun amaçlarının bütün temsillerinin ilkesi olarak niceliksel libidoyu keşfetmekle arzulama-ekonomisinin temelini atmıştır. Freud, arzunun öznel doğasını veya soyut özünü keşfetmiştir; aynen Ricardo'nun, onu nesnelere, amaçlara veya hatta belirli kaynaklara geri götürecek bütün temsillerin ötesinde, emeğin öznel do-

---

[19] Michel Foucault, *Les Mots et les choses*, Gallimard, 1966: ss. 221-224 (arzu ya da arzulama-üretimi ile temsilin karşıtlığı hakkında); ss. 265-268 (Adam Smith'de ve bilhassa Ricardo'da, toplumsal üretim ile temsilin karşıtlığı hakkında).

ğasını veya soyut özünü keşfetmesi gibi. Dolayısıyla Freud, *kendinde arzuyu* serbest bırakan ilk kişidir, Ricardo'nun "kendinde emeği" ve bu suretle temsil alanından kuvvetle taşan üretim alanını serbest bırakması gibi. Ve hem öznel soyut emek hem de öznel soyut arzu, arzuyu veya emeği temsil çerçevesi içinde herhangi bir kişiye, herhangi bir nesneye hala bağlı tutan tüm belirli belirlenimlerin altında, makinelerin ve onların eyleyicilerinin etkileşimini keşfeden bir yersizyurtsuzlaşma hareketinden ayrılamaz. Arzulama-makineleri ve arzulama-üretimi, psişik aygıtlar ve arzu makineleri, arzulama-makineleri ve onların kodlarını çözmeye muktedir analitik bir makinenin montajı: her şeyin mümkün olduğu özgür sentezlerin arazisi, kısmi bağlantılar, kapsanmış ayrımlar, göçebe birleşimler, çokanlamlı akımlar ve zincirler, dönüştürücü kesilmeler—ve bilinçdışı oluşumlar olarak arzulama-makinelerinin, organize yığınlar içinde istatistiksel olarak tesis edilmiş olan molar oluşumlarla, açığa çıkan toplumsal-psişik bastırma aygıtıyla ilişkisi... İşte analitik sahanın tesis edilişi böyledir; ve bu temsil-altı saha, psikanalizin yine de temsil ile uzlaşısını vurgulayan Ödipus boyunca, söylence ve trajedi boyunca dahi varlığını sürdürecek ve işlemeye devam edecektir. Söylencesel ve trajik ailevi temsil ile toplumsal ve arzulama-üretimi arasında, tüm psikanalizi kateden bir çelişki yerinde durmaktadır. Çünkü söylence ve trajedi, arzuyu hala belirli nesnel kodlar—yeryüzünün bedeni, despotik beden—olarak belirlenmiş dışsal koşullara geri götüren ve böylelikle soyut ya da öznel özün keşfiyle çelişen simgesel temsil sistemleridir. Freud'un psişik aygıtlara, toplumsal makinelere ve arzulama-makinelerine, güdüsel ve kurumsal mekanizmalara dair düşünceleri öne çıkardığı her defasında, söylenceye ve trajediye karşı ilgisinin azalmaya meylettiği, öte yandan Jung'u ve sonra da Rank'i, arzunun özünün dışsal bir temsilini onardıkları

(arzu söylencede ve trajedide yabancılaşmış olduğunca, nesnel hale geldiğince) için suçladığı bu anlamda vurgulanabilir.[20]

Psikanalizin bu fazlasıyla karmaşık çelişkisi nasıl açıklanmalı? Birçok şeyi ayırt etmeliyiz. İlkin, simgesel temsil arzunun özünü elbette ki yakalar, ama onu nesnelere, amaçlara ve kaynaklara sabitleyen özgül öğeler olarak onu büyük *objektit*[lere] havale eder. Böylelikle söylence, arzuyu eksiksiz beden olarak yeryüzü öğesiyle, ve yasaklamalarla buyrukları dağıtan yerliyurtlu kodla ilişkilendirir; ve trajedi onu despotun eksiksiz bedeniyle ve tekabül eden emperyal kodla ilişkilendirir. O andan itibaren simgesel temsillerin anlaşılması, bu öğelerin ve objektitlerin sistematik bir fenomenolojisine bağlı olabilir (eski Helenistlerin veya hatta Jung'un tarzıyla); veya onları kendi nesnel ve gerçek toplumsal koşullarıyla ilişkilendiren tarihsel çalışma içinde anlaşılabilir (yeni Helenistlerin tarzıyla). İkincisinin bakış açısıyla, temsil belirli bir gecikmeyi ima eder, ve sabit bir öğeden çok, birinden diğerine olan koşullanmış bir geçişi ifade eder: söylencesel temsil yeryüzü öğesini değil, ama daha ziyade bu öğenin, despotik öğe önünde gözden yiten koşullarını ifade eder; ve trajik temsil, aslına bakarsanız despotik öğeyi ifade etmez, ama bu öğenin, örneğin on beşinci yüzyıl Yunanistan'ında sitenin yeni düzeni lehine gözden yittiği koşulları ifade eder.[21] İmdi, besbelli ki söylenceyi

---

[20] Didier Anzieu özellikle iki ayrı dönemi birbirinden ayırır: 1906-1920, ki "psikanaliz tarihindeki büyük mitolojik çalışmalar çağını tesis eder"; sonra, Freud ikinci topografiye ait sorunlara, arzuyla kurumların arasındaki ilişkilere ait sorunlara döndüğü ölçüde, ilkinin değerinin, ve söylencelerin sistematik olarak araştırılmasına yönelik ilginin gitgide azaldığı bir dönem ("Freud et la mythologie" *Incidences de la psychanalyse*, s: 1, 1970, ss. 126-129).

[21] Yeryüzünü bastıran despotik bir gücün organizasyonunun açıklaması olarak söylence hakkında bkz. J.P.Vernant, *Les Origines de la pensée grecque*, ss. 109116; ve sırası geldiğinde yitik despotu bastıran bir site organizasyonunun açıklaması olarak trajedi hakkında, Vernant, "Œdipe sans complexe," *Raison présente*, ağustos 1967.

veya trajediyi ele alan bu yollardan hiçbiri psikanaliz için uygun değildir. Psikanalitik yöntem bambaşka bir şeydir: simgesel temsilleri belirli objektitlerle ve nesnel toplumsal koşullarla ilişkilendirmek yerine, onları libido olarak arzunun öznel ve evrensel özüyle ilişkilendirir. Dolayısıyla *kod çözümü* faaliyeti, insan bilimlerinde işaret ettiği şeye (yani herhangi bir kodun sırrının keşfedilmesine) psikanalizde artık işaret etmez, ama düşü, fanteziyi, söylenceyi, trajediyi ve toplumsal oluşumları, öte yandan patolojik oluşumları kateden libidonun niceliksel ve niteliksel akımlarına ulaşabilmek için kodların çivisini söker. Psikanalitik yorum, kodlarla girişilen rekabete, zaten kabul görmüş olan kodlara bir kod daha eklenmesine değil, ama mutlak bir biçimde kod çözümüne, çokbiçimliliği ve çokanlamlılığı sayesinde kodlanamaz olan bir şeyin ortaya çıkarılmasına dayanır.[22] Sonrasında, psikanalizin söylenceye (veya trajediye) olan ilgisinin temelde eleştirel bir ilgi olduğu ortaya çıkar, çünkü nesnel olarak ele alınan söylencenin özgüllüğü, öznel libidonun güneş ışınları altında erimelidir: bu elbette ki temsilin çöken veya çökmeye yüz tutan dünyasıdır.

İkinci olarak, psikanaliz ile kapitalizm arasındaki bağ, sonrakiyle politik ekonomi arasındakinden daha az derin değildir. Politik ekonomi için (ve toplumsal üretimde öznel soyut emek biçimi altında), ve psikanaliz için (ve arzulama-üretiminde öznel soyut libido biçimi altında), kodu çözülmüş ve yersizyurtsuzlaşmış akımların bu keşfi aynıdır. Marx'ın söylediği gibi, kapitalizmde

[22] Dolayısıyla, içinde tarihlerin ve mitolojilerin söylenceleri açıkladığı toplumsal kodlara psikanalizin psikolojik bir kod eklediği söylenemeyecektir. Freud'un düşler hakkında dikkat çektiği de zaten buydu: söz konusu olan, bir kodun deşifre edilmesi değildir. Bu bağlamda bkz. Jacques Derrida'nın izahatları, *L'Ecriture et la différence*, ss. 310 ve devamı: "Şüphesiz ki (düş yazısı), bireysel ya da müşterek bir tarihin seyrinde kodlanmış bir öğeler kitlesi ile meşguldür. Ama kendi faaliyetlerinde, sözlüğünde ve sözdiziminde, bilinçdışlarının arasındaki iletişimde yorumun bütün ağırlığını taşımak zorunda olan saf idiomatik bir kalıntı indirgenemezdir."

öz, öznel hale gelir, *genel üretim etkinliği*; ve soyut emek gerçek bir şey haline gelir ki, ondan yola çıkılarak önceki bütün toplumsal oluşumlar genel bir kod çözümü veya yersizyurtsuzlaşma sürecinin bakış açısıyla tekrardan yorumlanabilir: "Dolayısıyla modern ekonominin ilk sıraya yerleştirdiği, bütün toplumsal biçimler için geçerli olan kadim fenomeni ifade eden en basit soyutlama, soyutlama olarak pratik gerçekliğini yine de sadece, en modern toplumun bir kategorisi olduğunca edinir." Soyut libido olarak, öznel öz olarak arzu için de aynısı geçerlidir. Kapitalist toplumsal üretim ile arzulama-üretimi arasında, veya sermaye-para akımları ile arzunun bok akımları arasında basit bir paralellik kurulması şart değildir. İlişki çok daha yakındır: arzulama-makineleri, başka bir yerde değil ama toplumsal makinelerin içindedir, bu yüzden kodu çözülmüş akımların kapitalist makine içindeki birleşimi, evrensel öznel bir libidonun serbest figürlerini serbestleştirmeye meyleder. Kısacası, kapitalizmdeki gibi *genel ve ayrımsız* bir üretim etkinliğinin keşfi, belirli temsil sistemlerinin ötesinde, politik ekonomi *ve* psikanalizin ortak keşfidir.

Bu demek değildir ki kapitalist kişi veya kapitalizmdeki kişi çalışmayı arzular ya da arzularına göre çalışır. Arzu ve emeğin özdeşliği bir söylence değildir, daha ziyade, arzulama-üretimi içinde aşılacak kapitalist sınırı belirten mükemmel bir ütopyadır. Ama arzulama-üretimi neden tam da kapitalizmin her zaman için karşı koyduğu sınırındadır? Arzu ve emeğin öznel özünü—genel üretim etkinliği olduğunca ortak öz—keşfettiği anda kapitalizm neden özü ikiye ayıran ve bir yanda soyut emek diğer yanda soyut arzu olarak (politik ekonomi *ve* psikanaliz, politik ekonomi *ve* libidinal ekonomi) ayrımı koruyan bastırıcı bir makinede onu derhal ve durmaksızın yeniden yabancılaştırır? Psikanalizin kapitalizme ait olduğu bütün uzanımı tam da burada değerlendirebiliriz.

Çünkü görmüş olduğumuz gibi, kapitalizm elbette ki sınır olarak arzulama-üretiminin kodu çözülmüş akımlarına sahiptir, ama onları kodların yerini alan bir aksiyomatik içine bağlayıp geri püskürtmeye de asla bir son vermez. Kapitalizm yersizyurtsuzlaşma *hareketinden* ayrılamazdır, ama bu hareket, sahte ve yapay yeniden-yerliyurtlulaşmalar tarafından ötelenir. Kapitalizm, yerliyurtlu ve despotik, söylencesel ve trajik temsillerin harabeleri üzerine kurulur, ama onları kendi hizmetinde ve başka bir biçimde, sermayenin imgeleri işleviyle yeniden ayağa kaldırır. Marx, öznel soyut özün kapitalizm tarafından yalnızca yeniden zincirlenmek, yalnızca yabancılaştırılmak için keşfedildiğini söyleyerek her şeyi özetler; artık objektit olarak dışsal ve bağımsız bir öğe içindeki değil, ama özel mülkiyetin bizatihi öznel öğesi içindeki hakikattir: "Bir zamanlar insan kendisine dışsaldı, onun durumu gerçek bir yabancılaşmaydı, bugünse bu durum değişmiş, yabancılaştırma denilen şey mülksüzleştirme edimi haline gelmiştir." Aslında bu, kodu çözülmüş akımların birleşimini koşullandıran özel mülkiyetin biçimidir, yani kapitalistlerin mülkiyeti olarak üretim araçları akımlarının, işçilerin "mülkiyeti" olarak özgür olduğu söylenen emek akımlarıyla ilişkili olduğu bir sistemde onların aksiyomlaşmaları (böylelikle özel mülkiyetin maddesi ya da içeriği üzerindeki devlet sınırlamaları, bu biçimi hiçbir surette etkilemez). Diğer yandan bu, kapitalizmin sahte yeniden-yerliyurtlulaşmalarının merkezini tesis eden özel mülkiyetin biçimidir. Ve nihayet, kapitalist içkinlik sahasını dolduran imgeleri (kapitalist, işçi vb.) üreten de odur. Bir başka deyişle, kapitalizm elbette ki belirli büyük nesnel temsillerin evrensel içsel öz olarak üretim lehine çöküşünü ima eder, ama böylelikle temsil dünyasını geride bırakmış olmaz; sadece bu dün-

yaya sınırsız bir öznel temsilin yeni biçimini vererek, onun çok büyük bir dönüşümünü icra eder.[23]

Psikanalizin kaygılarından uzaklaşıyor gibi görünüyoruz, yine de hiç bu kadar yakın olmamıştık. Zira burada yine, önceden görmüş olduğumuz gibi, kapitalizm kendi hareketinin içselliği içinde yalnızca toplumsal bir aksiyomatiği değil, ama bu aksiyomatiğin özelleştirilmiş aileye tatbik edilişini de gerektirir ve tesis eder. Temsil, onu oyan, onu çatlatan ve onu kendisine indirgeyen bu tatbik olmaksızın asla kendi dönüşümünü temin edemeyecektir. Böylece özel mülkiyette temsil edildiğince öznel soyut Emeğe, özelleştirilmiş ailede temsil edildiğince öznel soyut Arzu tekabül eder. Politik ekonomi birinci terimi üstlenirken, psikanaliz ikincisini üstlenir. Psikanaliz, aksiyomatiğin politik ekonomi olduğu tatbik etmenin tekniğidir. Kısacası psikanaliz, belirli büyük nesnel temsillerin yerine sınırsız öznel temsili geçiren kapitalizme özgü hareket içinde ikinci kutbu serbest bırakır. Aslında yapması gereken şey, arzulama-üretiminin kodu çözülmüş akımlarının sınırını iki defa püskürtmek, iki defa yerinden-etmektir; bir kez, hep genişlemekte olan bir ölçek üzerinde kapitalizmin durmaksızın yeniden-ürettiği içkin sınırların konumu vasıtasıyla, ve bir kez daha, bu toplumsal yeniden-üretimi kısıtlı ailevi yeniden-üretime indirgeyen içsel bir sınırın güzergahı vasıtasıyla. Netice itibariyle, psikanalizin söylence veya trajediyle olan ilişkisinin muğlaklığı şöyle ifade edilir: onları nesnel temsiller olarak serbest bırakır, ve onlarda öznel evrensel bir libidonun figürlerini keşfeder; ama onları yeniden bulur, ve söylencesel ve trajik içeriği sonsuzluğa taşıyan öznel temsiller olarak onları yükseltir. Psikanaliz söylen-

---

[23] Foucault, "insan bilimlerinin," kendi ilkelerini üretimde bulmuş olduğunu ve temsilin çöküşü üzerinde tesis edilmiş olduklarını gösterir, ama bilinçdışı temsil olarak yeni bir tür temsili derhal onardıklarını da (*Les Mots et les choses*, ss. 363-378).

ceyi ve trajediyi ele alır, ama onları özel insan *Homo familia*'nın düşleri ve fantezileri *olarak* ele alır—ve aslında özel mülkiyetin ortak mülkiyet karşısında durumu neyse, düş ve fantezinin de söylence ve trajedi karşısındaki durumu odur. Bu nedenle söylence ve trajedide nesnel öğe halinde rol oynayan ne varsa, psikanaliz tarafından yeniden zapt edilir ve yüceltilir, ama öznel temsilin bilinçdışı boyutu olarak (insanlığın *düşü* olarak söylence). Nesnel ve kamusal bir öğe vasfıyla rol oynayan ne varsa—Yeryüzü, Despot—şimdi yeniden zapt edilir, ama öznel ve özel bir yeniden-yerliyurtlulaşmanın ifadesi olarak: Ödipus, düşmüş, sürülmüş, yersizyurtsuzlaşmış despottur, ama bugünün her insanının baba-anne-beni olarak ele alınan Ödipus kompleksi temelinde yeniden-yerliyurtlulaştırılır. Psikanaliz ve Ödipus kompleksi tüm inançları, insanlığın bütün çağları boyunca inanılmış olan her şeyi bir araya getirir, ama inancı ona inanmaksızın muhafaza eden bir *inkar* durumuna taşımak için (bu sadece bir düş...: bugün en katı dindarlık bile daha fazlasını talep edemez...). Psikanalizin hem söylenceye hem de mitologlara karşı koyduğu, ama aynı zamanda söylenceyi ve trajediyi öznel evrensel boyutlara taşıdığı bu çifte etkinin nedeni budur: eğer Ödipus'un kendisi "kompleksten yoksunsa," Ödipus kompleksi de Ödipus'tan yoksundur, aynen narsisizmin Narcissus'tan yoksun olması gibi.[24] İşte psikanalizi katedên ve söylence ile trajediye özgü sorundan taşan çelişki budur: bir yandan o, arzulama-üretimi olarak ele alınan öznel öz lehine nesnel temsillerin (söylence, trajedi) sistemini havaya uçurur, diğer yandan öznel temsillerin bir sistemi içinde

---

[24] Didier Anzieu, "Freud et la mythologie," *Incidences de la psychanalyse*, s: 1, 1970, ss. 124 ve 128: "Freud, söylenceye hiçbir özgüllük bahşetmez. Bu nokta, psikanalistler ile antropologlar arasındaki sonraki ilişkileri bütün ağırlığıyla yüklenen bir tanesidir... Güdüler teorisinin yeniden gözen geçirilmesine doğru önemli bir adımı vurgulayan makale, *Pour introduire le narcissisme*, Narsissus söylencesine dair hiçbir ima içermez."

bu üretimi tersine çevirir (düş, fantezi, onların gelişimleri veya yansımaları olarak konumlanmış söylence ve trajedi). İmgeler, sadece imgeler. Sonunda geriye kalansa kişisel ve ailevi bir tiyatrodur, bundan böyle ne arzulama-üretimi ne de nesnel temsil olan, özel insana ait bir tiyatro. Bir sahne olarak bilinçdışı. Üretim mekanına yerleştirilmiş tam bir tiyatro ki, üretimi kendi zayıf antik kaynaklarına indirgeyen trajedi ve söylenceye göre onu çok daha fazla tahrif eder.

Söylence, trajedi, düş, fantezi—ve düş ile fanteziye dayanarak yeniden yorumlanan söylence ve trajedi—psikanalizin üretim, toplumsal ve arzulama-üretimi çizgisinin yerine koyduğu temsili diziler işte bunlardır. Üretim dizisi yerine tiyatro dizisi. Peki öznel temsil haline geldikçe temsil neden bu teatral biçimi devralır ("Psikanaliz ile tiyatro arasında gizemli bir bağ mevcuttur...")? Malum güncel yazarların son derece modern cevaplarına aşinayız: tiyatro, sınırsız öznel temsilin sınırlı yapısını açığa çıkarır. Açığa çıkarmak ile kastedilen şey fazlasıyla karmaşıktır, çünkü yapı sadece kendi namevcudiyetini sunabilir, ya da sadece temsil içinde temsil edilmemiş bir şeyi temsil eder: ama kendi etkileri dahilinde yapının hem mevcudiyetine hem de namevcudiyetine işaret eden bu eğretilemesel ve düzdeğişmecesel nedenselliğin sahneye koyulmasının tiyatronun ayrıcalığı olduğu söylenir. André Green yapının yeterliliği hakkında kuşkularını ifade ederken, bunu yalnızca, yapının edimselleşebilmesi için gerekli olan, ifşa edici bir rol oynayan bir tiyatro, yapının görünür hale geldiği bir mekan adına yapar.[25] Octave Mannoni de inanç fenomeni üzerindeki

[25] André Green, temsil-tiyatro-yapı-bilinçdışı ilişkilerinin analizinde fazlasıyla uzağa yol almıştır: *Un œil en trop*, Ed. de Minuit, 1969, önsöz (özellikle de "temsilde temsil-edilmeyenin temsili" hakkında ss. 43). Ancak Green'in yapıya dair eleştirisi üretim adına değil, temsil adına ortaya koyulur, ve sadece yapıyı ortaya çıkarmak ve onu ödipal olarak ortaya çıkarmak zorunda olan yapı-dışı etmenlerin gerekliliğine başvurur.

harikulade analizinde aynı şekilde, tiyatronun somutlaştırdığı ya da sahneye koyduğu bir yapının etkisi altında inancın inkar edilmesinin aslında nasıl inancın bir dönüşümünü ima ettiğini göstermek için tiyatro modelini ele alır.[26] Görmeliyiz ki, temsilin kendisi nesnel olmaya son verdiğinde, sınırsız öznellik haline, yani imgesel haline geldiğinde, eğer temsilin öznesinin yerini ve işlevini, imgeler olarak temsil edilen nesneleri ve bunların tümü arasındaki biçimsel ilişkileri belirleyen bir yapıya gönderimde bulunmuyorsa, bütün tutarlılığını yitirecektir. Bu yüzden simgesel artık, öğe olarak bir objektit ile temsil arasındaki bir ilişkiyi değil; ama bir ve aynı anda öznelerin, nesnelerin ve onların ilişkilerinin kendilerinden türediği, öznel temsilin nihai öğelerini, saf gösterenleri, saf temsil edilmemiş temsilcileri belirtir. Böylelikle yapı, öznel temsilin bilinçdışını belirtir. Bu temsil dizisi şimdi kendisini takdim edebilir: sınırsız öznel temsil (imgesel)—teatral temsil—yapısal temsil. Ve tiyatronun özellikle de gizil yapıyı sahneye koyduğu, onun öğelerini ve ilişkilerini cisimleştirdiği farz edildiği için, bu yapının evrenselliğini açığa çıkarmaya muktedirdir o; saklı temsilcilere, onların göçlerine ve değişken ilişkilerine dayanarak yeniden bulduğu ve yeniden yorumladığı nesnel temsiller halinde olsa dahi. Bilinçdışı bir yapı adına tüm inançlar bir araya getirilir, yeniden yakalanır: hala dindarız. Her yerde, imgesel—evrensel bir eğretileme olarak Ödipus—gösterilenlerde cisimleşen simgesel gösterenin büyük oyunu.

Neden tiyatro? Bu teatral mukavvamsı bilinçdışı ne kadar da tuhaftır: üretim modeli olarak ele alman tiyatro. Althusser'de bile şu faaliyete tanık olduk: toplumsal üretimin "makine" veya "aksam" olarak keşfi, nesnel temsil dünyasına indirgenemez (*Vorstellung*); ama he-

[26] Octave Mannoni, *Clefs pou l'imaginaire ou l'Autre Scène*, Ed. du Seuil, 1969, Böl. I ve VII.

men arkasından, makinenin yapıya indirgenişi, üretimin yapısal ve teatral bir temsille özdeşleştirilmesi (*Darstellung*).[27] İmdi, aynısı arzulama-üretimi ve toplumsal üretim için de geçerlidir: üretim ne zaman kendi özgünlüğü ya da kendi gerçekliği içinde ele alınmak yerine bu şekilde kendisini temsil uzamına *indirgenmiş* halde buluyorsa, artık kendi namevcudiyetinden daha fazla bir değeri yoktur ve bu uzamdaki bir eksiklik olarak ortaya çıkmaktadır. Psikanaliz içindeki yapının arayışında Moustafa Safouan, bunu "bir eksiklik teorisine katkı" olarak takdim edebilmiştir. Bu, arzunun imkansız ile, ve hadım-edilme olarak tanımlanmış eksiklik ile lehimlenişinin icra edildiği yapının içindedir. Hadım-edilmenin en soğuk şarkısının yükseldiği yapı budur: evet, evet, hadım-edilme vasıtasıyla arzu düzenine dahil oluyoruz—arzulama-üretiminin varlığını sürdürmesine yalnızca bir namevcudiyet ve eksiklik olarak izin veren bir temsil uzamına onun savrulduğu andan itibaren. Çünkü arzulama-makinelerine, onları molar bir toplanış içinde bir araya getiren *yapısal bir birlik* dayatılmış, kısmi nesneler bir bütünlükle ilişkilendirilmiştir ki, bu sadece, kısmi nesnelerde eksik olan ve kısmi nesnelerde eksikken kendinden eksik olan bir bütünlük olarak ortaya çıkabilmektedir. ("gösterenler toplanışında bir –1'in içselliği vasıtasıyla gösterilebilen" büyük gösteren). Yapıyı kateden bir eksikliğin eksikliğinin gelişimi içinde nereye kadar gidilecektir? Yapısal müdahale işte budur: eksikliği molar toplanış içinde düzenlemek. Bu yüzden arzulama-üretiminin sınırı—molar toplanışları kendi moleküler öğelerinden, nesnel temsilleri arzu makinelerinden ayıran sınır—şimdi bütünüyle yerinden-edilmiştir. Artık hadım-edilme izi tarafından oyulan molar kümelenmenin içinden geçmektedir. Yapının biçimsel faaliyetleri, toplumsal

---

[27] Louis Althusser, *Lire le Capital*, II, ss. 170-177 (mevcudiyet-namevcudiyet olarak yapı hakkında).

çıkış toplanışını ailevi varış toplanışına, "diğer tümünün eğretilemesi" haline gelen ailevi ilişkiye indirgeyen ve üretken moleküler öğeleri kendi kaçış çizgilerini izlemekten alıkoyan dışdeğerbiçim, tatbik etme ve ikili-tekanlamlılaştırmadır. Green, psikanalizin teatral temsile ve onun görünür kıldığı yapıya eğilimini meydana getiren nedenleri araştırırken, özellikle çarpıcı olan iki şey öne sürer: tiyatro, ailevi ilişkiyi, kişilerin imgesel mekanının ve etkileşimlerinin türediği evrensel eğretilemesel yapısal bir ilişkinin durumuna yükseltir; ve tersine makinelerin etkileşimini ve işleyişini, aşılması olanaksız hale gelmiş bir sınırın arkasına, sahne gerisine püskürtür (tam da fantezideki gibi, makineler orada ama *duvarın arkasındadır*). Kısacası, yerinden-edilmiş sınır artık nesnel temsil ve arzulama-üretimi arasından geçmez, ama sınırsız imgesel temsil ve sınırlı yapısal temsil olarak öznel temsilin iki kutbu arasından geçer. Bu aşamadan itibaren bu iki görünümü karşı karşıya getirmek mümkündür, belirsiz ya da farklılaşmamış olanın gecesine meyleden imgesel çeşitlilikler, ve farklılaşmaların yolundan giden simgesel sabit: bir ters bağıntı veya *çifte kıskaç* kuralına göre her iki tarafta da bulunan aynı şeydir. Üretimin tamamı öznel temsilin çifte çıkmazına girer. Ödipus her zaman için imgesele havale edilebilir; ama eksik olduğu için çok daha güçlü ve çok daha bütünsel, çok daha eksik ve muzaffer bir şekilde yeniden ortaya çıkar, simgesel hadım-edilme içinde onun mükemmel bütünlüğüyle yeniden karşılaşılır. Ve yapı için şurası kesindir ki, o bize ailecilikten hiçbir kaçış yolu sunmaz; aksine, nesnel hakiki değerlerini kaybettiği anda aileyi yeniden canlandırır, ona evrensel eğretilemesel bir değer takdim eder. Psikanaliz kendi niyetini açık eder: iflas etmekte olan aileden nöbeti devralmak, çatırdamış ailevi döşeği psikanalistin divanıyla değiştirmek ki, "analitik durum" *özünde ensestçe* olsun, psika-

nalizin kanıtı ya da kefili olsun ve Gerçekliğin yerini tutsun.[28] Elbette Octave Mannoni'nin gösterdiği gibi son kertede söz konusu olan şudur: inkar sonrası inanç nasıl sürebilir, dindar olmaya nasıl devam edilebilir? Nesnel temsiller vasıtasıyla ilerleyen bütün inançlarımızı yadsıdık ve kaybettik. Yeryüzü öldü, çöl genişliyor: yaşlı baba öldü, yerliyurtlu baba ve oğul da, despot Ödipus da. Kara vicdanımızla, can sıkıntımızla, hiçbir şeyin vuku bulmadığı hayatımızla yalnızız; sınırsız öznel temsil içinde dönen imgeler dışında bir şey kalmadı. Ama bu imgelere inanmak için, onlarla olan ilişkimizi ve simgesel bir gösterenin birçok etkisi olan özdeşliklerimizi düzenleyen bir yapının derinliklerinden bütün gücümüzü yeniden toplarız. "İyi özdeşlik..." Hepimiz tiyatroda, Ödipus'un önünde haykıran Chéri-Bibi'leriz: işte bana benzer birisi, işte bana benzer birisi! Yeryüzünün söylencesi, despotun trajedisi, her şey bir tiyatroya yansıtılan gölgeler olarak yeniden ele alınmıştır. Büyük yeryurtlar yerle bir oldular, ama yapı bütün öznel ve özel yeniden-yerliyurtlulaşmaları sürdürmektedir. Bu neo-idealizmin, bu onarılmış hadım-edilme mezhebinin, bu eksiklik ideolojisinin zirveye çıktığı psikanaliz ne kadar da sapkın bir müdahaledir: *cinsiyetin antropomorfik temsili!* Aslında ne yaptıklarını bilmiyorlar, ne de hizmet ettikleri bastırmanın mekanizmalarını, çünkü niyetleri sıklıkla ilerleyicidir. Ama bugün hiç kimse, bir analistin muayenehanesine her şeyin en azından peşinen *oynandığının* farkında olmadan adım atmaz: Ödipus ve hadım-edilme, imgesel ve simgesel, varlığın yetersizliğinin ya da feragat etmenin büyük dersi... Tuhaf bir cihaz olarak psikanaliz, bir yeniden-yerliyurtlulaşma olarak, hadım-edilme "kayası[nda]" modern insanın yeniden filizlenmesi olarak Ödipus.

Lacan'ın çizdiği yolsa bütünüyle farklıdır. İmgesel ve simgesel, imgesel Ödipus ve ödipalleştirici yapı, kişi-

---

[28] Serge Leclaire, *Démasquer le réel*, Ed. du Seuil, 1971, ss. 28-31.

lerin imgesel özdeşleşmesi ve makinelerin yapısal birliği çarkında dönen bu analitik hareketten memnun değildir, ailenin kendi üzerine örttüğü molar bir temsilin çıkmazlarına her yerde karşı koymaktadır. Simgesel düzen ikili-tekanlamlılaştırıcıyken imgesel düzen ikili-tekanlamlılaştırılmış ise, imgesel ikiliden simgesel üçüncüye (veya dördüncüye) geçmenin yararı nedir? Kısmi nesneler olduklarınca arzulama-makineleri iki ayrı bütünleştirmeye maruz kalırlar, biri, socius onlara bir çıkış toplanışındaki namevcudiyet ve eksiklik olarak etki eden bir simgesel gösteren altında bir yapısal birlik atfettiğinde, diğeri, aile onlara bir varış toplanışında eksikliği paylaştıran, "çevreleyen" imgesel gösterilenlerle birlikte kişisel bir birlik dayattığında: yapı onlara kendi eklemlenişini yerleştirdiğince ve ebeveynler onları kurcaladığınca, makinelerin iki kez gözden yitişi. Arzunun gerçek üretimi olarak *yapının aksi bir yönü olmasaydı,* imgelerden yapıya yükselmek yararsız olacak ve bizi temsilden kurtaramayacaktı. Bu aksi yön, moleküler öğelerin "gerçek düzensizliğidir": sentezlere ya da dolaylı etkileşimlere dahil olan kısmi nesneler; çünkü uzanımlı parçalar anlamında kısmi değillerdir, ama daha ziyade altında bir maddenin uzamı her zaman değişken derecelerde doldurduğu (maddenin dereceleri olarak göz, ağız, anüs) yoğunluklar olarak kısmiliklerdir onlar; dışlayıcılık yada olumsuzlama olmaksızın her şeyin mümkün olduğu saf olumlu çokluklar, bağlantıların yanal olduğu, ayırımların kapsandığı, birleşimlerin çokanlamlı olduğu sentezler ki, bir planı takip etmezler ve desteklerine karşı ilgisizdirler; çünkü onlara tam da bir destek olarak hizmet eden bu madde, hiçbir yapısal veya kişisel birim altında özgülleşmez, ama onu bir yoğunluğun doldurduğu her defasında uzamı dolduran organsız beden olarak ortaya çıkar; bir anlamlama zinciri oluşturan ama kendileri anlamlayıcı olmayan, dilbilimsel bir satranç oyununun

kurallarına uymayan, ama bazen bir sözcüğün, bazen bir tasarımın, bazen bir şeyin ya da şeyin bir parçasının seçimine neden olan bir loto oyunundaki çekilişlere cevap veren, birbirlerine sadece çekilişler ya da şans düzeni içinde bağlı olan ve sadece bir bağıntının namevcudiyeti sayesinde (yeri belirlenemeyen bağlantılar) bir toplanış kalan, saçılmış arzulama-makinelerinin kendileri de saçılmış öğeleri olmaktan başka bir mevkiye sahip olmayan arzu göstergeleri.[29] İşte bu bütünüyle, makine olarak "a" ve insani-olmayan cinsiyet olarak "A" ile birlikte Lacan'ın keşfettiği yapının aksi yönüdür.

Büyük istatistiksel toplanışlara ya da molar oluşumlara tekabül eden, bağlantıları belirleyen ve üretimi temsile indirgeyen tutarlılık ya da yapılandırma planlarını, seçim çizgilerini takip ederek, yapı nasıl *ortaya çıkar*: ayrımların dışlayıcı (bağlantıların global ve birleşimlerin ikili-tekanlamlı) hale geldiği, ve aynı zamanda desteğin yapısal bir birlik altında özgülleştiği, ve göstergelerin, onları kendi namevcudiyeti ya da kendi geri çekilişi adına bütünleyen despotik bir simgenin eylemi altında bizatihi anlamlayıcı hale geldiği yer burasıdır. Çünkü-burası-evet-aslmda: arzu üretimi sadece, tüm öğeleri bir topla-

---

[29] Jacques Lacan, *Ecrits*, ss. 657-659. Serge Leclaire, bu perspektifte "arzunun saf varlığı" olarak yapının aksi yönünü tanımlamak için etkileyici bir girişimde bulunmuştur ("La Réalite du désir," *Sexualité humaine*, ss. 242-249). Arzuda, kişi-öncesi tekilliklerin bir çokluğunu, ya da özellikle bir bağıntının namevcudiyeti tarafından tanımlanan ilgisiz öğeleri görür. Ama bağın ve anlamın bu namvecudiyeti olumludur, "bu toplanışın tutarlılığının özgül kuvvetini tesis eder." Elbette anlam ve bağ her zaman, sadece unutulmuş olduğu varsayılan parçaların dahil edilmesiyle yeniden kurulabilir: hatta bu Ödipus'un işlevidir. Ama "*analiz iki öğe arasındaki bağı yeniden bulursa, onların, bilinçdışının nihai, indirgenemez öğeleri olmadıklarına dair bir işarettir bu.*" Leclaire'in burada Spinoza ile Leibniz arasındaki gerçek ayrımın kesin ölçütünden yararlandığı vurgulanacaktır: nihai öğeler (sonsuz sıfatlar) Tanrı'ya atfedilebilirdirler, çünkü onlar birbirlerine bağlı değillerdir, ve aralarındaki hiçbir karşıtlık ilişkisini ya da çelişkiyi desteklemezler. Kutsal töze müşterek aidiyetlerini temin eden şey, tüm dolaysız bağların namevcudiyetidir. Aynı kısmi nesneler ve organsız beden gibi: organsız beden tözün kendisidir, ve kısmi nesneler, onun nihai sıfatları ya da öğeleridirler.

nışta bir araya getiren ve bu toplanışın bir parçasını teşkil etmeyen dışdeğerbiçilmiş bir simgeye dayanarak *temsil edilebilir*. Burada bir bağın yokluğu artık olumlu bir güç olarak değil, ama kaçınılmaz olarak bir namevcudiyet olarak ortaya çıkar. Burada arzu kaçınılmaz bir şekilde, özü eksiklik olan eksik bir terimle ilişkilendirilir. Arzu göstergeleri gösterenler değillerdir, sadece temsil içinde namevcudiyetin ya da eksikliğin gösterenine dayanarak o hale gelirler. Yapı sadece eksiklik olarak tarif edilen simgesel terime dayanarak oluşur ve ortaya çıkar. İnsani-olmayan cinsellik olarak büyük Öteki, temsil içinde her zaman eksik terim olan büyük Öteki'nin bir gösterenine, fazlasıyla insani bir cinselliğe, molar hadımedilmenin fallusuna yol verir.[30] Ama burası aynı zamanda, Lacan'ın girişiminin bütün karmaşasını edindiği yerdir; çünkü işin doğrusu, bilinçdışını Ödipal bir yapı içine kapatmaz o. Aksine Ödipus'un imgesel olduğunu, bir imgeden, bir söylenceden başka bir şey olmadığını; şu veya bu imgelerin ödipalleştirici bir yapı tarafından üretildiğini; bu yapının yalnızca, imgesel değil ama simgesel bir hadım-edilme öğesini yeniden-ürettiğince etki ettiğini gösterir. İşte molar kümelenmelere tekabül eden üç büyük düzlem: kapitalizm emperyal simgenin ya da gözden yiten despotun arkaizmini yeniden-ürettiği ve canlandırdığı ölçüde, özel insanın imgesel yeniden-yerliyurtlulaşması olarak Ödipus da kapitalizmin yapısal koşulları altında üretilmiştir. Üçü de zorunludur: özellikle de Ödipus'u kendi özeleştiri noktasına taşımak için.

[30] Lacan, *Ecrits*, ss. 819 ("Bu gösterenin eksikliği için, diğer hiçbiri herhangi bir şeyi temsil etmeyecektir..."). Serge Leclaire, yapının eksik bir terim etrafında nasıl organize olduğunu gösterir, veya daha ziyade, eksikliğin göstereni etrafında: "Bir bağın namevcudiyetinin seçilmiş gösterenini, fallusu, eksikliğin özüyle olan ilişkisinin tekil imtiyazında yeniden buluruz, cinsiyetler arasındaki mükemmel, indirgenemez farkın simgesi... Eğer insan konuşabiliyorsa, bunun sebebi, dil sisteminin bir noktasında eksikliğin indirgenemezliğinin garantörünün bulunmasıdır: fallik gösteren..." (*La Réalité du désir*, ss. 251). Tüm bunlar ne kadar da tuhaf...

Lacan tarafından üstlenilen görev Ödipus'u böylesi bir noktaya taşımaktır. (Aynı şekilde, Elisabeth Roudinesco açıkça görmüştür ki, Lacan'daki dil-bilinçdışı hipotezi bilinçdışını dilbilimsel bir yapı içine hapsetmez, ama gösterenlerin yapısal organizasyonunun hala bir arkaizm olarak etki eden despotik Büyük Gösterene dayandığını göstererek dilbilimi kendi özeleştiri noktasına taşır.)[31] Bu özeleştiri noktası nedir? Yapının, onu dolduran imgelerin ve onu temsil içinde koşullandıran simgeselin ötesinde, onu çözündüren tutarsızlığın olumlu ilkesi olarak aksi yönünü açığa çıkardığı yerdir: arzunun, üretim düzeni içinde tersine döndüğü, moleküler öğeleriyle ilişkili olduğu ve hiçbir şeyin eksikliğini duymadığı yer; çünkü o *doğal ve duyumsal nesnel varlık* olarak tanımlanır, öte yandan gerçek, *arzunun nesnel varlığı* olarak tanımlanır. Çünkü şizoanalizin bilinçdışı, kişilerden, toplanışlardan ve yasalardan, imgelerden, yapılardan ve simgelerden habersizdir. O bir yetimdir, aynen bir anarşist ve bir ateist olduğu gibi. Baba isminin bir namevcudiyeti belirttiği anlamda yetim değildir, ama tarihteki isimlerin mevcut yoğunlukları belirttiği her yerde kendisini üretiyor olması anlamında yetimdir ("özel isimler denizi"). Figüratif değildir, çünkü ona ait *figüral* soyuttur, figür-şize. Ne yapısaldır ne de simgesel, çünkü onun gerçekliği, tam da onun üretimindeki, organizasyonsuzluğundaki Gerçeğin gerçekliğidir. Temsili değildir, ama sadece makinesel ve üretkendir.

Yıkın, yok edin: şizoanalizin görevi bilinçdışının yıkımı, tam bir temizliği, tam bir küretajı vasıtasıyla ilerler. Ödipus'u, ego yanılsamasını, süperego kuklasını, suçu, yasayı, hadım-edilmeyi yıkın... Söz konusu olan şey analistin iyi niyetli tarafsızlığı altında psikanaliz tarafın-

---

[31] Elisabeth Roudinesco "L'Action d'unee métaphore," *La Pensée*, Şubat 1972 (bkz. *Ecrits* içinde, ss. 821, Lacan'ın "bu simgenin eksikliğinin göstereni" fikrini, dilbilimsel anlamıyla ele alınan "sıfır simge" durumuna yükselttiği üslup).

dan icra edilenler gibi sofu yıkımlar değildir. Çünkü bunlar Hegel tarzı yıkımlar, koruma tarzlarıdır. Şu ünlü tarafsızlık kahkahalara nasıl neden olmaz ki? Ve psikanalizin Ödipus kompleksinin gözden yitişi ya da çözümü olarak adlandırdığı, adlandırmaya cüret ettiği şey? Bize Ödipus'un vazgeçilmez olduğu, mümkün farklılaşmaların tümünün kaynağı olduğu ve bizi korkunç farklılaşmamış anneden koruduğu söylenir. Ama bu korkunç anne, sfenks, Ödipus'un bir parçasını teşkil eder; onun farklılaşmamışlığı sadece Ödipus tarafından yaratılan dışlayıcı farklılaşmaların aksi yönüdür, Ödipus tarafından yaratılmıştır: Ödipus kaçınılmaz olarak bu çifte çıkmaz biçimi altında işler. Bize Ödipus'un da sırası geldiğinde aşılması gerektiği, ve bunun hadım-edilme, gizillik, cinsellikten arınma ve yüceltme yoluyla olduğu söylenir. Ama hadım-edilme hala, simgesel ve çok daha bulaşıcı hale gelen n'inci gücündeki Ödipus değilse nedir? Ve gizillik, bu katıksız fabl, arzulama-makinelerine dayatılmış suskunluk değilse nedir—ki Ödipus gelişsin, bizde güçlensin, zehirli spermini biriktirsin, çoğalmaya ve doğacak çocuklarımıza geçmeye muktedir olacağı zamanı edinsin? Ve yeri geldiğinde hadım-edilme anksiyetesinin tasfiyesi, cinsellikten arınma ve yüceltme, kadın için "penis arzusunu erkek ve çocuk arzusuna dönüştürmek" ve erkek için edilgen bir tutumun edinilmesi ve "baba ikamesi önünde boyun eğilmesi" tesis eden kutsal kabulün, kara vicdanın sınırsız feragati değilse nedir?[32] Çocuklarımızı Ödipus'a dahil etmek için bir yaşam örneği, bir ilan, eylemdeki bir kuram haline geldiğimiz ölçüde Ödipus'tan "kurtuluruz": Ödipus içinde geliştik, ikame edenin iyi niyetli tarafsız bakışı altında Ödipus ile yapılandırıldık, hadım-edilme, olma-eksikliği-işte-hayat-bu şarkısını öğrendik: "evet hadım-edilme vasıtasıyla / ulaşıyoruz / Aaaarzuya...". Ödipus'un göz-

---

[32] Freud, *Analyse terminée et analyse interminable*, ss. 36-37.

den yitişi denilen şey, bir fikir haline gelen Ödipus'tur. Zehri ancak bir fikir zerk edebilir. Ödipus bir fikir haline gelmelidir ki, her defasında onun kolları ve bacakları, dudakları ve bıyığı filizlensin: "ölümlerin hatırasında geriye doğru yol aldığında, yaşamın beyhudeliğini durmaksızın sergileyen bir çeşit mineral teorisine dönüşür benliğin."[33] Ödipus'la üçgenleştirildik ve yeri geldiğinde biz de üçgenleştireceğiz. Aileden çifte, çiftten aileye. Aslında analistin iyi niyetli tarafsızlığı fazlasıyla sınırlıdır: baba-anneye cevap vermeye son veren birine son verir. Analistin bürosuna küçük bir arzulama-makinesini, kayıt cihazını davet eden birisine son verir; üçgenin damgası olan Ödipus tarafından engellenmeye izin vermeyen bir akımın meydana gelmesini sağlayan kişiye son verir (onlar size fazla kıvamlı veya fazla akışkan bir libidonuz olduğunu, bunların analiz için sakıncalar olduğunu söylerler). Fromm psikanalitik bir bürokrasinin varlığını ifşa ederken hala yeterince ileri gitmez, çünkü bu bürokrasinin neyle engellenebileceğini ve ödipallik-öncesine başvurunun ondan kaçmak için yeterli olmadığını görememiştir: ödipallik-öncesi hala, ödipallik-sonrası gibi, bütün arzulama-üretimini—ödipallik-dışı—yeniden Ödipus'a götürmenin bir yoludur. Reich psikanalizin toplumsal bastırmanın hizmetine girdiği tarzı ifşa ederken hala yeterince ileri gitmez, çünkü psikanalizi kapitalizme bağlayan bağın sadece ideolojik olmadığını, onun sınırsızca yakın, fazlasıyla sıkı bir bağ olduğunu görememiştir; ve psikanalizin doğrudan ekonomik bir mekanizmaya (onun parayla ilişkisinin nedeni budur) bağlı olduğunu ki, bu mekanizma vasıtasıyla kapitalizmin aksiyomatiği içine alındığınca kodu çözülmüş arzu akımları kaçınılmaz olarak bu aksiyomatiğin tatbikini gerçekleştiren ailevi sahaya indirgenir: kapitalist tüketimin son sözü olarak, baba-anne tüketimi olarak, divan

[33] Henry Miller, *Hamlet*, ss. 156.

üstünde engellenme ve üçgenleştirilme olarak Ödipus, "öyleyse bu..." Psikanaliz, bürokratik veya askeri aygıttan geri kalmayan bir artı-değer soğurma mekanizmasıdır; dışarıdan, yani dışsal olarak değil, ama onun biçimi ve katiyeti bu toplumsal işlev tarafından imlenmektedir. Psikanalizden kaçan sapkın veya hatta otistik kişi değil; kocaman bir sapkınlık, bir ilaç, arzunun gerçekliğinden başlamak üzere gerçeklikten kökensel bir kesilme, bir narsisizm, canavarca bir otizm olan şey psikanalizdir: sermaye makinesine özgü bir otizm ve ona içsel sapkınlık. Son kertede, psikanaliz artık herhangi bir gerçeklikle ölçülmez, herhangi bir dışarıya açılmaz, ama kendisi gerçekliğin ölçütü (içerisi ve dışarısının, çıkışın ve varışın indirgendiği eksiklik olarak gerçeklik) ve kendine özgü ölçütün teminatı haline gelir: kendisinden başka bir *referans* ya da "analitik durum" olmaksızın psikanaliz *index sui*.

Psikanalizin açıkça söylediği şey, bilinçdışı temsilin asla maruz kaldığı bozunumlar, farklı görünümler ya da yerinden-edilmelerden bağımsız olarak kavranamadığıdır. Bilinçdışı temsil bu yüzden temel olarak, *yasası* sayesinde, daimi olarak yerinden-edilen bir organla (*instance*) ilişkili olarak bir yerinden-edilmiş temsil edileni kapsar. Ama buradan iki gayrimeşru sonuç çıkarılır: bu organ yerinden-edilmiş temsil edilenden yola çıkılarak keşfedilebilir; ve bu organının kendisinin temsil edilmeyen bir temsilci olarak ya da "bir temsilin aşırılığına uzanan" bir eksiklik olarak temsile ait olması nedeniyle bu keşfedilir. Bunun nedeni, yerinden-edilmenin birbirinden çok farklı hareketlere gönderim yapmasıdır: bazen söz konusu olan arzulama-üretiminin sınırı aşmaya bir son vermediği, yersizyurtsuzlaştığı, akımlarının kaçmasına neden olduğu, temsil eşiğinin ötesine geçtiği harekettir; bazense aksine, sınırın kendisinin yerinden-edildiği ve şimdi arzunun yapay yeniden-yurtlulaşma-

larını icra eden temsilin içine geçtiği harekettir. İmdi, eğer yerinden-edene yerinden-edilmiş olandan yola çıkılarak varılabilirse, bu yalnızca, temsil edileni yerinden-eden bir temsilci etrafında molar temsilin organize olduğu ikinci anlamda doğrudur. Ama moleküler öğelerin daimi olarak zincirdeki halkalardan geçtiği ilk anlamda kesinlikle doğru değildir. Bu perspektif içinde, temsil yasasının bilinçdışı üretici güçleri nasıl çözündürdüğünü ve yapısı içinde arzuyu tuzağa düşüren sahte bir imgeyi nasıl tetiklediğini görmüştük (aslında neyin yasaklanmış olduğuna yasaktan yola çıkarak hükmetmenin imkansızlığı). Evet Ödipus elbette ki yerinden-edilmiş temsil edilendir; evet hadım-edilme elbette ki temsilci, yerinden-eden eyleyici, gösterendir—ama bunların hiçbiri bilinçdışı bir malzeme tesis etmez, ne de herhangi biri bilinçdışı üretimler hakkındadır. Tümü daha ziyade, bastırıcı toplumsal üretimin yerine inançların geçirildiği, bastırılmış arzulama-üretimi yerine temsillerin geçirildiği iki ayrı kapma faaliyetinin kavşağındadır. Ve şüphesiz ki bizi inançlı kılan psikanaliz değildir: Ödipus ve hadım-edilme talep edilir, bir kez daha talep edilir, ve bu talepler başka bir yerden ve daha derinlerden gelir. Ama psikanaliz şu vasıtaları icat eder ve şu işlevi gerçekleştirir: inkardan sonra bile inançların varolmasını sağlamak! artık hiçbir şeye inanmayanların inanmasına neden olmak,... onlar için yeniden özel bir yeryurt, özel bir Urstaat, özel bir sermaye tesis etmek (sermaye olarak düş, demişti Freud...). Bu nedenledir ki tersine, şizoanaliz kendisini bütün gücüyle kaçınılmaz yıkımlara adamalıdır. İnançları ve temsilleri, tiyatro sahnelerini yıkmak. Ve bu görev içinde hiçbir eylem pek de fena olmayacaktır. Ödipus ve hadım-edilmenin havaya uçmasını sağlayarak, öznenin söylence şarkısını söylemeye başladığı ya da trajediye kaydığı her defasında vahşice müdahale ederek, onu *fabrikaya* geri götürür. Charlus'un söy-

lediği gibi, "yaşlı büyükannesi için fazlasıyla kaygılanmadık mı, küçük edepsiz!" Ödipus ve hadım-edilme tepkisel oluşumlardan, ve yıkımı yeterince hızlı gelmeyen dirençlerden, tıkanmalardan ve zırhlardan başkaları değillerdir. Reich, dirençlerin yıkımının maddenin keşfini beklememesi gerektiğini söylerken şizoanalizin temel bir ilkesini takdim eder.[34] Ama bunun nedeni yine de onun düşündüğünden çok daha köktendir: bilinçdışı bir malzeme yoktur, o halde şizoanalizin yorumlayacak bir şeyi de yoktur. Sadece dirençler ve sonra makineler, arzulama-makineleri vardır. Ödipus bir dirençtir; eğer özü itibariyle psikanalizin sapkın doğasından söz etmemiz mümkün ise, bunun sebebi, genel olarak sapkınlığın arzu akımlarının yapay yeniden-yerliyurtlulaşması olmasıdır, öyle ki, onun makineleri aksine yersizyurtsuzlaşmış üretimin belirtileridir (*indices*). Psikanaliz divan üzerinde, Ödipus temsili ve hadım-edilme içinde yeniden-yerliyurtlulaştırır. Şizoanaliz ise aksine, yersizyurtsuzlaşmış arzu akımlarını arzulama-üretiminin moleküler öğeleri içinde açığa çıkarmalıdır. Lacan'ı takiben Leclaire'in dile getirmiş olduğu pratik kuralı, bir bağın namevcudiyeti olarak saçmalama hakkı kuralım hatırlayalım: iki öğe arasında bir bağ bulduğunuz ya da onardığınız sürece bilinçdışının nihai ve indirgenemez terimlerine ulaşmış olmayacaksınız... (Ama sonra bu aşırı saçılımda, her makine içine saçılmış makinelerde, eksiklik olarak tanımlanan Gerçekliğe yol vermesi gereken saf bir "kurgudan," dörtnala geri dönen Ödipus ya da hadım-edilmeden başka bir şey nasıl görülemez; ve aynı zamanda bağın namevcudiyeti, namevcudiyeti temsil etmeyi ve onu bağlamayı, bizi yerinden-edilmenin bir kutbundan diğerine taşımayı üstlenen bir namevcudiyet

[34] Reich, *La Fonction de l'orgasme*, ss. 137-139. Ve *L'Analyse caractérielle*, fr.ç. Payot.

"gösterenine" indirgenir. Gerçeğin maskesini açmaya talip olunurken, bir kez daha molar deliğe düşülür).

Her şeyi karmakarışık eden şey elbette ki, arzulama üretiminin temsilden yola koyularak tetiklenmesine, kendi kaçış çizgileri boyunca keşfedilmesine gereksinim olmasıdır; ama bu, psikanalizin inandığından büsbütün farklı bir tarzdadır. Kodu çözülmüş arzu akımları, arzulama-makinelerinin serbest enerjisini (libido) şekillendirir. Arzulama-makineleri, temsilci ortamları kateden ve organsız beden boyunca uzanan bir yersizyurtsuzlaşma teğeti boyunca ortaya çıkar ve düzenlenirler. Ayrılmak, kaçmak, ama kaçırarak... Arzulama-makineleri bizatihi, organsız beden üzerinde bir ve aynı anda kesen ve akan akım-şize[ler] ya da kesilme-akım[lar]dır: hadım-edilme içinde temsil edilen şey geniş bir yara değildir, ama her makinenin, akımı kesen bir başkasıyla ilişkili olarak bir akımı ürettiği ve başkası tarafından üretilen bir akımı kestiği binlerce küçük bağlantı, ayrım ve birleşimdir. Ama arzulama-üretiminin bu kodu çözülmüş ve yersizyurtsuzlaşmış akımları önemsiz bir temsilci yeryurda indirgenmiş olmaktan nasıl alıkoyulur, son bir temsilin önemsiz desteği olarak organsız beden üzerinde bir tanesini daha şekillendirmekten onlar nasıl alıkoyulur? "Yola koyulmanın" ne olduğunu çok iyi bilenler, onu doğmak ya da ölmek kadar önemsiz doğal bir şey kılanlar, insani-olmayan cinsiyetin arayışı içine kapılanlar, Lawrence ve Miller dahi, yine de antropomorfik ve fallik bir temsili, Doğuyu, Meksika'yı ya da Peru'yu şekillendirmekte olan sapa bir yeryurdu ayağa kaldırırlar. Şizonun gezintisi ya da yolculuğu bile, yerliyurtlu devreleri alıkoymadan büyük yersizyurtsuzlaşmaları icra edemez: Molloy'un sendeleyen yürüyüşü ve bisikleti, annesinin odasını bir amacın kalıntısı gibi korur; Adlandırılamayan'ın titreyen sarmalları, ebeveynleri çiğneyerek dönmeye devam ettiği bir yerde ailevi kuleyi belirsiz bir

merkez olarak muhafaza eder; Watt'da yan yana yerleştirilmiş ve kendilerine bir yer tahsis edilmemiş parkların sınırsız dizisi, hala Bay Knott'un evi için bir referansa, "ruhu kapı dışarı etmeye," ama ayrıca onu kendi yerine çağırmaya muktedir bir tanesine sahiptir. Hepimiz küçük köpekleriz, gezintilere ve yürüyüşlere ihtiyacımız var. Ayrılmayı, bağlantılarını kesmeyi en iyi bilenler dahi, küçük dünyaları yeniden şekillendiren arzulama-makineleri bağlantılarına dahil olurlar. Gisela Pankow'un büyük yersizyurtsuzlaşmış kişileri dahi, toprağın dışındaki bir ağacın onların organsız bedenini kateden kökleri altında, bir aile şatosu imgesini keşfetmeye sürüklenir.[35] Daha önce moleküler şizofrenik kaçış çizgisi ve paranoyak molar yatırım olarak hezeyanın iki kutbunu ayırt etmiştik; ama yeryurtların yeniden tesis edilişinin yersizyurtsuzlaşmaya karşıt olması gibi, sapkın kutup da şizofrenik kutba karşıttır. Ve en dar anlamıyla sapkınlık, oyun içinde yeniden-yerliyurtlulaşmanın fazlasıyla özgül belirli bir türünü icra ediyorsa, geniş anlamıyla sapkınlık, yalnızca yapay olanları değil, ama egzotik, arkaik, kalıntı, özel vb. tüm türleri ihtiva eder: yani sapkınlık olarak Ödipus ve psikanaliz. Raymond Roussel'ın şizofrenik makineleri bile Afrika'yı temsil eden bir tiyatrodaki sapkın makinelere dönüşür. Kısacası, şizofrenik arzu akımlarının, temsilin kıyılarını her zaman için yeniden şekillendiren global veya yerel yeniden-yerliyurtlulaşmaların eşlik etmediği bir yersizyurtsuzlaşması yoktur. Dahası, bir yersizyurtsuzlaşmanın kuvveti ve direnci sadece onu temsil eden yeniden-yerliyurtlulaşma türleri içinde değerlendirilebilir; biri diğerinin aksi yönüdür. Aşklarımız yersizyurtsuzlaşma ve yeniden-yerliyurtlulaşma kompleksleridir. Aşık olduğumuz şey her zaman için, kadın ya

[35] Gisela Pankow, *L'Homme et sa psychose*, Aubier, 1969, ss. 68-72. Ve evin rolü hakkında "La Dynamique de l'espace et le temps vécu," *Critique*, şubat 1972.

da erkek belirli bir melezdir. Yersizyurtsuzlaşma asla kendi içinde idrak edilemez, sadece yerliyurtlu temsillerle ilişkili olarak onun belirtileri idrak edilebilir. Düş örneği gibi: evet düşler ödipaldir, ve düşler uykunun ve kabusun yersizyurtsuzlaşmasıyla ilişkili sapkın bir yeniden-yerliyurtlulaşma olduğu için bu şaşırtıcı değildir. Ama *neden düşlere geri dönülür,* bir süperegonun, süper-güçlü ve süper-arkaikleşmiş bir egonun tezahürleriyken onlar neden arzunun ve bilinçdışının kraliyet yoluna sokulur (Urstaat'ın Urszene'i)? Ve yine de düşlerin kalbinde, fantezide ve hezeyanda olduğu gibi, makineler yersizyurtsuzlaşmanın belirtileri olduklarınca işlerler. Düşlerde her zaman için elden ele geçmenin, kaçma ve akmalara neden olmanın, taşıma ve taşınmanın tuhaf türden özellikleriyle donatılmış makineler mevcuttur. Ana-babacıl cinsel ilişkinin uçağı, babanın otomobili, büyükannenin dikiş makinesi, küçük erkek kardeşin bisikleti, kaçırmanın ve uçurmanın tüm nesneleri (*au double sens de "voler"*)..., aile düşünde makine her zaman için şeytanidir. Düşü kendi sahnesi üzerinde yeniden kapanmaktan ve kendi temsili içinde sistematize edilmiş olmaktan alıkoyan kesilmeleri ve akımları yürürlüğe koymaktadır. Gerçeğin böylesi birleşimleri içinde, başka bir yerde ve dışarıda gelişecek indirgenemez bir anlamsızlık etkeninden yararlanır. Ödipal inadı ile psikanaliz, fazlasıyla kötü bir açıklama getirir; çünkü birisi kişilerin ve ortamların üzerine yeniden-yerliyurtlulaşır, ama bir diğeri makineler üzerinde yersizyurtsuzlaşır. Makineler aracılığıyla etki eden Schreber'in babası mıdır, veya aksine baba aracılığıyla işleyen makineler midir? *Şizoanaliz yersizyurtsuzlaşmanın makinesel belirtilerini takip ederken, psikanaliz yeniden-yerliyurtlulaşmanın imgesel ve yapısal temsilcileri üzerine konumlanır.* Karşıtlık her zaman için, nihai ve kısır bir toprak olarak, nihai harap koloni olarak divandaki nevroz ile

yersizyurtsuzlaşmış bir devre içinde gezintiye çıkmış şizo arasındadır.

Michel Cournot'nun Chaplin'e dair bir makalesinden yapılan alıntı, şizofrenik kahkahanın, şizofrenik kaçış ya da atılım çizgisinin ve makinesel belirtileriyle birlikte yersizyurtsuzlaşma olarak sürecin iyi bir idrakini mümkün kılar: "Tahtanın kafasına ikinci defa düşmesini sağladığı anda—psikotik jest—Charles Chaplin seyircinin kahkahalarını kışkırtır. Peki ama bu kahkahalar neye dairdir? Ve hangi seyirci? Örneğin bu soru, filmin bu anında seyircinin kazanın geliyor olduğunu görmesi mi, yoksa ona şaşırması mı gerektiğinin bilinmesine artık hiçbir surette tatbik edilemez. Tam da bu anda her şey, seyirci artık koltuğunda değilmiş, artık şeyleri gözlemleyecek konumda değilmiş gibi vuku bulur. Bir tür algısal jimnastik tedrici olarak onu *Modern Zamanlar*'ın karakteriyle özdeşleşmeye değil, ama bu karaktere eklediği olayların direncini dolaysız bir şekilde deneyimlemeye yöneltmiştir, aynı şaşkınlıklarla, aynı sezilere, aynı alışkanlıklarla. Böylece ölçüsüzlüğü vasıtasıyla filme yabancı olan şu meşhur yeme makinesi bir anlamda sadece (Chaplin bunu filmden yirmi iki yıl önce icat etmiştir), tersyüz bir şekilde dışarıya uzanan kafasıyla makineye kıstırılmış ve vakti geldiği için kendisine Chaplin tarafından yemek verilen işçinin aynı zamanda psikotik tavrına hazırlık yapan, biçimsel, mutlak faaliyettir. Eğer kahkaha belirli devreleri izleyen bir tepki ise, denilebilir ki Charles Chaplin filmin kesitleri birbirini takip ettikçe tepkileri gitgide *yerinden-eder*, seyircinin artık kendi devrelerinin efendisi olmadığı ana kadar onların peyderpey gerilemesini sağlar; ya geçilebilir olmayan kapalı bir yol ya da hiçbir yere vardırmadığı açıkça ifşa edilen bir yol izlemeye kendiliğinden meyleder. Seyirciyi bu şekilde baskı altına aldıktan sonra, Chaplin, *bağlantısı kopmuş bir mekaniğin kısa devreleri* haline gelen kahkahayı

saptırır. Sıklıkla *Modern Zamanlar'ın* karamsarlığından ve son görüntünün iyimserliğinden söz edilir. Her iki tabir de film için uygun değildir. Charles Chaplin *Modern Zamanlar*'da daha ziyade, *çok küçük bir ölçekte,* kusursuz bir darbeyle, çeşitli ezici tezahürlerin tasarımlarını çizer. Temel olanlarını. Chaplin'in oynadığı ana karakter ne edilgen ne de etken, ne mutabık ne de itaatsiz olmalıdır, çünkü tasarımı çizen kalem ucu, çizginin ta kendisidir o... Son görüntünün iyimserlikten uzak olmasının nedeni budur. Bu saptama sonucunda iyimserliğin neye dair olduğu görülemez. Arkadan görülen, bütünüyle karanlık, gölgeleri herhangi bir güneş tarafından yansıtılmayan bu adam ve bu kadın hiçbir yere ilerlemez. Yolun sol tarafını çevreleyen kabloşuz telgraf direkleri ve sağ tarafını çevreleyen yapraksız ağaçlar ufukta yeniden buluşmazlar. Ufuk yoktur. Karşılaşılan çıplak tepeler yalnızca, kendi çıkıntıları olan boşlukla iç içe geçen bir kuşak şekillendirir. Bu adamın ve bu kadının artık hayatta olmadıkları görülebilir. Kötümserlik de yoktur. Olması gereken olmuştur. Birbirlerini öldürmediler. Polis tarafından alaşağı edilmediler. Ve bir kazanın mazeretini aramaya da gerek yoktur. Charles Chaplin bunda ısrar etmez. Alışılageldiği gibi hızlı gitmiştir. Tasarımı çizmiştir."[36]

Yıkıcı görevinde şizoanaliz, mümkün olduğunca hızlı yol almalıdır, ama diğer yandan yalnızca büyük bir sabırla, büyük bir özenle, bir öznenin bireysel tarihi boyunca içinden geçtiği temsilci yeryurtları ve yenidenyerliyurlulaşmaları başarıyla ilga ederek ilerleyebilir. Çünkü içeriden gelen veya dışarıdan dayatılan direncin çeşitli katmanları, çeşitli düzlemleri mevcuttur. Süreç olarak şizofreni, süreç olarak yersizyurtsuzlaşma, onu kesintiye uğratan veya şiddetlendiren, veya onun döngüler içinde dönmesini sağlayan, ve onu nevrozda, sapkın-

[36] Michel Cournot, *Nouvel Observateur*, 1 Kasım 1971.

lıkta, psikozda yeniden-yerliyurtlulaştıran durumlardan ayırt edilemez. Yaratmaya—ne peki? yeni bir yeryüzü—muktedir olduğunca sürecin açığa çıkamadığı, kendisini sürdüremediği ve gerçekleştiremediği bir noktaya kadar. Her durumda eski zeminler yoluyla geriye gitmeli, onların doğasını, yoğunluklarını incelemeliyiz; aşılmalarına izin veren her birinde makinesel belirtilerin nasıl gruplandıklarını araştırmalıyız. Nevrozun ödipal ailevi yeryüzünde, sapkınlığın yapay yeryüzünde, psikozun tımarhane biçimli yeryüzünde süreç her defasında nasıl yeniden zapt edilebilir, yolculuk daimi olarak nasıl sürdürülebilir? Büyük bir şizoanaliz girişimi olarak *Kayıp Zamanın İzinde*: moleküler kaçış çizgilerine, şizofrenik atılıma kadar tüm planlar katedilir; nihayet bir molekül bulutsusu içinde çözünmek için Albertine'in yüzünün bir tutarlılık düzleminden diğerine sıçradığı öpücük böyledir. Okuyucu her zaman için böylesi bir düzlemde durmayı, ve evet işte burası Proust'un kendisini anlattığı yerdir demeyi göze alır. Ama anlatıcı-örümcek, yolculuğu sürdürerek, kendisinin daha ileri gitmesini sağlayan ve makineler gibi işleyen göstergeleri ve belirtileri kollayarak, ağları ve düzlemleri bozmaya bir son vermez. Bu hareket tam da mizah, kara mizahtır. Ey anlatıcı; global ve kişisel bağlantıların kurulduğu Ödipus'un ailevi ve nevrotik zeminine kendisini yerleştirmez, orada kalmaz, oraları kateder, onların kutsallığını çiğner, onları yarıp geçer, büyükannesini bile bir ayakkabı bağlama makinesi ile ortadan kaldırır. Kadınla kadın, erkekle erkek dışlayıcı ayrımlarının kurulduğu homoseksüelliğin sapkın yeryüzünü de aynı şekilde, onların altını oyan makinesel belirtilere dayanarak havaya uçarlar. Yeri geldiğinde psikotik yeryüzüyle birlikte onların mekandaki birleşimleri (Charlus bu yüzden elbette delidir, Albertine'se bu yüzden belki!), sorunun artık ortaya koyulmadığı, artık bu şekilde ortaya koyulmadığı bir noktaya dek katedilir. Anlatıcı,

yürümekte olan eseri tarafından, tüm izleri toplamaya ve işlemeye muktedir arzulama-makinesi gibi işleyen *"gelişme içindeki" Kayıp Zamanın İzinde* tarafından tek başına yaratılan *bilinmeyen ülkeye, bilinmeyen yeryüzüne* varıncaya kadar işini sürdürür. Bağlantıların her zaman kısmi ve kişisel-olmayan, birleşimlerin göçebe ve çokanlamlı, ayrımların kapsayıcı olduğu, homoseksüelliğin ve heteroseksüelliğin artık ayırt edilemediği bu yeni bölgelere doğru ilerler: nihayet zapt edilmiş olan insani-olmayan cinsiyetin çiçeklere karıştığı yanal bağlantıların dünyası, arzunun kendi moleküler öğelerine ve akımlarına göre işlediği yeni bir yeryüzü. Böylesi bir yolculuk ille de uzanımlı büyük hareketleri ima etmez; bir odanın içinde ve bir organsız beden üzerinde kendisini hareketsiz kılar, yaratısı sayesinde tüm zeminleri bozguna uğratan yoğun bir yolculuktur.

Sürecin sebatkar bir şekilde yeniden yola koyulması veya aksine onun kesintiye uğraması, ikisi birbiriyle o kadar iç içedir ki, biri ancak diğerinin içinde değerlendirilebilir. Şizonun yolculuğu belirli devrelerden bağımsız olarak nasıl mümkün olabilir, bir yeryüzünü nasıl geride bırakabilir? Ama tersine bu devrelerin iyi bilinen tımarhane, yapaylık veya aile zeminlerini yeniden şekillendirmediğinden nasıl emin olunabilir? Sürekli aynı soruya dönüyoruz: ıstırapları anlatılamaz olan şizoya acı veren nedir? Sürecin kendisi mi, yoksa birini Ödipus zeminindeki ailede nevrotikleştirdiğinde, ödipalleştirilmeye izin vermeyen kişiyi tımarhane biçimli yeryüzünde psikotikleştirdiğinde, aileden ve tımarhaneden kaçan kişiyi yapay bir ortamda sapkınlaştırdığında onun kesintileri mi? Belki de yalnızca bir hastalık, nevroz, sürecin tüm patojenik kesintilerinin ölçüldüğü ödipal çürüme vardır. Modern teşebbüslerin çoğu—ayakta tedavi merkezleri, yataklı servisler, hasta dernekleri, evde bakım, akıl hastaneleri ve hatta antipsikiyatri—Jean Oury'nin derinle-

mesine analiz ettiği bir tehlike tarafından tehdit edilmeyi sürdürürler: bir tımarhane yapısı, veya yapay sapkın ve reformcu topluluklar, veya anacıl ve babacıl kalıntı aileler şekillendirmekten kurum nasıl alıkoyulmalı? Bir köşede katatonik hale gelmek için kendilerine yeniden bir tımarhane, küçük Beckettçi bir yeryüzü, bir çöp kutusu verilmesini tepkisel olarak dileyen hasta bir insan ırkına tanıklık edeceğimiz bir noktaya kadar herkesi, insanları, hayvanları ve şeyleri üçgenleştirmek, ödipalleştirmek amacında olan ve toplumsal psikiyatri olarak adlandırılan teşebbüsleri düşünmüyoruz bile. Ama daha örtük bir baskıcı tavırla, ailenin yersizyurtsuzlaşmış şizo için iyi bir yer, iyi bir devre olduğunu söyleyebilen kimdir? "Ailevi ortamın tedavideki potansiyelleri" yine de şaşırtıcı olacaktır... Sonra bütün köyün, bütün mahallenin? Hangi molar birim yeterince göçebe bir devreyi teşkil edecektir? Özgül bir kurum olsa bile seçilmiş bir birim, sapkın bir hoşgörü toplumunu, gerçek sorunları gizleyen bir yardımlaşma grubunu tesis etmekten nasıl alıkoyulur? Kurumun yapısı bunu engelleyebilecek midir? Peki yapı, nevrotikleştirici, sapkınlaştırıcı, psikotikleştirici hadım-edilmeyle olan ilişkisini nasıl kesecektir? Bu yapı bir tabi-gruptan başkasını nasıl üretecektir? Molar organizasyonunun bütün işlevi moleküler süreci düğümlemekken, sürece nasıl serbest bir seyir verecektir? Özellikle de şizofrenik atılıma ve yoğun yolculuğa duyarlı olan antipsikiyatri bile, daha yeni olanlara rehberlik eden eski şizolar ve röleler olarak küçük kiliselerle, veya daha iyisi, Céylon'da bir rahibe manastırıyla derhal sapkınlaştırılan bir özne-grup imgesi ortaya koyar, ve bunu sonuna kadar kullanır.

Bizi bu açmazlardan koruyabilecek tek şey, psikiyatrinin etkili bir şekilde politikleşmesidir. Ve kuşkusuz, Laing ve Cooper ile antipsikiyatri bu yönde çok uzaklara yol almıştır. Ama bize öyle geliyor ki onlar bu politikleş-

meyi hala, sürecin kendisinden ziyade yapı ve olay açısından düşünürler. Öte yandan, toplumsal yabancılaşmayı ve zihinsel yabancılaşmayı tek bir çizgi üzerinde konumlandırırlar, ve ailevi organın, birini diğerine doğru nasıl genişlettiğini göstererek onları özdeşleştirmeye meylederler.[37] Yine de ikisi arasındaki ilişki daha ziyade, bir *kapsanmış ayrıma* ait olanıdır. Böyledir, çünkü akımların kod çözümü ve yersizyurtsuzlaşması, kapitalizme ait süreci, yani onun özünü, onun eğilimini ve dışsal sınırını belirlemektedir. Ama biliyoruz ki, hem bir özne olarak sermaye düzeyinde (aksiyomatik), hem de onu gerçekleştiren kişilerin düzeyinde (aksiyomatiğin tatbik edilmesi) faaliyet gösteren öznel yeniden-yerliyurtlulaşmalar ve temsiller tarafından süreç devamlı olarak kesintiye uğratılır, veya eğilime karşı koyulur, veya sınır yerinden-edilir. İmdi, ikisi arasında bir dışlama ilişkisi tesis edildiği sürece, toplumsal yabancılaşma ve zihinsel yabancılaşma bir veya diğer tarafa yararsız bir şekilde tahsis edilmek istenir. Ama akımların genel yersizyurtsuzlaşması, onun yalnızca belirli bir akım olarak, delilik akımı (aksiyomatikten ve yeniden-yerliyurtlulaşmaların tatbikinden kaçan her şeyi başka akımlarda temsil etmekle yükümlü olduğu için bu şekilde tanımlanan delilik akımı) olarak varlığını sürdürmesine izin veren yeniden-yerliyurtlulaşmaları *kapsadığı* sürece, zihinsel yabancılaşmayla etkili bir şekilde iç içe geçer. Kapitalizmin bütün yeniden-yerliyurtlulaşmalarında aksine, onlar akım-

[37] David Cooper, "Aliénation mentale et aliénation sociale," *Recherches*, aralık 1968, ss. 48-49: "Toplumsal yabancılaşma çoğu zaman, zihinsel yabancılaşmanın çeşitli biçimleriyle örtüşmek için çıkagelir... Psikiyatri hastanesine başvuranlar, toplumsal düzene az çok yeterli bir tarzda muhalif olduklarınca, pek de hastalıktan muzdarip oldukları için oraya başvurmazlar. İçinde yakalandıkları toplumsal sistem o halde, içinde büyümüş oldukları ailevi sistem tarafından üretilen zararları kuvvetlendirir. Bir mikrotoplum açısından olumlamaya çalıştıkları bu özerklik, bir bütün halinde toplum tarafından icra edilen şiddetli bir yabancılaştırmanın belirteci olarak rol oynar."

ları sistemden kaçmaktan alıkoyduklarınca, emeği mülkiyet aksiyomatiğinin çerçevesinde ve arzuyu ailenin tatbik edilmiş çerçevesinde koruduklarınca, eylemdeki toplumsal yabancılaşma biçimiyle karşı karşıya gelinir; ama bu toplumsal yabancılaşma da yeri geldiğinde, kendisini nevrozda, sapkınlıkta, psikozda (zihinsel hastalıklar) temsil edilmiş veya yeniden-yerliyurtlulaştırılmış olarak bulan zihinsel yabancılaşmayı kapsar.

Psikiyatrinin ya da antipsikiyatrinin hakiki bir politikası o halde 1) deliliği zihinsel hastalığa dönüştüren tüm yeniden-yerliyurtlulaşmaları bozmayı, 2) tüm akımlarda, onların yersizyurtsuzlaşmasının şizoid hareketini serbestleştirmeyi (öyle bir tarzla ki, bu özellik belirli bir kalıntıyı artık delilik akımı olarak niteleyemez, ama emek ve arzu, üretim, bilgi ve yaratıcılık akımlarını en derin eğilimlerinde etkiler) içermelidir. Delilik artık delilik olarak varolmayacaktır, "zihinsel hastalık[a]" dönüştürülmüş olacağı için değil, ama aksine bilim ve sanat da dahil olmak üzere tüm diğer akımların katkısını alacağı için—vaktiyle onun delilik olarak adlandırıldığı, ve sadece bu katkıdan mahrum olduğu, ve evrensel bir süreç olarak yersizyurtsuzlaşmayı tek başına tanıtlamaya indirgenmiş olarak kendisini bulduğu için bu şekilde ortaya çıktığı söylenmişti. Bu yalnızca onun haksız imtiyazıdır, ve onu deli kılan kuvvetlerinin ötesindeki bir imtiyazdır. Bu anlamda Foucault, deliliğin gözden yiteceği bir çağı haber verir, sadece zihinsel hastalığın ("büyük ılık akvaryumlar") denetlenen uzamında sıkışıp kalacağı için değil, ama aksine onun tarafından belirtilen dışsal sınır, denetimin tüm kenarlarından kaçan ve bizi de alıp götüren diğer akımların vasıtasıyla alt edileceği için.[38] Bu yüzden yersizyurtsuzlaşma yönünde asla yeterince

[38] Michel Foucault, "La Folie, l'absence d'œuvre," *La Table ronde*, mayıs 1964 (Bugün *sınırın*, tuhaflığın, dayanılamazın tarzında deneyimlediğimiz her şey, olumsallığın sükunetinde yeniden bir araya gelecekler...").

uzağa gidilemeyeceği söylenmelidir: henüz bir şey görmediniz; geri çevrilemez bir süreç. Ve sapkın yeniden-yerliyurtlulaşmaların, ama aynı zamanda hastanenin psikotik yeniden-yerliyurtlulaşmalarının, veya ailevi nevrotik yeniden-yerliyurtlulaşmaların içinde derin bir yapaylık olduğunu göz önüne aldığımızda şöyle haykırırız: daha fazla sapkınlık! daha fazla yapaylık! Yersizyurtsuzlaşma hareketinin kaçınılmaz olarak kendi aracılığıyla yeni bir yeryüzünü yaratacağı ölçüde; yeryüzünün yapaylaştığı ana kadar. Psikanaliz bu bakımdan özellikle tatmin edicidir: onun bütün sapkın sağaltımı, ailesel nevrozu yapay nevroza (aktarım nevrozu) dönüştürmeye, ve komutanıyla, psikanalistiyle birlikte küçük bir ada olarak divanı nihai yapaylığın özerk bir yeryurduna dönüştürmeye dairdir. Küçük bir ilave çaba her şeyi altüst etmeye ve nihayet bizi başka uzak yörelere vardırmaya yeterlidir. Hareketi yeniden başlatan şizoanalitik parmak fiskesi, eğilimle yeniden temas sağlar; ve yeni yeryüzünün belirtileri haline gelmek için yapay imgeler olmaya son verdikleri bir noktaya kadar simulakrumları iteler. İşte bu, sürecin tamamlanmasıdır: vaat edilmiş ve önceden varolan bir yeryüzü değildir, ama kendi eğilimi, kendi açılımı, kendi yersizyurtsuzlaşması ölçüsünde yaratılan bir yeryüzüdür. Zulüm tiyatrosunun hareketi; çünkü burası akımların yersizyurtsuzlaşma eşiğini aştığı ve yeni bir yeryüzünü ürettiği tek üretim tiyatrosudur (asla bir umut değildir, ama kaçan kişinin kaçışa neden olduğu ve kendisini yersizyurtsuzlaştırırken yeryüzünü çizdiği yalın bir "saptama," bir "tasarım[dır]"). Devrimci makinenin, sanatsal makinenin, bilimsel makinenin ve (şizo)-analitik makinenin birbirlerinin parçaları ve kısımları haline geldikleri etkin bir kaçış noktası.

Ama şizoanalizin olumsuz ya da yıkıcı görevi, onun olumlu görevlerinden hiçbir surette ayırt edilebilir değildir (tümü aynı anda üstlenilir). İlk olumlu görev, herhangi bir yorumdan bağımsız olarak özne içinde arzulama-makinelerinin doğasının, oluşumunun veya işleyişinin keşfine dayanır. Arzulama-makinelerin nelerdir, makinelerine neyi dahil eder ve onlardan neyi çıkarırsın, nasıl çalışırlar, insani-olmayan cinsiyetlerin hangileridir? Şizoanalist bir mekanisyendir ve şizoanaliz sadece işlevseldir. Bu bakımdan, öznenin bir çark veya bir kullanıcı olarak yakalandığı toplumsal makinelerin hala yorumlayıcı (bilinçdışının bakış açısından) bir incelemesinde kalmaz o; ne kendi değerli mülkü olan veya kendisinin mükemmelleştirdiği ya da hatta brikolaj vasıtasıyla ürettiği teknik makinelerin incelemesinde, ne de öznenin kendi makinelerini düşlerinde ve fantezilerinde kullandığına dair bir incelemede. Bunlar hala haddinden fazla temsilcidir ve devasa birimleri temsil ederler—sadistin veya mazoşistin sapkın makineleri, paranoyağın baskıcı makineleri bile... Genel olarak görmüştük ki, "nesne[nin]" sahte analizleri analitik etkinliğin gerçekten de en düşük seviyesidir, özellikle de gerçek nesneye imgesel bir nesne eklemeye çalıştıkları zaman; ve piyasada rüya tabirleri psikanalizden daha değerlidir. Gerçek, simgesel ya da imgesel de olsalar bütün bu makinelerin tasavvuru, yine de belirli bir tarzda müdahil olmalıdır: ama bizi arzulama-makinelerinin yoluna yerleştiren işlevsel işaretler olarak, öyle ki, az çok yaklaşık ya da yakın işaretlerdir. Arzulama-makinelerine aslında yalnızca, ne onların imgesel özdeşliklerinin ne de onların yapısal birliğinin varlığını sürdürmesine izin veren, mutlak bir saçılma eşiğinden yola çıkılarak ulaşılır (bu örnekler hala yorum düzeninin içindedir, yani gösterilen *veya* gösteren düzeninin). Arzulama-makineleri, parçaları olarak kısmi nesnelere sahiptir; kısmi nesneler *çalışan makineyi* veya

üreten parçaları belirler, ama bir saçılma durumu içinde; öyle ki, bir parça daimi olarak tamamen farklı bir makinenin bir parçasına gönderimde bulunur, kırmızı yonca ile yabanarısı, eşekarısı ile orkide, bisiklet kornası ile ölü farenin kıçı gibi. Bütünü yapılandıran ve kısımları kişiselleştiren, onları birörnek yapan ve bütünleştiren fallus gibi olacak bir terimi davet etmek için acele etmeyelim. Her yerde makinenin enerjisi olarak libido bulunur, ve ne korna ne de yabanarısı bir fallus olma ayrıcalığına sahiptir: fallus yalnızca yapısal organizasyona ve ondan türeyen kişisel ilişkilere müdahil olur, öyle ki burada herkes, savaşa çağrılan bir işçi gibi makinelerini terk eder ve büyük namevcudiyet olarak savaş ganimeti için çarpışmaya hazırlanır; aynı ceza ile, tümü için aynı tuhaf yara ile; hadım-edilme. Lawrence'ı dehşete düşüren şey, fallus için bütün bu çarpışma, güce karşı bu anlaşılmaz istek, cinsiyetin bu antropomorfik temsili, cinselliğin böylesi bir tasavvurudur, çünkü özellikle de sadece bir tasavvurdur, çünkü "aklın" bilinçdışına dayattığı ve onun tutku alanına davet edildiği bir fikirdir; ve hiçbir surette bu alanın oluşumu değildir. Arzunun kapana kısılmış, insani cinsiyet için özgülleşmiş, molar toplanış içinde birörnek hale getirilmiş ve tanımlanmış olarak kendisini bulduğu yer burasıdır. Ama arzulama-makineleri aksine, moleküler öğelerin saçılma rejimi altında yaşarlar. Ve parçalı bir bütünün parçalarından ziyade burada böylesi öğeler görülemiyorsa, kısmi nesnelerin ne olduğu kavranılamaz. Lawrence'ın söylediği gibi, analizin, bir kavramı ya da bir kişiyi andıran bir şeyle ilgisi yoktur, "insani denilen ilişkiler bu oyuna dahil değildir."[39] O sadece, (olumsuz görevindeki durumu hariç) moleküler saçılımları bağlamında idrak edilen makinesel düzenlemelerle ilgilidir.

---

[39] D.H. Lawrence, "Psychanalyse et inconscient," 1920, *Homme d'abord*, bibl. 10-18, ss. 255-256.

O halde Serge Leclaire tarafından açıkça beyan edilmiş kurala geri dönelim; bunu gerçek-arzu yerine sadece bir kurgu olarak görüyor olsa da: arzulama-makinelerinin parçaları ya da öğeleri, karşılıklı bağımsızlıkları vasıtasıyla idrak edilirler, öyle ki, birindeki hiçbir şey diğerindeki bir şeye dayanmak zorunda değildir ya da dayanmamaktadır. Onlar aynı mevcudiyetin karşıt belirlenimleri veya tekil bir varlığın farklılaşmaları (insan cinsiyetindeki erkeksi ve kadınsı gibi) olmak zorunda değillerdir, ama insani-olmayan cinsiyetin saçılımında bulunan türden (yonca ve yabanarısı), farklar ya da gerçekten-ayrı şeyler, ayrı "varlıklar[dır]." Şizoanaliz bu *aykırı* öğelere doğru ilerlemediği sürece, bilinçdışının nihai öğeleri olarak kısmi nesneleri hala keşfetmemiş olacaktır. Leclaire, parçalanmış bir organizmayı değil, ama birey-öncesi ve kişi-öncesi tekilliklerin bir yayılımını, birliğe ve bütünlüğe sahip olmayan, ve öğeleri gerçek ayrım ya da hatta bir bağın mevcudiyeti tarafından lehimlenen ve birbirine tutturulan dağınık ve anarşik saf bir çokluğu, "erojen beden" olarak bu anlamda isimlendirmiştir. Beckettçi şizoid kesitler böyledir: taşlar, cepler, ağız; bir ayakkabı, pipo çanağı, tanımlanmamış küçük gevşek bir bohça, bisiklet zili için bir kılıf, yarım bir koltuk değneği... ("eğer saf tekilliklerin aynı toplanışına belirsiz bir şekilde bayrak açılırsa, öznedeki arzunun tekilliklerine yaklaşıldığı düşünülebilir").[40] Şüphesiz ki, bu öğeler arasında her zaman için önemsiz bir bağ tesis edilebilir ya da onarılabilir: nihayetinde çokluğun bir parçasını teşkil eden, organlar veya organ parçaları arasındaki organik bağlar; nihayetinde kişilere veya bu öğelerin ödünç alındığı sahnelere gönderimde bulunan, psikolojik ve aksiyolojik bağlar—iyi ve kötü; ve bunlara tekabül etmeye muktedir fikirlerin veya kavramların

---

[40] Serge Leclaire, *La Réalite du désir*, ss. 245. Ve *Séminaire Vincennes*, 1969, ss. 31-34 ("erojen beden" ile organizmanın karşıtlığı).

arasındaki yapısal bağlar. Ama kısmi nesnelerin bilinçdışının öğeleri olması bu görünüm altında değildir, ve onlara dair, onların mucidi Mélanie Klein'ın öne sürdüğü imgeyi bile izleyemeyiz. Çünkü organlar veya organ parçaları, kayıp bir birlik ya da gelecekteki bir bütünlük olarak fantezide işleyen bir organizmaya hiçbir surette gönderimde bulunmazlar. Onların saçılmasının bir eksiklikle hiçbir ilgisi yoktur, ama bu saçılım, çokluk içinde birörnekleşme ve bütünleşme olmaksızın şekillendirdikleri mevcudiyet tarzını tesis etmektedir. Azledilen her yapı, yürürlükten kaldırılan her hatıra, ilga edilen her organizma, bozulan her bağ ile onlar, ham kısmi nesnelerin, *kendisi saçılmış bir makinenin saçılmış çalışan* parçaları değerindedir. Kısacası, *kısmi nesneler bilinçdışının moleküler işlevidir.* Bu nedenledir ki, arzulama-makineleri ile molar makinelerin tüm figürleri arasındaki ayrımda ısrar ettiğimizde, birinin diğerinde olduğunun ve biri olmadan diğerinin varolmadığının tamamen farkındaydık, ama bu iki makinesel tür arasındaki rejim ve ölçek farkını da vurgulamalıyız.

Şurası gerçek ki, bu saçılmanın, bir bağın namevcudiyetinin ve gerçek ayrımın koşullarının herhangi bir makinesel rejime nasıl izin verdiği merak edilebilir—bu şekilde tanımlanan kısmi nesneler makineleri ve makinelerin düzenlemelerini nasıl şekillendirebilir. Cevabı pasif sentezlerin doğasındadır, veya aynı kapıya çıkmak üzere, göz önüne alınan etkileşimlerin dolaylı doğasındadır. *Eğer her kısmi nesnenin bir akım yaydığı doğruysa,* bunun nedeni bu akımın, potansiyel bir mevcudiyet sahasını kendisi için tanımlaması, kendisi de çoklu olan başka bir kısmi nesneyle ilişkili olmasıdır (bok akımı için bir anüs çokluğu). Saha içinde kendi mevcudiyetinin her noktasındaki bir kısmi nesne her zaman için başka bir nesnenin göreli olarak yaydığı veya ürettiği bir akımı kestiği için, başka kısmi nesnelerin keseceği bir akımı

yaymaya hazır olduğu için, kısmi nesnelerin bağlantılarının sentezi dolaylıdır. Çünkü akımlar iki başlı gibidir ve her üretici bağlantı da bu akımlar vasıtasıyla faaliyet göstermektedir; akım-şize veya kesilme-akım fikriyle açıklamayı denediğimiz gibi. Bu yüzden, akmaya ve kesilmeye neden olmak olan bilinçdışının gerçek eylemleri, iki farklı işlevin göreli bir arada varoluşunu ve yerindenedilişini temin ettiğince pasif sentezin kendisine bağlıdır. Şimdi iki ayrı kısmi nesneyle ilişkili iki ayrı akımın en azından kısmen örtüştüğünü farz edelim: onların üretimi, onları yayan *x* ve *y* nesneleriyle ilişkili olarak ayrı kalır, ama onlarda ikamet eden ve onları kesintiye uğratan *a* ve *b* nesneleriyle ilişkili olarak onların mevcudiyet sahaları değil, öyle ki, kısmi *a* ve kısmi *b* bu bakımdan ayırt edilemez hale gelir (yani ağız ve anüs, anoreksik olanın ağız-anüsü). Sadece, karışık bölgelerde ayırt edilemez değillerdir, çünkü iki ayrı akımın artık örtüşmediği bu bölgede işlevlerini mübadele ettiklerince, dışlama vasıtasıyla daha fazla ayrıştırılamadıkları her zaman farz edilebilir: sonra birisi, *a* ve *b*[nin] paradoksal bir ilişki içinde olduğu (kapsayıcı ayrımın paradoksal ilişkisi) yeni bir pasif sentezin önünde bulur kendisini. Nihayetinde geriye kalan, akımların bir örtüşmesi değil ama onları yayan nesnelerin bir permütasyonudur: her mevcudiyet sahasının kıyısında çakışma saçakları keşfedilir ki, bir akımın içinde diğerinin kalıntısını tanıtlar ve birinden diğerine geçişe ya da yakın hale gelişe rehberlik eden artakalan birleştirici sentezleri şekillendirirler. 2, 3, *n* organın permütasyonu; figüral ödipal üçgenle alay eden ve onu bozmaya son vermeyen, çözünebilen soyut çokgenler. İkilenme, örtüşme veya permütasyon vasıtasıyla tüm bu dolaylı pasif sentezler, arzunun bir ve aynı aksamıdır. Ama herkesin arzulama-makinelerinden söz edebilecek kimdir, hangi analiz yeterince titiz olacaktır? Mozart'ın arzulama-makinesi mi? "Kıçını ağzına kaldır,

...ah, kıçım ateş gibi yanıyor, *bunun anlamı nedir?* Belki bir bok dışarı çıkmak istiyordur... Evet, evet bok, seni biliyorum, seni görüyor ve hissediyorum. Nedir bu, böyle bir şey mümkün mü?..."[41]

Bu sentezler kaçınılmaz olarak bir organsız bedenin konumunu ima eder. Bunun nedeni, organsız bedenin organ-kısmi nesne[ler]e asla karşıt olmamasıdır. O bizatihi, iki eylemi, arzunun iki başını etkisizleştirecek veya aksine harekete geçirecek şekilde, bağlantıya ait birinci pasif sentezde üretilmiştir. Çünkü görmüş olduğumuz gibi, o hem üretim-karşıtlığının biçimsiz akışkanı olarak, hem de akımların üretimini temellük eden destek olarak üretilebilir. Organ-nesne[ler]i *cezbedebileceği*, temellük edebileceği gibi, onları *geri tepebilir* de. Ama ne itmede ne de çekmede onlara karşıttır; sadece bir organizmayla ilişkili olarak kendi karşıtlığını ve onların karşıtlığını temin etmektedir. Organsız bedenin ve organ-kısmi nesne[ler]in beraberce karşıt oldukları şey organizmadır. Organsız beden aslında bir bütün olarak üretilmiştir, parçaların kenarındaki bir bütün olarak; ve onları ne birörnek yapmakta ne de bütünleştirmektedir, ama onlara gerçekten de ayrı bir parça olarak eklenmektedir. Paranoyak makinenin montajında olduğu gibi organları ittiğinde, organik-olmayan ve organize-olmayan bir çokluk olduğunca onlar tarafından şekillendirilen saf çokluğun dışsal sınırını çizer. Ve büyüleyici fetişist bir makinenin sürecinde onları çekip gerisin geriye onlara düştüğünde, onları ne bir organizmanın tarzıyla bütünler ne de birörnek yapar: organ-kısmi nesne[ler] ona sıkıca tutunurlar, ve onun üzerinde, organizmayı ve onun organizasyonunu reddetmeye devam eden kapsanan ayrı-

---

[41] Marcel Moré'nin işaret ettiği Mozart'ın mektubu, *Le Dieu Mozart et le monde des oiseaux*, Gallimard, 1971, ss. 124: "Olgun bir yaşa geldiğinde, pis şakalar yaparak kutsal özünü gizlemenin bir yolunu bulmuştu..." Bok makinesinin nasıl ödipal "kafes" altında ve ona karşıt olarak işlediğini göstermekte daha başarılıdır.

mın ve göçebe birleşimin, çakışmanın ve permütasyonun yeni sentezlerine dahil olurlar. Arzu şüphesiz ki bedenden ve şüphesiz ki organlardan geçer, ama organizmadan değil. Böyledir, çünkü kısmi nesneler, parçalanmış bir bütünlüğü ya da bir bütünün serbestleşmiş parçalarını gerektirecek parçalanmış, çatırdamış bir organizmanın ifadeleri değildir; ne de organsız beden, kendi parçalarına göğüs gerecek yeniden kapana kısılmış ya da "farklılaşması ilga edilmiş" (*dé-différencié*) bir organizmanın ifadesidir. Temelde, organ-kısmi nesne[ler] ve organsız beden bir ve aynı şeydir, şizoanaliz tarafından bu şekilde ele alınması gereken bir ve aynı çokluktur. *Kısmi nesneler organsız bedenin dolaysız güçleri ve organsız beden kısmi nesnelerin hammaddesidir.*[42] Organsız beden uzamı her zaman için yoğunluğun belirli bir derecesinde dolduran maddedir, ve kısmi nesneler, madde olarak yoğunluk = 0'dan başlayarak gerçeği uzam içinde üreten bu dereceler, yoğun parçalardır. Organsız beden, sözün en Spinozacı anlamıyla içkin tözdür; ve kısmi nesneler, gerçekten de ayrı oldukları ve bu yüzden birbirlerini dışlayamadıkları veya olumsuzlayamadıkları ölçüde tam olarak ona ait olan onun nihai sıfatları gibidir. Kısmi nesneler ve organsız beden, şizofrenik arzulama-makinelerinin iki maddi öğesidir: biri işleyen parçalar olarak, diğeri sabit motor olarak; biri mikro-mole-

---

[42] "Objet magique, sorcellerie et fétichisme" (*Nouvelle revue de psychanalyse*, s: 2, 1970) isimli çalışmasında Pierre Bonnafé, bu bakımdan, parçalanmış bedene dair bir fikrin yetersizliğini açıkça gösterir: "Bedenin elbette bir parçalanışı vardır, ama hiç de bir kayıp ya da bir bozunma hissiyle birlikte değil. Tam tersi, ötekiler kadar sahibi için de, beden çoğalması vasıtasıyla parçalanır: ötekiler, artık basit bir kişiyle değil, ama doğanın diğer güçleriyle birleşirken yaşamı ölçüsüz bir şekilde yükseltilmiş, dağıtılmış, x + y + z *gücünde bir adam* ile meşgul olmak zorundadırlar..., çünkü onun varlığı artık kişiliğinin merkezinde bulunmaz, ama birçok uzak ve zaptedilmesi güç yerde kendisini gizler" (ss. 166-167). Bonnafé sihirli nesnede, arzunun üç sentezini fark eder: kişinin parçalarını hayvan ve bitki parçalarıyla derleyen bağlayıcı sentez; insan-hayvan derlemesini kaydeden kapsanan ayırıcı sentez; geriye kalanın ya da kalıntının gerçek bir göçünü ima eden birleştirici sentez.

küller olarak, diğeri devasa molekül olarak—moleküler arzu zincirinin iki ucunun süreklilik ilişkisi içinde ikisi bir bütündür.

Zincir, arzulama-makinesinin içindeki iletim ya da yeniden-üretim aygıtı gibidir. Organsız bedenle kısmi nesneleri bir araya getirdiğince (onları birörnek yapmadan, birleştirmeden), ilki üzerindeki ikincilerin dağılımıyla da özdeştir, ilkinin gerisin geriye ikincilerin üzerine düşmesiyle de (temellük etme buradan doğar). Öte yandan zincir, akımlarınkinden farklı türde bir sentez ima eder: artık makinenin üretici parçalarını kateden bağlantı çizgileri değildir, ama organsız bedenin kaydetme yüzeyindeki bütün bir ayrım şebekesidir. Ve olayları şüphesiz ki, kaydetmenin ayırıcı sentezinin üretimin bağlayıcı sentezini izliyor göründüğü, üretim enerjisinin bir kısmının (libido) kaydetme enerjisine (numen) dönüşüyor göründüğü bir mantık silsilesi içinde takdim edebilmiştik. Ama aslında organsız bedenle kısmi nesnelerin, zincirlerle akımların katı bir şekilde bir arada varoluşunu temin eden makinenin bakış açısından, asla bir art arda gelme yoktur; enerjinin bir bölümünün dönüşümü belirli bir anda vuku bulmaz, ama sistemin öncelikli ve sabit bir koşuludur. Ayrımlar üretken bağlantıları yeniden kestiğince, zincir, organsız beden üzerinde kapsanan ayrımların şebekesidir; onların organsız bedene geçmelerine sebep olmakta ve böylelikle akımları yönlendirmekte ya da "kodlamaktadır." Şüphesiz ki bütün sorun, bu moleküler arzu zinciri düzeyinde bir *kod*dan söz edilip edilemeyeceğini bilmektedir. Bir kodun iki şeyi ima ettiğini görmüştük—birini ya da diğerini, ya da ikisini bir arada: bir yandan, desteğin yeryurdu olarak eksiksiz bedenin saptanması, diğer yandan, bütün zincirin kendisine dayandığı despotik bir gösterenin yükseltilişi. Aksiyomatiğin kodlara derinlemesine karşıt olması bu bakımdan pek de anlamlı değildir, kodu çözülmüş

akımların üzerinde işlediği için, yalnızca yeniden-yerliyurtlulaşmaları icra ederek ve anlamlayıcı birliği dirilterek ilerleyebilir. Kod ve aksiyomatik fikirleri bu yüzden yalnızca, saptanmış bir destek üzerinde, ve sökülmüş bir gösterene dayanarak anlamlama zincirinin belirli bir kurulum şekillendirdiği molar toplanışlar için geçerli görünmektedir. Bu koşullar, ayırıcı şebeke içinde şekillenen ve tezahür eden dışlamalar olmaksızın (aynı zamanda, bağlayıcı çizgiler global ve özgül bir anlam edinmeksizin) gerçekleşmezler. Ama bu şebeke, moleküler zincirleyken bambaşka bir şeydir: organsız beden molar toplanışların moleküler sınırını çizen özgül-olmayan ve saptanmamış bir destek olduğunca, zincirin bundan böyle akımları yersizyurtsuzlaştırmaktan ve onların gösteren duvarını aşmasını sağlamaktan başka işlevi yoktur. Ve böylelikle kodları bozguna uğratmaktan. Zincirin işlevi bundan böyle yeryüzünün, despotun veya sermayenin eksiksiz bedeni üzerinde akımları kodlamak değildir, ama aksine eksiksiz organsız beden üzerinde onların kodlarını çözmektir. Bu artık bir kod zinciri değil, bir kaçış zinciridir. Anlamlama zinciri bir kod çözümü ve yersizyurtsuzlaşma zinciri haline gelmiştir ki, kodların ve yeryurtların tersyüz hali olarak kavranmalıdır ve yalnızca öyle kavranabilmektedir. Bu moleküler zincir hala anlamlayıcıdır, çünkü arzu göstergelerinden yaratılmıştır; ama *her şeyin mümkün* olduğu kapsanan ayrımların rejimi altında olduklarınca bu göstergeler artık hiçbir anlam ifade etmezler. Bu göstergeler, doğası önemsiz noktalardır, organsız bedende serbestçe etkileşen, yine de herhangi bir yapısal kurulum şekillendirmeyen soyut makinesel figürlerdir. Monod'un söylediği gibi, bir makineyi onun işlevleriyle tasavvur etmeliyiz, "amaçsız kombinasyonların etkileşiminden başka hiçbir şeyin ayırt edilemediği" yapısıyla değil.[43] Böylesi bir durumu tasav-

[43] Jacques Monod, *Le Hasard et la nécessité*, ss. 112.

vur edebilmemizi temin eden şey tam da, biyologların genetik kod adını verdikleri şeyin muğlaklığıdır: çünkü tekabül eden zincir, dışlayıcı molar kurulumlar içine kıvrıldığınca etkili bir şekilde kodları şekillendiriyorsa da, yine de bütün olası figürleri kapsayan moleküler bir çizgiye göre açılarak kodları ilga etmektedir. Yine Lacan'da yapının simgesel organizasyonu, gösterenin işlevinden gelen dışlamalarıyla birlikte, aksi yönü olarak arzunun gerçek düzensizliğine de sahiptir. Genetik kodun gensel bir kod çözümüne gönderimde bulunduğu söylenir: her türlü aksiyomatikten ve koddan ayrı ve kararsız bir zincir durumunu ima ettiklerince, yalnızca kendi olumsallıklarındaki kod çözümü ve yersizyurtsuzlaşma işlevlerine ihtiyaç duyulur. Moleküler zincir, içinde gensel bilinçdışının her zaman için özne kaldığı, kendisini yeniden-ürettiği biçimdir. Ve işte bu, görmüş olduğumuz gibi psikanalizin temel ilhamıdır: zaten biliniyor olanlara bir kod daha eklemez. Bilinçdışındaki anlamlama zinciri, Numen, arzu kodlarını keşfetmeye veya deşifre etmeye hizmet etmez, ama aksine, mutlak bir şekilde kodu çözülmüş arzu akımlarının, Libido'nun vuku bulmasına neden olur ve tüm kodları karıştırıp tüm yeryurtları ilga eden şeyi arzunun içinde keşfetmeye yarar. Ödipus'un, ailevi yeryurt ve hadım-edilme göstereniyle birlikte psikanalizi basit bir kodun mevkisine taşıyacağı doğrudur. Daha kötüsü, psikanalizin bir aksiyomatiğin değerinde olmak istemesi vaki olacaktır: öyle ki burası, artık onun ailevi sahneyle ilişkisinin kalmadığı, ama yalnızca, sözde kendi doğrularını temin eden psikanalitik sahneyle ve sözde ona kendi başarılarını temin eden psikanalitik müdahaleyle ilişkili olduğu meşhur dönüm noktasıdır—aksiyomlaştırılmış bir yeryüzü olarak divan, *başarılı* bir hadım-edilme olarak "sağaltım[ın] aksiyomatiği! Ama psikanaliz, arzu akımlarını böylelikle kaydederek ya da aksiyomatikleştirerek, anlamlama zin-

cirini molar bir kullanım kılar, öyle ki bu, bilinçdışındaki tüm sentezlerin hatalı bir idrakine neden olmaktadır.

Organsız beden ölüm modelidir. Korku yazarlarının çok iyi bildiği gibi, katatoni modeli olarak iş gören ölüm değildir, ama ölüme modelini veren şey katatonik şizofrenidir. Yoğunluk-sıfır. Organsız beden organları ittiğinde ve onları bir kenara koyduğunda ölümün modeli belirir—ağız yok, dil yok, dişler yok... kendine zarar verme noktasına kadar, intihara kadar. Ve yine de, organsız beden ile kısmi nesneler olduklarınca organlar arasında gerçek bir karşıtlık mevcut değildir; tek gerçek karşıtlık, onların ortak düşmanı olan molar organizmayladır. Arzulama-makinesi içinde, organlarım bir kenara koyması, onları hareketsiz kılması, onları susturması için onu zorlayan sabit motordan ilham alan, ama aynı zamanda onları yeniden işler hale getirmek, yerel hareketlerle canlandırmak için özerk veya kalıplaşmış bir tarzda çalışan faaliyetteki parçalardan tahrik olan aynı katatonik bulunur. Söz konusu olan şey, farklı ve bir arada varolan, bir arada varoluşları içinde farklı olan, makinenin farklı parçalarıdır. Bu yüzden, yaşama arzularına niteliksel bir karşıtlık içinde olacak bir ölüm arzusundan söz etmek saçmalıktır. Arzulanan şey ölüm değildir, organsız beden ya da sabit motor olduğunca sadece arzulayan bir ölüm, ve çalışan organlar olduklarınca arzulayan bir yaşam vardır. İki ayrı arzu yoktur, ama arzulama-makinesinin kendi saçılımı içinde iki ayrı kısım, iki çeşit kısım vardır. Sorun buna rağmen yerindedir: bir bütün halinde nasıl işler? Çünkü bu hala bir işlevsellik değildir, ama sadece moleküler bir işlevselliğin (yapısal-olmayan) koşuludur. İşlevsellik, önceki koşular altında, motorun kendisi organları organsız bedene çektiğinde ve onları görünüşte nesnel hareket içinde temellük ettiğinde ortaya çıkar (yani sabit olmaya bir son vermeden ve bir organizma oluşturmadan). İtme, makinenin işlevselliğinin

koşuludur, ama çekme, işlevselliğin kendisidir. İşlevsellik yalnızca bozulmakla icra edildiği ölçüde, onun itmeye dayandığı bize göre aşikardır. Belki daha sonra bu faaliyeti ya da işlevselliği neyin tesis ettiği söylenebilir: arzulama-makinesinin döngüsünde söz konusu olan şey, ölüm modelini daimi olarak bütünüyle başka bir şeye tercüme etmektir ki, işte bu ölüm deneyimidir. İçeriden yükselen ölümü (organsız beden içinden), dışarıdan gelen ölüme (organsız bedenin üzerinde) dönüştürmek.

Ama olayların karanlık bir hal aldığı görülüyor, zira modelden farklı olan bu ölüm deneyimi de nedir? Bu hala ölme arzusu mudur? Ölüme adanmış bir varlık mıdır? Veya spekülatif olsa bile ölüme yapılan bir yatırım mıdır? Hiçbiri. Ölüm deneyimi bilinçdışındaki en sıradan şeydir, çünkü tam da, her geçişte veya her oluşta, geçiş veya oluş olarak her yoğunlukta yaşam için ve yaşam içinde vuku bulmaktadır. Derecelerin sonsuzluğu altında büyüyen veya gözden yiten bir şey olarak ürettiği, belirli bir anda ürettiği şeyden yola çıkmakla, sıfır yoğunluğa yatırım yapmak her yoğunluğun özelliğidir (Klossowski'nin söylediği gibi, "sadece yoğunluğun bu namevcudiyetine işaret etmek için burada bir kez daha yeni bir akış gerekir"). Çekme ve itme ilişkilerinin, yeni bir enerjetik dönüşümü ima eden ve sentezin üçüncü türünü, birleştirici sentezi şekillendiren böylesi durumları, duyumsamaları ve heyecanları nasıl ürettiğini bu anlamda göstermeye çalışmıştık. Gerçek özne olarak bilinçdışının, döngüsünün çevresi boyunca görünüşte kalıntı ve göçebe bir özneyi, kapsanan ayrımlara tekabül eden bütün oluşlar vasıtasıyla meydana gelen bir özneyi dağıttığı söylenebilir: arzulama-makinesinin son parçası, bitişik parça. Bunlar, hezeyanları ve halüsinasyonları besleyen oluşlar ve yoğun hisler, yoğun duygulanımlardır. Ama onlarda, sıfır derecesine kendinde yatırım yaptıkları maddeye en yakın noktadadırlar. Ölüm her hissin içinde duyulan şey

olduğu, *asla son bulmayan ve her bir oluş içinde meydana gelmeye son vermeyen*—başka-cinsiyet-oluşta, tanrı-oluşta, ırk-oluşta vb.—şey olduğu ölçüde, onlar organsız beden üzerinde yoğunluk bölgeleri oluşturarak bilinçdışı ölüm deneyimine rehberlik ederler. Her yoğunluk, kendi yaşamında ölüm deneyimini yönetir ve onu sarmalar. Ve kuşkusuz ki her yoğunluk burada nihayete ulaşır, her oluş ölüm-oluş haline gelir! Sonra ölüm gerçekten gelir. Blanchot bu çifte doğayı, ölümün bu indirgenemez iki görünümünü açıkça ayırt eder; görünüşteki öznenin yaşamaya ve *Birisi* olarak yolculuk yapmaya son vermediği bir tanesi, "*birisi* asla durmaz ve ölmeye asla son vermez"; ve *Ben* olarak sabitlenmiş aynı öznenin fiilen öldüğü başka bir tanesi; yani onu bu şekilde *Ben* olarak sabitlerken yoğunluğu ilga eden, onu sarmalayan sıfıra onu geri götüren son safhanın gerçekliğinde öldüğü için ölmeye nihayet son verir.[44] Bir görünümden diğerine varolan şey bir kişi-bilimsel derinleşme değildir, ama bambaşka bir şeydir: arzulama-makinelerinin döngüsü içinde ölüm deneyiminden ölüm modeline bir dönüş vardır. Döngü kapanmıştır. Yeni bir çıkış için, çünkü *Ben* bir başkasıdır? Bu ölüm deneyimi, yaşamamız ve arzulama-makinelerinin ölmüyor olduğunu bilmemiz için bize kesin olarak yeterli derecede kapsamlı bir deneyim bahşetmiş olmalıdır. Ve bitişik parça olarak bu özne, modele maruz kalan Ben değil, ama her zaman için deneyimi yöneten "birisi[dir]." Çünkü modelin kendisi pek de Ben değildir, ama organsız bedendir. Ve *Ben*, model yeni bir deneyime doğru yol almaz ise modele iştirak etmez. Her zaman için modelden deneyime gitmek ve yeniden yola koyulmak, modelden deneyime dönmek, *ölümün şizofrenikleştirilmesidir*, arzulama-makinelerinin faaliyetidir (korku yazarları tarafından iyi bilinen ve on-

---

[44] "Çifte ölüm" hakkında bkz. Maurice Blanchot, *L'Espace littéraire*, Gallimard, 1955, ss. 104, ss. 160.

ların sırrı olan şey de budur). Makinelerin bize anlattığı da budur, ve bunu hezeyandan daha derin ve halüsinasyondan daha öte bir şekilde yaşamamızı, hissetmemizi sağlar onlar: evet, bir kez daha itmek, başka çekimleri, başka işlevsellikleri, organsız beden üstünde diğer parçalara hareket kazandırmayı ve *Birisi* demeye bizim kadar hakkı olan diğer bitişik parçaları çevrede faaliyete koymayı düzenleyeceklerdir. "Bırakın da olağandışı ve adlandırılamayan şeyler boyunca sıçrayarak gebersin: başka korkunç işçiler gelecek; diğerlerinin yıkıldığı ufuklarda yola koyulacaklar" Deneyim olarak ve bütün arzu döngülerinin yersizyurtsuzlaşmış devresi olarak ebedi dönüş.

Psikanalitik serüven ne kadar da tuhaf türdendir. Bir yaşam şarkısı olmalıdır, çünkü hiçbir değeri yoktur. *Pratikte* o bize yaşamı şakımayı öğretmelidir. Ve işte ölümün en hüzünlü ve en mağlup şarkısı da ondan bu şekilde yayılmaktadır: *eiapopeia.* Başından itibaren Freud, dürtülerin ikiliğindeki inadı yüzünden, libido olarak arzunun öznel veya canlı özünün keşfini sınırlandırmak istemeye asla son vermedi. Ama ikilik Eros'a karşı bir ölüm içgüdüsünün içine geçtiğinde, bu artık basit bir sınırlandırma değil, libidonun bir tasfiyesiydi. Reich yanılmamıştır, analizin ürününün özgür ve neşeli bir kişi, yaşam akımlarını çöle kadar taşımaya ve onların kodlarını çözmeye muktedir bir taşıyıcı olması gerektiğini ileri süren belki de tek kişiydi—analiz haline gelmiş olan şey yüzünden bu fikir kaçınılmaz olarak çılgın bir fikir görünümü üstlenmiş olsa da. Jung ve Adler kadar, Freud'un da cinsel konumdan vazgeçmiş olduğunu göstermiştir: aslında, ölüm içgüdüsünün saptanışı, en azından anksiyetenin doğduğu temel bir noktada, cinselliği üretken rolünden mahrum bırakır, çünkü bu doğum, cinsel bastırmanın sonucu olmak yerine onun özerk sebebi haline gelir; öyle ki, arzu olarak cinsellik bundan böyle uygarlı-

ğm toplumsal bir eleştirisini canlandırmaz, ama aksine uygarlık, ölüm içgüdüsünün karşısında durmaya muktedir tek faaliyet olarak kendisini takdis edilmiş olarak bulur—peki nasıl? ölüm ilkesini ölüme karşı çevirerek, bu tersyüz edilmiş ölümü bir arzu kuvveti haline getirerek, onu suçluluk hissinin bütün bir kültürü boyunca sahte bir hayatın hizmetine sokarak... Hayatı yargılayan, hayatı aşağılayan, onu ölümle ölçen ve ondan yalnızca ölümün ölümü bize neyi bırakmak istiyorsa onu alan çileci idealin, Nirvana'nın, kültür çorbasının eski görevini yeniden üstlenen bir kültür teorisinde psikanalizin doruğa nasıl ulaştığını yeni baştan anlatmaya gerek yok; yüce feragat. Reich'ın söylediği gibi, psikanaliz Eros'tan söz etmeye başladığında herkes derin bir nefes aldı; bunun ne anlama geldiği biliniyordu ve her şey alçak bir yaşama intikal edecekti, çünkü Thanatos şimdi Eros'un çiftiydi; daha kötüsü için ama aynı zamanda *daha iyisi için.*[45] Psikanaliz yeni bir rahip türünün oluşumu, kara vicdanın eyleyicisi haline gelir: bizi hasta eden odur, ama bizi iyileştirecek olan da odur! Freud ölüm içgüdüsüyle birlikte gerçekte neyin söz konusu olduğunu saklamaz: söz konusu olan herhangi bir hakikat değildir, ama sadece bir ilkedir, ilke sorunudur. Ölüm içgüdüsü saf sessizlik, saf aşkınlıktır, deneyimde verilebilir ve verilmiş değildir. Bu nokta çarpıcıdır: çünkü Freud'a göre ölüm ne bir modele ne de bir deneyime sahiptir, işte bu yüzden onu aşkın bir ilke kılar.[46] Dolayısıyla ölüm içgüdüsünü reddeden psikanalistlerle onu kabul edenlerin gerekçeleri aynıydı: bir kısmı bilinçdışında model ya da deneyim olmadığı *için* ölüm içgüdüsünün olmadığını

---

[45] Reich, *La Fonction de l'orgasme*, ss. 103(Freud'un kültür teorisi ve suçluluk hissini de içerecek şekilde onun yıkıcı evrimi hakkında, bütünüyle idealizmin etkisi altında olan doğru bir yorum Paul Ricœur'da bulunabilir: ölüm ve "ölümün ölümü" hakkında bkz. *De l'interprétation*, Ed. du Seuil, 1965, ss. 299-303.)

[46] Freud, Inhibition, symptôme et angoisse, 1926, fr.ç. P.U.F., ss. 53

söyledi; diğerleriyse tam da model ya da deneyim olmadığı *için* bir ölüm içgüdüsünün bulunduğunu. Bizim söylediğimiz tam tersidir: bilinçdışında ölüm modeli ve deneyimi bulunduğu için ölüm içgüdüsü yoktur. Ölüm bu durumda arzulama-makinesinin bir parçasıdır, soyut bir ilke olarak değil, makinenin işlevselliği ve onun enerjetik dönüşümlerinin sistemi içinde yargılanması, değerlendirilmesi gereken bir parça olarak.

Eğer Freud'un ona bir ilke olarak ihtiyacı varsa, dürtüler arasındaki niteliksel karşıtlığı sürdüren ikiliğin gereksinimlerine bağlıdır bu (çelişkiyi kaçırmayacaksın): cinsel dürtüler ve ego dürtülerinin ikiliği yalnızca topolojik bir kapsama sahip olduğunda, niteliksel ya da dinamik ikilik Eros ile Thanatos arasına geçer. Ama sürdürülen ve pekiştirilen şey aynı girişimdir: arzunun makinesel öğesinin, arzulama-makinelerinin tasfiyesi. Söz konusu olan, makine içinde enerjetik dönüşümlerin olasılığını ima ettiğince libidonun tasfiyesidir (Libido-Numen-Voluptas). Söz konusu olan, makinesel dönüşümleri imkansız kılan bir enerjetik ikilik fikrini dayatmaktır ki, her şey Ödipus'tan yayılan ve iki indirgenemez biçimden herhangi birine eklenmeye muktedir olan farklılaşmamış nötral bir enerji vasıtasıyla meydana gelmek zorundadır—yaşamın etkisizleştirilmesi, bayağılaştırılması.[47] Topolojik ve dinamik ikiliklerin amacı, yalnızca ekonomik olan *işlevsel çokluğun* bakış açısını tasfiye etmektir. (Szondi, sorunu açıkça ortaya koyar: makinesel olarak işleyen dürtülerin *n* geninden, örneğin sekiz moleküler genden ziyade, niye gizemli olarak, yani ödipal olarak

---

[47] Dolaysız niteliksel dönüşümlerin imkansızlığı ve nötral bir enerji vasıtasıyla geçip gitmenin gerekliliği hakkında bkz. Freud, "Le Moi et le ça," 1923, *Essais de psychanalyse*, fr.ç. Payot, ss. 210-215. Bu imkansızlık, bu gereklilik, artık anlaşılabilir değildir, Eğer Jean Laplanche ile mutabık olunacaksa, bize görünen o ki, "ölüm içgüdüsünün kendine özgü bir enerjisi yoktur" (*Vie ett mort en psychanalyse*, Flammarion, 1970, ss. 211). O halde ölüm içgüdüsü gerçek bir ikiliğe dahil olamaz, veya nötral enerjinin kendisiyle özdeş hale gelmelidir, ki Freud bunu yadsır.

işleyen molar nitelikli iki tür dürtü?) Eğer bu anlamda Freud'un aşkın bir ölüm içgüdüsünü bir ilke olarak dikmesinin nihai sebebi araştırılacak olursa, cevabı onun uygulamalarında bulunacaktır. Çünkü ilkenin gerçeklerle ilgisi yoksa da, psikanalitik uygulamaya dair tasavvurla, dayatılması dilenen tasavvurla fazlasıyla ilgilidir. Freud, arzunun soyut öznel özünün—Libido—en etkileyici keşfini icra etmiştir. Ama bu özü, ego temsilinin öznel sistemi içinde yeniden-yabancılaştırır, ona yeniden yatırım yapar, onu Ödipus'un kalıntı yeryurdu üzerinde ve hadım-edilmenin despotik göstereni altında yeniden kodlar—, sonrasında yaşamın özünü yalnızca, kendine karşı dönmüş bir biçim, ölüm biçimi altında tasavvur edebilir. Ve yaşamın bu etkisizleştirilmesi, olumsuzlanması, yine de içinde depresif ve tükenmiş bir libidonun hayatta kalmayı sürdürdüğü, ve hayatta kalmayı düşlediği nihai tarzdır: "Çileci ideal, yaşamı koruma sanatının son çaresidir... Evet, bu yıkım efendisi, öz-yıkım efendisi kendisini yaraladığında bile, bu yara onu yaşamda kalması için zorlamaktadır..."[48] Bu, çürümeyi ve ölümün kesif kokusunu yayan Ödipus'tur, bataklıksı yeryüzüdür; ve bu, ölümü Ödipal yaşamın bir korunağı kılan hadım-edilmedir, sofu çileci yaradır, gösterendir. Arzunun kendisi sevme arzusu değildir, ama sevme gücüdür, bahşeden ve üreten, inşa eden etkidir (çünkü yaşamın içinde olan yaşamı hala nasıl arzulayabilir? bunu bir arzu olarak isimlendirmek isteyecek kimdir?). Ama arzu, korkunç bir Ananke, zayıf ve kederli olanın Ananke'si, bulaşıcı nevrotik Ananke adına kendine karşı dönmelidir, kendi gölgesini ya da taklidini üretmelidir, ve boşluk içinde, kendi eksikliğinin kalbinde serpilmek için tuhaf, yapay bir güç bulmalıdır. Daha güzel günler için? Olmalı—ama böyle konuşan kimdir? hangi alçaklık—sevilmek için, ve daha kötüsü, sevilmiş olmak için ağlayan bir arzu haline gelir,

[48] Nietzsche, *Généalogie de morale*, II, S 13.

kendi engellenişinden yeniden doğan bir arzu: hayır, baba-annem beni yeterince sevmediler... Divanın, suni bataklığın, küçük zeminin, küçük annenin üzerinde uzanan hastalıklı arzu. "Bakınız: bacaklarınızda güç kalmamış, yürüyemiyor, sendeliyorsunuz... ve bunun tek sebebi sevilme arzunuz, size diz çöktüren hisli ve ağlamaklı bir arzu."[49] Geviş getirmek için iki mide gerektiği gibi, hastalıklı arzu için de iki ayrı ölüm, iki ayrı hadımedilme olmalıdır: bir sefer, örgü ören kadınla birlikte ailede, aile sahnesinde, bir başka sefer, ölüm içgüdüsünü ele almayı ve hadım-edilmeyi "gerçekleştirmeyi", engellemeyi "gerçekleştirmeyi" bilen uzman sanatçılarla birlikte tertemiz bir klinikte, psikanalitik sahnede. Bu gerçekten de daha güzel günlerin patikası mıdır? Ve şizoanaliz tarafından icra edilen bütün yıkımlar psikanalitik korunaktan daha değerli değil midir, onlar daha ziyade olumlayıcı bir görevin parçası değiller midir? "Analistin sağladığı yumuşak divana uzanın ve başka şeyler düşünmeye çalışın... eğer onun endişeleriyle, kusurlarıyla, hırslarıyla, zayıflıklarıyla sizin gibi bir insan olduğunu, kuşatıcı bir bilgeliğin (= kod) havuzu olmadığını ama sizin gibi bir avare olduğunu (yersizyurtsuzlaşmış) anlarsanız, her ne kadar kulaklarınızda ahenkle yankılanıyorsa da, akan göz yaşlarınıza belki son vereceksiniz; belki ayağa dikilecek ve Tanrı'nın ağzından (numen) şarkılar söyleyeceksiniz. İtiraf etmek, hastalıklı davranmak, kendini acındırmak, ağlayıp sızlanmak her zaman pahalıdır. Şarkı söylemekse bedava. Ve sadece bedava değildir—başkalarını da zenginleştirirsiniz (hastalığı onlara bulaştırmak yerine)... Hayali dünya, zapt etmeyi başaramadığımız dünyadır. Geçmişin dünyasıdır o, geleceğinki değil. Geçmişi bırakmadan ilerlemek, bir prangayı sürüklemeye benzer... Hepimiz suçluyuz: haya-

[49] D.H. Lawrence, *La Verge d'Aaron*, ss. 99.

tı dolu dolu yaşamamanın büyük suçu."[50] Ödipus olarak doğmadınız, onun sizde büyümesine neden oldunuz; ve ondan fantezi, hadım-edilme yoluyla kurtulmayı amaçlıyorsunuz, ama bunun karşılığında kendinizin Ödipus içinde büyümesine neden oluyorsunuz, yani kendi içinizde, korkunç çemberde. İmgesel ya da simgesel, şu ölümcül tiyatronuz bok kokuyor. Şizoanalizin istediği nedir? *Dışarısı ile bir parça ilişkiden,* küçük bir gerçek gerçeklikten fazlası değil. Kökten bir düşüncesizlik ve yetkisizlik hakkı talep ediyoruz; analistin muayenehanesine girme ve oranın pis koktuğunu söyleme hakkına. Büyük ölüm ve küçük ego kokuyor.

Freud'un kendisi bile, kendi "keşfi" ölüm içgüdüsü ile kapitalist savaşın hala modeli olan 14-18 savaşının arasındaki bağdan açıkça söz etmiştir. Daha genel olarak ölüm içgüdüsü, psikanaliz ile kapitalizm arasındaki düğünü kutlamaktadır; aralarındaki nişan yine de kararsızlıkla doluydu. Kapitalizme dair göstermeye çalıştığımız şey, onun ölümcül aşkın bir organı, despotik göstereni nasıl da devraldığıdır, ama aynı zamanda, kendi sisteminin tüm içkinliğine onun nüfuz etmesini sağladığıdır: eksiksiz beden sermaye-paraya ait hale gelerek, üretim ile üretim-karşıtlığı arasındaki ayrımı bastırır; hep genişlemekte olan kendi sınırlarının içkin yeniden-üretimi içinde her yerde, üretim-karşıtlığını üretici güçlerle bir araya getirir. Ölüm işletmesi, kapitalizm içinde artıdeğer soğurulmasımn temel ve özgül biçimlerinden biri. Ölüm içgüdüsüyle birlikte psikanalizin yeniden keşfettiği ve onardığı yol işte budur: yaşamla olan aşkınsal ayrımında o artık yalnızca saf sessizliktir, ama bu aynı yaşamla birlikte biçimlendirdiği bütün içkin kombinasyonlar boyunca çok daha fazla nüfuz etmektedir. İçkin, yay-

---

[50] Henry Miller, *Sexus* ss. 450-452 (parantezdeki sözcükler tarafımızca eklendi). Sexus'daki psikanaliz komedisinin faaliyetleri için *Sexus*'a başvurulabilir.

gın, soğurulmuş ölüm, kapitalizmde gösteren haline gelmiş durumdur, şizofrenik kaçışları tıkamak ve firarlara sınırlar koymak için her yerde yerinden-edilmiş boş konumdur. Tek modern söylence zombilere dair olanıdır—işe yarar öldürülmüş şizolar akla iade edilirler. Bu anlamda, ölümü kodlama tarzlarıyla yabanıl ve barbar, modern insan ve onun aksiyomatiği yanında çocukturlar (çok fazla işsiz gerekli, çok fazla ölüm, Cezayir Savaşı hafta sonu meydana gelen trafik kazalarından, Bangladeş'teki planlı ölümlerden vb. daha fazlasına neden olmaz). Modern insan "daha fazlası için çıldırır. Onun hezeyanı on üç telefonlu santraldir. Dünyaya emirler yağdırır. Kadınları sevmez. Cesurdur da. Bütün gücüyle süslenir. Erkeklerin oyununda ölüm içgüdüsünün, sessiz içgüdünün yeri belki de, bencilliğin hemen yanı başı olarak kararlaştırılmıştır. Rulette sıfırın yerini alır. Kumarhane her zaman kazanır. Böylelikle ölüm de. Büyük rakamların yasası onun için çalışır..."[51] Askıda bıraktığımız sorunu ya şimdi ele alacağız ya da hiçbir zaman. Kapitalizmin böylesi kodu çözülmüş akımların üzerinde işlediği bir kez söylendiğinde, akımları yine de kodlayan ve üst-kodlayan ilkel veya barbar sistemlerle karşılaştırıldığında o, arzulama-üretimini geride bırakarak onlardan nasıl çok daha öteye uzanmıştır? Arzulama-üretiminin kendisinin kodu çözülmüş ve yersizyurtsuzlaşmış bir üretim olduğu bir kez söylendiğinde, aksiyomatiği ve istatistiğiyle birlikte kapitalizmin, bastırıcı araçları eksik olmayan önceki rejimlerle karşılaştırıldığında bu üretim üzerinde çok daha geniş bir bastırma icra ettiği nasıl açıklanır? Toplumsal üretimin molar istatistiksel toplanışlarının, arzulama-üretiminin moleküler oluşumları ile değişken bir yakınlık ilişkisi içinde olduğunu görmüştük. Açıklanması gereken şey, kapitalist toplanışın, bütün

[51] L.-F. Celine, *L'Herne*, s: 3, ss. 171.

gücüyle kodları çözdüğü ve yersizyurtsuzlaştırdığı anda, yine de onun nasıl en uzağında olduğudur.

Eğer genel olarak içgüdü, bir sistem içinde üretim ve üretim-karşıtlığı ilişkileri tarafından tarihsel ve toplumsal olarak belirlenen yaşam koşulları olarak adlandırılırsa, yanıt ölüm içgüdüsüdür. Biliyoruz ki, molar toplumsal üretim ve moleküler arzulama-üretimi hem doğalarının özdeş oluşunun bakış açısından, hem de rejimlerinin farklı oluşunun bakış açısından değerlendirilmelidir. Ama doğa ve rejim olarak bu ikisi potansiyel görünümlerdir ve yalnızca ters orantıda edimselleşebilirler. Yani: rejimlerinin en yakın olduğu yerde doğalarının özdeşliği aksine asgari düzeydedir; ve doğaları azami özdeş olduğunda rejimleri en yüksek düzeyde farklılaşmaktadır. Eğer ilkel ve barbar toplanışları ele alırsak, üretim olarak arzunun öznel özünün, doğal veya kutsal önkoşullar gibi etki eden, böylece arzu akımlarını nesnel temsil sistemlerine davet ederek onların kodlanmalarını veya üst-kodlanmalarını temin eden büyük objektitlere, yerliyurtlu ya da despotik bedene götürülmüş olarak kendisini bulduğunu görürüz. Dolayısıyla iki üretim arasındaki doğa özdeşliğinin bütünüyle gizlenmiş olduğu söylenebilir: hem nesnel socius ile arzulama-üretiminin öznel eksiksiz bedeni arasındaki fark tarafından, hem toplumsal üretimin nitelikli kodları ve üst-kodları ile arzulama-üretiminin kod çözümü ya da yersizyurtsuzlaşma zincirleri arasındaki fark tarafından; ve yabanıl yasaklamalarda, barbar yasada ve üretim-karşıtlığı haklarında temsil edilen bütün bir bastırıcı aygıt tarafından. Ve yine de, rejim farkının vurgulanması ve derinleştirilmesi şöyle dursun, o aksine asgarisine indirgenmiştir, çünkü mutlak bir sınır olarak arzulama-üretimi dışsal bir sınır olarak kalmaktadır, veya içsel ve yerinden-edilmiş sınır olarak işgal edilmemiş olarak durmaktadır; o kadar ki, arzu makineleri, socius ve ona ait kodların çerçeve-

sindeki sınırların bu tarafında işler. İlkel kodların ve hatta despotik üst-kodlamaların, işlevsel olarak arzunun kod çözümü zincirine doğru onları sürükleyen bir çokanlamlılığı tanıtlamalarının nedeni budur: arzulama-makinelerinin parçaları toplumsal makinenin çarklarında işler, arzu akımları, toplumsal-arzulama aygıtının birliği dahilinde hazırlanan ölüm modelini ve deneyimini haber vermeye son vermeyen kodlar vasıtasıyla girerler ve çıkarlar. Ve arzulama-makinelerini toplumsal makineye yamalamaya ve toplumsal makineyi arzulama-makinelerine aşılamaya son vermeyen devre içinde model ve deneyim daha iyi kodlandığı için, varolan şey pek de ölüm içgüdüsü değildir. Ölüm içeride kodlandığı için çok daha fazla dışarıdan gelir. Bu bilhassa da, sınırlı borç bloklarının hareketi olarak ilkel arti-değer mekanizmasında ölümün kaydedildiği zulüm sistemi için doğrudur. Ama borcun sınırsız hale geldiği, ve ölümün, onu *gizil* bir içgüdü kılmaya meyleden bir tükenmeye itaat ettiği despotik terör sisteminde bile, yine de üst-kodlayıcı yasada bir model ve üst-kodlanmış öznelerde bir deneyim süregitmektedir; ve aynı zamanda üretim-karşıtlığı, derebeyinin payı olarak ayrı kalmaktadır.

Kapitalizmde ise her şey çok farklıdır. Özellikle de sermaye akımları kodu çözülmüş ve yersizyurtsuzlaşmış akımlar olduğu için, —özellikle de üretimin öznel özü kapitalizmde açığa çıktığı için, —özellikle de sınır, onu daimi olarak yeniden-üreten ve ayrıca onu içselleşmiş ve yerinden-edilmiş bir sınır olarak işgal eden kapitalizme içsel hale geldiği için, —doğalarının özdeşliği, toplumsal üretim ile arzulama-üretimi arasında meydana gelmelidir. Ama yeri geldiğinde: doğalarının bu özdeşliği, iki tarz üretim arasındaki bir rejim yakınlığını desteklemek şöyle dursun, rejim farklılığını yıkıcı bir tarzda derinleştirir ve yabanıllıkla barbarlığın bize fikrini bile veremeyeceği bir bastırma aygıtını tesis eder. Böyledir, çünkü büyük objektitlerin çöküşü temelinde kapitalizmin kodu

çözülmüş ve yersizyurtsuzlaşmış akımları yeniden yakalanmış ya da geri alınmış değillerdir, ama doğrudan doğruya, onları öznel temsil evrenine tahsis eden kodsuz bir aksiyomatik içinde ele geçirilmişlerdir. İmdi, bu evrenin işlevi, öznel özü (doğalarının özdeşliği) iki işleve bölmektir, hep genişleyen içsel sınırları yeniden-üreten, özel mülkiyette yabancılaşmış soyut emek, ve hep daha da daralan içselleştirilmiş sınırları yerinden-eden, özelleştirilmiş ailede yabancılaşmış soyut arzu. Emek-arzu[nun] bu çifte yabancılaşması, doğalarının özdeşliğinin kalbinde rejim farklılığını daimi olarak arttırır ve derinleştirir. Kodu çözüldüğü anda ölüm, bir model ve bir deneyimle ilişkisini kaybeder ve içgüdü haline gelir; yani her bir üretim ediminin kendisini ayrılmaz bir şekilde sermaye olarak üretim-karşıtlığı süreciyle bağıntılı bulduğu içkin sisteme nüfuz eder. Kodların ilga edildiği yerde ölüm içgüdüsü bastırıcı aygıtı kendine mal eder ve libidonun dolaşımını yönetmeye koyulur. Cenaze aksiyomatiği. Sonrasında serbestleşmiş arzulara inanılabilir, ama kadavralar olarak, imgelerden beslenerek. Ölüm arzulanmaz, ama arzulanan şey ölüdür, zaten ölmüştür: imgeler. Her şey ölüm için çabalar, her şey ölmeyi arzular. İşin doğrusu, kapitalizm hiçbir şeyi amacından saptırmaz (*récupérer*), veya daha ziyade, onun saptırma güçleri sıklıkla, amacından saptırılan şeyle ve hatta onun öngörüsüyle bir arada varolur. (*Bu şekilde* devrimci kaç grup, yalnızca gelecekte gerçekleştirilecek bir saptırma için şimdiden hazırdır, ve hatta, henüz üretilmemiş bir artı-değerin soğurulması için bir aygıtı biçimlendirmektedir: öyle ki bu, onlara tam da aşikar devrimci bir konum verir). Böylesi bir dünyada, sistemin havaya uçmasını sağlamaya yeterli olmayacak, veya her şeyin itaat etmek ve yutulmak vasıtasıyla sona erdiği bir noktada onu kaçırmayacak, yaşayan bir tane bile arzu yoktur—rejim sorunu.

İşte arzulama-makineleri—üç ayrı parçasıyla: çalışan parçalar, sabit motor, bitişik parça, —onların üç ayrı enerjisi: Libido, Numen ve Voluptas, -—onların üç sentezi: kısmi nesnelerin ve akımların bağlayıcı sentezi, tekilliklerin ve zincirlerin ayırıcı sentezi, yoğunlukların ve oluşların birleştirici sentezi. Şizoanalist pek de bir yorumcu, bir tiyatro yönetmeni değildir; o bir makinist, mikro-makinisttir. Bilinçdışında kazılar ya da arkeoloji yoktur, heykeller yoktur: yalnızca Beckett tarzıyla emilecek taşlar ve yersizyurtsuzlaşmış toplanışlara ait olan başka makinesel öğeler vardır. Söz konusu olan bir öznenin arzulama-makinelerinin neler olduğunu, nasıl, hangi sentezlerle, makinedeki hangi bozulmalarla, hangi kurucu aksamalarla, hangi akımlarla, hangi zincirlerle ve her durumda hangi oluşlarla çalıştığını öğrenmektir. Üstelik bu olumlu görev, kaçınılmaz yıkımlardan, makineyi işlemekten alıkoyan molar toplanışların, yapıların ve temsillerin yıkımlarından ayırt edilemez. Molekülleri, devasa molekülü bile, onların patikalarını, onların mevcudiyet bölgelerini ve onlara ait sentezleri, bilinçdışım dolduran ve temsilcilerine bilinçdışınm kendisinde yetki veren, böylece makineleri hareketsiz kılan, susturan, kapana kıstıran, sabote eden, köşeye sıkıştıran, hapseden büyük şeylerin ortasında keşfetmek kolay değildir. *Bilinçdışındaki sorun basınç çizgileri değildir, ama aksine kaçış çizgileridir.* Bilince basınç uygulayan bilinçdışı değildir; daha ziyade, kaçışı engellemek için basınç uygulayan ve onu sımsıkı bağlayan şey bilinçtir. Bilinçdışı açısından bu, kendi karşıtına yaklaşan Platonik karşıt gibidir: kaçar ya da bertaraf olur. Başından itibaren göstermeye çalıştığımız şey, bilinçdışı üretimlerin ve oluşumların, yalnızca onlarla uzlaşacak bir psişik bastırma organı tarafından geri püskürtülmediği, ama gerçekte, bilinçdışım kendi içinde bozan ve ona artık gerçek işleyişleriyle ilgisi kalmayan nedensellikleri, ihtiva etmeleri

ve ifade etmeleri dayatan karşı-oluşumlarla kaplandığıdır: yani bütün *anıtlar*, ödipal imgeler, fantazmal sahnelemeler, hadım-edilmenin simgeseli, ölüm içgüdüsünün nüfuz etmesi, sapkın yeniden-yerliyurtlulaşmalar. Dolayısıyla, bastırılan asla bir yorumlama işinde olduğu gibi bastırma boyunca ve onun içinde okunamaz, çünkü ikincisi daimi olarak bastırdığı şeyin sahte imgesini tetiklemektedir: bilinçdışının artık kendi kurucu makinelerine göre işlemediği, ama bastırıcı aygıtın ona temsil etmesi için verdiği şeyi "temsil ettiği," sentezlerin gayrimeşru ve aşkın kullanımları. Bu, bilinçdışına ulaşmaktaki yetersizliğini ifşa eden yorumun biçimidir, çünkü bilincin bilinçdışını kendi isteklerine uygun bir imge kılması vasıtasıyla, kaçınılmaz yanılsamalara (yapı ve göstereni de içerecek şekilde) neden olmaktadır—hala dindarız; psikanaliz, eleştiri-öncesi çağda kalmıştır.

Eğer bu imgeler, bilinçdışında onların "tutmalarını" temin edecek bir rastlaşmadan ve bir dayanaktan yararlanmasalardı, şüphesiz ki asla kök salamayacaklardı. Bu dayanağın ne olduğunu görmüştük: söz konusu olan şey, moleküler arzulama-üretiminin kalbinde itme anında organsız beden tarafından icra edilen birincil psişik bastırmadır. Bu birincil psişik bastırma olmaksızın, tam anlamıyla bir psişik bastırma molar güçler tarafından bilinçdışında yetkilendirilemeyecek ve dolayısıyla arzulama-üretimini çiğneyemeyecekti. Doğrusunu söylemek gerekirse, bastırma bir fırsattan yararlanır ki, bu olmaksızın arzu aksamına müdahale edemeyecektir.[52] Bilinçdışını tuzağına düşürürken kendisi de tuzağa düşen psikanalizin aksine, şizoanaliz, arzulama-makinelerine kadar kaçış çizgilerini ve makinesel belirtileri takip eder. Eğer yıkıcı görevin temel görünümü, harfi harfine söylemek gerekirse, her defasında "duruma" uyarlanmış bir tarzda psişik bastırmanın Ödipal tuzağını ve onun bütün ba-

[52] Bkz. *supra*, Böl. II, 7.

ğımlılıklarını bertaraf etmek ise, birinci olumlu görevin temel görünümü de, yine uyarlanmış çeşitli biçimlerde birincil psişik bastırmanın makinesel dönüşümünü temin etmektir. Bu demek olur ki: tam da psişik bastırmanın dayandığı engellemeyi ve rastlaşmayı bertaraf etmek; itmenin görünür olumsuzlamasını (organsız beden-makineler/kısmi nesneler) gerçek işleyişin bir koşuluna dönüştürmek, bu işleyişi çekmenin ve yoğunlukların üretiminin biçimlerinde güvenceye almak, bu aşamadan itibaren, çekme işleyişindeki bozuklukları bütünlemek ve aynı zamanda üretilen yoğunluklarda sıfır derecesini sarmalamak, ve böylelikle arzulama-makinelerinin yeniden yola koyulmasını sağlamak. İşte bu, şizoanalizdeki aktarım için geçerli olan yerel ve hassas noktadır (psikanalizin sapkın aktarımını dağıtmak, şizofrenikleştirmek).

Yine de rejim farklılığı bize doğalarının özdeşliğini unutturmamalı. Temelde iki kutup mevcuttur; ama onları yalnızca molar oluşumlar ile moleküler oluşumlar arasındaki ikilik olarak takdim etmek zorunda kalsaydık, onları bu şekilde tatmin etmekten memnun olmayacaktık, çünkü kendisi yoluyla molar bir oluşuma yapılan bir yatırım olmayan bir moleküler oluşum yoktur. Büyük bir ölçekte biçimlendirdikleri toplumsal makinelerin dışında varolan arzulama-makineleri yoktur; ve onları küçük bir ölçeğe yerleştiren arzulama-makineleri olmaksızın toplumsal makineler de yoktur. Ne molar kod ya da aksiyomatik bloklarının tümünü yakalamayan ve yenidenüretmeyen moleküler bir zincir, ne de moleküler zincir parçalarını içermeyen ya da sımsıkı kapamayan böylesi bloklar vardır. Bir arzu kesiti, kendisini toplumsal bir dizi tarafından genişletilmiş olarak bulur, veya toplumsal bir makine, dişlileri ve parçalarında arzulama-makinelerine sahiptir. Arzulama mikro-çoklukları büyük top-

lumsal toplanışlardan daha az müşterek değillerdir; onlar kesinlikle ayırt edilemezdir ve bir ve aynı üretimi teşkil etmektedirler. Bu bakış açısından kutupların ikiliği, molar ile moleküllerin arasından değil, daha ziyade molar toplumsal yatırımların içinden geçer; çünkü moleküler oluşumlar *her durumda* böylesi yatırımlardır. İşte bu nedenle bizim iki kutba dair terminolojimiz zorunlu olarak değişkendi. Molar ve moleküleri, bazen paranoyak, anlamlayıcı ve yapılandırılmış bütünleme çizgileri, ve şizofrenik, makinesel ve saçılmış kaçış çizgileri gibi, veya dahası sapkın yeniden-yerliyurtlulaşma çizgisi ve şizofrenik yersizyurtsuzlaşmaların hareketi gibi karşı karşıya getirdik. Bazense aksine, eşit toplumsal yatırımların iki büyük türü olarak; gerici veya faşist eğilime sahip yerleşik ve ikili-tekanlamlılaştırıcı bir tanesi, devrimci eğilime sahip göçebe ve çokanlamlı başka bir tanesi. Gerçekte, "ebediyen aşağı ırka aitim," "ben bir hayvan, bir zenciyim," "hepimiz Alman Yahudileriz" şizoid söyleminde, tarihsel-toplumsal sahaya şu paranoyak formüldekinden daha az yatırım yapılmış değildir: "sizdenim, sizinle aynı yerden, ben saf bir Aryanım, tüm zamanların üstün ırkından"... Bilinçdışı libidinal yatırımın bakış açısından, bir formülden diğerine bütün salınımlar olasıdır. Peki nasıl olasıdır? Moleküler saçılımıyla birlikte şizofrenik kaçış diğeri kadar güçlü ve kararlı bir yatırımı nasıl şekillendirebilir? Ve neden iki kutba tekabül eden iki ayrı toplumsal yatırım türü mevcuttur? Çünkü her yerde moleküler *ve* molar vardır: onların ayrımı kapsanan ayrımın bir ilişkisidir ki, itaat etmenin yalnızca iki yönüne göre, moleküler fenomenlerin büyük toplanışlara itaat etmesine ya da aksine onları kendilerine itaat ettirmelerine göre değişim göstermektedir. Kutuplardan birinde büyük toplanışlar, sürüselliğin büyük biçimleri, onları alıp götüren kaçışı engelleyemezler ve ona karşı yalnızca "kaçışın öncesindeki kaçış" olarak

paranoyak yatırımı sürerler. Ama diğer kutupta şizofrenik kaçışın kendisi, yalnızca toplumsallıktan bir geri çekilişten, kenarda yaşamaktan ibaret değildir: toplumsalı kemiren ve onu yarıp geçen, her zaman ona dolaysız bir şekilde tutunan, her yerde patlaması gerekeni patlatacak, düşmesi gerekeni düşürecek, kaçması gerekeni kaçıracak moleküler yükleri yürürlüğe koyan, her noktada bir süreç olarak şizofreninin etkili devrimci bir güce dönüşümünü temin eden delikler çokluğu boyunca toplumsalın kaçmasına neden olur. Çünkü şizo her şeyden önce "şunlara" daha fazla tahammül edemeyen birisi değilse kimdir; para, borsa, ölüm güçleri, demişti Nijinsky— değerler, töreler, vatanlar, dinler ve özel gerçekler? Şizo ile devrimci arasında varolan şey yalnızca, kaçan kişi ile kaçtığı şeyi nasıl kaçıracağını, pis bir boruyu patlatmayı, bir tufanı meydana getirmeyi, bir akımı serbest bırakmayı, bir şizeyi yeniden kesmeyi bilen kişi arasındaki bütün bir farklılıktır. Şizo devrimci değildir (çünkü şizo yalnızca kesintiye uğramadır veya boşluktaki süreğenliktir), ama şizofrenik süreç devrim potansiyelidir. Kaçmanın cesurca olmadığını söyleyenleri şöyle yanıtlıyoruz: kaçış *ve aynı anda toplumsal bir yatırım olmayan* şey nedir? Yalnızca iki kutuptan biri seçilebilir; tüm konformist, gerici ve faşizan yatırımları canlandıran paranoyak karşı-kaçış, ve devrimci bir yatırıma dönüştürülebilir olan şizofrenik kaçış. Blanchot bu devrimci kaçışa, günahların en olumlusu olarak düşünülmesi ve gerçekleştirilmesi gereken bu günaha dair hayranlık uyandırıcı şeyler söyler: "Bu kaçış nedir? Sözcük, beğenilmesi amacıyla kötü seçilmiştir. Yine de cesaret, sahte sığınaklarda huzur içinde ve ikiyüzlü bir şekilde yaşamaktan ziyade kaçmayı olumlamaktır. Kendini beğenmişliğimizin ve vurdumduymazlığımızın bize cömertçe ihsan ettiği değerler, töreler, vatanlar, dinler ve bu özel gerçekler, dünya istikrarlı şeylerin ortasında dik ve rahat bir şekil-

de durduklarını düşünenler için düzenledikçe o ölçüde aldatıcı mevkilere sahiptirler. Onları kişiliklerinden arınmış bir halde büyük sabit bir harekete vardıracak gitgide hızlanan adımlarının monoton vızıltısında, uzağa taşındıkları ve kendilerinden bihaber oldukları bu uçsuz bucaksız yön değişikliğini bilmezler. Kaçışın öncesindeki kaçış. Gizemli sürüklenişin ifşasına sahip, yerleşkenin sahte görünümleri içinde yaşamaya daha fazla tahammül edemeyen [bir insanı ele alalım]. İlkin, bu hareketi kendisine aitmiş gibi ele almaya çalışır. Kişisel olarak geri çekilmek ister. Kenarda yaşar... [Ama] belki günah da budur; artık kişisel bir kader değildir ama herkes için geçerlidir."[53] Bu bakımdan şizoanalizin ilk tezi şudur: her yatırım toplumsaldır ve ne tarzda olursa olsun toplumsal-tarihsel bir sahaya yöneliktir.

Bir molar oluşumun ya da sürüsellik biçiminin ana hatlarını hatırlayalım. Onlar, büyük rakamların yasalarına riayet eden istatistiksel birikim vasıtasıyla moleküler kuvvetlerin birörnekleşmesini ve bütünleşmesini icra ederler. Bu birlik, bir *türün* biyolojik birliği veya bir sociusun yapısal birliği olabilir: toplumsal ya da canlı bir organizma, kendisini bir bütün, global veya tam bir nesne olarak oluşturulmuş bulur. İşte bu yeni düzenle ilişkili olarak moleküler düzenin kısmi nesneleri eksiklik olarak belirir ve aynı zamanda bütünün kendisinin kısmi nesnelerin eksikliğini duyduğu söylenir. Böylelikle arzu, eksiklikle lehimlenecektir. Moleküler bir çokluk içerisindeki olumlu saçılımı belirleyen bin tane kesilme-akım, bu lehimleme işini molar bir düzenin istatistiksel toplanışı içinde icra eden eksiklik hücrelerine indirgenir. Freud bu anlamda, kesilmeler ya da şizeler üzerine inşa edilen psikotik saçılım çokluklarından, global olarak belirlenmiş nevroz ve hadım-edilme türü büyük hücrelere nasıl gidildiğini açıkça göstermiştir: nevrotik, kısmi nes-

[53] Maurice Blanchot, *L'Amitié*, Gallimard, 1971, ss. 232-233.

nelerin bir eksiklik olarak belirlenebilmesiyle (ve baş aşağı) ilişkili olarak global bir nesneye ihtiyaç duyar.[54] Ama daha genel olarak büyük bir ölçekte eksikliği organize eden şey, moleküler çokluğun molar bir toplanışa dönüşümüdür. Böylesi bir organizasyon, temel olarak biyolojik veya toplumsal organizmaya aittir, tür veya socius. Eksikliği kendine özgü değişken araçlarla kendi kalbinde düzenlemeyen bir toplum yoktur (bu araçlar aynı değildir, örneğin, despotik türden bir toplumda, veya piyasa ekonomisinin onları kapitalizme kadar bilinmeyen bir mükemmellik düzeyine çıkardığı kapitalist bir toplumda). Arzuya müşterek ve şahsi amaçlar, erekler ya da niyetler veren şey tam da, arzuyla eksikliğin bu lehimlenişidir—herhangi bir amaç veya niyetten yoksun moleküler fenomen olarak etki eden, kendi üretiminin gerçek düzeni içinde ele alınan arzu yerine. Dolayısıyla, istatistiksel birikimin tesadüf eseri ortaya çıktığı veya onun tesadüfi bir sonuç olduğu düşünülmemelidir. Aksine, şans öğeleri üzerinde çalışan bir seçimin meyvesidir o. Nietzsche seçimin sıklıkla *büyük rakamların lehine* uygulandığını söylediğinde, modern düşünceye ilham verecek esaslı bir sezgiyi ortaya koyar. Çünkü onun kastettiği şey, büyük rakamların veya büyük toplanışların, tekil çizgileri açığa çıkarabilecek seçici basınç öncesinde varolmadığı, ama tam aksine onların, tekillikleri çiğneyen, bertaraf eden veya düzene koyan bu seçici basınçtan doğduğudur. Birincil bir sürüselliği gerektiren seçim değildir, ama seçimi gerektiren sürüselliktir ve kendisi ondan doğmaktadır. İşaretlemenin veya kayıt tutmanın seçici süreci olarak "kültür," büyük rakamları icat eder ki, bu seçim onlar lehine çalışmıştır. İşte bu nedenle istatistik işlevsel değildir ama yapısaldır, ve bir kısmi

[54] Bkz. Freud, "l'Inconscient," 1915, *Métapsychologie*, fr.ç. Gallimard, ss. 152-154: çorabın iki ayrı kullanımı, biri, onu ilmiklerin bir çokluğu olarak ele alan psikotiğinki, diğeri, onu global bir nesne ve molar eksiklik olarak ele alan nevrotiğinki.

bağımlılık durumu içine seçimin evvelce yerleştirildiği fenomenler zincirlerine yöneliktir (Markoff zincirleri). Bu durum genetik kodda bile görülebilir. Başka bir deyişle, sürüsellikler asla önemsiz değillerdir, onları yaratıcı seçimle üreten nitelikli biçimlere gönderimde bulunurlar. Sıra şöyle değildir: sürüsellik → seçim; ama aksine, moleküler çokluk → seçimi icra eden sürüsellik biçimleri → açığa çıkan molar veya sürüsel toplanışlar.

Nietzsche'nin "hakimiyet oluşumları" olarak söz ettiği, organizasyonları, eksiklikleri ve amaçları tayin eden bütünleyici, birörnekleştirici, anlamlayıcı objektitler rolü oynayan bu nitelikli biçimler nelerdir? Sociusun farklı tarzlarını belirleyen eksiksiz bedenler, yeryüzünün, despotun ve sermayenin hakiki ağır toplanışlarıdır onlar. Moleküler arzulama-üretiminin eksiksiz organsız bedeninden veya çıplak maddesinden ayrılan eksiksiz bedenler veya örtük maddeler. Eğer bu *güç* biçimlerinin nereden geldiklerini merak ediyorsak, herhangi bir amaçla, herhangi bir erekle açıklanmayacakları aşikardır, çünkü amaçları ve erekleri saptayanlar onlardır. Herhangi bir sociusun (yeryüzünün bedeni, despotun bedeni, sermaye-paranın bedeni) biçimi veya niteliği tüm toplumsal oluşumlardan bağımsız olduğunca, veya daha ziyade tümüne ortak bir insan-doğa belirlediğince, üretici güçlerin yoğun gelişiminin bir durumuna ya da derecesine dayanmaktadır (Marksistlerin adlandırdığı gibi, "yararlı emeğin verileri"). O halde sociusun biçimi veya niteliği kendince üretilmiştir, ama sebepsiz bir şey olarak; yani yapısal bir birlik veya aşikar amaçlar atfettiği, gerisin geriye düştüğü ve güçlerini temellük ettiği, böylelikle seçimleri, birikimleri ve çekim kuvvetlerini tespit ettiği (bu olmaksızın güçler toplumsal bir nitelik üstlenemeyeceklerdir) belirli bir dereceye tekabül eden, üretimin doğal veya kutsal varsayımı olarak. Elbette ki bu anlamda toplumsal üretim, *belirli koşullar altındaki* arzulama-

üretiminin ta kendisidir. Dolayısıyla bu belirli koşullar, içinde moleküler oluşumların molar toplanışlar tesis ettiği socius ya da eksiksiz beden olarak sürüsel biçimlerdir.

Artık şizoanalizin ikinci tezini belirleyebiliriz: toplumsal yatırımlar bünyesinde grubun bilinçdışı libidinal yatırımını veya arzuyu, bilinç-öncesi sınıf yatırımından veya çıkardan ayırt edeceğiz. İkincisi, büyük toplumsal amaçlar vasıtasıyla meydana gelir ve eksikliğin düzenli hücrelerini de içerecek şekilde organizmayla ve müşterek organlarla ilgilidir. Bir sınıf, sentezlerin bir rejimiyle, global bağlantıların bir durumuyla, dışlayıcı ayrımlarla ve ele alınan toplanışı niteleyen artakalan birleşimlerle tanımlanır. Bir sınıf aidiyeti, üretim veya üretim-karşıtlığı içindeki role, kaydın içindeki yere, öznelere geri dönen paya gönderimde bulunur. Bilinç-öncesi sınıf çıkarının kendisi bu suretle, akımlardan koparılanlara, kodlardaki sökülmelere, öznel artakalanlara ya da gelirlere dayanır. Ve bu bakış açısından bir toplanışın *pratik olarak*, verili bir rejim içinde çıkar sahibi olan yalnızca tek bir sınıfı ihtiva ettiği elbette ki doğrudur. Diğer sınıf kendisini ancak, çıkarım yeni toplumsal amaçlara, yeni organlara ve araçlara, toplumsal sentezlerin yeni bir olası durumuna dayanarak yaratan bir karşı-yatırım vasıtasıyla tesis edebilir. Diğer sınıfın, bu amaçları ve araçları tayin eden, ve bilinç-öncesi arazide devrimci bir kesilmeyi ifa eden—örneğin Leninist kesilme—bir parti aygıtı tarafından temsil edilme zorunluluğunun nedeni budur. Sınıf veya çıkarın bilinç-öncesi yatırımlarının bu arazisinde bu nedenle, neyin gerici ya da reformcu, veya neyin devrimci olduğunu ayırt etmek kolaydır. Ama bir çıkarı olanlar bu anlamda, çıkarları herhangi bir tarzda "ellerinden alınmış" olanlardan veya temsil edilenlerden her zaman için daha sınırlıdır: eylemin bakış açısından sınıf, kuramsal belirlenimi içinde ele alınan sınıftan sınırsızca daha kısıtlı veya daha dardır. Hakim sınıfın, yani

kısaca sınıfın bünyesinde varolmayı sürdüren çelişkilerin nedeni budur. Bu, örneğin ilkel birikimin, hakim sınıfın bütününün yalnızca kısıtlı bir bölümü yararına meydana gelebildiği kapitalist rejimde aşikardır.[55] Ama parti aygıtının biçimlenmesiyle birlikte Rus devrimi için daha az aşikar değildir.

Yine de bu durum, şu sorunu çözmek için hiç de yeterli değildir: nesnel devrimci bir çıkarı olan veya olması gerekenlerin birçoğu neden gerici bir tarzdaki bilinç-öncesi yatırımı sürdürürler? ve daha nadir olarak, çıkarı nesnel olarak gerici olan bazıları, bilinç-öncesi devrimci bir yatırımı icra etmeye nasıl vasıl olurlar? Bir durumda, dolambaçsız ve haklı bir bakış olarak adalete susamışlığa, haklı ideolojik bir konuma mı başvurulmalıdır; ve diğer durumda bir körlüğe mi, ideolojik bir aldanmanın veya gizemlileştirmenin sonucuna mı? Devrimciler, devrimin görev olarak değil, arzu dolayısıyla istendiğini ve yapıldığını sıklıkla unuturlar veya bunu idrak etmeyi sevmezler. Yine burada da ideoloji kavramı, her zaman için örgütsel bir doğaya sahip gerçek sorunları saklayan tiksindirici bir kavramdır. Eğer Reich soruların en etkileyicisini ortaya attığı anda ("Kitleler neden faşizmi arzuladılar?") bu soruyu ideolojik olana, öznel olana, akıldışı olana, olumsuz ve engellenmiş olana başvurarak cevaplamakla yetinmiş ise, bunun nedeni onun, hayalini kurduğu materyalist psikiyatrinin beklentilerini gerçekleştirmesini engelleyen, arzunun nasıl da altyapının bir parçasını teşkil ettiğini görmekten onu alıkoyan ve onu nesnel ile öznelin ikiliği içine hapseden türetilmiş kavramların esiri olmasıdır (bu aşamadan itibaren psikanaliz, ideoloji tarafından tanımlanan öznelin analizine havale edilmiştir). Ama keyfe göre her şey nesnel veya

---

[55] Maurice Dobb, *Etudes sur le développement du capitalime*, ss. 191: "Endüstriyel kapitalimin tam bir serpilişinin, sadece servetin niteliklerinin burjuvazi sınıfının kârına nakledilmesini değil, ama servetin mülkiyetinin çok daha kısıtlı bir grupta yoğunlaşmasını gerektirmesinin sebepleri mevcuttur."

özneldir. Ayrım burada değildir; gerekli ayrım, bizatihi ekonomik altyapıya *ve ona yapılan yatırımlara* intikal eder. Libidinal ekonomi politik ekonomiden daha az nesnel değildir, ve politik olanı libidinal olandan daha az öznel değildir, her ne kadar ikisi, toplumsal gerçeklik olarak aynı gerçekliğin farklı yatırımlarının iki tarzına tekabül etse de. Arzunun bilinçdışı bir libidinal yatırımı vardır ki, çıkarın bilinç-öncesi yatırımı ile zorunlu olarak çakışmaz; ve ikincisinin bütün ideolojilerin altında, "en karanlık organizasyonda" nasıl altüst edilebildiğini, yolundan saptırılabildiğini açıklayan şey de budur.

Libidinal yatırım, toplumsal sentezlerin rejimine yönelik değildir, ama güçlerin gelişim derecesine veya bu sentezlerin dayandığı enerjilere yöneliktir. Sentezler tarafından icra edilen kopmalara, sökülüşlere ve artakalanlara yönelik değildir, ama akımların doğasına ve onları koşullayan kodlara yöneliktir. Toplumsal amaçlara ve araçlara yönelik değildir, ama anlam ve amaçtan yoksun olan, çünkü tersi değil ama anlamların ve amaçların kendisinden türediği socius olarak eksiksiz bedene, hakimiyet oluşumuna ya da kendisi için gücün biçimine yöneliktir. Şüphesiz ki çıkarlar bizi verili bir libidinal yatırıma hazırlarlar, ama bu yatırımla karışmazlar. Dahası da var, çıkarımızı bir yerden ziyade başka bir yerde aramamıza, amaçlarımızı böylesi bir yolda sabitlememize, şansımızın burada bulunduğuna inanmamıza neden olan şey, işte bu bilinçdışı libidinal yatırımdır—çünkü bizi tahrik eden aşktır. Aşikar sentezler sadece, bir gelişim derecesinin bilinç-öncesi belirtileridir; görünüşteki çıkarlar ve amaçlar sadece, toplumsal bir eksiksiz bedenin bilinç-öncesi tezahürleridir. Klossowski'nin Nietzsche üzerine yaptığı etkileyici çalışmada söylediği gibi, bir güç biçimi kendi anlamsızlığıyla icra ettiği şiddetle özdeştir, ama bu şiddeti ancak, en çok köleleştirilmiş öğelerin bile iştirak ettiği amaçları ve anlamları kendisine

tahsis ederek icra edebilir: "Hakim oluşumların, kendi yaradılışlarının organik amacı vasıtasıyla hakimiyetlerinin bir amaçtan veya bir anlamdan yoksun olduğunu maskelemekten," ve bu suretle anlamsızlığı tinselliğe dönüştürmekten "başka amacı yoktur."[56] Bu nedenledir ki, bir toplumda neyin akılcı ve neyin akıldışı olduğunu ayırt etmeye çalışmak bütünüyle anlamsızdır. Şüphesiz ki, birisinin bir toplum içinde sahip olduğu ve toplumsal yeniden-üretim yasalarına dayanarak üstlendiği rol, yer, ve parça, libidoyu eksiksiz beden olduğunca verili bir sociusa, amaçlar ve çıkarlar örtüsü altında iştirak ettiğimiz veya iştirak etme şansına sahip olduğumuz böylesi anlamsız verili bir güce yatırım yapmaya sevk eder. Yine de, toplumsal makineye, güç biçimine ve bizatihi gelişim derecesine yönelik çıkar gözetmeyen bir aşk bulunduğu doğrudur. Çıkarı olan kişide bile—ve üstelik onları kendi çıkarından başka türlü seven kişide bile. Hiç çıkarı olmayan ve bu karşı-yatırım yerine tuhaf bir sevginin gücünü ikame eden kişi için de aynısı geçerlidir. Bir sociusun gözenekli eksiksiz bedeni üstünde akan akımlar, tüm amaçların üstünde olan arzu nesneleridir. O asla yeterince akmayacak, yeterince kesmeyecek, yeterince kodlamayacaktır—ve işte bu tarz! Makine ne kadar da güzeldir! *Ceza kolonisi*'ndeki memur, içinde arzunun kendi bastırılışım arzuladığı, sadece teknik değil ama toplumsal da olan bir makineye yapılan libidinal yatırımın ne kadar da yoğun olabileceğini gösterir. Kapitalist makinenin, sermayenin eksiksiz bedeni üzerinde akan ve anlamsız bir güç şekillendiren, sahiplenici olmayan ve sahiplenilmeyen devasa bir mutant akımla çevrelenmiş bir içkinlik sistemini nasıl tesis ettiğini görmüştük. Devasa

---

[56] Pierre Klossowski, *Nietzsche et le cercle vicieux*, ss. 174-175. Hakimiyet oluşumlarına dair, Klossowski'nin Nietzsche'yi izleyen yorumu (*Herrschaftsgebilde*), onların amaçsız tuhaf kuvveti, ve enerjinin gelişim derecesine dayanarak icat ettikleri amaçlar ve anlamlar, her bakımdan temeldir.

akım gelirlere, amaçları veya çıkar alanlarım, kopmaları, sökülüşleri, payları tanımlayan ücret veya işletme gelirlerine dönüştüğünce, onun sınıfındaki ve onun şahsındaki herkes bu güçten bir şeyler elde eder veya ondan dışlanır. Ama akımın kendisine ve onun aksiyomatiğine yapılan yatırım, ki politik ekonomiye dair pek de bir malumat gerektirmez, amaçlar tarafından varsayıldığmca bilinçdışı libidonun işidir. En mağdur olanların, en çok dışlananların onları ezen ve her zaman için bir çıkar *buldukları* sisteme tutkuyla yatırım yaptıkları görülüyor, çünkü onu aradıkları ve ölçtükleri yer burasıdır. Çıkar her zaman bunu takip eder. Üretim-karşıtlığı sisteme nüfuz eder: üretim-karşıtlığı kendisi için, ve büyük kapitalist toplanış içinde arzunun kendisini bastırdığı tarzla sevilir. Arzuyu bastırmak, sadece ötekiler için değil ama kişinin kendisi için de, ötekilerin ve kendisinin polisi olmak; dikilen şey işte budur ve ideoloji değil ekonomidir. Kapitalizm, amacın ve çıkarın (*güç*) kuvvetini bir araya getirir ve ona sahip olur, ama makinenin anlamsız ve sahiplenilmemiş kuvvetine karşı çıkar gözetmeyen bir aşk da deneyimler. Evet, şüphesiz ki kapitalist kendisi için veya çocukları için değil, ama sistemin ölümsüzlüğü için çalışır. Amaçsız bir şiddet, bir neşe, akımlar tarafından katedilen, şizeler tarafından kesilen makinenin içindeki bir çark gibi hissetmenin saf neşesi. Socius tarafından birisinin bu şekilde katedildiği, kesildiği, düzüldüğü bir konuma konumlanmakla, bize tahsis edilen amaçlara ve çıkarlara uygun doğru yeri aramakla, ne çıkar olan ne de amaç olan bir şeyin meydana geldiği hissedilir. Libido içinde bir çeşit sanat için sanat, iyi yapılmış bir işin tadı, her biri yerli yerinde, bankacı, polis, asker, teknokrat, bürokrat, peki ama neden işçi, sendikacı değil... Şaşırıp kalan arzu.

İmdi, toplumsal sahanın libidinal yatırımı çıkarlar tarafından yapılan yatırıma yalnızca müdahale edebiliyor

ve amaçlarını ezici bir makinede araması için en çok mağdur edilmiş olanı, en çok sömürülmüş olanı zorlayabiliyor değildir, ama bilinç-öncesi çıkar yatırımındaki gerici ya da devrimci olan şeyler, bilinçdışı libidinal yatırımda öyle olanlarla zorunlu olarak çakışıyor da değillerdir. Bilinçdışı devrimci bir yatırım, yeni amaçlara, yeni toplumsal sentezlere, yeni bir güce yöneliktir. Ama libidonun en azından bir parçası, eski bedene, gücün eski biçimine, onun kodlarına ve akımlarına yatırım yapmayı sürdürüyor olabilir. Bir kuvvetler durumu, eski eksiksiz bedeni kalıntı ve tabi kılınmış bir yeryurt olarak muhafaza etmeksizin veya diriltmeksizin önceki duruma hakim olamadığında, bu çok daha kolaydır ve çelişki daha iyi gizlenmektedir (kapitalist makinenin despotik Urstaat'ı dirilttiği, veya sosyalist makinenin tekelci kapitalist devleti ve tekelci piyasayı koruduğu tarz böyledir). Ama daha önemli bir şey var: libido yeni bedene, bilinçöncesinin bakış açısından etkili devrimci amaçlara ve sentezlere tekabül eden yeni kuvvete sıkıca bağlandığında bile, bilinçdışı libidinal yatırımın kendisinin devrimci olduğu mutlak değildir. Çünkü bilinçdışı arzuların ve bilinç-öncesi çıkarların düzeyine geçenler aynı kesilmeler değillerdir. Bilinç-öncesi devrimci kesilme, yeni amaçlar taşıyan eksiksiz bir beden olarak, arzulamaüretimini yeni koşullara tabi kılan bir güç biçimi ya da bir hakimiyet oluşumu olarak bir sociusun yükselişi ile yeterli bir şekilde tanımlanabilir. Ama bilinçdışı libido bu sociusa yatırım yapmakla yetkilendirilmiş olmasına rağmen, onun yatırımı zorunlu olarak devrimci (bilinçöncesi yatırımın yaptığı anlamda) değildir. İşin doğrusu, bilinçdışı devrimci kesilme kendi açısından, devrik bir güç, devrik bir itaat koşulu altında yeri geldiğinde arzulama-üretiminin tabi olduğu sociusun sınırı olarak organsız bedeni ima eder. Bilinç-öncesi devrim, yeni amaçları ve çıkarları yaratan, paylaştıran ve sağlayan

yeni bir toplumsal üretim rejimine gönderimde bulunur; ama bilinçdışı devrim sadece bu değişimi bir güç biçimi olarak düzenleyen sociusa değil, ama bu socius bünyesinde, organsız bedendeki devrik bir güç olarak arzulama-üretiminin rejimine de dayanır. Akımlarla şizelerin durumu ise farklıdır: kesilme bir durumda sociusun iki biçimi arasındadır ki, ikincisi arzu akımlarını çıkarın yeni bir koduna ya da yeni bir aksiyomatiğine davet etme gücüne göre ölçülmektedir; diğer durumdaysa, arzu akımlarını kendi olumlu kaçış çizgilerine göre hareket ettirme ve üretken kesilmelerin kesilmelerine göre onları yeniden kesme gücüne sahip olduğunca, kesilme sociusun kendi içindedir. Şizoanalizin en genel ilkesi, arzunun her zaman için toplumsal sahanın yapı taşı olduğudur. O her şekilde altyapıdır, ideoloji değil: arzu, toplumsal üretim olarak üretimin içindedir, aynen üretimin, arzulama-üretimi olarak arzunun içinde bulunması gibi. Ama arzunun verili bir güç ve sürüsellik biçimi altında tesis ettiği yapılandırılmış molar bir toplanışın esiri olmasına, veya büyük toplanışı moleküler ölçekte tesis ettiği işlevsel çokluklara esir etmesine bağlı olarak bu formüller iki tarzda anlaşılabilir (söz konusu olan şey bundan böyle, bir durumdaki veya diğerindeki kişiler veya bireyler değildir). Eğer bilinç-öncesi devrimci kesilme birinci düzeyde ortaya çıkar ve yeni bir toplanışın özellikleriyle tanımlanırsa, bilinçdışı ya da libidinal olanı ikinci düzeye aittir ve arzulama-üretiminin yürütücü rolü ve onun çokluklarının konumu ile tanımlanır. Bir grubun bu nedenle sınıfsal çıkar ve onun bilinç-öncesi yatırımlarının bakış açısından devrimci olduğu, ama onun libidinal yatırımları açısından öyle olmadığı ve hatta faşist ve baskıcı kaldığı anlaşılabilir bir durumdur. Gerçek devrimci bilinç-öncesi çıkarlar ille de aynı doğadan bilinçdışı yatırımları ima etmezler; bir çıkar aygıtı asla bir arzu makinesinin yerini tutmaz.

Bilinç-öncesindeki devrimci bir grup, gücü ele geçirdiğinde bile, bu gücün kendisi arzulama-üretimini mahkum etmeyi ve çiğnemeyi sürdüren bir kuvvet biçimine işaret ettiği sürece, bir *tabi*-grup olarak kalır. Bilinç-öncesinde devrimci olduğu anda böylesi bir grup zaten, bir tabi-grubun tüm bilinçdışı özelliklerini takdim eder: artı-değer çekip çıkartmakla ve soğurmakla üretici güçleri kendisine atfeden sabit bir destek olarak sociusa boyun eğmek; çok daha ölümsüz olduğunu hisseden ve öyle olduğunu iddia eden bir sisteme üretim-karşıtlığının ve ölümü-getiren öğelerin nüfuz etmesi; grup "süperegolaşması," narsisizmi ve hiyerarşisi fenomenleri, arzunun bastırılma mekanizmaları. Bir *özne-grup* ise aksine, libidinal yatırımlarının kendileri devrimci olan bir tanesidir; arzunun toplumsal saha içine yayılmasını sağlar, ve sociusu ya da güç biçimini arzulama-üretimine tabi kılar; arzunun üreticisi ve üreten arzu olarak o her zaman için, bir ölüm içgüdüsünün kendilerine nüfuz etmesine engel olan ölümlü oluşumlara yatırım yapar; tabi olmanın simgesel belirlenimlerinin karşısına, bir grup hiyerarşinin veya süperegosunun bulunmadığı, yanallığın gerçek katsayılarını diker. Her şeyi karmakarışık eden şey ise, doğrusu, aynı insanların muhtelif ilişkilerle iki çeşit gruba da iştirak edebilmesidir (Saint-Just, Lenin). Veya aynı grup, yine de bir arada varolan muhtelif durumlar içinde her iki özelliği aynı anda takdim edebilir. Devrimci bir grup bir tabi-grup biçimini yeniden alabilir, yine de bir özne-grup rolü oynamayı sürdürmek için belirli koşullar altında belirlenebilir. Bir çeşit gruptan daimi olarak diğerine geçilir. Özne-gruplar, ayrılmak vasıtasıyla sürekli olarak tabi-gruplardan türerler: arzuyu harekete geçirirler, ve sınırı aşarak, toplumsal makineleri onları biçimlendiren arzunun temel kuvvetleriyle ilişkilendirerek, arzuyu her za-

man için daha ötede yeniden keserler.[57] Ama tersine, kendilerini tabi-gruplar imgesinde yeniden biçimlendirerek daimi olarak yeniden kapanırlar da: içsel sınırları yeniden tesis ederek, akımların geçemeyeceği, aşamayacağı büyük bir kesilmeyi yeniden biçimlendirerek, arzulama makinelerini büyük bir ölçekte tesis ettikleri bastırıcı toplanışlara itaat ettirerek. Yanallık katsayılarına karşıt olan bir tabi olma hızı vardır; ve hangi devrim, anarşist ya da sorumsuz olarak nitelenen kendi özne-gruplarına karşı dönme eğilimine sahip değildir ki? Bir grubun kendi devrimci libidinal yatırımlarından sadece bilinç-öncesi yatırımlara ya da çıkar yatırımları olan devrimci yatırımlara, sonra sadece reformcu olan bilinç-öncesi yatırımlara geçmesini sağlayan ölümcül temayül nasıl engellenir? Ve hatta herhangi bir grup nerede konumlandırılmalıdır? devrimci bilinçdışı yatırımlara hiç sahip olmuş mudur? Hayali itaati, narsisizmi ve süperegosuyla birlikte sürrealist grup? (münzevi bir adamın, kendisini dışladığı ya da dışlanmış olduğu tabi-gruptan ayrılmak vasıtasıyla akım-şize olarak, özne-grup olarak işlev görmesi vakidir: şizo Artaud). Ve psikanalitik grup; toplumsal yatırımların bu karmaşasında nereye konumlandırılmalıdır o? Her defasında hangi aşamadan itibaren kötüye gitmeye başladığı merak edilir, hep daha geriye gitmek gerekir. Ödipus'u, etrafındaki her türlü küçük Narsissus'la birlikte içsel sınır olarak yerleştiren, grubun süperegosu olarak, ödipalleştirici büyükbaba olarak Freud; ve bir yersizyurtsuzlaşma teğeti çizen, arzu akımlarının dolaşımını sağlayan, sınırı parçalayan, duvarı aşan marjinal Reich. Ama söz konusu olan sadece edebiyat veya hatta psikanaliz değildir. Söz konusu olan

[57] Grup ve kopma ya da şize hakkında bkz. *Change*, s: 7, Jean-Pierre Faye'nin makalesi, "Eclats," ss. 217: "Önemli olan, gözlerimize etkili görünen şey, herhangi bir grup değildir, ama onların patlamalarını üreten saçılım (*dispersion*) ya da Diaspora'dır." (ve ss. 212-213, özne-grupların ve onlara ait yazının kaçınılmaz çokanlamlı niteliği).

politikadır; ancak bir sorun değil, göreceğimiz gibi bir *programdır*.

Şizoanalizin görevi bu nedenle, bilinç-öncesi çıkar yatırımlarından ayrıldıklarınca, ve sadece onlara karşı koymaya değil, ama onlarla karşıt tarzlar içinde bir arada varolmaya muktedir olduklarınca toplumsal sahanın bilinçdışı arzu yatırımlarına ulaşmaktır. Kuşak çatışmasında yaşlıların gençleri en acımasız bir tarzda suçladığı görülür; arzularını (otomobil, kredi, borç, kız-erkek ilişkileri) çıkarlarının (iş, tasarruf, iyi bir evlilik) önüne koydukları için. Ama başkalarına ham arzu olarak görünen şeyde hala, arzu ve çıkar bileşkeleri, arzunun ve çıkarın tam olarak gerici ve belli belirsiz devrimci olan biçimlerinin bir karışımı vardır. Durum bütünüyle karmaşıktır. Şizoanaliz, görünüşe bakılırsa, gruplar veya bireyler düzeyinde toplumsal sahanın libidinal yatırımlarını kurtarmak için yalnızca belirtilerden—makinesel belirtilerden—yararlanabilir. İmdi, bu bakımdan belirtileri tesis eden şey cinselliktir. Devrimci güç hiç de, bir bireyi ya da bir grubu canlandıran nesnelere, amaçlara veya cinsel dürtülerin kaynaklarına dayanarak yargılanamaz; elbette ki sapkınlıklar ve hatta cinsel serbestlik, cinsellik "kirli küçük sır" çerçevesinde kapalı kaldığınca herhangi bir imtiyaz sağlamaz. Sırrın açığa vurulması, hakların ifşa edilme talebi nafiledir; birisi dezenfekte bile edilebilir, psikanalitik ya da bilimsel bir tarzda tedavi bile edilebilir, göze aldığı şey daha ziyade, arzuyu öldürmek ya da en bastırıcı hapishaneden daha iç karartıcı serbestleşme biçimlerini kendisi için icat etmektir—cinsellik gizler kategorisinden sökülemediği sürece; ifşa edilmişse bile, dezenfekte edilmişse bile; yani altında kendisini yalnızca kinik, utanmış ve alçaltılmış kıldığı yalan olarak ona dayatılan ödipal-narsisistik kökenden sökülemediği sürece. Cinselliği özgürleştirdiğini ileri sürerken ve onun haklarını nesnelerden, amaçlardan ve kaynaklardan ta-

lep ederken, mütekabil akımları ödipal kodun (ödipal çelişki, gerileme, çözüm, yüceltme...) sınırları dahilinde korumak, ve her türlü özgürleşme perspektifini peşinen yararsız kılan bir aileci ve masturbasyonsu biçimi ya da güdüyü ona dayatmayı sürdürmek bir yalandır. Örneğin homoseksüellik, heteroseksüellik ile dışlayıcı bir ayrım ilişkisi içinde yakalandığı sürece (arzunun kodu çözülmüş akımları içinde—kapsanan ayrımlar, yerel bağlantılar, göçebe birleşimler—onların birbirlerini kapsayışlarını ve yanal iletişimini ortaya çıkarmaktan ziyade, her ikisini de, yalnızca iki iletişimsiz dizide onların farklılaşmalarını temin etmeyi üstelenen ortak bir ödipal ve hadım-edici kökene havale eden bir ilişki), hiçbir "homoseksüel hareket" mümkün değildir. Kısacası, cinsellik, bilinçli olsun veya olmasın en titiz sansürcülerin, Lawrence'ın sözünü ettiği gri beyefendilerin zaferini temin etmeye muktedir narsisistik, ödipal ve hadım-edici koordinatlarda alıkonulduğu sürece, cinsel bastırma, cinsel nesnelerin, kaynakların ve amaçların serbestliğine dair yayınları, tezahürleri, özgürlükleri ve itirazları her zamankinden daha dayanıklı bir şekilde sürdürür.

Lawrence, iffeti de kapsayacak şekilde cinselliğin bir akımlar sorunu olduğunu etkileyici bir şekilde gösterir, "farklı ve hatta karşıt akımların bir sonsuzluğu." Her şey, nesneleri, kaynakları ve amaçları ne olursa olsun bu akımların sabit figürlere göre kodlandığı ve kesildiği tarza, ya da aksine onların, seyyar ve figüratif-olmayan noktalara (akım-şize[ler]) göre onları yeniden kesen kod çözümü zincirlerinde kapılmış olmalarına dayanır. Lawrence, değişmez özdeş imgelerin yetersizliğini, cinsellik akımları üzerindeki birçok mengene olarak figüratif rolleri hedef alır: "nişanlı, metres, kadın, anne"—"homoseksüeller[den], heteroseksüeller[den]" vb. de söz edilebilir—tüm bu roller baba-anne-ben ödipal üçgeni tarafından paylaştırılmıştır (baba-anne temsillerine dayana-

rak, saplantı, gerileme, varsayım, yüceltme vasıtasıyla tanımlandığı farz edilen temsilci bir ego), peki hangi kural altında? Hiç kimsenin sahip olmadığı büyük Fallusun yasası, en sefil çatışmayı canlandıran despotik gösteren, akımların tükendiği, kara vicdan ve hınç tarafından kurutulduğu tüm mütekabil dışlamalar için ortak bir namevcudiyet. "Örneğin bir kadını kaide üzerine koymak, ya da onu aksine dikkate almamak: onu *örnek* bir ev hanımı, *örnek* bir anne ya da eş yapmak, kısacası tüm araçlar onunla herhangi bir teması önlemek içindir. *Bir kadın herhangi bir şeyi tasvir etmez, ayrı ve belirli bir şahsiyet değildir...* Bir kadın, bilinmezliğe ve bilinçdışına doğru yol alan ve bir yanıtın titreşimini arayan, havadaki tuhaf ve yumuşak bir titreşimdir. Veya ileri giden ve menzili içinde kimi bulursa inciten, ahenksiz, sinir bozucu, acı veren bir titreşimdir. *Erkek için de durum aynısıdır.*"[58] Benzer metinlerde bulunan akımlar panteizmi hemen es geçilmemelidir: doğayı bile, manzaraları bile Lawrence'ın yapabildiği kapsamda ödipallikten-arındırmak kolay değildir. Psikanaliz ve şizoanaliz arasındaki temel fark şudur: şizoanaliz figüratif-olmayan ve simgesel-olmayan bir bilinçdışına, soyut resimden söz edildiği anlamda saf soyut figürale, özdeşliğin asgari koşulları altında ele alman akım-şize[ler]e ya da gerçek-arzuya erişir.

Psikanalizin ve bilhassa Freud'un yaptığı şey, cinselliği kamusal kılmak için, onu Kamburun sırrı, analitik Ödipus haline getirmek için tıbbi araçlar keşfederken, küçük sırrın ölümcül boyunduruğu altında onu korumak değilse nedir? Bize şöyle söyleniyor: bakın bu elbette ki normal, herkes böyledir; ama cinsellik aynı küçük düşürücü ve aşağılayıcı tasavvur, *sansürcülere ait* aynı figüratif tasavvur olarak sürdürülmektedir. Şüphesiz ki, psi-

---

[58] D.H. Lawrence, "Nous Avons besoin les uns des autres," 1930, fr.ç. *Eros et les chiens*, Ed. Bourgois, ss. 285. Ve *Pornographie et obscénité*, 1929.

kanaliz resimsel devrimini yapmamıştır. Freud'un çokça tuttuğu bir hipotez vardır: libido ancak cinsellikten arınmış ve yüceltilmiş ise toplumsal sahaya yatırım yapar. Eğer buna dört kolla sarılıyorsa, bunun sebebi onun her şeyden önce cinselliği Narcissus'un ve Ödipus'un, egonun ve ailenin dar çerçevesinde korumak istemesidir. Toplumsal boyuta sahip her cinsel libidinal yatırım, bu aşamadan itibaren ona patojen bir durumu, narsisizmdeki bir "saplantıyı" ve Ödipus'a ve ödipallik-öncesi aşamalara bir "gerilemeyi" tanıtlıyormuş gibi görünür; böylelikle homoseksüellik pekiştirilmiş bir güdü, paranoya ise savunma aracı olarak izah edilir.[59] Görmüş olduğumuz şey ise aksine, libidonun aşkları ve cinselliği vasıtasıyla yatırım yaptığı şeyin, ekonomik, politik, tarihsel, ırksal ve kültürel vb. belirlenimleri içindeki toplumsal sahanın kendisi olduğuydu: libido, Tarihi, kıtaları, krallıkları, ırkları ve kültürleri sayıklamaya bir son vermez. Tarihsel temsilleri Freudcu bilinçdışının ailesel temsillerinin veya hatta kolektif bilinçdışının arketiplerinin yerine koymak gerekmez. Söz konusu olan şey sadece, aşk seçimlerimizin "titreşimlerin" kavşaklarında olduğunu, yani onların, toplumu kateden, ona dahil olan ve onu terk eden, onu antik ya da çağdaş, gelecekteki ya da yitik, ölü ya da henüz doğmamış başka toplumlarla ilişkili kılan bağlantıları, ayrımları ve birleşimleri ifade ettiklerini kaydetmektir. Afrikalar ve Doğular, her zaman için libidonun yeraltındaki izlerini takip ederler. Jeo-tarihsel figürleri ve anıtları değil (her ne kadar bizim çıraklığımız, annedense onlara, kitaplara, tarihlere ve yeniden-üretimlere aşinaysa da). Ama hiçbir şeyi tasvir etmeyen, yalnızca organsız beden üzerindeki libidinal yoğunluk bölgelerini *belirten,* ve sevmek için belirlendiğimiz varlık tarafından kendilerini yayılmış, yakalanmış, engellenmiş olarak bulan; Tarihe yanıt veren yoğun be-

---

[59] Freud, *Cinq psychanalyses*, ss. 307.

denin bütün bir şebekesindeki tekil bir noktaya, bir nokta-göstergeye benzeyen, ve onunla birlikte titreşen, sociusun akımları ve kodları. *Gradiva*, Freud hiçbir zaman bu kadar ileri gitmemişti... Kısacası, toplumsal sahadaki gerici veya devrimci libidinal yatırımlarımız bilinç-öncesi yatırımlar tarafından öylesine gizlenmiş, öylesine bilinçdışı hale getirilmiş, öylesine örtülmüşlerdir ki, sadece sevgililerimizdeki cinsel tercihlerde ortaya çıkarlar. Bir aşk gerici veya devrimci değildir, ama libidonun toplumsal yatırımlarının gerici veya devrimci doğasının belirtisidir. Erkek ile kadının (ya da erkek ile erkeğin, ya da kadın ile kadının) arzulayıcı cinsel ilişkileri, insanlar arasındaki toplumsal ilişkilerin belirtileridir. Aşk ve cinsellik, toplumsal sahaya yapılan libidinal yatırımların bu sefer bilinçdışı olan tezahürleri veya ölçüleridir. Sevilen ya da arzulanan her varlık, sözcelemenin kolektif bir eyleyicisidir. Ve şüphesiz ki durum Freud'un inandığı gibi değildir, libidonun topluma ve onun akımlarına yatırım yapmak için cinsellikten arınması ve yüceltilmesi gerekmez; aksine, yüceltilmemiş libidonun ve onun cinsel yatırımlarının dolaysız toplumsal doğasını ifşa eden şey, aşk, arzu ve bunların akımlarıdır.

Psikanaliz üzerine tez yapacaklar için analitik epistemoloji üzerine etraflı değerlendirmeler değil, ama şunun gibi ölçülü ve özenli konular öğütlenmelidir: Freud'un düşüncesindeki hizmetçiler ve ev ahalisi. Burada gerçek belirtiler bulunur. Freud tarafından analiz edilen vakaların her yerinde karşılaşılan hizmetçilere dair, Freudcu düşüncede psikanalizin bir dogması haline gelecek olan şey lehine hızla çözülen ibretlik bir tereddüt vuku bulur. Philippe Girard, bize geniş bir çabaya sahip gibi görünen yayınlanmamış gözlemlerinde sorunu çeşitli düzeylerde ortaya koyar. İlkin, Freud "kendi" Ödipus'unu, ailenin zengin tarafından büyük üvey erkek kardeş ile yoksul kadın olduğunca hırsız hizmetçi kızı

etkileşime sokan karmaşık bir toplumsal bağlamda keşfeder. İkincisi, genel olarak aile romansı ve fantezi etkinliği, Freud tarafından, ebeveynlerin yerine *yüksek veya alçak* mevkilerin koyulduğu toplumsal sahanın hakiki bir eğilimi olarak sunulacaktır (prensesin çingeneler tarafından kaçırılan oğlu veya yoksul adamın burjuvazi tarafından elde edilen oğlu); Ödipus, verimsiz bir doğumu ve hizmetçi ebeveynleri savladığında bunu zaten yapıyordu. Üçüncüsü, fare adam, nevrozunu sadece boylu boyunca askeri olan toplumsal bir saha içine yerleştirmez, onun yalnızca Doğu kökenli bir işkence biçimi etrafında dönmesini sağlamaz, ama bilinçdışı baba ile tuhaf bir bilinçdışı iletişimin etkisi altında, onun bu sahada, *zengin kadın ile yoksul kadın* tarafından tesis edilen iki kutbun arasında salınmasına neden olur. Lacan, Ödipus'un bütününü kuşkuyla karşılamaya yeterli olan bu temaları düşünen ilk kişiydi; ve öznenin bazen kendi rolünü üstlenmeye meylettiği (ama cinsel nesneyi zengin kadın ve yoksul kadın olarak bölmek pahasına), bazense nesnenin birliğini temin ettiği (ama bu sefer de "kendi toplumsal işlevini" zincirin diğer ucunda bölmek pahasına) "toplumsal bir kompleksin" varolduğunu da göstermiştir. Dördüncüsü, kurt adam, yoksul kadından alınan belirli bir tadı ifşa eder: çömelip çamaşır yıkayan köylü kızı ya da yerleri silen hizmetçi.[60] Bu metinlere istinaden temel sorun şudur: libidonun tüm bu *cinsel-toplumsal* yatırımlarında ve bu nesne seçimlerinde ailevi Ödipus bağımlılıkları mı görülmelidir? bunlar ensest karşısındaki savunmalar olarak yorumlanarak, Ödipus ne pahasına

---

[60] Birinci nokta hakkında, Ernest Jones, *La Vie et l'œuvre de Sigmund Freud*, fr.ç. P.U.F., I, Böl. 1. İkinci nokta hakkında, *Le Roman familial des névrosés*, 1909. Üçüncüsü hakkında, *L'Homme aux rats* (eserin farklı yerlerinde), ve Lacan'ın metni, *Le Mythe individual du névrosé*, C.D.U., ss. 7-18 (ve "tüm Ödipal şemanın eleştirisinin" gerekliliğine dair ss. 25). Dördüncü nokta hakkında, "L'Homme aux loups," *Cinq psychanalyses*, ss. 336, 396, 398.

olursa olsun korunmalı mıdır (aile romansı ya da Ödipus'un dileği, onu suçsuz kılacak yoksul ebeveynlerden böylelikle doğar)? bunlar ensest için uzlaşmalar ve onun ikameleri olarak mı anlaşılmalıdır (*Kurt adam*'da kız kardeşin ikamesi olarak onunla aynı isme sahip köylü kızının, ya da cinsel ilişkide şaşkına dönmüş annenin ikamesi olarak çömelmiş, çalışan kişinin nedeni budur; ve *Fare adam*'da, libidonun toplumsal sahaya yatırım yapması vasıtasıyla bölmeleri açıklayan dördüncü bir "simgesel" terim ile Ödipus'u zenginleştirmeyi ve onu gebe bırakmayı mümkün kılan babacıl durumun örtük tekrarının nedeni budur)? Freud kesinlikle bu yönü seçer; öylesine kararlıdır ki, hesapları Jung ve Adler ile düzene sokmak istediğini itiraf eder. Ve kurt adam vakasında aşk nesnesi olarak kadını "hor görme eğilimini[nin]" varoluşunu kaydettikten sonra, söz konusu olanın sadece bir "ussallaştırma" olduğu, "gerçek ve derin belirlenimin" bizi her zaman yeniden, yalnızca "saf erotik güdüler" olarak ele alınan kız kardeşe, anneye götürdüğü sonucuna varır. Ödipus'un ebedi lakırdısını, ebedi ninniyi tutturarak şöyle yazar: "Bir çocuk onun için büyük şeyler ifade etmeyen toplumsal farklılıklara itibar göstermez; ve onu ebeveyneleri gibi seven aşağı konumdan kişileri kendi ebeveynlerinin dizisinde sınıflandırır."[61]

Her zaman, Freud'un Ödipus tarafından yönlendirildiği, sonra Adler ve Jung ile olan polemiği vasıtasıyla bu konumda doğrulandığı hatalı alternatife düşüyoruz: şöyle söyler, ya bireysel ve toplumsal bir gücü-isteme uğruna, ya da tarihöncesi bir kolektif bilinçdışı uğruna cinsel konumu terk edeceksiniz—veya Ödipus'u libidonun cinsel mevkisi kılarak onu idrak edeceksiniz ve anababayı "saf erotik güdü" haline getireceksiniz. Ödipus, halis psikanalistin mihenk taşıdır, *başarılı bir hadımedilmenin* kutsal bıçağını bilemek için. Peki ödipal kapan

[61] Freud, *Cinq psychanalyses*, ss. 400 (ve ss. 336-337, 397).

kapanmadan önce aile romansına dair Freud'un bir anlığına fark ettiği diğer yön hangisiydi? Philippe Girard tarafından yeniden keşfedilenidir (en azından hipotetik olarak): libidonun cinsel olarak ailevi-olmayana yatırım yapmak için bir girdaba katılmadığı, boşlukların düzenlenmediği, aile-dışı kesilmelerin meydana gelmediği bir aile yoktur; yani "en zenginin ve en yoksulun," ve bazense aynı anda ikisinin ampirik kategorileri altında belirlenen *öteki sınıf*. Arzunun konumu açısından vazgeçilmez olan Büyük Öteki, ailenin kalbinde ailevi-olmayan olarak idrak edilmiş ve yatırım yapılmış olan Toplumsal Öteki, toplumsal fark değil midir? Öteki sınıf, libido tarafından asla annenin büyütülmüş veya yoksullaştırılmış bir imgesi olarak değil, ama yabancı olarak, anne-olmayan olarak, baba-olmayan olarak, aileden-olmayan olarak, *cinsellikte insani-olmayanın belirtisi* olarak, ve eksikliğinde libidonun kendi arzulama-makinelerini kuramayacağı bir şey olarak idrak edilir. Sınıf çatışması, arzu deneyiminin kalbine intikal eder. Ödipus'un bir türevi olan aile romansı değildir, aile romansının ve bu suretle toplumsal sahanın bir türevi olan Ödipus'tur. Ebeveynlerin cinsel ilişkisinin önemini ve annenin konumunu inkar etme sorunu değildir bu; peki bu konum anneyi yerleri silen birine veya hayvana benzettiğinde, toplumsal ya da türsel farklılıklardan bağımsız olarak hayvanın ya da hizmetçinin anneyi ikame ettiğini söylerken Freud'u yetkilendiren şey nedir (insani-olmayan cinsiyetle ilişkili olduğu anda annenin anneden başka bir şey olarak da işlediği, ve çocuğun libidosunda tam bir farklılaşmış toplumsal yatırımı annenin ortaya çıkardığı sonucuna varmak yerine bunu söylerken)? Çünkü anne çalışsa da çalışmasa da, babaya göre daha yoksul bir geçmişe sahip olsa da olmasa da aileyi kateden şeyler kesilmeler ve akımlardır; ama onu her yönden aşan ve esasında ailevi-olmayan kesilmeler ve akımlar. Başından itibaren, libi-

donun baba-anneyi idrak mı ettiğini, veya daha ziyade onun, ebeveynlerin bütünüyle başka bir şey olarak işlemesini mi sağladığını, onların toplumsal-arzulama üretimindeki diğer eyleyicilerle ilişkili üretim eyleyicileri olarak işlemesini mi sağladığını merak ediyoruz. Libidinal yatırımın bakış açısından ebeveynler yalnızca ötekine açık değillerdir, onları aileden arındıran öteki tarafından, toplumsal üretimin ve arzulama-üretiminin yasalarına uygun olarak yeniden-kesilmiş ve bölünmüşlerdir de: annenin kendisi, zengin kadın veya yoksul kadın, hizmetçi veya prenses, güzel kız veya yaşlı kadın, hayvan veya kutsal bakire olarak, ve aynı anda her ikisi olarak işler. Her şey, aileye özgü belirlenimleri havaya uçuran makinenin içine geçer. Yetim libidonun yatırım yaptığı şey toplumsal bir arzu sahasıdır, ebeveynlerin, başka işlevlerle ve rollerle çarpışan ana-babacıl olmayan işlevler ve roller içinde idrak edildiği, kesilmeleri ve akımlarıyla birlikte bir üretim ve üretim-karşıtlığı sahası. Bunun anlamı ebeveynlerin herhangi bir bilinçdışı role sahip olmadıkları mıdır? Şüphesiz ki sahiptirler, ama onların varsayılan özerkliğinden bile onları yoksun bırakan oldukça belirli iki tarzda. Embriyologlar tarafından uyarım ile organize edici arasında yumurtaya dair yapılan ayrıma uygun olarak ebeveynler, organsız beden üzerinde eğimlerin ya da yoğunluk bölgelerinin dağılımını tetikleyen *önemsiz değere sahip uyarımlardır*: zenginlik veya yoksulluk her durumda onlarla ilişkili olarak yerleştirilecektir (toplumsal farklılığın ampirik biçimleri olarak göreli zengin veya yoksul)—dolayısıyla bu farklılığın içinde ebeveynler, şu veya bu bölgeye tahsis edilmiş olarak yeniden belirmektedir, ama ebeveynlerinkinden farklı bir kategori altında. Ve organize edici olan şey arzunun toplumsal sahasıdır ki, yoğunluk bölgelerini, bu bölgeleri kalabalıklaştıran ve onların libidinal yatırımlarını belirleyen varlıklarla birlikte tek başına *belirtmekte*-

dir. İkincisi, ebeveynler olarak ebeveynler, libido tarafından yatırım yapılmış toplumsal sahanın sınırlı bir varış toplanışına indirgenişini ifade eden tatbik etme terimleridir, burada varılan şey artık sadece, bu sahada uygulanan psişik-toplumsal bastırma mekanizmalarıyla uyumlu çıkmazlar ve engellemelerdir: Ödipus, budur Ödipus. Bu anlamların her birinde şizoanalizin üçüncü tezi, toplumsal sahanın libidinal yatırımlarının, hem olanın hem de olması gerekenin bakış açısından ailevi yatırımlara önceliğini öne sürmektedir; başlangıçtaki önemsiz uyarım, yolun sonunda dışsal sonuç. Ailevi-olmayanla ilişki, toplumsal üretimde sahanın cinselliğinin biçimi altında ve arzulama-üretiminde insani-olmayan cinsiyet biçimi altında her zaman birincildir (devasalık ve cücelik).

Kişi sıklıkla, ailelerin psikanalizin dersini çok iyi anladığı izlenimine sahiptir, hatta uzaktan veya atmosferik nüfuz yoluyla: *Ödipus'ta oynuyorlar,* yüce bir mazeret. Ama sahne gerisinde ekonomik bir durum vardır, ev işine veya dışarıda zor ve ilginç olmayan bir işe indirgenmiş anne, geleceği belirsiz olan çocuklar, tümünü doyurmaya uğraşan baba—kısacası, psikanalistin, müşterilerinin güzel oyunlar oynadığına dikkat ederken ellerini yıkadığı yerin dışıyla kurulan temel bir ilişki. İmdi, ekonomik durum, dışarısıyla kurulan ilişki, libidonun cinsel libido olarak yatırım yaptığı ve karşı-yatırım yaptığı şeydir. Kişi bu akımları ve onların kesilmelerini takip ederek cinsel ilgi duyar. Bir anlığına, herhangi birisini kendi psikanalizine vardıran güdüleri düşünelim: söz konusu olan, arzu için tahammül edilmez bir hale gelen veya arzu yatırımı açısından çelişkilerle dolu olan ekonomik bir bağımlılıklar durumudur. Tedavide paranın gerekliliğine dair her şeyi söyleyen psikanalist, şu sorunun karşısında kibirli bir kayıtsızlık içindedir: kim ödüyor? Örneğin analiz, bir kadının kocasıyla olan bilinçdışı

çatışmalarını açığa çıkarır, ama karısının analizi için ödeme yapan kocadır. İçerdiği nesnel "gizleme[yle]" birlikte (kapitalist sistemin temelinde yer alan gizleme), dışsal finansmanın yapısı ve içsel ödemenin aracı olarak paranın ikiliğiyle ilk karşılaşmamız değil bu. Fakat bu nesnel gizlemeyi, analistin muayenehanesinde küçültülmüş, yükseltilmiş olarak bulmak ilginçtir. Analist, Ödipus hakkında, hadım-edilme ve fallus hakkında konuşur; cinsiyetin, Freud'un söylediği anlamda insani cinsiyetin üstlenilmesinin gerekliliği hakkında konuşur, kadın için penis arzusundan feragat etmenin ve erkek için erkeksi protestodan feragat etmenin gerekliliği hakkında. Kapitalist toplumda kendi durumunu bu şekilde üstlenebilecek tek bir kadının bile, tek bir çocuğun bile bulunmadığını söylüyoruz, çünkü bu durumun fallus ve hadım-edilme ile hiçbir ilgisi yoktur, ama tahammül edilemez ekonomik bir bağımlılıkla kesinlikle ilgilidir. Ve "üstlenmeyi" başaran kadınlar ve çocuklar bunu yalnızca, kendi kadın-oluşları ve çocuk-oluşlarından tamamen ayrı dolambaçlı yollar ve belirlenimler vasıtasıyla yaparlar. Fallusla bir ilgisi yoktur, ama arzuyla, arzu olarak cinsellikle fazlasıyla ilgilidir. Çünkü fallus hiçbir zaman ne arzunun nesnesi olmuştur ne de sebebi, ama kendisi hadım-edici aygıttır, arzunun içine eksiklik koyan, tüm akımları kurutan, dışarının ve gerçeğin tüm kesilmelerini, dışarıyı ve gerçeği de *katarak* bir ve aynı kesilme haline getiren makinedir. Analiste göre, bürosuna dışarıdan çok fazla şey nüfuz eder. Kapalı aile sahnesi bile ona ölçüsüz bir dışarısı olarak görünür. Kendi gerçekliği ve kendi kanıtı olması gereken, ve hareketin aksine kendisini yalnızca işlemeyerek, sonlanmayarak kanıtlayan saf analitik sahneyi, muayenehane Ödipus'u ile hadım-edilmesini tesis eder. Divandaki seanslarda geçen zamanda, kişiyi oraya iten ekonomik bağımlılıkları müşteriye en tuhaf kişisel bağımlılığın unutturduğu psikanaliz,

fazlasıyla sersemleştirici bir ilaca dönüşmüştür (akımların kod çözümünün kulluğu pekiştirdiği tarza bir nebze benzer). Kadınları, çocukları, siyahları ve hayvanları ödipalleştiren bu psikanalistler ne yaptıklarını biliyorlar mı? Muayenehanelerine girip pencereleri açarak şunları söylediğimizi hayal ediyoruz: burası havasız kalmış, dışarıyla küçük bir ilişki... Çünkü arzu dışarıdan koparılırsa, kendi ekonomik ve toplumsal yatırımları ve karşıyatırımlarından kesilirse varlığım sürdüremez. Ve eğer Freud'un söylediği gibi "saf erotik bir güdü" varsa, şüphesiz ki bu, ne onu kapatan Ödipus'tur, ne onu harekete geçiren fallustur, ne de onu ileten hadım-edilmedir. Kaçış veya bütünleşme çizgilerini izleyerek arzulama-makinelerinin toplumsal makineler içinde tortulaştığı veya saçıldığı, ve aşk nesnesi seçimlerinin onların kavşağında vuku bulduğu her yerde, erotik, saf erotik güdü toplumsal sahanın dört köşesine yayılır. Aaron, bir fallus değil, ama arzulama-makinesi ve yersizyurtsuzlaşma süreci olan flütüyle mi yola koyulacaktır?

Her şeyden vazgeçirildiğimizi farz edelim: sadece *sonradan* vazgeçirilmiş oluruz. Libido toplumsal sahaya ancak sonradan yatırım yapacak, toplumsalı ve metafizikseli sonradan "icra edecektir." Libidonun böylesi yatırımları gerçekleştirmek için cinsellikten arınmış olması gerektiğine, ama Ödipus, ben, baba ve anne ile yola koyulduğuna dair temel Freudçu konumun korunmasına izin veren şey budur (yapısal veya eskatolojik olarak ödipal organizasyonla ilişkili ödipallik-öncesi aşamalar). Bu sonradan tasavvurunun, edimsel etmenlerin doğasına dair kökten bir yanlış anlamayı ima ettiğini görmüştük. Çünkü: ya libido moleküler arzulama-üretimi içinde yakalanmıştır ve egoyu (narsisizmin en had safhada farklılaşmış egosunu bile) bilmediği gibi kişileri de bilmemektedir, çünkü onun yatırımları şimdiden farklılaşmıştır, ama anneyi, babayı veya egoyu pek de idrak

edemeyeceği, kısmi nesnelerin, tekilliklerin, yoğunlukların, arzu makinelerinin dişlilerinin ve parçalarının kişisellik-öncesi rejimine göre farklılaşmıştır (kısmi nesnelere başvurmanın ve onları ebeveynlerin temsilcileri ya da ailevi ilişkilerin desteği kılmanın nasıl bir çelişki olduğunu görmüştük). Ya da libido kişilere ve bir egoya yatırım yapar, yine de, onları yalnızca ailevi varlıklar olarak değil, ama bu rejim altında ait oldukları molar toplanışın türevleri olarak farklılaştıran toplumsal bir üretimde ve toplumsal makinelerde şimdiden yakalanmıştır. Toplumsal üretimin tarihsel süreci ve arzulama-üretiminin metafiziksel süreci olarak *sürecin* iki eşzamanlı anlamıyla uyumlu olarak, toplumsalın ve metafizikselin aynı zamanda gelip çattığı elbette ki doğrudur. Ama sonradan gelmezler. Her zaman Lindner'in tablosu; her durumda sadece üretimin ve üretim-karşıtlığının eyleyicileri olarak müdahil olabilen ebeveynlere kısa devre yaptırarak, şiş oğlanın bir arzulama-makinesini bir toplumsal makineye zaten tutturmuş olduğu tablo. Sadece toplumsallık ve metafiziksellik vardır. Eğer bir şey sonradan peyda oluyorsa, şüphesiz ki libidonun toplumsal ve metafiziksel yatırımları, bilinçdışı sentezler değildir bu; daha ziyade Ödipus'tur, narsisizmdir ve psikanalitik kavramların bütün bir dizisidir. Üretim etmenleri her zaman "edimsel[dir]" ve en erken çocukluk çağından itibaren öyledirler; "edimsel" terimi, çocukluğun karşıtı olarak yakın zamanlı olanı göstermez, ama gücül olanın ve belirli koşullar altında ortaya çıkacak olanın karşıtı olarak eylemde olanı gösterir. Ödipus gücül ve tepkiseldir. Ödipus'un gelip çattığı koşulları ele alalım: toplumsal-arzulama üretiminin bütün nesneleriyle, eyleyicileriyle ve ilişkileriyle tesis edilmiş sınır-ötesi bir çıkış toplanışı, kendisini varış toplanışı olarak sınırlı ailevi toplanışa (asgari, üç terimli, genişletilebilir ve hatta genişletilmelidir, ama sınırsızca değil) indirgenmiş olarak bulur. Böy-

lesi bir *tatbik etme*, aslında dördüncü bir dışdeğerbiçilmiş hareketli terimi gerektirir, katlamayı ya da hat değişimini ifa etmekle yükümlü simgesel soyut fallusu; ama etkili olarak bu, asgari ailevi toplanışı tesis eden üç kişinin ya da onların ikamelerinin üzerinde işlemektedir—baba, anne, çocuk. Burada kalınamaz, çünkü bu üç terim ikiye düşme eğilimindedir, ya babanın çocuğu öldürdüğü hadım-edilme sahnesinde, ya çocuğun babayı öldürdüğü ensest sahnesinde, ya da annenin çocuğu veya babayı öldürdüğü korkunç annenin sahnesinde. Sonra bu ikisinden, Ödipus'un hiçbir surette öncüsü olmayan ama onun ürünü olan narsisizmin içindeki bir tanesine geçilir. Egonun sonuçta kendi ölümüyle karşılaştığı, en başından itibaren ödipalleşmiş arzuya musallat olan saf bir feshin sıfır terimine benzeyen ve nihayet şimdi Thanatos olarak tanımlanan ödipal-narsisistik makineden bu yüzden söz ediyoruz. 4, 3, 2, 1, 0, ölüme giden bir koşudur Ödipus.

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren, akıl hastalıkları ve delilik üzerine çalışmalar ailevi önermenin ve onun tekabül ettiklerinin, kişi-bilimsel önermenin ve benliğe dair önermenin mahkumu olagelmiştir. Foucault'yu izleyerek, on dokuzuncu yüzyıl psikiyatrisinin aileyi hastalığın hem nedeni hem de yargıcı olarak, ve kapalı akıl hastanesini, deliliği ve onun sağaltımını her yerde mevcut baba-çocuk ilişkisi içine sarmalayarak suçu içselleştirmekle ve sorumluluğu tesis etmekle yükümlü yapay aile olarak nasıl ele aldığını görmüştük. Bu bakımdan psikiyatriden ayrılmak şöyle dursun, psikanaliz, onun gereksinimlerini tımarhanenin dışına taşımıştır, ve bilhassa, nevrozlar olarak izole edilenlere özellikle de uygun, "serbest," içsel, yoğun, fantazmatik belirli bir aile kullanımı dayatmıştır. Ama bir yandan psikozların direnci ve diğer yandan toplumsal etiyolojiyi ele almanın kaçınılmazlığı, psikiyatristleri ve psikanalistleri, hem has-

talığın hem de onun tedavisinin sırrını her zaman elinde bulundurduğuna inanılan uzanımlı bir aile düzenini açık koşullar altında yeniden-düzenlemeye vardırır. Aile, Ödipus içinde içselleştirildikten sonra, Ödipus simgesel bir düzen içinde, kurumsal bir düzen içinde, topluluk düzeni içinde, sektörel düzende vb. dışsallaştırılır. Burada bütün modern teşebbüslerin bir sabiti bulunur. Ve bu eğilim, kişileri topluma uyarlayan toplum psikiyatrisinde en naif biçimiyle ortaya çıkıyorsa da—"aileye sağaltıcı dönüş," bireylerin özdeşliğine ve egonun bütünlüğüne, kutsal bir üçgensel biçim altında başarılı bir hadım-edilme ile kutsanmış varlıklara—çok daha maskelenmiş görünümler altında başka temayüller içinde de etkindir. Lacan'ın simgesel düzeninin yolundan çıkarılmış olması, psikoza tatbik edilebilir yapısal bir Ödipus'u yerleştirmek ve ailevi koordinatları onların gerçek ve hatta imgesel arazisinin ötesine genişletmek için ondan yararlanılması şans eseri değildir. Tabi-grupların tüm ölümcül özelliklerini ve grup Ödipus'larını yeniden biçimlendiren, simgesel düzenin kurumda cisimleştiği yapay ailelerin yeniden tesis edilişi karşısında, kurumsal analizin kendisini korumakta güçlük çekmesi şans eseri değildir. Ama anti-psikiyatri bile, hem toplumsal hem de şizogen bir nedenselliğin sırrını yeniden-düzenlenmiş ailelerde aramıştır. Gizemlileştirmenin en açık şekilde belirdiği yer belki de burasıdır, çünkü belirli görünümleri vasıtasıyla antipsikiyatri, geleneksel ailevi gönderimi paramparça etmeye en uygun olanıydı. Antipsikiyatristler tarafından yeniden ele alındığınca ve takip edildiğince Amerikan aileci çalışmalarında görülen şey aslında nedir? Tamamıyla sıradan aileler, tamamıyla sıradan ailevi mekanizmalar ve sıradan ailevi mantık, yani berbat nevrotikleştirici mantık, şizogenez olarak vaftiz edilir. Şizofrenik olduğu söylenen ailevi monografilerde, herkes kendi babasını, kendi annesini kolayca tanır. Örneğin Bate-

son'un "çifte çıkmazı" ya da "çifte bağı": iki çelişik buyruğu eşzamanlı olarak iletmeyen baba var mıdır—"Arkadaş olalım oğlum, sahip olduğun en iyi arkadaş benim," ve "Bana bak oğlum, bana arkadaşlarından biriymişim gibi davranma"? Bir şizofren yaratmak için burada hiçbir şey mevcut değildir. Bu anlamda görmüştük ki, çifte çıkmaz asla özgül bir şizogen mekanizmayı tanımlamamış, ama yalınzca, kendi uzanımının bütünü içinde Ödipus'u nitelemiştir. Eğer hakiki bir çıkmaz, hakiki bir çelişki varsa, araştırmacının toplumsal şizogenez mekanizmalarını tayin etmeyi, ve aynı zamanda onları, hem toplumsal üretimin hem de şizofrenik sürecin kaçtığı aile düzeninde keşfetmeyi amaçladığında onun düştüğü çelişkidir bu. Belki de bu çelişki, özellikle Laing'de hissedilir, çünkü antipsikiyatristlerin en devrimcisi odur. Ama tam da psikiyatrik pratiği terk ettiği, psikoza hakiki toplumsal bir başlangıç tayin etmeyi üstlendiği, ve sağaltımın koşulu olarak süreç olduğunca "yolculuğun" devamlılığının kaçınılmazlığına ve "normal egonun" çözünmesine başvurduğu anda, en berbat aileci, kişibilimsel ve egoya dair önermelere geri döner; başvurulan çareler böylelikle sadece, "ebeveynler arasındaki yakın destek," "gerçek bireylerin tanınması," doğru egonun veya kendiliğin Martin Buber tarzıyla bir keşfidir.[62] Geleneksel otoritelerin düşmanlığının bile ötesinde, antipsikiyatrik girişimlerin edimsel başarısızlığının, aile psikoterapisinin ve saha psikiyatrisinin uyarlayıcı biçimleri yararına onların saptırılmasının, ve Laing'in Doğuya geri çekilmesinin nedeni belki de budur. Ve başka bir düzeydeki, ama Lacan'ın öğretisinin hızlandırılmaya çalışılırken yeniden ailevi ve kişi-bilimsel bir eksene yerleştirilmesine benzeş bir çelişki değil midir bu—oysa ki Lacan arzunun nedenini, bireye türdeş olmayan, özdeşli-

[62] Ronald Laing, *Soi et les autres*, 1961 ve 1969, fr.ç. Gallimard, ss. 123-124, 134.

ğin asgari koşullarının altında yer alan, hem özneler-arası koordinatlardan hem de anlam dünyasından kaçan insani-olmayan bir "nesne[ye]" tahsis eder?

Yaşasın Ndembu, çünkü eğer etnolog Turner'ın yazdığı ayrıntılı anlatı takip edilirse, Ndembu hekimi bir görünüm, bir dekor olarak Ödipus'u tek başına tedavi etmeye ve toplumsal sahanın bilinçdışı libidinal yatırımlarına kadar dönmeye muktedirdir. En modern biçimlerindeki Ödipal ailecilik bile (özellikle de bu biçimlerde), kişinin yine de bugün araştırıyor olmayı talep ettiği şeyin keşfini olanaksız kılar, yani şizogen toplumsal üretimin keşfini. İlkin, ailenin daha derin toplumsal çelişkiler sergilediğini olumlamak, ona mikrokozmos gibi bir değer vermek, ona *toplumsal yabancılaşmanın zihinsel yabancılaşmaya* dönüşümü için gerekli bir röle rolü vermek yararsızdır; dahası da var, libido böylesi toplumsal çelişkilere dolaysız bir şekilde yatırım yapmamış gibi, ve libidonun canlanması için onların aile koduna göre tercümesine ihtiyaç duyuluyormuş gibi davranılır. Tam da bu yüzden kişi, toplumsal üretimi zaten ailevi bir nedensellik ya da ifade ile ikame etmiştir, ve kendisini yeniden idealist psikiyatri kategorilerinin içinde bulmaktadır. Ne olursa olsun, toplum böylelikle temize çıkarılır: ailenin hasta doğası üzerine veya daha genel olarak modern yaşam tarzı üzerine belirsiz tasavvurlarla onu suçlamak için geriye hiçbir şey kalmamıştır. Kişi bu yüzden, özsel olanı fark etmeden yoluna devam eder: toplum, altyapısının, üretim tarzının, en tastamam kapitalist ekonomik devrelerinin düzeyinde şizofrenikleştiricidir; ve libido bu toplumsal sahaya bir aile-mikrokozmos aracılığıyla ifade edileceği ve tercüme edileceği bir biçim altında değil, ama ailevi olmayan kesilmelerinin ve akımlarının bu şekilde yatırım yapılan aileye geçmesine sebep olduğu biçim altında yatırım yapar; dolayısıyla ailevi yatırımlar, kendi başına birincil olan libidinal toplumsal-arzulama

yatırımlarının her zaman için bir sonucudur; sonuçta zihinsel yabancılaşma dolaysız bir şekilde bu yatırımlara gönderimde bulunur, ve kendi açısından bilinç-öncesi çıkar yatırımlarına gönderimde bulunan toplumsal yabancılaşmadan daha az toplumsal değildir.

Böylelikle yalnızca toplumsal üretimi kendi patojen doğası içinde doğru bir şekilde değerlendirmekte eksik kalınmaz, ama ikinci olarak, şizofrenik süreci ve hasta olarak şizofrenle olan onun ilişkisini kavramakta da eksik kalınır. Çünkü her şey nevrotikleştirilmek istenir. Ve şüphesiz ki böylelikle, eksikliğinde toplumsal bastırmanın hiçbir zaman uysal ve feragat etmiş özneleri bulamayacağı, ve akımların kaçış çizgilerini tıkama noktasına gelemeyeceği, ödipalleştirmesiyle, çıkmazlar sistemiyle, yetkilendirilmiş psişik bastırmasıyla birlikte nevrotikleri üretmek olan ailenin görevine boyun eğilir. Psikanalizin nevrozu tedavi etme talebini hiç mi hiç dikkate almıyoruz, çünkü onun için tedavi, sınırsız bir bakımdan, sınırsız bir teslimiyetten, arzuya hadım-edilme vasıtasıyla erişmekten ibarettir!... ve bekar, iktidarsız ve istimnacı bir şekilde ölmekten ziyade, öznenin çoğalmaya, hastalığı döllerine geçirmeye muktedir olduğu koşulların tesisinden. Dahası yine: *tedavisi olmayan tek şeyin nevroz olduğu* belki bir gün keşfedilecektir (sonlandırılamaz psikanalizin nedeni budur). Bir şizo bir paranoyağa ya da bir nevrotiğe dönüştürülebildiğinde sonsuz bir mutluluk duyulur. Belki birçok yanlış anlama da vardır. Çünkü şizo tüm ödipal, ailevi ve kişi-bilimsel göndermelerden kaçan kişidir—artık ben demeyeceğim, artık baba-anne demeyeceğim—ve sözünde durur. İmdi, sorun bilhassa, bunun onu hasta mı ettiğini, veya aksine bunun, ne kadar sıkıntılı ve maceralı da olsa hastalık değil, bir "çöküş" de değil, ama bir "atılım" olan şizofrenik süreç mi olduğunu bilmektir: bizi arzulama-üretiminden ayıran duvarı veya sınırı aşmak, arzu akımlarının dolaşımını

sağlamak. Laing'in büyüklüğü, Jaspers'da belirsiz kalan bazı sezgilerden yola çıkarak bu yolculuğun inanılmaz mevzisini gösterebilmiş olmasındadır. Öyle ki, eğer olumlu görevlerine normal egoyu çözündüren sabit bir yıkıcı görevi eklemezse, şizoanaliz hiçbir şeydir. Lawrence, Miller ve sonra Laing, bunu etkileyici bir şekilde gösterebilmişlerdir: şurası kesin ki, ne erkekler ne de kadınlar açıkça tanımlanmış kişiliklerdir—ama titreşimler, akımlar, şizeler ve "kavşak[lardır] onlar". Ego, kendisine sebep kişi-bilimsel koordinatlara gönderimde bulunur, yeri geldiğinde bireyler, ailevi koordinatlara gönderimde bulunur, ve ailevi toplanışın yeri geldiğinde bireyleri üretmek için neye gönderimde bulunduğunu da görüyoruz. Şizoanalizin görevi; egoların ve onların varsayımlarının bağını ısrarla çözmek, onların tıkadığı ve bastırdığı kişi-öncesi tekillikleri serbestleştirmek, onların yaymaya, almaya veya kesmeye muktedir olacakları akımların akmasını sağlamak, şizeleri ve kesilmeleri özdeşlik koşullarının fazlasıyla aşağısında, çok daha ötede ve çok daha keskin bir biçimde daimi olarak tesis etmek, ve herkesi yeniden kesip diğerleriyle gruplandıran arzulama-makinelerini düzenlemek. Çünkü herkes birer grupçuktur ve öyle yaşamalıdır, veya daha ziyade, her çatlağı altın çimento ile tamir edilmiş paramparça zen çayı kutusu gibidir, veya her yarığı boyayla ya da kireçle belirginleştirilmiş kilise zemini gibidir (birörnek hale getirilmiş, ahlakileştirilmiş, gizlenmiş, yaralı, verimsiz hadımedilmenin aksine). Onun şizoanaliz olarak adlandırılmasının nedeni, psikanaliz gibi nevrotikleştirmek yerine, sağaltım işleminin bütününde şizofrenikleştirmesidir.

Süreç olarak şizofreni değilse, şizofreni hastalandıran nedir? Atılımı bir çöküşe çeviren şey nedir? Aksine, sürecin zorla durdurulması, ya da onun boşlukta dönüp durması, ya da kendisini bir amaç olarak ele alması için onun zorlandığı tarzdır. Toplumsal üretimin hasta şizoyu

nasıl ürettiğini bu anlamda görmüştük: derin eğilimini ya da mutlak sınırını tesis eden kodu çözülmüş akımlar üzerine inşa edilmiş olmakla, kapitalizm bu eğilime daimi olarak karşı koyar, hep genişlemekte olan bir ölçekte onu yeniden-üreten göreli sınırlar ikame ederek, veya bu eğilimi despotizmin ya da bastırmanın en katı biçimlerine bağlı kılan bir aksiyomatik ikame ederek bu sınırı öteler. İşte bu anlamda, çelişki kendisini sadece toplumsal sahayı kateden akımların düzeyine değil, ama onları tesis edici parçalar kılan onların libidinal yatırımlarının düzeyine de yerleştirir—Urstaat'm paranoyak yeniden inşası ve olumlu şizofrenik kaçış çizgileri arasına. Bu aşamadan itibaren üç ayrı ihtimal belirir: ya süreç kendisini durdurulmuş olarak bulur, arzulama-üretiminin sınırı yerinden-edilir, tahrif edilir ve şimdi ödipal alt-toplanışın içine geçer. Böylelikle şizo etkin bir şekilde nevrotikleştirilir, ve onun hastalığını tesis eden şey de bu nevrotikleştirmedir; çünkü nevrozun öncesinde olan her durumda nevrotikleştirmedir, ilki ikincisinin meyvesidir. Ya da şizo nevrotikleştirilmeye ve ödipalleştirilmeye karşı direnir. Modern kaynaklardan yararlanılması, saf analitik sahne, simgesel fallus, yapısal ilişiksiz-kılma ve baba ismi bile onda tutmaz (ve burada da, bu modern kaynaklarda da, Lacan'ın keşfettikleri ne tuhaf bir biçimde kullanılır, aksine o, analitik sahneyi şizofrenikleştiren ilk kişidir...). Bu ikinci durumda, direndiği ama onun her parçasını engellemeye muktedir nevrotikleştirme ile karşılaşan süreç, kendisini bir sonuç olarak ele alma noktasına sürüklenir: yetkilendirilmiş bastırmadan, harfi harfine söylemek gerekirse, yalnızca birincil bastırmaya sığınmak, üzerine organsız bedeni kapatmak ve arzulama-makinelerini susturmak için kaçan bir psikotik üretilir. Nevrozdansa katatoni, Ödipus ve hadım-edilmedense katatoni—ama bu hala nevrotikleştirmenin bir etkisi, bir ve aynı hastalığın karşı etkisidir. Veya üçüncü

durumda: süreç boşlukta dönüp durmaya başlar. Yersizyurtsuzlaşma süreci artık yeni yeryüzünü aramaya ve yaratmaya muktedir değildir. Ödipal yeniden-yerliyurtlulaşma ile, arkaik, kalıntı, gülünç derecede sınırlı bir alan ile karşı karşıya gelerek, çok daha yapay yeryüzleri biçimlendirecektir, öyle ki buralar, bir rastlantıdan bağımsız olarak, kendilerini yerleşik düzene göre şöyle veya böyle uyarlarlar: sapkın. Ve her şeyin ötesinde, Ödipus zaten yapay bir alandır, ey aile! Ve Ödipus'a gösterilen direnç, organsız bedene geri dönüş, yapay bir yeryüzüdür, ey tımarhane! Dolayısıyla her şey sapkınlıktır. Ama her şey paranoya ve psikozdur da, çünkü her şey, psikozu üreten toplumsal sahaya karşı-yatırım yapılması vasıtasıyla harekete geçirilmektedir. Ve dahası, her şey nevrozdur, çünkü sürece karşıt olan nevrotikleştirmenin meyvesidir. Nihayet, her şey süreçtir, süreç olarak şizofrenidir, çünkü her şey ona göre ölçülmektedir; ona ait güzergah, onun nevrotik askıya alınışları, onun boşluktaki sapkın süreğenlikleri, onun psikotik sonuçlanmaları.

Ödipus, toplumsal sahanın bütününün kısıtlı aile figürüne tatbik edilmesinden doğduğunca, libido tarafından bu sahaya yapılan herhangi bir yatırımı değil, ama bu tatbik etmeyi olası ve kaçınılmaz kılan çok özgül bir yatırımı ima eder. Ödipus'un bize nevrotiğe ait bir his olmadan önce paranoyağa ait bir fikirmiş gibi görünmesinin nedeni budur. Esasında paranoyak yatırım, eksiksiz organsız bedenin bir yüzeyinde, moleküler arzulamaüretimini, yine onun biçimlendirdiği molar toplanışa tabi kılmaya dayanır, ve böylelikle, belirli koşullar altındaki bir eksiksiz bedenin işlevini icra eden bir socius biçimine onu boyun eğdirir. Paranoyak kişi kitleleri tesis eder ve büyük toplanışları biçimlendirmeye, arzulama-makinelerini kuşatmak ve bastırmak için ağır aygıtlara yatırım yapmaya bir son vermez. Şüphesiz ki paranoyak, müşterek amaçlara ve çıkarlara, yapılacak reformlara, bazense

hatta icra edilecek devrimlere başvurarak makul bir şekilde beliriverir. Ama delilik, makul bir tutumu yalnızca bilinç-öncesinin ışığında edinen ve toplumsal bir organizasyonun tuhaf söylemini canlandıran reformist yatırımları ya da gerici ve faşist yatırımları yarıp geçer. Kullandığı dil bile çığırından çıkmıştır. Bir başkana, bir generale, bir işletmenin yöneticisine, bir teknisyene kulak verin... Suskunlar adına konuşan, ötekiler için söz söyleyen aklın söylemi altındaki paranoyak uğultuya kulak verin. Öyle ki, başvurulan bilinç-öncesi amaçların ve çıkarların altında, tüm amaçlardan bağımsız olarak kendisi için bir eksiksiz bedene, her türlü akıldan bağımsız olarak kendisi için bir gelişim derecesine dayanan başka türden bilinçdışı bir yatırım açığa çıkar: tam da bu derece, başka adım atmayın, tam da bu socius, dokunmayın. Boyun eğmeyenler için taşıdığı nefretle birlikte, molar makineye duyulan çıkar gözetmeyen bir aşk, hakiki bir yararlanım: söz konusu olan bütün bir libidodur. Libidinal yatırımın bakış açısından, birbirlerinden sadece bilinç-öncesi bir tarz içinde ayırt edilebilen, ama bilinçdışı yatırımlarında aynı türden olan bir reformist, bir faşist ve hatta bazen belirli devrimciler arasında şüphesiz ki sadece küçük farklar vardır; aynı bedene bağlanmıyor olsalar da. Maud Mannoni antipsikiyatrinin ilk tarihsel edimini, hezeyanlı fikirlerinin fark edilir sürekliliğine rağmen Yargıç Schreber'e özgürlüğünü ve sorumluluğunu iade eden 1902 hükmü olarak gördüğünde ona katılamıyoruz.[63] Çünkü Schreber paranoyak yerine şizofren de olsa, kendisine saf bir Aryan yerine bir siyahı ya da bir Yahudi'yi de seçse, mülkiyetinin idaresinde böylesi bir yetkinliği göstermese de, ve hezeyanında zaten faşizan bir libidinal yatırımın sociusunu tanıtlamasa da, hükmün aynı kalacağına dair şüphenin bir sebebi vardır. Tabi kılma makineleri olarak toplumsal makineler, çıkarlar ile

---

[63] Maud Mannoni, *Le Psychiatre, son fou et la psychanalyse*, Böl. VII.

açıklanamayan ölçüsüz aşkları ortaya çıkarırlar, çünkü çıkarlar aksine onlardan türerler. Toplumun temelinde hezeyan vardır, çünkü hezeyan, amaçların ötesinde, böylesi bir sociusa yapılan yatırımdır. Ve paranoyağın aşkla özümsediği sadece despotun bedeni değildir, ama gücün ve sürüselliğin biçimi olduğu anda sermaye-paranın da bedenidir, ya da devrimci yeni bir bedendir. Onun tarafından mülk edinilmek kadar onu mülk de edinmek, kendisinin de bizatihi parçası ve çarkı olduğu tabi-grupları faaliyete geçirmek, nihayetinde arzuyu ezen mekanizmalardan yararlanmak için kendisini toplumsal makineye dahil etmek.

İmdi, Ödipus görece masum bir şey, analistin muayenehanesinde ele alınacak özel bir belirlenim gibi görünür. Ama özellikle de, Ödipus'un hangi tür bilinçdışı toplumsal yatırımı gerektirdiğini soruyoruz—çünkü Ödipus'u icat eden psikanaliz değildir; onda ikamet etmekten, onu geliştirmekten, onu pekiştirmekten, ona tıbbi bir meta biçimi vermekten memnundur. Paranoyak yatırım arzulama-üretimini boyun eğdirdiğince, onun açısından şurası fazlasıyla önemlidir ki, bu üretimin sınırı yerinden-edilecek, iki molar toplanışın arasındaki, çıkışa ait toplumsal toplanış ile ona tekabül ettiği farz edilen varışa ait ailevi alt-toplanış arasındaki bir sınır olarak sociusun içine geçecektir; öyle bir tarzla ki, arzu, toplumsal bastırmayı ikiye katlamak için çıkagelen ailevi psişik bastırmanın tuzağında kıstırılır. Paranoyak, hezeyanını aileye ve kendi ailesine tatbik eder, ama her şeyden önce ırklara, mevkilere, sınıflara, evrensel tarihe dair bir hezeyandır bu. Kısacası, Ödipus bilinçdışı dahilinde toplumsal sahaya yapılan bütün bir gerici ve paranoyak yatırımı ima eder; öyle ki bu yatırım, ödipalleştirici bir etmen olarak etki eder ve bilinç-öncesi yatırımları hem destekleyebilir hem de engelleyebilir. Şizoanalizin bakış açısından Ödipus'un analizi o halde, oğlun

karışık hislerinden ebeveynlere ait hezeyanlı fikirleri ya da yatırım çizgilerini, onların içselleştirilmiş temsilcilerini ve onların ikamelerini ortaya çıkarmaya dayanır: artık sadece tatbik etmenin ve yeniden-üretimin yeri olan ailevi toplanışa değil, ama libidinal yatırımların toplumsal ve politik birliklerine ulaşmak için. Öyle ki, en başta psikanalist olmak üzere bütün bir aileci psikanaliz, bir şizoanaliz tarafından yargılanabilir. Divanda bir tek, psikanaliste şizoanaliz uygulamak için vakit geçirilebilir. Doğalarının bilinç-öncesi çıkar yatırımlarından farklı oluşu vasıtasıyla bilinçdışı arzu yatırımlarının, kendi toplumsal mevzilerinde bir belirti olarak cinselliğe sahip olduklarını söylüyoruz. Devrimci aşklara sahip olmak için elbette ki yoksul kadına, hizmetçiye ya da fahişeye yatırım yapmak yeterli değildir. Devrimci ya da gerici aşklar yoktur, yani aşklar ne nesneleriyle ne de arzunun veya güdülerin kaynakları ve amaçları vasıtasıyla tarif edilir. Ama sevilen ve arzulanan varlıkların kendi tanımlarını edindikleri, libido tarafından toplumsal-tarihsel veya coğrafi sahaya yapılan yatırımın gerici ya da devrimci doğasının belirtileri olan aşk *biçimleri* vardır. Ödipus bu biçimlerden biridir, gerici yatırımın belirtisidir. Ve iyi tanımlanmış figürler, iyi tanımlanmış roller, ayırt edilmiş kişiler, kısacası Lawrence'ın söylediği gibi imge-model[ler], anne, nişanlı, metres, eş, azize ve fahişe, prenses ve hizmetçi, zengin kadın ve yoksul kadın, altüst oluşlarında ve ikame edilişlerinde dahi Ödipus bağımlıklarıdır. Bu imgelerin esas biçimleri, onların tüm olası ilişkilerinin parçalanışı ve toplanışı, onlar vasıtasıyla libidonun yöneldiği bir kodun ya da bir toplumsal aksiyomatiğin ürünleridir. Kişiler, koda bilinçdışında kendisi için yatırım yapılan bir toplumsal toplanıştan türeyen simulakrumlardır. Bu yüzden aşk, arzu, gerici ya da devrimci belirtiler takdim eder; bu sonrakiler aksine, kişilerin kodu çözülmüş arzu akımlarına, titreşim çizgile-

rine yerlerini bıraktığı, ve imge kesitlerinin, akımları ilga etmektense onların dolaşmasına sebep olan birden fazla boyuta sahip nokta-gösterge[ler]i, tekil noktaları tesis eden şizelere yerlerini bıraktığı figüratif-olmayan belirtiler olarak belirirler. Ne ödipal olan ne de ödipallik-öncesi olan, ama masum bir şekilde ödipal-olmayan, ve devrimciye "Ödipus mu, hiç duymadım" deme hakkını veren figüratif-olmayan aşklar; toplumsal sahaya yapılan devrimci bir yatırımın belirtileri. Kişilerin ve egonun biçimini ilga etmek, ödipallik-öncesi farklılaşmamış için değil, ama ödipal-olmayan tekilliklerin çizgileri için, arzulama-makineleri için. Çünkü hakikaten de, nesnelerle, amaçlarla, kaynaklarla ilgisi olmayan, ama yalnızca makinesel biçimle ya da belirtilerle ilgisi olan cinsel bir devrim vardır.

Şizoanalizin dördüncü ve son tezi o halde, toplumsal libidinal yatırımın iki kutbunu, paranoyak, gerici ve faşizan kutup ile devrimci şizoid kutbu birbirinden ayırt etmektir. Burada bir kez daha, bilinçdışı toplumsal yatırımları psikiyatriden alınma terimlerle nitelemekte hiçbir sakınca görmüyoruz; bu terimler, onları basit yansıtmalar kılan ailevi bir çağrışıma sahip olmaya bir son verdiği sürece, ve hezeyanın, doğrudan doğruya yetkin, temel bir toplumsal içeriğe sahip olduğu idrak edildiği anda. İki kutup, *biri* üretimin ve arzulama-makinelerinin, belirli bir güç ya da seçici hakimiyet biçimi altında geniş bir ölçekte tesis ettiği sürüsel toplanışlara itaat etmesi vasıtasıyla, *diğeri* karşıt bir itaat ile ve gücün altüst oluşuyla; *biri* tekillikleri çiğneyen, seçen ve kodlar ile aksiyomatiklerde muhafaza edilecekleri şekilde onları düzenleyen molar ve yapılandırılmış toplanışlarla, *diğeri* aksine büyük toplanışları kendi yaratıcılıkları için birçok malzeme olarak ele alan tekilliklerin moleküler çokluklarıyla; *biri* sisteme içsel olan sınırlara uygun olarak akımları askıya alan, boğan, tersine çeviren ya da yeniden

kesen bütünleme ve yerliyurtlulaşma çizgileriyle, *diğeri* yeni akımları üreten kendi figüratif-olmayan kesilmelerini ve şizelerini icat eden, kodu çözülmüş ve yersizyurtsuzlaşmış akımları takip eden, onları arzulama-üretiminden alıkoyan kodlanmış duvarı ve yerliyurtlulaşmış sınırı her zaman için aşan kaçış çizgileriyle; ve önceki tüm saptamaları özetleyecek şekilde, *biri* tabi-gruplarla, *diğeri* özne-gruplarla tanımlanmaktadır. Hala bu ayrımlara dair her türlü sorunla çarpıştığımız doğrudur. Şizoid yatırım hangi anlamda basit bir ütopyayı değil, ama diğeri gibi gerçek bir toplumsal-tarihsel yatırımı tesis eder? kaçış çizgileri hangi anlamda müşterek, olumlu ve yaratıcıdır? iki bilinçdışı kutuptan biriyle diğeri arasındaki ilişki ve onların bilinç-öncesi çıkar yatırımlarıyla ilişkisi nedir?

Bilinçdışı paranoyak yatırımın, tahsis ettiği ve paylaştırdığı bilinç-öncesi amaçların ve çıkarların ötesinde, bir eksiksiz beden olduğunca sociusa yöneldiğini görmüştük. Böylesi bir yatırımın gün ışığına çıkarılmaya tahammül edemediği hala doğrudur: toplumun genel amaçları-çıkarları olarak takdim edilen tahsis edilebilir amaçlar ya da çıkarlar altında gizlenmelidir ki, aslında sadece hakim sınıfa ya da onun bir parçasına ait olanları temsil etmektedir. Bir hakimiyet oluşumu, sabit ve belirli sürüsel bir toplanış, kendisine kendi zalim kuvveti, şiddeti ve anlamsızlığı için yatırım yapılmasına nasıl katlanır? Onları yaşatmaz. En aşikar faşizm bile, amaçların, yasanın, düzenin ve aklın dilinden konuşur. En vahşi kapitalizm bile ekonomik akılcılığın dilinden konuşur. Ve zorunlu olarak böyledir, çünkü akli düzenin, onu karara bağlayan bir kodun altında, bir aksiyomatiğin altında ayrılmaz bir şekilde kendisini sabitlenmiş olarak bulduğu yer, bir eksiksiz bedenin akıldışılığıdır. Dahası, bilinçdışı gerici yatırımın bir amaçtan yoksun olduğunun açığa çıkarılması, onu bütünüyle dönüştürmek, libidonun di-

ğer kutbuna, yani şizodevrimci kutba onun intikal etmesini sağlamak için yeterli olacaktır, çünkü bu, gücü altüst etmeksizin, itaati tersine çevirmeksizin, *üretimin kendisini arzuya iade etmeksizin* gerçekleştirilmeyecektir; zira amaçsız olarak yaşayan sadece arzudur. Moleküler arzulama-üretimi, altüst edilmiş bir güç ya da hakimiyet biçimi altında bu sefer molar toplanışı itaat ettirme serbestisini yeniden bulacaktır. İşte bu yüzden, yatırımın iki kutbuna dair teoriyi en uzağa taşımış, ama bunu yine de etkin bir ütopya kategorisi altında yapmış olan Klossowski şunu yazabilmiştir: "Her hakimiyet oluşumu, kendi kaçınılmaz parçalanışının anını böylelikle sezer... Kristalize olmayı amaçladığı için, buna vakıf olmaya hiçbir hakimiyet oluşumu katlanamayacaktır: çünkü onu tesis eden bireylerde bunu fark eder hale geldiği anda, onlar bu oluşumu parçalarına ayırmaktadırlar... Bilimin ve sanatın dolambaçlı yollarıyla, insan varlığı bu sabitlenmeye birçok kereler başkaldırmıştır; bu kapasiteye rağmen, bilimin içindeki ve bilim vasıtasıyla etki eden sürüsel güdü bu ayrılmanın başarısızlığa uğramasına neden olmuştur. İnsan varlığının *istençten yoksun fenomenlerin* tarzıyla hareket edebildiği gün— çünkü insan varlığı düzeyindeki her istenç, her zaman için onun muhafazasına, süreğenliğine itaat eder—işte o gün, yeni bir yaratık varlığın bütünlüğünü telaffuz edecektir... Bilim, kendine özgü tarzıyla sadece, donatmaya bir son vermediği *araçların*, kombinasyonları şu veya bu sonuca varan *amaçsız ya da hedefsiz* kuvvetlerin bir etkileşimini dışarıda yeniden-ürettiğini gösterir... Yine de, tesis edilmiş toplumsal bir gruplaşmanın dışındayken hiçbir bilim gelişemez. Bilimin toplumsal grupları kuşkuyla karşılamasının engellenmesi için, onlar bilimi yeniden ele alırlar... çeşitli endüstriyel planlamalara (onu dahil ederler); onun özerkliği kesinlikle kavranılamaz bir hale gelmiştir. Sanatla bilimi bir araya getiren bir entri-

ka, tüm kurumlarımızın parçalanışını ve üretim araçlarının tam bir altüst oluşunu gerektirir... Eğer Nietzsche'nin dileğine uygun olarak herhangi bir entrika, bilimi ve sanatı daha az kuşkulu olmayan amaçlar için tertiplerse, sanayi toplumu bu entrikayı, bu entrikanın onun için sakladığı ölçüsüz ıstırabın altında arz ettiği bir *sahneleme* tarzıyla peşinen boşa çıkartmış gibi görünecektir: sonuçta modernitenin gerçek yüzünü ifşa eden bir deneysel alanlar çoğulluğu altında onu gizleyen kurumsal yapıların havaya uçması—Nietzsche'nin toplumların evriminin son ürünü olarak gördüğü nihai bir evre. Bu perspektifte sanat ve bilim sonradan, Nietzsche'nin kendi karşı-sosyolojisinin nesnesini tesis ettiğini söylediği hakimiyet oluşumları olarak ortaya çıkacaktır—başat güçler olduklarınca sanat ve bilim, kurumların harabeleri üzerinde kendilerini inşa ederler." [64]

Bilim adamlarının ve teknisyenlerin, ve hatta sanatçıların, ve bilim ile sanatın kendilerinin yerleşik hakimiyetlerin hizmetinde olduğu bu dünyada sanata ve bilime başvurmak niye (sadece finansman yapıları yüzünden değil mi)? Öyle ki, sanat kendi yüceliğine, kendi yaratıcılığına ulaştığı anda, arzulama-makinelerini yerleştiren ve onların işlemesini sağlayan kod çözümü ve yersiz-yurtsuzlaşma zincirlerini yaratır. Örneğin resimde Venedik okulu: Venedik'in bir Urstaat'ı sınırlandıran, kendisine geniş bir özerklik sağlayan en güçlü ticari kapitalizmi geliştirdiği sırada onun resmi bir Bizans kodunda kendisini açıkça kalıba döker ki, kullandığı renkler ve çizgiler bile onların hiyerarşisini dikey bir düzen olarak saptayan bir gösterene tabi olurlar. Ama on beşinci yüzyılın ortalarına doğru, Venedik kapitalizmi kendi çöküşünün ilk işaretleriyle karşılaştığı sırada bu resimde bir şey patlak

[64] Pierre Klossowski, *Nietzsche et le cercle vicieux*, ss. 175, 202-203, 213-214. (Sürüsel toplanışlar ile tekilliklerin çokluklarının karşıtlığı bu kitabın her yerinde geliştirilir, sonra da *La Monnaie vivante*'de.)

verir: açılmakta olan yeni bir dünya, çizgilerin yersizyurtsuzlaştığı, renk kodlarının çözüldüğü, ve artık onların sadece, kendi aralarında ve renklerle çizgiler arasında sürdürdükleri ilişkilere gönderimde bulunduğu *başka* bir sanat gibi. Kaçış ya da atılım çizgileriyle birlikte tablonun yatay ya da yanal bir organizasyonu doğar. İsa'nın bedeni her parçasıyla ve her tarzda yapılandırılır, her yönden ele alınır, eksiksiz organsız beden, arzunun tüm makinelerinin iliştiği mevki, sanatçının zevkinin patlak verdiği sado-mazoşistik uygulamanın yeri olarak rol oynar. Hatta eşcinsel-İsa. Organlar organsız bedenin dolaysız güçleri haline gelir ve onun üzerinde akımlar yayar, aziz Sébastian'ın oklarının başka akımlar üretmek amacıyla sayısız yara açmak ve yeniden açmak için yaklaştığı tarzda. Kişilerin ve organların hiyerarşize müşterek yatırımlar takip edilerek kodlanılmasına bir son verilir, hepsinin; her biri kendinde değerlidir ve kendi işini yürütmektedir: Bakire bir kenarda dinlerken çocuk İsa diğerinden izlemektedir, İsa bütün arzulayan çocukların, Bakire bütün arzulayan kadınların değerindedir; kutsallığı çiğnemenin neşeli bir etkinliği, bu genel özelleştirmenin altında genişlemektedir. Tintoret gibi birisi, dünyanın yaradılışım uzunlamasına bir seyir olarak resmeder ki, en son Tanrı'nın kendisi, dört bir taraftan başlangıç bahşetmektedir. Lotto'nun bir tablosu birdenbire, aslında on dokuzuncu yüzyıla aitmiş gibi ortaya çıkabilmektedir. Ve şüphesiz ki resim akımlarının bu kod çözümü, ufukta arzulama-makinelerini biçimlendiren bu şizoid kaçış çizgileri, eski koddan geriye kalan parçalar içinde bir kez daha yakalanırlar veyahut yeni kodlara dahil edilirler, öncelikle de, kaçışları tıkayan, toplanışın bütününü çizgilerle renklerin arasındaki yanal ilişkilere hapseden, ve onu arkaik ya da yeni yeryurtlara (örneğin perspektif) indirgeyen tam bir resimsel aksiyomatiğe. Yersizyurtsuzlaşma hareketinin yalnızca yeryurtların

aksi yönü olarak kavranabileceği öylesine doğrudur ki; hatta kalıntı, yapay ve kurgusal olanların. Ama en azından, kodları parçalamış, gösterenleri ilga etmiş, yapıların altına geçmiş, akımları harekete geçirmiş ve arzunun sınırlarında kesilmeleri icra etmiş bir şey ortaya çıkmıştır: atılım. On dokuzuncu yüzyılın şimdiden on beşinci yüzyılın içinde olduğunu söylemek yeterli değildir, çünkü yeri geldiğinde on dokuzuncu yüzyıl için de benzeri bir şeyi söylemek gerekir, ve altında tuhaf serbest akımların zaten dolaştığı Bizans kodu için de. Bunu ressam Turner'da ve bazen "bitirilmemiş" olarak tarif edilen onun en eksiksiz tablolarında görmüştük: bir dâhi belirdiği anda, artık herhangi bir okula, herhangi bir döneme ait olmayan, atılımı icra eden bir şey vardır—amaçsız süreç olarak sanat, ama bu şekilde tamamlanacak bir sanat.

Kodlar ve onların gösterenleri, aksiyomatikler ve onların yapıları, onları doldurmaya gelen imgeler kadar onları ölçen saf simgesel ilişkiler de, amaçlar, okullar ve dönemler ile nitelenen bütünüyle estetik molar oluşumları tesis ederler, onları, onlarda bir tatbik etme fırsatı bulan fazlasıyla geniş toplumsal oluşumlarla ilişkilendirirler, ve sanatı her zaman için hadım-edici hakimiyet makinesine tabi kılarlar. Çünkü sanatta da gerici bir yatırım kutbu vardır, karanlık bir paranoyak-Ödipal-narsisistik organizasyon. Kirli küçük sırrın etrafında resmin pis bir kullanımı, aksiyomatiğin figürleri geride bıraktığı soyut resimde dahi: gizli özü dışkıbilimsel bir resim, ödipal imge olarak kutsal Teslisle bağını koparmış olsa bile ödipalleştirici bir resim, süreci bir amaç ya da bir durakalma, bir kesinti ya da boşluktaki bir süreğenlik kılan nevrotik ve nevrotikleştirici bir resim. Modern resmin gasp edilmiş adı altında bugüne açılan bu resim, bu zehirli çiçek, Lawrence'ın bir kahramanını şunu söylemeye vardırır: "Bu katıksız bir cinayete benziyor...—

Peki öldürülen kim?...—Kişi kendinde, öldürülenlerin merhamet bağırsakları olduğunu hisseder...öldürülen belki de budalalık, duyarlı budalalık, sanatçı gülümsemesidir. —İnanıyor musunuz? Bana öyle geliyor ki, kıvrımlı levhadaki tüm bu tüpler ve titreşimler, kesinlikle hayvanidirler ve fazlasıyla duyarlıdırlar. Çok fazla kendini acındırma ve çok fazla nevrotikleşmiş kibir sergiliyor gibidirler." Hadım-edilmenin büyük verimsiz kesilmesinin üzerine yansıtılmış üretken kesilmeler, kıvrımlı levhanın akımları haline getirilmiş akımlar, tümüyle engellenen atılımlar. Ve belki de bu, görmüş olduğumuz gibi, sanatın ve edebiyatın ticari değeridir: artık kendi gerici libidinal yatırımlarını bile "göstermeye" gerek duymayan paranoyak *bir ifadenin biçimi*; çünkü bu yatırımlar aksine, ona gösterenler olarak hizmet eder: artık Ödipus'u bile tasvir etmeye gerek duymayan ödipal *bir içeriğin biçimi*, çünkü "yapı" zaten yeterlidir. Ama şizodevrimci diğer kutupta sanatın değeri artık sadece, sessizliğe indirgenmiş bir gösterenin altında, parametrelerin özdeşliğinin koşulları altında, iktidarsızlığa indirgenmiş bir yapı boyunca sanatın, geçip gitmelerine sebep olduğu kodu çözülmüş ve yersizyurtsuzlaşmış akımlarla ölçülmektedir; pnömotik, elektronik ya da gazsı farklılaşmamış desteklere sahip olan, ve zayıf olanlara, okuryazarolmayanlara ve şizolara ulaşabilir olduğunca entelektüellere çok daha zor ve çok daha entelektüel gelen, anlamı ve amacı bilmeyen merhamet bağırsaklarını, akan ve yeniden kesen her şeyi kucaklayan bir yazı (Artaud deneyimi, Burroughs deneyimi). Sanatın hakiki modernliğine ulaştığı yer burasıdır, öyle ki, sanatta tüm zamanlar boyunca mevcut olan, ama estetik bile olsa amaçların ve nesnelerin altında, kayıtların ve aksiyomatiklerin altında gizlenmiş olan şeyi basitçe serbestleştirmeye dayanır:

kendisini ifa eden ve ilerledikçe ifasına ulaşmaya bir son vermeyen bir süreç, "deneyim" olarak sanat.[65]

Ve aynısı bilim için de söylenecektir: bilginin kodu çözülmüş akımları, öncelikle tamı tamına bilimsel aksiyomatiklere bağlanırlar, ama sonrakiler çift kutuplu kararsızlıklar ifade ederler. Kutuplardan biri, pazar ihtiyaçları ve teknikteki yenilik bölgelerine dayanarak bilimden alıkoyulması gerekeni alıkoyan büyük toplumsal aksiyomatiktir; bilimsel alt-toplanışları kendisine özgü ve kendisine tekabül eden tatbikler kılan büyük toplumsal toplanıştır, kısacası, bilim adamlarını "akla" yeniden davet etmekle yetinmeyen, ama onların tarafındaki her türlü sapmayı öngören, onlara amaçlar dayatan, ve bilimi ve bilim adamlarını, hakimiyet oluşumuna muazzam bir şekilde boyun eğen bir organ kılan yöntemler toplanışıdır (örneğin karşı-determinizme yalnızca bir noktaya kadar tahammül edildiği ve sonra determinizm ile onun uzlaştırıldığı tarz). Fakat diğer kutup, çevresinde bilgi akımlarının şizofrenikleştiği, sadece toplumsal aksiyomatikten kaçmayan ama kendine özgü aksiyomatikleri de geride bırakan, gitgide daha çok yersizyurtsuzlaşan akımlar, ne figüratif ne de yapısal olan figür-şize[ler] ortaya çıkaran, ve amaçsız ya da ereksiz fenomenlerin etkileşimini yeniden-üreten ya da üreten şizoid kutuptur: önceden de tanımlanmış olduğu anlamda, deneyim olarak bilim. Diğerlerinde olduğu gibi bu arazide de, bilimin paranoyak-ödipalleştirici bir öğesi ile şizodevrimci bir öğe arasında tam bir libidinal çatışma yok mudur?

---

[65] Bkz. John Cage'in bütün eserleri ve kitabı *Silence*, Wesleyan University Press, 1961: "*deneysel* sözcüğü uygun olabilir, başarıya ve başarısızlığa dayanarak sonradan yargılanacak bir edimi değil, ama sadece sonucu bilinmeyen bir edimi belirtecek şekilde anlaşılması şartıyla (ss. 13). Ve *kod çözümüne, yapı-söküme*, ve *süreç* olarak esere dair etkin ve pratik fikirler hakkında, Cage hakkında Daniel Charlas'ın harika açıklamalarına başvurulabilir, "Musique et anarchie," *Bulletin de la Société de philosophie*, temmuz 1971 (tartışmaya, artık bir kod olmadığına dair fikre tepki göstererek iştirak edenlerin şiddetli öfkesi...).

Tam da bu çelişki, Lacan'ı bilim adamlarının bir dramı bulunduğunu söylemeye vardırmıştır ("J.R. Mayer, Cantor, zaman zaman deliliğe giden bu dramların listesini vermeyeceğim..., öyle ki, Ödipus'tan şüphe etmeksizin kendisini ona dahil edemeyenlerin bir listesidir": Çünkü işin doğrusu, Ödipus bir aile figürü veya hatta zihinsel bir yapı olarak müdahil olmaz; ama ödipalleştirici bir etmen olarak bir aksiyomatiğin altında müdahil olur ki, buradan özgül olarak bilimsel bir Ödipus doğacaktır).[66] Ve paranoyak-ödipal-narsisistik kutbun etrafında yükselen Lautréamont'un şarkısının (*Ey katı matematik... Aritmetik! cebir! geometri! görkemli üçleme! parıldayan üçgen!*) karşısında başka bir şarkı vardır, ey şizofrenik Matematik, denetlenemeyen ve delirmiş arzulama-makineleri!...

Kapitalist hakimiyet oluşumunda (socius olarak sermaye-paranın eksiksiz bedeni) büyük toplumsal aksiyomatik, önceki oluşumları niteleyen yerliyurtlu kodların ve despotik üst-kodlamanın yerini almıştır; ve eşsiz bir şekilde tabi kılan molar, sürüsel bir toplanış biçimlenmiştir. Bu toplanışın hangi temeller üzerinde işlediğini görmüştük: hep genişlemekte olan bir ölçekte yeniden-üretilen, ihtiyaçlarına göre daimi olarak aksiyomlarını çoğaltan, imgelerle ve imgelerin imgeleriyle doldurulan, içinde arzunun kendi bastırılışını arzulamak için belirlendiği (*emperyalizm*) bütün bir içkinlik sahası, —kodu çözülmüş ve yersizyurtsuzlaşmış akımlar arasındaki diferansiyel ilişkiler sistemi olarak bir birleşimi yerleştiren (öyle bir tarzla ki, toplumsal kaydın ve bastırmanın artık doğrudan doğruya bedenlere ve kişilere yönelmeye ihtiyacı yoktur, ama tam aksine onlara rehberlik etmektedir; *aksiyomatik*, düzenleme, tatbik etme), benzeri görülmemiş bir kod çözümü ve yersizyurtsuzlaşma, —gaspın artık homojen ve aynı koda ait iki homojen nicelik ara-

---

[66] Jacques Lacan, *Ecrits*, ss. 870

sındaki basit bir aritmetik fark ile değil, ama aynı güce sahip olmayan heterojen büyüklükler arasındaki diferansiyel ilişki ile gerçekleştirildiği, akış artı-değeri olarak belirlenmiş bir artı-değer: kapitalizmin endüstriyel özündeki insan artı-değeri olarak sermaye akımı ve emek akımı, kapitalizmin parasal kaydındaki finansman akımı ve ödeme ya da gelirler akımı, kapitalizmin ticari ve bankasal işleyişindeki makine artı-değeri olarak pazar akımı ve icat akımları (içkinliğin ilk görünümü olarak *artı-değer*), —makineyi hizmetine yerleştiremediğince çok daha vahşileşen, ama kapitalist makinenin hizmetinde olan hakim bir sınıf: bu anlamda tek bir sınıf vardır ki, kendi açısından gelirleri emmekten memnundur, ama ne kadar aşırı da olsa, işçilerin ücret-gelirlerinden sadece aritmetik olarak ayrılmaktadır; oysa ki bu sınıf daha derin bir düzeyde, kapitalizmin içsel sınırlarını, onların daimi yerinden-edilişlerini ve hep daha geniş bir ölçekte onların yeniden-üretilişlerini her bir aşamada çizen temellük-edilmemiş, sahip-olunmamış, ve ücretlerle ve kârlarla kıyaslanamayacak devasa akımının yaratıcısı, düzenleyicisi ve muhafızı olarak işlemektedir (kapitalist içkinlik sahasının ikinci görünümü olarak içsel sınırların, döngüsel bir ilişki ile tanımlanmış oyunu; "brüt kârın gelir ücret-akışında finansman-geri-akışının büyük akımı"), —artı-değerin gerçekleşmesi ya da soğurulması olarak üretim-karşıtlığının üretime nüfuz etmesi, öyle bir tarzla ki, askeri, bürokratik ve polissel aygıt, dolaysız bir şekilde, arzunun bastırılışı için libidinal yatırımlar üreten ekonomi üzerine temellendirilmiş olarak kendisini bulur (içkinliğin üçüncü görünümü olarak, kapitalizmin çifte doğasını ifade eden *üretim-karşıtlığı*; üretmek için üretmek, ama sermaye koşulları altında). Bu görünümlerden bir tanesi bile yoktur ki, en küçük faaliyet, en küçük endüstriyel veya finansal mekanizma bile yoktur ki, kapitalist makinenin çılgınlığını ve onun akılcılığının

patolojik niteliğini ifşa etmesin (hiç de hatalı bir akılcılık değil, ama *bu* patolojik durumun, *bu* çılgınlığın doğru akılcılığı, "çünkü makine çalışıyor, emin olun"). Deli olmayı göze alıyor değildir, bir uçtan diğerine en başından beri öyledir, ve onun akılcılığının kökeni de budur. Marx'ın kara mizahı, *Kapital*'in kaynağı, böylesi bir makineden büyülenmiş olmasıdır: nasıl düzenlenebilmiştir, hangi kod çözümü ve yersizyurtsuzlaşma temelinde düzenlenmiştir, hep daha fazla kodu çözülmüş, hep daha fazla yersizyurtsuzlaşmış bir şekilde nasıl çalışmaktadır, aksiyomatik vasıtasıyla ve akımların birleşimi vasıtasıyla nasıl çok daha katı bir tarzda işlemektedir, makineyi iyi halde tutan gri beyefendilerin tuhaf berbat sınıfını nasıl üretmiştir, arzu yatırımlarını aldatıcı ve öznel bir ideolojiyle bile ilerlemeyecekleri bir noktaya kadar, ve bizi *Yaşasın sermaye ve onun gerçekliği, nesnel gizlenişi içinde* diye bağırma noktasına kadar iterek bir başına ölmeyi değil de, bizim ölümümüze neden olmayı nasıl göze alır. İdeoloji haricinde, hiçbir zaman hümanist, liberal, babacıl vb. bir kapitalizm olmamıştır. Kapitalizm, ilkel zulüm sistemiyle bile ölçülemez bir zulümle, despotik terör rejimiyle bile ölçülemez bir terörle tanımlanır. Ücretlerin yükseltilmesi ve yaşamın iyileştirilmesi gerçekliklerdir, ama kapitalizmin, sınırlarının genişlemesine dayanarak kendi aksiyomatiğine her zaman yenisini ekleyebilmeye muktedir olduğu, herhangi bir tamamlayıcı aksiyomdan türeyen gerçekliklerdir (*New Deal*'i yaratalım, güçlü sendikaları talep edelim ve tanıyalım, tek sınıfa iştirakte öncü olalım, bize doğru onca adım atan Rusya'ya doğru bir adım atalım vb.). Ama bu adacıkları düzenleyen geniş gerçeklik içinde, sömürü durmaksızın keskinleşiyor, eksiklik çok daha bilimsel bir tarzda düzenleniyor, "Yahudi sorunu" türünden şeylerin nihai çözümü çok daha ayrıntılı olarak hazırlanıyor, üçüncü dünya, kapitalizmin bütünsel bir parçası olarak organize

ediliyor. Hep genişlemekte olan bir ölçekte kapitalizmin içsel sınırlarının yeniden-üretiminin çeşitli sonuçları vardır: merkezde ücretlerin yükselişini ve yaşamın iyileştirilmesini temin eder, sömürünün en acımasız biçimlerini merkezden çevreye yerinden-eder, ama aynı zamanda merkezin kendisinde de aşırı-sömürü gettolarını çoğaltır, sosyalist olduğu söylenen oluşumlara açıkça tahammül eder (siyonist devleti zora sokan şey kibutz tarzı bir sosyalizm değildir, dünya kapitalizmini zora sokanın Rus sosyalizmi olmaması gibi). Saptadığımız şey bir eğretileme değildir: fabrikalar hapishanelerdir, hapishanelere benziyor değillerdir, öyledirler.

Sistemdeki her şey çılgıncadır: böyledir, çünkü kapitalist makine kodu çözülmüş ve yersizyurtsuzlaşmış akımları destekler, onların kodlarını çok daha çözer ve onları çok daha yersizyurtsuzlaştırır, ama onları birleştiren bir aksiyomatik aygıtına onların geçmesini sağlıyorken, ve sahte kodları ve yapay yeniden-yerliyurtlulaşmaları üreten birleşim noktalarında bunu yapıyorken. İşte bu anlamda kapitalist aksiyomatik, her zaman için yeni yeryurtları ortaya çıkarmaktan ve yeni despotik Urstaat'ı diriltmekten başka bir şey yapmaz. Sermayenin büyük mutant akımı saf yersizyurtsuzlaşmadır, ama ödeme araçlarının bir geri akışına dönüştürüldüğünde, o ölçüde bir yeniden-yerliyurtlulaşma da icra etmektedir. Kapitalizmin merkeziyle ilişkili olarak üçüncü dünya yersizyurtsuzlaşmıştır, ama onun saf bir çevresel yeryurdu olarak kapitalizme aittir. Bilinç-öncesi sınıf ve çıkar yatırımları her yerdedir. Ve kapitalistin her şeyden önce kapitalizmde çıkarı vardır. Bu denli sıradan bir saptamanın başka bir amacı var: çünkü *sadece* ondan çıkardığı kârı emmek vasıtasıyla bir çıkarı vardır, ve bu kâr ne kadar büyük de olsa kapitalizmi tarif etmez. Ve kapitalizmi tarif eden şey olarak, kârı koşullayan şey olarak, bütünüyle farklı bir doğadan arzu yatırımına, bilinçdışı-

libidinal yatırıma sahiptir, öyle ki bu, koşullanmış kârlar ile açıklanmaz, ama aksine kendisi, büyük kârlara ya da umutlara sahip olmayan küçük kapitalistin, yatırımlarının toplamının bütünlüğünü idame ettirişini açıklar: "mülk-olmayacak ve zenginlik-olmayacak" şekilde dönüştürülebilir-olmayan, temellük edilebilir-olmayan devasa akıma yönelik bir libido—modern ekonomistlerin içinde bize göre tam bir çılgın ekonomik sistemin çılgın bir yorumunu verme avantajına sahip Bernard Schmitt'in söylediği gibi (en azından sınıra kadar gider). Kısacası, gerçek bir bilinçdışı libido, çıkarsız bir aşk: bu makine olağanüstüdür. Bu aşamadan itibaren, ve her zaman için az önceki totolojik saptamadan yola çıkıldığında, bilinç-öncesi çıkar yatırımları kapitalizmin istikametinde olmayan veya olmaması gereken insanların, kapitalizme uygun veya onu hiç mi hiç tehdit etmeyen bir bilinçdışı libidinal yatırımı nasıl sürdürebildikleri anlaşılabilir. Ya bilinç-öncesi çıkarlarını ücretlerin yükseltilmesine ve yaşamlarının iyileştirilmesine adarlar, yerleştirirler; amaçlarının doğasını kuşkulu buldukları anda saldırganlaşan güçlü organizasyonlar onları temsil eder ("Şurası açık ki işçi değilsiniz, gerçek çatışmalar hakkında hiçbir fikriniz yok, sistemin iyi bir idaresi için kârlara saldıralım, temiz bir Paris'e oy verin, hoş geldiniz Bay Brejnev"). Peki kişi kapitalist sistemin kalbinde bizzat kendi kazdığı delikte çıkarını nasıl bulamaz? Ya da ikinci durumda: sermaye-paranınkinden farklı bir bedeni varsayan yeni gerçek bir çıkar yatırımı, yeni amaçlar vardır; sömürülenler bilinç-öncesi çıkarlarını idrak ederler ve bu çıkar gerçekten devrimcidir, *bilinç-öncesinin bakış açısından* büyük bir kesilmedir. Ama libidonun bilinç-öncesi düzeydeki tarzla bilinçdışı düzeyde devrimci bir kesilme icra etmesi için, bu yeni amaçlara tekabül eden yeni toplumsal bedene yatırım yapması yeterli değildir. İşin doğrusu, bu iki düzey aynı tarzda işlemezler.

Bir eksiksiz beden olarak libido tarafından yatırım yapılmış socius, özerk bir yeryurt olarak layıkıyla işleyebilir, ama kapitalist makine içinde yakalanmış ve kuşatılmış, ve onun pazarına yerleştirilebilir olarak. Çünkü sermayenin büyük mutant akımı, sınırlarını öteler, yeni aksiyomlar ekler, arzuyu genişleyen sınırlarının seyyar çerçevesi içinde muhafaza eder. Gerçek bir libidinal ve bilinçdışı devrimci kesilme olmaksızın bilinç-öncesi bir devrimci kesilme bulunabilir. Veya olayların sırası daha ziyade şöyledir: ilkin gerçek bir libidinal kesilme vardır, ama sonra amaçlara ve çıkarlara dair basit bir devrimci kesilmenin konumuna doğru yer değiştirir bu, nihayet sadece özgül bir yeniden-yerliyurtlulaşmayı, sermayenin eksiksiz bedeni üzerindeki özgül bir bedeni yeniden biçimlendirir. Tabi-gruplar daimi olarak devrimci özne-gruplardan türerler. Bir aksiyom daha. Soyut resimden daha karmaşık değildir. Her şey Marx ile başlar, Lenin ile devam eder, ve "Hoşgeldiniz Bay Brejnev" ile son bulur. Gelecekteki bir devrimden söz eden devrimcilerin, veya yeni bir efendinin gelmesini dileyen bir köyün durumu mudur hala bu? Ve işlerin hangi aşamada kötüye gittiği sorulduğunda nereye kadar gidilecektir, Lenin'e kadar mı, Marx'a kadar mı? Öyle ki, çeşitli karşıt çıkarlar, Ödipus'a ait olmayan, ama toplumsal-tarihsel sahaya, ondaki bilinç-öncesi ve bilinçdışı çatışmalara ve çelişkilere dair kompleksler içinde bir arada varolurlar, bu kompleksler hakkında söylenebilecek tek şey, Ödipus'a, Marx-babaya, Lenin-babaya, Brejnev-babaya gerisin geriye düştükleridir. Gitgide daha az insan onlara inanıyor, ama hiç önemli değil, çünkü kapitalizm Hıristiyan inancına benzer, özellikle de inanç eksikliği sayesinde hayattadır, ona ihtiyacı yoktur—şimdiye kadar inanılmış olan her şeyin karmakarışık bir tablosu.

Ama işte tersi de doğrudur, kapitalizm durmaksızın her yöne kaçar. Üretimleri, sanatı ve bilimi, tekabül

eden aksiyomatiğe basitçe boyun eğmeyen, ama onlara özgü bazı devrelerin, aksiyomatiğe ait düğümleri aşmasını, kaydetmelerin ve yeniden-yurtlulaşmaların altına doğru katetmesini sağlayan kodu çözülmüş ve yersiz-yurtsuzlaşmış akımlar biçimlendirirler. Özne-gruplar da yeri geldiğinde, ayrılmak vasıtasıyla tabi-gruplardan türerler. Kapitalizm durmaksızın akımları boğar, keser, ve kesilmeyi erteler; ama onlar taşmaya, ve kapitalizme karşı dönüp onu yarıp geçen şizelerin tarzıyla birbirlerini kesmeye bir son vermezler. İçsel sınırlarını büyütmek için her zaman hazır bekleyen kapitalizm, içsel sınırlar büyüdüğünce, ona yaklaşmayı ve onu içeriden yarıp geçmeyi çok daha fazla göze alan dışsal bir sınır tarafından tehdit edilmiş olarak kalır. Böyledir, çünkü kaçış çizgileri tek başına yaratıcı ve olumludurlar: toplumsal sahaya yapılan bir yatırımı tesis ederler ki, karşı-yatırımdan daha az tamam, daha az bütün değildir. Paranoyak yatırım ve şizoid yatırım, bilinçdışı libidinal yatırımın iki karşıt kutbu gibidir, öyle ki, biri arzulama-üretimini hakimiyet oluşumuna ve ondan türeyen sürüsel toplanışa tabi kılar, ve diğeri tersi bir itaati gerçekleştirir, gücü devirir, ve sürüsel toplanışı arzulama-üretiminin moleküler çokluklarına tabi kılar. Ve eğer hezeyanın toplumsal saha ile eş-uzanımlı olduğu doğruysa, bu iki kutbun her türlü hezeyanda bir arada varolduğu, ve devrimci şizoid yatırım parçalarının gerici paranoyak yatırım bloklarına tesadüf ettiği görülür. İki kutbun arasındaki salınım hezeyanı teşkil eder. Yine de salınımın eşit olmadığı, ve şizoid kutbun edimsel paranoyak kutupla ilişkili olarak daha ziyade potansiyel olduğu ortaya çıkar (sanata ve bilime, potansiyellikleri dışında nasıl bel bağlanabilir ki, zira edimsellikleri hakimiyet oluşumları tarafından kolayca denetlenebilmektedir?). Çünkü bilinçdışı libidinal yatırımın iki kutbu, bilinçöncesi çıkar yatırımlarıyla ne aynı ilişkiye ne de aynı

ilişki biçimine sahiptirler. Bir tarafta, esasında, çıkar yatırımı paranoyak arzu yatırımını etkili bir şekilde gizlemekte ve gizledikçe onu kuvvetlendirmektedir: mevcut çıkarların, sebeplerin ve araçların, amaçların ve aklın bir düzeni altında akıldışı niteliği saklamaktadır; veya bizatihi o, paranoyak yatırımı akılcılaştıran çıkarlara sebep olmakta ya da onları yaratmaktadır; veya dahası, etkili bir bilinç-öncesi devrimci yatırım, libido düzeyinde paranoyak bir yatırımı bütünsel bir şekilde sürdürmektedir, öyle bir tarzla ki, yeni socius devrimin yüksek amaçları ve nedenselliğin kaçınılmaz zincirleri adına bütün arzu üretimlerini boyun eğdirmeyi sürdürmektedir. Öbür durumda ise aksine, bilinç-öncesi çıkarlar başka türden bir yatırımın gerekliliğini keşfetmeli, ve amaçlarla çıkarları şüpheye taşıdıkları gibi, nedensellikten bir çeşit kopmayı da icra etmelidir. Çünkü sorun aynı değildir: eksiksiz beden olarak socius inşa etmek yeterli değildir, ama bu toplumsal eksiksiz bedenin öteki tarafına, yeni molar toplanışı boyun eğdirmesi gereken moleküler arzu oluşumlarının faaliyet gösterdiği ve kaydedildiği yere de geçilmelidir. Libidonun bilinçdışı devrimci kesilmesine ve yatırımına ancak bu şekilde ulaşılır. İmdi, bu sadece nedensellikten bir kopma pahasına ve bu kopma lehine gerçekleştirilebilir. Arzu bir sürgündür, arzu organsız bedeni kateden ve bizi bir taraftan diğerine taşıyan bir çöldür. Asla bireysel bir sürgün değildir, asla kişisel bir çöl değildir, ama müşterek bir sürgün ve bir çöldür. Şüphesiz ki, devrimin kaderi sadece sömürülen ve ezilen kitlelerin çıkarlarına bağlıdır. Ama ya belirli bir nedensellik bağı ya da başka türden bir bağlantı olarak gerçek sorun bu bağıntının doğasındadır. Söz konusu olan, devrimci bir potansiyelin sömürülen kitlelerle ya da verili bir sistemdeki "en zayıf bağlar" ile ilişkili olarak nasıl gerçekleştirildiğini bilmektir. Kitleler ya da bağlar kendi yerlerinde, yeni bir sociusu harekete geçiren nedenler ve

amaçlar düzeninde mi etkindirler, yoksa aksine onlar beklenmedik ani bir saldırının, nedenlerle ve amaçlarla bağını koparan ve öteki tarafından sociusa karşı dönen arzu saldırısının yeri ve eyleyicisi midirler? Tabi-gruplarda arzu hala, bir nedenler ve amaçlar düzeni vasıtasıyla tarif edilir, ve arzunun kendisi burada, büyük toplanışları hakimiyet oluşumu altında belirleyen bütün bir makroskobik ilişkiler sistemini dokur. Özne-gruplarsa aksine tek bir nedene sahiptirler; nedensellikten kopmak, devrimci bir kaçış çizgisi; ve böylesi bir ayrılmayı, böylesi zayıf bağları mümkün kılan nesnel etmenler nedensellik dizilerinde ortaya çıkarılabilirlerse de ve çıkarılmalılarsa da, bu ayrılmanın belirli bir anda ve belirli bir mekanda sahip olduğu gerçekliği yalnızca, arzu düzeninin ne olduğu ve onun saldırısı açıklamaktadır.[67] Her şeyin nasıl bir arada varolduğu ve iç içe geçtiği açıktır: "Leninist kesilme[de]" bolşevik grup veya en azından bu grubun bir parçası, güç ilişkilerinin öngörülen nedensel düzenini takip etmeyen, ama bir hendeğe girerek tek başına olayları hızlandıran bir proletarya devriminin ivedi bir olasılığını görmüştü (kaçış ya da "devrimci bozgunculuk"); gerçekte her şey bir arada varolmaktadır: bu olasılığa inanmayanlardaki hala kararsız bilinç-öncesi yatırımlar, yeni bir socius olasılığı "gören" ama onu yeni hakimiyet biçiminin şimdiden bir parçasını teşkil eden molar nedensellik düzeninde muhafaza edenlerdeki bilinç-öncesi devrimci yatırımlar, ve nihayet arzu düzeninde nedensellikten gerçek bir ayrılışı icra eden bilinçdışı devrimci yatırımlar. Ve aynı insanlarda birbirlerine en uzak yatırım türleri belirli bir anda bir arada varolabilmektedir, iki tür grup birbirlerine nüfuz edebilmektedir. İşte bu nedenle iki grup, Kant'taki determinizm ve özgürlük gibidir: elbette aynı "nesne[ye]" sahip-

[67] Tabi-grupların, onların arzuyla ve nedensellikle olan ilişkilerinin analizi için bkz. J.-P. Sartre, *Critique de la raison dialectique*.

tirler, ve toplumsal üretim asla arzulama-üretiminden başkası değildir (tersi de doğrudur), ama aynı yasaya ya da aynı rejime sahip değillerdir. Devrimci bir potansiyelin edimselleşmesi, bilinç-öncesi nedensellik durumunda içerilmesine rağmen pek de onunla değil, ama belirli bir andaki libidinal bir kesilmenin etkinliğiyle, tek nedeni arzu olan şizeyle, yani tam da gerçeğin tarafında tarihin yeniden yazılmasını zorunlu kılan ve her şey mümkün olduğu sırada bu tuhaf çokanlamlı anı üreten, nedensellikten kopuşla açıklanır. Şüphesiz ki şize, nedenlerin, amaçların ve çıkarların yeraltı faaliyeti ile hazırlanmıştır; şüphesiz ki bu nedenler düzeni yeni bir socius ve onun çıkarları adına kendilerini kapatma ve hendeği doldurma tehlikesi taşırlar. Şüphesiz ki her zaman için sonradan, tarihin daimi olarak toplanışların aynı yasalarıyla ve büyük rakamlarla yönetildiği söylenebilir. Ama şizenin varlığa sadece arzu vasıtasıyla, onu şekillendirecek ve bağlayacak amaçlar ve nedenler olmaksızın geldiği doğrudur. Nedensellik düzeni yokken imkansız olmasına rağmen, ancak başka düzenden bir şey vasıtasıyla gerçeklik haline gelmektedir: Arzu, arzu-çöl, devrimci arzu yatırımı. Ve elbette bu, kapitalizmin altını kazan şeydir: devrim nereden gelecek, ve sömürülen kitleler *içinde* hangi biçimde? Ölüm gibidir: nerede, ne zaman? Çok uzaklara akan, çok keskin kesen, kapitalizmin aksiyomatiğinden kurtulan kodu çözülmüş, yersizyurtsuzlaşmış bir akım. Bir Castro mu, bir Arap mı, bir Kara-Panter mi, ufuktaki bir Çinli mi? Bir Mayıs 68 mi, keşiş gibi fabrika bacasına yuva kurmuş yerli bir Mao mu? Önceki bir hendeği kapatmak için hep bir aksiyom daha eklenmesi, faşist albaylar Mao okumaya koyulurlar, artık aldatılamayacaklardır, Castro imkansız hale gelmiştir, kendisiyle ilişkili olarak bile, boşluklar yalıtılır, gettolar yaratılır, yardıma sendikalar çağırılır, en uğursuz "caydırma" biçimleri icat

edilir, çıkar tarafından icra edilen bastırma kuvvetlendirilir—ama arzunun yeni saldırısı nereden gelecektir?[68]

Bizi buraya kadar okumuş olanlar, belki bize birçok kez şunları yaptığımız için saldırdılar: sanatın ve hatta bilimin saf potansiyelliklerine çok fazla inanmış olmak; sınıfların ve sınıf çatışmasının rolünü yadsımak veya küçültmek; arzunun akıldışılığının yanında yer almak; devrimciyi şizoyla özdeşleştirmek, bilinen, çok iyi bilinen bütün bu tuzaklara düşmek. Bu kötü bir okuma olacaktır, ve hangisinin daha iyi olduğunu bilmiyoruz, kötü bir okuma mı, yoksa hiç okumamak mı. Ve kuşkusuz, hiç aklımıza gelmeyen çok daha ağırbaşlı başka saldırılar da vardır. Fakat yukarıdakiler için ilkin diyoruz ki, sanat ve bilim başka bir şeye değil ama devrimci bir potansiyele sahiptir, ve sanatla bilimin ne anlama geldiğini, sadece uzmanların kullanımına sunulan gösterilenlerin veya gösterenin bakış açısından daha az merak edenlere bu potansiyel çok daha büyük görünür; ama onlar sociusun içine gitgide daha çok kodu çözülmüş ve yersizyurtsuzlaşmış, herkes tarafından hissedilen, toplumsal aksiyomatiğin gitgide daha karmaşık, çok daha doymuş bir hale gelmesine neden olan akımları geçirirler; bilim adamının ve sanatçının, özünde yetkisiz ve bilhassa hadım-edici olan devletin planlamalarına tepki olarak nesnel devrimci bir duruma kavuşmak için belirlenebildikleri bir noktaya kadar (zira devlet tam bir sanatsal Ödipus, tam bir bilimsel Ödipus dayatır). İkincisi, altyapının içinde inşa edilen bilinç-öncesi sınıf veya çıkar yatırımlarının önemini hiç de küçültmedik; ama onlarla uzlaşan veya çatışan başka bir doğadan libidinal yatırımların altyapıdaki belirtileri olduklarınca onlara çok daha fazla önem atfettik. "Devrime nasıl ihanet edilir?" sorusunu ortaya koymanın tek yolu budur; hainlerin beklemedikle-

---

[68] André Glucksmann, "Le Discours de la guerre" (*L'Herne*, 1967) içinde bu özgül karşı-devrimci aksiyomatiğin doğasını analiz eder.

ri ama en başından beri orada bulundukları bir kez söylendiğinde (bilinçdışı paranoyak yatırımın devrimci grupta sürüp gitmesi). Ve eğer arzuya devrimci bir organ olarak başvurmuşsak, bunun nedeni, kapitalist toplumun çıkarlara ait birçok tezahüre tahammül ediyor ama hiçbir arzu tezahürüne edemiyor olduğuna inanıyor olmamızdır, öyle ki, bu ikincisi onun temel yapılarını anaokulu düzeyinde bile havaya uçurmaya muktedirdir. Arzuya her akılcılığın akıldışılığı olarak inanıyoruz, ve eksiklik, susuzluk ya da hava açlığı olduğu için değil, ama arzunun üretimi ve üreten arzu, gerçek arzu ya da gerçeğin kendisi olduğu için. Ve nihayet, devrimcinin şizofren olduğunu veya tersini hiç mi hiç düşünmedik. Aksine, mevcudiyet olarak şizofreniyi süreç olarak şizofreniden durmaksızın ayırt ettik; imdi, ilki sadece durakalmayla, boşluktaki süreğenlikle veya bastırmanın sürece dayattığı erekçi yanılsamalarla ilişkili olarak tanımlanabilir. Şizofrenik sürecin bir şizofrenin üretimiyle karışmasından mümkün olduğunca kaçınabilmek için sadece toplumsal sahaya yapılan libidinal yatırımdaki şizoid kutuptan söz etmemizin nedeni buydu. Şizofrenik süreç (şizoid kutup) devrimcidir, paranoyak uygulamanın gerici ve faşist olduğu anlamda; ve ekonomik-politik belirlenimleri anlamamızı sağlaması gereken şey, bu ailecilikten kurtulmuş psikiyatrik kategoriler değil, ama tam tersidir.

Ve sonra bilhassa, şizoanalizin *böyleyken* ortaya koyacak hiçbir politik programı olmadığını söylediğimizde asla kaçamak bir yanıt vermeye çalışmıyoruz. Eğer bir tane var idiyse, bu aynı anda tuhaf ve kaygı verici olmuştur. Ne bir partiye ne de bir gruba dahil olur, kitleler adına konuşmayı da talep etmez. Politik bir programın şizoanalitik çerçevede hazırlandığı varsayılamaz. Nihayet, herhangi bir şey adına ve özellikle de hatta psikanaliz adına konuşmayı talep eden bir şey değildir: sadece

izlenimler, psikanalizde bir şeylerin kötüye gittiğine ve başından itibaren kötüye gittiğine dair bir izlenim. Hala fazlasıyla yetkiniz, mutlak bir yetersizlik adına konuşmak isterdik. Birisi bize hiç şizofren görüp görmediğimizi sormuştu, hayır hayır, hiç görmedik. Eğer birisi psikanalizde işlerin yolunda gittiğini düşünüyorsa, onun için konuşmuyoruz ve onun için söylediğimiz her şeyi geri alıyoruz. Peki şizoanalizin bir tarafta politikayla, diğer tarafta psikanalizle olan ilişkisi nedir? Her şey arzulama-makinelerinin ve arzu üretiminin etrafında döner. Şizoanaliz böyleyken, devrimi ortaya çıkarması gereken bir sociusun doğasına dair bir sorunu ortaya koymaz; devrimin kendisi olmayı da hiç mi hiç talep etmez. Verili bir socius için, sadece arzulama-üretimine onun hangi yeri ayırdığını, arzunun orada hangi devindirici role sahip olduğunu, arzulama-üretimi rejimiyle toplumsal üretim rejiminin uzlaşısının orada hangi biçimler altında gerçekleştirildiğini sorgular; çünkü bunlar her anlamda bir ve *aynı üretimdir*, ama iki farklı rejim altında—dolayısıyla, eksiksiz beden olarak bu socius üstünde bir taraftan diğerine, yani toplumsal üretimin molar toplanışının organize edildiği taraftan arzulama-üretiminin moleküler çokluklarını şekillendiren ve daha az müşterek olmayan diğerine geçmenin olasılığının bulunup bulunmadığını—, arzulama-üretiminin toplumsal üretimi boyun eğdirdiği ve buna rağmen onu yok etmediği bir altüst oluşa, gücün altüst oluşuna, böylesi bir sociusun tahammül edip edemediğini ve hangi noktaya kadar edebildiğini sorgular; çünkü farklı rejimler altındaki aynı üretimdir—özne-grupların bulunup bulunmadıklarını ve bulunuyorlarsa nasıl bulunduklarını vb. Ve eğer birisi bizi, meşhur tembellik haklarını, veya üretmeme haklarım, veya düş ve fantezi üretme haklarını dilediğimizle yanıtlıyorsa, bir kez daha çok memnun oluyoruz, çünkü durmaksızın aksini, ve arzulama-üretiminin gerçeği üret-

tiğini, ve arzunun fantezi ve düşle pek de bir ilgisinin olmadığını söyledik. Reich'a karşıt olarak, şizoanaliz politik ekonomi ile libidinal ekonominin doğaları arasında herhangi bir ayrıma gitmez. Sadece, arzulama-makinelerine açılan, bu makinelerin parçalarına, çarklarına ve motorlarına dahil olan, ve aynı zamanda onların kendi parçalarına, çarklarına ve motorlarına dahil olmasını sağlayan, socius üzerindeki makinesel, toplumsal ve teknik belirtilerin neler olduğunu sorgular. Şizonun bir makine olduğunu herkes bilir; sadece küçük Joey değil bütün şizolar böyle söyler. Cevabı aranacak soru, şizofrenlerin, kapitalizmde organize edildiğince yaşayan emeğin ölü makineleriyle karşılaştırılacak ölü bir emeğin yaşayan makineleri mi olduğudur? Veya aksine, arzulama-makineleri, teknik ve toplumsal makineler, artık daha fazla şizofren üretmeyecek şizofrenik bir süreçte bir araya mı gelirler. Maud Mannoni *Görevlilere mektup*'ta şöyle yazar: "Bu ergenlerden biri ders çalışamadığını beyan etti, mekanikle uğraşması koşuluyla üçüncü sınıf için yeterli. Mekanik onun tutkusu. Ona en iyi bakan kişi garajdaki görevliydi. Eğer onu mekanikten uzaklaştırırsak yeniden şizofrenik hale gelecek," ergoterapiyi ya da toplumsal uyarlamanın meziyetlerini övmek gibi bir niyeti yoktur. Toplumsal makinenin, teknik makinenin ve arzulama-makinesinin sıkı bir şekilde birbirlerine bağlandıkları ve sahip oldukları rejimlerin iletişimine sebep oldukları noktayı vurgular. Bu toplumun buna muktedir olup olmadığını, ve muktedir değilse bunun bedelinin ne olduğunu sorar. Ve işte bu, toplumsal, teknik, bilimsel ve sanatsal makinelerin devrimci olduklarında izleyecekleri yöndür: zaten kendi rejimlerindeki belirtiler olan arzulama-makinelerini şekillendirmek, aynı zamanda arzulama-makinelerinin, onlara ait olan ve arzu konumu olarak bu rejimde onları şekillendirmesi.

Olumsuz ve olumlu görevlerin bütünlüğünde, şizoanalizle psikanalizin karşıtlığı sonuçta nedir? Bilinçdışının iki türünü ya da bilinçdışına dair iki yorumu sürekli olarak karşı karşıya getirdik: biri şizoanalitik, diğeri psikanalitik; biri şizofrenik, diğeri nevrotik-ödipal, biri soyut ve figüratif-olmayan, diğeri imgesel; ama diğer yandan biri gerçekten somut, ve diğeri simgesel; biri makinesel, ve diğeri yapısal; biri moleküler, mikrofiziksel ve mikromantıksal, diğeri molar ve istatistiksel, biri maddi, ve diğeri ideolojik; biri üretken, ve diğeri ifadesel. Şizoanalizin olumsuz görevinin nasıl şiddetli ve yıkıcı olması gerektiğini görmüştük: aileden, ödipallikten, hadım-edilmeden arındırmak, tiyatroyu, düşü ve fanteziyi ilga etmek, onların kodunu çözüp yersizyurtsuzlaştırmak—korkunç bir küretaj, kötü niyetli bir etkinlik. Ama her şey aynı anda vuku bulur. Çünkü bu anda süreç özgürleşir (mekanisyen olarak şizoanalistin görevini şimdiden tanımlayan moleküler kaçış çizgilerini izleyen arzulama-üretimi süreci). Ve kaçış çizgileri hala, toplumsal sahanın bütününe saldıran molar ve toplumsal yatırımlarla doludur: o halde şizoanalizin görevi her durumda nihayet, toplumsal sahaya yapılan libidinal yatırımların doğasını, onların olası içsel çatışmalarını, onların aynı saha üzerinde bilinç-öncesi yatırımlarla olan ilişkilerini, bunlarla olan olası çatışmalarını, kısacası arzulama-makineleri ile arzunun bastırılışı arasındaki bütün bir etkileşimi keşfetmektir. Süreci tamamlamak, askıya almamak, onun boşlukta dönmesine neden olmamak, ona bir amaç vermemek. Akımların yersizyurtsuzlaşması içinde, kod çözümü içinde asla yeterince uzağa gidilmeyecektir. Zira yeni yeryüzü ("İşin doğrusu, yeryüzü bir gün iyileşmenin mekanı olacak"), süreci durduran ya da ona amaçlar tahsis eden nevrotik veya sapkın yeniden-yerliyurtlulaşmalarda değildir, ileride olduğundan daha fazla geride bırakılmış da değildir, arzulama-üretimi

sürecinin, ilerledikçe ve ilerlediğince kendisini zaten her zaman tamamlanmış olarak bulan bu sürecin tamamlanmasıyla çakışmaktadır. O halde bize kalan, şizoanalizin bu farklı görevlerinin nasıl etkili, eşzamanlı bir şekilde ilerlediğini görmektir.

ek: arzulama-makineleri için bilanço programı*

1—Arzulama-makineleri ile cihazların — fantezilerin ya da imgesel tasarım sistemlerinin — aletlerin ya da gerçek tasarım sistemlerinin — bizi her şeye rağmen arzulama-makinelerinin yoluna koyan sapkın makinelerin göreli farklılıkları.

Arzulama-makinelerinin cihazlarla, Lépine adına düzenlenen yarışmalardaki küçük icatlarla, ya da fantezilerle hiçbir ilgisi yoktur. Ya da ilgileri vardır, ama aksi bir yönden, çünkü cihazlar, icatlar ve fanteziler, kapitalizmin dışsal pazarının ya da psikanalizin içsel pazarının özgül yasalarına itaat eden arzulama-makineleri artakalanlarıdır (hastanın yaşanmış durumlarını indirgemek, onları fantezilere tercüme etmek, psikanalitik "sözleşme" gereğidir). Arzulama-makineleri, ne gerçek makinelerin ya da simgesel işleyişteki gerçek makine parçalarının uyarlanışına, ne de imgesel işleyişteki fantastik makinelere dair düşlere indirgenmeye elverişlidir. Bir durumda olduğu gibi diğerinde de, bir üretim öğesinin bireysel bir tüketim mekanizmasına dönüşümüne tanık olunur (psişik tüketimler ya da psikanalitik emzirme olarak fanteziler). Şurası açık ki, psikanaliz cihazlarda ve fantezilerde tüm hadım-edici ödipal takıntılarını geliştirme imkanını zahmetsizce bulabilir. Ama bu bize makine ve onun arzuyla olan ilişkisi hakkında hiçbir şey anlatmaz.

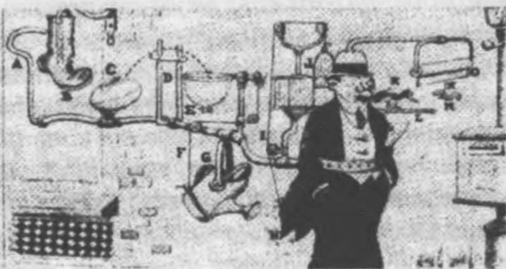
---

* Bu metin ilk defa Ocak 1973'te kitabın ikinci baskısında yayınlanmıştır.

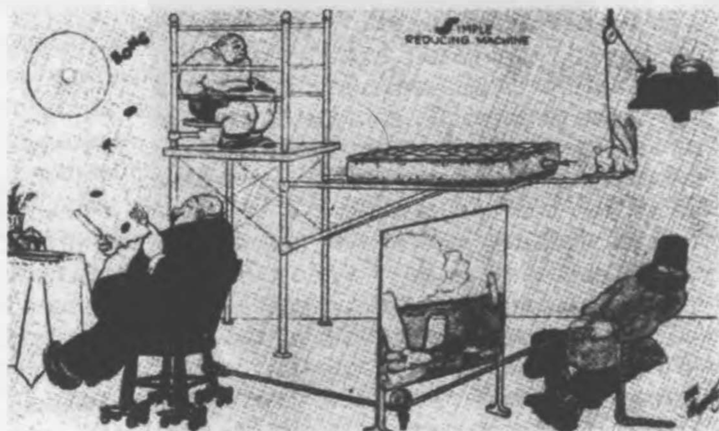
Sanatsal ve edebi imgelem sayısız saçma (*absurde*) makineyi göz önüne alır: ya motorun veya enerji kaynağının belirsizliği ile, ya çalışan parçaların organizasyonunun fiziksel imkansızlığı ile, ya da iletim mekanizmasının imkansız mantığı ile. Örneğin Man Ray'in *Dancer-Danger* (L'impossibilité)'ı, saçmalığın iki derecesini sunmaktadır: dişli çark grupları çalışmaya muktedir değildir, büyük iletim çarkı da öyle. Bu makinenin, bir İspanyol dansçısının kendi etrafındaki dönüşlerini temsil ettiği varsayıldığı ölçüde, söylenebilecek olan şudur: bir makinenin böylesi bir hareketi gerçekleştirebilmesindeki olanaksızlığını saçmalık vasıtasıyla mekanik olarak açıklamaktadır (dansçı, bir makine değildir). Ama aynı zamanda şu da söylenebilir: burada makinenin bir parçası olarak bir dansçı bulunmalıdır; işte, dansçının bir parçası olduğu makine. Bundan böyle söz konusu olan, insan ile makinenin mütekabiliyetlerini, birinden diğerine olan genişlemeleri, birinin diğerini ikame edişlerini—olanaklı veya olanaksız ikame edişler—değerlendirmek amacıyla insan ile makineyi karşılaştırmak değildir, ama insanın, makinenin bir parçasını nasıl teşkil ettiğini, ya da bir makineyi tesis etmek için nasıl *bir başka şeyle bir araya geldiğini* göstermek amacıyla ikisini bir iletişime koymaktır. Bu başka şey, bir alet ya da hatta bir hayvan, veya başka insanlar olabilir. Makineden söz edişimiz yine de bir eğretileme değildir: insan, *makineyi oluşturur*, bu nitelik, insanın açıkça tanımlanmış koşullar altında parçasını teşkil ettiği toplanış ile bir yinelenme vasıtasıyla iletişime koyulduğu andan itibaren. İnsan-at-yay toplanışı, step koşulları altında göçebe bir savaş makinesi şekillendirir. İnsanlar, büyük imparatorluk bürokrasisi koşulları altında bir emek makinesi şekillendirirler. Silahlarıyla birlikte Yunan erleri, piyade birlikleri (*phalange*) koşulları altında bir makineyi tesis ederler. Dansçı, aşkın ve ölümün tehlikeli koşulları altında pist ile birlik-

te bir makineyi tesis eder... Makine sözcüğünün eğretilemeli bir kullanımından değil, ama kökene dair bir hipotezden (bulanık) yola çıkıyoruz: önemsiz öğelerin *yinelenme ve iletişim vasıtasıyla* bir makine tesis etmek için belirlendikleri tarz; bir "makinesel filumun" varoluşu. Ergonomi, genel sorunu artık uyarlamaya ya da ikame etmeye—insanın makineye ve makinenin insana uyarlanışı—değil, ama insan-makine sistemindeki yineleyici iletişime dayanarak ortaya koyduğu anda bu bakış açısına yaklaşmaktadır. Şurası gerçek ki, ergonominin yolunu tutanlar kendilerini saf teknolojik bir yaklaşımda tuttuklarına inandıkları anda, uyarlayıcı yaklaşımlardakinden sınırsızca daha büyük istemsiz bir kuvvetle birlikte, güç, baskı, devrim ve arzu sorunlarını ortaya koyarlar.

Rube Goldberg — « You Sap, Mail that Letter. »

Rube Goldberg — Simple Reducing Machine.

Aletlerin doğasından ilham almış klasik bir şema vardır: canlının uzanımı ve tasarımı olarak alet, sayesinde insanın gitgide daha çok serbestleştiği bir faaliyet, aletten makineye ilerleyen evrim, makinenin insandan gitgide daha çok bağımsızlaştığı altüst oluş... Ama bu şema birçok sakıncayla doludur. Bu, makineyi aletle başlayan mekanik bir soy içinde herhangi bir anda vuku bulan bir şey olarak belirleyen biyolojik ve evrimsel bir şemadır. İnsani ve soyuttur, üretici güçleri kendi uygulamalarının toplumsal koşullarından yalıtır, böylece kendilerine evrim ilişkileri bahşedilmiş tüm toplumsal biçimlere ortak olan bir insan-doğa boyutuna başvurur. Bütünüyle tasarım hipotezine dayandığı için, gerçek aletlere, gerçek makinelere tatbik edildiğinde bile imgesel, fantazmal ve tekbencidir (Örneğin, bu şemayı benimseyen Roheim, aletlerin fiziksel tasarımı ve fantezilerin psişik tasarımı arasındaki analojiyi gösterir).[1] Bizse *başından beri* aksine, alet ile makine arasındaki doğa farkının ortaya koyulmasının gerekli olduğuna inanıyoruz: ilişkinin eyleyicisi olarak biri, iletişim eyleyicisi olarak diğeri; tasarımsal olan biri, yinelenme olarak diğeri; kendisini olanaklı ve olanaksız olan ile ilişkilendiren biri, bir daha-az-muhtemelin ihtimaliyle ilişkilendiren diğeri; bir bütünün işlevsel sentezi boyunca faaliyet gösteren biri, bir toplanış içindeki gerçek ayrımlar boyunca faaliyet gösteren diğeri. Bir parçayı bir şeyle bir araya getirmek, onun uzanımından ya da tasarımından, veya onun yerinin değiştirilmesinden çok farklıdır (zira burada iletişim yoktur). Pierre Auger, dış dünyanın iki kısmı (daha az muhtemel olduğu halde olanaklı bir sistem içindeki gerçekten ayrı kısımların) arasında bir iletişim mevcut olduğu andan itibaren bir makinenin de mevcut olduğunu gösterir.[2] Aynı şey, "makinesel filum[un]" onu zapt

[1] Roheim, *Psychanalyse et enhropologie*, fr.ç. Gallimard, ss. 190-192.
[2] Pierre Auger, *L'Homme microscopique*, Flanımarion, ss. 138.

edip etmemesine, ona nüfuz edip etmemesine göre bir alet ya bir makine olabilir: hoplit silahları, erken antik dönemden itibaren aletler olarak varolurlar, ama onları ellerinde tutan adamlarla *birlikte*, piyade birlikleri ve Yunan site koşulları altında bir makinenin parçaları haline gelirler. Birisi aletle insanı geleneksel şemaya uygun olarak ilişkilendirdiğinde, insanın *ve* aletin, etkili bir makineselleştirici organla (*instance... machinisante*) ilişkili olarak nasıl bir makinenin ayrı parçaları *haline geldiklerini* veya *zaten öyle olduklarını* anlamanın herhangi bir olanağından kendisini yoksun bırakır. Ve biz aynı zamanda, aletlerden önce her zaman makinelerin bulunduğuna, ele alınan toplumsal sisteme herhangi bir anda makine parçaları olarak hangi aletlerin, hangi insanların dahil olacağını belirleyen filumların bulunduğuna inanıyoruz.

Arzulama-makineleri, ne fanteziler biçiminde imgesel tasarımlardır, ne de aletler biçiminde gerçek tasarımlar. Tasarımların bütün sistemi makinelerden türer ve tersi doğru değildir. Arzulama-makineleri, şu halde bir çeşit içe-döndürme, makinenin belirli bir sapkın kullanımı vasıtasıyla mı tanımlanmalıdır? Telefon santralı örneğini ele alalım: bir otomatik yanıtlayıcıya bağlı kullanılmayan bir numara çevirerek ("bu numara kullanılmamaktadır..."), kişi, otomatik yanıtlayıcı içinde birbirlerini arayan ve cevaplayan, kesişen, duyulmaz hale gelen, birbirlerinin üzerinden, altından geçen ses kalabalığı toplanışının, çok kısa mesajların, hızlı ve tekdüze kodlara riayet eden sözcelerin çakışmasını duyabilir. Kaplan buradadır, şebekenin içinde bir Ödipus'un bulunduğu bile söylenebilir, oğlanlar kızları ararlar, oğlanlar oğlanları ararlar. Kişi, sapkın yapay toplumların veya bir Bilinmeyenler toplumunun biçimini kolaylıkla idrak eder: bir yeniden-yerliyurtlulaşma süreci, makine tarafından temin edilen bir yersizyurtsuzlaşma hareketine tutunmuş-

tur (amatör radyoların özel grupları, bu aynı sapkın yapıyı takdim ederler). Şüphesiz ki kamu kurumları, makinenin özel bir kullanımının bu ikincil faydaları tarafından, geçişim ve çakışma fenomenleri tarafından hiç de tehlikeye atılmazlar. Ama aynı zamanda, basit sapkın bir öznellikten, hatta gruptan daha fazlası mevcuttur. Normal telefon elbette bir iletişim makinesi olabilir, makinenin parçası olmayan sesleri yansıtmak veya yaymak üzere iş gördüğü sürece bir alet olarak işler. Burada ise iletişim daha yüksek bir dereceye ulaşır, çünkü sesler makinenin bir parçasını teşkil eder, otomatik yanıtlayıcı tarafından rastlantısal bir tarz içinde dağıtılmış ve bölüştürülmüş makine parçaları haline gelirler. Daha az muhtemel olan şey, yürürlükten kalkan ses toplanışının entropisi temelinde kendisini inşa etmiştir. İşte bu bakış açısından, teknik toplumsal bir makinenin yalnızca sapkın bir kullanımı veya uyarlaması yoktur, ama gerçek nesnel bir arzulama-makinesinin eklenişi, teknik toplumsal makinenin kalbinde bir arzulama-makinesinin inşası vardır. Arzulama-makineleri, bütünüyle farklı bir şekilde gelişmelerine rağmen ve kendi doğumlarının biçimine benzerlik göstermemelerine rağmen, böylelikle bir toplumun yapay sınırları içinde doğmuş olabilirler.

Bu Şebeke fenomenini yorumlayan Jean Nadal şöyle yazar: "Bu, inanıyorum ki, bildiğim en başarılı ve eksiksiz arzulama-makinesidir. Her şeye sahiptir: arzu, kısmi nesne olarak erotik ses etmeni üzerinde rastlantısal ve çokluk dahilinde özgürce faaliyet gösterir, ve bir hezeyanın veya bir sapmanın sınırsız genişlemesini katederek iletişimin bütün bir toplumsal sahasını aydınlatan bir akım ile birleşir." Yorumcu bütünüyle haklı değildir: daha iyi ve daha eksiksiz arzulama-makineleri de mevcuttur. Ama genel olarak sapkın makineler, bizi teknik toplumsal makinenin öznel bir uyarlanması, bir yolundan sapması ile arzulama-makinesinin nesnel kurulumu

arasındaki sabit bir salınıma sunına avantajına sahiptir–
–yine başka bir çaba, eğer cumhuriyetçi olacaksanız... Mazoşizm üzerine yazılmış en iyi metinlerden birinde Michel de M'Uzan, kelimenin tam anlamıyla makineler olan mazoşistin sapkın makinelerinin, nasıl fanteziye veya imgeleme dayanarak anlaşılmaya elverişli olmadıklarını gösterir, bir tasarım vasıtasıyla Ödipus'a veya hadım-edilmeye dayanarak da açıklanamazlar: fantezi yoktur der, ama, ki bu tamamen farklıdır, "temel olarak ödipal sorun kompleksinin dışında yapılandırılmış" bir *programlama* vardır (psikanalizde nihayet birazcık taze hava, sapkın için birazcık anlayış).[3]

2— Arzulama-makinesi ve ödipal aygıt: bastırma-gerileme karşısında yineleme

Arzulama-makineleri, bilinçdışının ödipal-olmayan yaşamını tesis eder. Ödipus, cihaz ya da fantezi. Karşıt olarak Picabia, makineyi "annesiz doğan kız" olarak adlandırmıştır. Buster Keaton, kendi ev-makinesini takdim etmiştir; öyle ki, bütün odaları bir tanesinin içindedir, annesiz bir ev gibi: her şey arzulama-makineleri tarafından icra edilir, bekarların yemeği (*L'Epouvantail*, 1920). Bundan, makinenin sadece bir babaya sahip olduğu ve eril bir beyinden Athena gibi tümüyle silahlı olarak doğduğu mu anlaşılmalıdır? René Girard ile beraber, babacılığın bizi Ödipus dışına çıkarmaya yeterli olduğuna, ve "taklitçi rekabet[in]," kompleksin gerçekten de *ötekisi* olduğuna inanmak için çok fazla iyi niyet gerekir. Psikanaliz şunlara asla son vermemiştir: Ödipus'u ufalamak veya onu çoğaltmak, veya onu bölmek, onu kendisine karşı çevirmek, ya da onu yüceltmek, onu ölçülemez hale getirmek, onu gösteren düzeyine yükseltmek. Ödipallik-öncesinin, ödipallik-sonrasının, simgesel Ödipus'un

[3] Michel de M'Uzan, *La sexualité perverse*, Payot, ss. 34-37.

keşfi, hiçbiri sincabı kafesinden çıkaramadığı gibi bizi de aileden kurtaramaz. Bize söylenen şu: Ama bakın, Ödipus'un anne-babayla hiçbir ilgisi yoktur, o gösterendir, isimdir, kültürdür, tamamlanmaktır, yaşamın kendisi olan varolma eksikliğidir, hadım-edilmedir, kişileşmiş şiddettir... Bütün bunlar bizi kahkahalara boğuyor. Yüce imgesel, simgesel, dilbilimsel, ontolojik ve epistemolojik baba-annelere daha iyi indirgemek için arzunun tüm bağlantılarını keserek yalnızca eski görevi devam ettirirler. İşin doğrusu, psikanalize karşı söylenmesi gerekenlerin bir kısmını bile, yüzde birini bile söylemedik, onun arzuya karşı beslediği hıncı, zorbalığını ve bürokrasisini.

Arzulama-makinelerini tanımlayan şey tam olarak, onların her anlamdaki ve her yöndeki sınırsız sayıdaki bağlantı oluşturma güçleridir. İşte tam da bu nedenle, onlar bir ve aynı anda çeşitli yapıları kat eden ve onları yöneten makinelerdir. Çünkü makine iki özelliğe ya da güce sahiptir: süreğenlik gücü, verili bir parçanın bir diğerine bağlandığı makinesel filum, buharlı makinenin içindeki silindir ve piston, veya hatta, daha uzak bir üreme soyu izlendiğinde, lokomotifteki makara; ama aynı zamanda, yönelimdeki kırılma, her makinenin, yerine geçtiği bir makineyle ilişkili olarak mutlak bir kesilme olduğu mutasyon, buharlı makineyle ilişkili olarak içten yanmalı motor. Gerçekte yalnızca bir tane olan iki güç, makine kendinde kesilme-akım olduğu için, kesilme her zaman için bir akımın sürekliliğine bitişiktir, öyle ki bu akımı, ona bir kod vererek, onun belirli öğeleri taşımasına neden olarak diğerlerinden ayırır.[4] Öte yandan, makinenin annesiz oluşu beyinsel bir baba yararına değildir, ama müşterek bir *eksiksiz beden*, sayesinde makinenin kendi bağlantılarını tesis ettiği ve kendi kesilmelerini icra ettiği makineselleştirici organ yararınadır.

---

[4] Makinesel süreklilik ve süreksizlik için bkz. Leroi-Gourhan, *Milieu et techniques*, Albin Michel, ss. 366 ve devamı.

Makine ressamlarının vurgulamış olduğu şudur: makineleri natürmortların veya nülerin ikameleri olarak resmetmedikleri; ne makine temsil edilen nesnedir, ne de onun çizimi temsilidir. Söz konusu olan, bir makine öğesini davet etmektir, öyle bir tarzla ki, tuvalin eksiksiz bedeni üzerinde başka bir şeyle bir araya gelsin, tablonun kendisi olsun, böylelikle özellikle de arzulama-makinesi olarak işleyen tablonun toplanışı olsun. Uyarılmış makine her zaman için, temsil ediliyor görünenden başkasıdır: göreceğiz ki, makine bu doğanın böylesi bir "bağlantısızlığı" vasıtasıyla yol alır ve böylelikle tam olarak makinesel olan yersizyurtsuzlaşmayı temin eder. Yinelemeyi tanımlayan ve temsil-tasarıma karşıt olan, makinenin uyarımsal, veya daha ziyade dönüştürümsel değeri: *ödipal tasarıma karşı makinesel yinelenme*. Burası bir çatışmanın, bir ayrımın mevkisidir, *Aeroplap(l)a* veya *Automoma*'da, ve yine Victor Brauner'in *Machine à connaitre en forme Mére*'inde görülebileceği gibi.[5] Picabia'da tasarım tuhaf bir kayıt ile bir araya gelir, öyle ki, ona benzemeyen bir makineyi uyararak *bu* kodla, *bu* programla birlikte işlemelidir. Duchamp'la birlikte, gerçek makine öğesi dolaysız bir şekilde davet edilir, kendisi olarak ya da kendi gölgesiyle, veya rollerini ya da durumu değiştirmek için hazır bekleyen temsilleri tetikleyen bir mekanizma ile: *Tu m'*. Makine her türlü temsilden farklıdır (buna rağmen her zaman temsil edilebilir, kopyalanabilir; yine de asla çıkar gözetmeyen bir tarzda), ve farklıdır çünkü salt Soyutlamadır, ne figüratiftir ne de tasarımsal. Léger, makinenin hiçbir şeyi, bilhassa da kendisini temsil etmediğini, çünkü onun kendinde, organize edilmiş yoğun durumların üretimi olduğunu açıkça göstermiştir: ne biçim ne uzanım, ne temsil ne de tasarım, ama saf ve yineleyici yoğunluklar. Bu, Picabia'da olduğu gibi bazen soyutun keşfinin makinesel

---

[5] Ödipus-tasarım-temsil bağını açıkça gösteren yine Roheim'dı.

öğeleri yönlendirmesi şeklinde vuku bulur, bazense birçok fütüristte olduğu gibi aksi bir yön izlenir. Filozoflar tarafından ortaya koyulan eski ayrımı, temsili durumlar ile hiçbir şeyi temsil etmeyen duygulanımsal durumlar arasındaki ayrımı ele alalım: makine, duygulanımsal Durumdur, ve modern makinelerin bir algıya, bir belleğe sahip olduğunu söylemek hatadır, makinelerin kendileri yalnızca duygulanımsal durumlara sahiptir.

Arzulama-makinelerini Ödipus'un karşısına çıkardığımızda, kastettiğimiz şey bilinçdışımn mekanik bir tarza sahip olduğu (makineler daha ziyade meta-mekanik bir tarza sahiptirler) ya da Ödipus'un hiçbir değeri olmadığı değildir. Birçok kuvvet ve birçok insan Ödipus'a tutunur; çok fazla çıkar söz konusudur: Ödipus olmaksızın, bilhassa narsisizm olmayacaktır. Ödipus, yine de çok fazla sızlanma ve iniltiyi teşvik edebilecektir. Çok daha fazla gerçekdışı araştırmayı canlandıracaktır. Rüyaları ve fantezileri desteklemeyi sürdürecektir. Ödipus bir vektördür: 4, 3, 2, 1, 0... Dört, ünlü simgesel dördüncü terimdir, 3, üçgenleştirmedir, 2, ikili imgedir, 1, narsisizmdir, ve 0, ölüm içgüdüsüdür. *Ödipus, arzulama-makinesinin entropisidir*, onun kendi dışsal feshine eğilimidir. Makinenin içine sokulan imge veya temsildir, bağlantıları durduran, akımları tüketen, arzunun içine ölümü yerleştiren ve kesilmeleri bir çeşit merhemle kapatan klişedir—aksatıcıdır (arzuyu sabote edenler olarak psikanalistler). Aşikar içeriği gizil içerikten ayırmak için, bastıranı bastırılmış olandan ayırmak için, bilinçdışının iki kutbuna başvurmalıyız: şizo-arzulayıcı makine, ve paranoyak ödipal aygıt, arzu bağlantılarını yürütenler ve onu bastıranlar. Evet, Ödipus, ne kadar dilerseniz o kadarını bulacaksınız, makineleri susturmaya koyulduğunuz ölçüde (çünkü kaçınılmaz olarak Ödipus hem bastıran hem de bastırılmış olandır, yani arzuyu askıya alan ve onu yüklenen, durakalmayı temsil eden klişe-imge). Bir imge yalnızca

görülebilir... O bir uzlaşmadır, yine de hem birini hem de diğerini tahrif eden bir uzlaşmadır, yani gerici bastırıcının doğası ile devrimci arzunun doğası. Uzlaşma içinde, iki parça aynı tarafa geçmiştir, diğer tarafta kalan arzunun karşısında, uzlaşmanın ötesinde.

Jules Verne üzerine iki kitabında Moré, basitçe ayrı olarak takdim ettiği iki temayla ardı ardına karşılaşır: Jules Verne'in hem bir baba hem de bir oğul olarak yaşadığı ödipal sorun, ve Ödipus'un imhası ve kadının ikamesi olarak makineye dair sorun.[6] Ama kendi temel erotik doğası içinde arzulama-makinesine dair sorun hiç de, makinenin, "kadının mükemmel bir illüzyonunu" vermeye muktedir olup olmadığını bilme sorunu değildir. Aksine şudur: kadını hangi makineye yerleştirmeli, arzunun ödipal-olmayan nesnesi haline gelmek, yani insani-olmayan cinsiyet haline gelmek için bir kadın kendisini hangi makinenin içine koymalı? Cinsellik, hiçbir arzulama-makinesinin içinde, Ödipus'un ikamesi olarak bir imgesel kadın-makine çiftine dayanmaz, ama annesiz doğan bir kızın, ödipal-olmayan bir kadının (ne kendisi, ne de başkaları için ödipal olacak bir kadının) gerçek üretimi olarak makine-arzu çiftine dayanır. Romana (Piçlere, Buluntu çocuklara) genel olarak bir çeşit ödipal kaynak tahsis etmek—insanların böyle eğlenceli narsisistik alıştırmalardan, psiko-eleştiriden usandığını gösteren hiçbir belirti yoktur. Söylenmelidir ki, Ödipus tam da edebiyatın sahte sikkesi, yani onun gerçek ticari değeri olduğu için, en büyük yazarlar bu müphemliğin tarafında yer alırlar. Ama onlar boğazlarına kadar Ödipus'a, sonsuz anne-iniltisine, sonsuz baba-münakaşasına gömülmüş göründükleri anda, aslında bütünüyle farklı, yetim bir teşebbüse savrulmuşlardır; arzuyu, cinselliğin insani-olmayan öğesini teşkil eden bağlantıların ve ke-

---

[6] Marcel Moré, *Le très curieux Jules Verne et Nouvelles explorations de Jules Verne*, Gallimard.

silmelerin, akımların ve şizelerin libidinal bir dünyasıyla ilişkilendirerek şeytani bir arzulama-makinesini bir araya getirirler, ve burada her şey, yapıları ve düzenleri kateden, karıştıran, altüst eden "motor arzuyla," "şehvetli [bir] çarkla" bir araya gelir; mineralsi, bitkisel, hayvansı, çocuksu ve toplumsal; her defasında Ödipus'un gülünç figürlerini ilga ederler, bir yersizyurtsuzlaşma sürecini her zaman için daha uzağa iterler. Zira çocukluk bile ödipal değildir; hiç de değildir, olma olasılığına bile sahip değildir. Ödipal olan şey, sefil çocukluk hatırasıdır, perde-anılardır. Ve sonuç olarak bir yazar kendi eserine makineyi bıktıran ve küçük yaşlıların kullanılması için çocuğu gerileyici bir fantezi içine sokan eski fotoğrafları, perde-anıları değil, ama arzulama-makinelerini yeniden fitilleyen gerçek yineleyici çocukluk bloklarını yerleştirme noktasına geldiğinde, Ödipus'un anlamsızlığını ve budalalığını göstermenin en iyi tarzına sahiptir.

Bu, Kafka'nın durumunda açıkça görülebilir, ayrıcalıklı bir örnek, fevkalade ödipal bir zemin: hatta, ve bilhassa, Kafka'mn okuyucunun burnunun dibinde salladığı ödipal kutup, daha gizli bir teşebbüsün, bütünüyle yeni edebi bir makinenin insani-olmayan kuruluşunun maskesidir; kelimenin tam anlamıyla o, mektupları yazmaya ve aşırı insani olan aşkı ödipallikten arındırmaya yarayan bir makinedir, ve arzuyu sapkın bir bürokratik ve teknokratik makinenin önsezisine, şimdiden faşist bir makineye tutturmuştur, öyle ki bu makinede aile unvanları, makine-şatonun karmaşık Avusturya İmparatorluğuna, kimliksiz Yahudilerin durumuna, Rusya'ya, Amerika'ya, Çin'e, aileci bireylerin ve unvanların ötesine iyice yerleştirilmiş kıtalara açılmak amacıyla tutarlılıklarını kaybederler. Benzer bir şey Proust'ta da görebilir: iki büyük ödipal, Proust ve Kafka, gülmek için öyledirler; ve Ödipus'u ciddiye alanlar, onlara her zaman kendi acıklı romanlarını ve yorumlarını aşılayabilirler. Ne kaybettikle-

rini düşünün: üstinsanın mizahı, ekşi ödipal suratın arkasında Proust'u ya da Kafka'yı silkeleyen şizo kahkaha--örümcek-oluş ya da böcek-oluş.

Yeni bir metinde Roger Dadoun düşlerin iki kutbuna dair ilkeyi geliştirir: temel olanın arzulama üretimi, makinesel faaliyet, bağlantıların tesisi, insani-olmayan moleküler öğenin girdabındaki libidonun kaçış ya da yersizyurtsuzlaşma noktaları, akımların dolaşımı, yoğunlukların zerki olduğu program-düş, makine ya da aksam-düş, fabrika-düş—ve sonra ödipal kutup, tiyatro-düş, perde-düş ki, artık sadece molar yorumlamanın nesnesidir, ve düşün anlatımı düşün, görsel ve sözel imgelerse usulsüz ve maddi kesitlerin yerini zaten almıştır.[7] Dadoun, Freud'un, *Esquisse* sırasında hala mümkün olan bir yönü *la Science des rêves* ile nasıl terk ettiğini, ve bundan sonra psikanalizin kendi uygulamalarının koşulları olarak inşa edeceği çıkmazlara nasıl bağlandığını gösterir. Tuhaf, tanımlanamayan yazarlar olan Gherasim Luca ve Trost'ta, bize harika görünen ödipallik-karşıtı bir düş tasavvuru bulunabilir. Trost, Freud'a, Ödipus'un bir tekbiçimliliği adına düşlerin aşikar içeriğini yoksaymış olduğu, dış dünyayla iletişim makinesi olarak düşleri gözden kaçırdığı, düşü hezeyandan ziyade hatırayla lehimlediği, hem düşleri hem de onlara içsel devrimci gücün semptomlarını ortadan kaldıran bir uzlaşma teorisi kurmuş olduğu için saldırır. Bilinç-öncesinden doğan ilişkilerin ve uyanıklıktan doğan perde-anıların sayesinde düşlere dahil olan "gerici toplumsal öğeler[in]" temsilcileri olarak bastırıcıların ya da gerileticilerin ipliğini pazara çıkarır. İmdi, bu ilişkiler, düşlere, hatıraların ait olduğundan daha fazla ait değillerdir; tam da bu nedenle, düş onları simgesel olarak ele almaya zorlanır. Kuşkuya

---

[7] Roger Dadoun, "Les ombilics de réve" *L'espace du rêve, Nouvelle revue de psychanalyse,* s: 5 (ve program-düş için bkz. Sarane Alexandrian, "Le réve dans le surréalisme")

yer vermeyelim, Ödipus vardır, ilişkiler her zaman ödipaldirler, ama tam da onların dayandıkları mekanizma Ödipus'unkiyle aynı olduğu için. Dolayısıyla, her ikisi de farklı bastırıcıların eylemlerine maruz kaldıklarınca uyanıklık düşüncesine eşlik eden rüya düşüncesini yeniden bulmak için özellikle de ilişkileri parçalamak zaruridir: Bu amaçla Trost, Burroughs tarzı bir çeşit *cut-up* önerir, öyle ki, bir düş parçasını, bir cinsel patoloji kitabının *önemsiz* bir pasajıyla ilişkilendirmeye dairdir. Düşü, onu yorumlamak yerine canlandıran ve yoğunlaştıran, düşün makinesel filumuna yeni bağlantılar sağlayan kesilme: hiç de riskli değildir, çünkü polimorf sapkınlığımız sayesinde, *rastgele seçilen* pasaj bir düş parçasıyla birlikte bir makine oluşturacaktır. Ve şüphesiz ki ilişkiler iki parçanın arasında yeniden biçimlenir, yeniden kapanır, ama arzuyu kendi biyografik olmayan, anısal olmayan doğası içinde, ödipal ön-belirlenimlerinin hem bu tarafında hem de ötesinde ortaya çıkarmak için ne kadar kısa da olsa andan, ayrımdan faydalanmak gerekecektir. Ve aslında muhteşem metinlerde Trost ya da Luca'nın işaret ettiği yol da budur, devrimci bilinçdışını açığa çıkarmak, varlığa, ödipal-olmayan erkeğe ve kadına, "özgür mekanik" varlığa, "keşfedilmeyi bekleyen insani grubun tasarımına" meyletmek, öyle ki, bu grubun sakladığı gizem bir yorumun değil, bir işleyişin gizemidir, "arzunun bütünüyle laik yoğunluğu" (psikanalizin otoriter ve sofu doğası hiç böylesine açık bir şekilde ifşa edilmemişti).[8] Bu anlamda M.L.F.'nin en önemli amacı, anneliğin ve hadım-edilmenin düzensiz yüceltimi yerine ödipal-olmayan kadının makinesel ve devrimci bir inşası olmayacak mıdır?

---

[8] Trost, *Vision dans le cristal* (éd. De l'Oubli), *Visible et invisible* (Arcanes), *Librement mécanique* (Minotaure). Gherasin Luca, *Le vampire pasif* (éd. De l'Oubli).

İlişkileri parçalama zaruretine geri dönelim: yalnızca şizofreninin bir özelliği olarak değil, ama şizoanalizin bir ilkesi olarak dissosiasyon. Psikanalizin önündeki en büyük engel, bağlantıların tesis edilmesinin olanaksızlığı, aksine şizoanalizin koşuludur—yani nihayet, arzulama-makinesi olarak bilinçdışının işlevsel bir toplanışına giren öğelere ulaştığımızın bir göstergesi. Serbest çağrışım denilen metodun bizi daimi olarak Ödipus'a geri götürmesi şaşırtıcı değildir; bu zaten onun içindir. Çünkü kendiliğindenliği tanıtlamak şöyle dursun, herhangi bir çıkış toplanışını, önceden ve simgesel olarak ödipal olarak belirlenmiş, yapay ve hafızaya dair bir varış toplanışıyla mütekabil kılan bir tatbik etmeyi, bir indirgemeyi varsaymaktadır. İşin doğrusu, bir ilişkiye dahil edilemeyen öğelere ulaşamadığımız, veya bir ilişkiye bundan böyle dahil edilemeyecek bir biçim altındaki öğeleri idrak edemediğimiz sürece, hala hiçbir şey ortaya koymuş olmayacağız. Serge Leclaire belirleyici bir adım atar, sorunu şöyle sunar: "her şey, bizi korkusuzca düşünmeye sevk eder... söz konusu olan özetle, öğeleri kesin olarak herhangi bir bağın namevcudiyeti ile bağlı hale gelen bir sistemi düşünmektir, ve bundan, herhangi bir doğal, mantıklı veya anlamlı bağın yokluğunu anlıyorum," "saf tekilliklerin bir toplanışı."[9] Ama psikanalizin dar sınırları içinde kalma kaygısıyla, tekrar aksi yöne doğru bir adım atar: bağsız toplanışı bir kurgu, onun tezahürlerini epifaniler olarak sunar ki, namevcudiyetin *göstereni* olarak fallusun birliği vasıtasıyla yeniden yapılandırılan yeni bir toplanış içine kaydedilmelidir. Yine de bu, onu ödipal aygıtın psişik bağlarından, ve toplumsal ve teknik makinelerin mekanik ya da yapısal bağlarından ayıran arzulama-makinesinin ortaya çıkışıdır: *gerçekten ayrı olduklarınca* (herhangi bir bağın namevcudiyeti vasıtasıyla bağlanan) *bir toplanış olarak işleyen*, gerçekten

---

[9] Serge Leclaire, "La réalité du désir" *Sexualite humaine*, Aubier.

ayrı parçaların bir toplanışı. Arzulama-makineleri hakkındaki böylesi kestirimler, yalnızca ilişkileri yeniden dahil ederek çalışan sürrealist nesneler, teatral epifaniler veya ödipal cihazlar tarafından verilmezler—işin doğrusu, sürrealizm, onu önceleyen hareketleri ödipalleştirmeye yarayan çok büyük bir işletmeydi. Ama onlar daha ziyade belirli dadaist makinelerde, Julius Goldberg'in çizimlerinde veya bugün Tinguely'nin makinelerinde bulunacaklardır: tüm ilişkiler tahrip edilirken, işlevsel bir toplanış nasıl temin edilebilir? ("bir bağın namevcudiyeti vasıtasıyla bağlanmış" ne anlama gelir?)

Tinguely'de gerçek ayrım sanatı, bir yineleme işlemi olarak bir çeşit kesinti vasıtasıyla elde edilir. Bir makine, katettiği birçok eşzamanlı yapıyı etkileşime koyar; ilk yapı, kendisiyle ilişkili olarak işlevsel olmayan, ama sadece ikincisinin içinde işlevsel olan en az bir öğe içerir. Makinenin yersizyurtsuzlaşma sürecini ve en çok yersizyurtsuzlaşmış parça olarak makineciyi temin eden şey, Tinguely'nin temel neşe olarak sunduğu bu etkileşimdir. Çocuğun—gözü bizzat makinenin bir parçası olan ödipal-olmayan bir çocuk—hayran bakışları altında otomobilde pedala basan büyükanne, arabanın ileri gitmesini sağlamaz, ama pedala basarak ahşap doğrayan ikinci bir yapıyı eyleme koyar. Başka yineleme işlemleri de, bir çokluk içinde parçaların sarmalanması olarak dahil edilebilir veya ilave edilebilir (ki bu, tüm evlerin bir evin içinde olduğu şehir-makine, veya tüm parçaların bir parçanın içinde olduğu Buster Keaton'm ev-makinesidir). Veya yine, yinelenme, makineyi temel olarak artıklarla ve kalıntılarla ilişkiye koyan bir dizi içinde gerçekleşmiştir, ya Tinguely'nin Rotazaza'smda olduğu gibi onun kendi nesnesini sistematik olarak parçalaması şeklinde, ya Duchamp'ın Tranformateur projesinde olduğu gibi onun kayıp yoğunlukları ya da enerjileri elde etmesi şeklinde, ya Stankiewicz'in Junk Art'mda, veya Schwit-

ters'in Merz'inde ve ev-makinesinde olduğu gibi onun kendisini artıklardan oluşturması şeklinde, ya da nihayet, "inşası ile yıkımının ayırt edilemediği" bir tarzda onun kendisini sabote etmesi veya yıkması şeklinde: tüm bu durumlarda (ki buraya, arzulama-makinesi olarak, junky-makine olarak esrarkeşlerin de eklenmesi gerekir), ödipal gerileyici ölümün, psikanalitik ötenazinin karşıtı bir makinesel (tam olarak makinesel) ölüm dürtüsü ortaya çıkar. Ve gerçekte tüm bu makinelerin içinde, ödipallikten-arındırmaya etkileyici bir şekilde yaramayan bir tane bile makine yoktur.

Veya yine, böylesine gerçek ayrı öğelerin bağı olmaksızın bu bağıntıyı, ya da mekanik düzensizlikten daha az muhtemel olana giden ve "deli vektör" olarak adlandırılan bir vektörü takip ederek onların özerk yapılarını temin eden şey, bu rastlantısal bağlantılardır. Yani buranın önemi Vendryes'in teorileridir ki, makinenin içindeki böylesi rastlantısal bağlantıların mevcudiyeti vasıtasıyla, ve gezinip etraftakilere asılma türünden Brown tarzı hareketlerin üretimi olarak, arzulama-makinesini tanımlama imkanı yaratırlar.[10] Ve yeri geldiğinde Goldberg'in çizimleri de, gerçekten ayrı öğelerin işlevselliğini rastlantısal bağlantıların ifası vasıtasıyla temin eder, Tinguely'deki aynı neşeyle, şizo-kahkahayla: söz konusu olan, basit anısal bir devrenin yerine ya da toplumsal bir devrenin yerine, bir deli vektör üzerinde arzulama-makinesi olarak işleyen bir toplanışı geçirmektir (ilk örnekte, "*Pour ne pas oublier de porter une lettre à sa femme*", arzulama-makinesi, spor, bahçecilik ve kuş kafesinin üç otomatize yapısını kateder ve programlar; ikinci örnekte, *Simple Reducing Machine*, Volga kayıkçı-

---

[10] Rastlantısallık, "deli vektör" ve onların politik tatbikleri için bkz. Vendryes'in kitapları, *Vie et probabilité* (Albin Michel), *La probabilité en histoire* ve *Déterminisme et autonomie* (Armand Colin). Brown tarzı "asılma makinesi" için bkz. Guy Hocquenghem, *Le désir homosexual* (éd. Universitaires).

sının gayreti, yemek yiyen milyonerin midesinin gevşemesi, boksörün ringe düşmesi ve tavşanın zıplaması, daha az muhtemel olanı ya da çıkış ve varış noktalarının eşzamanlılığını tanımladığınca bir plak tarafından programlanır).

Tüm bu makineler gerçek makinelerdir. Hocquenghem, "arzunun etkin olduğu yerde artık imgesele yer yoktur" derken haklıdır, simgesele de yoktur. Tüm bu makineler zaten oradadır; biz onları daimi olarak üretir, imal eder, faaliyete koyarız, çünkü onlar arzudur, arzu neyse odur—yine de onların özerk sunumlarını temin etmek için sanatçılar gerekir. Arzulama-makineleri kafalarımızda değil, imgelemlerimizde değil, *toplumsal ve teknik makinelerin içindedir*. Makinelerle ilişkimiz ne bir icat ne de bir taklit ilişkisidir, makinenin ne beyinsel babaları ne de disiplinli oğullarıyız. Bu bir kalabalıklaştırma ilişkisidir: toplumsal teknik makineleri arzulama-makineleriyle kalabalıklaştırırız, ve yapabileceğimiz başka bir şey de yoktur. Bir ve aynı anda söylemeliyiz ki: toplumsal teknik makineler yalnızca, tarihsel olarak belirlenmiş molar koşullar altındaki arzulama-makineleri kümeleridir; arzulama-makineleri ise, belirleyicileri olan moleküler koşullara iade edilmiş toplumsal ve teknik makinelerdir. Schwitters'in Merz'i, Komerz'in son hecesidir. Bu arzulama-makinelerinin yararlılığını veya yararsızlığını, olabilirliğini veya olanaksızlığını sorgulamak nafiledir. Olanaksızlık (ve yine de nadirdir) ve yararsızlık (ve yine de nadirdir), yalnızca özerk sanatsal sunumda görünür hale gelir. Onların olanaklı oldukları için öyle olduklarını görmüyor musunuz, onlar her surette oradadır ve biz onlarla işlev görürüz. Onlar kusursuz bir şekilde yararlıdır, çünkü onlar makine ile insan arasındaki ilişkinin iki yönünü, ikisinin arasındaki *iletişimi* tesis ederler. Tam bu anda "onun olanaksız" olduğunu söylüyorsunuz, onu mümkün kılanın kendiniz olduğunu, ken-

dinizin onun bir parçası olduğunu, zaten onun çalışması için gerekli uygun parçanın siz olduğunu görmüyorsunuz, dancer-danger. Olanaklılık veya yararlılık hakkında tartışıyorsunuz, ama şimdiden makinenin içindesiniz, onun bir parçasısınız, içine parmağınızı, gözünüzü, anüsünüzü veya karaciğerinizi çoktan yerleştirdiniz ("Mürettebata alındın...[ın]" güncel uyarlaması).

Toplumsal makineler ile arzulama-makineleri arasındaki farkın, öncelikle bir boyut veya uyum sorununa dayandığı kabul edilebilir, küçük makineler olarak arzulama-makineleri, veya küçük gruplara uyarlanmış büyük makineler. Bu hiç de cihazlarla ilgili bir sorun değildir. Termodinamik önceliğin yerine enformasyonun belirli bir önceliğini koyan güncel teknolojik eğilim, makinelerin boyutlarının bir indirgenişine haklı olarak eşlik eder. Yine çok neşeli bir metinde Ivan Illich şunları gösterir: ağır makineler, insanların bağımlılığını, sömürüsünü ve güçsüzlüğünü tüketicilerin veya hizmetkarların durumuna indirgeyen kapitalist veya despotik üretim ilişkilerini ima eder. *Üretim araçlarının müşterek mülkiyeti*, şeylerin durumunda hiçbir şey değiştirmez ve yalnızca Stalinist despotik bir organizasyonu destekler. Dolayısıyla Illich, *üretim araçlarından yararlanma hakkına herkesin sahip olduğu* "uyum toplumu" ile buna karşı çıkar, yani arzulayıcı ve ödipal-olmayan toplum ile. Bu, şu anlama gelir: makinelerden olası en fazla sayıda insan sayısı ile en yaygın şekilde yararlanılması, küçük makinelerin artması ve büyük makinelerin küçük birimlere uyarlanması, kullanıcı-üretici[ler]in kendileri tarafından düzenlenmiş olması gereken makinesel öğelerin ayrıcalıklı satışı ve bilgideki uzmanlaşmanın ve profesyonel tekelin yıkımı. Şurası oldukça açık ki, tıbbi bilginin çoğundaki uzmanlaşma veya tekel, otomobil motorunun karmaşası, makinelerin devasalığı gibi farklı şeyler, hiçbir teknolojik ihtiyacın karşılığı değildir, ama sadece gücü ya da dene-

timi hakim sınıfın elinde toplamayı amaçlayan ekonomik ve politik zorunlulukların karşılığıdır. Şehirlerdeki otomobillerin kökten makinesel yararsızlığına, sunumlarındaki ıvır zıvırlara rağmen onların arkaik özelliklerine, ve bisikletin hem Vietnam savaşındaki hem de şehirlerimizdeki potansiyel modern özelliğine işaret edildiğinde, doğaya bir geri dönüş rüyası değildir bu. Ve "uyum devrimi" görece basit ve küçük makineler adına değil, ama kapitalist ya da komünist toplumların ekonomik ve politik güçlerine dayanarak tüm güçleriyle bastırdıkları makinesel icatlar adına yapılmalıdır.[11]

Arzulama-makinelerinin en büyük sanatçılarından biri Buster Keaton, kitlesel makinenin bireysel ereklere, bir çifte ya da küçük bir gruba uyarlanmasına dair sorunu, iki kahramanın "yüzlerce insan tarafından sıklıkla kullanılan ev gereçleriyle uğraşmak zorunda kaldığı (bakımsız bir ev, bir kaldıraçlar, makaralar, kablolar ormanıdır)" *Croisière du Navigator*'de ortaya koyabilmiştir.[12] Şurası gerçek ki, makinelerin indirgenmesi ya da uyarlanması temaları tek başlarına yeterli değillerdir ve başka bir anlama gelirler; onlardan yararlanmayı ve onları denetlemeyi herkesin talep edişinin gösterdiği gibi. Çünkü toplumsal teknik makineler ile arzulama-makineleri arasındaki asıl fark ne boyutta, ne de ereklerdedir, ama boyutu ve erekleri saptayan rejimdedir. *Onlar aynı makinelerdir, ama aynı rejim altında değillerdir*. Teknolojiyi baskının bir ekonomisine ve bir siyasetine teslim olmaya zorlayan mevcut rejime, teknolojinin özgürleşmiş veya özgürleştirici olacağı bir rejim ile karşı koyma zorunluluğuna dair bir sorun değildir bu. Teknoloji, toplumsal makineler ile arzulama-makinelerini iç içe varsa-

---

[11] Ivan Illich, "Re-tooling Society," *Nouvel Observateur*, 11 Eylül 1972 (makinedeki büyük ve küçük için bkz. Gilbert Simondon, *Du mode d'existence de objets techniques*, Aubier, ss. 132-133).

[12] David Robinson, "Buster Keaton," *Revue de cinéma* (bu kitap Keaton makineleri üzerine bir çalışmayı içerir).

yar, ve hangisinin makineselleştirici organ, arzu veya arzunun bastırılışı olacağına karar verme yetisine sahip değildir. Teknoloji ne zaman kendi başına etki etmeyi talep etse, tekno-yapıda olduğu gibi faşist bir görünüm üstlenir, çünkü sadece ekonomik ve siyasi yatırımları değil, ama aynı oranda, baştan sona arzunun bastırılışına doğru dönen libidinal yatırımları da ima eder. Arzu-karşıtlığı ile arzuya ait rejimler olarak iki rejim arasındaki ayrım, kolektiflik ile bireysellik arasındaki ayrıma değil, ama bireysel ve kolektif olanların aynı ilişki içine dahil olmadığı iki tür kitle organizasyonuna denk gelir. Onların arasında, makrofizik ile mikrofizik arasındaki ayrımın aynısı bulunur—yani mikrofiziksel organ, makine-elektron değildir, ama moleküler makineleştirici arzudur, yine makrofiziksel organ, molar teknik nesne değildir, ama teknik nesnelerin kullanımını, denetimini ve mülkiyetini edimsel olarak düzenleyen arzu-karşıtı, üretim-karşıtı molarlaştırıcı toplumsal yapıdır. Toplumlarımızın mevcut rejiminde, arzulama-makinesine yalnızca sapkın makine olarak, yani makinelerin ciddi kullanımının sınırında, ve kullanıcılar, üreticiler ya da karşı-üreticiler tarafından itiraf edilemeyen ikincil bir kazanç olarak işleyen makineler olarak müsamaha edilir (yargıcın hüküm vermesindeki, bürokratın dosyalarını okşamasındaki cinsel haz...). Ama arzulama-makinesinin rejimi genel bir sapkınlık değildir, daha ziyade tersidir, nihayet neşeli hale gelen genel ve üretken bir şizofrenidir. Zira arzulama-makinesine dair, Tinguely'nin söylediği söylenmelidir: *gerçekten neşeli bir makine, neşeli ile özgür oluşunu kastediyorum.*

3— Makine ve eksiksiz beden: makinenin yatırımları.

Detaylar göz önüne alındığı andan itibaren, hiçbir şey Marx'ın üretici güçlere ve üretim ilişkilerine dair

tezlerinden daha örtük değildir. Ana hatlarıyla göz önüne alındığında: aletlerden makinelere, üretimin insani araçları, yine de onlara dışsal olan ve yalnızca onların belirtisi olan üretimin toplumsal ilişkilerini ima ederler. Ama "belirti" ne anlama gelir? Neden insan ile Doğanın yalıtık ilişkisini temsil ettiği kabul edilen soyut evrimsel bir çizgi tasarlanmıştır, öyle ki bu çizgide, makine alete, alet ise organizma ve onun ihtiyaçlarına dayanarak anlaşılır. Bunu kaçınılmaz olarak takip eden şey şudur ki, toplumsal ilişkiler, alete veya makineye dışsal görünürler, ve heterojen toplumsal organizasyonlarla uyumlu bir biçimde evrimsel çizgiyi kırarak, onlara başka bir biyolojik şemayı dışarıdan dayatırlar[13] (burjuvazinin belirli bir zamanda devrimci olmuş olduğuna dair tuhaf fikri açıklayan şey, işte özellikle de bu, üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki etkileşimdir). Aksine bize öyle geliyor ki, makine dolaysız bir şekilde toplumsal bir bedenle ilişkili olarak kavranmalıdır, insani bir biyolojik organizmayla ilişkili olarak değil. Eğer durum böyleyse, makine, çıkış noktasını soyut insanda bulacak bir çizgi üzerinde aletin kesitini izleyecek yeni bir kesit gibi ele alınamaz. Çünkü insan ve alet *zaten*, ele alınan bir toplumun eksiksiz bedeni üzerindeki bir makinenin parçalarıdır. Makine her şeyden önce, makineselleştirici organ olarak eksiksiz beden tarafından, ve bu bedende dağıtılmış olduklarınca makineler olan insanlar *ve* aletler tarafından tesis edilen toplumsal bir makinedir. Örneğin insan-at-yayı bir araya getiren stepin eksiksiz bedeni, insanları ve silahları bir araya getiren Yunan sitesinin eksiksiz bedeni, insanları ve makineleri bir araya getiren fabrikanın eksiksiz bedeni vardır... İmalatın Ure tarafından ortaya koyulmuş ve Marx tarafından atıf yapılmış iki tanımından ilki, makineleri onları denetleyen insanlarla ilişki-

---

[13] Organizasyon türleri üzerine bina edilen bu diğer biyolojik şema için bkz. Sonsöz, *Capital*'in (Pléiade I, ss. 557-558) ikinci basımı.

lendirir, ikincisi ise makineleri *ve* insanları, "mekanik *ve* entelektüel organlar[ı]," onları bir araya getiren eksiksiz beden olarak imalatla ilişkilendirir. İmdi, hakiki ve somut olan sadece ikincisidir.

Mekanların, müşterek gereçlerin, iletişim araçlarının makineler ya da makine parçaları olarak tasavvuru ne bir eğretilemedir ne de bir genelleme. Aksine, makinenin artık sadece teknik bir gerçekliği belirtmesi, kısıtlama ve saptırma vasıtasıyladır; ama tam olarak, bir eksiksiz bedenin çok özel koşulları altında: alete sabit sermaye biçimini verdiğince, yani insanları genel emeğin soyut bir temsilcisi üzerinde dağıttığınca Sermaye-paranın bedeni. Aynı diziye ait olan eksiksiz bedenlerin bir eklemlenmesi: sermayenin, fabrikanın, mekanizmanın... (Veya Yunan sitesinin, piyade birliklerinin, iki saplı kalkanın). Teknik makinenin basit aletleri nasıl takip ettiğini değil, ama hangi toplumsal makinenin, ve toplumsal makinenin nasıl (insanları ve makineleri bir araya getirmekle yetinmekten ziyade), teknik makinelerin ortaya çıkışını bir ve aynı anda olanaklı ve kaçınılmaz kıldığını sormalıyız. (Kapitalizmden önce birçok teknik makine mevcuttu, ama makinesel filum onlara nüfuz etmemiştir, çünkü tam da, insanları ve aletleri bir araya getirmekle yetinmiştir. Aynı şekilde, her toplumsal oluşumun içinde bir araya getirilmemiş aletler mevcuttur, çünkü filum onlara nüfuz etmez ve onlar başka oluşumlarda bir araya getirilirler ya da getirileceklerdir: örneğin hoplit silahları)

Böyle ele alınan makine, bir arzulama-makinesi olarak tanımlanır: makineselleştiren bir eksiksiz beden ile onun üzerinde bir araya getirilen insanların ve aletlerin bir toplanışı. Buradan birkaç sonuç doğar ki, ancak bir program dahilinde onlara işaret edebiliriz.

İlkin, arzulama-makineleri, teknik ve toplumsal makinelerin elbette aynısıdır, ama onların bilinçdışıdır: esa-

sında, belirli bir toplumsal sahanın ekonomisine, politikasına ve tekniğine yapılan bilinçli veya bilinç-öncesi yatırımlara (çıkar yatırımları) "tekabül eden" libidinal yatırımları ortaya koyar ve sevk ederler. Tekabül etmek, hiçbir surette benzemek anlamına gelmez: söz konusu olan, artık ne bir toplum içinde tesis edilmiş çıkarlarla, ne de olanaklı ve olanaksızın, baskıların ve özgürlüklerin bölüştürülmesiyle ilgisi olan (ki tümü bir toplumun *akılcılaştırmalarını* tesis eder) başka türden bir paylaştırım, başka bir "harita[dır]." Ama bu akılcılaştırmaların altında, böylesi akımlara ve onların kesilmelerine yatırım yapan, toplumun temelinde bulunan, rastlantısal etmenleri, daha az muhtemel figürleri ve bağımsız diziler arasındaki karşılaşmaları yeniden-üretmeye bir son vermeyen, ve "çıkarsız" seven, sermayeyi kendisi için, bürokrasiyi kendisi için, bastırmayı kendisi için seven bir arzunun tuhaf biçimleri, ve "Onun temelindeki kapitalist arzu nedir?" ve "İnsanların bastırmayı sadece başkaları için değil, kendileri için de arzulamaları nasıl mümkün olur?" vb. gibi her türden ilginç şey vardır.

İkincisi, eğer bir toplumun eksiksiz bedeninin, makineselleştirici organının doğrudan doğruya değil ama her zaman için bu toplumda etkileşime koyulan terimlerden ve ilişkilerden yola çıkılarak kavranılması gerektiği anlaşılırsa, arzulama-makinelerinin toplumsal teknik makinelerin içsel sınırı olduğu daha iyi kavranılır. Dallanıp budaklanan bir beden, Para üreten Para olarak sermayenin eksiksiz bedeni, asla kendi içinde verili değildir. Bu, terimlerin mutlak bir anlamda ele alınacakları basit biçimlerine indirgendikleri, ve ilişkilerin yerine "olumlu bir şekilde" bağların namevcudiyetinin geçirildiği bir sınıra doğru meyleden hareketi ima eder. Örneğin kapitalist arzulama-makinesi için, sermaye ile emek gücü, yersizyurtsuzlaşmış zenginlik olarak sermaye ile yersizyurtsuzlaşmış işçi olarak emek gücü, aralarındaki rast-

lantının kapitalizmde daimi olarak yeniden-üretildiği iki bağımsız dizi ya da basit biçim arasındaki karşılaşma. Bağların namevcudiyeti nasıl olumlu olabilir? Arzunun paradoksunu izah eden Leclaire'in sorusuyla bir kez daha karşılaşıyoruz: herhangi bir bağın namevcudiyetinde öğeler nasıl bir araya getirilebilir? Belirli bir anlamda, Spinoza veya Leibniz ile birlikte *kartezyenizm*in bu soruyu yanıtlamaya son vermediği söylenebilir. Bu, özgül bir mantığı ima ettiğince gerçek ayrımın teorisidir. Çünkü onlar gerçekten de ayrıdır ve biriyle diğeri tamamıyla bağımsızdır, öyle ki, nihai öğeler ya da basit biçimler aynı varlığa veya aynı töze aittirler. İşte bu anlamda hakiki bir eksiksiz beden, hiçbir surette bir organizma olarak işlemez. Ve arzulama-makinesi tam olarak şudur: özellikle de bir toplumun eksiksiz bedeni "üzerinde" bulunduklarınca veya gerçekten ayrı olduklarınca, bu beden üzerinde *bağlı hale gelmiş* ayrı öğelerin ya da basit biçimlerin bir çokluğu. Sınıra doğru meyleden bir hareket olarak arzulama-makinesi: eksiksiz bedenin çıkarsanması, basit biçimlerin aydınlatılması, bir bağın namevcudiyetinin tayin edilmesi: Marx'ın *Kapital*'i bu yönde ilerler, ama diyalektik varsayımlar, altyapının bir parçası olarak arzuya erişmekten onu alıkoyar.

Üçüncüsü, teknik makinenin dışında kalan üretim ilişkileri, aksine arzulama-makinesine içseldir. Bir tarafın üretim öğeleri, diğer tarafın üretim-karşıtlığı öğeleri olması, ilişkiler olarak değil ama makine parçaları olarak doğrudur.[14] J.-J. Lebel, bir hapishane arzulama-makinesi oluşturan Genet'nin filminin imgelerine atıf verir: bitişik hücrelerdeki iki mahkumdan biri, duvardaki küçük bir delikten bir kamış yardımıyla diğerinin ağzına sigara dumanını üfler, onları izleyen gardiyan ise mastürbasyon

---

[14] "Bir makine fenomeninin içeriyi zorlayışı tarafından üretilen her kopma, kendisini bir üretim-karşıtlığı sistemi olarak adlandırılan şeyle, yapının özgül temsilci bir tarzıyla birleşmiş olarak bulacaktır... Üretim ilişkilerinin sicili altına başka şeylerle birlikte yerleştirilen şey üretim-karşıtlığdır."

yapmaktadır. Gardiyan, hem üretim-karşıtlığının bir öğesi, hem de makinenin dikizci parçasıdır: arzu tüm parçalardan geçer. Bu, arzulama-makinelerinin susturulduğu anlamına gelmez; tahakkümleri ve kullukları, ölüme neden olan öğeleri, bitişik sadistik ve mazoşistik parçaları ihtiva ederler. Özellikle de arzulama-makinelerinde bu parçalar ya da öğeler, tüm diğerleri gibi, tam olarak cinsel boyutlarını üstlenirler. Cinsellik, hiç de psikanalizde sunulduğu gibi kendi tasarrufunda toplumsal oluşumları tamamlayacak ve hatta onların zihinsel oluşumu ile organizasyonuna hükmedecek (para ve anallik, faşizm ve sadizm vb.) ödipal bir koda sahip değildir. Cinsel simgecilik yoktur; ve cinsellik başka bir "ekonomiye", başka bir "politikaya" değil, ama böylesi bir politik ekonominin libidinal bilinçdışına işaret eder. Libido, arzulama-makinesinin enerjisi, cinsellik olarak bütün toplumsal farklılıklara (sınıfsal, ırksal vb. farklar) yatırım yapar; ya bilinçdışında cinsel farklılık duvarını temin etmek için, ya da aksine bu duvarı havaya uçurmak, insani-olmayan cinsiyete ulaşmak amacıyla onu ilga etmek için. Kendi şiddeti olarak arzulama-makinesi, tüm toplumsal sahanın arzu tarafından sınanmasıdır, bu sınamanın sonucu arzunun zaferi de olabilir, onun bastırılışı da. Sınama şunlara dayanır: belirli bir arzulama-makinesi, kendi parçalarından birinin içinde bir üretim ilişkisini veya bir toplumsal farklılığı nasıl inşa eder, ve arzunun konumu hangisidir? Golberg'in çiziminde milyonerin midesi mi, Genet'nin verdiği imgede masturbasyon yapan gardiyan mı? Rehin alınmış bir patron, fabrika arzulama-makinesinin bir parçası veya sınamayı yanıtlamanın bir tarzı değil midir?

Dördüncüsü, eğer bilinçdışınm enerjisi olarak cinsellik, arzulama-makineleri tarafından toplumsal sahaya yapılan yatırım ise, genel olarak makineler karşısındaki tutumun asla basit bir ideolojiyi değil, ama bu sahayı

kateden kesilmelere ve akımlara dayanarak, arzunun altyapının kendisindeki konumunu, arzu mutasyonlarını ifade ettiği aşikar hale gelir. Makine temasının fazlasıyla kuvvetli, fazlasıyla aleni bir cinsel içeriğe sahip oluşu bu yüzdendir. Birinci dünya savaşı sırasında, makinenin etrafında toplanan dört büyük tutum karşı karşıya gelir: üretim ilişkilerine itiraz etmeksizin milli üretici güçleri geliştirmek ve yeni bir milli insan üretmek için makineye güvenen İtalyan fütürizminin büyük molar coşkunluğu; makineyi, müşterek temellük edilişiyle tanımlanan yeni üretim ilişkilerine dayanarak ele alan Rus fütürizmi ve konstrüktivizmi (Tatlin'in kule-makinesi veya Moholy-Nagy'ninki, meşhur parti organizasyonunu, demokratik bir merkeziyetçilik, zirveye sahip bir sarmal modeli, bir iletim kayışı ve bir dayanak olarak ifade eder; üretim ilişkileri, bir "belirti" olarak işleyen makineye dışsal olmayı sürdürürler); arzu devrimi olarak bir tersine çevirmeyi kendi hesabına faaliyete koyan dadaist moleküler aksam (çünkü üretim ilişkilerini arzulama-makinesi parçalarının sınamasına sunar, ve sonrakinden, milletin ve partinin tüm yeryurtlarının ötesindeki yersizyurtsuzlaşmanın neşeli hareketlerini açığa çıkarır); nihayet, imgesel ya da simgesel arzuyu kurtarmayı, onu makineye karşı çevirmeyi amaçlayan, onu ödipal bir aygıta indirgemek için hazır bekleyen hümanist bir makine-karşıtlığı (dadaizme karşı sürrealizm, veya dadaist Buster Keaton'a karşı Chaplin).[15]

Ve söz konusu olan özellikle de ideoloji değil, ama dönemin ve grubun bütün bir bilinçdışını sahneye koyan bir makineselleştirme olduğu için, bu tutumlar ile toplumsal ve politik sahanın arasındaki bağlar belirsiz olmasa da karmaşıktır. İtalyan fütürizmi, faşist bir arzula-

---

[15] Makinelerin fütürizmdeki ve dadaizmdeki rolleri için bkz. Noémi Blumenkranz, *L'esthétique de la machine* (Société d'esthétique), "La Spirale," (*Revue d'esthétique*, 1971).

ma-makinesinin koşullarını ve organizasyon biçimlerini, milliyetçi ve savaş taraftarı bir "sol[un]" tüm müphemlikleriyle birlikte ortaya koyar. Rus fütüristleri, onları ezen bir parti makinesinin içine kendi anarşist öğelerini kaydırmaya kalkışır. Dadaistlerin kuvveti politika değildir. Hümanizm, her şeye rağmen içinde işlemeye devam ettiği arzulama-makinelerine yapılan yatırımın bir ilgasını ortaya koyar. Ama arzu sorununun kendisi, arzunun konumuna dair sorun, yani arzulama-makineleri ile toplumsal teknik makineler arasındaki, arzunun paranoyak faşist oluşumlara veya aksine devrimci şizoid akımlara yatırım yaptığı bu iki uç kutup arasındaki karşılıklı içkinlik ilişkisine dair sorun, bu tutumların etrafında ortaya koyulmuştur. Arzunun paradoksu, her zaman için böylesi uzun bir analizi gerektiriyor olmasıdır, arzulama-makinelerine erişmek amacıyla kutupları çözmek ve grubun devrimci sınamalarını ortaya koymak için bilinçdışının bütün bir analizini.

ADLAR DİZİNİ

İÇİNDEKİLER

ikinci paralojizmi: ödipal *çifte bağ.* — Ödipus her defasında kazanır. — Sınır, simgesel ile imgesel arasından mı geçer?

Tüketimin birleştirici sentezi

Onun iki kullanımı, ayrımcı ve ikili-tekanlamlı, göçebe ve çokanlamlı. — Organsız beden ve yoğunluklar. — Yolculuklar, geçişler: ...haline geliyorum. — Her hezeyan toplumsal, tarihsel, politiktir. — Irklar. — Özdeşleşmenin anlamı nedir. — Psikanaliz toplumsal-politik içeriği nasıl bastırır. — Israrcı bir ailecilik. — Aile ve toplumsal saha. — Arzulama-üretimi ve toplumsal üretime yapılan yatırım. — Çocukluktan itibaren. —Psikanalizin üçüncü paralojizmi: ikili-tekanlamlı "tatbik etme" olarak Ödipus. — Psikanalizin tarihteki rezilliği. — Arzu ve altyapı. — Ayrımcılık ve göçebelik.

Üç sentezin özeti

Aptallaştırıcı Ödipus. — Ödipus ve "inanç." — Anlam kullanmaktır. — Arzulama-üretiminin içkin ölçütleri. — Arzu, yasayı, eksikliği ve göstereni bilmez. — "Siz Hamlet olarak mı doğdunuz...?"

Toplumsal bastırma ve psişik bastırma

Yasa. — Psikanalizin dördüncü paralojizmi: yerinden-etme ya da bastırılanın tahrif edilmesi. — Arzu devrimcidir. — Psişik bastırmanın yetkilendirilmiş eyleyicisi. — Ödipus'u icat eden psikanaliz değildir.

Nevroz ve psikoz

Gerçeklik. — Ters mantık. — "Çözümlenemez" Ödipus: yankılanma. — Edimsel etmenin anlamı nedir. — Psikanalizin beşinci paralojizmi: sonradan. — Arzulama-üretiminin edimselliği.

Süreç

Çıkıp gitmek. — Ressam Turner. — Sürecin kesintiye uğrama tarzları: nevroz, psikoz ve sapkınlık. — Yersizyurtsuzlaşma hareketi ve yeryurtlar.

tasavvurun beş önermesi. — Ses, grafizm ve göz: zulüm tiyatrosu. — Nietzsche. — Yerliyurtlu sistemin ölümü.

Barbar despotik makine
Despotun eksiksiz bedeni. — Yeni ittifak ve dolaysız hısımlık. — Paranoyak. — Asya tarzı üretim. — Briketler. — Devletin gizemlileştirmesi. — Despotik yersizyurtsuzlaşma ve sınırsız borç. — Akımların üst-kodlanması

Barbar ya da emperyal temsil
Onun öğeleri. — Ensest ve üst-kodlama. — Derin öğeler ve Ödipus'un göçü: ensest mümkün hale gelir. — Yüzey öğeleri, yeni ses-grafizm ilişkisi. — Yükseklerdeki aşkın nesne. — Yersizyurtsuzlaşmış gösterge olarak gösteren. — Despotik gösteren, ve ensestin gösterilenleri. — Terör, yasa. — Sınırsız borcun biçimi: gizillik, intikam ve hınç. — Bu hala Ödipus değil...

Urstaat
Sadece bir devlet mi? — Kategori olarak devlet. — Başlangıç ve köken. — Devletin evrimi: somut-oluş ve içkin-oluş.

Uygar kapitalist makine
Sermaye-paranın eksiksiz bedeni. — Kod çözümü ve kodu çözülmüş akımların birleşmesi. — Kinizm. — Hısımsal sermaye ve ittifak sermayesi. — Kod artı-değerinin akış artı-değerine dönüşümü. — Paranın iki biçimi, iki kayıt. — Düşme eğilimi. — Kapitalizm ve yersizyurtsuzlaşma. — İnsan artı-değeri ve makine artı-değeri. — Üretim-karşıtlığı. — Kapitalist içkinliğin farklı görünümleri. — Akımlar.

Kapitalist temsil
Onun öğeleri. — Figürler ya da akım-şize[ler]. — Akım-şizenin iki anlamı: kapitalizm ve şizofreni. — Bir kod ile bir aksiyomatik arasındaki fark. — Kapitalist devlet, onun Urstaat ile ilişkisi. — Sınıf. — Sınıf kutuplaşması. — Arzu ve çıkar. — Kapitalist yersizyurtsuzlaşma ve yeniden-yerliyurtlulaşmalar: aralarındaki ilişki, ve düşme eğiliminin yasası. — Aksiyomatiğin iki kutbu: despotik gösteren ve şizofrenik figür, paranoya ve şizofreni. — Üç büyük toplumsal makinenin özeti:

"İnsanlar neden kendi kullukları için inatla, sanki bu kendi kurtuluşlarıymış gibi savaşıyorlar?" İnsanların "Daha çok vergi! Daha az ekmek!" diye bağırma noktasına gelmeleri nasıl mümkün oluyor? Reich'ın söylediği gibi, hayret verici olan şey bazı insanların çalması, diğerlerinin greve gitmesi değildir, daha ziyade, aç olanların muntazam bir şekilde çalmaması ve sömürülenlerin sürekli olarak grevde olmamasıdır.

Deleue ve Guattari, Anti-Ödipus

Deleuze ve Guattari, 68 Mayısının yenilgisini yaşamış yazarlardı. Ve 68-sonrası dünyayı sıklıkla "çölsü" bir döneme benzetmişlerdir: varolan dünyayı değişmez olarak tanımlayan, ve başka bir dünyayı vaat eden fikirleri olumsuzlayan karşı-devrimci, olay[sız] bir zaman. Yine de umutsuzluğa düşmediler ya da bir nostaljinin peşinde koşmadılar. Bunun yerine, 68 Mayısının yenilgisi ardından bir taze havanın arayışındaki ilk önemli kitaplardan biri olan Anti-Ödipus'u kaleme aldılar. İkili bir strateji önerir bu kitap: olaya, bu örnekte 68 Mayısına duyulan sadakati korumak, ve aynı zamanda devrimci siyasetin yeni, üretken ve yaratıcı biçimlerini icat etmek.

Bülent Diken

